CELİL GÜRKAN

12 MART'A BEŞ KALA

2.Basım

ty
TEKİN YAYINEVİ

12 MART'A BEŞ KALA

12 Mart'a Beş Kala, Celil Gürkan / 2. Basım, Mart 1986 / Kapak, Erkal Yavi / Kapak Baskısı, Özyılmaz Matbaası / Dizgi Baskı, Yaylacık Matbaası / Cilt, Tekin Ticaret / Kitabı Yayımlayan Tekin Yayınevi, Ankara Cad. No. 51 - İst. Tel. : 527 69 69

CELİL GÜRKAN

12 MART'A BEŞ KALA

İkinci Basım

TEKİN YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

		Sunuş	7
		Giriş	15
Birinci Bölüm	:	Niçin Yazdım?	21
İkinci Bölüm	:	12 Mart Öncesi	41
Üçüncü Bölüm	:	Açıklamalar	375
Dördüncü Bölüm	:	Anılar	553

SUNUŞ

İhtilaller tarihinde iki büyük akım, eğilim ve kanata rastlanır. Bu iki akım, eğilim ve kanat, her ülkede başka renklere ve kişiliklere bürünür. Ancak iki ana eğilim, her zaman kendi sözcülerini arar ve bulur.

Birinci eğilim, kurulu düzeni değiştirmeye yönelik ilerici ve devrimcidir. 1789 Fransız Devriminde bu ilerici ve devrimci kanadı Jakoben'ler oluşturmuştur... Jakoben'ler, Fransız İhtilalinde Devrim ve Cumhuriyet yanlısıydılar.

İkinci eğilim, kurulu düzeni savunur. Kurulu düzenin ayrıcalıklarına dayanır. 1789 Devriminde Jakoben'lere karşı Jironden'ler toprak burjuvazisinin çıkarlarını korumak için biraraya gelmişlerdir.

Adlarını, toplantı yaptıkları manastırdan alan Jakoben'ler, Fransız İhtilalinin devrimci kanadını, Jironden'ler de tutucu ve gerici kanadını temsil ederler.

Bu iki ana akım, zaman içinde gelişmiş, çağımızın ilerici ya da gerici ideolojilerine kaynaklık etmiştir. Jakoben görüş ve eylem, devrimci ve ilerici düşünceler ile bütünleşmiş, Jironden'ler ise, muhafazakar ve gerici düşüncelere ve ideolojilere ipuçları vermiştir.

Tabii her ülke, bu Jakoben/Jironden çatışmasını çok başka dönemlerde ve çok başka adlar altında yaşamıştır. Sağcılık ve solculuk, ilericilik ve gericilik, 1789 Fransız Burjuva İhtilâlindeki bu çatışmalardan güç alarak, toplumların yazgısına egemen olmuştur.

Jakoben'lik ve Jironden'lik, her toplumda siyasal kadroların önüne çıkan bir yol ağzıdır.

Yakın tarihimizde İttihatçı diye anılan asker-sivil aydınlar, Türk Jakoben'leri olarak adlandırılırlar.

Abdülhamit yönetimine karşı, Ordu içinde örgütlenen aydınlar, İstibdat yönetimini yıkmak, yerine Meşrutiyet yönetimi getirmek isterler. Bu inançla Ordu içinde gizli örgüt kurarlar. Bu amaçla dağlara çıkıp «Hürriyeti ilan» ederler. 31 Mart gerici ayaklanmasını, örgütledikleri Hareket Ordusu ile bastırırlar; Bâb-ı âli baskısı ile hükümeti ele geçirirler; genç yaşlarında koskoca imparatorluğu yönetirler...

Bunlar, Enver, Cemal ve Talat Paşalardır. Arkalarında o dönemin genç aydınları ve subayları bulunmaktadır.

Ne var ki, İmparatorluk içten içe çürümüştür. Devlet, Düyun-u umumiye yönetiminin mali denetimi altındadır. Bugünkü İstanbul Erkek Lisesi binasında çalışan Düyun-u umumiye'deki görevli memur sayısı, İmparatorluğun Maliye Nezaretindeki memur sayısından fazladır. İmparatorluk, tam bir ipotek altındadır. 1881 ile başlayan borç ekonomisi Osmanlı Devletini teslim almıştır.

İttihatçılar, bu ipotekli İmparatorlukta yönetimi ele almışlardır. Türk Jakoben'leri, İmparatorluk üzerindeki bu ipotekleri kaldıramazlar. İttihatçılar karşısında Hürriyet ve İtilaf Fırkası oluşmuş, Meşrutiyetin bu tutucu ve gerici kanadı İttihatçılar ile amansız bir savaşa tutuşmuştur.

Çeşitli yanılgılar ve serüvenlerden sonra, İttihatçı liderler yurt dışına kaçarlar. Ancak, yurt dışında da örgütlenme çalışmalarını sürdürürler. Enver Paşa, Sovyetler'den yardım alarak Anadolu'ya geçme düşleri kurar; Cemal Paşa Ankara hükümeti ile ilişkiler kurar, Mustafa Kemal ile mektuplaşır; Talat Paşa Almanya'da Anadolu İhtilaline destek olmaya çalışır.

Bu üç ihtilalcinin yazgıları dramatik biçimde son

bulur; Talat ve Cemal Paşalar Ermeni teröristlerce vurulur; Enver Paşa da Orta Asya'da, yanında bir avuç adam, at üstünde Sovyet askerleri ile dövüşerek ölür.

İmparatorluğu sarsan bu üç adam böylece siyaset sahnesinden çekilirler. Ancak «İttihatçılık» yine yaşar.

Kurtuluş Savaşının büyük Önderi Mustafa Kemal, yakın silah ve düşün arkadaşı İsmet Paşa da birer İttihatçıdır. Her ikisi de Abdülhamit yönetimine karşı Ordu içinde örgütlenen İttihatçılara katılmışlardır. Mustafa Kemal ve İsmet Paşa, 31 Mart gerici ayaklanmasını bastırmak üzere örgütlenen Hareket Ordusunun kurmay kadrosundadırlar.

Mustafa Kemal, İsmet ve Karabekir Paşalar Hareket Ordusunda en ön safta görev yaparlar.

Kurtuluş Savaşı, hiç kuşkusuz bir İttihatçı eylemi değildir. Mustafa Kemal ile bir kısım İttihatçılar, daha sonra büyük çatışmalar içine girmişlerdir. Mustafa Kemal, İttihatçıların yanılgılarından ve sürüklendikleri serüvenlerden elbette dersler çıkarmasını bilmiş ve önderi olduğu Anadolu İhtilalinde bu gibi yanılgılara düşmemiş ve bu serüvenlere sürüklenmemiştir.

Her siyasal hareket ve örgüt bu gibi çalkantılardan geçer. «Lider», yaşanan bütün olayları değerlendirir, yanılgılardan sakınır, serüvenlerden uzak durur ve böylece amacına ulaşır.

Eski İttihatçı Mustafa Kemal'in de büyüklüğü buradadır.

İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf, Cumhuriyet döneminde de ilerici ve tutucu akımlara kaynaklık etmiş değil midir? Halk Fırkası ve CHP'de İttihat ve Terakki'nin; Serbest Fırka, DP ve AP'de, bugün de ANAP'da «Hürriyet ve İtilaf»ın siyasal izlerine rastlanır.

Fransız İhtilalindeki Jakoben ve Jironden ikilemi, Meşrutiyet döneminde İttihatçı-İtilafçı çelişkisi ile

yaşanmış ve bu çelişkiler, aynı denizlere akan nehirler gibi bugünkü ilerici ve tutucu akım, eğilim ve partilere kaynaklık etmiştir.

27 Mayıs 1960 ihtilali ile 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askeri müdahalelerini bu süreç içinde görmek hiç de yanlış olmaz.

27 Mayıs, kendine özgü koşulları içinde, Cumhuriyet dönemi içinde yeni ve çağdaş bir «İttihatçı» arayışıdır. 27 Mayıs asker ve sivil öncülerinde, Jakoben ya da İttihatçı diyeceğimiz tavrın izlerine rastlanır.

27 Mayıs ihtilali de kendi içinde bir yol ayrımı ile karşılaşır. Bu yol ayrımında «Özgürlükçü kanat» ağır basar. 1961 Anayasası böylece yürürlüğe konur. Toplum yaşamında yeni bir devir açılır.

Bu yol ayrımında yenik düşen kanat, sonradan kendi arasında yeni çalkantılara sürüklenir. «Türk-İslam sentezi» formülünde kendini bulan anti-laik görüş, liderini de 27 Mayıs'ın ihtilalden sonra yenik düşen kanadından seçer.

Jakoben ve Jironden ayırımı burada da - hiç şüphesiz başka görünümler ile - yaşanır.

Emekli Tümgeneral Celil GÜRKAN'ın anıları, 27 Mayıs 1960-12 Mart 1971 çalkantası içinde çözüm arayan ve çözümü ATATÜRK devrimleri anlamında «Devrimcilik» ve çağdaş Batı toplumlarında görülen «demokratlık» çizgisinde bulan bir özlemi yansıtıyor. General GÜRKAN'ın Kurtuluş Savaşı ve ATATÜRK ilkelerine olan bağlılığı «ilerici ve devrimci» kişiliğini yansıtıyor.

Celil GÜRKAN, tam bir «Kemalist subay»dır. ATATÜRK'ün «tam bağımsızlık» ilkesi ile yoğrulan laik düşünceyi vazgeçilmez bir inanç sayan, ATATÜRK devrimlerini, ulusal yapı içinde çağdaşlaşma olarak yorumlayan General GÜRKAN, 12 Mart 1971'den sonra emekliye sevkediliyor, 1973 yılında da elleri ve ayaklarına zincir bağlanıp, gözlerine siyah bağ bağlanarak, İstanbul Ziverbey'deki Zihni Paşa

köşkünde sorgulanıyor, daha sonra da serbest bırakılıyor.

General GÜRKAN'ın yaşadığı olaylar, yine bir Jakoben-Jironden çatışmasının, 1971 dönemine denk düşen yansıması değil midir?

Kaynağını tarihin derinliklerinde bulan bu iki görüş, her ihtilalin içinde ve sonunda tarih ile randevusunu gerçekleştirir.

Bu randevuda şanlar ve şöhretler olduğu gibi zincirlere ve kelepçelere de rastlanır. Celil GÜRKAN bu şanları ve şöhretleri zincirler ve kelepçelerle birlikte yaşamıştır.

Cumhuriyet gazetesinde General GÜRKAN'ın anılarının bir bölümünü yayınladık. Bu, General GÜRKAN ile bir söyleşi niteliğindeydi. Bu yayına başlarken, bu anılarda adı geçen herkesin - doğrulayıcı, yalanlayıcı ve düzeltici - açıklamlarını da beklediğimizi belirttik. Gazeteye gelen açıklamaları da GÜRKAN kitabına aldı.

Bununla bir amaç güttük; amaç, tarihimizin karanlıkta kalan bu dönemine ışık tutmaktı. Son otuzbeş yılda üç askeri ihtilal yaşamıştık. Bu üç ihtilalden de gereken dersleri çıkarmak hepimiz için gerekliydi. Askeri ihtilallerin bir daha olmamasını istiyorsak, bu olayları çok yakından tanımamız gerekiyordu.

General GÜRKAN, anıları ile bu görevi yaptı. Gazeteye açıklama gönderen eski ihtilalciler de bu göreve unutulmaz katkılarda bulundular.

Gerek GÜRKAN'ın anılarında, gerek Cumhuriyet gazetesinde bu anıları doğrulayan açıklamalarda açıksözlü özeleştiri çabalarına tanık olundu.

Dünya, 70'li yıllardan 80'li yıllara doğru gelirken bir çok ülkede «ekonomilerin militarizasyonu» süreci yürürlüğe kondu. Siyasal liberalizm'den yoksun sistemler üzerine oturtulan totaliter rejim özlemleri dünyada yeni bir model oluşturdu. 70'li yıllardan 80'li yıllara doğru gelinirken bu sancı yaşandı.

Ekonomileri militarize eden bu yeni modelin siyasal dildeki eski adı «Bonapartizm»dir. Bonapartizm, devleti, «sınıflar üstü» bir varlık gibi benimsetmeye çalışan, ancak özünde toplumun ayrıcalıklı kesimlerine dayanan bir diktatörlük biçimidir. Jakobenizm'den bazı yöntemleri «kopye çeken» Bonapartizm, ekonomileri militarize eden ve böylece az gelişmiş ülkeleri çok uluslu kapitalizm ile bütünleştirmeyi amaçlamaktadır.

Anılarında görüleceği gibi General GÜRKAN, dünya genelinde yaygınlaşan bu modele karşı, ideolojik kaynağını Kurtuluş Savaşı'nda bulan «Devrimci, Halkçı, Ulusçu, Devletçi, Laik» görüşü savunan ve «1961 Anayasasındaki özgürlükleri genişletmeye çalışan» bir akımın son öncülerinden biriydi.

General GÜRKAN'ın anılarını okurken, askeri müdahalelerin nasıl geliştiğini, ne gibi çalkantılarla karşılaştığını, ihanetleri, döneklikleri, kararsızlıkları -sanki sizler yaşarcasına- öğreneceksiniz. İster ilerici ve devrimci yanları ile «Jakoben» kavramını seçelim, ister GÜRKAN ve arkadaşlarına «Son İttihatçılar» diyelim, bu umutsuz çırpınışlar 9 Mart 1971 günü büyük bir yenilgi ile sonuçlanmıştır. Bu yenilgi, beraberinde birçok yararlı ders de getirmiştir.

Derslerden biri şudur: Sivil demokrasi yaşadıkça askeri müdahale ortamı olmaz. Kendiliklerinden cunta kuranlar olsa bile bu cuntalar başarıya ulaşamazlar. Önemli olan, sivil demokrasinin bütün koşulları ile işlemesi ve işletilmesidir. Bunun sorumluluğu askerlerden çok sivillere düşer. Demokrasiyi yaşatmayan sivillerin, olağanüstü dönemlerde askeri yönetimden yakınmalarının da bir yararı olmaz.

İkinci ders, hukuk devletinin, niçin yaşamsal bir değere sahip olduğunu gösteriyor. İstanbul'un orta yerinde bir koru içindeki köşkte insanlar, elleri ve ayakları zincirlenerek en acımasız işkencelerden geçiriliyorlar, bu işkencelerde devrin Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları ile ilgili suçlayıcı ifa-

deler alınıyor ve bu işkenceleri yapanlar ve yaptıranlar daha sonra ödüllendiriliyorlar.

Alınacak üçüncü ders, bir yenilgiden sonra, bu ihtilal toplantılarına katılanların, anıları yayınlanınca nasıl «hazan yaprakları» gibi tirtir titrediklerine tanık olunarak yaşanıyor.

Bütün bu olayları, serüvenleri, yenilgileri ve yanılgıları gördükten sonra, ileri kesim için tek çıkar yolun, örnekleri Batı ülkelerinde görülen çoğulcu demokrasi olduğu iyice anlaşılıyor.

Türkiye, her on yılda yaşadığı bir askeri müdahaleden sonra, kısıtlı da olsa, bir demokrasi ortamına kavuşuyor. Silahlı Kuvvetler, yaşanan bunca çalkantılara karşın, sağlam geleneklerini koruyarak, siyasetten çekilip «asli görevi»ne dönüyor.

Her üç askeri ihtilalden sonra Ordunun kışlasına çekilmesi, bizlere bir başka ders daha veriyor: Siviller olarak, demokrasiyi yaşatmak, demokrasiyi yaşatırken, kişiler, kurumlar ve partiler arasında hoşgörü köprüleri kurmak, düşünce ayrımlarını koruyarak, teröre ve terörizme ortak biçimde karşı çıkmak...

Emekli General Celil GÜRKAN, elinizde tuttuğunuz bu kitap ile hem yakın tarihe ışık tutuyor, hem de genç kuşaklara, alınması gereken derslerin kapılarını aralıyor.

Umarız bu derslerden yararlananlar, kendilerini, geleceğin yanılgılarından, çalkantılarından, serüvenlerinden ve tuzaklarından korumasını bilirler...

Ankara, 12 Aralık 1985
Uğur MUMCU

GİRİŞ

İnsanoğlu hayatında hangi anıları yaşamak istediğini önceden seçebilme hak ve özgürlüğüne sahip değildir. Buna karşılık, öteki dünyaya göçerken de tam tersine, yaşadığı anılarından hangilerini geride kalanlara bırakacağına, hangilerini kendisiyle birlikte sonsuzluğa götüreceğine karar vermek de tartışmasız şekilde kişinin elindedir.

Bazan düşünüyorum da, ya bunun tersi olsaydı ne olurdu?... Herhalde yaşam, renkliliğini ve ilginçliğini yitirir, Tarih, daha da gerçek yazılırdı!

Bireyin, yaşamı boyunca, başka bireylerden ve toplumdan, olumlu, ya da olumsuz şekilde etkilendiği dönemler olduğu gibi, başka bireyleri ve toplumu etkileyen kendi davranışları olduğu da bilinen bir gerçektir.

Kişinin yaşamını karakterize eden, bu etkilenmenin ve etkilemenin olumlu veya olumsuz oluşu ve derecesidir.

Yer yer düzenli, zaman zaman da dağınık günlük notlar tutmuş olmakla beraber, doğrusunu söylemek gerekirse, yaşantımın, bana ilginç görünen kimi dönemleri hakkında bir şeyler kaleme almayı, hele yayımlamayı hiç düşünmüyordum. Herhalde benim istencim (iradem) içinde ve bana açık seçenekler arasında olmayan nedenlerle buna «zorlandım» ve, başlangıçta, bir gazetede belki bir kaç sütunluk açıklama ile geçiştirmek istediğim görüş ve gözlemlerim, elinizdeki kitaba dönüştü.

İyi mi oldu, kötü mü? Bilmiyorum; ama, yakın ta-

rihimizin ilginç bir dönemini oluşturan «12 Mart» ile ilgili olarak «CUMHURİYET» gazetesinde, değerli gazeteci-yazar sayın Uğur MUMCU ile yaptığım söyleşi, ummadığım ve beklentilerimi aşan bir ilgi ile karşılandı ve özellikle genç kuşak mensuplarının ısrarları ile elinizdeki kitap ortaya çıktı.

Olayın kahramanı belki ben'im; ama kitabın yazarı kuşkusuz «okuyucular» olmuştur.

Bu naçiz sayfalarla, artık ben de, karınca kararınca, yaşadığı dönemin hiç değilse bir kesitine ilişkin anılarını, bencil bir düşünce ile alıp kendisiyle birlikte öteki dünyaya götürenler - götürecek olanlar - topluluğundan kurtulmuş, yazılı olarak topluma, geride kalanlara bırakmışlar arasında yer almış bulunuyorum.

Kitabımı dört bölüm halinde düzenlemeyi uygun gördüm.

«NİÇİN YAZDIM?» ana başlığını taşıyan birinci bölümü, belki biraz uzatılmış bir giriş olarak kabul edecekler olabilir. Haklıdırlar. Ama, yukarıda kullandığım «yazmaya zorlandım» deyiminin yeterince anlaşılabilmesi için, alışılagelen giriş yazılarının dışına çıkıp ayrıntılı bir bölüm oluşturmak kaçınılmaz idi benim için.

«12 MART ÖNCESİ» ana başlığı ile ikinci bölüm, diyebilirim ki kitabın gövdesini oluşturmaktadır.

Üçüncü bölümü «AÇIKLAMALAR»a ayırmamın nedeni, az önce de değindiğim gibi, anı dizimin, gazetede yayınlanmasının tahrik ettiği açıklamaların, yanıtların, hatta eleştirilerin sayın okurlar üzerinde kendi anılarım kadar, belki bir çok yerde daha da ileri derecede ilgi yaratmış olması, GERÇEK'e varma çabalarıma çok önemli katkılar getirmesi olmuştur. Böylesine değerli katkıları, Anı kitabımın ayrı bir bölümüne yerleştirerek, okurlarımın kitaplığına ve, asıl önemlisi Tarihçi'nin ellerine vermek de benim için ayrı bir görevdi.

Bunu yaptım.

Son bölüme, DÖRDÜNCÜ BÖLÜM'e gelince, burada okurlarımın izni ile pek de kısa sayılmayan bir açıklama yapayım.

Bu bölümde, sırf asker olduğum için, bir başka deyişle üniforma sayesinde bizzat tanık olduğum, gördüğüm, duyduğum, yaşadığım anı ve gözlemlerimden seçme bir demet sunmaya çalıştım.

Sanmıyorum ki, zorunlu askerlik görevine, halkımızın deyimi ile «vatani görevini yapmaya» giden oğullarını, davul-zurna ile, bir düğün havası içinde uğurlayan bir başka ulus olsun yeryüzünde. Küçük çocukları, nöbetçi erlere, devriyelere «asker abi» diye güvenle sokulan bir başka toplum da bilmiyorum. Yabancılarla temaslarımda, ister asker, ister sivil, hepsinin, Türk ulusunun bu içten gelen ve eskimeyen asker sevgisini anlamakta, daha doğrusu kavramakta çok güçlük çektiklerini gördüm. Haklılar... Çünkü bu, bizden başka hiç bir ulusta olmayan bir duygu, bir toplu sevgidir.

Pekiyi ama asker kimdir?

Birinizin babası, ötekinin erkek kardeşleri, damadınız, mahalle arkadaşınız, dayınız, ağabeyiniz ve siz, kendiniz... Yani, hepimizin içinden, ailesinden kişiler. Bu kadar yakınlığın ve bundan doğan sevginin verdiği bazı haklar olmalı insanda. O da, sevdiklerimizi yakından tanımak, onların dünyalarını paylaşmak ve onlarla içiçe olabilmek hakkıdır.

Bu konuda toplumumuz bence bir ikilem yaşamaktadır. Böylesine çok sevdiği, bağrından çıkardığı, bağrına bastığı ve her şeyini hoşgördüğü bir kitleyi, nedense zaman, zaman bir tabu gibi görmek, yeterince, içtenlikle tanıyamamak gibi bir zorlanmaya itilir insanlarımız.

Oysa ki bireyleri bize bunca yakın olan bir topluluğa karşı bu çekingenlik niye? Askerler de herkes gibi insandır ve ünlü düşünür Seneca'nın dediği gibi «insanda insanlığın her hali vardır!»

Ara sıra toplumumuzda «asker yorulmaz, asker acıkmaz, asker üşümez, asker uyumaz..» gibisinden sevecen espriler yapılır. Halbuki asker de yorulur, acıkır, üşür, uyur ve de hata yapar. Herkes gibi. Ama Türk ulusunun anlayışına göre askerlik, bireylerini öyle bir inanç potasında kaynaştırır ki, Türk askeri görevini ve sorumluluğunu hiç bir zaman bireysel duygularının ve ihtiyaçlarının ardına itmez.

İşte bunun içindir ki Türk askeri övgüye değerdir.

Türk Ordusu hiç bir zaman bir Şah'ın Ordusu olmamıştır, hiç bir zaman diktatörlerin buyruğunda bir Güney Amerika ordusu olmamıştır. Her zaman ulusunun, halkının ordusu olmuştur. Ama unutulmasın ki o da içinden çıktığı halkın en yüce niteliklerine sahip olduğu kadar, her insan gibi bazı zaaflara, yanılgılara ve davranış yanlışlıklarına da müpteladır. Askerlerimizin içinde çok akıllı olanlar, daha az akıllı olanlar, belki de düpedüz akılsız olanlar da vardır. Bilgilisi de vardır, bilgisizi de vardır. Geniş görüşlü olgun subaylarımız, komutanlarımız da vardır, ama ihatası dar, saplantılı subaylarımız ve komutanlarımız da vardır. Niye olmasın?

Ben, 37 yılı aşkın askerlik yaşamımda, özellikle arkadaşlık ve tanışıklık bağları çok sıkı olan bu topluluğun içinde her yapıda asker kişi gördüm. Erinden generaline kadar. Anlatmak istediğim, bu kişilerin hepsinin bizden ve bize ait olduklarıdır. Bunun için diyorum ki, madem seviyoruz, tanıyarak sevelim!

Sanıyorum o zaman daha çok seveceğiz.

Askerimizi, subayımızı, komutanlarımızı gerçek dışı bir «aziz» gibi görmeyelim. Kendimiz gibi zaman zaman güçlü, zaman zaman çaresiz, bazan bilgili, bazan bilgisiz, kimi üstün, kimi vasat ama içimizden insanlar gibi görelim. Türk halkının askerine duyduğu evlat sevgisi, onların her hatasını, her kusurunu hoşgösterir, bağışlatır. Hep öyle olmadı mı zaten? Ama bunun karşılığında, asker ile asker olmayan bir-

birini çok daha iyi anlar. Unutmıyalım ki askerliğin gizli yanı, yurt savunmasına ilişkin görevler ve bilgilerdir. Askerlerin kişilikleri olmamalıdır. İşte zaman zaman rastladığımız bu çekingenliğin, bu tabu yanılgısının, bu gereksiz donukluğun yıkılması için değişik askerlik anılarımı da, özet halinde yazıp okurlara sunmak istedim. İstedim ki sizler de asker kişileri, omuzlarındaki yıldızları ile değil, bizden birer insan olarak kişilikleriyle tanıyasınız.

Çünkü biliyorum ki bizim halkımız, askerini öyle de sever, böyle de sever.

Kitabımı, yakın tarihimizi yazacak olanlar, kullanmaya, yararlanmaya değer bulurlar mı bilemem ama bildiğim bir şey varsa o da yazdıklarımın - belki birkaç küçük yer, zaman ve ad yanılgısı dışında · GERÇEK oluşudur. Çünkü, çarpıtılmış, saptırılmış gerçeklerin topluma, tarihe yarar, saptırana da, uzun vadede itibar sağlayacağına inanmıyorum.

Ben ve kendisi ile söyleştiğim sayın MUMCU, anılarımın özet halinde CUMHURİYET gazetesinde yayımlanmasının sonucu olarak gelebilecek her türlü yanıtlamalara, eleştirilere, açıklamalara, suçlamalara, hatta yalanlamalara açık olmak konusunda görüş birliğine varmıştık. Türk basınının en seçkin organlarından CUMHURİYET gazetesi de bu görüşümüzü, sütunlarını ve sayfalarını önce anılarıma, daha sonra da gelen bu tür yanıtlama ve eleştirilere cömertçe açık tutmak ve uzun, kısa demeden bütün yazıları - açıklayıcı, eleştirici, hatta suçlayıcı - noktası ve virgülüne kadar yayınlamak suretiyle destekledi ve gerçek gazeteciliğin ne olduğunu bir kez daha kanıtladı. Bu konuda «CUMHURİYET» ailesine gönül borçlusuyum.

Bu davranışın isabeti, en kısa sürede kendini göstermiş, dizinin bitimi bile beklenmeden açıklamalar gelmeye başlamıştır.

Bir ikisi dışında, olayları yaşamış, tanık olmuş en yetkili kişilerin, hiç bir karşılık beklemeden, cömert-

çe ve yürekli biçimde kaleme aldıkları bu açıklamalar, benim ifadelerimi ve iddialarımı doğrulamış, dahası, anılarıma yepyeni boyutlar getirip içerik kazandıran ilginç katkılar olmuştur. Olumlu, olumsuz demeden hepsinin sahiplerine müteşekkirim.

Ankara, 30 Kasım 1985
Celil GÜRKAN

BİRİNCİ BÖLÜM

NİÇİN YAZDIM?

Günü gününe 2 Eylül 1933 Cumartesi'den 16 Mart 1971 Salı'ya kadar tam 37 yıl 6 ay 14 gün....

Henüz 15 yaşımda iken Konya'daki Askeri Orta Okulunun nizamiye kapısından ilk adımımı atıp asker ocağına girdiğimden, 12 Mart Muhtırasının verilmesinin hemen ardı sıra, 53 yaşımda emekliye sevkedilip, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Karargahının yan kapısından çıkarak, Emir Subayımın ısrarına karşın resmi arabama binmeden yaya, Devlet Mahallesindeki (eski adı ile Namık Kemal Mahallesi) lojmana doğru yollandığım güne kadar, sırtımda üniforma, onur ocağı Türk Silahlı Kuvvetlerinde hizmet ettiğim bir yarı ömür.....

Ülkemin koşulları altında, asker kökenli bir faninin, meşru yoldan görebileceği ikbalin en alâsını, sevinci ile, sıkıntısı ile yaşayabileceği hayatın en renklisini, üniforma sayesinde bu ocakta gördüm ve yaşadım. Bir Bucak Müdürünün sekiz çocuğundan biri olduğum düşünülürse, eğer asker ocağının kapısını çalıp kendimi bu ocağın sıcak, vefalı, kadirbilir kollarına atmasaydım, ilkokulu, haydi bilemediniz en çok ortaokulu bitirdikten sonra, babamın görev yaptığı köylere yakın bir kasabada ortaokul mezunu çok küçük bir memurlukla yaşantımı sürdüreceğim kuşkusuzdu. Bu nedenle Silahlı Kuvvetlerimize sarsılmaz bir gönülborçluluğu duydum, duyuyorum ve duyacağım.

Evet, meşru ikbalin âlâsını gördüm. Yurt içinde ve yurt dışında, ulusal ya da uluslararası en büyük as-

keri karargahlarda, son derece duyarlı ve sorumlu görevlerde bulundum; Devlet Başkanlarının, Başbakanların, Düklerin, Lordların, Başkomutanların sofralarında oturdum; kişilikli insana derin haz veren çok önemli ve sorumluluğu ağır hizmet sandalyaları bana emanet edildi; pek çok ülke gördüm; onur yatağı Ordumuzda, mesleğimde ve çevremde, nefret edilmeyecek kadar sevildim; silik sayılmıyacak derecede tanındım, saygınlık gördüm; tembel sayılmıyacak kadar çalışkan, geri zekalı diye nitelenmiyecek ölçüde zeki ve akıllı, okur-yazarlığım tartışma konusu edilemiyecek kadar da bilgili ve aydın bir subay olarak görüldüm ve kabul edildim.

Pek doğal olarak, bütün bunların yanında da, aziz ulusumun gücü ve olanakları ona yettiği için, örneğin, henüz gelişme çağında olmamıza karşın, Askeri Orta Okulda sade bulgur çorbası ile sabah kahvaltısı yapmak, Harp Okulu öğrencisi iken, 1937 Sonbaharında İzmit yöresindeki tatbikata katıldığımda, sürekli yağmur altında, tabanı delik asker postalı ile, o tepe senin, bu tepe benim koşuşup, sadece sıcak bir asker tayını, bir tabak bulgur pilavı ile yetinmek, çadırda çamur zemin üzerine serpilmiş ot üstünde yatmak, İkinci Dünya Savaşının nefes kesen günlerinde, HİTLER'in Panzer (Zırhlı) tümenlerinin benzinini bile donduracak derecede müthiş 1941-42 kışını Demirkapı mevzilerinde, altında su kaynayan gömme çadırlarda geçirmek, yetersiz bir maaş rejimi altında iki çocuklu bir aileyi geçindirme zorunda olduğum için çoğu kez öğle yemeklerini bile kaldırarak üç yıllık bir Harp Akademisi öğrenimi yapmak gibi meşakkatli ve, en sonunda da, 16 Mart 1971 de, tepeden inme bir kararname ile ve adeta «nehir ortasında at değiştirircesine» emekliye sevkedilmek gibi elemli anlarım, günlerim de olmadı değil. Ama bunların hiçbiri benim, Türk Silahlı Kuvvetlerine ve bağrından çıktığı aziz ulusuma karşı gönül borçluluğumu azaltmamış, sarsmamıştır. Bu nedenledir ki, emekliye sevkedildiğim 16 Mart 1971 Salı günü sabahı, emeklilik kararnamesini bana tebliğ etmek üzere, Emir Subayımla birlikte çalışma odama gelen Per-

sonel Subayının uzattığı sarı zarfı açıp okuduktan sonra, tebellüğ belgesini imza ederken, böyle bir görevin kendisine düştüğünden üzüntü duyduğunu söyleyip benden özür dileyen görevli subaya ve göz yaşlarını zorlukla tutan Emir Subayım vefalı, seçkin ve mert asker Tank Binbaşı Nihat BODUR'a hitaben, tam bir içtenlikle şu konuşmayı yapacak derecede hayırhah idim :

> «Ne üzülüyorsunuz arkadaşlar!.. Celil'ler, Nihat'lar, Ahmet'ler, Mehmet'ler gelip geçici, ama Türk ulusu, Türk vatanı ve Türk Silahlı Kuvvetleri kalıcıdır. Bizler gideriz, başkaları gelir ve hizmet yapılır. Yeter ki aziz ulusumuz muazzez, sevgili vatanımız mamur ve müreffeh ve şerefli Silahlı Kuvvetlerimiz daima muzaffer olsun. Haydi hayırlısı...»

İlk ve Son Ortak Açıklamamız

Bu kitabımın ilerideki sayfalarında daha da ayrıntılı biçimde belirteceğim gibi, 16 Mart 1971 günü, yani en üst düzeydeki dört Komutanın, «12 Mart Muhtırası» adı ile yakın siyasal tarihimize geçecek olan Muhtırayı vermelerinden 4 gün sonra, benim de dahil olduğum 5 General/Amiral ile 8 Albay, «muhtıra vererek hükümet düşüren»ler ile «düşürülen» hükümetin Başbakanının ve Milli Savunma Bakanının, dahası, «devre dışı bırakıldığını söyliyen Cumhurbaşkanı»nın ortaklaşa imzaladıkları kararname ile emekliye sevkedilmiştik.

Olayı hemen izleyen günlerde, basında ve TRT'de yeralan, «güdümlü» ve «enjekte edilmiş» olduğundan asla kuşku duymadığım aleyhimizdeki nice spekülatif haber, yayın ve beyanlar karşısında, emekliye ayrılan arkadaşlarımla, bir MİT arabasının ve 2-3 resmi görevlisinin sürekli biçimde gözaltında tuttuğu evimde toplanarak bir bildiri yayınlamak ve, acımasızca bizlere yöneltilen temelsiz, düş ürünü suçlamalar karşısında gerçeği Türk kamuoyuna duyurmak kararını verdik. Tarafımdan kaleme alınan ve arkadaşlarımın da oybirliği ile onaylamalarının ardından TRT'nin 18 Mart 1971 akşam haber

bültenlerinde ve ertesi günkü basında yeralan bu bildiri aynen şöyle idi :

«Silahlı Kuvvetlerimizin en üst düzeydeki Komuta hey'etinin 12 Mart 1971 tarihli Muhtırası ile gelişen olaylar hakkında sayın Türk basınında geniş çapta yayın yapılmakta olduğu bilinmektedir.

17 Mart 1971 tarihli basın haberleri arasında, değerli Türk basın alemine mensup bazı gazetelerde, 16 Mart 1971 de emekliye ayrılan veya görev yerleri değiştirilen asker kişiler ile ilgili ve fakat gerçekle asla bağdaşmaz nitelikte bazı haberler yayınlanmıştır.

Memleketseverliklerine inanç beslediğimiz kıymetli basın organlarımızın aracılığı ile Türk kamuoyuna aşağıdaki açıklamanın yapılmasının hem kaçınılmaz bir görevimiz, hem de vazgeçilmez hakkımız olduğu inancındayız :

Türk Silahlı Kuvvetleri ocağının sağlam ve değişmez geleneği, yurdun ve ulusun yüce menfaatlerini herşeyin üstünde tutmayı emreder ve Büyük ATATÜRK ile başlıyan devrede de bu gelenek, «ATATÜRK Devrimciliğinin her ne pahasına olursa olsun savunulması» esprisine kavuşarak Ordumuzun değişmez ve belirgin vasfı ve ulusumuzun en güçlü ve güvenilir teminatı olmuştur. Bütün ömrünü bu kutsal ocakta geçiren ve benliğini bu ATATÜRKÇÜ gelenek ve bilinç içinde eriterek yıllarca vakarlı hizmetler gören bizlerin, Büyük Kurtarıcının ilkelerinin dışında, ulus ve yurtseverlik kaygılarının ötesinde bir düşünce ve tutum içinde asla olmadığımızın ve olmayacağımızın aziz Silahlı Kuvvetlerimiz mensuplarınca takdir ve teslim edildiğine inanıyor ve bu inanca dayanarak, aynı gerçeği sayın kamuoyuna saygı ile arzı gerekli görüyoruz. Ankara, 18 Mart 1971»

Şimdi düşünüyorum da meğer Muhtıra rejimi altındaki o günün TRT'si, Muhtıracıların, «disiplin mekanizmasını işleterek» emekli ettikleri bir grup subayın ortak demecini haber bültenlerine alıp kamuoyuna yansıtabil-

mekle, günümüz TRT'sinin bir kaç gömlek ilerisinde bir görev, yetki ve sorumluluk bilincine sahip imiş!

Yukarıya çıkardığım bildiriden başka, arkadaşlarla ortaklaşa verdiğimiz bir başka ve önemli kararımız daha vardı ki onu da burada açıklamakta yarar görürüm.

12 Mart döneminde, Muhtıra imzacısı dört Komutan, o güne dek Türk hukuk kodeksinde ve Türk askeri terminolojisinde resmen mevcut olmayan ve dolayısiyle yasal bulunmayan bir «Komuta Konseyi» halinde bir araya gelip, hukuk dışı ortak bir karar almışlar ve benim de aralarında bulunduğum 5 General/Amiral ve 8 Albayı emekliye sevketmişlerdi.

Emeklilik kararını içeren sarı zarfları aldığımız ana kadar, kişisel yazgılarımızın, en azından başımızdaki Kuvvet Komutanlarının yazgılarından değişik olmıyacağı inancında bulunduğumuz için, altında bizzat o Komutanların imza ve onayları yeralan böylesine haksız bir idari tasarruf kararı doğal olarak hepimizi üzmüştü. Ama ortada, görmezlikten gelemeyeceğimiz bir gerçek de vardı: Şerefli saflarında yıllarca hizmet gördüğümüz Silahlı Kuvvetlerimizin başındaki dört komutan bir muhtıra vermişler, işleyişinde pek çok aksaklıklar olmasına karşın, özgürlükçü demokratik parlamenter niteliğe sahip bir rejimi en azından «normal koşullara göre işleyemez», ya da «Silahlı Kuvvetlerin izin vereceği norm ve koşullar altında işleyebilir» duruma getirmişlerdi. Bir başka deyimle, çok büyük oynamışlardı. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yazgısı sözkonusu idi. Böyle olunca, kişilerin mağduriyeti, kişiler hakkında alınan kararlardaki hatalar elbette son plana itilmek gerekecekti. İşte biz de bu görüşten hareket ederek ortak bir karar aldık: Ülkenin yüksek çıkarlarını düşünerek, Silahlı Kuvvetler ocağımızın, Muhtıra ile yüklendiği tarihsel sorumluluğunu, girilen bu yeni ve duyarlı dönemde yerine getirmesini zorlaştırmaya aracı olmamak bakımından, 12 Mart öncesi ile ve hakkımızda uygulanan işlemle ilgili herhangi bir demeç vermeyecek, açıklamalarda bulunmayacak ve gerçeklerin zamanla ortaya çıkmasını bekleyecektik. Sağ-

duyu sahipleri için, gerçeğe itibar edenler için, yayınladığımız yukarıdaki bildiri yeterince anlamlı ve aydınlatıcı sayılırdı.

Bugün büyük bir gönül borçluluğu duygusu ile ifade etmeliyim ki, arkadaşlarımın hepsi de, zaman zaman boy gösteren akıl dışı iftiralara, suçlamalara karşın, ortak karara şu ana kadar uymuşlar, kimi «güçlü»lerin, 12 Mart öncesi hakkında bildiklerini, şöhret uğruna, ileriye yönelik kişisel ve politik amaçlar uğruna, çeşitli ve çarpıcı savlarla ve asıl önemlisi de, yer yer ya gerçekleri çarpıtarak, ya da kasten üstü kapalı geçiştirerek kamuoyuna aktarmalarını ibretle seyretmişler, bildiklerini, gördüklerini, duyduklarını, ya da bizzat tanık olduklarını, sansasyon amaçları ile asla kullanmamışlardır.

Bunlar arasında diyebilirim ki bu perhizi bir kaç kez, fakat işi istismar konusu yapmadan, sırf şahsımı ve arkadaşlarımı savunma amacı ile tek bozan kişi ben olmuşumdur. Bu da doğal karşılanmalıdır; çünkü, arkada daha dört General/Amiral ve sekiz Albay var iken, konuya değinen herkes benim adımı kullanmış, dolayısiyle, 12 Mart yıldönümlerinde yapılan açıklamalara, ya da o dönemle ilgili yayınlara sıcağı sıcağına yanıt vermek bana düşmüştür.

Suskunluğum Eleştiri Konusu Oluyor

Aradan yıllar geçmiş ve değerli gazeteci-yazar sayın Cüneyt ARCAYÜREK, yakın tarihimize ışık tutan altı ciltlik «Cüneyt ARCAYÜREK açıklıyor - 1-6» başlıklı ilginç dizi yapıtlarını yayınlamış ve «Çankaya'ya Giden Yol - 1971-1973» adlı 6 ncı cildinde de (Bakınız: Sayfa 171) şöyle demiştir :

> «.... Ne var ki, 12 Mart'tan sonra, üç Kuvvet Komutanlığında kimi önemli görevlerdeki Generallerle Albaylar emekli edildiler. İçlerinde - Tümgeneral Celil GÜRKAN gibi - değerli kişiler vardı. Ben 1974'lerde 12 Mart'ın arkasındaki gerçeği ve kişileri araştırırken, GÜRKAN Paşa ile de doğrudan konuştum.

GÜRKAN Paşa 12 Mart darbesine ve daha önce olup bitenler üzerinde «hiçbir açıklama» yapmadı. Bütün direnmelerime karşın sustu.

Yıllar geçti, hâlâ da bu suskunluğunu sürdürüyor. 12 Mart olayının içeriğinde yatan kimi oluşmalar, kişilerin o günlerde yüklendikleri işlevler üzerinde hiç konuşmuyor.»

ARCAYÜREK'in bu satırlarında, bana, en azından 12 Mart dönemi ile ilgili bir görev çağrısı yapıldığını sezinlemiştim.

Sabır Taşıran Yazı Dizisi

Yıl 1981... «Cumhuriyet» gazetesinin 12, 13 ve 14 Mart tarihli sayılarında «Muhsin BATUR 12 Mart günlerini anlatıyor!» başlıklı bir yazı dizisi yayınlanıyor. Bu yazısında BATUR, «12 Mart hareketinde çeşitli kesimler» hakkındaki görüşünü açıklarken aynen şöyle konuşmuştur :

«Silahlı Kuvvetler mensuplarının o zamanki durumunu şöyle değerlendirebilirim :

- **Komuta kademesi, yani bizler.**
- **Radikal Sol'a dönükler.**
- **Statükocular.**
- **Hiç bir şeye karışmayanlar.**

Şahsen ben DÜZEN DEĞİŞİKLİĞİ ile Türkiye sorunlarının çözümlenebileceğine inanıyordum. **Radikal Sol'a dönük arkadaşlarımız** da makro açıdan aynı düşüncede idiler. Ancak yöntemleri farklı idi. Klasik özgürlük ve demokrasiden vazgeçmek suretiyle sonuca varmak istiyorlardı. Bu sebeple onlara katılmadık ve sonuçta Silahlı Kuvvetler disiplin mekanizması işledi!»

Yani, BATUR'un, kendisini nedense soyutlayıp «Radikal Sol'a dönükler» diye tanımladığı ben, Tümgeneral Şükrü KÖSEOĞLU, Hv. Tuğgeneral Ömer ÇOKGÖR, Tuğgeneral M. Ali AKAR, Tuğamiral Vedii BİLGET, Kurmay Albay Nedim ARAT, Kurmay Albay Bahattin TANER, P. Albay Kadir TANDOĞAN, P. Albay Ömer ŞAMLI, Kara

Pilot Albay Hidayet ILGAR, Muhabere Albay Mehmet NAMLI, Tank Albay Kadir OK ve Tank Albay Cavit BAYER'den oluşan 13 subay emekliye sevkedildik!

3 Mayıs 1985... Em. Orgeneral BATUR, kaleme aldığı anılarının özetini MİLLİYET gazetesinde yayınlamaya başlıyor. Yirmi üç gün süren ve dikkatle izlediğim yazı dizisinde adımdan açıkça söz edildiğini, ancak özellikle şahsımı ilgilendiren olaylar anlatılır, değerlendirilirken, gerçeklerin insafsızca çarpıtıldığını görüyor ve kendisine aynı gazetede, aynı sütunlarda yanıt verme, açıklama yapma konusunu ciddi şekilde düşünüyorum. Çünkü BATUR'un, bu kez MİLLİYET gazetesindeki anılarında, 12 Mart öncesinde görüşlerini dörtlü Komuta Konseyinde şöyle açıkladığını yazdığına tanık oluyorum:

«Türkiye'deki fikir ve menfaat gruplaşmasını dörde bölebiliriz:

- Hakiki Komünistler.
- Ilımlı Reformistler (ki zannederim biz buna dahiliz.)
- Düzenin muhafazasını menfaatleri icabı isteyenler (ki bunlar bizi kendi emellerine hizmet için kullanmak istemektedirler.)
- Sağcılar, yobazlar... v.b.»

Açıkça görülüyor ki Orgeneral BATUR, 12 Mart öncesi dönemdeki görüş, eğilim ve davranışlar için, kendi dar dünyasında ve kişisel ölçülerine göre bir sınıflandırma yapıyor, kendisinin de dahil bulunduğu o günkü dörtlü «Komuta kademesi»ni «ILIMLI REFORMİSTLER» diye niteleyip aklayıp pakladıktan sonra, geri kalanları, işine geldiği ve amacına uygun düştüğü gibi ya «radikal sola dönükler» (ki bunun düpedüz Marksist anlamına geldiğini anlamak için kahin olmaya gerek yok), veya «Hakiki Komünistler» diye kamuoyuna takdim etmek gereğini duyuyor. Geri kalanları da «statükocular» veya «sağcılar, yobazlar» ya da «etliye, sütlüye karışmayanlar» olarak görüyor.

Şimdi de tarih 2 Haziran 1985!.. Yani, anılan yazı dizisinin yayınlanmasının bitiminden yaklaşık on gün son-

ra kararımı veriyorum ve «Milliyet» gazetesi Yazıişleri Müdürlüğüne aşağıdaki mektubu yazarak hazırladığım açıklamayı da iliştirmek suretiyle, aynı gün gazetenin Ankara Temsilciliği kanalından gönderiyorum :

Ankara, 2 Haziran 1985

«MİLLİYET» Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğüne
Nuruosmaniye caddesi No. 60
Cağaloğlu

İSTANBUL

Saygıdeğer gazetenizin 3 Mayıs 1985 tarihli sayısından itibaren yayınlanmasına başlanan «Son 30 yılın olayı: Muhsin BATUR'un anıları» başlıklı yazı dizisini dikkatle izledim.

Anayasamızın öngördüğü «düşünce ve kanaat özgürlüğü»ne yürekten inanmış bir kimseyim ve bugüne kadarki davranışlarımla da bunu kanıtlamış olduğumu sanıyorum. Ancak, bu inancımdan ötürü, adımdan ve şu ya da bu ölçüde rolümden sözedilen yakın geçmişe ait bir dönemin (12 Mart döneminin) anlatımında, bizzat içinde bulunduğum ve tanık olduğum bölümlere münhasır kalmak kaydıyla bazı gerçekleri açıklamaktan uzak durmamı kimsenin benden isteyemeyeceğine de kaniim.

Geçmişte olduğu gibi bugün de, ülkemizin çeşitli sorunlarına ilişkin ciddi görüşlere sayfalarını daima açık tutmakla Türk basın topluluğunda seçkin ve saygın bir yer kazanmış olan MİLLİYET gazetesinin, yakın tarihin şahsımla doğrudan ilgili bazı önemli gerçeklerini - evet, sadece gerçeklerini - ortaya koymak gibi yasal ve masumane amaçla - ama öyle sanıyorum ki yeterince de yetkili olarak - kaleme aldığım ilişikteki açıklamalarıma da

herhangi bir kesinti yapılmadan ve mümkün olan en erken tarihte yayınlanmak için yer vermek civanmertliğini göstereceğine güvencim tamdır.

Derin saygılarımı sunarım.

EK: Açıklama

Celil GÜRKAN
Em. General

BATUR'un, gazetede yayınlanan anı dizisi, yukarıda değindiğim ve arkadaşlarla ortaklaşa aldığımız «perhiz» kararını (yani basına demeç verme ve açıklama yapmada olabildiğince kısırgan davranma kararını) sürdürmemin artık bir anlamı kalmadığı kanısını veriyordu bana.

MİLLİYET gazetesine yazdığım mektupta da değindiğim gibi, Anayasamızın düşünce ve kanaat özgürlüğüne yürekten inanmış bir kişiyim. Ancak içtenlikli inancım budur diye, inandığım gerçekleri açıklamaktan, savunmaktan sonsuza dek kaçınmayı ne kendime yedirebilirim, ne de kimse bunu benden isteyebilir!

Sağduyu sahibi herkesin, yazarı tarafından, hangi amaçlarla ve asıl önemlisi nasıl bir **zamanlama** ile kaleme alındığını kolayca sezinlediğine inandığım anı dizisinin - daha sonra da kitap halinde yayınlanan metnin -, şahsımı ve, aralarında bulunduğum her biri onurlu, yurtsever ve tam ATATÜRKÇÜ 13 General/Amiral ve Albaydan oluşan bir grubu sinsice lekelemeye, suçlamaya, gerçekleri saptırmaya yönelik sözleri ve esprisi karşısında, salt gerçekleri, anı yazarının yüzüne vurmak, aziz halkımın gözleri önüne sermek, sadece tarihe karşı bir görevim değil, bunun da ötesinde, özsaygımın korunması bakımından vazgeçilmez hakkımdır da...

Zaten BATUR da, MİLLİYET gazetesi yazarı sayın Sadun TANJU ile yaptığı ve aynı gazetede 2 Mayıs 1985 tarihinde yayınlanan söyleşide, bu tür yanıtlama, açıklama ve tartışmalar beklediğini söylemek gereğini duy-

miuş ve: «... ilk düşüncem, bu anılarımın, ölümümden sonra yayınlanması idi; ama **bu anılara cevap verecekler olursa,** sorular sorulacaksa, onları karşılayabilmek için en iyisi, yaşadığım ve içinde rol oynadığım olayları, uyandıracağı tepkilere, yaratacağı kırıklıklara bakmadan, cesaretle, **kendimi şahid diye ortaya** atarak ve bütün itirazları karşılamaya hazır bulunarak kamuoyuna sunmaya karar verdim.» demiştir.

İşte bu noktadan hareket ederek ve şahsımı doğrudan doğruya ilgilendiren bazı gerçeklerin, kişisel düşünce ve hesaplarla, yer yer, zaman zaman insafsızca, kimi kez de maalesef hoyratça saptırılmasına, çarpıtılmasına seyirci kalamayacağımı düşünerek, BATUR'a yanıt vermeyi, özellikle maksatlı olarak sükutla geçiştirdiği, ya da değiştirdiği bazı olayları belli ölçüde açıklamayı gerekli gördüm. Bunu yaparken de, BATUR'un yukarı aktardığım sözleri ile, olası eleştirilere açık bir tavır içinde görünmesine inanmış ve MİLLİYET gazetesinin de yasal bir hakkın - yanıt verme hakkının - kullanılmasına engel çıkarmayacağına güvenmiştim.

Sayın okuyucularımın da açıkça gözledikleri gibi, MİLLİYET gazetesine yazdığım mektupta, açıklamalarımda «kesinti yapılmaması» ve «mümkün olan en erken tarihte yayınlaması» koşullarını ileri sürüşüm, BATUR'un, gazetede yayınlanan anılarının etkisi kamuoyunda kaybolmadan, unutulmadan, benim açıklamalarımın da aynı sütunlarda yayınlanmasını sağlamak ve böylece okuyucuya, karşılaştırma yapıp bir yargıya varma olanağı vermekti. Ama gelin görün ki, biz askerlerin çok kullandığımız bir deyim ile «harekat», hiç de «planlandığı şekilde cereyan» etmedi. Adı geçen gazetenin Ankara Temsilcisi sayın Orhan TOKATLI kanalından, ya da doğrudan, gene eski ve fakat artık vefalı olduğunu söyleyemeyeceğim dostum sayın Altan ÖYMEN'e doğrudan telefonla birden fazla kez başvurularıma karşın, açıklama yazım gazetede yayınlanmamış, üstelik kesinlikle yayınlanacağı konusunda verilen sözlü güvencelere karşın, **tam bir ay,** evet tam bir ay savsaklanmış, boş yere - ta-

bii benim açımdan boş yere, ama gazete açısından belki de bir amaçla yönelik olarak - bekletilmişti. Daha önceleri aynı gazetede, bir iki kez bu tür açıklamalarıma, o dönemin Genel Yayın Koordinatörü rahmetli Abdi İPEKÇİ'nin kişisel olarak ne denli titiz ilgi gösterip zamanında ve eksiksiz yayınlattığını anımsayınca çok üzüldüm ve saygı duyduğum bir gazetenin, ciddi gazetecilik ilkeleri ile bağdaştıramadığım bu üzücü tutumu karşısında açıklama yazımın o gazetede yayımlanması isteğimden vazgeçtiğimi bildirerek hemen tarafıma iadesini istedim. Nitekim 1 Temmuz 1985 günü - gazeteye verilişinden tam bir ay sonra - geri aldım. Ama bu kez de işin bir başka garip yönü kendini göstermişti. İstanbul'dan Ankara Temsilciliği aracılığı ile bana gönderilen yazı, benim açıklama yazımın imzalı aslı değil, fotokopi çıkarılmış sureti idi. Anladım ki ilgililer, açıklama yazımın, fotokopi yolu ile bir, ya da fazla sayıda suretini çıkarmayı, aslını kendi arşivlerinde saklayıp, yazı sahibi olan bana bu suretlerden birini göndermeyi uygun görmüşlerdi. Bana öyle geliyor ki, gazetecilikte «gazeteye gönderilen yazılar, yayınlansın, yayınlanmasın, sahibine iade edilmez» ilkesinin, yasal bir hakkın kullanılmasına yönelik böyle bir açıklama yazısı için de geçerli olacağı sanılmıştı. Pek doğal olarak yazımın orijinalini istedim ve aldım.

Belki biraz fazla karamsar, fazla kuşkucu düşünüyorum ama ben, bu savsaklamanın altında, ilgililerin, böyle bir açıklama yazısının gazetede yayınlanmasından önce - hele kitabın satışa çıkmasından önce - anı sahibinin görüş ve onayını almak, gerekirse kendisine, yayınlanma aşamasındaki kitabında, benim değindiğim bazı hususlarla ilgili rötuşlar yapabilmesi için zaman ve fırsat kazandırmak düşüncesinin yatıp yatmadığı sorusunu uzun süre kafamdan söküp atamadım. Nitekim, daha sonra sırası geldiğinde de değineceğim gibi, anıların gazetede yayınlanan kısmi metninde, 12 Mart öncesi bunalımlı ve gerilimli dönemin doruk noktasına ulaştığı bir olay sayılmak gereken 9 Mart akşamı Hava Kuvvetleri

Karargahında BATUR'un çalışma odasında, onun girişimi ile düzenlenmiş ve başta Orgeneral GÜRLER olmak üzere, hazırlık çalışmalarına dahil kişilerin katıldıkları toplantıya her nedense yer verilmemiş, ama daha sonra, kitapta, fazla ayrıntıya girmemek koşulu ile sözkonusu toplantıya yer verilmesi gerekli görülmüştür. Hem de açıklama yazımda kullandığım bazı deyimlere benzer deyimler kullanılarak... Bu aşırı kuşkuculuğumda inşaallah yanılmışımdır. Aksi takdirde basın gelenekleri açısından üzücü ve düşündürücü bir uygulama ile karşı karşıya olduğumuzu kabul ve teslim etmek zorunda kalacağız demektir.

MİLLİYET gazetesine gönderdiğim yukarıda belirttiğim üzere maalesef yayımlanmayan açıklamamda BATUR'a soruyordum :

«Haklarında, kendi ifadenizle Silahlı Kuvvetler disiplin mekanizması işletilerek 16 Mart'ta apar, topar emekliye sevkedilen ve «makro açıdan sizinle ve Faruk Paşa ile aynı düşüncede olup da «yöntemleri farklı bulunan «ARKADAŞLARINIZ»ı, ilk sınıflandırmanızda «Radikal Sol'a dönükler» kategorisine yerleştirmiştiniz. Anımsayacaksınız, o zaman aynı gazetede (Cumhuriyet gazetesinin 8 Nisan 1981 tarihli sayısında «Celil GÜRKAN, 12 Mart konusunda Muhsin BATUR'u yanıtlıyor» başlıklı yazım) size cevap vermiş, bazı sorular sormuş ve bu arada da, yazar-gazeteci sayın Kurtul ALTUĞ'un «27 Mayıs'tan 12 Mart'a» adlı dizi yazısından aldığım aşağıdaki pasaj için ne düşündüğünüzü açıklamanızı istemiştim ama siz: «Celil Paşa ile polemiğe girmek istemiyorum!» diyerek yanıt vermekten kaçınmıştınız.

Sayın Kurtul ALTUĞ şöyle yazıyordu: «...TAĞMAÇ önce direndi ve sonra işin içinde SUNAY olursa kabul edebileceğini bildirdi. Mart Harekatı yön değiştiriyor ve amacından sapıyordu. İşin içine SUNAY ve TAĞMAÇ girince Ordunun aktif ve devrimci unsurlarının tasfiyesi gerekli idi. Buna bir Muhsin BATUR nasıl rıza gösterdi? Akıl alacak iş değildi. Gerçi BATUR, sonra buna bir gerekçe bulmuş ve radikallerin komünizmi getireceklerini

inandırıcı bir biçimde savunmuştur ama ilerideki yıllarda herhalde BATUR'un vicdanı, geçmişteki bu kararından ötürü sık sık sızlayacaktır!!'»

Bugün esefle görüyorum ki, sayın Kurtul ALTUĞ'un, «vicdan sızlaması» tahminini de boşa çıkararak, kendi dışınızdaki «ARKADAŞLARINIZ»ı da, velev üstü kapalı da olsa, «Marksistlik»le suçlamaya devam etmektesiniz sayın BATUR... Nitekim aradan dört yıl geçtikten sonra bu kez anılarınızda **Türkiye genelinde** yaptığınız yeni bir sınıflandırmada, 12 Mart öncesi suçlamanızın dozajını her nedense artırmak gereğini duymuş, «Radikal Sol'a dönükler» deyimi yerine bu kez de «Hakiki Komünistler» deyimini getirmişsiniz.

Söyler misiniz lütfen sayın BATUR, böylesine bir tırmandırma yöntemi ile, adları geçen «ARKADAŞLARINIZ»ı, bu kez de «Hakiki Komünistler» olarak mı suçlamak istiyorsunuz? Bu hakkı ve cesareti nereden alıyorsunuz? Eğer niyetiniz gerçekten bu ise, şunu iyi biliniz ki, değil «Hakiki Komünistliği», «Radikal Sol'a dönüklüğü» bile tertemiz ATATÜRKÇÜ fikir yapıları ile bağdaştıramayan, emekliye sevkedilmiş yukarıda adlarını saydığım 5 General/Amiral ve 8 Albaydan oluşan şerefli grubun bir mensubu olarak ben, bu imanızı - üstü kapalı ifadenizi - eskilerin deyimi ile kemali şiddetle ve nefretle reddederim.

Bir başka iftiranıza karşılık bir diğer sorum da şu olacaktır sayın BATUR: «ARKADAŞLARINIZ» olan bu 13 General/Amiral ve Albayı, «Klasik özgürlükler ve Demokrasiden vazgeçmek» suretiyle sonuca varmak isteyen bir yöntem izlemekle» suçlamıştınız ilk yazı dizinizde. Sizin ve Orgeneral GÜRLER'in emir ve talimatınız çerçevesinde 12 Mart öncesi çok iyi bildiğiniz faaliyetlerde bulunan bu kimselerin, hangi güce dayanarak, hangi tür davranışları ve eylemleri sizde böylesine insafsız bir suçlama kanaati uyandırmıştır? Unutmayınız ki, 12 Mart Muhtırasında bizlerin değil, ama sizlerin imzalarınız var.»

Ve sonunda da yayımlanmayan açıklamalarımı şöyle bağlıyordum :

«BATUR, ne denli aksini iddia ederse etsin, 12 Mart Muhtırası verilip aynı gün saat 13.00 te Türkiye radyolarında okunduğu ana kadar geçen sürede, Türk Silahlı Kuvvetleri içinde gelişen ATATÜRKÇÜ, ATATÜRK devrim ve ilkelerini ısrarla savunucu, ilerici, yurtsever hareketin, Orgeneral GÜRLER ile birlikte fiilen ve hukuken «içinde» ve «başında» bulunmuş bir kişidir ve bu gerçek, genç yaşta sevdikleri mesleklerinden ayrılma zorunda bırakılmış pek çok subay tarafından da bilinmektedir. BATUR, istese de, istemese de tarih, 12 Mart olayını yazarken, kendisinin tek yönlü, duygusal, sübjektif, belli amaçlara yönelik anılarını elbette tek belge olarak kabul etmeyecek, Latince ünlü deyim ile: Quis? Quid? Ubu? Quibus auxiliis? Cur Quomodo? Quando? (yani: Kim? Ne? Nerede?, Hangi vasıta ile? Niçin? Nasıl? Ne zaman?) diye soracaktır.

Bunlara doğru ve ayrıntılı yanıt vermek ise o olayları yaşayan insanlara düşer...»

Bir Kez Daha «Konuşsana!» Uyarısı Alıyorum

MİLLİYET gazetesinin azizliği, BATUR'un anı dizisi hakkındaki görüşlerimi ve açıklamalarımı hiç değilse aynı gazetede kamuoyuna sunma olanağından beni mahrum bırakmış, bu da soruna, çok daha geniş açıdan yaklaşmayı düşünmeme neden olmuştu. Işte tam bu sırada, değerli gazeteci-yazar Uğur MUMCU'nun, 12 Temmuz 1985 tarihli CUMHURİYET gazetesinde «Gözlem» köşesinde «İki kitap» başlıklı yazısı yayınlandı.

MUMCU, görebildiğim kadarı ile, bugüne dek gazeteci-yazar olarak, başta CUMHURİYET gazetesi olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerdeki yazıları ile, yayınladığı ve kamuoyunda özel bir ilgi ve onay gören, sayıları da bir Türk aydınına onur verecek dereceye varan kitapları ile, çeşitli açık oturumlarda ve seminerlerde yaptığı konuşmalarla, 12 Mart öncesine, 12 Mart Muhtırasına ve Muhtıra sonrası döneme en gerçekçi tanı (teşhis) yı koyan Türk entellektüellerinin önde gelenlerinden

biri idi. Yalnız 12 Mart dönemi için değil, ülkemizde her yönü ile gerçek bir demokrasinin kurulması koşullarını memleketçi bir yazar cesareti ve onuru ile sergileyen, savunan, 12 Eylül öncesi döneme damgasını vurup da serpintileri bugün bile görülen terör, anarşi, kaçakçılık, yolsuzluk sorunlarına en gözüpek, gerçekçi ve yapıcı yaklaşımlarla parmak basan bir gazeteci-yazar olmak, öyle sanıyorum ki sayın Uğur MUMCU'ya, Türk halkının, Türk gençliğinin takdirini kazandırmaya yeter nedenlerdir.

Bütün bunları, sözümü, MUMCU'nun, yukarıda değindiğim köşe yazısına getirmek için söylüyorum. O yazısında MUMCU, 12 Mart Muhtırası ile ülkeye empoze edilen «sui generis/nev'i şahsına münhasır» ara rejimin, daha emekli edildiğimiz günlerde bile saptadığım, ancak yukarıda açıkladığım nedenlerle bugüne dek ifade etmediğim ilginç ve tam anlamı ile gerçek yönünü, o zarif ve usta kalemi ile kamuoyuna hatırlatmış ve sonunu da şöyle bağlamıştı :

> «.... 15 Mart 1971 günü hem BATUR'un, (GÜRLER'in olacak - C.G.) hem de DEMİREL'in imzaları ile emekliye sevkedilip daha sonra Erenköy işkence evinde ellerine ve ayaklarına zincir vurularak sorgulanan Emekli Tümgeneral Celil GÜRKAN da, bugüne kadar sürdürdüğü suskunluğu bir yana bırakarak konuşacak, o zaman 12 Mart öncesi ve sonrası daha iyi anlaşılacak...»

BATUR'un, gerçekleri açıklayan bölümlerine bir diyeceğim yok ama kimi gerçekleri çarpıtan yönleri ile, kapanmasını dilediğim yaranın kabuğunu kaldıran talihsiz bir metin diyebileceğim anılarından ve sayın ARCAYÜREK'in daha önce değindiğim satırlarından sonra bu kez sayın MUMCU'nun son tümcesi de benim için bir başka uyarı olmuştu. Bir de buna, 12 Mart öncesi dahil, hayli renkli geçen askerlik yaşantıma ilişkin ilginç gözlemlerimi kayda geçirecek bir çalışmaya girmemi yıllardır benden isteyen ailemin ısrarları katılınca kaleme sarılmak artık kaçınılmaz hale gelmişti.

12 Mart hakkında az yayın yapılmış olduğu savı ileri sürülemez kanımca. O döneme adını veren «12 Mart Muhtırası» da, üzerinde değişik eğilimlere göre çeşitli spekülasyonlara neden olmuş tarihsel bir belgedir. Burada kullandığım «spekülasyon» sözcüğüne sayın okuyucularımın dikkatini çekmek isterim. Öyle sanıyorum ki, günümüzde sürüp giden belge ve bilgi açıklama kısırlığı devam ettikçe, tarih, 12 Martı, gerçek yönleri ile yazmakta oldukça zorluk çekecektir. Nasıl çekmesin ki, vaktiyle CUMHURİYET gazetesinde yazdığım bir yazıda kullandığım gibi, «omuzlarındaki yıldız sayısının dört oluşundan ve Türk Harp Okullarından mezun olmalarından başka ortak hiç bir yönleri bulunmayan», bir başka deyimle, ayrı dünyaların, ayrı emel ve ihtirasların adamları olan Orgeneral/Oramiral rütbesinde dört Komutanın ortaklaşa imzalayıp sundukları Muhtıra, ifrat derecede, belki de suiistimal edilircesine kullanılan bir özgürlük ortamında, seçimle gelmiş Parlamentosu ve bu Parlamentonun çoğunluğunun desteğine sahip Hükümeti ile, iyi kötü, kusurlu kusursuz ama gene de «özgürlükçü demokratik parlamenter rejim» görünümü veren bir devleti, yeniden nasıl monte edileceğini «Muhtıracılar»ın da bilmedikleri biçimde «demonte» etmişti. Girişim, umulan, beklenen (tabii Muhtıracıların umdukları ve bekledikleri) sonucu vermez ise - ki nitekim vermemiştir - ve yeni baştan «montaj» işlemi de başarılı ve amaca götürücü olmaz ise - ki maalesef olmamış ve ülke, on yıla varmadan, 12 Mart öncesini bile geride bırakacak vahamette çalkantılara düşerek günde 20 vatandaşın yaşamını yitirdiği 12 Eylül öncesi koşullara sürüklenmiştir - doğabilecek tarihsel sorumluluğu yıkacak omuzların aranacağı, bunun için de bazı gerçeklerin, «Muhtıracılar» tarafından kapalı tutulmak isteneceği doğaldı. Nitekim öyle olmuş, öteki üç Muhtıracı Komutanın, biraz erkence sonsuzluğa göçmeleri sonucu, Türk kamuoyu önünde, tarih önünde tek başına kalan BATUR, «tarihsel gerçekleri saptırarak, başkalarını suçlayarak kendini aklama» çabasına düşmüştür. Yayınladığı anı kitabı, çok önceden

başlattığı bu sinsi kampanyanın en son, en somut ve asıl garibi, kendisini en çok ele veren belgesi olmuştur. Ben gene de BATUR'a gönül borçlusuyum ki, bu anıları ile bana, bir tür görev çağrısı yapmış ve hem 12 Mart öncesi ve sonrasına ilişkin bazı gerçekleri açıklama, hem de ötedenberi kaleme almayı tasarladığım, fakat bugüne dek bir türlü gerçekleştiremediğim 37 yıl 6 aylık askerlik yaşantımın, Silahlı Kuvvetlerimizle ilgili bazı ilginç ve de gelecek kuşaklara ders olucu gözlemlerini derleme fırsatı vermiştir.

1960-62 yıllarında, Kıbrıs'ta, Zürih ve Londra Anlaşmaları uyarınca kurulmuş ve Türk, Yunan ve Kıbrıslı subaylardan oluşan Üçlü Karargah'ta (Tripartite Headquarters) Komutan Yardımcısı olarak görev yaptığım sırada, Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi tarafından, Kıbrıs'taki Türk varlığı ile ilgili bir kitap hazırlama söz konusu olmuş, bu kitaba önsözün de benim tarafımdan kaleme alınması o sıralarda Kıbrıs'ta Türk Kuvvetleri Alayının Komutanı olan Turgut SUNALP (Emekli Orgeneral) ın önerisi üzerine Cemaat yetkililerince uygun görülmüştü. Yayınlanıp yayınlanmadığını şimdi pek de anımsayamadığım - çünkü kısa bir süre sonra Kıbrıs'tan ayrılmıştım - bu kitap için kaleme alıp ilgililere verdiğim «Önsöz»de mealen şöyle demiştim:

> «... Tarih açıkça gösteriyor ki, tarihsel olayları saptamak ve gelecek kuşaklara aktarmak bakımından Batı ile Doğu, birbirinden ayrı yöntemler seçmişlerdir. Bu konuda Batı dünyası «Kaydî (kaydedici, kayda geçirici)», Doğu dünyası da «Hafızavî (belleğine güvenip akılda tutucu ve zamanı gelince bellekten aktarıcı)» yönteme itibar göstermiştir. Böyle olunca da Doğu, kendi tarihini bile, her gördüğünü hemen kayda geçiren, belgeleyen, yazılı belgeler geliştiren Batılı tarihçilerden öğrenmek zorunda kalmıştır. Doğal olarak bir çok saptırmalar, gerçek dışı beyanları sineye çekme pahasına...»

İşte bu kitabı hazırlarken de, belli ölçüde bu düşünce etkili olmuş, belki uzunca süren bir gecikme sonun-

da da olsa, 12 Mart ve öncesine, Silahlı Kuvvetlerimize ilişkin bazı gerçekleri, olayları da açıklama yoluna gidilmiştir.

Bunu daha fazla geciktirmem doğru olmayacaktı.

Yaşım 67... Ülkemizdeki ortalama yaş süresini doldurmuş ve, rahmetli kayınpederimin çok hoşuma giden deyimi ile «ömrümün sermayesini kurtarıp kâra dönmüşüm!»

Yukarıda da belirttiğim gibi, mesleğimin ve ülkem koşullarının olanak verdiği meşru ikbalin her türlüsünü gördüm, yaşadım. Sıra, aziz ulusuma, henüz ödeyemediğim manevi borcumun artanını, hiç değilse onu ilgilendiren konularda örtülü kalmış bazı gerçekleri gün ışığına çıkarmak suretiyle ödemeye gelmiştir.

Bu kitabımda belki pek fazla şey yok ama mevcut olanlar kesinlikle gerçektir. Tarih, yer, ad ya da olayın betimlenmesine ilişkin ayrıntılar üzerinde bazı yanlışlıklar da saptanabilir. Ama bunların, asıl gerçeği değiştirmeyeceğine ve okurlarım tarafından özel bir kasta bağlanmayacağına inanıyorum.

Benim kişilerle ilgim, kimseyi yermek, ya da övmek gibi bir amacım yok. Bu topraklar benim ülkem. Bu ulus benim ulusum ve nihayet bu Ordu, benim bütün bir ömrümü verdiğim şerefli ocağımdır. Böyle olunca da, bu üç kutsal varlığı ilgilendiren hususlarda ilgi ve kaygı duymam elbet tamamiyle doğaldır ve bildiğim, tanık olduğum, yaşadığım gerçekleri olduğu gibi nakletmek yurttaşlık hakkımdır.

İşte bunun için yazdım.

İKİNCİ BÖLÜM

12 MART ÖNCESİ

ÜNLÜ ZİVER BEY (ERENKÖY) KÖŞKÜNDE ALTI GÜN

«— Parmağını gıtlatma ulan!..»

31 Mayıs 1973 Perşembe günü saat 22.00 sıralarında, İstanbul'da Kadıköy iskelesinin karşısındaki Kaymakamlık ve Emniyet Amirliğinin bulunduğu binanın önünde, kaldırım üstüne çekilmiş ve arka perdesi indirilmiş askeri Dodge kamyonun içinde, sivil giyinmiş 3-4 erin arasında gözleri bağlı, elleri kelepçeli olarak oturan ve belki alışkanlıktan, belki de üzüntüden, parmaklarını kıtırdatan ellibeş yaşındaki adama, erlerden biri böyle ihtarda bulunuyordu!

Parmaklarını kıtırdatan ve bu yüzden oğlu yaşındaki erden ihtar alan kişi emekli bir Tümgeneraldi. İhtar çeken er de, bu Tümgenerali, Kadıköy Emniyet Amirliği önünde Emniyet görevlilerinden teslim alıp Erenköy'deki ünlü «Ziverbey köşkü»ne «mahfuzen» götürecek olan ekibe mensup ve «görevlerinin özelliği nedeniyle» sivil giydirilmiş muhafız erlerden biri idi!

37 yıl 6 aylık askerlik hizmeti boyunca, bırakın ihtarı, en ufak bir uyarı bile almamış olan, çok önemli hizmet yerlerinde onurla, belki de başarı ile görev yapmış, günün birinde öteki 4 General/Amiral ve 8 Albay arkadaşı ile «liderler»inin azizliği sonucu emekliye ayrılmış bulunan Tümgeneral, vaktiyle onbinlercesine emir-

komuta ettiği erlerden birinin ağzından çıkan bu kaba uyarı karşısında acı acı düşünmeye daldı :

Askeri Liseyi, Harp Okulunu, Topçu Okulunu üstün derecelerle bitir; İkinci Dünya Savaşının en çetin ve yoksunluk dönemlerinde Gelibolu'da Demirkapı mevzilerinde Teğmen/Üsteğmen rütbeleri ile Batarya Komutan Vekili olarak vatan bekçiliği yap; Harp Akademisi giriş sınavını birincilikle kazan; altın saat armağanı ile ödüllendirilerek Akademiden mezun ol; Genelkurmay'da, en üst düzeyde Dış ve İç NATO ve CENTO karargahlarında, Kıbrıs Üçlü Karargahında çok önemli görevlerde bulun; o denli önemli görevler ki, İttifakın «Büyük Müttefiki»nin «Türkiye'de Genelkurmay Başkanı ve Milli Savunma Bakanından başka hiç kimsenin bilmeye, görmeye, el sürmeye yetkili olamayacağı» şartını koştuğu en üstün gizlilik dereceli dosyaların Proje Subaylığı sorumluluğunu yüklen; ülke dışında kızının yanında tatil geçirirken bile, Elçilik kanalı ile özel emir alıp tatilini yarıda keserek Brüksellere koşacak ve NATO forumlarında Genelkurmayı temsil edecek derecede Genelkurmay Karargahının kilit adamlarından biri ol; Tümen Komutanı olarak, 15/16 Haziran 1970 olayları sırasında ülkenin en kritik bölgelerinden birinde, Sıkıyönetim rejimi altında aylarca Kolordu ve Sıkıyönetim Tali Bölge Komutan Vekilliği yap; Kara Kuvvetleri Komutanlığında Plan/Prensipler Başkanlığı gibi son derece önemli ve duyarlı bir görevde iken, bir sabah sarı zarf içinde «emekliye sevk» emrini al ve şimdi de gel, oğlun yaşındaki erden, en doğal hakkın olan parmaklarını kıtlatma özgürlüğünü kaldıran bir ihtara muhatap ol!..

«Yıldız Gecesi»ne Katılmak İçin İzmir'e Gidiyorum

Yıl 1973... Tarih 28 Mayıs Pazartesi. Çankaya'da oturduğum Apartmanın Yöneticisine, Sıkıyönetim Komutanlığının bildirilerine uyarak aşağıdaki yazıyı yazıyor ve

ertesi günü de eşimle birlikte İzmire doğru yola çıkıyorum :

Ankara, 28 Mayıs 1973

APARTMAN YÖNETİCİLİĞİNE

Yarın (29 Mayıs 1973), özel arabamla, 31 Mayıs 1973 günü akşamı İzmir Kültür Park'ta Göl Gazinosunda, emekli devre arkadaşlarımın düzenledikleri «Mezuniyet Yıldönümü Aile Toplantısı»nda hazır bulunmak üzere, eşimle birlikte İzmir'e gideceğim ve İzmir'de Orduevinde kalacağım. Çok muhtemelen 1 Haziran veya ertesi günü gene karayolu ile Ankaraya dönmek niyetindeyim.

Sıkıyönetim Komutanlığının olbaptaki tebliği uyarınca ayrılışımı Yöneticiliğe bilgi için arzederim.

Celil GÜRKAN
Kat Maliki

Bilindiği gibi, asker kökenli kişiler arasında gelenekselleşmiş bir adettir: Harp Okullarından mezun oluşlarının yıldönümünü «Yıldız gecesi» veya «Sınıf gecesi» adı altında, yemekli ve içkili aile toplantıları ile çoğu kez Orduevlerinde kutlarlar. Ben de daha önce bu amaçla Ankarada ve İstanbulda yapılan toplantılara katılmış ve dönem arkadaşlarımla birlikte çok tatlı ve neşeli saatler geçirmiştim. Bu toplantılarda, dönem arkadaşlarım, her nedense benim mutlaka bir konuşma yapmamı ve hepsi adına ortak duygularımızı dile getirmemi ısrarla isterlerdi ve ben de onların bu ısrarlarına karşı çıkmazdım. Emekli olmuş 1939 yılı Harp Okulu çıkışlı dönem arkadaşlarımızın yoğun bulunduğu yerlerden biri de İzmir'di ve oradaki arkadaşlar da, düzenledikleri toplantılara beni ısrarla çağırmışlardı. Fakat bir dengini bulup da gidememiştim. Bu yıl sırayı İzmir'e ayırma kararını verdim ve eşimle birlikte İzmir'in yolunu tuttuk.

30 Mayıs 1973 Çarşamba... Emekli olduktan sonra İzmir'e yerleşen hemşehrim Mahir OLGUN'un Bornova'daki evinde akşam yemeğine çağrılıyız. Geç saatlere ka-

dar oturup söyleştik. Gece yarısından sonra arabamla Orduevine döndük. Tatlı bir Mayıs gecesi... Arabayı Orduevinin parkyerine bıraktıktan sonfa, eşimle elele tutuşup Orduevine girdik. «Elele tutuştuk» diyorum; çünkü ertesi gün sınıf arkadaşlarımla sağlık ve afiyet içinde neşeli bir «Yıldız gecesi» geçirecektik.

«Bilginize Başvurulacak, Emniyete Kadar Geliniz!»

Orduevinin lobisine girdik. Eşim asansöre doğru yöneldi. Ben de, odamızın anahtarını almak üzere resepsiyona yaklaştım. Lobide, kollarında kırmızı «As. İz./Askeri İnzibat» kolluğu takılı bir deniz, bir hava subayı ile bir de sivil kişi oturuyordu. Görevli ere oda numaramızı söyledim. Er anahtarlığa döndü, kutudan çekip aldığı anahtarı bana verirken :

— Komutanım, bu beyler sizinle görüşmek istiyorlar! dedi.

Dönüp baktığımda, erin bana bu şekilde hitap etmesi üzerine yerlerinden kalkan ikisi subay üç kişinin bana doğru yaklaştıklarını gördüm.

İçlerinden Deniz Yarbayı olan :

— Komutanım, Siz Emekli Tümgeneral Celil GÜRKAN'sınız değil mi? diye sordu.

— Evet! dedim.

Bu yanıtım üzerine yarbay :

— Komutanım, bir konu hakkında bilginize başvurmamız gerekiyor! dedi.

Benimle oracıkta oturup konuşacaklarını sanarak :

— Hayhay Yarbayım! dedim ve holdeki koltuklara doğru yöneldim.

Yarbay, sıkılarak :

— Komutanım, burada değil. Emniyet Müdürlüğüne kadar gideceğiz! dedi.

Ayağım suya ermiş, işin içyüzünü anlamıştım.

Bu arada, asansör önünde bekleyen eşim de, bu konuşmalarımızı duyunca yanımıza geldi ve ne olup bittiğini sordu.

— Bir şey yok karıcığım. Bir husus hakkında benim mütalaama başvurulacakmış. Bu nedenle Emniyet Müdürlüğüne kadar gidecekmişiz! dedim.

Her dar zamanımda yanımda olmayı ilke edinmiş olan eşim :

— Ben de geleyim! deyince İnzibat Subayı Deniz Yarbayı :

— Maalesef olmaz hanımefendi. Sadece Paşamla gideceğiz! karşılığını verdi.

Eşim de durumu bir ölçüde anlamıştı. Ama her ikimizin de kanaatimiz, Emniyet Müdürlüğünde ifadem alındıktan sonra tekrar Orduevine dönebileceğim şeklinde idi.

Odanın anahtarını eşime verdim. Dışarı çıktık. Önde Hava Binbaşısı İnzibat Subayının bindiği Deniz Kuvvetlerine ait gri renkli bir cip, arkada siyah plakalı bir Emniyet binek arabası. Ben, yarbay ve sonraları Emniyet Komiseri olduğunu öğrendiğim sivil giyimli görevli, arkadaki binek arabasına binerek Basmahane garı yakınlarındaki Emniyet Müdürlüğüne gittik.

Sokaklar tenha... Yukarı çıktık ve bir odaya girdik. Çalışma masasının başında orta yaşlı sivil bir kişi oturuyordu. Biz odaya girince ayağa kalktı. Yarbay beni, odadaki görevli ile tanıştırdı. Nöbetçi Emniyet Müdürü imiş. Sonraki söyleşimizde bana anlattığına göre, asıl görevi Ankara Emniyet Ulaştırma Şubesi Müdürlüğü olmasına karşın, Sıkıyönetim görevleri gereği İzmire takviye amacı ile geçici görevle gönderilmiş.

Nöbetçi Müdürün masasının üzerinde bir telsiz duruyor ve sık sık rapor alıp-verme işlemlerine ilişkin konuşmalar duyuluyordu.

Birinci Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Faik Türün'ün Emriyle Gözaltına Alınıyorum

Nöbetçi Müdür hepimize çay söyledi ve bu arada bana :

— Sayın Paşam İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığın-

dan önce Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına gönderilen, fakat orada sizi bulamadıkları için de İzmir'e havale edilen bir talimat gereğince - bu talimatı okumam için önüme koydu - sizi yarın İstanbul'a sevketmek zorundayız. Kusura bakmayın ama usul böyle. Üzerinizde tabanca var mı? Varsa lütfen çıkarıp teslim edin! Ayrıca eşinize gönderecek, ya da söyleyecek bir şeyiniz mevcut ise Binbaşımdan rica edelim, iletsin, dedi.

Durum giderek açıklık kazanıyordu. Eşime bir not yazdım ve ertesi sabah (vakit gece yarısını geçtiği için o sabah demek daha doğru olacak) İstanbul'a götürüleceğimi, İstanbul'daki oğlumuza telefon edip arabamızı alıp götürmek üzere - çünkü eşim araba kullanmayı bilmiyordu - İzmir'e gelmesini sağlamasını ve onunla birlikte İstanbul'a, ya da Ankara'ya gitmesini bildirdim. Arabanın anahtarlarını ve bu arada üzerimdeki paranın çoğunu gönderdim. Pijamamı, traş takımı ve her seyahatte yanımda bulundurmak alışkanlığında olduğum bir iki kitabımı Binbaşı ile bana göndermesini ilave ettim. Yazdığım notu usulen Nöbetçi Müdürüne ve subaylara okudum ki herhangi bir kuşkuya kapılmasınlar.

Bir süre sonra Binbaşı, küçük bir el çantası ve eşimin yazdığı tezkere ile Emniyet Müdürlüğüne geldi. Artık, her iki subayın da yapacakları bir şey kalmamış, «Aranan Tümgeneral» emniyet makamlarına teslim edilmişti!.. Artık gidebilirlerdi!. Nitekim öyle oldu. Yarbay, Nöbetçi Müdürüne :

— Bizim işimiz kalmadı Müdür bey. Gidiyoruz, dedi ve her ikisi de bana veda ederek odadan ayrıldılar. Nöbetçi Müdürle ben başbaşa kalmıştık.

Telsizde sık, sık raporlar veriliyordu :

— Burası..... Talimatınız yerine getirildi.... O üç kişiyi alıp getirdik.... Yere gönderdiğimiz ekipten henüz bir yanıt alınmadı Komiserim, gibi.

Yatağını Gözaltına Alınmış Bir Kişiye Veren Civanmert İnsan

Bu arada biz de söyleşiyi koyulaştırdık. Daha son-

raki bir davranışı ile de doğruladığı gibi son derece efendi, civanmert bir Emniyet görevlisi idi Nöbetçi Müdür. Sanırım vakit geceyarısını bir veya iki saat geçiyordu.

Bana :

— Paşam, yarın sabah İstanbul'a oldukça uzun ve yorucu bir yolculuk yapacaksınız. İstirahat etseniz iyi olur. İçeride bir yatağımız var. Orada yatabilirsiniz! dedi.

Başımdan daha önce geçmemişti ama, şu ya da bu nedenle polis tarafından gözaltına alınıp Emniyete götürülen kişilerin, geceyi, duruma göre kanepe, kerevet, sandalya üzerinde oturarak geçirmek zorunda olduklarını biliyordum. Yani kendilerine yatma olanağı sağlanması usulden değildi. Doğal olarak benim de aynı rejimde geceyi geçirmem gerekirdi. Bana ayrıcalıklı işlem yapmaya kimse zorunlu değildi.

Nöbetçi Müdüre :

— Sayın Müdürüm, nezarete alınanların geceyi geçirmede tabi olmaları gereken kuralı biliyorum. Ben askerim, alışığım sandalya veya koltuk üstünde uyumaya... Sözünü ettiğiniz yatak, öyle sanıyorum ki Nöbetçi Müdür olarak size ayrılmış bir yatak. Rica ediyorum, istirahatinizi bozmayın. Siz orada yatın. Ben uygun göreceğiniz bir odada veya burada bir koltukta kıvrılıp uyurum!..

İsmini şimdi anımsayamadığım için çok üzgün olduğum civanmert insan Nöbetçi Müdür :

— Evet öyle ama Paşam, siz şerefli bir askersiniz. Paşa olmuşsunuz. Ben sizi, Kabotaj Bayramı nedeniyle İzmit'te ATATÜRK heykeline çelenk koyma töreni sırasında, yaptığınız ve çelenklerini bizzat kendileri değil de hademe, bekçi, zabıta memurları ile koydurtan makam sahiplerini şiddetle haşladığınız konuşmayı dinlemiş ve ne denli ATATÜRKÇÜ bir kişi olduğunuzu anlamıştım. Benim vicdanım elvermez sizin gibi bir seçkin komutanın, bir koltuk üzerinde sabahlamasına. Asıl biz alışığız sandalya, koltuk üzerinde gecelemeye. Buyrun siz yatın! Yalnız bir ricam var. Koridorda bir nöbetçi memurumuz bulunacak ve yattığınız odanın kapısı da açık kalacak, dedi.

Onun bu insani jesti karşısında son derece duygu-

landım ve önerisini kabul ederek soyunmadan karyolanın üzerine uzandım.

Koridorda nöbetçi polisin, dolaşırkenki ayak sesini dinleye dinleye uyumuşum. Hiç de alışık olmadığım bir durum karşısında bulunmama rağmen, vicdanım huzurlu olduğu için yatağa uzandıktan sonra uykuya dalmam fazla zaman almamıştı.

Sabah uyandım, traş oldum. Nöbetçi Müdürünün de artık uyanmış olabileceğini düşünerek, gece nöbet tuttuğu ve kendisiyle söyleştiğimiz odanın kapısını yavaşça araladım.

Gördüğüm manzara beni hem çok üzdü, hem de son derece duygulandırdı.

Nöbetçi Müdür, iki koltuğu ucuca birbirine yanaştırmış, büzülüp uyuya kalmıştı. Kapının açılış gürültüsünden olacak, uyandı ve ilk sorusu:

— Paşam, biraz istirahat edebildiniz mi bari? oldu.

Civanmert insan olma, kişilerin ya da mesleklerin tekelinde değil vesselam...

Müdürle birlikte ve onun konuğu olarak mütevazi bir kahvaltı yaptık.

Emniyet Siyasi Şube Müdürü de Son Derece Anlayış Gösteriyor

Telefon çaldı. İzmir Emniyet Müdürlüğünün Siyasi Şube Müdürü yanılmıyorsam İlhan bey adında bir zat, yukarıda odasında benimle görüşmek için bekliyormuş.

Nöbetçi Müdürle yukarı çıktık. İlhan bey, rahat, konuşkan bir kişi. Hal, hatır sorma ve geceyi rahat geçirip geçirmediğimi öğrenme ile geçen kısa bir söyleşiden sonra bana:

— Paşam, dedi. Öğrendiğime göre hanımefendi de sizinle beraber Orduevinde kalıyormuş. Biraz sonra İstanbul'a hareket edeceksiniz. Arzu eder misiniz eşinizle telefonla görüşmeyi?...

Memnun kalacağımı söyledim; ancak kendisine şöyle bir soru sordum:

— Sayın Müdür bey, biz İzmir'e özel arabamızla geldik. Şimdi ben İstanbul'a gideceğim. Eşim araba kullanmayı bilmiyor. O da İstanbul'a gitmek isteyeceğine göre, acaba kabil mi onu da arabama alıp, yanımıza vereceğiniz görevli memurla birlikte İstanbul'a gidelim. Böylelikle İstanbul'daki oğlumu, sırf arabayı götürsün diye İzmir'e getirmeye gerek kalmaz.

İlhan beyin yanıtı şu oldu :

— Sayın Paşam, aslında bizce hiç bir sakıncası yok. Ancak, mevzuat gereği şu anda gözaltına alınmış durumdasınız. Bir başka deyimle ihtilattan menedilmiş bulunuyorsunuz. Bu itibarla, ister resmi araba, ister özel arabanız olsun, eşinizle birlikte aynı arabada seyahat etmenize olanak yok maalesef. Ama illa arabanızı İstanbul'a götürmek istiyorsanız, ya siz kullanın, yanınıza görevli bir komiser arkadaş verelim, ama eşiniz aynı arabada olamaz. Ya da bir şoför polis memuru görevlendireyim. Arabanızı o kullansın. Hanımefendi arabaya binsin, arkanızdan İstanbul'a gelsin. Bu durumda şoför polisin, gidiş dönüşte iaşesini ve dönüş masrafını tabii sizin karşılamanız gerekir. Ne dersiniz?»

Bunun üzerine ben, onlar için daha az külfetli olacağını düşünerek birinci öneriyi kabul ettiğimi söyledim.

İlhan bey telefonla Orduevini aradı ve eşimi bağlattı. Ahizeyi bana uzatarak :

— Buyrun Paşam, hanımefendi ile görüşünüz! dedi.

Hiç de mecbur olmadığı ve belki de yasal yönden sakıncalı bulunduğu halde Siyasi Şube Müdürünün, eşimle görüşmemi sağlaması ve buna izin vermesi de ikinci bir civanmertlik örneği idi.

Eşimle görüştüm, kendisine durumu anlattım. Arabamı Orduevinden alıp Emniyete getirmek üzere geleceklerini, kendilerine anahtarı geri vermesini, oğluma da Selimiye'de hazır bulunarak, bizim varışımızda arabayı benden alıp götürmesini tenbih etmesini söyledim.

Kortej Halinde İstanbul'a Yolculuk

Yaklaşık saat 09.00 sıralarında bir polis memuru odaya girerek Siyasi Şube Müdürüne :

— Paşamın arabası geldi. Öteki arabalar da hazır Müdürüm! tekmilini verdi. Bunun üzerine İlhan bey :

— Haydi Paşam, inelim aşağıya. Sizi yolcu edelim! dedi.

Bir önceki gün Nöbetçi Müdür olan zat, İlhan Bey ve ben aşağı indik. Emniyet Müdürlüğünün kapısı önünde üç araba arka arkaya duruyordu. Önde bir trafik arabası, onun arkasında benim arabam, en arkada da bir başka siyah plakalı Emniyet arabası. Her iki Müdürle kucaklaşarak teşekkür ve veda ettim. Arabama binip direksiyona geçtim. Yanıma, bir önceki gece Orduevine beni almaya gelen sivil giyimli Emniyet Komiseri - ki o da son derece nazik, ölçülü, efendi bir zat idi - oturdu. Konvoy hareket etti.

Önde trafik arabası, tepedeki yanıp sönen mavi sinyal lambasını sürekli çalıştırarak ve zaman zaman da siren çalarak gidiyor, ben arkadan izliyorum, bizim arkamızda da içinde iki sivil Emniyet görevlisinin bulunduğu resmi araba... Gerçekten görkemli bir gidiş... Şimdi düşünüyorum da, eğer İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Faik TÜRÜN, örneğin bana telefon edip de durumu bildirse ve İstanbul'a gelmemi söyleseydi, onun bu isteğini derhal yerine getirirdim ve böylece Devlete de bu denli külfet yüklenmemiş olurdu!

Manisa İl sınırına geldiğimizde, yol kenarında ağaçların arasına parketmiş bekleyen bir başka trafik arabası önümüze geçti ve İzmir Emniyetinin, oraya kadar bizi kılavuzlayan trafik arabası da dönüş yapıp bizi selamlayarak İzmir yolunu tuttu.

Manisa içine girip Emniyet Müdürlüğü binası önünde durduk. Yanımdaki Komiser :

— Paşam, burada bir kaç daklka duraklama yapacağız. Siz arabada oturun. Ben içeri girip hem Manisa Emniyetine, hem de İzmir Emniyetine Manisa'ya geldiği-

miz ve yola devam edeceğimiz raporunu vereyim! dedi.

Yavaş, yavaş anlıyordum ki, herhalde «çok önemli bir kişi» olarak gözaltına alınmıştım ve bu nedenle, bir menzilden öteki menzile «sağ salim» - herhalde kaçıp göçmeden! - varışımız ilgili merkezlere düzenli şekilde rapor ediliyordu!

Belirttiğim bu formaliteler, Balıkesir, Bursa, İzmit ve İstanbul il sınırlarına girip çıktıkça aynı şekilde yinelendi.

Türk Polisine Onur Kazandıran Bir Jest

Ancak Bursa'da hiç unutamayacağım ve beni son derece duygulandıran bir olay oldu. Sanırım Karacabey yakınlarında Bursa il sınırına girdiğimizde, Volkswagen marka bir trafik arabası kılavuzluğu aldı. Bursa'nın içine girmek üzere iken, yanılmıyor isem Hava Ulaştırma Okulu hizalarında, öndeki trafik arabası durdu. İçinden üç trafik memuru inip benim arabaya doğru yürüdüler. Yanımdaki Komiser de arabadan inerek onlara doğru ilerledi. Aralarında kısa bir konuşma geçti ve sonra bana eşlik eden Komiser geri dönüp şöyle dedi :

— Sayın Paşam, öndeki arabada bulunan Bursa Trafiğine mensup arkadaşlar diyorlar ki: «Böyle üzücü bir görev yaptığımız için Paşamıza karşı mahcubuz. Ama anlayışla karşılayacaklarını umarız. Hiç olmazsa münasip bir yerde oturup bir kahve, çay, ya da serinletici içme önerimizi kabul ederlerse şeref duyarız. Biraz da dinlenmiş olurlar.

Bu son derece nazik ve duyarlı öneri beni çok duygulandırdı. Memnuniyetle kabul ettiğimi söyledim. Konvoy hareket etti. Bursa'yı pek bilmem ama anımsadığım kadarı ile kentin yüksek ve manzarası güzel bir yerinde bir türbe önünde, cihannüma köşkü gibi geniş görüşe sahip bir kahvede durduk, arabadan indik, bir masaya oturup serinleticiler içtik. Sonra da yolumuza devam ettik.

İlk Aksiliği Bir Silah Arkadaşım Gösteriyor

Saat 22.00 sıralarında Selimiye kışlasının nizamiye kapısı önüne varmıştık. Yanımdaki Komiser indi ve nizamiye yakınındaki Nöbetçi Amiri odasına girdi. Dışarıda arabanın içinde olmama karşın camdan görüyordum. Nöbetçi Amiri veya subayı olan bir Personel Yarbayı (belki Binbaşı) yanında Komiser ile birlikte çıktılar. İleride duruyorlardı. Bu arada İstanbul Emniyetine ait bir başka büyük binek otosundan iri kıyım bir kişi çıktı ve onlara katıldı. Ben de arabadan indim. Ayakta dikiliyorum. Konuşmalara kulak misafiri oldum. Nöbetçi Amiri, hiddetli bir eda ile ve biraz da yüksek sesle, bana eşlik eden Komisere adeta çıkışıyordu :

— Yahu nasıl olur, bu özel bir operasyon... Kimseye haber sızdırılmayacaktı. Halbuki öğleden beri bir delikanlı gelip gidip başımın etini yiyor: «Babam geldi mi?» diye sorup duruyor... Paşanın oğlu muymuş, neymiş bilmem... Ama nereden haber almış?.. Paşanın arabasını alıp götürecekmiş güya...

Yirmidört saattir Emniyetçilerle, polislerle beraberdim. Onlardan sadece üstün insanlık davranışları gördüm. Şimdi ise bir meslekdaşım, şöyle adet yerini bulsun diye bir «geçmiş olsun» ya da «hoşgeldiniz» bile demeden, bir vakitler kendisinden yaşça, rütbece, makamca yüksek görevlerde bulunmuş silah arkadaşına karşı bu denli ilgisiz kalabiliyor, babası gözaltına alınan bir evladın masumane çabalarını şiddetle eleştiriyordu.

Bunun üzerine müdahale etmek zorunda kaldım. Nöbetçi Amirine :

— Sayın Yarbayım, sözkonusu General benim. Oğluma İzmir'den eşim telefon ederek, akşam üzeri Selimiye kışlasında hazır bulunmasını ve benim getireceğim arabamızı alıp götürmesini bildirdi. Mesele bundan ibaret. Gizli operasyonun ifşası diye bir hal yok ortada!... Buyrun anahtarı... Araba burada kalsın. Herhalde yarın sabah oğlum tekrar gelir, arabayı kendisine verirsiniz. Sorun kalmaz!. dedim.

Yarbay, ölçüsüz ve suçlayıcı çıkışından mahcup olmuştu. Anahtarı aldı.

İstanbul Emniyetine ait arabadan çıkan iri yarı görevli yanıma gelerek :

— Paşam, burada araba değiştireceksiniz. Şu arabaya geçin! dedi. Çantamı alıp gösterdiği arabaya geçtim. Bu arada, İzmir'den beri bana eşlik eden Komiser ile içtenlikli şekilde vedalaştık. Adamcağız, böylesine üzüntülü bir görev yaptığından dolayı özür diledi ve bana aynen şöyle dedi :

— Paşam, inşaallah tekrar görüşürüz. Ama böyle üzücü nedenlerle değil de daha iyi günlerde!. Daha iyi koşullar altında!.

«Parmaklarını Gıtlatma Ulan!..»

İstanbul Emniyetinin geniş arabasına bindim. İri kıyım ve telaşlı görünüşlü görevli, şoför muavini yerine oturdu, bir kişi de soluma yerleşti. Hareket ettik. Doğru Kadıköy iskele meydanına.... İskelenin karşısındaki Kaymakamlık ve Emniyet Amirliği binasının önünde araba kaldırıma çıktı. Bana biraz beklemem söylendi. Bana eşlik edenlerden biri arabanın yanında beklerken öteki binaya girdi. Bu arada 4-5 metre kadar ileride, gene kaldırım üzerine çekilmiş Dodge marka bir askeri kamyonet duruyor ve başında da, saçları iki numara ile kesilmiş, sivil kıyafetli olmalarına karşın giyimlerinden er oldukları belli 3-4 kişi duruyordu. Kısa bir süre sonra binaya giren iri kıyım sivil görevli geri döndü ve bana :

— Araba değiştireceksiniz. Şu askeri araca binin! dedi.

Çantamı onlar aldılar. Ben arabadan çıktım. Dodge kamyonete yaklaştım. Etraf tenha... Vakit gecenin ilerlemiş saati. Kamyonetin arka perdesi indirilmiş ve arka kapağı yatırılmış durumda idi. Bir er, arka branda perdeyi hafifçe - yeterince - araladı. Diğer iki er kollarımın altından tutarak - tabii bu arada ben de aracın devrik arka kapağına basıyordum - beni içeri soktular. İçerisi karanlık... İçeri girmemle birlikte, görüp seçemediğim biri elindeki

bantla gözlerimi bağladı ve yan kanepeye oturttu. Bileklerime kelepçeyi taktı. Ayak seslerinden ve konuşmalarından, öteki erlerin de araca dolup sağıma, soluma, karşıma oturduklarını seziyordum. Herhalde araç şoförü ve araç komutanı da binmiş olacaklardı ki şoför mahalline ait kapılar kapanmıştı. Ama henüz hareket etmemiştik. İşte tam bu sırada öne doğru eğilmiş, dirseklerimi dizlerimin üzerine koymuş durumda, alışkanlıkla parmaklarımı kıtırdatıyordum ki, arabada yüzlerini göremediğim erlerden birinin, yukarıda anlattığım sert ihtarına maruz kaldım :

— Parmaklarını gıtlatma ulan..

Yön Kaybettirici Manevralar!

Biraz sonra araç hareket etti. Önümüzde, arkamızda başka araç var mıydı bilemiyorum. Yalnız ben, aklımca, aracın sağa, sola sapışlarını kafamda saptayarak azbuçuk bildiğim Kadıköy semtinde nereye götürüldüğümü anlamaya çalışıyordum. Tabii boş çaba... Az sonra tümden yönümüzü kaybetmiştim. Yalnız bir süre gidip geniş bir asfalt caddeye çıktığımız belli olduktan sonra, motor gürültüsünün yankılanmasından ve genzime gelen yanık benzin kokusundan bir tünele girdiğimizi ve kısa bir süre sonra da tünelden çıktığımızı anlamıştım. Bu tünel olsa olsa, İstanbul-Ankara karayolu üzerindeki Bostancı tüneli olabilirdi. Biraz gittikten sonra dönüş yapıp yeniden tünele girdiğimizi, daha sonra da sola döndüğümüzü farkedince bir ölçüde Göztepe yöresine gittiğimizi anlamıştım.

Yavaşlaması ile bir bahçe kapısından giriş yaptığı izlenimini veren araba, kırma taş dökülü bir zemin üzerinde biraz ilerledikten sonra durdu. Bu arada birkaç kez duyduğum köpek havlaması, girdiğimiz binanın koruyucu köpeklerle pekleştirilmiş bir güvenlik düzenine sahip olduğunu gösteriyordu.

Konuşmadan koşuşan insanların ayaklarından çıkan sesler... Biraz sonra aracın arka kapağının indirilmesi, arkasından gene koluma giren ve «İki adım at.. Dur...

Aşağı basamağa bas... Yürü... Beş basamak çıkacaksın...» gibilerden «kör güdücü» komutlar veren birinin eşliğinde ilerledim ve 4-5 taş basamaktan çıkarak bir binaya girdiğimizi anladım.

Koluma giren kişi: «Dikkat!. Merdiven çıkacağız!» dedi. Yanılmıyor isem helezon biçimi merdivenden bir kat çıktık, sola döndük. Biraz yürüdükten sonra bir kapı açıldı ve beni içeri soktular. Kapı kapandı ve de asıl önemlisi gözümdeki siyah bant çıkarıldı.

Artık Faik Türün'ün Hazırlattığı Konforlu Odadaydım

Gördüğüm manzara şöyle idi: Yaklaşık 4×4 m. boyutunda, tahta zeminli, tahta tavanlı bir harap oda... Tavanda oldukça güçlü çıplak bir ampul... İki cephede pencere... Camları tamamiyle beyaz boya ile boyandığı için dışarıdan ışık alıyor ama dışarıyı görmeye olanak vermiyor. Yanılmıyorsam odanın üçüncü duvarını, bitişik odadan ayıran köhne bir camlı ya da tahta kapılı bölme oluşturuyor. Köşede, her yönü ile hurdaya çıkmış izlenimini veren bir demir karyola. Üstünde fersudeleşmiş ve kıtık dolu bir yatak ve yastık. Yatak çarşafı ile yastık kılıfı yalapşap, sözde yıkanmış. Henüz tam anlamı ile kurumamış bile... Eski bir tahta masa ve kendi türü mobilya kuşağının en eskisi ve hurdası olduğu açıkça görülen bir koltuk... Girdiğimiz odanın koridora açılan kapısının camları da keza beyaz boya ile boyanmış. Odada bugün görsem rahatlıkla tanıyacağım iki kişi ve bir de üniformalı çavuş... İki kişiden yaşlıca olanının boynunda bir fotoğraf makinesi... Genç olanı:

— Üstünüzde ne varsa - saat dahil - çıkarıp masanın üzerine koyun! Sadece sigaranız ve çakmağınız yanınızda kalacak. Elbisenizi çıkarın ve şu pijamayı giyin! talimatını verdi.

Ceplerimi boşalttım. Zaman kavramını yitirmem de arzu edilmiş olacak ki saatimi de aldılar. Genç adam verdiğim eşyaların bir listesini kağıda geçirdi. Bana ve-

rilen pijamayı yokladığımda nerede ise sırılsıklam denecek derecede ıslaktı. Genç adama :

— Bu pijama henüz kurumamış ki... Müsaade edin de kendi getirdiğim pijamamı giyeyim!... dedim.

Lütfen müsaade etti. Ceplerimden çıkan eşyalarımı da çantadaki çamaşırlarımın yanına koydular.

Cepheden, Yandan Sabıkalı Fotoğrafım Çekiliyor

Arkasından bana, duvar önünde durmamı, cepheden ve yandan vesikalık fotoğrafımın çekileceğini söylediler. Bu arada da elime, üzerimde şimdi anımsayamadığım iki veya üç haneli bir numara yazılı bir tahta parçası vererek bu tahtayı göğsümün üstünde ve çenemin altında tutmamı tembihlediler.

Bu tertibat alındıktan sonra, yaşlı ve aksaçlı, lacivert abadan yapılmış elbiseli kişi, birkaç kez, cepheden, yandan fotoğrafımı çekti.

Eeee, kolay mı? «Büyük sabıkalı» ele geçirilmiş!.. Elbette sabıka dosyasına konulmak ve ileride kullanılmak üzere cepheden, yandan poz, poz resmi çekilecekti.

«Zenda Mahkûmu» Gibi Zincire Vuruluyorum

Şimdi sıra, senaryonun en dramatik bölümüne gelmişti. Pijamamı giydikten sonra genç adam çavuşa :

— Tak zincirleri! emrini verdi.

Çavuş, paslı ve, beygirleri tavlada bağlamak için kullanılan tavla zinciri kalınlığında bir zincir ile (vaktiyle koşulu topçu subaylığı yaptığım için iyi bilirim!) iki bileğimi birbirine bağladı ve zincirin uçlarını da gene paslı bir kilitle kilitledi. Aynı işi ayak bileklerim için de uyguladı. Her iki zincirin baklalarından biri üzerinde «36» sayısı yazılı ve üstü şeffaf bantla bantlanmış bir numerotaj etiketi vardı. Demek benden önce daha 35 kişiye bu tür zincir vurulmuştu. (Tabii zincir, numara sırasına göre kullanılmış ise!..)

«Asker Kişi Sayılıyorsunuz!..»

Zincire bağlandıktan sonra şimdi sıra, genç adamın talimat vermesine gelmişti. Özetle şöyle konuştu:

— Şu andan itibaren askeri bir yerde bulunmaktasınız. Asker kişi sayılırsınız. Bu nedenle talimat dışı hareketleriniz halinde, hakkınızda asker kişiler hakkında uygulanan hükümler uygulanacaktır. Odada dolaşmak yasak.. Pencerelere sokulmak yasak. Elektriği gece, gündüz söndürmeyeceksiniz. Yatakta yatmadığınız zaman, en çok yatağın yanındaki masanın başında bulunan koltuğa oturabilirsiniz. Bir ihtiyaç halinde: «Nöbetçi!» diye sesleniniz. Görevliler gelir, ne istediğinizi sorar ve gereğini yaparlar. Görevlilerin içeri giriş çıkışlarında zorunlu olarak kapı açılacağı için o sıralarda kapı tarafına bakmanız kesinlikle yasaktır. Kapının açılış, kapanışı sırasında kapıya arkanızı döneceksiniz!.

Elim ve ayağım kalın zincirlerle bağlanmış olduğu halde hiç yatıp kalkmadığım için sanıyordum ki yatağa girmeden önce nöbetçiyi çağırıp zincirlerin kilitlerini açmasını isteyebilecektim. Görevliye, yatarken zincirlerin çözülüp çözülmeyeceğini sordum. Bu sorum galiba tuhafına gitmiş olacak ki:

— Yok öyle şey.. Bu halinizle yatıp kalkacaksınız! yanıtını verdi ve üçü de «Allah rahatlık versin! İyi geceler!» gibi sözler söylemeden kapıyı üstümden kilitleyip gittiler. Bir bakıma böyle davranışları doğaldı da. Bileklerinde ve ayaklarında kalın zincirler takılı bir insana rahatlık dilemenin bir anlamı olamazdı ki...

Bir Yanıma Batur, Bir Yanıma Gürler

İşte el ve ayaklarım böyle adi zincirle bağlanmış halde, gözümün önünden tüm hayat hikayem bir film gibi geçti. Sarsılmadım dersem yalan söylemiş olurum. Nasıl sarsılmazdım ki, «zincire vurulmuş» bir adam oluvermiştim. Niçin getirilmiştim bu meçhul yere?.. Getirenler kimlerdi ve amaçları ne idi?... Ne tür gözaltına alınış biçimi idi bana uygulanan?... Suç işlemiş isem elbet yar-

gı organının önüne çıkarılırdım ve sorgum öyle yapılırdı. Ama bunun yöntemi, el ve ayak bileklerimin zincirlerle bağlanması mı idi?... 12 Mart öncesini mi soracaklardı bana?.. Sorarlardı ama bir yanıma Orgeneral GÜRLER'i, öbür yanıma da Orgeneral BATUR'u oturtarak!.. Soracakları varsa sorarlardı, ama uygarca, yasaların öngördüğü biçimde... Ben de bir ara Sıkıyönetim Tali Bölge Komutanlığı yapmıştım. Hem de 1970 yılının ünlü 15-16 Haziranında, işyerlerinin, fabrikaların 99 luk tesbih gibi dizildiği, yoğun işçinin çalıştığı ve oturduğu İzmit'te... Yanlış, doğru binlerce işçinin, sokaklara döküldüğü bir dönemde... Ama o günlerde bir tek kişinin burnu kanamamıştı benim bölgemde.. Ne bir askerin, ne de bir işçinin... Kimseye de yasa dışı, insanlık dışı ve haksız bir işlem yapılmamıştı. Bunun ödülü şimdi zincire vurulmak mı idi?

Bir süre yatağın kenarına oturup düşündüm: Harp Okulundan 31 Mayıs 1939 da mezun oluşumuzun günü gününe tam 34 ncü yıldönümünde gene bir 31 Mayıs günü zincire vurulmuştum.

31 Mayıs 1939 günü, büyük umutlarla, büyük sevinçlerle, onur duyarak Harp Okulundan mezun olmuş, kılıç kuşanmış, apolet takmıştım. Otuzdört yıl sonra, 31 Mayıs 1973 günü, emekli bir Tümgeneral olarak, elli beş yaşında, pranga mahkumu gibi zincire vuruluyordum. Neydi başıma gelenler? Neydi suçum? İşin daha gözaltına alınma evresinde bu tür işlemlerle karşılaşır isem, olası bir yargılama sonunda, hakkımda verilecek hüküm bakımından iyimser olmaya olanak var mıydı?

Vakit oldukça ilerlemişti. Güçbela yatağa girdim ve birbirinden ayrılmayan iki elimle ortaklaşa şekilde, delik, yırtık battaniyeyi üstüme çekip yan tarafıma devrilerek yattım. Uyumuşum. Bir ara yatakta dönmek istemiş olacağım ki bileklerimi ve ayaklarımı bağlayan zincirin, böyle bir harekete pek kolay olanak vermemesinin sonucu duyduğum acı ile uyandım. İnsanoğlu zamanla her şeye alışıyor. Ben de bir kaç saat içinde zincirler altında uyumaya alışmıştım. Tekrar uyudum.

Sabah olmuştu. Güneşli bir Haziran sabahı... Bulunduğum binanın bahçesinde yüksekçe ağaçlar olacak ki, doğan güneş, ağaçların siluetini beyaz boyalı pencere camları üzerine yansıtmakta idi. Bir süre göz ucu ile bu yansımaları izledim, sonra yerimden kımıldamaya çalıştım. Karyola büyük bir gürültü ile gıcırdadı. Bu gürültü üzerine bütün gece koridorda yavaş adımlarla dolaşan nöbetçinin, sıklaşan adımlarla bulunduğum odanın kapısına yaklaştığını farkettim. Kapıya doğru dikkatli baktığımda, kapının, beyaz boyalı camında, normal bir insanın gözü düzeyinde küçük bir deliğin boyasının kazınmış olduğunu gördüm. Hızlı adımlarla kapıya yaklaşan nöbetçi, bu delikten içeriyi gözetleyip, benim neden karyola gıcırtısı yaptığımı görüyor, endişeye yer olmadığını anlayınca da, yeniden yavaş adımlarla kapıdan uzaklaşıp koridor gezisine çıkıyordu.

Sabah Dramı: Zincirle Bağlı Olarak Tuvalet

Bir ara bitişikteki odanın kapı kilidinin çevrilip açıldığını duydum. Arkasından zincir şakırtıları ile karışık ayak sesleri... Anlaşılıyordu ki bitişik odada kalan ve benim gibi eli, ayağı bağlı olan bir başka tutuklu, odasından dışarı çıkarılıyordu. Kimdi acaba bu?.. Bilmiyorum. Benim tabi olduğum rejime tabi daha başka kişilerin de mevcut olduğunu bilmek bana bir ölçüde avuntu vermeye yetmişti! Daha sonra aynı zincir ve ayak sesleri, arkasından da kapının iki kez açılıp kapanması ve dışarıdan kilitlenmesi... Şimdi sıra bana gelmişti herhalde... Yanılmamıştım. Oda kapımın kilidine anahtar sokulduğunu farkettim. Akşamdan verilen talimata «asker kişi» olarak uyup hemen kapıya arkamı çevirdim. Kapı kapanmış ve içeri girecek kişi girmişti. Döndüğümde karşımda gece gördüğüm çavuş... Elinde siyah bir bant... Sordu :

— Ayak yoluna çıkacak mısınız? Traş olacak mısınız?..

— Evet! yanıtını verdim.

Bunun üzerine elindeki bantla gözlerimi bağladı. Koluma girdi. Elimde traş takımım ve sabunum olduğu halde kapıdan çıkardı. Bir kaç adım sonra sol tarafımıza düşen bir kapıyı açarak beni içeri soktu. Kendisi de girmişti. Gözümdeki bantı çıkardı.

— İşiniz bitince seslenin! dedi.

Çıkmaya hazırlanıyordu.

— Evladım, tuvalet yapacağım, traş olacağım. Zincirleri çöz ki bu işleri yapabileyim!. dedim.

Sanmıştım ki Çavuş, zincirleri çözmeyi unuttuğu için tuvaletten çıkmaya hazırlanıyordu. Heyhat!.. Hiç de öyle değildi. Çavuşun yanıtı son derece ilginçti :

— Olur mu zinciri açmak?... Yasak!.. İşinizi böyle göreceksiniz!.

Kapıyı kapattı, kilitledi, çıktı.

Bir de Bana Sorun

Sağduyu sahibinin havsalasının almayacağı bir durumla karşı karşıya kalmıştım. Ellerim, ayaklarım zincirli idi ve ben bu durumda alaturka tuvalette, tuvalet gereksinimimi giderecek, temizliğimi yapacak ve traş olacaktım! Tuvalet, 1 metre genişliğinde, 2-2,5 metre uzunluğunda alaturka bir tuvaletti. Arka tarafta yüksekte bir penceresi vardı ama onun da camı beyaz boya ile boyanmıştı. Tuvalet taşı, yerleştirildiğinden bu yana temizlik görmemiş, kirli sarı renge bürünmüş halde. Sözüm ona bir musluk, önünde de eğri, büğrü bir teneke kutu... Tuvaletin konforunu tamamlayan iğrenç derecede pis ve kirli bir lavabo ve yüzünüzü göstermemeye kararlı, sırı dökülmüş kırık bir ayna...

Bir süre etrafıma bakındım. Görebildiklerim bu kadar. Şimdi sıra, fazla değil, sadece on santim pay bırakılarak zincirle birbirine bağlanmış el ve ayaklarımla tuvalet gereksinimimi nasıl karşılayacağımı, jiletli traş makinemle nasıl traş olacağımı saptamaya gelmişti. Traş olma, yüz yıkama ne ise ama tuvalet sorunu ağır basıyordu. Tüm düş gücümü kullanıyor, fakat pratik bir ça-

re bulamıyordum. Ayak bileklerimden çıkarılmadığı takdirde, günün yirmi dört saati benimle olacak, benimle yatağa girecek, benimle oturup kalkacak olan bu zinciri kirletmeden def'i hacet etme, benim diyen düş gücünün kolay çözüm bulacağı bir sorun değildi. Ama sonunda gene de gereksinimlerimi yerine getirmeyi başarmıştım. Başlarına, böyle bir sorunun gelmesini asla temenni etmediğim sayın okuyucularım, eğer isterlerse denerler ve çözümün ne denli trajikomik olduğunu görürler!..

Tuvaletteki işimi güçbela ve doğal olarak uygarca temizlik yapamadan bitirdikten sonra büyük zorluklarla traş oldum ve çavuşa seslendim. Çavuş geldi, yeni baştan gözümü bantla kapattı. Ne düşünmüşler bilemem, bantın göze rastlayan kısmına pamuk yastıklar konmuştu. Yüz havlum odada olduğu için yüzümü tuvalette iken kurulama olanağı bulamamıştım. Bu nedenle, aynı törenle odama dönüp de gözümdeki bant çıkarılınca, bir süre de göz kapaklarıma, kirpiklerime ve kaşlarıma yapışan pamukları ayıklamak zorunda kaldım!.. Bizzat yaşadığım bu bantla göz kapama yöntemi, tüm ayrıntıları ile belleğimde iken, günün birinde bir Emekli Orgeneral (Turgut SUNALP) çıkıyor, adeta gönüllü işkence savunuculuğuna soyunarak o dönemde: «Sorgusu yapılan kişilerin gözleri kapalıydı.» itirafında bulunduktan sonra bu kapama işleminin: «fevkalade iyi yapılmış maskelerle olduğunu, gözü kapalı kişinin, ışık aldığını, ama karşısındakini seçemediğini» iddia edecek derecede gerçek dışı konuşabiliyor. SUNALP'in sözünü ettiği biçimde maske gerçekten var mıydı ve kullanılıyor muydu bilemem ama benim gözlerime, içine pamuk yastık konmuş siyah bir bant bağlandığını ve bu bant altından ışığın «ı»sını almanın olanaksız olduğunu çok iyi biliyorum.

Müessesenin İkramı Kahvaltı

Bir süre sonra çavuş kahvaltımı getirdi. Alelade bir plastik tabağa konulmuş tam 6 adet buruşuk zeytin. (TÜRÜN'ün konforlu «Gözaltı köşkü»nde konuk edildiğim altı gün boyunca sabahları 6 zeytin verilmişti. O gün, bu-

gün sabah kahvaltılarımda 6 zeytin yiyorum!. Beş değil, yedi de değil!..) Bir küçük parça beyaz peynir, bir-iki dilim ekmek ve gene plastik su bardağında, ünlü Anadolu deyimi ile «Çapanoğlunun abdest suyu» gibi bir çay... TÜRÜN'ün yüksek rütbeli subaylar için hazırlattığı bu çağdaş dinlenme evinin özelliklerinden biri de çatal ve çay kaşığı diye bir aracın yemek literatüründe yer almaması, her iki görevin de plastik bir çorba kaşığına verilmiş olmasıydı. Bu nedenle çayınızı bu plastik kaşığın sapı ile karıştırmak, zeytini, peyniri, parçalı yemekleri de aynı kaşıkla yemek zorunda idiniz!.. Faik TÜRÜN'ün «İNSANİ AMAÇLI, İLTİMASLI» muamelesi!...

Sabah Köşke Gelen Kişi General Rütbesinde Biri Olmalıydı

Ben, anlattığım görkemli dekor içinde kahvaltımı ederken, alt kattan bir zil sesi ve arkasından da koşuşan insanların ayak seslerini duydum. Bu sırada, köşk bahçesinin çakıl taşlı zemini üzerinde hareket eden tekerleklerinin ve kapanan kapısının sesinden, bir cadde binek arabasının bahçeye girdiği belli oluyordu. Herhalde gelen kişi bir Generaldi!. Daha sonraları, «Erenköy Ziverbey köşkü»nün idari ve güvenlik yönetimi açısından Tümgeneral Memduh ÜNLÜTÜRK'e bağlı olduğunu öğrenecektim. General ÜNLÜTÜRK, - ki şimdi kendisi de emekli olup herhalde üstün niteliklerinden ve sadakatli hizmetlerinden olacak, Yönetim Kurulları üyeliklerinden aşağı düşmüyor! - ben Adapazarı'nda Tümen Komutanı olarak bulunduğum ve İzmit'te Kolordu Komutanlığına vekalet ettiğim sıralarda, aynı Kolordunun Piyade Tugayında Tuğgeneral rütbesiyle Komutanlık yapıyordu. Her nedense bana karşı çok huluskar davranırdı!...

Sorgulama Başlıyor

Saat 10.00 a doğru, sarı metalik çerçeveli gözlükleri olan tıknaz, kısa boylu, güleç yüzlü bir görevli geldi ve bana :

— İfadeniz alınacak!. Aşağı ineceğiz! dedi.

Ben, ifade alacak kişi ya da kurulun karşısına herhalde elbiselerimi giymiş olarak çıkacağımı sanıyordum Oysa ki bu Köşkte kural öyle değilmiş! Sırtımdaki pijama, el ve ayak bileklerimdeki demir zincirle - tabii bermutad gene gözlerim bantla kapatılmış olduğu halde - konuşmalardan, Yüzbaşı olduğunu sandığım zatın kolunda odadan çıktım. Yılankavi ahşap merdivenden iki kat indik. Oysa ki bir gece önce geldiğimde bahçede 5-6 basamak taş merdivenden sonra bina içinde tek kat çıkmıştım odaya ulaşmak için. Demek oluyor ki, ifade vermek üzere indiğim yer, binanın bodrum katında bir yerdi. Zaten girdiğim yerin bayağı serin ve hafif nemli ve küf kokulu olması da bu olasılığı doğruluyordu. Çevremde dolaşan insanların, kah hafif, kah duyabileceğim konuşmaları, her bakımdan asker kişiler olduklarını, odada da üst rütbeli bir kişinin bulunduğunu belli ediyordu.

Herkesin «Albayım» diye hitabettiği kalın ve davudi sesli bir kişi gerekenlere emirler veriyor... Masa üzerine yerleştirilen bir daktilo makinesine kâğıt takma, satır başı ayarlama sesleri, ifadem alınırken aynı zamanda yazı makinesi ile de saptanacağını gösteriyor. Kalın ve davudi sesli kişi bana sordu :

— Oda soğuk mu Paşam? Üşüyor musunuz? Sobayı yaktırmaya gerek var mı?

— Sanıyorum oldukça serin. Sırtımda da kalın bir şey yok! yanıtını verdim. Bunun üzerine :

— Bir battaniye getirin! dedi.

Nitekim biraz sonra sırtıma bir battaniye örtüldü. Edindiğim izlenime göre, artık sorgulama başlayabilirdi. Arkamda, ensemde, çok yakınımda durduğunu sandığım bir insanın nefeslerini hissediyordum.

Odadakiler, davudi sesli kişiye hitaben: «Albayım!» deyimini kullandıkları için inanıyordum ki ifademi alacak olan bir Albaydı.

Albay konuşmaya başladı. Önce hakkımda son derece övücü sözler söyledi: 1945-1946 yıllarında Üsteğmen rütbesiyle Ölçme Taburunda görev yaptığım Gelibolu'ya ait ve benimle ilgili hepsi de doğru bilgilerini sa-

yıp döktü. O sıralarda 2-3 yaşlarında olan çocuklarımdan «Ne sevimli şeylerdi!» gibilerden sözetti. Gözlerim kapalı, Albayın, ya da Albay sandığım kişinin konuşmalarını dikkatle dinliyordum.

Zincirlerim Çözülüyor

Bu arada zaman zaman zincirli el ve ayak bileklerimi hareket ettirme zorunda kalışım dikkatini çekmiş olacak ki sordu :

— Paşam, zincirler acıtıyor mu?.

Ben de kendisine önce şu soru ile yanıt verdim :

— Çevremdeki konuşmalardan duyabildiğim kadarı ile size «Albayım» diye hitabediliyor. Ben de Albayım diye hitabedebilir miyim size?»

— Edebilirsiniz Paşam.

— O halde Albayım, açık söyliyeyim ki dün geceden beri çıkarılmayan zincirlerden son derece rahatsız oluyorum. Mümkünse zaman, zaman çıkarsalar, ya da gevşetseler iyi olur.

Bunun üzerine Albay emir verdi :

— Çıkarın ayağındaki zincirleri!..

Çıkardılar. Ayaklarım rahatlamıştı. Arkasından ikinci bir emir :

— Ellerindeki zinciri de çıkarın ve bir daha takmayın!.

Bu emir de yerine getirildi. Ben değil ama ellerim ve ayaklarım özgürlüklerine kavuşmuşlardı. Eğer bu lütuf, şu ya da bu nedenle geri alınmaz ise, o sabah tuvalette başımdan geçen ve yaşamım boyunca unutamayacağım traji-komik durum yinelenmeyecekti Faik TÜRÜN'ün meslektaşlarına layık gördüğü «konforlu köşk»-te!...

Faik Türün'ün Ağzından Erenköy Ziverbey Köşkü

Söz TÜRÜN'e ve onun bir yaşam boyu iftihar etmesi gereken ünlü «Ziverbey köşkü»ne gelince, bir saptama yapmayı yararlı - ne yararlısı, zorunlu - görüyorum.

Sanıyorum pek de övünç verici sayılmayan ünü ülke sınırlarını bile aşıp dünya basınına yansımış bulunan «Ziverbey köşkü»ndeki dekoru ve yaşam koşullarını böylece saptadıktan sonra şimdi TERCÜMAN gazetesinin 1 Şubat 1978 tarihli sayısına gözatalım. Değerli gazeteci sayın Yavuz DONAT, «Kontr-gerilla» konusunda, 12 Mart döneminin İstanbul'da 1 inci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı olan Faik TÜRÜN'e soruyor :

— Sizin Sıkıyönetim Komutanlığınız dönemindeki işkencelerden ve bu arada bir «Ziverbey köşkü»nden bahsedilir. Ne dersiniz?

TÜRÜN'ün ibret verici yanıtı şöyledir :

— Normal zamanda hazırlık soruşturması nasıl yapılırsa Sıkıyönetimde de bu sistem caridir. Sıkıyönetim kanunu bu konuda ayrı bir usul getirmemiştir. Hazırlık soruşturması Emniyette Adli Zabıtasınca yapılır ve hazırlanan fezleke Savcıya verilir. Sıkıyönetimin başlangıcında, yakalanan eylemcilerin, Sirkeci'deki Emniyet Müdürlüğünün üst katında, Birinci Şubede sorguları yapılırdı. Yakalananlar birbirlerinden tecrid edilirlerdi. İaşe, istirahat, barınma imkanları çok dardı. Maltepe'deki Askeri Tutukevinden kaçma olayını takiben ilk idari tahkikatta bazı asker kişilerin isimleri geçti. Olaya adları karıştı. Ve o arada toplumda isim yapmış bazı kişiler de çeşitli tertiplerin içinde görüldüler. **Gözaltına alınanlara, adeta bir iltimas olarak, daha iyi bir yerde barınmalarını teminen ve tamamen insani maksatlarla, münasip bir yer** aradık ve Sıkıyönetim kanunundaki hükme göre Sıkıyönetim Komutanlığı ile işbirliği yapmakla kanunen görevli MİT'in İstanbul bölgesi, kendilerinin, Erenköy'de bir yerleri olduğunu söylediler. Ben de memnuniyetle: «Allah razı olsun!» dedim. Gittim, gördüm, tetkik ettim. **Somyası, yatağı, mutfağı, yani iaşe ve ibate imkanları çok müsaitti.** Emniyet Birinci Şubenin bir soruşturma timini orada görevlendirdik. Burada «EBU» konusuna tekrar dönmek gerekiyor. Çeşitli eylemlerin faili olarak yakalananların çoğu komünist militanı durumuna gelmiş kimselerdi. Bunları, komünizm hakkında genel bir bilgi-

ye sahip olan kimselerin sorguya çekmesi mümkün değil. Herkes her şeyi bilemez. Bir ihtisas mevzuudur. Bu konuda sorguya çekilenlerin dilinden ancak ihtisas sahibi olmuş kimseler anlayabilir. Komünizm, özel terminolojisi olan bir konudur. Bu sebeple, hazırlık soruşturması sırasında MİT'in bölgedeki elemanlarından kanunun verdiği bir vazife olarak istifade edilmiştir. Bunda kanunsuz bir şey yoktur.

Görülüyor ki Faik TÜRÜN, yukarıda betimlemeye çalıştığım «Ziverbey köşkü»nü, **gözaltına alınmış olan toplumda isim yapmış bazı kişilerin daha iyi bir yerde barınmalarını teminen ve adeta iltimas olarak hazırlamış çok münasip bir yer»** ve uygulanan yöntemleri de **«tamamiyle insani maksatlarla»** düşünülüp uygulanmış yöntemler olarak değerlendirebilen bir idrake sahiptir!.. O meş'um «köşk» de benim, insanlık adına utanç duyarak altı «uzun» gün geçirişimden beş yıl sonra da milletvekili seçilip andiçmiş bir emekli Orgeneral'in yukarıya aktardığım demecini verebildiğini görünce, kendisiyle ilgili birkaç anımı yazmaktan kendimi alamadım.

Faik Türün ile İlgili Üç Anım

TÜRÜN, 1953 Ağustosunda Kara Kuvvetleri Komutanlığı karargahında kurmay subayların atanma işlerini yürüten Erkan (Kurmay) Şubesi Müdürlüğünde bulunuyordu. Ben de kıta hizmetimi bitirmiş, Ağustos sonunda Kurmay Binbaşılığa yükselme ve atanma bekleyen bir subay durumunda idim. O sıralarda boşalan Milli Savunma Bakanlığı Emir Subaylığı görevine, kuşkusuz **bana karşı duyduğu güven ve teveccüh nedeniyle** benim atanmamı ilgililere önermiş ve gerçekleştirmişti. Yeni görevime başladıktan sonra, bu ilgi ve desteğinden ötürü kendisine teşekkür etmek için yaptığım ziyaret sırasında bana aynen şöyle demişti :

— Celilcığim, bilirsin seni sever ve takdir ederim. Bakanlık Emir Subaylığı çok hassas ve önemli bir görev yeri. Bunu, iki yabancı dil bilen senin gibi seçkin bir

arkadaşa tevcih etmek benim vazifemdi. Ben de bunu yaptım.

Aradan üç yıl geçmişti. Yıl 1956... NATO çalışmalarına yanıt verecek düzeyde yabancı dil bilmediği halde sanırım hasta çocuğunu yurt dışında tedavi ettirmesine olanak sağlanması düşüncesiyle 1956 Temmuzunda atandığı Paris'teki NATO (SHAPE) karargahına katıldığında, ben iki yıllık yurt dışı görev süremi doldurmuş, yurda dönmek üzere bulunuyordum. TÜRÜN'ün, Paris'te iki yıl geçirmiş, çevreyi tanımış, üstelik de kendisinin «sevip takdir ettiği» bir kişi olarak benden ilk ricası, Türkiye'ye Türk parası transfer etmede bazı kolaylıklar sağladığı söylenen, benimse yüzünü bile görmediğim bir kişiyi sormak olmuştu. Oysa ki, yurt dışında görevli subayların, döviz olarak maaşlarını göndermekle yükümlü Bakanlık Komptrolörlüğüne üç satırlık bir yazı yazıp, dış görev aylığından ne miktarın, transfer dışı bırakılarak Türkiye'de vereceği adrese Türk parası olarak ödenmesini istediğini bildirmesi yeter de artardı bile.. Kendisine, bu tür işlerle ilişkimin ve bilgimin bulunmadığı yanıtını verdiğimi çok iyi anımsarım. TÜRÜN'ün böylesine duyarlı bir konuda ilkin bana açılması da, hakkımdaki güven ve teveccühünün sürmekte olduğunu gösteriyordu kanımca.

Nihayet yıl 1970... Eylül ayı sonları... Adapazarı'ndaki 2 nci Tümen Komutanlığı görevimden Ankara'da Kara Kuvvetleri Komutanlığı Plan-Prensipler Başkanlığına atanmıştım. Hakkımdaki «sevgi ve takdir» duygusundan emin olduğum için, daha önceden randevu almaya bile gerek görmeden, Ordu Komutanı olması düşüncesiyle, kendisini Selimiye kışlasındaki 1 inci Ordu Komutanlığı çalışma odasında ziyarete gitmiştim. İçeri girdiğimde bana aynen şöyle demişti :

— Hoşgeldin Celilciğim, şu anda inan ki, pek işim olmadığı için canım sıkılıyordu. Kendi kendime şöyle, «içtenlikle sohbet edecek, karşılıklı kahve içecek bir dost gelse de biraz çene çalsak» diyordum. Sen çıkageldin!.

Söyleşimiz sırasında da o günlerin malum olayları-

na değinmiş, ağzımı yoklamış, açık kalplilikle yaptığım açıklamalar karşısında;

— Ben zaten seni iyi tanırım. Memleket için zararlı girişimlerin içinde olmazsın! diyerek «güven ve teveccühü»nün hâlâ sürmekte olduğunu belli etmiş, belki de kasten bende böyle bir kanının yerleşmesini istemişti.

Türün'e Sormak İsterim

İşte aramızdaki yaş, rütbe ve makam farkına karşın, sevip güvendiğini her fırsatta açıklamakta sakınca görmediği Celil GÜRKAN, aradan yaklaşık üç yıl geçtikten sonra, Sıkıyönetim Komutanı olarak TÜRÜN'ün kararı ile Ankara'da evi, pek de azımsanmıyacak askerle sarılıp arandıktan, Ankara'da bulunamayınca bu kez İzmir Sıkıyönetim Komutanlığına talimat verilerek orada gözaltına alındıktan sonra, kendisinin öve öve göklere çıkardığı ünlü Erenköy «Ziverbey köşkü»nda onun konuğu olmuştu. Konuk olmak neyse, «öylesine konuk» olmak çok firaklı idi. Şimdi soruyorum Orgeneral TÜRÜN'e :

— Değil emekli ve şerefli bir Türk Generali olarak kendim için, isnad edilen suçu ne olursa olsun, insanlık haysiyetine sahip hiçbir kimse için layık görmediğim bir «gözaltı rejimi»ni neden uygulattınız bana? Gerçekten, sayın Yavuz DONAT'a verdiğiniz demeçte ifade ettiğiniz gibi, beni de «çeşitli eylemlerin faili olarak yakalanmış ve komünist militanı durumuna gelmiş» bir anarşist mi sandınız?

Yıllarca Sıkıyönetim Komutanı, Türkiye'nin en büyük kenti İstanbul'u titreten bir kişi olarak, adam tanımada ve değerlendirmede bu kadar mı deneyimsizdiniz? Yoksa ben mi güçlü bir aktör gibi rol oynamıştım? İnanıyorum ki bu iki olasılık da geçerli değildi.

O halde neden bu çağdışı sorgulama yöntemi?...

Dosyalar elinizde ve önünüzde idi. Benimle aynı toplantılara katılan Orgeneral GÜRLER, Orgeneral BATUR ve Korgeneral ERÇIKAN için niçin Sıkıyönetim Komutanlığı yetkinizi kullanmadınız? Eğer suçlu isem beni

niçin mahkeme önüne çıkarmadınız, ya da çıkaramadınız?

Oysa ki, bana ve daha nice asker, sivil ve en az sizin kadar yurdunu seven memleket evladına layık gördüğünüz sözümona **«somyalı, yataklı, mutfaklı, iaşe ve ibate imkanları çok müsait»** - tek kusuru galiba el ve ayakların zincire vurulması olan - Erenköy «Ziverbey köşkü»nü önce bir insan, sonra da şerefli üniformayı taşımış bir silah arkadaşım olduğunuz için size bile layık görmem, hiç kimseye de layık görmüyorum!.. Ama siz kalkıyor, bir gazeteciye, gerçeklere, diametrik ölçüde ters düşen demeçler verebiliyorsunuz pekala... Günü gelince çıkarılmış olsa da, şerefli Türk Silahlı Kuvvetlerinin üniformasının, onu bir vakitler taşımış olanlarca uyulması zorunlu bazı bağlayıcı, sınırlayıcı yönleri vardır. Utanç, sadece Batı ve Doğu Berlin'i birbirinden ayıran duvara verilmiş bir ad değil, insan olarak, asker olarak, sizde de, bende de, her insanda da varolduğuna inandığım beşeri bir meziyettir. Sizi bilmem ama ben, o ünlü «Ziverbey köşkü»nü görüp içinde altı gün yaşadıktan sonra, Cenevre Anlaşmaları gereğince, savaş tutsaklarına bile uygulanmayan işlem karşısında, insanlık adına utanç duygusunu sarsılarak duydum!..

Aramızdaki yaş ve rütbe farkına karşın, vaktiyle sürdürdüğümüz iyi ilişkiler nedeniyle seçtiğim bir deyimle, bu kadim dostum şimdi Ankarada benim oturduğum sokağın yakınındaki bir sokakta oturuyor. Zaman, zaman karşılaşıyoruz. Gözgöze gelmemek için başını öne eğip geçiyor. Hatta bir kez, eşimle bindiğimiz bir dolmuşta bizi görünce, binmekten vazgeçtiği bile olmuştu!...

Bilindiği gibi TÜRÜN emekli olduktan sonra, kendi ifadesiyle «lojistik hizmetlerinde çalıştığı» için uğraş konusu, Silahlı Kuvvetlerin lojistik hizmetlerine uygun düşen kuruluşların yönetim kurullarında görev almış, AP'den milletvekili olup parlamentoya girmiş ve hatta, partisi tarafından Cumhurbaşkanlığına aday bile gösterilmişti. O sırada sivil demokrasimizin Cumhurbaşkanı adayla-

rından biri emekli Hava Orgeneral Muhsin BATUR, ötekisi de emekli Orgeneral Faik TÜRÜN idi.

Sorgulamamı Yapan Kişi Gürler ve Batur'u Şiddetle Suçluyor

Şimdi Erenköy Ziverbey köşkündeki sorgulamanın, kaldığımız yerinden devam edelim.

Albay dışında, odada bulunanların son derece alçak sesle konuşmaları, benim üzerimde, ya odada daha üst rütbeli bir kişinin veya kişilerin bulunduğu, ya da sorgumu yapacak Albay'ın, çok otoriter bir kişi olduğu izlenimini bırakıyordu.

Birinci olasılık gerçek idiyse, bu yüksek rütbeli kişiler, görevleri gereği, Orgeneral TÜRÜN, Tümgeneral ÜNLÜTÜRK ve, son günlerde bir dergiye verdiği demeçte, Ziverbey köşkündeki gözler kapalı yapılan soruşturmaları zaman zaman rahatça dinlediğini kendi ağzı ile itiraf edip kendini eleveren ve Orgeneral TÜRÜN'ün yardımcısı emekli Orgeneral Turgut SUNALP olamaz mıydı?... Bu, benim için hiç de sürpriz teşkil etmezdi.

Soruşturma başlamıştı. Yukarıda da değindiğim gibi, Albay, benim, 1945-1946 yıllarında üsteğmen olarak görev yaptığım Gelibolu'daki yaşantım, mesleksel ve sportif faaliyetlerim hakkında, bazı bölümlerini benim bile unuttuğum gözlemlerini anlattıktan, Silahlı Kuvvetler içinde daima sevilen, takdir edilen ve ilerisi için umutlar bağlanan bir subay olduğum yolundaki yumuşatıcı - siz buna ağza bir parmak bal çalıcı da diyebilirsiniz - sözler söyledikten sonra beni son derece şaşırtan şu soruyu sordu :

— Pekiyi Paşam, bu derece değerli bir subay idiniz, komutan idiniz, seviliyordunuz. Neden o..... GÜRLER'e, o ..... BATUR'a (burada yinelemek istemediğim bazı kaba sözcükler kullanarak) alet oldunuz, onların oyunlarına geldiniz?

Oysa ki, Albayın, bu sözleri söylediği tarihte, GÜRLER, Genelkurmay Başkanlığından ayrılmış olmakla be-

raber Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymuş fakat kazanamamıştı. BATUR ise fiilen Hava Kuvvetleri Komutanı bulunuyordu.

Kafamdan şimşek hızı ile bir soru geçti: Albay, nasıl oluyor da, biri daha geçen güne kadar Genelkurmay Başkanı ve Cumhurbaşkanı adayı, öteki de halen fiilen ve hukuken Hava Kuvvetleri Komutanı olan, bir başka deyimle güç sahibi bulunan bu komutanlar hakkında bu denli küçük düşürücü, aşağılayıcı sözler söyleyebiliyordu? Onların aleyhinde olduğunu bana telkin ederek, bende: «Eyvah, başımızda lider gördüğümüz ve halen de güçlü mevkilerde bulunan bu komutanlar için bu sözler söylenebildiğine göre, haydi haydi bizim defterimizi dürebilecek kuvvette bir otoritenin karşısındayım» kanısını uyandırıp tam bir teslimiyete düşmemi ve açıklamalarda bulunmamı mı sağlamak istiyor, yoksa, gerçekten, sadece beni ve benim gibileri değil, çok daha üst kademede, her iki Kuvvet Komutanını da kucaklayacak, kapsamına alacak çok geniş çaplı bir suçlama ve arkasından da tasfiye operasyonu mu bahis konusu?....

Sözlerinden, GÜRLER ile BATUR'u da sorguya çekecekleri iması seziliyordu.

Albay, bu söylediklerine inanmamı sağlamak için olacak, hemen şunu da eklemeyi unutmadı:

— Ama Paşam, sizin gibi kıymetli arkadaşlarımızın ve nice genç pırıl pırıl memleket çocuğu subayların meslek yaşantısını karartan bu iki adama hesap sorulacağı gün elbette gelecek... Maskelerinin düşürüleceği günü göreceğiz. Ne kadar genç havacı subayın harcanmak zorunda kalındığını biliyor musunuz?

Sorgulama, çok ilginç bir önsöz ile başlamıştı. Albay, Silahlı Kuvvetler içindeki faaliyetleri, çalışmaları kısaca özetledikten sonra, benden, Adapazarı'nda 2nci Tümen Komutanlığım döneminden başlayıp son güne kadar geçen olaylara ait ne bildiğimi, ne dediğimi ve ne yaptığımı anlatmamı istiyordu.

Başladım anlatmaya... Söylediklerim, hızlı şekilde makinede de yazılıyordu. Arada bir Albay, herhalde be-

nim söylediklerimden hoşlanmamış, ya da tatmin edilmemiş olacak ki, zaman zaman sözümü kesiyor ve bana :

— Yooo Paşam, olay öyle değil... Gerçeği söyleyin... Biz herşeyi biliyoruz... Sonra külahları değişiriz!.. şeklinde tehdit edici sözler de söylüyordu.

Korgeneral Erçıkan'ı Karıştırmayın O Görevli İdi

Bir arada şöyle dedi :

— Paşam, bize cuntaları anlatın, cuntaları... Onlar sizi kullandılar. Siz de onları anlatın da bitsin bu iş...

Albayın bu sözleri üzerine aramızda şöyle bir konuşma geçti :

Ben — Cunta falan yoktu. Kara, Hava ve Deniz Kuvvetlerindeki silah arkadaşlarımız, kendi aralarında olsun, komutanları ile beraber olsun, olağan görevleri gereği zaman zaman bir araya gelerek, 12 Mart öncesi tehlikeli gidiş üzerinde durmuşlar, Ordunun uyarıcı görev yapması üzerinde görüş alışverişinde bulunmuşlar, ne gibi önlemlerin alınabileceğinin değerlendirmesini yapmışlardır.

Albay — Kimlerdi bunlar?

Ben — Kimler olacak, ilgili Kuvvet Komutanlıklarının karargahlarında ve Genelkurmay karargahındaki yüksek rütbeli subaylar, generaller...

Albay — Mesela kim?

Ben — Mesela Korgeneral Atıf ERÇIKAN!.

Albay — Ondan bahsetmeyin. O görevli..

Ben — Ne görevlisi?

Albay — Karıştırmayın. Görevli işte...

Bunun ne mene görev olduğunu, kimin tarafından ne amaçla verildiğini bilmediğim ve anlamadığım için, kendi kendime: «Ne adamlara temiz ve memleketçi bağrımızı açmışız meğer!.» dedim ve elimde olmayarak, 1970 Ekiminde, Brüksel'de bir NATO görevine atanarak Ankara'dan ayrılmak üzere olan çok değerli bir arkadaşımın: «GÜRLER, Korgeneral ERÇIKAN'a karşı dikkatli olmanız görüşünde!» dediğini anımsadım.

Nitekim aradan yıllar geçtikten sonra, Ankara Sıkıyönetim Mahkemesinin 12 Mart döneminde ünlü Başkanı Tuğgeneral Ali ELVERDİ'nin, girdiği Adalet Partisi'nin Çankaya ilçe örgütü tarafından düzenlenen «Türkiye'de Komünizm» konulu bir konferansta yaptığı konuşmada: «... Bu arada Korgeneral Atıf ERÇIKAN da toplantıya katılmış, ama Genelkurmayca vazifeli olarak tabii!.» deyişine ibretle tanık olacağız!

Kent Oteli Meyhanesinde Toplanıp Silahlı Kuvvetlerden Öç Alma Andı İçmişsiniz

Albay, sanırım elindeki yazılı bir metinden okuduğu izlemini veren bir ton ile bana gene sordu:

— Paşam, siz, emekli olduktan sonra, 16 Mart 1972 tarihinde, emekliye sevkedilen 5 General/Amiral ve 8 Albay, eşlerinizle birlikte Ankara'da Kent Oteli'nin meyhanesinde, daha doğrusu gece kulübünde toplanmışsınız. Aranızda üniformalı bir de Kurmay Albay varmış. Bu toplantıda kafaları bulduktan sonra, hep birlikte, sizi emekli ettikleri için Silahlı Kuvvetlerden intikam almaya and içmişsiniz. Bunu anlatır mısınız?

Bu suçlama karşısında sarsıldığımı hissettim. Aklıma, vaktiyle bir yerde okuduğum ve beğendiğim şu söz geldi: «Ben size insanım diyorum. Oysa ki siz benden, eşek olmadığımı ispatlamamı istiyorsunuz!» Evet, muhatap olduğum bu suçlama ve soru, tıpkı bu sözdeki çelişkiyi vurguluyordu. Ben, 12 Mart öncesi dönemde, hiyerarşik düzen içinde kalarak sürdürdüğümüz - ülke yararına ve ATATÜRKÇÜ doğrultuda olduğuna inanarak sürdürdüğümüz - faaliyetlerin icmalini yapmak istiyordum. Ama karşımda sorgumu yapan Albay, emekli olmuş, ellerinde hiçbir güç, kuvvet bulunmayan, sadece içinde yaşadıkları memleketin refahını isteyen 13 emekli subay adına benden, niçin Türk Silahlı Kuvvetlerinden intikam alma andı içtiğimizi açıklamamı istiyordu!. Oysa ki biz 13 emekli subay kiiim, koskoca Türk Silahlı Kuvvetlerinden intikam almak kiiim? Bana ve benim kişiliğimde öte-

ki arkadaşlarıma yakıştırılmak istenilen böylesine hayal ürünü bir davranış, eğer bir ağız araması, ağız yoklaması değil ise, düpedüz hamhayalci bir istihbarat ürünü idi ve korkunç bir suçlama, saçma bir soru oluşturuyordu.

Şiddetle, Nefretle Reddediyorum

Bugün gibi anımsıyorum verdiğim yanıtı... Olabildiğince serinkanlılığımı koruyarak, içinde bulunduğum ve her bakımdan aleyhimde olan koşulları da dikkate alarak şöyle dedim:

— Albayım, size bu bilgileri veren kaynağın kim, neresi olduğunu bilmiyorum; öğrenmek de istemiyorum. Şayet resmi bir kaynak ise, ülkemin güvenliği açısından üzülerek karşılarım. Herbirini çok yakından tanıdığım arkadaşlarımın, içinden yetiştiğimiz ve türlü nimetlerini gördüğümüz aziz Silahlı Kuvvetlerimizden, sırf «emekli edildik» diye intikam alma andı içecek derecede serseri, sergerde, sağduyudan yoksun kişiler olmadıklarını biliyorum. Elhamdülillah sağduyumuzu, aklımızı yitirmiş değiliz. Haklı, ya da haksız şekilde biz emekli edildik diye, yıllarca şerefli saflarında hizmet gördüğümüz aziz Ordumuzdan neden intikam almaya kalkalım? Buna gücümüz mü yeter? Komutanlar bizi emekli ettilerse Silahlı Kuvvetlerimizin bunda ne günahı var? Böyle bir suçlamayı kemali şiddetle ve nefretle reddederim. Ayrıca, o gece masamızda bir de üniformalı Kurmay Albayın olduğu iddia ediliyor. Kesinlikle gerçek dışı bir iddia, ya da yalanın başka bir parçası... Evet, emekliye sevkedilişimizin ilk ve müteakip yıldönümlerinde, eşlerimizle birlikte bir araya gelip söyleşi yapmaya karar verişimiz doğrudur. Her zaman iyi şeylerin yıldönümü kutlanmaz ya... Biz de pırıl pırıl mesleklerimizden ayrılışımızın üzücü yıldönümünde aramızda yazgı birliğinden doğan dostluk bağlarımızı güçlendirmek, sürdürmek için her yıl 16 Mart'ta bir araya gelmeye karar vermiş ve nitekim bunu pek çok yıl kah İstanbul'da, kah Ankara'da yerine getirmiş-

tik. Kent Gece Klübünde de o maksatla toplanmıştık. Şimdi zaten bantla kapalı olan gözlerimi, bantın altından da kapatarak o gece masa tertibini, kimin nerede, kimlerin yanında oturduğunu tekrarlayayım. (Gerçekten de o gece masadaki oturuş tertibimize göre - ki bir bakıma gene de kıdem sırasına bağlı kalmıştık - General/Amiral ve Albayları adları ile teker teker saydım.) Aramızda, soframızda muvazzaf bir Kurmay Albayın bulunduğu da kesinlikle gerçek dışıdır ve buna olanak da düşünülemez.

Sözlerime şunu da ekledim :

— Albayım, Kent otelinin gece kulübü, ya da biraz önce kullandığınız deyimle meyhanesi, yerli, yabancı, dost, düşman, casus, istihbaratçı, hırlı, hırsız, her türlü insanın bulunduğu bir yer. Eğer Türk Silahlı Kuvvetlerinden intikam almak gibi cahilce bir andiçmemiz sözkonusu olsaydı bunu, özel deyimi ile «alâ mele innas (herkesin gözü önünde)» yapmazdık.

Anlatmaya çalıştığım bu soruşturmayı yapan kişi kimdi? Gerçekten Albay mı idi? Sorduğumda Albay olduğunu söylemişti. Daha sonraları duyduğuma göre subay imiş. Ama rütbesi Albay olmayıp bir Güvenlik bölümünde bulunuyormuş. Adının, arkadaş çevresinde «Kel E...» olarak geçtiği söylendi. Ne derece doğrudur, bilemem. Sorgulama sırasında bana karşı olabildiğince saygılı davrandığını söylemeliyim. Gene bazı dostlarımdan öğrendiğime göre, bu kişi sonraları, bir kuruluşta Halkla İlişkiler Müdürlüğü görevini yaparken, başına Genel Müdür Yardımcısı olarak, kendisinin, Ziverbey köşkünde sorgulamasını yaptığı bir Kurmay Albay çıkagelmiş!.. Ne garip tecelli...

İlk Günün Sorgulaması Bitiyor... Samsun Sigarasının Paketini Okuyarak Saatlerimi Sayıyorum

Burada tüm ayrıntıları ile aktarmakta yarar görmediğim soruşturma süreci sanıyorum saat 12.00 ye kadar

sürdü. Geldiğim şekilde ve koşullar içinde - tabii artık el ve ayak bileklerimde zincir yoktu - odama döndüm. Biraz sonra ilk öğle yemeği geldi. Zevksiz renkli - sarı, pembe - plastik tabak ve kaşıkla sunulan «müessesenin ikramı» bir yemek... Sulu, kuru, taneli, tek parça, her türlü yemeğin, bıçaksız, çatalsız, sadece plastik kaşık ile yenmesinin zorunlu olduğu bir yemek!..

Öğleden sonra soruşturmaya çağrılmadım. Herhalde sabahki ifadem inceleme konusu oluyordu. Elde okunacak bir şey bulunmadığı, yataktan kalkıp odada dolaşmam da yasaklanmış olduğu cihetle, yatağa uzanıp tavandaki tahtaları, budakları, çivileri saymakla zaman öldürüyor, arada bir Samsun sigaramdan içiyordum. Ailem içinde ve çevremde «bakkaldan aldığı pirincin içine konulduğu gazete kağıdını bile okuyan» bir kişi olarak tanınan ben, Samsun sigarasının üzerindeki beş altı sözcüğü tekrar tekrar okuyarak saatler geçirmek ve gece olmasını beklemek zorunda kalmıştım: «Samsun... Filtreli... 20 adet... Samsun fabrikalarında imal edilmiştir... Fiyatı... kuruş...»

Faik TÜRÜN'ün konforlu «Ziverbey köşkü»nde birinci günüm bu şekilde doldu.

Tekrar Sorguya Çekiliyorum. İfademi Okumadan İmzalamam İsteniyor

Ertesi sabah aynı tören... Saat 10.00 sıralarında soruşturmaya çağrı... Tabii bu arada bitişik odalardan zaman zaman zincir sesleri, ne olduğu anlaşılmayan konuşmalar geliyordu. İkinci günün sorgulaması da gözlerimle göremeyip de tahmin ettiğim aynı mekan ve kişi dekoru içinde cereyan etti.

Soruşturma sonunda, kısa bir süre daktilo makinesinden tape edilmiş kağıtların çıkarılması, tel zımba ile zımbalanması gibi işlemlerin cereyan ettiğini sezinlediğim faaliyetlerden sonra Albayın davudi sesi :

— Paşam, şimdi tutanağa geçirdiğimiz ifadenizi imzalayacaksınız!

Koluma girerek beni sandalyemden kaldırdılar. Bir kaç adım attım ileri doğru. Bir masanın başında, bir başka sandalyeye oturtuldum. Kağıt hışırtılarından, önüme masanın üzerine, imzalamam gereken ifadelerimi içeren kağıtların konulduğunu anlıyordum. Gene Albayın sesi :

— Paşam, şimdi gözünüzdeki bantı hafifçe aralıyacaklar. Sizden rica ediyorum, göz bağınızın açılmasından yararlanarak çevreyi ve çevrenizdekileri göreceğim diye bir hevese kapılıp kurallara karşı gelmeyin... Sadece imzalıyacağınız yeri görüp imzalayın, o kadar!.. talimatını verdi.

Oysa ki, bu tür işlemlere maruz bırakıldığım bir yeri ve kişilerini görmek ve tanımak bakımından içimden hiçbir istek duymuyordum.

Gerçekten de yanımda duran görevli, gözlerimdeki bantı, bir kaç santim yukarı, kaşlarımın üzerine doğru kaydırarak beni, önümdeki kağıdı görebileceğim bir pozisyona getirdi. Ben de, o gün olduğu gibi, bugün de bir türlü anlam veremediğim bu «Draconien/Zalimce» yöntem karşısında, gururumu ezdirmemek için başımı önümdeki masanın üzerine, kağıtlara iyice eğdim. Gerçekten de her tarafı kapatılmış, sadece «Celil GÜRKAN, emekli Tümgeneral» ibaresi yazılı, imza yeri yaklaşık 2×2 cm. boyutunda açık bırakılmış ifade tutanağına içinde ne yazılı olduğunu, değil okumak, şöyle bir gözatma olanağını bile bulmadan, dahası böyle bir isteğimi dile getirmeye bile gerek görmeden, içimden: «Haydi Allah rastgetire!.» deyip bastım imzayı...

Ne yazıyordu bu ifadelerde? Gerçekten benim sözlerim mi idi bunlar?... İmza işi biter bitmez siyah bant tekrar gözlerim üzerine çekildi ve çevremle zaten kullanmadığım göz bağlantım kesildi.

Bir sanığa, bir suçluya, tutukluya, hükümlüye, kısacası bir insana, içinde ne yazılı olduğunu okuma, inceleme olanağı tanınmadan: «İfadenizi imzalayın!.» diye emir vermekteki mantığı anlamış değilim. Anladığım ve bildiğim bir şey var ise, imzalamaktan geri durmamın,

beraberinde, o dönemin işkence edebiyatında çok sözü edilen bazı yöntemleri getireceği idi!..

Şimdi de Yazılı İfademi İstiyorlar

İmza töreninden sonra Albayın ikinci bir talimatına muhatap oldum :

— Paşam, en iyisi biz size yeterince kağıt ve kalem verelim. Siz bu konuda bildiklerinizi tüm ayrıntıları ile doğru olarak yazın! Verdiğimiz kağıtlar dolunca görevli çavuş yazdıklarınızı alıp bize getirir. Biz size yeni kağıt veririz!.. Şöyle başlıyacaksınız ifadenizi yazmaya: «Silahlı Kuvvetler içinde oluşturduğumuz cuntanın faaliyetleri hakkında bildiklerim.»

Bu yöntem, bir bakıma benim de işime gelirdi. Çünkü hem olayları daha serinkanlı olarak anımsar, satırlara aktarırdım, hem de bu işleri gözüm açık olarak yapardım.

Büyük Lütuf: Eşimle Telefonla Konuşuyor, Sağlık Haberimi Veriyorum

İkinci sorgulama seansı da bitmişti. Demokratik hukuk devletinin bir emekli Generale layık gördüğü sorgu işlemleri başarı ile yürütülmüştü. Gene gözlerim kapalı olarak sorgulama odasından ayrılıp birinci kata çıktık ve orada bir odaya girdik. Rahat bir koltuğa oturtulduğumu iyi anımsıyorum. Yüzünü görmediğim karşımdaki zat :

— Paşam, İstanbul'da telefonla görüşecek ve sağlık, selamet haberinizi verecek bir yakınınız var mı? Varsa ve telefon etmek istiyorsanız numarasını verin, bulup görüştürelim sizi, dedi.

Teşekkür ettim. İzmir'den İstanbul'a gelmiş olması gereken eşim, Cihangir'de yeğeninin yanında olmalı idi. Nitekim odadaki görevli, verdiğim telefon numarasını aradığında eşim çıkmış. Kendisini ve nereden telefon edildiğini belirtmekten kaçınarak :

— Bayan GÜRKAN ile mi konuşuyorum?. Paşam ko-

nuşacak sizinle hanımefendi! dedi. Ve mikro-telefonu bana uzattı.

Sesimi duyan eşimin, ilk sorduğu, ısrarla yinelediği soru şu oldu:

— Kocacığım, nasılsın?.. Bir şeyin yok ya?. Doğru söyle, sana bir şey yaptılar mı?...

Kendisini teskin edici yanıtlar verdim. Dört gündür kocası hakkında en ufak bilgi sahibi olmayan, tuttuğu avukat aracılığı ile İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığından, 31 Mayıs 1973 de gözaltına alınan kocasının akıbetini bildirmelerini isteyip de olumlu, doyurucu yanıt alamayan bir kadının ruh haleti içinde olmasına karşın eşim, gene de, bu telefon konuşmasını sağladıkları için, ilgililere kendi adına teşekkür etmemi tembihlemeyi unutmadı. Ben de karşımdaki meçhul zata ilettim ve odama döndüm.

Öğleden sonra bir tükenmez kalem ile beş tabaka beyaz kağıt getirdiler. Orgeneral GÜRLER ile Hava Orgeneral BATUR'un temsil ettikleri kurulu düzene (!) karşı cuntalar kurup devleti yerle bir etmek isteyen (!) ihtilalci General (!), itiraflarını (!) el yazısı ile hazırlayacaktı! GÜRLER ve BATUR'un temsil ettikleri disiplin anlayışı, Orgeneral TÜRÜN'ün elinde böyle uygulanıyordu!

Masanın yanındaki döşemesi patlamış, yer yer kıtıkları dışarı fırlamış koltuğa oturdum ve başladım yazmaya...

12 Mart öncesi, Silahlı Kuvvetler içindeki örgütlenme çalışmalarını yazacaktım... Ne ilginçti! Eğer, benim de içinde bulunduğum örgütlenme çalışmaları «cuntacılık» sayılıyorsa, bu «cunta»ya liderlik yapmış iki kişiden o günlerde biri Silahlı Kuvvetlerin hava gücünün başında idi, öteki de daha düne kadar Silahlı Kuvvetlerin tümünün başında bulunurken Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyarak Arslanlı Kapıdan yeni ayrılmış güçlü kişi idi ve de sorgumun yapıldığı Ziverbey köşkü, Sıkıyönetim Komutanlığına bağlı bulunmaktaydı. İşte böyle bir dekor içinde, Ziverbey köşkünde, eski Genelkurmay Başkanı ile fiilen hava gücüne komuta etmekte olan bir

Hava Kuvvetleri Komutanını suçlayacak bir dosya hazırlanıyordu demek!..

Gözümün önünden GÜRLER ve BATUR geçiyordu sanki... Suçum ne idi? Ne idi ki böylesine olaylarla karşılaşıyordum... Beraber değil miydik? Bilmedikleri hangi olayın içindeydim ben?. Orgeneral TÜRÜN'ün ilavesiyle üçünün de (birinin bu soruşturmadan önce, diğer ikisinin de sonra) Cumhurbaşkanlığına adaylıklarını koymalarının faturası bizlere mi ödetiliyor, ya da ödetilmek isteniyor yoksa?... Gerçekten de «Devlet Başkanlığını ben ne yapayım, bana Genelkurmay Başkanlığını, Arslanlı Kapıyı veriyor musunuz, ondan haber verin!» diyen GÜRLER, Genelkurmay Başkanlığı koltuğuna oturduğu ve «Arslanlı Kapı» (Genelkurmay Başkanlığı Karargahına, şeref kapısı önündeki iki mermer arslan heykelinden ötürü verilen ad) nın direğine forsunu çektirdiği halde, zorlama ile Cumhurbaşkanı olabileceğini sanmış, «Arslanlı Kapı»yı bırakıp Çankaya yokuşuna tırmanmaya kalkmış ve bilindiği gibi yarı yolda kalmış, TÜRÜN ise AP'nin Cumhurbaşkanı adayı olmuştur... Hem de BATUR'a karşı... 12 Mart'ın bu üç kahramanı, 12 Eylül'e uzanan yolda aynı makama ulaşmaya çalışmışlardı. Değişik yollar denediler. Amaçları hep bu yüce makama ulaşmaktı. Günahsızların omuzlarına basa basa... Ama üçü de ulaşamadılar. Ne ilginç... Sivil demokrasimizin üç Cumhurbaşkanı adayı da 12 Mart döneminin Orgeneral rütbesindeki asker yöneticileri arasından çıkmıştı. İkisi «darbe» hazırlayan, öbürü de bu iki Orgenerali «tasfiye» etmek için işkenceli sorgulamalar yöneten bir başka Orgeneral...

Yazılı ifademin başlığını Albayın dediği şekilde yazmadım tabii. Zira, kullanacağım böyle bir ifade, işin başında kendimi Silahlı Kuvvetler içinde kurulmuş bir ihtilal, ya da darbe örgütünün üyesi kabul etmem anlamına gelecekti ki gerçek hiç de öyle değildi.

Yazılı İfadem Beğenilmiyor. «İllâ Dediğimiz Gibi Başlayın!» Emri Veriliyor

İfademi değişik bir cümle ile başlattım. İlk beş say-

fayı doldurdum, gönderdim. Yeniden kağıt göndermelerini bekliyordum. Bir süre sonra bir sivil görevli, elinde benim yazdığım sayfalar olduğu halde odama geldi ve kağıtları önüme atarak :

— Olmamış bu Paşam... Başlığını Albayın dediği gibi yazmamışsınız.. Öyle yazmanız gerek! dedi.

Ben :

— İyi ama aziz kardeşim, vaki olmayan bir cuntadan, ihtilal ya da darbe girişiminden ve cunta üyeliğinden sözederek kendi kendimi neden zorla suçlu duruma düşüreyim?... Ben gerçeği yazıyorum, dedim.

Karşımdaki direniyordu :

— Hayır, öyle yazacaksınız. Albayım, külahları değişiriz, diyor. Haberiniz olsun!

Biraz daha değişik ifade ile kaleme aldığım ikinci başlık da kabul görmeyince, üçüncüsünde, belleğimde kaldığı kadarı ile şöyle yazmak zorunda kaldım: «Gizli bir örgüt (cunta) oluşturup darbe hazırlıkları yaptığımız şeklinde iddia edilen, fakat bizim nazarımızda, sağlıklı fikir ve düşünce yapılarına, ATATÜRKÇÜ ve ilerici niteliklerine inandığımız kişilerle, ülkenin içinde bulunduğu bunalımdan çıkış yollarını görüşüp tartışmamız ve kesinlikle başımızdaki komutanların bilgi ve onayı çerçevesinde sürdürülen memleketçi faaliyetlerimiz hakkında bildiklerimi şöylece özetleyebilirim...»

Her nasılsa bu kez, yaptığım bu giriş biçimi kabul edilmiş olacak ki yazdıklarımı alıkoyarak, artakalan kısımları yazmaya devam etmem için beşer sayfalık konteynanlar halinde bana kağıt göndermeyi sürdürdüler. Yaklaşık 20-25 sayfalık bir ifade yazdım ve sonunu da şöyle bağladım: «Ulu Tanrıdan niyazım, şerefli Silahlı Kuvvetlerimizi, aziz vatanımızı ve yüce ulusumuzu, «LİDER» geçinen, fakat sınav ve karar günü yaklaştığında, ya da gelip çattığında, kendilerine inanmış, umut bağlamış nice vatan evlatlarını yüzüstü bırakan, «ben bu işin içinde yokum!» diyen inançsız, kazip şöhret (yalancı ün) sahiplerinden korumasıdır!..»

Tatmin edilip edilmediklerini bilmem ama benden al-

mak istedikleri bilgileri almış, ya da söyleyip yazdıklarımdan başka bir bilgiyi sağlayamayacaklarına kanaat getirmiş olacaklar ki bir daha beni ne sorguya çektiler, ne de yazılı ifademi istediler. Köşkteki konukluğumun bundan sonrası kıtık dolu yatağımın üzerine uzanıp yatmak, ya da oturmakla geçti.

«Allah Rızası İçin Okunacak Bir Şeyler Verin»

En büyük sıkıntım okuyacak bir şeyin bulunmaması idi. Nihayet, okuyacak bir şey bulamamaya karşı direnme gücüm son sınırına dayanmış olacak ki görevli çavuşu çağırdım ve kendisine aynen şöyle dedim :

— Evladım, geldiğimden beri iki satır okuyacak bir şey vermediler. Ben okumadan duramam. «Samsun» sigarasının paketinin üstünü okumaktan da bıktım. Başınızdaki gözlüklü Yüzbaşıyı gör ve kendisinden bana, uygun göreceği bir, iki kitap göndermesini rica ettiğimi söyle..

Çavuş bana :

— Nasıl bir şey istiyorsunuz? Gazete sokulması yasak. Ne gibi bir kitap versinler? diye sordu.

— Oğlum, ben ana dilim olan Türkçeden gayri İngilizce ve Fransızca da bilirim. Bu üç dilden olmak şartı ile her kitap makbulüm. İster Kur'an, ister İncil, isterse Tevrat olsun razıyım! dedim.

Bu sözlerim Çavuşu son derece şaşırtmıştı. Şaşmakta da haklı idi kanımca. Çünkü, belki de kendisine, «odada eline, ayaklarına zincir vurulan Paşanın, Allah tanımaz, kıpkızıl Komünist olduğu» söylenmişti!. Kimbilir?.. Şimdi işte bu Komünist General (!) Kur'an, İncil ve Tevrat gibi din kitaplarını bile okuyabileceğini söylüyordu!..

Duyduklarına inanamamış olacak ki gözlerini açe açe bana :

— Sahi mi söylüyorsun komutanım, sen Kur'an da okuyabilir misin? diye sordu Çavuş.

— Ne sandın ya oğlum, hamdolsun Müslümanım. Gerekirse Arapça harflerle yazılmış olanını da okuyabilirim!.

Çavuş, tam bir şaşkınlık içinde odadan çıkıp gitti.

Bir süre sonra elinde iki kitapla döndü. Kitapları bana uzattı, aldım, baktım. Belleğimde kaldığı kadarı ile biri Türkçe, biri Fransızca.. Yaklaşık 100-120 sayfa olan Türkçe kitap, Rusya'da iflas eden Kolhoz teşkilatı gibi bir ad taşıyordu. Fransızca kitap ise bir cinayet romanı idi. Kapağında, tavana asılmış ve dili dışarı sarkmış bir insan resmi vardı. Adı da sanırım «Gece yarısında tavana asılı olarak bulunan adam!» gibilerden bir şeydi.

İçimden ister istemez bir gülme geldi. Neden bana bu tür iki kitabı göndermeyi gerekli görmüşlerdi? Ayrıca, kısa bir süre içinde bu kitapları nereden tedarik etmiş olabilirlerdi? Ellerinde mi vardı?

Kendi kendime şöyle dedim: «Kitap seçimi son derece isabetli yapılmış Celil efendi... Türkçesini okursun, Komünizmin iflas etmiş bir rejim olduğunu anlarsın, Fransızca olanını okuduğun takdirde de, fazla ileri gidenlerin akıbetinin ne olacağını görürsün!.»

Kitapları, sırf okuma susuzluğumu gidermek için kısa sürede okuyup bitirdim ve Çavuş aracılığı ile geri gönderdim. Arkasını bekledim. Fakat gelmedi. Anlaşılan «Ziverbey köşkü»nün kitaplığı son derece yoksuldu.

İlk iki gündekilerin dışında, sorgusuz, sualsiz ve de en ufak bir açıklamada bulunulmadan daha dört tekdüze gün geçirdim.

Serbest Bırakılıyorum

Faik TÜRÜN'ün, üst rütbeli meslektaşlarına layık gördüğü «konforlu köşk»teki konukluğumun altıncı günü saat 10.00 sıralarında gözlüklü Yüzbaşı geldi ve:

— Paşam, bugün öğle yemeğinden sonra sizi serbest bırakacağız. Şimdi elbisenizi göndereceğim. Hazırlanın! dedi.

Sevinmedim dersem yalan olur. Teşekkür ettim. Tıraş oldum. Gelen elbiselerimi giydim. Kişisel eşyalarım ve paralarım, girişte düzenlenmiş olan tutanakla karşılaştırılarak tarafıma iade olundu ve imzam alındı.

Saat 12.00 sıralarında kapımın kilidinin çevrildiğini

duydum ve gene adet olduğu üzere kapıya arkamı döndüm.

Çavuş, büyükçe bir beyaz tepsi üzerinde porselen tabaklara konulmuş etlisi, sebzelisi, tatlısı ile çeşitli ve dahası, krome çatallı, kaşıklı, bıçaklı ve peçeteli öğle yemeğimi getirmişti. Gözlerime inanamıyordum, hangi dağda kurt ölmüştü?

İyi bir aşçının elinden çıktığı belli olan öğle yemeğini afiyetle yedim. Gözlerimi kapattırarak tuvalete gidip dişlerimi yıkadım. Yatağımın üzerine oturdum, bekliyorum. Saat 13.00-13.30 sıralarında gözlüklü Yüzbaşı ile, ilk geldiğim gece sabıkalılara özgü önden, yandan fotoğrafımı çeken aksaçlı yaşlı kişi odaya geldiler. Adet olduğu üzere gözlerim bağlandı. Odadan çıktık, aşağı indik. Bahçeye çıkarken, altı gündenberi ilk kez açık hava ile karşılaşıyordum. Köşk'teki konukların herhalde özellikleri gereği olacak, normal ceza ve tutukevlerinde tutuklulara veya hükümlülere tanınan arada bir açık havada «volta atma» hakkı, Ziverbey köşkü sakinlerine tanınmıyordu; ya da en azından bana tanınmamıştı. Mamafih pratik bakımdan buna olanak da yoktu; çünkü bu köşkte sıkı sıkıya uygulanan kural, gözaltına alınıp bu köşke getirilenlerin :

— nerede olduklarını,
— daha başka kimlerin bulunduğunu,
— kendilerini sorguya çeken meçhul kişilerin kim olduklarını, varsa rütbelerini, fiziksel görünümlerini kesinlikle bilmemeleri, öğrenmemeleri idi.

Çevremdekilerin yardımı ile, «station vagon» tipi olduğunu anladığım bir askeri araca bindirildim. Orta sıraya oturtuldum ve soldaki cama doğru yaklaşmam söylendi. Yanıma da bir başka kişi gelip oturdu. Az sonra bu kişinin, ilk gece fotoğrafımı çeken yaşlı ve aksaçlı görevli olduğunu anlayacaktım.

Düşünüyordum: «Şimdi benim gözlerim siyah bantla kapatılmış olduğu halde binadan dışarı çıkarsak, günün bu saatinde beni görenler, adamın birinin gözlerini bantla kapatmışlar, atmışlar bir askeri arabaya, bir yer-

lere götürüyorlar demezler mi?». Ama ilgililer, bunun da önlemini düşünmüşlerdi. Araba hareket etmeden, sesinden, o yaşlı adam olduğunu anladığım kişi:

— Paşam, bir süre benim dizime başınızı koyarak yan yatınız! dedi.

Evet, dışarıdakilerin görmemeleri gereken pozisyonda bir kişiye böylece askerlik deyimi ile «hedef küçültürme» yöntemi uygulanıyordu.

Denileni yaptım ve yanımdaki kişinin dizine başımı koydum. Bu durumu farkedenler olsa bile, yaşlı bir adam, bir başka kişiyi, - belki de hasta olan bir kişiyi - şefkatli dizlerine yatırmış, herhalde hastahaneye götürüyor diyebilirlerdi. Dizine yattığım kişinin pantolonu, ilk karşılaştığımız günkü pantolonun aynı idi ve lacivert renge boyanmış asker kaputu kumaşından yapılmıştı. Bu nedenle daha başımı koyar koymaz yüzümü dağlamaya başlamıştı. Sağlık olsun!.. Yaşlı bir babanın dizinde özgürlüğe doğru gidiyordum ya....

«Erenköy Ziverbey Köşkü»nden özgürlüğe doğru başlayan yolculukta, askeri aracın izlediği yolun, tıpkı gelirken olduğu gibi şaşırtmaca güzergah olduğunu farketmekte gecikmedim. Çünkü Köşk'ten ayrılışımızdan az sonra, benzin, mazot kokulu tünele girmiş, çıkmış, daha sonra bir dönüş yapıp aynı tünelden bir daha geçmiştik.

Kısa bir süre sonra dizine yattığım yaşlı zat:

— Paşam, gözünüzü açabilirsiniz ve doğrulabilirsiniz! dedi.

Gözlerimden bantı çekip çıkardım. Ankara-İstanbul karayolunun Boğaziçi köprüsü inşaatına ayrılan kavşağın hizalarında idik. Artık etrafımı, insanları, doğayı ve dahası, içinde bulunduğum askeri aracı, şoförünü ve de aksaçlı yaşlı zatı görüyordum. Nereye gittiğimizi hâlâ bilmiyor, yanımdaki zata sormayı da doğrusu gururuma yediremiyordum. Az sonra durum aydınlığa kavuştu. Selimiye kışlasına gidiyorduk.

Kışlanın güney kapısından bahçeye girdik. Yaşlı zat:

— Siz biraz arabada bekleyin, ben Savcıyı görece-

ğim! dedi ve ayrıldı. Şoför de araçtan inmiş, arabanın etrafında dolaşıyor, az önce gözleri bağlı adamı, beni, belli etmemeye çalışarak süzüyordu. Kimbilir ünlü «Ziverbey köşkü»nün nice konuğu ile bu tür «Yatın dizime... Kalkın ve gözünüzü açın!.» gibilerinden konuşmalara tanık olmuştu!

Biraz sonra araca dönen yaşlı zat:

— Buyrun Paşam, içeri girelim. Askeri Savcıyı göreceksiniz! dedi.

Askeri Savcının odasına girdim. Yarbay rütbesinde bir askeri hakim... Bir başka masada hukukçu olduğunu sandığım bir yedek subay asteğmen...

Savcıyı selamladım. Beni oturtmaya gerek görmeden, o andan itibaren artık serbest olduğumu yüzüme karşı «tefhim» etti. Teşekkür ettim, çıktım.

Serbesttim.. Öyleyse niçin gözaltına alınıp ellerim ve ayaklarım zincire bağlanarak, gözlerim siyah bantla kapalı olarak sorguya çekilmiştim? Gözaltına alınış nedenim ne idi ve şimdi neden serbest bırakıyorlardı? Bunun açık yanıtı, yetkili kişilerin ağzından yapılmış ilginç açıklamalar, Sıkıyönetim Mahkemesi önündeki ifadeler okunduktan sonra (Örneğin mert asker Em. Kurmay Yarbay Talat TURHAN'ın açıklamaları) daha doyurucu ve daha inandırıcı biçimde vermek olası olacaktı.

Yaşlı zat ile tekrar askeri araca bindik. Yaşlı zat:

— Paşam, şimdi Üsküdar arabalı vapur iskelesine gideceğiz. Ben oradan vapurla Kabataş'a geçeceğim. İsterseniz siz de beraber geçin. Kabataş'ta ayrılırız, önerisinde bulundu.

Kabul ettim. Üsküdar'da PTT'ye uğrayıp, Cihangir'de yeğeninin evinde heyecanla yolumu bekleyen eşime telefon ederek en çok yarım saat sonra orada olacağımı bildirdim.

Eşimin sevinç çığlığı....

Kabataş vapur iskelesinde yaşlı zat ile vedalaştım. Ciddi, ağırbaşlı, eyyam görmüş bir kişiye benziyordu. Maruz bırakıldığım muameleden herhalde onun da pek memnun olmadığı gözlerinden okunuyordu.

Ama ne yapabilirdi ki....

12 Mart Muhtıracıları Hiç de Güçlü Kişiler Değillerdi

«12 Mart Muhtırası» adı verilen yazılı belgenin, yakın siyasal tarihimizde bir köşe taşı - buna kilometre taşı da diyebilirsiniz - oluşturduğu kuşkusuzdur. Her zaman söyledim ve yazdım: Muhtıra imzacıları, hangi düşünceden esinlenmiş, ne tür etkiler altında kalmış olurlarsa olsunlar ve ulaşmak istedikleri amaçlar nasıl tanımlanırsa tanımlansın, o ünlü Muhtırayı vermekle, koskoca bir devleti «demonte» etmişlerdir. Hem de yeni baştan «montaj» işinin nasıl yapılacağı hakkında en ufak bilgileri ve de - asıl önemlisi hazırlıkları - olmadan giriştikleri bir demontaj... İsabetli olup olmadığı hususuna bakmadan, önü, arkası yeterince hesaplanmadan, sadece 12 Mart gününün koşullarına yanıt vermekle sınırlı, büyük ve görünüşte gözüpek bir karar...

Muhtıra imzacılarını yakından tanımayan, sadece yazılanlara, anlatılanlara, ya da uzaktan görebildiklerine dayanarak, kendileri hakkında değer yargısına varanlar için, böylesine kapsamlı ve köktenci (radikal) bir kararı alabilen kişilere «Elhak güçlü insanlar!» tanısını koymak son derece doğaldır.

Ama acaba gerçek bu mudur?

Üzülerek, fakat inanarak söyleyeyim ki gerçek bu değildir.

İmzacı Komutanların dördü de, daha sonraki tutum ve davranışları ile de apaçık belli olduğu üzere, kurulu bir devlet düzeni üzerinde, Anayasal yapıyı doğrudan etkileyen bir cerrahi operasyon yapacak ve bu operasyonun, olumlu ya da olumsuz sonuçlarını alıp kabullenecek çapta kişiler değillerdi. Biliyorum, benim bu satırlarımı okuyan bir kısım okuyucularım hemen soracaklardır: «Madem bu Komutanların çapları hakkında böylesine olumsuz değer yargılarına sahiptiniz, neden kendileri ile resmi göreviniz dışında bilinen amaç doğrultusunda yakın işbirliğine angaje oldunuz?»

İlk anda doğru gibi görünen bu soru, bana öyle geliyor ki, 12 Mart öncesinde Silahlı Kuvvetlerimizdeki ruh haletinin ne merkezde olduğu yeterince anlaşıldığında kendiliğinden geçerliğini yitirecektir. Unutulmamalıdır ki çıktığınız yolculukta yol arkadaşınızı seçme hakkına her zaman sahip olamazsınız. Kaldı ki, ünlü Anadolu deyimi ile «insanoğlunun alacası içindedir» ve bazan «güvenilen dağlara kar yağabilir!»

Muhtıracı dort Komutan hakkında «güçlü insanlar» nitelemesinin gerçeği yansıtmadığı hususundaki savımı kanıtlamak için, deyim yerinde ise üç eşantiyon olay vereyim. Aşağıdaki satırlar, tam bir nesnellikle okunduğunda öyle sanıyorum ki bu yargımda haklılığımı kabul edeceklerin sayısı az olmayacaktır.

Günümüzde sıkça kullanılan bir deyim var: Güçlü adam...

Sık sık işitiriz: «Filan ülkenin güçlü adamı... Bütün yetkiler, perde gerisinde ülkenin kuvvetli adamı falanın elinde...» gibi.

12 Mart döneminin iç ve dış basınına bakarsanız, Muhtırayı imzalayıp veren dört Komutanın (Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh TAĞMAÇ, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk GÜRLER, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal EYİCEOĞLU, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin BATUR) o dönemde «Türkiye'nin güçlü adamları» olarak nitelendiklerini görürsünüz. Basın, kendilerine bu niteliği yakıştırmada haksız sayılamazdı kuşkusuz. Çünkü, üç madde halinde kaleme alınmış, 123 sözcükten oluşan, lojik tutarlığı tartışma götürür, zaafı telif (kaleme alıştan doğan zayıflıklar) ile malûl bir Muhtırayı imzalayıp ilgili makamlara sunarak koskoca bir devletin Anayasal düzenini «demonte» edebilmiş kişilerdi. Güçlü insanlardı ki bunu yapabilmişlerdi! Ama bir de perdenin arkası vardı; basının, en azından 12 Mart'ın sıcak günlerinde bilmediği, ancak zamanla anlayacağı perde arkası. İşte ben, bu Komutanlardan, özellikle üçünün (TAĞMAÇ, GÜRLER ve BATUR) 12 Mart öncesi ilişkilerimin ve görüşmelerimin ışığında, kendile-

rinin, azim, kararlılık, sorumluluk üstlenme, olayları kontrol edebilme yönünden hiç de o çapın adamları olmadıklarını söyleyeceğim. Bu sözlerim eğer bazı beklentilerde yeretmiş ve bugün de özellikle BATUR'un diri tutmaya çalıştığı kımi efsanelerin yıkılmasına, gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olursa sanırım bir ölçüde tarihe karşı görev yapmış da sayılabilirim. Tarih, tarihsel olaylarda, güçlü görünen güçsüzleri, kazip şöhret sahiplerini iyi tanır ve yerlerine oturtursa elbet çok daha güvenilir olur!

Önce şunu söyliyeyim: 12 Mart Muhtırasının verilişi bana, ta ilk gününden beri, vapurdan denize düşen yolcunun arkasından denize atlayan adamın fıkrasını anımsatmıştır ve hala da anımsatmaktadır. Fıkra, çoğumuzun bildiği bir fıkradır:

Tıklım tıklım yolcu dolu bir gemi limana yanaşmak üzeredir. Tam bu sırada, kalabalığın dalgalanmasından olacak, genç bir kızın denize düştüğü görülür. Herkeste bir telaş. «Aman, kızcağızı kurtaracak yok mu?» gibi bağrışmalar sürerken, kalabalığın arasından bir genç erkeğin denize atladığı görülür. Genç kız can korkusu ile delikanlıya sarılır. Bu sırada, gemiden cankurtaran simitleri de atılır ve her ikisi gemiye alınır. Yolcular, sırılsıklam olmuş delikanlıyı kucaklayarak: «Bravo aslanım, bu ne cesaret sendeki, kızcağızı kurtardın!» diye övücü sözler söyleyerek genci tebrik ederlerken, delikanlı biraz şaşkın, biraz da kızgın etrafına bakınır ve şu yanıtı verir: «İçinizden hangi kalleş itti beni denize?»

Evet, içtenlikli inancım odur ki, şimdiye kadar yazılanlara, son olarak da BATUR'un anılarında o havayı verme çabasına düşmesine karşın, 12 Mart Muhtırası, dört Komutanın, hiçbir etki altında kalmadan, yaptıkları etraflı durum değerlendirmesi sonunda, özgür iradeleri ile vardıkları ve sorumluluklarını seve seve üstlenmeyi göze aldıkları bir kararın doğal ürünü olmaktan çok:

— o günkü koşullar altında Silahlı Kuvvetler içinde biriken, gelişen ve de ATATÜRKÇÜ ve yurtsever niteliğini hiç kimsenin yadsıyamıyacağı

«laik ve tam bağımsız Cumhuriyet»i koruma dinamiği karşısında, «bir şeyler yapmadan daha fazla duramıyacaklarını, ister istemez zorlanacaklarını anlamış olmaları gerçeği ile,

— o dönemde Türkiye'de böyle bir müdahalenin yapılmasını, otoriter bir rejimin işbaşına gelmesini ve yaratılacak böylesine elverişli bir dekor içinde, fazla özgürlükçü ve «lüks» bulunan 1961 Anayasasının bir tür «Amputation/organ kesip atma»ya tabi tutulmasını can atarcasına isteyen başka odakların görüşlerinin koşutluk (paralelizm) halinde olmasının sonucudur. Nitekim BATUR da anılarında aynen şöyle demiştir :

«...Değinmek istediğim bir konu da, devleti yöneten bir sayın siyasimizin, bizim dönemimizde söyleyip söylemediğini bilmediğim, ama basında ve kitaplarda yer alan bir sözü var.... Bu siyasimiz, Memduh Paşanın bir sözü üzerine: «Altına hakim olamayan kumandan olamaz!» demiş. Çok doğru bir teşhis ama tek yönlü. «Altına hakim olamayanın Türkiye'ye hiç hakim olamayacağını» acaba sonradan öğrendi mi?...»

BATUR, bu sözleri ile, üstü kapalı şekilde de olsa o dönemde Kuvvet Komutanlarının - tabii bu arada bizzat kendisinin - altlarına, emir ve komutaları altındakilere hakimiyetlerinin, bilinen hazırlıklar bağlamında tartışma götürmeyecek derecede sağlam olduğunu vurgulamak istemiş besbelli. Ama ne çare ki, o günkü koşullar BATUR'un bu güvencini - sanırım bir ölçüde - yalanlamaktadır. Nitekim, kendisi de anılarında şöyle demek zorunda kalmıştır :

«...9 Mart'ın ne olduğunu kısaca özetlemek gerekirse... eğer alttan bir hareket, Komutanlara rağmen yapılmak istense idi **yapılırdı.** Başarılı mı, başarısız mı?... Onu olaylar gösterirdi.»

Evet, daha sonra ayrıntılı şekilde değineceğimiz 9 Mart toplantısından sonra, şayet dörtlü komutanların «altındakiler», sağduyulu, yurtseverce ve emir-komuta

zincirine saygılı şekilde hareket etme bilincine sahip olarak davranışlarını düzenlemeselerdi, frenlemeselerdi, BATUR, istediği kadar: «Altımıza hakimdik!» diye, sözünü ettiği o «devleti yöneten siyasi»nin dediklerine karşı çıkadursun, kendi ağzı ile de itiraf ettiği o «alttan hareket» yapılırdı. İşte dörtlü komuta kademesi, bu olasılığın kaçınılmazlığını anladıkları içindir ki «Muhtıra vermek» ve Muhtıranın hemen ardından da Silahlı Kuvvetlerde «disiplin mekanizmasını işleterek» bir kısım General/Amiral ve Albayı emekliye sevketmek suretiyle, sözde Muhtıraya gerekçe ve, davranışlarını haklı gösterecek «görüntüyü kurtarma» çaresi aramışlardır. Ne var ki, 12 Mart Muhtırasını vermelerinden sonra kendilerini kutlayanlara, az önce anlattığım fıkradaki gencin sorduğu soruyu sormalarına, yani «Bizi böyle bir Muhtıra vermeye kim itti?» demelerine pek gerek kalmamıştır. Çünkü, Muhtıranın verilmesinden sonra bile bile öylesine bir hava estirmişler, ya da estirilmesine göz yummuşlardır ki :

a. Muhtıranın, dört güçlü komutanın özgür iradelerinin ürünü olduğu,

b. Muhtıra verilip bir kısım subaylar emekliye sevkedilmeselerdi onarımı olanaksız felaketlerle karşılaşılacağı sanısı yaratılabilmişti.

Şimdi burada bilerek kullandığım «sanı» deyimini haklı gösterecek ve Muhtıracı Komutanların, hiç de göründükleri gibi - ya da bazı odakların göstermek istedikleri gibi - güçlü kişiler olmadıklarını kanıtlayacak birkaç örnek vermek isterim.

Tağmaç'ın Kişiliği. Tağmaç - Sunay Tağmaç - Batur İlişkileri

Kendileriyle (kuşkusuz emirlerinde olarak) yaklaşık üç yıl beraber çalıştığım Orgeneral SUNAY ile Orgeneral TAĞMAÇ arasında, belki de mizaç ve karakterlerinin doğal sonucu olarak, birincisinin gerek Genelkurmay Başkanlığı, gerekse Cumhurbaşkanlığı döneminde olsun, mevcut olduğunu gözlediğim ilişki bana, eskilerin deyi-

mi ile bir «hami-mahmi» (koruyan-korunan) ilişkisi biçiminde görünmüştür. Bu ilişkiyi SUNAY'ın, bir zamanlar söylendiğine göre Harp Akademisinde TAĞMAÇ'a hocalık yapmış olmasına bakarak öğretmen-öğrenci ilişkilerine özgü «mesafeli kalma» ilkesi ile bir ölçüde açıklamak mümkün olsa bile, birisi Genelkurmay Başkanı, öteki 2 nci Başkan, biri Cumhurbaşkanı, öteki Genelkurmay Başkanı durumunda, birbirine protokol ve sorumluluk açısından çok yakın iki koltuğun sahipleri arasında «koruyan-korunan» ilişkisini haklı gösterecek pek fazla neden bulunamaz sanıyorum. Bana öyle geliyor ki, her iki taraf da, ilişkilerinin bu niteliğinden oldukça yararlanmışlardır. Orgeneral SUNAY, Genelkurmay Başkanlığı sırasında, yanıbaşında kendisine son derece sadık, bağlı, izleyici, verdiği direktiflerin katı uygulayıcısı bir 2nci Başkan, Cumhurbaşkanlığı sırasında ise, hele o dönemlerde son derece duyarlı bir topluluk olan Silahlı Kuvvetlerin başında, dış dünya bağlamında pek de geniş görüşlere sahip olduğunu söyleyemeyeceğimiz, ama her şeyi esneklikten yoksun, salt, katı «asker» perspektifi içinde değerlendiren, hatta, 12 Mart döneminde: «Bir ülkede sosyal gelişmeler ekonomik gelişmelerin boyutunu aşarsa orada yaptırım (müeyyide) uygulamak kaçınılmaz olur!» gibi her sorunda otorite uygulamasını silah olarak kullanma heveslisi, ama namuslu, kendine özgü görüş sahibi bir Genelkurmay Başkanı görmekten son derece mutlu olmuştur.

Sayın ARCAYÜREK'in ve BATUR'un yapıtlarında, 12 Mart öncesi ve sonrasındaki Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında yeralan görüşmeler ve tartışmalara ilişkin pasajların satır araları dikkatle incelenir ise, görüntüyü kurtarma türünden bazı çıkışlarına karşın, TAĞMAÇ'ın, Kuvvet Komutanı öteki arkadaşları ile zaman zaman ters düşme pahasına da olsa, Cumhurbaşkanı SUNAY'ın dümen suyundan ayrılmadığı açıkça görülür.

Burada hemen şu soruyu sormak isteyenler olacaktır: «Madem TAĞMAÇ, Cumhurbaşkanı SUNAY'a karşı bu denli bağlı, itaatkar ve sözünden çıkmaz idi, neden

SUNAY'ı, 12 Mart günü dönemin Başbakanı DEMİREL'e telefonda: «Askerler beni de devreden çıkardılar!» demek zorunda bırakacak bir müdahaleye ortak oldu ve SUNAY'ın önüne Muhtırayı koydu?»

Değerli okurlarım bu sorunun yanıtını bir ölçüde kitabımda, Muhtıracı Komutanların, göründükleri gibi güçlü kişiler olmadıklarına ilişkin gözlemlerime ayırdığım bölümde bulacaklardır.

Yukarıda değindiğim «koruyan-korunan» ilişkisinin, TAĞMAÇ açısından ne gibi sonuçlar verdiğine gelince, kişisel kanım odur ki TAĞMAÇ, Türk Silahlı Kuvvetlerinin formasyon düzeyi bağlamında, Genelkurmay Başkanlığı makamına getirilmesi en başta düşünülecek bir seçeneğin temsilcisi sayılmazdı. Bir başka deyimle, TAĞMAÇ'ın Genelkurmay Başkanlığı görevine getirilmesi, katı kıdem anlayışının zorunlu kıldığı, belki bir tür «sélection négative-olumsuz seçim»in sonucu olmuştur ve onun, genel konjonktürü değerlendirmede yeterince esneklik gösteremeyişi maalesef Türk Silahlı Kuvvetleri açısından zaman zaman handikap doğurmamış değildir.

1960 yılında 27 Mayıs Devrimi günlerinde, TAĞMAÇ'ın, bir gün Genelkurmay Başkanlığına gelebileceğini düşünenlerin sayısı sanırım pek fazla değildi. Eğer birbiri üzerine binen daha başka faktörlerin etkisi ile rahmetli Orgeneral Cemal TURAL, Genelkurmay Başkanlığı sırasında, kendisine karşı pek de sempati duymadığı TAĞMAÇ'ın önünü açacak bazı tasarruflara boyun eğmese, ya da aracı olmasa idi - örneğin, rahmetli Orgeneral Refik TULGA'nın, önce Brüksel'e NATO nezdindeki Askeri Temsil Heyeti Başkanlığı gibi pek de kilit sayılmayan bir göreve atanması ve arkasından da emekliye sevkedilmesi -, Orgeneral TAĞMAÇ için Genelkurmay Başkanlığı, düş olmaktan ileri gidemezdi.

Çok iyi anımsıyorum, kendisi de emekliye ayrıldıktan sonra bir gün Orgeneral TURAL'ın da hazır bulunduğu bir söyleşide, 16 Mart'ta benimle birlikte emekliye ayrılan, pırlanta karakterli, temiz asker Em. Tank Albayı Cavit BAYER, kendisinden hiç de beklemediğimiz bir çı-

kışla, rahmetli Orgeneral TURAL'a: «Sayın Orgeneralim, az önce Genelkurmay Başkanı Orgeneral TAĞMAÇ için, 12 Mart Muhtırasını veren dörtlü komuta heyetinin lokomotifi olarak nitelenmesine karşı: «TAĞMAÇ, lokomotif olamaz; olsa olsa vagon olabilir!» diyen bir karşılık vermiştiniz. Ama Orgeneral TULGA'nın emekli edilip Genelkurmay Başkanlığı yolunun TAĞMAÇ Paşa'ya açılmasında sizin de rolünüz yok mu?» sorusunu sorması üzerine TURAL, pek seyrek rastladığımız «kabahati üstlenme» jestlerinden birini yaparak: «Haklısınız. Ama her insan yanılabilir!» yanıtını vermişti.

Daha önce de değindim, TAĞMAÇ, rütbe, kıdem, ast-üst ilişkileri, emir-komuta yetkisi konularında çok katı, ödün vermez bir askerdi. Üstelik de Silahlı Kuvvetlerde herkesin dikkatini çekecek derecede inatçı bir mizaca sahipti. Kendisiyle tartışılan bir konuda, hafifçe Doğu Anadolu şivesi ile «Ellah, Ellah (Allah Allah!)» dedi mi, bilinirdi ki kendisi o görüşte değildir ve onu görüşünden caydırmak olasılığı yoktur!

İşte kader ağını örüyor ve böyle bir TAĞMAÇ'ın karşısına, 1946-1949 yıllarında Harp Akademilerinde Türk ve Yabancı Harp Tarihi öğretmenliği yaptığı sırada Yüzbaşı rütbesiyle «rahle-i tedrisine» (öğrenci sırasına) oturttuğu genç Hava Yüzbaşısı Muhsin BATUR'u, 12 Mart öncesi ve sonrası döneminde Orgeneral rütbesiyle Hava Kuvvetleri Komutanı olarak çıkarıyor ve tarihsel bir Muhtıraya birlikte imza attırıyor!

İkisinin arasında rütbe farkı yoktur; her ikisi de Orgeneraldir. Ama TAĞMAÇ, 1928 yılında Harp Okulundan subay çıktığında BATUR, henüz 8 yaşında küçük bir çocuk olarak mahallesinde çelik-çomak oynamaktadır.

Simdi gelin de, katı Prusya askeri mizaçlı rahmetli TAĞMAÇ'tan, Orgeneral BATUR karşısında, eşite yakın ilişkiler içinde bulunmasını isteyin!.. Bu, eşyanın tabiatına aykırı olurdu. Kaldı ki, bizzat kişisel gözlemlerimde de saptadığım gibi, Orgeneral BATUR'dan 9 yıl daha kıdemli Orgeneral GÜRLER de, Orgeneral TAĞMAÇ karşısında - ki genellikle herkese karşı da öyleydi - son de-

rece saygılı, ölçülü ve itaatkar bir davranış içinde bulunmakta idi.

Oysa, BATUR'un anılarına bakacak olursak. BATUR, Genelkurmay Başkanı Orgeneral TAĞMAÇ ile ikili, dörtlü konuşma ve temaslarında, Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında, Cumhurbaşkanı SUNAY'ın huzurunda TAĞMAÇ'a karşı oldukça sert, katı ve zıt bir tutum içinde görünmekte ve TAĞMAÇ da, zaman zaman kendisine karşı adeta asi kesilen bu genç Kuvvet Komutanı karşısında hiç de ağırlığını koyamamaktadır!

Anıların verdiği, ya da vermek istediği izlenim bu...

Tağmaç: «Türkiye Büyük Millet Meclisinin Kapısına Yedi Dakikada Kilit Asabilirim Ama Sonra Ülkeyi Kim Yönetecek?» diyor

1970 Eylül'ünün sanırım ilk haftalarında idi. Adapazarı'nda 2 nci Tümen Komutanlığından Kara Kuvvetleri Plan-Prensipler Başkanlığına atanarak Ankara'ya gelmiş ve görevime başlamıştım. Silahlı Kuvvetlerimizde adet olduğu üzere, göreve başlamamı izleyen günlerde, hiyerarşik düzende en az iki üst komutanı ziyaret etmem gerekiyordu. Ben bunlara bir üçüncüsünü de - yani Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh TAĞMAÇ'ı da - eklemeyi uygun gördüm. Amacım, Silahlı Kuvvetlerde ve emir-komuta zinciri içinde, benim de dahil bulunduğum 12 Mart öncesi çalışmalar hakkında Orgeneral TAĞMAÇ'ın, üstü kapalı biçimde de olsa nasıl bir görüşe sahip bulunduğunu sondaj etmekti. Özel Kalem Müdürüne telefon ederek randevu istedim. Orgeneral TAĞMAÇ, alışık olunanın tersine, beş dakika sonra gene Özel Kalem Müdürü aracılığı ile yanıtını bildirdi: Beni hemen kabul edecekti!

Zamanında gittim. Beni oldukça sıcak karşıladı diyebilirim. Çay ısmarladı ve adeti olduğu üzere sözü dolaştırmadan, kafasına takılan konuya girdi. Dikkatle dinliyordum kendisini. Özet olarak şöyle dedi :

— Gürkan, Ağustos ayında İstanbul bölgesine gelmiştim. Bu arada özellikle seninle görüşmek istiyordum.

Ama kısa bir tatil için Antalya'ya gitmişsin. Olmadı. Bazı haberler almaktayız. Orduda gizli çalışmalar, örgütlenmeler oluyormuş. Cuntalar varmış... Küçük, büyük rütbeliler bu işlerin içindeymiş... gibilerden. Evvela şunu söyliyeyim. Memlekette durum hiç de iyi değil ve iyiye de gitmiyor. Bunu ben de görüyor, biliyorum. Her kötülüğün başı da politikacılar. Bu politikacıların hiçbirinde memleket sevgisi diye bir şey yok. Hepsi hain. Zerre kadar memleketi düşünene rastlamadım. Onların oluşturdukları Meclisten de hayır yok. Ben de biliyorum, bugün karar versem yedi dakikada Meclisin kapısına kilit asarım. Fazla değil, yedi dakikada... Ama iş, Meclisin kapısına kilit asmakla bitmiyor ki.... Ertesi günden itibaren bu devleti kim yönetecek? Biz askerler bu işten anlamayız. Gene onlara muhtaç olduktan sonra neye yarar? Bir şey yapılacaksa, bu, emir-komuta zinciri içinde yapılmak gerekir. Elbirliği ile oturulur, konuşulur, ne yapılacağı, ne zaman yapılacağı kararlaştırılır. Koordinasyon içinde iş yapılır. Yoksa erken ka'kan horoz kesilirse sonu neye varır? Dar kafalı bir Levazım Binbaşısı bilmem kim çıkacak, «vuralım, kıralım!» diye ahkam kesecek. Öyle şey olur mu?.. Senin de bu faaliyetler içinde olduğuna dair bilgiler alınca konuşmak istedim. Nedir bu işin aslı, içyüzü?..

Orgeneral TAĞMAÇ, Silahlı Kuvvetlerdeki faaliyetler, varsa örgütlenmeler hakkında en yakınında bulunan, her gün beraber oturup kalktıkları, sık sık toplanıp görüştükleri Kuvvet Komutanlarından, özellikle Orgeneral GÜRLER ve BATUR'dan değil de benden bilgi istiyordu. Hayretimi çekti bu yaklaşımı... Buna karşın gene de dürüst davranmaya karar verdim. Hiçbir şey bilmediğimi, hiç bir faaliyetin içinde olmadığımı söylesem, hem ben gerçeklere ters düşmüş olacaktım, hem de TAĞMAÇ inanmayacaktı. Tane tane, azimli ve kararlı bir eda ile şu biçimde yanıt verdim :

— Sayın Orgeneralim, ben Tümgeneral Celil GÜRKAN'ım. Topçu Teğmeni Celil GÜRKAN değilim. Asker kişinin, politika ile uğraşmasının yasalarla yasaklanmış

olduğunu ilk subay çıktığımdan beri biliyorum. Gene biliyorum ki Silahlı Kuvvetlerimizde, hiyerarşik emir-komuta düzeni içinde hareket, hepimizin büyük duyarlılıkla üzerinde durduğumuz DİSİPLİN'in temelidir. Ama, bunca deneyimlerden geçtikten sonra, bu yaşa ve bu rütbeye geldikten sonra ben, memleketin bir Tümgenerali, azbuçuk mürekkep yalamış bir aydını olarak, ülkemin içinde bulunduğu, biraz önce sizin de ifade buyurduğunuz üzücü durum, keşmekeş ve her şeyin başında ATATÜRK devrim ve ilkelerini temelden yıkmaya yönelik faaliyetler, gelişmeler ve tasarruflar karşısında: «Adam sendeee... Ben askerim, bu işlerle uğraşmak bize yasaklanmış! İlgililer çaresini bulsunlar!» diyemezdim ve diyemem. Buna vicdanım izin vermeyeceği gibi, tüm yaşantım boyunca «Çok şeyimizi değil, herşeyimizi kendisine borçlu olduğumuz Büyük ATATÜRK'e olan sevgi ve bağlılığım ve dahası, eşim ve çocuklarım rıza göstermezler... Az önce arzettiğim gibi sayın Orgeneralim, Topçu Teğmeni Celil değilim ki talimnameyi manevra kemerime takıp talimhaneye çıkayım, «Düüüt!» diye düdük çalıp top çavuşlarına: «Top başına!.. Numara say!. Geriye toplan!. Top indir!. Top bindir!. yaptırın» komutunu vereyim. Bu minval üzere akşam talim paydos saatini bulayım, sonra erleri koğuşlarına gönderip kendim de gazinoya giderek tavlanın başına oturayım. Bunu kimse benden bekleyemez sayın Orgeneralim. Aydın subay olmanın omuzlarıma yüklediği «düşünme» vecibesini elbette yerine getirmeliydim ve getirecektim. Ülkem, dörtnala felakete giderken, erlerime iyi top talimi yaptırmış olmak beni doyurmazdı. Böyle olunca da, pek doğal olarak, ülke durumunu, Cumhurbaşkanından Parlamentoya ve Hükümete kadar yasama, yürütmeden sorumlu kişi ve heyetlerin davranışlarını tahlil ediyor, çıkış yolları düşünüyor ve asıl önemlisi de, fikriyatına, kafa ve inanç yapısına güvendiğim, inandığım kişilerle, meslektaşlarımla durum değerlendirmesi, durum tartışması yapıyordum. Kimse, memuriyet nüfuzumu kötüye kullanarak bu sesli düşünmelerime, emir ve komutam altındaki birliğimin herhangi

bir ferdini kattığımı, onlara, şu ya da bu yolda telkinlerde bulunduğumu söyleyemez. Bu nedenle sayın Orgeneralim, açıkça ve inanarak diyorum ki, şayet bu söylediğim tarzda davranışım, az önce kullandığınız deyimle ifade ettiğiniz gibi, «Cuntacılık», «Komploculuk», «Darbecilik» ise ben «Cuntacıyım», «Komplocuyum», «darbeciyim!..» Ama öyle sanıyorum ki emir-komuta zincirinin bir milim dışına çıkmamak koşulu ile yaptığım bu faaliyetlerimi siz de cuntacılık, komploculuk, darbecilik saymamaktasınız!...

TAĞMAÇ, adeti olduğu üzere, avurduna sıkıştırdığı çeyrek kesme şekeri çok idareli kullanarak çayını yudumluyor ve beni dikkatle dinliyordu. Geçmişteki ilişkilerimize bakarak, benden böylesine kesin bir yanıt ve tavır koyma beklemediği için, az buçuk şaşırmıştı. Biraz önce değindiğim «Politikacıların tümünü toptan ihanetle suçlama» hükmünü bir kez daha yineliyerek :

— Gene de söylüyorum GÜRKAN, bu işler sabah erken kalkanın horoz olması ile yapılamaz. Müdahale ettikten sonra koskoca devleti kim idare edecek? İçimizde o çapta adam, tecrübe sahibi adam var mı ki?.. dedi.

Koltuğundan kalkarak görüşmenin sona erdiğini ima etti. Elimi sıktı. Yarım ağız :

— Haydi bakalım, görevinde başarılar dilerim! dedi.

Odasından çıktım. Bu konuşmayı olduğu gibi başta komutanım olan Orgeneral Faruk GÜRLER'e, birlikte çalıştığım arkadaşlarıma aynen anlattım. GÜRLER'in, ne kabul, ne de red eder göründüğü, sözlerimi heykel suskunluğu ile dinlediğini iyi anımsıyorum.

Ben, «İyi söylemişsin Celil!», ya da: «Yanlış konuşmuşsun!» diye bir yorum yapacağını sanıyordum. Daha sonraları, 12 Mart Muhtırası verildikten ve bizler de 16 Mart'ta emekliye sevkedildikten sonra, şöyle düşündüm: «GÜRLER, böyle bir konuşma yaparak bir bakıma kendimi Orgeneral TAĞMAÇ karşısında ele verişimden memnun kalmış olmalı!»

Yukarıda özet halinde belirttiğim konuşmada, Orgeneral TAÇMAÇ'ın, bir başka deyimle ünlü 12 Mart Muhtırasının en büyük imzasının sahibi kişinin, «yapılacak bir müdahale sonunda, askerler olarak devletin nasıl idare edileceği» konusu karşısında ne denli karabasanlar geçirmekte olduğunu açıkça görmek olasıdır sanıyorum. TAĞMAÇ'ın böylesine büyük ve köklü kararlar alacak, sorumluluklar yüklenecek bir kişiliğe sahip bulunmadığını, 12 Şubat 1971 günü Genelkurmay karargahında Generallerle düzenlediği ve bu kitabımda ayrıntılı biçimde yer verdiğim konuşmasında da açıkça görüyoruz.

***

12 Mart Muhtırasının verilmesinden önce Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk GÜRLER'in, Silahlı Kuvvetler içinde sahip bulunduğu popülarite, öteki üç Komutan ile oranlanamayacak ölçüde genişti. Kimseye tepeden bakmayan, mülayim tabiatlı, hangi rütbede olurlarsa olsunlar, astları ile özgürce tartışmaya açık, okumaya düşkün, mizacı ve bunlara ekli olarak, geçmiş olayları anımsamada, yer, zaman ve kişiler ile ilgili konularda insanı hayrete düşürecek derecedeki güçlü belleği, kendisine bu popülariteyi kazandırmıştı.

Orgeneral BATUR, 12 Mart Muhtırasından sonraki söz, demeç ve beyanlarında ve en son olarak yayınladığı anılarında, her ne kadar 12 Mart öncesinde ve sonrasında Dörtlü Komuta kademesi içinde girişimleri, çıkışları ve müdahaleleri ile kendisini grubun en etkilisi olarak gösterme çabasına düşmüş ise de gerçek, Silahlı Kuvvetlerde «Faruk GÜRLER» imajının çok daha ağır bastığı merkezinde idi.

Orgeneral TAĞMAÇ, klasik ve kalıplı asker mizacı, en hurda ayrıntıları en önemli sorunlardan öncelikle ele alması ve asık yüzü ile denilebilir ki dört imzacı Komutan arasında en az sevileni, en az takdir edileni idi.

Orgeneral BATUR, Hava Kuvvetleri içinde tutuluyor, güveniliyordu kuşkusuz. Ancak çok genç yaşta üst rütbelere ve Kuvvet Komutanlığına getirilmiş olması, özel-

likle Kara Kuvvetleri topluluğunda, kendisinden yaşlı kuşak mensupları arasında belki de bir ölçüde kıskanmadan kaynaklanan, sempati ve takdir duygusu kısırganmasına yol açıyordu. Bu nedenledir ki, günlük konuşmalarda, Orgeneral GÜRLER'den: «Faruk Paşa» diye sözedildiği halde, Orgeneral BATUR'dan, rütbece kendisinden küçük olanlarca bile: «BATUR şöyle demiş, BATUR böyle yapmış..» biçiminde sözedilirdi. Kendisinin, adını «Muhtıracı BATUR»a çıkaran Milli Güvenlik Kurulundaki çıkışları, Silahlı Kuvvetler çevrelerinde ve belirli sürede günün konusu oluyor, arkasından unutuluyordu.

Az konuşan, çoğu kez dinleyen, içedönük mizaçlı ve bu davranışı ile de belleklerde, tıpkı baykuşun hayvanlar topluluğunda «bilge» kabul edilmesi gibi, «Bilge General» imajı yaratan Orgeneral BATUR, yaşının genç, fiziğinin de elverişli olmasından azami ölçüde yararlanarak ve asıl önemlisi, Türk ulusunun, «üstlerine, amirlerine, baştakilere dik çıkışlar yapanlara karşı hayranlık duyma huyu»nu sık sık vasıta edip muhtıralar sunarak 12 Mart Muhtırası öncesi dönemde bilinen prestijini sağlamayı başarmıştır.

Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal EYİCEOĞLU ise, kendisini 1949-50'lerde Deniz Kurmay Binbaşı olarak tanıdığım günlerden beri, daima işin rahat yönlerine kayan, babacan komutan olma hevesine kapılmış, sürekli uzlaşma yanlısı bir Amiral idi. Nitekim Muhtıra öncesi dönemde ve 12 Mart dönemindeki tutum ve davranışları da bunu kanıtlamıştır.

***

Şimdi Orgeneral GÜRLER'e dönelim.

Adapazarı'nda 2nci Tümen Komutanlığından Kara Kuvvetleri Plan-Prensipler Başkanlığına atanıp göreve başladığımdan kısa bir süre sonra idi. Silahlı Kuvvetlerde 12 Mart öncesi bilinen faaliyetler ve çalışmalar sürüyor, gelişmeler hakkında kah Orgeneral GÜRLER'in emir subayı aracılığı ile yaptığı çağrı üzerine, kah kendimce gerekli gördüğümde iznini alarak genellikle akşam normal çalışma saatlerinin bitiminde, ya da ivedi hallerde çalış-

ma saatleri içinde, fakat Komutanın çalışma odasından dinlenme odasına açılan özel kapıdan girmek koşulu ile GÜRLER'in yanına girip durumu arzediyordum. Zaten karargahtaki çalışma odalarımız karşı karşıya idi. Bir başka deyimle, her türlü davranış ve eylemlerimde Orgeneral GÜRLER'in nefesini ensemde hissedecek bir mekan bağlantısı içinde idim.

Bir gün öğleden sonra GÜRLER beni çağırttı ve bana :

— Celil Paşa, bugün öğleden sonra Milli Savunma Bakanlığında, Bakanın başkanlığında Dışişleri Bakanlığı temsilcilerinin de katılacakları özel bir toplantı yapılacak ve anladığım kadarı ile de Amerikan yardımı ile ilgili bazı hususlar görüşülecek imiş. Aksilik bu ya, aynı saatte Memduh Paşa ile görüşmemiz var. Ben Bakanlıktaki toplantıya katılamayacağım. Sen görevin icabı zaten işin içindesin. Askeri yardım konusunda Kara Kuvvetleri Komutanlığının görüşünü, ilkelerini biliyorsun. Benim yerime sen katıl. Bakana da durumu böyle söyle.» dedi.

Vaktinde Bakanın çalışma odasının arkasındaki küçük özel toplantı odasına gittim. Gerçekten de Dışişleri Bakanlığından adlarını burada saymayı gerekli görmediğim iki üst düzey temsilci de gelmişlerdi.

Biraz sonra Milli Savunma Bakanı Ahmet TOPALOĞLU odaya girdi. Herkesin ayrı ayrı elini sıktı, hoşgeldiniz dedi. Bu arada benim elimi sıkarken de bana :

— Aşkolsun Celil Paşa, geldin, göreve başladın da bana bir ziyarette bulunmadın! diye sitem etti.

Ben de, İç Hizmet Yönetmeliği hükümlerine uyduğum için kendisini rahatsız etmek istemediğimi, ama eğer arzu ediyorsa, ilk fırsatta ziyaret edeceğimi bildirdim. Toplantı oldu. Tamamiyle başka bir konu üzerinde. Akşam durumu Orgeneral GÜRLER'e aktardım.

— Ziyaret et. İyi olur! dedi.

Bir iki gün sonra Bakanlık Özel Kalem Müdürüne telefon edip durumu elverişli ise sayın Bakanı ziyaret

etmek istediğimi söyledim. Özel Kalem Müdürü Alboy kısa bir süre sonra bana :

— Buyrun, gelin. Müsait! yanıtını verdi.

Odamdan çıktım ve zaten yirmi adım uzaklıktaki Özel Kalem odasına girdim. İmza için bekleyen subaylar vardı. Özel Kalem Müdürü bana :

— Müsaade ederseniz içeri girip geldiğinizi sayın Bakana haber vereyim. Şu anda yanlarında..... Genel Müdürü var! dedi.

Ben, Bakanın yanında konuğu olduğuna göre, ya biraz sonra gelebileceğimi, ya da biraz bekleyebileceğimi söyledi isem de Özel Kalem Müdürü :

— Az önce Bakana istediğinizi arzettiğimde gelmenizi söyledi. O zaman da konuğu yanında idi! dedi ve içeri girdi. Çıktığında bana :

— Buyrun Paşam, sayın Bakan sizi bekliyorlar! dedi.

İçeri girdiğimde Bakan TOPALOĞLU yerinden kalkarak beni odanın ortasında karşıladı, elimi sıktı. Odada koltukta oturan, tıknaz, iri yapılı Genel Müdürle beni tanıştırdı. Tanıştığım zat..... Genel Müdürü idi.

İkram edilen kahveyi içerken, TOPALOĞLU şöyle konuştu :

— Celil Paşa, Kara Kuvvetlerinde Faruk Paşa'nın yanında Plan-Prensipler Başkanlığına tayin edilmiş olmana çok sevindim. Şimdi kadro tamamlandı sayılır. Genelkurmayda Memduh Paşa, Kara Kuvvetlerinde Faruk Paşa. Sen de Faruk Paşa'nın en yakın adamı durumundasın. İyi ve verimli bir çalışma ahengi kurabileceğimizi sanıyorum. Bilmem biliyor musun, Faruk'u (Faruk Paşa'yı demek istiyor ama nedense Faruk demekle yetiniyor Bakan) Kara Kuvvetleri Komutanlığına ben getirdim. Evet, şaşacaksın ama ben getirdim. Aslında SUNAY Paşa Orgeneral Kemal ATALAY Paşayı Kara Kuvvetleri Komutanı yapmak istiyordu. Ben uygun görmedim. Sayın Başbakanla İstanbul'da görüştüm. Durumu anlattım. O da benim görüşüme yattı ve bana :

— Haydi doğru Ankara'ya git, Cumhurbaşkanı ile

görüş. Benim de aynı görüşte olduğumu söyle! dedi. Geldim, Çankaya'da Cumhurbaşkanını ziyaret edip durumu etraflıca anlattım ve Faruk'un Kara Kuvvetleri Komutanlığında Başbakanın ve benim ısrarlı olduğumuzu söyledim. Sonunda SUNAY Paşa da razı oldu ve Faruk Kara Kuvvetleri Komutanlığına geldi...

Milli Savunma Bakanının, Kara Kuvvetleri Komutanından sözederken sürekli şekilde: «Faruk, Faruk» demesi, ayrıca «Faruk'u ben getirdim, biz getirdik» gibi sözlerle Orgeneral GÜRLER'in, başta Milli Savunma Bakanı TOPALOĞLU, sonra da Başbakanın lütfu ile ve Cumhurbaşkanı SUNAY'ın isteği hilafına bu göreve getirilmiş olduğunu ısrarla ve yineliyerek vurgulaması, üstelik bunu da, konu ile uzaktan, yakından hiç bir ilgisi olmayan bir Genel Müdürün yanında yapması, doğrusu çok garibime gitmişti. Bakan, kendisinin ve hükümetinin güçlü olduğunu bana mı, yoksa Genel Müdüre mi göstermek istiyordu? Öyle de olsa, neden alışılageldiği gibi «Faruk Paşa» veya «Orgeneral GÜRLER» deyimini değil de adeta bir koruyan-korunan ilişkisini diri tutmak istercesine «Faruk» deyimini kullanıyordu? Oysa ki, o günkü koşullar altında, Orgeneral GÜRLER'in, Kara Kuvvetlerine getirilmesi, Silahlı Kuvvetler topluluğunun ortak arzusu ve Silahlı Kuvvetler içinde belli faaliyetleri düzenleyen ve planlayan ekiplerin - Kara, Deniz ve Hava kanatlarının - kabul ettikleri tek ve doğal bir görevlendirme seçeneği idi.

Görüşmeden çıktığımda, akşam üzeri Orgeneral GÜRLER'i ziyaret edip Bakanın bu konuşmasını kendisine anlatıncaya kadar kafamda: «Faruk... Faruk'u ben getirdim bu göreve..» sözleri dolaşıp durdu. Akşam üzeri Orgeneral GÜRLER'in yanında idim. Durumu olduğu gibi kendisine anlattım. Anlatırken de yüz hatlarını ve davranışlarını dikkatle izliyordum. İçimden şöyle diyordum: «GÜRLER, ha parladı, ha parlayacak ve: «Ne demek Faruk'u ben getirdim?» Ben, bir politikacının lütfu ile Kara Kuvvetlerine atanacak adam mıyım? Ben bileğimin

hakkı ile gelmişim bu makama!» diyecek!

Ama hayret!.. Ben Bakanın konuşmalarını anlattıkça Orgeneral GÜRLER, sükunetle dinliyor ve Bakanı sanki haklı buluyormuşçasına hafifçe gülümsüyordu.

Konuşmamı bitirince söze başladı:

— Bakan haklı Celil...İşin doğrusu da bu... Eğer iş Cumhurbaşkanına kalsa idi Kemal (ATALAY) Paşayı getirecekti buraya. Ama Başbakan ve Bakan ağırlıklarını koyunca ister istemez boyun eğdi. Zaten Cumhurbaşkanı daima «Kuvvetin yanında olmayı» hayat prensibi saymıştır. Bunda şaşacak bir şey yok!

Orgeneral'in bu yanıtı, içimde kuvvetli bir çöküntü yaratmıştı. Kendi kendime: «Eyvah, güvendiğimiz GÜRLER'e bak! Bir politikacının - Bakan bile olsa - bir Genel Müdür yanında, Silahlı Kuvvetlerin en güçlü adamı sayılan bir Orgenerali piyon gibi elinde oynattığını, Orgeneralerden birini itip ötekinin filan göreve atanmasını sağladığını, üstelik Cumhurbaşkanını da Başbakanla bir olarak dize getirdiğini övüne övüne anlatmasını haklı buluyor, en ufak tepki göstermiyor!» diyordum ve ilk fırsatta bu durumu arkadaşlarıma anlattığımda - ki anlattım - onlarda Orgeneral GÜRLER'e karşı doğacak güvensizliği düşünüyordum.

12 Mart Muhtırasının verilmesini sağlayan etkenler kompleksi hakkında yeterli bilgi sahibi olunmadan, Orgeneral GÜRLER'in, dönemin Milli Savunma Bakanı tarafından böylesine himaye kanadı altına alınmış bir Komutan gibi gösterilmeye neden tepkisiz kaldığını anlamak kolay değil kuşkusuz.

Daha önce de değindiğim gibi, GÜRLER'in, 12 Mart öncesi Türk Silahlı Kuvvetleri içinde sahip olduğu popülarite öteki üç komutan ile oranlanamayacak ölçüde genişti.

Hemen hemen bütün yayınları izler, aydın ve ilerici bir kişiliğe sahipti. Bu arada laiklik ilkesine büyük önem verir, devletçiliğe inanırdı. Yasakçı değil, özgürlükçü idi, özgürlükten yana idi. Çeşitli vesilelerle, Doğan AVCIOĞLU'nun kitabının, «başucu kitabı» olarak daima eli al-

tında olduğunu söylemekten geri durmazdı. Beni şaşırtan nokta, GÜRLER'in, bu kişiliğine karşın, 12 Mart'ta bunca yasağı ve yasaklamayı benimseyip uygulayan, ya da en azından uygulanmasına alet olan bir davranış içinde olabilmesidir.

Böylesine bir değişikliğin nedeni ne olabilirdi? Belki çekingendi! Belki yönetimi doğrudan doğruya ele alacak bir müdahalenin olası sonuçlarından ürkmüş, ancak bunu TAĞMAÇ gibi açığa vurmaktan ise, böyle bir müdahale hazırlığının dışında kalmaktan çekinerek orta yolu izlemişti. Bir başka deyimle iki arada, bir derede idi!

GÜRLER'in bu ikircikli tutumu o günlerde elbette hepimizi düşündürmekten geri kalmamıştı.

Ama o günkü koşullarda, içimizde ve başımızda olan GÜRLER gibi popüler bir Kara Kuvvetleri Komutanını devre dışı bırakmak kolay değildi. Kaldı ki iyi niyetimiz de buna engeldi.

Milli Savunma Bakanı TOPALOĞLU'nun, kendi hakkında yüksek perdeden söylediklerini adeta tevekkülle kabullenmesi, hatta Bakanın, kendisi - daha doğrusu Türk Silahlı Kuvvetlerinde gelişen hareketin lideri - hakkında böyle konuşmasını haklı görmesi, Orgeneral GÜRLER'in de, tabanın beklentilerine yanıt verecek derecede güçlü, iradeli ve kararlı bir «Lider» olmadığını yeterince kanıtlamaktadır. Nitekim, 9 Mart akşamı Hava Kuvvetleri Karargahında BATUR'un odasında yapılan toplantıdaki davranışı, GÜRLER'in zaafını daha da açığa çıkaran bir olay olmuştur.

⁂

Belleğim ve notlarım beni yanıltmıyorsa sanırım 23 Kasım 1970 sabahı idi. Kara Kuvvetleri Karargahındaki çalışma odama vakitlice gelmiş, çalışmaya başlamıştım.

Hava Kuvvetleri Komutanlığı Emir Subayı telefon etti ve bana :

— Sayın komutanım, bizim komutan sizinle hemen görüşmek istiyorlar. Kendisini hemen ..... numaradan aramanızı rica ettiler! dedi.

Verdiği numarayı çevirdim. Doğrudan karşıma Orgeneral BATUR çıktı. Kendimi tanıttım. Aramızda şöyle bir görüşme geçti :

— GÜRKAN, boş musun?.. Bir bağlantın var mı?

— Şu anda serbestim Orgeneralim. Bir emriniz mi var? Herhangi bir engel çıksa da bertaraf edebilirim?

— Seninle hemen görüşmek istiyorum. Ancak saat 10.00 da, görevi başına gitmek üzere Ankara'dan ayrılacak olan..... Büyükelçimiz.... veda ziyareti için bana gelecek. En çok yarım saat sürer. Saat 10.30 da bana geliver. Emir subayım, seni bekletmeden içeri alacak. Talimat vereceğim!

BATUR'un sesi hafif bir telaş ve endişeyi yansıtıyordu. O güne dek kendisiyle böylesine teke tek ve başbaşa görüşmemiz olmamıştı. Önemli bir sorun olduğunu anladım.

Belirli saatte odasına girdim. Çalışma masasından kalktı ve geniş çalışma odasının ortasında ve iç duvara bitişik küçük bir masaya karşılıklı oturduk.

Otururken de bana :

— Bu tür konuşmalarda böyle bir tertibi yeğliyorum. Ne olur, ne olmaz! demeyi de unutmadı.

12 Mart Muhtırası öncesinin güçlü adamı, dinlenmekten çekiniyordu!..

— Cumhurbaşkanına verdiğim muhtırayı arkadaşlar sana da göstereceklerdi. Gördün mü, okudun mu?

— Evet okudum Orgeneralim.

— Şimdi Cumhurbaşkanı Köşke çağırıyor. «Gel de muhtırada ne demek istediğini anlat bana bakalım!» diyor. Faruk Paşa ile istişare edeyim dedim, İstanbul yörelerinde denetleme gezisinde imiş. İzmit'e geçtiğini söylediler. Oradan arattım. Bir türlü irtibata gelemedim. Beni araması için bıraktığım mesajlar da sonuç vermedi. Biraz da endişelenmedim değil. Yoksa Faruk Paşa görüşmekten mi kaçınıyor? Ben de bu hususu seninle görüşüp istişare edeyim dedim. Ne dersin? Cumhurbaşkanı bana ne gibi sorular sorabilir? Ben nasıl bir konuşma taktiği izlersem iyi olur?

Çağrı nedeni belli olmuştu. Gerçekten de kısa bir süre önce ortak çalışma yapan grubun havacı kanadına mensup arkadaşlar, BATUR'un, Cumhurbaşkanına verdiği muhtıranın metni hakkında bana bilgi vermişlerdi ve BATUR'un, bizlerle istişare etmeden, bir oldu-bitti şeklinde muhtıra vererek dikkatleri üzerimize çekmesini ben ve öteki arkadaşlar pek uygun görmemiştik.

Orgeneral BATUR, bu muhtırasının da Milli Güvenlik Kurulunda ele alınacağını, orada öteki komutan arkadaşları ile birlikte - yani yalnız kalma endişesi olmaksızın - rahatça tartışmasını yapabileceklerini sanmış, ama Cumhurbaşkanı SUNAY, bu kez daha kurnaz davranıp BATUR'u tek başına sorguya çekmeyi yeğlemişti. Orgeneral GÜRLER de Ankara dışında olduğu ve kendisiyle irtibata geçemediği için, Çankaya köşkünde ne yapacağını, nasıl konuşacağını saptamakta bir ölçüde paniğe kapılmış, benden görüş istiyordu.

Kendisine şu yanıtı verdiğimi çok iyi anımsıyorum :

— Sayın Orgeneralim. Cumhurbaşkanına verdiğiniz muhtıraya, verildikten sonra muttali olduk, oldum. Daha önce aramızda görüşseydik sanırım daha iyi olurdu. Maamafih artık olan olmuştur. Geri dönüş söz konusu değil. Milli Güvenlik Kurulu üyesi olarak böyle bir muhtıra vermekte takdir zatıalinizin kuşkusuz. Ne var ki, deyim yerinde ise, «uyuyan yılanı uyandırmak» gibi bir davranış olmuş. Cumhurbaşkanı, şimdiye kadar, etkinliklerimizden alarme olmamışsa bile bu muhtıra ile alarme olacak ve uygun mütalaa edeceği önlemleri alacaktır kuşkusuz. Size Köşkte nasıl konuşmanız gerektiği hakkında naçizane görüşümü arzetmeden önce bir şeyi öğrenmek isterim. Cumhurbaşkanının huzuruna çıktığınızda, muhtıra üzerinde konuşurken, tabirimi mazur görün ve yanlış yorumlamayın ama, söz temsili, yumruğunuzu masaya vurarak: «Evet sayın Cumhurbaşkanım, durum, takdim ettiğim muhtırada olduğu gibidir. Silahlı Kuvvetlerimizdeki kesin temayül ve karar, muhtırada belirttiğim önlemlerin kesinlikle alınması merkezindedir. Pazarlığa, gerilemeye, ödün vermeye artık durumun tahammülü

yok!» diyebilecek misiniz?... Tekrar özür dileyerek soruyorum: Böyle bir davranış içinde bulunmaya cesaretiniz var mı?

BATUR hafifçe sararmıştı.

— Böyle konuşmam sanırım mümkün olamaz, dedi. Zaten gerek de yok.

— O halde sayın Orgeneralim, SUNAY'ın tasvip etmeyeceği bu muhtıra karşısında, Silahlı Kuvvetlerdeki dinamizmin kararlı temsilcisi olarak, böylesine bir azim ve karar jesti gösteremeyecek iseniz, girişiminizde gerileme yapmanız kaçınılmaz olacaktır ki bunun Silahlı Kuvvetlerimiz üzerinde ciddi tahrip edici etkileri olacağı kuşkusuzdur. Bunu da hepimizin sineye çekmesinden başka çıkar yol yok!..

Bu sözlerim üzerine Orgeneral BATUR, aklınca bulduğu bir çıkış yolunu ortaya koydu :

— Şöyle düşünüyorum, GÜRKAN... Görüşme sırasında ben insiyatifi ele alıp hep ben konuşayım. Cumhurbaşkanına bana soru sorma fırsatını bırakmayayım. Böylece görüşme süresi dolar... Ne dersin?

— Bunu yapabileceğinize zerre kadar ihtimal vermiyorum sayın Orgeneralim. Sayın Cumhurbaşkanı SUNAY'ın, Genelkurmay Başkanı iken üç yıl süre ile özel kalem müdürlüğünü yaptım. Kendisini az buçuk tanırım. Son derece kurnaz bir zattır. Kaldı ki halen Devlet Başkanı durumunda. Yani protokolde sizden çok üst rütbe ve makamda. Resmi makamında sizi kabul etme iradesi kendisinden geldiğine göre, görüşmeyi dilediği konular üzerinde başlatma, sonuçlandırma, kesme, değiştirme seçeneklerini de elinde bulundurmakta. Siz pek doğal olarak ona bağlı olacaksınız. Onu, konuşmanın içeriği ve seyri hakkında kontrol altına almanız protokol yönünden de uygun düşmez. İcabı hale göre görüşürsünüz. Benim arzedecek başka bir görüşüm yok maalesef...

«Muhtıracı General» ünü yapmanın elbette bir bedeli olacaktı. Ama sayın BATUR, bu tür bedelleri ödemek için, Cumhurbaşkanlığı köşkünden çağrıldığı anda,

tek başına yazdığı muhtırayı, tek başına SUNAY'a karşı savunamayacağını düşünmüş olacak ki hemen telaşa, biraz da, mazur görülsün, paniğe kapılmıştı. Bu da gösteriyor ki 12 Mart Muhtırası imzacıları, yaptıkları işin azameti ile orantılı çapta, azim ve kararlılık sahibi güçlü kişiler değillerdi hiç de...

Genişletilmiş Komuta Konseyi

Söz «Genişletilmiş Komuta Konseyi» deyimine gelince, burada bir açıklama yapmakta yarar görüyorum.

10 Mart 1971 günü saat 10.00 da, Başbakanlığın burnunun dibinde (200 metre) Genelkurmay Başkanlığı karargahında, Genelkurmay Başkanı Orgeneral TAĞMAÇ'ın başkanlığında yapılan bu toplantıya Korgeneral/Koramiral ve daha üst rütbedeki asker kişiler katılmış ve BATUR'un anılarında da açıkça belirtildiği gibi «Hükümeti devirelim, yönetime el koyalım mı? Yoksa sert bir uyarıda bulunmakla mı yetinelim?» konusu açıkça tartışılmıştır. Bu toplantı, daha sonraları, bazı muhtıra imzacıları tarafından «Genişletilmiş Komuta Konseyi» diye adlandırılmıştır. Benim kişisel görüşüm şudur. Bilinen bir kuraldır: Görev - yetki - sorumluluk sahibi bir kişi, kendi kompetansına (yetki sahasına) giren bir hususta re'sen karar verirse, o kararın tüm sorumluluğu o kişiye ait olur. Ama karar, danışma niteliği açıkça belirtilmemiş bir meclis, bir topluluk, kurul ya da konsey tarafından alındı mı bunun altında, doğabilecek sorumluluğu yayma eğiliminin yattığı kuşkusu doğar. Kim ne derse desin TAĞMAÇ, Anayasanın 110 uncu maddesi uyarınca Silahlı Kuvvetlerin Komutanı olarak alacağı kararı tek başına almak ve eğer doğar ise, sorumluluğunu da tek başına üstlenmek durumunda idi. Nitekim kendisi 1946-47 yıllarında Harp Akademisinde Harp Tarihi hocalığı yaptığı sırada, «Harp Tarihi İncelemelerine Giriş» dersinde bizlere «komutan, komutanlık, insiyatif, sorumluluğu üstlenme, karar alma» konusunda böyle öğretmişti! Ama görüyoruz ki aradan 25 yıl geçtikten sonra aynı TAĞMAÇ böyle yapmamış, otuza yakın General/Amirali

toplamak ve buna da «Genişletilmiş Komuta Konseyi» adını vermek suretiyle, sorumluluk bölüşmesi yoluna gitmiştir. Gene bildiğim kadarı ile, askeri deyimler sözlüğünde, askeri literatürde, emir-komuta bünyemizde ve de askeri hiyerarşi geleneklerimizde «Genişletilmiş Komuta Konseyi» gibi bir deyimin mevcut olduğunu anımsamıyorum. Genelkurmayda özel kalem müdürlüğü yaptığım 1962-1965 döneminde Orgeneral Cevdet SUNAY'ın başkanlığında, zaman zaman kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanları biraraya gelir, bazı sorunları görüşürlerdi ama buna «Genişletilmiş Komuta Konseyi» değil, «Komuta Konseyi» adı verilirdi ve üstelik bu toplantılara bırakın Korgeneral/Koramiral rütbesine kadar otuz General/Amirali, Genelkurmay 2 nci Başkanı durumunda olan TAĞMAÇ ve TULGA bile katılmazlardı. TAĞMAÇ, 12 Mart öncesinde büyük karar almadan önce, asla bölünme kabul etmeyen KOMUTANLIK ve KARAR ALMA sorumluluğunu ast kademelerle bir tür paylaşma yolları aramıştır bu 10 Mart toplantısını düzenlemekle.

12 Mart'a Neden Gelindi

Ülke 12 Mart'a neden geldi?

Bu konuda söyleyeceklerimi şöylece özetleyebilirim:

Önce «12 Mart» deyimini hangi anlamda kullandığımızı saptamak gerekir kanımca. Çünkü, ülkeyi takvim deyimi ile 1971 yılının 12 Mart günü saat 12.59 durumuna getiren konjonktürel nedenlerle, aynı gün saat 13.00 de radyodan okunan ve «12 Mart Muhtırası» diye anılan belgenin sunuluş nedenleri arasında, dıştaki özdeş görünüşe karşın, ancak erbabının (!) bildiği ciddi ve belirgin bir fark vardır.

Muhtıranın özgün taslağını kaleme alan o dönemin Genelkurmay Harekat Başkanı Korgeneral sayın Kemal TARAN'ın ve daha sonra anılarında büyük bir kasıntı içinde, metni yeni baştan kendisinin düzeltip özetlediğini iddia eden Orgeneral BATUR'un, hatta imzacılardan Orgeneral GÜRLER'in bile bildiklerinden ciddi kuşku duy-

duğum «Makro-üstü» düzeydeki amaçların gerçekleştirilmesini öngören fark!..

Ben, bunun üzerinde durmak istemiyorum. Sadece kaydetmekle yetineceğim. İsteyen, daha ayrıntılı ve kapsamlı incelemeler yaparak farkın kökenine iner!

Büyük ATATÜRK, eserine sahip çıkmasını bilen ve yaşamı boyunca da sahip çıkan bir lider olmuştur. ATATÜRKÇÜ yönü her zaman çok ağır basan Silahlı Kuvvetlerimizde de bu gelenek vardır. Bu nedenle, kim ne derse desin, çoğu ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin eseri olan «27 Mayıs Devrimi» ve özellikle o Devrimin getirdiği «1961 Devrim Anayasası» konusunda, bazı çevrelerin ve kişilerin hoşuna gitmese de, Ordumuzun ayrı bir duyarlık göstermesi doğaldı. Hele Kemalist Devrim ve ilkelerine yöneltilmiş kasıtlı, sistemli ve amaçlı davranışlarda bu duyarlık, düşünce, temenni, memnuniyetsizlik ve uyarmanın da ötesinde «MÜDAHALE» içgüdüsüne dönüşebilmektedir.

Örnek mi?... Pek çok...

Yanılmıyor isem 12 Mart 1971 tarihine gelirken, ülkede Silahlı Kuvvetlerimizi, «düşünce» aşamasından «müdahale» aşamasına doğru tırmanmaya zorlar nitelikte pek çok gelişmeler sergilenmekte idi.

Demokratik hak ve özgürlükleriyle ve insan haysiyetine yaraşır bir yaşam ortamına kavuşmuş olarak çağdaş uygarlık düzeyinde yerini alması ATATÜRK tarafından öğütlenmiş ve 1961 Anayasası ile de yolları gösterilmiş ve açılmış, atılım bilinci aşılanmış bir toplum, «ulusal istencin (iradenin) temsilcisi olma» bahanesini gerçekten çok iyi kullanagelmiş siyasal iktidarın (siyasal iktidarların) elinde, hakettiği ve layık bulunduğu koşullardan yoksun yaşamaya zorlanmanın isyanını duyuyordu ruhunda...

Orduyu politika dışında tutabilirsiniz ama, içinden, bağrından çıktığı ulusun yaşantısını yönlendiren politik dalgalanmalardan etkilenmesini önleyemezsiniz. Bu, eşyanın doğasına da ters düşer. Çünkü Ordu, yaşayan ve düşünen bir varlıktır.

İşte Türk Silahlı Kuvvetleri de, takvimin 12 Mart 1971 i gösterdiği güne, ulusundan ayrı olarak değil, ulusu ile birlikte ve eserine sahip çıkma bilincinin dürtüsü altında gelmiştir. Zira, bazı kişi ve çevrelerce her nedense onore edilmek istenmeyen Anayasa, 27 Mayıs'ın Anayasası idi; 27 Mayıs, büyük ölçüde Türk Silahlı Kuvvetlerinin eseri idi ve bizler de tırnaklarımızın ucuna kadar ATATÜRKÇÜ görüşe (Kemalizme) bağlanmış kişilerdik.

Niçin Tavır Almak

Ötedenberi şu soru, bir saplantı halinde kafamı hep kurcalayıp durmuştur: Bir çok ülke, deyim yerinde ise uluslar trenindeki lüks yataklı vagonlarda, ya da hiç değilse kadife döşeli birinci veya ikinci mevkilerde seyahat ettikleri halde, en az o ülkelerin halkı kadar yetenekli, karakterli, onurlu bir tarihsel geçmişe sahip ve de uygarlığa açık benim ulusum N E D E N yüzyıllar boyu yük vagonunda, haydi bilemediniz tahta döşemeli üçüncü mevkide seyahat etmek zorunda kalmıştır ya da bırakılmıştır?... Öteki ulusların Türk ulusuna üstün gelen ne özellikleri vardı ki böylesine bir ayırım, sanki değişmez bir yazgı gibi hükmünü yürütüyordu?

Bu saplantı, yaşım ilerledikçe, meslekteki rütbem yükselip görev çevrem genişledikçe, hele hele geçici ve sürekli görevler nedeniyle yabancı ülkelerde bulunup o ülkelerin halklarını ve toplumsal yaşam düzeylerini gözleme olanağını buldukça, daha da güç kazanmıştır.

Ama hemen şunu eklemek isterim ki, mensubu olmaktan elbette büyük onur duyduğum ulusum hakkındaki bu düşüncem, hiçbir zaman aşırı ulusçuluk eğiliminden kaynaklanmamıştır. Ne dün, ne de bugün...

1918 doğumlu olduğuma göre «düşünebilen gençlik çağı» adını verebileceğimiz bir yaşam döneminin küçümsenemeyecek bir bölümünü, Büyük ATATÜRK'ün sağlığında idrak ettim, yaşadım. O'nun, Türk ulusuna, özellikle Türk gençliğine vermek istediği ve de verdiği ve

en güçlü ifadesini gene O'nun: «BİR TÜRK DÜNYAYA BEDELDİR!» özdeyişinde bulduğumuz ruh ile yetiştim. Bugün, tam 52 yıl önce, 1933-1934 öğrenim yılında Konya Askeri Orta Okulunda iken ulaştığımız Cumhuriyetin 10 ncu yıldönümünü, katıldığım törenleri ile, dilimizden düşürmediğimiz ve sesimiz kısılırcasına yinelediğimiz Onuncu Yıl Marşı ile, göğüslerimizde, Ulusal Kurtuluş Savaşı Gazileri gibi gururla taşıdığımız Onuncu Yıl Madalyası ile, aynı coşkuyu duyarak anımsıyorum.

O günlerde bize anlatılanlar, ya da okulda, dershanede, koğuşta konuştuklarımız çoğu kez: «.... Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde, Mustafa Kemal'e ve Türk ulusuna karşı duyulan hayranlığı belirtmek için Fransız Ordusunun, bandonun çaldığı İstiklâl Marşımız eşliğinde Paris'te geçit töreni yaptığı...», «..MUSSOLİNİ'nin Antalya bizimdir! diye bir söylev vermesi üzerine bu haberi alan Gazi Paşa'nın, hemen bir manevra düzenlenmesini emrettiği ve Ege, Akdeniz kıyılarına 550 bin asker yığarak ve kendisi de Mareşal üniformasını giyip ayaklarına çizmelerini çekerek manevra sahasına gittiği...» gibilerden, velev kurgu türü de olsa, ulusal bilincimizi pekiştiren, bileyen sözlerdi.

«Başta bütün dünyanın saydığı Başkumandan» olduğu halde, «on yılda her yaştan onbeş milyon genç yaratmış» ve «demir ağlarla anayurdu bir baştan bir başa örmüş, imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle» olduğumuz inancı, yalnız biz çağlardakilerin körpe zihinlerinde değil, küçük bir azınlık dışında, bütün Türk ulusunun toplumsal buluncunda (maşeri vicdanında) yerleşmiş ve kökleşmişti.

Kısacası, yönetilenin yönetene karşı duyduğu güvenin doruk noktasında olduğu bir dönemi yaşıyorduk.

Aradan yıllar geçti; ATATÜRK öldü. Bütün dünya, kan, ıztırap, yıkıntı ve göz yaşı dolu bir savaş dramı yaşadı. Ülkemiz, savaşa eylemli olarak girmemekle beraber, gene de ağır ve çetin dönemlerden geçti. Nihayet, savaşı kazanmış olan Batılıların etkili olduğu genel dünya konjonktürü ile, o dönemde ülkede en ağırlıklı söz

sahibi olduğu kuşkusuz olan Milli Şef rahmetli İsmet Paşa'nın «artık demokrasiye geçme zamanı geldi!» hükmünü vermesi birbirine eklenerek ülkede demokratikleşme doğrultusunda yeni ve ciddi bir adım atıldı ve tartışmalı bir seçimin (1946 seçimi) ardından gelen 1950 genel seçimleri ile tartışmasız bir iktidar değişikliği oldu.

«Artık bizde de demokrasi var!» diyorduk.

Söylenenlere ve vaad edilenlere bakılırsa ülkeyi «nurlu ufuklar» bekliyordu ve benim gibi milyonlarca idealist - belki biraz da ütopist (ham hayalci) - Türk genci de, kurucusu tarafından emanet edilen Türkiye Cumhuriyetini «çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak» için el ve gönül birliği ile çalışabilecek bir döneme girildiği inancındaydı.

Ama heyhat!..

1950 de milletvekili seçilince, ne oldum delisine dönüşen bir parlamenterin, Kurtuluş meydanında görevli bir trafik polisini tokatlaması ile başlayan, icraatının büyük bir kısmını İsmet Paşa ve CHP düşmanlığı üzerine dayandırarak gelişen, Said-i Nursi adlı bir yobazın eli öpülerek, Mecliste: «Siz isterseniz hilafeti bile geri getirebilirsiniz!» nutukları çekilerek, laiklik düşmanı ve bağnaz düşüncelerle sürdürülen, sakat bir «ittifak anlayışı» ve teslimiyetçiliğe kayan bir dış politika anlayışı sonucu, Büyük ATATÜRK'ün, üstüne titrediği TAM BAĞIMSIZLIK ilkesinin tahrip ve Cumhuriyet sonrası Türk ulusuna uygarlık forumunda saygın yer kazandıran ATATÜRK Devrimlerini inkar ederek ve nihayet halk avcılığını (Demagojiyi) marifet sayarak ülke yöneten bir iktidar, bir yönetim anlayışı ülkenin yazgısına egemen olmuştu! Nasıl Türkiye'de demokrasinin, ya da çok partili hayatın incelenmesini yapanlar 1946 dan çok öncesine, hatta 19 ncu yüzyılın son çeyreğine kadar geri gitmek zorunda iseler, her on yılda bir yinelendiğinden yakınılan son otuz beş yılın askeri müdahalelerinin veya müdahale girişimlerinin tarihini inceleyenler de işte bu 1950-1960 dönemine kadar inmeli, yurtseverliğinden, uygar toplumlara en ya-

raşan bir siyasal rejim olduğu için demokrasiye yandaşlığından - evet, kuvvetle yineliyorum, **demokrasiye yandaşlığından** - kimsenin kuşku edemeyeceği ve etmemesi gereken Türk Silahlı Kuvvetlerini, «MÜDAHALE» psikolojisine yönelten ve iten dürtünün ilk tohumlarını o dönemde aramalıdırlar. Bu yapılmaz ise, - ki maalesef çoğu kez yapılmamıştır. - Türk Silahlı Kuvvetlerinde yeşeren, gelişen, şu ya da bu şekilde sonuçlanan, ama çoğu yurtsever düşüncelerden kaynaklanmış davranışları kolaylıkla «darbe girişimi, cunta hareketi, Marksist ayaklanma, ya da 27 Mayıs olayı (!)» gibi gerçek dışı ve küçümseyici deyimlerle niteleme yanılgısına düşülmek kaçınılmaz olur. Biz, 16 Mart 1971 de emekliye ayrıldığımızda bunun acısını çok çekmişiz ve meramımızı bir türlü anlatamamışızdır.

Ülkeyi, 12 Eylül öncesi kanlı olayların getirdiği iç savaş uçurumunun kenarından çekip kurtaran, kaçınılmaz bir zorunluluk olduğu her sağduyu sahibi tarafından kabul ve teslim edilen ve daha ilk gününde hareketin etmenleri (amilleri) olan komutanların özgür iradeleri ile kullandıkları «12 Eylül Harekatı» deyimi ile adlandırılan askeri müdahale eylemi, yarın, düzenleri bozulan çevreler tarafından, sırf Silahlı Kuvvetlerden kaynaklandığı için «12 Eylül olayı», «12 Eylül darbesi», «12 Eylül başkaldırısı» ya da «12 Eylül zorlaması»... gibi tanımlamalarla nitelendirilmeye kalkılırsa hiç şaşmayalım! Çünkü sağduyu sahibi olanlar dışında, sağcısında, solcusunda, Silahlı Kuvvetlerden gelen - ve de artık bıçak kemiğe dayandığı için gelen - kaçınılmaz müdahaleleri, işler yatıştıktan sonra, askerlerin «hükmetme kaprislerinin ve militarist duygularının sonucu olarak uygulamaya konulmuş şiddet ve zorbalık hareketleri» şeklinde görmek ve göstermek eğilimi her zaman var olmuştur. Zaten genel kuraldır: Ulusların işleri sarpa sardığı zaman OTORİTE aranır, işler düzelince de ÖZGÜRLÜK istenir. Zira, OTORİTE ve ÖZGÜRLÜK düzenlerini belirleyen bilinen bir takım durumlar ve zorunluklar vardır!..

Yukarıda belirtmeye çalıştığım 1950-60 arası dönem

ve onun Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları üzerinde yarattığı etki, aynı dönemde 35-40 yaşlarında ve Binbaşı-Albay rütbesinde bir subay olarak elbet beni de derin derin düşünmeye, ülkemin ve ulusumun yazgısı üzerinde doğuracağı sonuçları değerlendirmeye ve çare aramaya yöneltecekti, nitekim yöneltmiştir.

Sadece bölüğünün erlerine, «Hazırol! Rahat» komutası verip nişancılık eğitimi yaptırmakla görevini yerine getirmiş bir subayın kalp huzurunu duyacak bir çağda değildim artık. 27 Mayıs öncesi günlerde, Türkiye radyolarından düzmece «Vatan cephesine iltihak» haberlerini dinleye dinleye artık tiksinti duyar hale geldiğim günlerde, karyolam üzerine yüzükoyun yatıp kafamı karyoladan aşağı sarkıtarak kanımın beynine hücumunu sağladığım ve ancak böylece uyuma olanağı bulduğum dönemleri bugün bile dehşetle anımsıyorum.

İçtenlikli Kemalistlerin karabasanlı günleri, 27 Mayıs Devrimi ile sona ermiş görünüyordu. Bugün kim ne derse desin, gerçek yurtsever ve ATATÜRKÇÜ'lerin büyük gönül borçluluğu duymaları gereken bir devrim hareketi olmuştu 27 Mayıs... En azından ben 27 Mayıs'tan sonra artık daha huzurla uyuyabiliyordum. Türk ulusuna kazandırdığı 1961 Anayasası, 27 Mayıs'a, onu yapanlara ve destek olanlara haklı bir saygınlık kazandırmıştır. Ne var ki, olabildiğince az kusurlu, olabildiğince çağdaş ve olabildiğince de demokrasi yolunda atılımlar yapmaya kararlı ve zorunlu bir ülke için uygun ve gerekli olan 1961 Devrim Anayasasına karşı, önceleri «tepki anayasası» savları ile yavaştan eleştiriler başladı ve 1971 de, dönemin partilerüstü Başbakanının ağzından, bu günahsız Anayasaya «Lüks» damgası vuruldu. Herkes, Anayasayı işine geldiği gibi görüyor, değerlendiriyor ve asıl önemlisi de, yorumlayıp uygulamak istiyordu. Oysa ki eleştirilen ve en sonunda 1982 Anayasası ile hukuksal varlığı sona eren 1961 Anayasasının, kabulünden, yürürlükten kaldırılışına kadarki - daha doğrusu 1971 deki Anayasa değişikliğine kadarki - dönemde ülkemizde demokrasi anlayışının, hak ve özgürlük bilincinin, iş ve emek kav-

ramının, kısacası, sözcüğün tam anlamı ile çağdaş, demokratik, özgürlükçü bir hukuk devleti olma şuurunun gelişmesi ve yerleşmesinde sağladığı olanaklar asla red edilemez ve yadsınamaz. İşte böylesine bir Anayasa var ve yürürlükte iken, ülkenin hâlâ siyasal, sosyal, ekonomik istikrara kavuşmaması, Anayasanın öngörüp gönlümüzün istediği biçimde özgürlükçü, demokratik parlamenter rejim işleyişinin gerçekleştirilememesi, başta ATATÜRK devrim ve ilkeleri olmak üzere «çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmamızı» sağlayacak demokratik, ilerici ve çağdaş kurum, kuruluş ve fikirlerin ilk önce güdükleştirilmek, daha sonra da üstü kapalı ve eşgüdümlü girişimlerle yokedilmek istenmesi karşısında, her gerçek yurtsever derin derin düşünmek zorunda idi.

William SHAKESPEARE'in ünlü «Hamlet» adlı dramında talihsiz Prens Hamlet'e söylettiği: «Olmak, ya da olmamak? Asıl sorun bu!» sözü gibi, ben de böylesine bir gidişin ATATÜRK devrim ve ilkeleri temeline dayalı laik ve tam bağımsız ATATÜRK Cumhuriyetinin sağ kalıp kalmaması sorununu gündeme getirdiği kanısına varmıştım.

Sorumlu Başbakan «yürümekle kaldırımlar aşınmaz!» diyerek sözde demokratik hoşgörü örnekleri verirken, rahmetli İsmet Paşa «kuyudan adam çıkarma» çabalarını sürdürüyor, Genelkurmay Başkanı TAĞMAÇ da, yanına Kuvvet Komutanlarını alıp adeta bir «Hey'eti nasiha/Öğüt verici kurul» gibi birlikleri dolaşarak bir yandan subay ve astsubaylara: «Bütün bu olup bitenler, Silahlı Kuvvetlerin dışındadır. Biz Silahlı Kuvvetler olarak kendi işimize ve eğitimimize bakalım!» telkinlerinde bulunurken, öte yandan da: «Bir ülkede sosyal gelişme, ekonomik gelişmeyi aşarsa o ülkede yaptırım uygulamak kaçınılmaz olur!» gibilerden, örneğine kolay kolay rastlanamayacak yönetim ilkeleri koyuyordu.

Ne var ki bütün bu işler olurken, hiç kimse çıkıp da Basbakana: «Devlet otoritesinin zaafa düştüğü durumlarda, sokak hareketlerine karşı bu denli umursamazlık göstermek, demokratik hoşgörünün tehlikeli bir görüntü-

sü değil mi?» diye sormuyor, İsmet Paşa'nın kuyudan çıkarmaya çalıştığı zatın, o kuyunun dibinde ne işi olduğunu araştırmak gereğini duymuyor, TAĞMAÇ da: «kitle psikolojisi» ile «kalabalık psikolojisi» arasında ciddi ayırımı gözden kaçırmamasını, her ufunetin çaresini, sert önlem ve yaptırımlar uygulamada aramamasını anımsatmıyordu.

Kısacası, kaos eşikte, müdahale gündemde idi.

27 Mayıs Devrimi ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin getirdiği ve desteklediği Anayasanın yeterince uygulanmadığı, ya da en azından uygulanmasını erteleyen ya da geciktiren dolambaçlı yollar arandığı açıkça görülüyordu. Demagoji, bu uğurda kullanılan en eski silah, ya da yöntem haline gelmişti.

1965-1971 arasında kuşkusuz demokratik seçimler sonucu Parlamentoda sağladığı ve tek başına hükümet kurma olanağını veren çoğunluğu ile AP iktidarı yıllardır halkın, özellikle de dar ve sabit gelirli kesimin ıztırap çektiği ekonomik sıkıntıları giderecek, ekonomik dengesizliğin baş nedeni olan gelir dağılımındaki eşitsizliği, adaletsizliği ortadan kaldıracak şekilde içtenlikli bir girişimde bulunmuyor, ya da bulunamıyordu.

Dünya genel konjonktürü, kapitalist güçlerin etkisi ile özellikle Güney Amerika'da olmak üzere, özgürlükleri sınırlayıcı sağ rejimlerin iktidara gelmelerini kolaylaştırıcı bir eğilim göstermekte idi. Sosyalist blokta da, Marksist alternatifi fırsat bulundukça sahneleniyordu. Uluslararası gelişmeler grafiği garip bir manzara arzetmekte idi. 1971 öncesinde Türkiye'de yer alan olaylar zinciri, çoğu dış çevrelerde, ülkenin sağ ve sol arasında kanlı bir iç kavgaya doğru sürüklenmekte olduğu izlenimini yaratır hale gelmişti.

İç ve dış egemen güçler, böyle bir kavgayı, kendi çıkarları doğrultusunda en etkili biçimde nasıl sömürme olanağı bulacaklarının hesabı peşinde idiler. Hangi tarafın hesabı tutarsa tutsun, sonunda ülkede özgürlükçü demokratik parlamenter rejime paydos borusu çalınacak, demokratik hak ve özgürlükleri askıya alacağı kuşkusuz

kalıcı ve totaliter - haydi bilemediniz otoriter - bir rejim gelip oturacaktı. Bu olasılıkları görmek veya düşünmek için illa da kahin olmaya gerek yoktu.

Nitekim gerek ülkeyi 1971'e getiren olaylar, gerekse 12 Eylül 1980 öncesi yaşanan trajik dönem, bu kaygılarımızın haklılığını yeterince kanıtlamıştır sanıyorum.

ATATÜRK'ün temel ilkelerinden laikliğe karşı yöneltilen son derece sistemli, ısrarlı ve inatçı saldırılar, iktidarın, «halkın dinini kullanmasına müdahale etmeme» demagojisi ile rahatça gelişme ve yayılma olanağı buluyordu. Büyük Kurtarıcının, laik Cumhuriyetin kurucusu olarak irtica hareketlerine karşı gösterdiği çelik iradeye karşın gene de Dersim'de, Menemen'de, Bursa'da çeşitli bahaneler altında hortlayan ve asıl önemlisi dış odaklardan da destek alan anti-laik davranışlara tanık olmuştuk. 12 Mart öncesi iktidarının «idarei maslahatçı» tutumu, bırakın «Kemalist» formasyona sahip kişileri, en azından sağduyusunu kullanma yeteneğini tümden yitirmemiş insanları bile derin endişelere sevkediyordu. Bu, halk düzeyinde gelişen tehlikeli bir eğilim idi. Bir de bunun, yönetici kademelerinde, dış politika konusunda kendini gösteren tezahürü vardı. Sağ'da, ya da sol'da olduğuna göre illa da ülkenin kaderini belli bir lider ülkenin patronajı altına sokmak, o ülkenin dümen suyunu izlemek hevesi...

Kendi kendime düşünüyorum: Laiklik özelliğini tümden yitirecek, tam bağımsızlık ilkesine karşı duyarlılığı büyük ölçüde aşınmış duruma gelecek bir Türkiye'nin, ATATÜRK Cumhuriyeti ile artık ne gibi ilişkisi kalmış olabilecekti ve böyle bir Türkiye'nin, «çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkma» çabası gösterebileceği düşünülebilir miydi? Olsa bile bu amaca ulaşmasına olanak var mıydı?

İnanıyorum ki, Büyük ATATÜRK'te ve O'nun söz ve uygulamalarında en açık ve mükemmel örneğini bulduğumuz Türk milliyetçiliği - ya da ATATÜRK milliyetçiliği - O'nun sağlığında tutulan halkçılık yolunda sınıfsız ve çelişkisiz bir toplum geliştirmek azim ve kararlılığı

ile daima ileri atılan bir milliyetçilik olmuştur. Bunu kimse yadsıyamaz. O, kendine özgü şaşmaz sentez yeteneğini kullanarak seçtiği ve ulusuna da izlemesini öğütlediği bu tür milliyetçi atılımı ile, ülkeyi ilerletmek, endüstrileştirmek istiyordu.

Doğal olarak da bu, ancak devletçi, devrimci ve halkçı olmak koşulu ile gerçekleşebilirdi. Oysa ki, iktidar, devletçiliğin de, devrimciliğin de ve hatta ATATÜRK'ün anladığı biçimdeki halkçılığın da en hafif deyimi ile yanında olmayan bir iktidardı. Bırakın devletçiliği, Anayasada yer alan «karma ekonomi» deyiminden bile rahatsız olan bir iktidardı.

ATATÜRK'ün temel ilkelerinden devletçilik, arzu edilmeyen, hatta korkulan çelişkileri doğuran liberal bir devletçilik olamayacağı gibi ve bütün kurtuluşu proleteryanın diktatoryasında, önderliğinde kurulacak bir düzende gören bir devletçilik hiç olmayacaktı. Bu sözleri, devrimcilik ve halkçılık için de aynen söylemek kabıdı.

Özetler isek, ATATÜRK milliyetçiliği çerçevesinde devletçilik, ne Fransız büyük ihtilalinin devrimciliği, ne de komünizmin devrimciliği olacaktı. Aynı şekilde ATATÜRK milliyetçiliğine dayalı halkçılık da «liberalizmin» anladığı anlamda halkçılık olamazdı. Olursa ne olurdu diyeceksiniz.

Şu olurdu kanımca: Serbest rekabeti ve mülkiyeti, dilediği gibi kullanmak ve çoğaltmakta özerk kalacak olan bir halkçılığın doğal sonucu kapitalizm, bir başka deyimle «Ekonomik gayenin mutlak egemenliği» olurdu. Nihayet ATATÜRK milliyetçiliği, kapitalizmin ve onun yarattığı proleteryanın vücud bulmasını istemediği için de elbette proleterya halkçılığından uzak kalacaktı.

İşte bütün bu düşünceler beni, «Asker siyasetle uğraşmaz!» tekerlemesine sıkı sıkıya sarılıp, evinden kışlasına, kışlasından evine giden, kendini «Başımızdaki büyüklerimiz her şeyi en iyi şekilde düşünür ve yaparlar!» boş kuruntusuna kaptıran, sekter terfi ve atanma hesapları yapan, toplumdan kopuk, içine dönük halkının ıztırabına karşı sağır ve dilsiz, tek kaygısı maaş kat sa-

yısının kaça çıkacağını hesaplamak olan bir subay olmaktan sıyırıp, inanağı ATATÜRKÇÜ dava uğrunda halkı ve ülkesi uğruna mevkiini, rütbesini ve gerekirse o denli bağlı olduğu mesleğini feda etmeye hazır ve kararlı bir subay olmaya itmiştir.

Bu nedenledir ki, ülkemin içine düştüğü ve her geçen gün daha da ağır bunalımlara sürüklenmeye aday görünen olumsuz ve tehlikeli gelişmeler karşısında, tamamiyle özgür iradem ile bir tavır almam gerektiğine karar verdim ve inandığım görüşleri paylaşan şerefli insanlarla birlik oldum.

Kendi vicdanımı ve Büyük ATATÜRK'ün ruhunu müsterih kıldığına inandığım böyle bir tavır alış, herhalde ben dahil öteki 12 onurlu arkadaşımın, Silahlı Kuvvetlerden emekliye sevkedilişimizin çok ötesinde sonuçlar doğurmuştur. Buna kesinlikle inanıyorum. Rütbe ve makamları büyük, ama inançları zayıf bazı müminler çıkmış olsa da ve bunlar, belli temaları işlemeye çaba harcasalar da, benim yanında yer aldığım tavır, aslında bütün görüntüyü kurtarma çabalarına karşın, fiilen kurulu düzene karşı pekala bir darbe sayılabilecek olan 12 Mart Muhtırasının tersine, çeşitli SAĞ ve SOL darbe olasılıklarına karşı, koşullar kaçınılmaz kıldığında uygulanacak ATATÜRKÇÜ, devrimci ve ilerici, hayırhah, yurtsever bir müdahaleyi öngören bir tavır idi. Bu itibarla, bazı kişilerin ve çevrelerin, sosyal içerik ve sosyal motifler söz konusu olduğunda hemen sarıldıkları «tepeden inmeci» deyimine uyan bir zihniyet tarafımızdan asla itibar görmemiş, tersine bu tür davranışlar, «tepeden inmeci» deyimlerin vaftiz babaları ve yandaşlarından gelmiştir!..

İnsanların bir genel doğrultusu olur. Benim genel doğrultum ise, daha önceki sayfalarda da değindiğim, belirttiğim gibi, İttihat Terakki, Hareket Ordusu, Kuvayi Milliye ve 27 Mayıs çizgisi ile bütünleşmiş bir doğrultudur. Doğruluğuna inandığım bu doğrultudan şimdiye dek sapmadım, sapmayı da düşünmüyorum.

Öteki arkadaşlarımla birlikte, Komünizm ile Marksizm ile en ufak bir ilgimiz yoktu. 12 Mart öncesinin sı-

cak ve bunalımlı günlerinde, içtenlikle inandığımız Kemalist devrim anlayışını, 1970 li yılların koşullarına göre yorumlayıp uygulamak istiyorduk. Kimsenin «Neden bunu istiyordunuz?» diye sormasını olası görmüyorduk. Ama ne çare ki soruldu! İçimizden hiç birimiz - tabii bu arada da ben - hiç bir zaman totaliter bir düzen yanlısı olmadık. Şahsen ben, o hazırlık günlerinde bile, sadece askerlerden oluşan ve ister istemez otoriter düzene kayan bir askeri yönetime değil, inançlı, Kemalist sivil aydınların da katılacağı, dolayısıyle halkın benimseyip destekleyeceği ortak ve GEÇİCİ bir yönetim kurulsun istiyordum. Bir başka deyişle, amacım, sağ ya da sol totaliter bir yönetimin ulusun yazgısına el koyarak geçip iktidara oturmasına karşı, özgürlükçü parlamenter demokrasiyi amaçlayan GEÇİCİ bir yönetimle GERÇEK DEMOKRASİ'ye ulaşmaktı.

Bu hazırlıklar döneminde biz Karacı subaylar olarak son derece ciddi çalışıyorduk. Bu faaliyetlerimizde GÜRLER'e ulaşan son halka bendim. GÜRLER, ERÇIKAN ile, gerek kendisinin başka bir karargaha mensup olması, gerekse kişiliğine karşı beslediği kuşkucu tutum nedeniyle fazla temasta olmayı hiç de arzulamıyordu. Buna karşılık Hava Kuvvetlerinde her şey son derece açıktı. Kuvvet Komutanlarının, örgütlenmenin içine girdiğini, içinde olduğunu öğrenen, bilen genç Havacı subay elbette kendini daha rahat hissediyordu. Her fırsatta kendi gücünden, astlarının nabzını elinde tuttuğundan sözeden BATUR'un, ast kademe havacıları arasındaki örgütlenmeleri bilmemesi «Güçlü lider» imajı ile bağdaştırılamazdı.

Devreye Nasıl Girdim

12 Mart öncesi dönemde Silahlı Kuvvetler içinde olası bir askeri müdahale için bazı hazırlıkların yapılmış olduğu kuşku götürmez bir gerçek. Ama bu arada, Silahlı Kuvvetler dışında, genellikle eski asker kökenli kişilerin oluşturdukları, ancak formasyonları itibariyle asker-

likle hiç bir ilgisi bulunmayan sivil aydınların da dahil bulundukları grupların, kendi görüşleri doğrultusunda bir faaliyet halinde oldukları da bir başka gerçek.

Genel konjonktür, Silahlı Kuvvetler ağırlığını fiilen ortaya koymadan ve rol üstlenmeden, sadece sivil kişi ve odakların, hangi amaca yönelik olursa olsun ve hangi gerekçelere dayanırsa dayansın, bir girişimde bulunmalarına asla olanak vermiyordu ve Türkiyenin sosyo-politik yapısı ve gelenekleri karşısında vermesi de beklenemezdi. Bu nedenledir ki, ister eski askerlerden - emekli veya istifa etmiş - isterse sivil aydın kişilerden kaynaklanan ve kurulu düzeni değiştirmeyi amaçlayan eğilim, sürekli şekilde Silahlı Kuvvetler içindeki gelişmeleri izliyor, onunla dirsek temasında olmayı, dirsek temasında kalmayı, kısacası, Silahlı Kuvvetlerin «koçbaşı» olarak kullanılıp yıkacağı sur gediklerinden, yönetim kalesine önde girmeyi öngörüyordu.

Ama, bazı istisnalar dışında, Silahlı Kuvvetler içindeki hareketin hazırlığına katılanlar, açık söylemek gerekirse «siviller»in niyetlerine, amaçlarına ve yöntemlerine pek fazla güvenmiyor ve «koçbaşı» operasyonu sonucu aldıktan sonra sıra, «başarıdan yararlanma» evresine geldiğinde siviller ve asker kökenli siviller tarafından «aşılma» olasılığını ciddi bir tehlike olarak görüyorlardı. Bununla beraber, zaman zaman, özellikle GÜRLER, BATUR, KAYACAN düzeyine de çıkılmak suretiyle, asker kökenli sivil kişilerle - örneğin, Orhan KABİBAY, Mucip ATAKLI, Numan ESİN, Talat TURHAN, Ekrem ACUNER... gibi - temaslar, karşılıklı telkinler olmuyor değildi.

Açık söyleyeyim ki ben, 1969 Temmuzuna kadar, bütün duyduklarıma, gözlemlerime karşın, Silahlı Kuvvetler içindeki ve dışındaki bu tür faaliyetlerle kesinlikle ilgili ve irtibatlı değildim. Belki de o sıralarda bulunduğum görevlerin (Genelkurmay Özel Kalem Müdürlüğü, **Genelkurmay** Plan ve Harekat Dairesi Başkanlığı, CENTO **Harekat ve Eğitim** Başkanlığı) ağırlığı ve son derece uğraştırıcı nitelikleri buna olanak vermiyordu. Ama bu demek değildi ki, bir Türk subayı, bir Türk Generali,

nihayet bu ülkenin, ATATÜRKÇÜ ruh ile yetişmiş bir aydını olarak, memleketin o günlerde içinde bulunduğu bunalımlı durumu ile, halkımın mutluluğuna olduğu kadar çektiği ıztıraba da katılmıyor, ve bu çıkmazdan ülkemin en sağlıklı yoldan ve en gerçekçi yöntemle nasıl kurtulabileceğini düşünmüyordum. Elbette düşünüyordum. Ulkede yönetime egemen siyasal kadroların iktidar anlayışı, özgürlükçü 1961 Anayasası rejimi içinde istikrarlı, sağlıklı, basiretli (doğru görüşlü) bir hükümet olma ve hükümet etme olanağı vermiyordu Adalet Partisi iktidarına. Dönemin sorumlu Başbakanı DEMIREL'in, zaman zaman insanı samimiyetinden kuşkuya düşürecek derecede «özgürlük yanlısı» görünmesi, kimi çevrelerde, tehlikeli düzeye gelmiş basıncın kaçırılmasına yarayan bir tür «emniyet supabı» etkisi yaratmakta idi. O kadar ki, demokratik özgürlüklere, Adalet Partisinden daha az ve daha içtensizlikle yandaş olduğunu söyleyemeyeceğimiz CHP ve lideri ECEVİT, **laik** Türkiye Cumhuriyeti için giderek tehlikeli olma eğilimi gösteren DEMİREL iktidarına, «demokratik özgürlükleri sınırlayan, engelleyen bir yönetim olma» suçlamasını yöneltmez durumlara düşüyor ve AP de, kendi liderinin ortaya attığı «yürümekle sokaklar aşınmaz!» sloganı altında, iktidar partisi olma niteliğini sürdürüyordu.

Seleflerinden Adnan MENDERES'in: «Hafıza-i beşer nisyan ile malüldür» (İnsanoğlunun belleği olayları unutma illeti ile malüldür) sözünü icraatına düstur edinen DEMİREL, bu «malüliyet»ten uzunca bir süre yararlanarak iktidarını sürdürecek ve ülke, giderek artan bir yoz'laşma sonucu, en azından «laik» ve «tam bağımsız» olma niteliğini yitirecek görünüyordu. Belki abartmalı bir tanı olacak ama ne yapayım ki o günkü değerlendirmem böyle idi.

Evet, yukarıda da değindiğim gibi, Silahlı Kuvvetler içindeki hazırlıklarla doğrudan veya dolaylı bir ilişiğim yoktu. Ama, herkes gibi ben de, ülkenin, hiç de beğenmediğim gidişinden duyduğum haklı kaygıları dost ve arkadaş söyleşilerinde dile getiriyordum ve bu arada bazı

arkadaşlarımın sözlerinden, Silahlı Kuvvetler içindeki çalışmalara üstü kapalı şekilde bir tür çağrı anlamı çıkarmıyor değildim.

Ankara'daki Genelkurmay Plan-Harekat Dairesi Başkanlığı görevimden, kıta hizmeti için Adapazarı 2nci Tümen Komutanlığına atanmama ön alan günlerde, Milli Birlikçilerden 14'ler Grubuna dahil Orhan KABIBAY, bir ortak tanıdığımızın aracılığı ile, benimle görüşmek üzere bir gece Ankara'da subay lojmanlarındaki dairememe geldi. Uzun, uzun konuştuk. Sınıf ve dönem arkadaşım olmasına karşın, KABIBAY ile, 1959 yazında Genelkurmaydaki karşılaşmamız dışında, uzun süredir herhangi bir irtibatım ve temasım olmamıştı. Daha çok dinlediğim, sorular sorduğum bu görüşmede KABIBAY, memleket durumunu kendi görüşüne göre değerlendirdi. Koşulların, er geç bir askeri müdahaleye doğru gittiğini, kendisinin temasta bulunduğu asker ve sivil çevrelerde de aynı görüş ve eğilimin egemen olduğunu, esaslı bir şekilde örgütlenmenin kaçınılmaz hale geldiğini uzun uzun anlattı.

Konuşmasında sık sık kullandığı «Eylem» sözcüğünün ne anlama geldiğini sorduğumda, hiç unutmam, Fransızca karşılığını söylemekle yanıtladı: «Action»!

29 Ağustos 1969 günü Ankara'dan Adapazarı'na gidip yeni görevime başladım.

Adapazarı'nda bulunduğum bir yıl içinde KABİBAY, Ankara'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Ankara'ya geçerken özellikle geceleri bana uğruyor, gelişmeler ve yaptığı temas ve girişimler hakkında bilgi aktarıyordu. Bir kaç kez de İstanbul'da buluştuğumuzu anımsıyorum. Numan ESİN, Talat TURAN ve daha bazı asker kökenli kişilerle, ya da asker ve sivil kişilerle, örneğin Dr. Memduh EREN ile buluşmalar da olmuştu.

Üçü eski meslektaşım olan bu dört kişi hakkında, bende giderek güçlenen kanı şu idi: 27 Mayıs'ı yapan Milli Birlik Komitesinin, daha sonra «14'ler grubu» diye anılacak olan mensuplarından KABİBAY ve ESİN, Komite içinde bulundukları sürece fikir ve karar üretme anlamın-

da ağırlık sahibi, önde gelen seçkin kurmay subaylar olarak kendilerini göstermişlerdi. Her ikisi de «en üst kademelerde bulunan GÜRLER ve BATUR'un, işi yavaştan almalarından yakınan bir ruh haleti içinde görünüyorlardı. Sonu neye varırsa varsın, bir an önce müdahalede bulunulmasında yarar olduğunu ve bu arada benim karar vermemin yeterli olacağını telkine çalışmakta idiler. Kısacası, «hızlı» kişilerdi.

KABİBAY'ın çevresinde asker ve sivil grup vardı. Numan ESİN de bunlardan biri idi. ESİN, 27 Mayıs ihtilalinde yer almış, daha sonra 14'lerden biri olarak yurt dışına gönderilmiş, dönünce TÜRKEŞ ile birlikte siyasal çalışmalarda bulunmuştu. Nakliyecilik işleri yapıyor, sanırım başarılı da oluyordu.

KABİBAY'ın, o sıralarda CHP parlamenteri olmanın, ESİN'in de güçlü sayılabilecek bir ekonomik yapıya sahip bulunmanın rahatlığı içinde hareket ettikleri belli idi. «Hızlı» idiler dedim. Adapazarı'nda bir gece her ikisinin de hazır bulunduğu bir görüşme sırasında konuşmanın, toprak reformuna geldiği bir sırada masayı yumruklarcasına: «Paşam, bize toprak reformu değil, toprak devrimi gerekir!» diye haykırışlarını hâlâ anımsarım.

KABİBAY ve ESİN ve onların çevresindekiler, GÜRLER ve BATUR'u beklemeden «düğmeye basılması»nı ister görünüyorlardı. Bir başka deyimle toprak reformu sözcüğünü bile sağcılık sayan bir darbe istiyorlardı.

Toprak devrimi diye bir devrim olur muydu ve olur idiyse ülkemizin sosyo-ekonomik ve sosyo-politik koşullarına, gelişimine ne denli uyarlık ve gereklilik gösterirdi bilmem ama bir vakitler ülke sorunlarını birlikte tartıştığım ve gerçekçi, ATATÜRKÇÜ görüşle çare ve çıkar yollar aradığım bu iki eski meslek arkadaşımın, daha sonraki yaşamlarında bulundukları çizgi ve ulaştıkları aşamalar, Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri sayılan gerçekçi ve akılcı bir toprak reformunun realize edilmesiyle pek de gönülden ilgili olmadıklarını, o günkü böylesine iddialı bir beyanın, beni etkilemeye yönelik

çarpıcı bir slogan olmaktan ileri gitmediğini kanıtlar nitelliktedir sanırım.

Üstün muhakeme, tahlil ve sentez yeteneğine sahip, zeki, medeni cesaret sahibi, ikna gücü fazla, teşkilatçı çok seçkin bir subay olan Talat TURHAN'a gelince, onun adından ilk kez 27 Mayıs Devriminin ardından sözedildiğini duymuştum. Daha sonra, genç yaşta emekliye sevkedilmesine yol açan bazı hareketlerin yönlendiricisi olduğu söylendi. Ama kendisini yüz yüze ilk tanıdığım günden bugüne dek asla ödün vermeyen, sözünün ve vaadinin eri, Silahlı Kuvvetler içinde popüleritesi fazla, kaya gibi sağlam ve inançlı bir Kemalist ve son derece yurtsever çağdaş bir «İttihat Terakkici subay» olarak gördüm ve takdir ettim. 12 Mart döneminin en ıztıraplı uygulamalarına hedef olmuş bir kişi olmasına karşın sarsılmamış, eğilmemiş, inançlarından ödün vermemiş bir kişi. KABİBAY ve ESİN'in tersine, Talat TURHAN, ihtilalci karakterine karşın, itidalli, ihatalı, sentezci ve gerçekçi görüş ve telkinleri ile, temas ettiğim kişiler arasında, kendini belli etmekteydi. Aslında herkesten, hepimizden çok daha fazla riski göze alabilecek bir karaktere sahip bulunmasına karşın, eğer bir müdahale kaçınılmaz hale gelirse, bunun, olabildiğince disiplin içinde, rizikoları asgariye indirilmiş şekilde yapılmasından yana idi. Sanıyorum ki, «işler alt üst olsun da bu arada ben de bir pay koparayım» düşüncesine kafasında zerre kadar prim tanımış olsun.

TURHAN, halen İstanbul'da Kuzguncuk'ta annesinden kalan yetmiş metrekarelik bir evde yaşamını sürdürüyor. İstese çok parlak işlere rahatlıkla girebilecek yetenekte bir insan. Bir ona bakıyorum,: bir de Adapazarı'nda «toprak devrimi» diye masaları yumruklayan KABİBAY'lara, ESİN'lere. Her nedense 12 Mart dönemi, KABİBAY'ın kapısını çalmamış, ama Talat TURHAN en ağır işlemlere maruz bırakılmıştır!

Doktor Memduh EREN ise, mesleğinin kuşku götürmez erbabı, geniş kültürü, son derece entellektüel, branşının doğal sonucu olarak sosyo-politik olaylara yaklaşı-

mında ve tanı koymada deneyim sahibi, hümanist bir mücadele adamı idi.

KABIBAY, ESİN ve daha bazı kişilerin, bir an önce ve deyim yerinde ise, Orgeneral GÜRLER ve BATUR'un nazını beklemeden müdahale düğmesine basılması doğrultusundaki açıktan, ya da üstü kapalı telkinleri, kuşkularımı daha da artırmıştı. O dönemde bende böyle bir gücün varolduğu vehmine kapılmalarına anlam veremiyoraum. Kendileriyle yaptığım temasları, bana aktardıkları bilgileri ve sundukları önerileri, her detasında temas halinde bulunduğum Silahlı Kuvvetler içindeki arkadaşlarıma çeşitli kanallardan intikal ettiriyordum. Ayırımsız bu arkadaşları hepsinde de, özelde KABIBAY ve ESİN'den, genelde de sivil kökenli kişilerden gelen telkin ve önerilere karşı belirgin bir güvensizlik vardı. Bir başka deyimle, ne yapılacaksa katıksız şekilde Silahlı Kuvvetler bünyesi içinde ve Silahlı Kuvvetler mensuplarınca yapılmalı, emekli askerler, ya da sıvıl kişiler, şimdilik hazırlıklara ve kararlara katılmamalı idiler. Buna karşılık sivil kesimden bana ulaşan bilgiler de, tersine, asker arkadaşlarımızdaki bu katı tutumun, müdahale yanlısı sivil kişilerde ciddi kuşkulara neden olduğunu gösteriyordu Bu nedenle benim, memleketin tümünü ilgilendiren böyle radikal bir kararda ve uygulamada, işi sadece asker kişilerle sınırlandırmanın, sağlıklı görüş ve inançta Kemalist sivil aydınların dışlanmasının, yanlış bir tutum olacağını savunmam, sivil kesimde ve asker kökenli sivillerde olumlu karşılanıyor, bir ölçüde ferahlama yaratıyordu. Halka dayanmayan, halkın desteğini almayan devrimci hareketlerin kalıcı başarıya ulaşmasının beklenemeyeceği kuralını biliyordum. Benim, yukarıda açıkladığım tutumum, kelimenin tam anlamı ile halkla bütünleşen bir hareket anlamını taşımıyordu kuşkusuz. Ama salt asker müdahalesi öngören öteki asker arkadaşlarıma göre sanırım daha gerçekçi, daha halkçı bir davranış sayılabilirdi.

Adapazarı'nda bulunduğum dönemde hazırlıkların Ankara'daki yürütücüsü olan Havacı ve Karacı asker ka-

natla ve dolayısiyle Havacıların lideri olan BATUR ile ilk temasım, Havacı Grubun Koordinatörü olan Hv. Kuvvetleri Komutanlığı Genel Sekreteri rahmetli Hv. Tuğgeneral Aydın KIRIŞOĞLU'nun bir gün Adapazarı'na gelip - kuşkusuz başındaki Komutan BATUR'un bilgi ve onayı ile - benimle görüşmesi suretiyle oldu. Daha konuşmasının başında bu Generalin, gerçekten seçkin, mert, inançlı, yurtsever, ATATÜRKÇÜ, tam anlamı ile entellektüel bir subay olduğunu anlamıştım. Rahmetli KIRIŞOĞLU, amansız bir hastalığın birdenbire kendini belli etmesi ve ivedilikle tedavi için yurt dışına gönderilmesi, orada bir süre tedavi gördükten sonra, maalesef tedaviden olumlu sonuç alınamadan yurda dönmesi ve nihayet son nefesini vermesine kadar geçen sürede, bu sarsılmaz karakterini korumuş, soylu bir mücadele adamı, çok nezih bir asker idi.

KIRIŞOĞLU'nun, 12 Mart'tan kısa bir süre önce hastalanması ve 12 Mart'ı izleyen günlerde ebediyete intikali kuşkusuz büyük bir kayıptı. Sağ olsaydı olayların çok daha başka şekilde gelişebileceğine inancımı koruyorum.

Aydın KIRIŞOĞLU ile görüşmemiz, benim fiilen Ankara'daki Karacı, Havacı (tabii dolaylı şekilde BATUR) ve bir ölçüde de Denizci grup ile direkt temasımın başlangıcı oldu. KIRIŞOĞLU, benim Kara Kuvvetleri Plan-Prensipler Başkanlığına atanıp Ankara'ya dönüşüme kadar geçen süre içinde çeşitli yollardan, son derece açık, anlaşılır sözlü raporlarla Ankara'daki gelişmelerden beni düzenli şekilde haberli tuttu. Doğal olarak ben de KABİBAY ve arkadaşlarıyla olan temaslarımı Ankara'ya aktarıyordum. Ankara'ya döndükten sonra da doğal olarak bu temaslarımız daha sık, daha düzenli şekilde sürdü, gitti. Ta ki tedavi için, görevini kendisi gibi bir başka Hava Tuğgenerali olan sayın Ömer ÇOKGÖR'e devredip Ankara'dan ayrılışına kadar.

Ölüm haberini, Didim'de tatil yaparken çok geç öğrenmiş ve çok sarsılmıştım. Bu seçkin dava adamına

son saygı görevimi yapmaya yetişemediğim için içimde sürekli burkuntu duyarım.

Yiğit, namuslu, devrimci bir askerdi!

Nur içinde yatsın!..

Orgeneral GÜRLER ile çok yakın irtibat halinde olanlardan biri de eski Milli Birlikçilerden İrfan SOLMAZER idi. O da KABİBAY grubuna dahil bulunuyordu.

Rahmetli Doğan AVCIOĞLU ile olan ilişkilerime gelince, seçkin bir araştırmacı olarak tanınan ve yazdığı «Türkiye'nin Düzeni» adlı yapıtı ordu içinde bile elden ele dolaşan - ki bir ara GÜRLER'in, «Türkiye'nin Düzeni kitabını okumayan bir subayı çok eksik bulurum!» sözü ortalarda dolaşır olmuştu. - ender aydınlardan biri idi. Kendisi ile 12 Mart öncesinde maalesef tanışmış değildim. Ama o, Havacı subaylarla, tabii bu arada rahmetli KIRIŞOĞLU ile görüşüyordu. Bu temastan BATUR'un habersiz olması düşünülemez. Kendisini güçlü ve kuvvetine egemen gören bir Kuvvet Komutanının, astlarının, sivil sektörde hangi aydınlarla temasta olduğundan habersiz kalabileceğine inanmak çok zor.

Ben, rahmetli AVCIOĞLU'nu ilk ve son kez 1972 yılında Ankara'daki bir cenaze töreninde görmüş ve tanımıştım. Her ikisi de «Türkiye'nin Düzeni» adlı yapıtını beğeni ile okumuş olan GÜRLER ve BATUR'un en güçlü mevkilerde bulundukları bir sırada, layık olmadığı acılara maruz bırakılması da yazgının acı bir cilvesidir. Aydın KIRIŞOĞLU'nun yiğit bir General oluşu gibi AVCIOĞLU da seçkin bir aydın idi.

Çalışmalarımızın Deniz Kuvvetleri ile irtibatı ve koordinesi, gözüpek, içtenlikli, coşkulu şövalye bir asker olan Amiral sayın Vedii BİLGET aracılığı ile sağlanmaktaydı. BİLGET'in çevresinde, inançla kendisine bağlı inançlı devrimci genç subaylardan oluşan bir grup vardı.

İşin gereği ve özelliği nedeniyle daha başka bazı sivil kişilerle de irtibatlı idik. Örneğin, olası bir müdahalenin TRT ile ilgili yönlerinin incelenip planlanması işi Kurmay Albay Orhan ÜSTÜN'e verlmişti ve o da bu iş

için bildiğim kadarı ile iki sivil kişi ile görüşür, temas sonuçlarını bize aktarırdı. Birisi çok da tanınmış olan bu iki sivil kişiyi burada açıklamakta bir yarar görmüyorum.

Bir Türlü Benimseyemediğim Muhtıra Ne Getirdi, Ne Götürdü?

12 Mart Muhtırasının verilişi ve arkasından, benim de dahil olduğum bir grup General/Amiral ve Albayın emekliye sevkedilişi - ya da yerlerinin değiştirilişi - kimi çevrelerde öylesine birbirine karıştırılmıştır ki, uzun süre beni, Muhtırayı verenlerden, ya da en azından Muhtırayı hazırlayanlardan biri olarak tanıyan kişilere rastlamışımdır.

Doğal olarak gerçek hiç de böyle değil. 9 Mart 1971 akşamı Hava Kuvvetleri Karargahındaki toplantıdan sonra, bir süreden beri, komutanlarımızın gözetimi altında ve direktifleri çerçevesinde sürdüregeldiğimiz çalışmaları fiilen sona erdirmiş duruma girmiştik. Hele Muhtıranın Türkiye Radyolarında 12 Mart 1971 günü saat 13.00 de okunmasından sonra, Muhtıra öncesi hazırlıklarla doğrudan ya da dolaylı en ufak ilişkimiz, bağlantımız kalmamış, arkadaşlarımız arasındaki temaslar son bulmuştu.

Bugün biri çıksa da bana sorsa: «Pekiyi, 12 Mart Muhtırasını benimsediniz mi?»

Buna vereceğim yanıt, şu olacaktır:

«Hayır!.»

Çünkü, sözkonusu Muhtırayı ne verenler, ne de kendilerine verilenler benimsememişlerdir ki ben benimseyeyim!..

İmzalayanların, o sırada bulundukları görevler ve temsil ettikleri güçler, Muhtıranın, adreslerine yollandığı makam ve kurumlar, Muhtıra metninin taşıdığı eda, ortaya koyduğu yargı, dayandığı gerekçe ve asıl önemlisi de belli koşullar yerine getirilmediği takdirde uygulanacağı belirtilen yaptırım yönünden önem ve iddia taşıyan bir belgedir 12 Mart Muhtırası... Ama ne çare ki, amaçta ve araçta malül olduğu yetersizlik ilk günden bel-

li olmuş tarihsel çelişkileri de beraberinde getirmiş olan bir Muhtıra... Nitekim sonuç ortadadır: 11 Eylül 1980 saat 23.59 Türkiyesinin 12 Mart 1971 saat 12.59 Türkiyesinden daha iyi ve daha huzurlu olduğu iddiasını içtenlikle ileri sürecekler varsa beri gelsin!..

Benim ve benimle birlikte emekliye ayrılan diğer arkadaşlarımın, Silahlı Kuvvetler kademesi dışında düşündüğümüz ve yöneldiğimiz bir hareketimiz yoktu ve sözkonusu da değildi. 12 Mart öncesi gidişten, bütün vatandaşlar gibi Silahlı Kuvvetler mensuplarının da kaygılı oldukları herkesin bildiği bir gerçekti. Orduyu siyaset dışı tutmak sadece lafla olmazdı. Ülkede anayasal düzenin temel gerekleriyle işler durumda olması gerekir. 12 Mart'a gelirken, Türk Silahlı Kuvvetleri kendi eseri olan 27 Mayıs Devriminin 1961 Anayasasının gereğince uygulanmamasından dolayı tedirgindi. Yalnız bizde değil, her Orduda bu tür tedirginlik, önce düşünce, sonra temenni, daha sonra memnuniyetsizlik, uyarı ve en sonunda da müdahale aşamalarına doğru tırmanır. Bu toplumsal bir olgudur. Red ve inkar etmekle süreç engellenemez. Sadece bende ve öteki çalışma arkadaşlarımda değil, Silahlı Kuvvetlerin büyük bir kısmında, 1961 Anayasasının ve Anayasadaki reformların kenara itilmiş olmasından ve ülkedeki diğer olaylardan dolayı elbette büyük endişe duyulmakta idi o günlerde. Ama herhangi bir darbe girişimi ve düşüncesi kesinlikle yoktu. Var olan, devrimci Anayasanın uygulanması çabası idi. Bu nedenle, o günlerde Silahlı Kuvvetler içindeki dalgalanmaları bu çaba dışında, herhangi bir doktrin ile ilgili saymak Türk Silahlı Kuvvetlerine yapılacak en büyük karalamadır. Bu dalgalanmaya, dense dense 1961 Anayasasının tam olarak uygulanması isteği doğrultusunda, 27 Mayıs Devriminin getirdiği özgürlükleri daha genişletme samimi inancı ile ATATÜRK'ü aşmayı öngören yurtsever bir sol görüş denilebilirdi.

12 Mart Muhtırası, işte bu görüşümün tersine bir espri ile kaleme alınıp ters bir uygulama getirdiği için benimseyemediğim bir hareket olmuştur.

Son otuz yılın olaylarını, dünyadaki gelişmelerden, genel dünya konjonktüründen soyutlayamazsınız. Hele Orta-Doğu olaylarını hesaba katmazsanız, olayları ve olası gelişmeleri hiç yorumlayamazsınız.

Bu görüşten hareket ederek 12 Mart Muhtırası ile girilen dönemin hata-sevap icmalini yapmak gerekirse özetle şöyle denilebilir :

1. ATATÜRK Cumhuriyetine ve Türk ulusunun uygar karakterine son derece yaraşan ve erdemli, ehliyetli yöneticilerin elinde tam uygulanma şansı tanınmış olsaydı, ülkeyi çağdaş uygarlık düzeyine çok yaklaştıracağı kuşkusuz olan 1961 Devrim Anayasası vahim şekilde yaralanmış ve budanmıştır. Bunda, büyük bölümü Silahlı Kuvvetlerimizin eseri olan 27 Mayıs Devrimine ve onun getirdiği Anayasaya sahip çıkamayacak kadar acze düşen ve teslimiyet gösteren ve üstelik de «toplumda sosyal uyanışın ekonomik gelişmeyi aşması»ndan ürküntü duyacak kadar sosyo-ekonomik görüşten yoksun bir kişinin başını çektiği muhtıracıların yetersiz kalışları ve o siyaset meydanını boş bulan samimiyetsiz, eyyamcı, bağımlı, yalancı ün sahibi politikacıların da planlı ve sistemli çabaları baş etken olmuştur.

2. Yasal bir kurum olarak öngörülen Sıkıyönetimin, hırslı insanların elinde, ulusal ahlak kurallarımıza ve geleneklerimize ters düşen bir zihniyetle uygulanması sonucu toplum, sahip bulunduğu manevi değer yargılarında ciddi revizyonlar yapmaya itilmiş, 12 Mart rejiminin çelişkili niteliğine ek olarak, bu tür uygulama da Türk demokrasisinin uygar demokratik ülkelerde tartışma konusu haline getirmiştir. Bunun serpintilerini bugün bile hissetmekteyiz.

3. En yaşamsal sorun olan toprak reformu başta gelmek kaydiyle, Anayasamızın öngördüğü reformlar yozlaştırılarak sözde uygulama alanına konulmak istenmiş ve Türk toplumu, hakkı olan kalkınma olanağından uzunca bir süre için daha yoksun bırakılmış, reform sözcüğü bir aldatmaca olarak kullanılmıştır.

4. Her suçlamanın, ardından, suçlanana sorular so-

rulması kural iken, ülkeyi 12 Mart'a getiren bunalımın ve dolayısiyle Muhtıranın nedeni sayılan bir hükümet anlayışının baş temsilcisi zata tek bir soru sorulmamış, aksine, kendisine, Muhtıra verilişi ile sarsılan itibarının iadesi için en elverişli zaman ve fırsat koşulları sağlanmış ve bunun sonucu olarak da örneğin, aradan 5 yıl geçtikten sonra, gene bir Mart günü yeni baştan iktidar olarak ulusun yazgısına el koyması bakımından kendisine tüm olanaklar sistemli biçimde hazırlanmıştır.

Burada ilginç bir görüşü belirtmek isterim. Milli Birlik Grubu üyesi rahmetli Mucip ATAKLI, yakın arkadaşlık ilişkisi sürdürdüğü BATUR'a gönderdiği 8 Temmuz 1971 tarihli mektubunda, Milli Birlik Grubu olarak 30 Haziran 1971'de - yani 12 Mart Muhtırasının verilişinden daha 3,5 ay ancak geçmiş iken - Genelkurmay Başkanı TAĞMAÇ'ı ziyaret edip görüştüklerini haber verdikten sonra TAĞMAÇ'ı «büyük bir sorumluluk altında ezgin, yorgun ve çare bulmakta endişeli» bulduğunu, «bazı çevrelerin geniş etkisi altında kalarak teşhis hataları içinde ve sabit kanaatlerle peşin hükümlü» olduğunu teşhis ettiğini, TAĞMAÇ'a göre bugünkü duruma gelişin ve 12 Mart Muhtırasının verilişinin baş sorumlusunun TRT, üniversite ve basın olduğunu», kendisine (TAĞMAÇ'a), asıl suçlunun, her türlü imkana sahip, fakat zihniyeti Anayasaya ters düşen AP iktidarı olduğunu ve baş suçludan hesap sorulmamasının, gelecek için tehlikeler yaratacağını anlatmaya çalıştıklarını» yazmaktadır.

Kaderin ne garip oyunudur ki, rahmetli ATAKLI'nın BATUR'a yazdığı mektuptan öğrendiğimiz kadarı ile TAĞMAÇ, 12 Mart'a gelişin ve Muhtıra verilişinin baş sorumlusu olarak TRT'yi, üniversite ve basını görüyor ve daha önce benimle yaptığı görüşmede «Hepsi hain» diye nitelediği politikacıların suçlanmasına yanaşmıyor. İngilizlerin ünlü bir sözü vardır: «Yapacağını söyleme, söylediğini yap!» der. 12 Mart Muhtırası, bu sözün tam tersinin uygulandığı bir döneme adını veren bir tarihsel belgedir: Yapacağını söylemiş, ama söylediğini yapamamıştır! Ulusal istence (milli iradeye) saygı, evet! Ama o tak-

dirde Muhtırayı ulusal istenç ile bağdaştırmak nasıl mümkün olacak?... 12 Mart'ın yanıtlamadığı bir soru da budur kanımca.

5. Muhtıra döneminde, gereksiz yere insan haklarına aykırı işlemlerin yeralışına bilerek, ya da bilmeden izin veren, göz yuman zihniyet, devlet saygınlığına gölge düşürmüş, ulusun karakterine hiç de uygun düşmeyen bir «işkence» olgusuna kapıyı açmıştır.

6. Nihayet, ülkenin sorunları, huzursuzlukları, dertleri giderek daha da artmış, anarşi, nerede ise devleti teslim alacak aşamalara doğru tırmanış göstermiş ve her bakımdan hazin olan 12 Eylül öncesi durumuna gelinmiştir. Tabii gözler gene cefakeş Silahlı Kuvvetlere dönmüş, 12 Eylül Harekatı ile Türk toplumu gerçek bir felaketin, bir iç savaşın eşiğinden geri çekilebilmiştir.

Bunun aksini iddia etmek, insafa, gerçeklere sırt çevirmek olur.

İçtenlikli inancım odur ki dünyanın hiçbir yerinde - özellikle de demokratik bir ülkede - durup dururken askeri müdahale olmaz. Ülkenin siyasal koşulları Silahlı Kuvvetlere mutlaka yansır. Askerin politika ile uğraşması yasaklansa da bu yansıma kaçınılmazdır. Eğer sivil demokrasi, kurallarına göre işlerse müdahale olmaz. Bunun için de ilk koşul özgürlükçü demokrasinin, bütün kurum ve kuralları ile yerleşmesidir. Çok partili hayata girdiğimiz 1946 - daha doğrusu 1950 - dan bu yana değindiğim nitelikte özgürlükçü demokrasiyi yaşadığımızı iddia edemeyiz. Hep yarım yamalak sistemlerle yetinme yoluna gittik. Kısıtlı demokrasiyi gerçek demokrasi sandık. Siyasetçiler arasında özgürlükçü demokrasiyi - gerektiğinde canı pahasına - savunabilecek nitelikte sivil liderler yetiştiremedik. Böyle olunca, koşullar zorunlu kıldığında demokrasiyi gerektiğince savunamadık. Eğer 1961 Anayasası tam olarak uygulansaydı inanıyorum ki bunca sorunu yaşamak zorunda kalmazdık. 12 Mart yönetimi, 1961 yönetimi, 1961 Anayasasını «lüks» bularak işe koyuldu. Bunun doğal sonucu da 1961 Anayasasının gereği kadar savunulmaması oldu.

Bugün, geçen bütün deneyimlerden sonra biri çıkıp da bana, ulaştığım siyasal düşüncemin ne olduğunu sorsa tereddüt etmeksizin vereceğim yanıt şu olacaktır :

ATATÜRK'ün TAM BAĞIMSIZLIK ilkesine inanmış bir Kemalist.

Bağımsızlık bilinci ile dopdolu bir sosyal demokrat.

Devrimci ve ilerici bir emekli General!...

Demirel'in, 12 Mart Muhtırasına ve 12 Mart Emeklilik Kararnamesine Bakışı ve Uğur Mumcu'nun «İki Kitap» Başlıklı Yazısı

Belki kimi okurlarım için biraz çelişkili görünecektir ama, aslında salt bir gerçeği yansıttığı için söylemeden edemeyeceğim içtenlikli bir kanım var: 12 Mart Muhtırası, gerçekçi bir görüşle değerlendirildiği takdirde, bu Muhtıranın en ağır siyasal darbesine, o dönemde iktidarın başı olan sayın DEMİREL'in ve gene en ağır idari tasarruf darbesine de 16 Martta emekli edilen bizler ile, önceleri yerleri değiştirilen, daha sonra da emekliye sevkolunan (ya da emekliliğini isteme-istifa etme zorunda bırakılan) subayların hedef oldukları açıkça görülür.

Açıklayayım :

Ünlü 12 Mart Muhtırası, üç adrese gönderilmiş, bir başka deyişle, üst makamlarla yazışmalarda alışılagelen «arz» sözcüğü esirgenmek suretiyle üç yüksek makamın «bilgilerine» sunulmuştur :

1. Cumhurbaşkanlığı
2. Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı
3. Millet Meclisi Başkanlığı.

O sıralarda, devletin bu en yüce üç makamında oturan kişiler, Muhtırayı aldıklarında, birbirlerinden farklı tepkiler göstermekle beraber, koltuklarını, unvanlarını, hak ve ayrıcalıklarını, yasal sürelerinin dolduğu son güne dek eksiksiz şekilde korumuşlardır :

Önce «devre dışı» kaldığı söylenen, ama çok çabuk tekrar «devreye giren» merhum Cevdet SUNAY, Çankaya'da Pembe Köşk'tedir ve Devletin 1 No.lu adamıdır.

Sayın Tekin ARIBURUN, Cumhuriyet Senatosunun başındadır ve 2 No.lu Devlet büyüğüdür.

Sayın Sabit Osman AVCI da Millet Meclisi Başkanı olarak, Meclisin toplantılarını yönetmekte ve resmi Protokolde 3 No.lu yerini korumaktadır.

Parlamenterlere gelince, Muhtıra, yasama organlarına dokunmadığı ve kendileri, Muhtıranın verilişi ile ortaya çıkan hukuksal (de jure) ve fiili (de facto) durumu tamamiyle kabullendikleri için, Senatörler ve Milletvekilleri de, yasama dokunulmazlıkları saklı halde «ulusal iradeyi temsil» görevlilerini sürdürmektedirler!..

Ama sayın DEMİREL öyle değildir, emekliye sevkedilen subaylar öyle değildir!

Birincisinin, elbet kuşku edemeyeceğimiz demokratik yollardan seçilerek gelip oturduğu İKTİDAR koltuğu altından çekilip alınmış, ikincilerin ise, yıllardır onurla, gururla, vatan ve meslek aşkı ile taşıdıkları üniformaları, bir daha hiç bir şekil ve surette geri verilmemek koşulu ile omuzlarından çıkarılmıştır. Her ikisinin arasında bir benzerlik var kuşkusuz. Ama, Muhtıranın, baş sorumlu gördüğü DEMİREL için, ulusal irade ile gelip oturduğu, fakat Muhtıra ile altından çekilen «iktidar» koltuğuna, aradan uzunca bir süre bile geçmeden tekrar dönmek (hem de bir kaç kez) ve eskilerin deyimi ile «iade-i itibar eylemek (saygınlığını yenibaştan kazanmak)» mümkün olmuş ise de, emekliye sevkedilen ve hiçbiri hakkında bugüne dek EN UFAK BİR MAHKUMİYET KARARI VERİLMEYEN bu 13 yurtsever subay için böyle bir olanak tanınmamıştır.

Asker ile politikacının yazgı farkı...

Sayın DEMİREL, 1971 Mart'ında uğradığı talihsizliğini unutturacak, silecek şekilde, tekrar tekrar Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanlık mührünü alıp kullanmış olmasına karşın gene de 12 Mart Muhtırasına hedef oluşunu özümseyememiş, bağışlamamış olacak ki, 1978 Mart'ında sayın Güneri CİVAOĞLU ile yaptığı ve TERCÜMAN gazetesinin 12-23 Mart 1978 günkü sayılarında yayımla-

nan «Sisleri yırtan yazı dizisi: DEMİREL 12 Mart'ı anlatıyor!» başlıklı yazıda (sayın DEMİREL'in deyimi ile mülakat'ta), CİVAOĞLU'nun: «12 Mart olayının bir tanımını yapar mısınız?» sorusuna verdiği yanıtta aynen şöyle diyor :

«... 12 Mart bir nevi darbedir. Demokratik rejim içinde darbe... Bunu meşru sebeplere bağlamaya kalkmak zorlamadan ibarettir. Batı demokrasilerinde sivil veya askeri, kimsenin aklından bir gün ordunun idareye el koyacağı geçmez... Seçimle gelmiş bir iktidarı zorla alaşağı ederseniz yapılan şey sadece milletin iradesini değil, seçimi de anlamsız hale getirmek olur... 12 Mart Muhtırası bir nevi irade çatışmasıdır... Memleketi idare edenleri seçimle belirleyeceksiniz. Seçimle gelmiş, milletin hür iradesine dayanan bir parlamento ve bu parlamentonun iradesine dayanan bir Hükümet olacak. Memleketin kimin tarafından idare edileceğini tayin eden tek irade budur. Şayet bu irade aşılabiliyorsa, aşan kim olursa olsun, o zaman o memlekette son sözün, millet hakimiyetine tabi olduğu iddia olunamaz. Yani rejim oturmamıştır. Yani millet iradesi aşılmıştır.. Millet iradesi aşılmış ise, rejim kopmuştur.. 1971 12 Mart'ında verilmiş bulunan Muhtıra rejimde bir kopukluktur. Bir darbedir bu biiir. Kopukluktur bu da ikiii... Zaman bu iki vasfı değiştirmez... Böyle bir muhtıraya muhatap olan, hükümetten ziyade rejimdir... Seçilmiş bir parlamentonun güven oyuna dayanan bir hükümete, parlamento dışından bir kuvvet dokunursa bu takdirde dokunduğu şey hükümet değil, ona güven oyu vermiş parlamento ve onu seçmiş bulunan millet iradesidir...»

DEMİREL'in bu sözleri, öyle sanıyorum ki, 1980 Cumhurbaşkanı seçimlerinde Adalet Partisi'nin, Orgeneral BATUR'a ısrarla oy vermemesinin nedenlerinden birini gün ışığına çıkardığı gibi, BATUR'un, demeçlerinde, yazılarında ve anılarında, neden başkalarını suçlayarak kendini aklama çabasına düştüğünün kökünde yatan kaygı ve endişeleri de yeterince açıklamaktadır. Çünkü, CİVAOĞLU, söyleşiyi sunuş yazısında, bu söyleşiden edin-

diği izlenimlere dayanarak: «DEMİREL'in açıklamaları, 12 Mart'ın hukuk ve Anayasa ilkeleri ışığında yargılanmasıdır. Davacı milli iradedir!» diyor ve BATUR da muhtıracıların hayattaki son temsilcisidir!...

Sayın DEMİREL'in yukarıda sözünü ettiğim söyleşide, emekliye sevkedilen bizlere yönelik ifadelerinden ötürü de adı geçen gazeteye uzunca bir açıklama göndermiştim ve gazete sorumluları da, açıklamamı tam metin halinde yayınlamak inceliğini göstermişti.

DEMİREL'in, özellikle TERCÜMAN gazetesinin 12-15 Mart 1978 tarihlerine rastlayan sözleri, yıllar sonra sayın Uğur MUMCU'nun, CUMHURİYET gazetesinin 12.7. 1985 günkü sayısında çıkan «İki Kitap» başlıklı köşe yazısı ile birlikte mütalaa edilirse, MUMCU'nun, gerçeğe varma kararlılığı ile deşmeye çalıştığı konu daha bir açıklık kazanmakta ve düşündürücü olmaktadır.

TERCÜMAN gazetesinde yayınlanan yanıtımın başında aynen şöyle demiştim :

«Nedenleri, getirdiği uygulamalar ve hatta sonuçları yönünden Türk toplumunun herhalde mutlu bir gelişme olarak anımsayamayacağı 12 Mart dönemi, iç politika yaşantımızda karşılıklı eleştiri ve suçlama amacı ile kullanılagelmekte ve her yıl, özellikle Mart ayında yeni ve değişik yaklaşımlı yazılara, demeçlere, açıklamalara ve bunların doğal sonucu sayabileceğimiz polemiklere konu olmaktadır.

«Ülkemizdeki kısır ve duygusal polemik anlayışını ve geleneğini paylaşmadığım için ben, 12 Mart konusunda, polemiğe dönüşebilecek ayrıntılara girmek niyetinde değilim. Ama.... «16 Mart 1971 günü emekliye sevkolunan bir kısım General ve 16 yüksek rütbeli subaydan birisi.... Plan ve Prensipler Dairesi Başkanı General» bizzat ben olduğum cihetle, yakın zamana kadar Başbakan olan bir zatın, bize ilişkin beyanlarında, çok muhtemelen yanlış bilgilendirilmenin sonucu olarak, beni ve benimle birlikte emekliye sevkolunan 13 meslektaşımı, kendi değerlendirme ve yargılarına gerekçe diye kullanılacak bazı «niyet» ve «tasavvur»ların adamı gibi gösterir nitelikte-

ki ifadelerini açıklar şekilde yanıtlamak, hem hakkım, hem de kişiliğime, eski ocağıma ve ulusuma karşı görevimdir!»

Bu iyi niyetime karşın, takvimin getirdiği her 12 Mart'larda bu tür yazılar, açıklamalar ve söyleşiler sürüp gitmiş ve en sonunda da BATUR'un anıları bunun en yeni ve iddialı örneği olarak ortaya çıkmıştır.

Böyle bir durum karşısında, yukarıda değindiğim «polemiğe girmeme» kararım geçerliğini yitirmiş ve bu satırları kaleme almam kaçınılmaz olmuştur.

Sözünü ettiğim dizi yazıda DEMİREL, «...incitmemeye çalışacağım, koruyacağım, Türk devletinin müesseseleridir, kişiler değildir» diyor ve konuşmasını şöyle sürdürüyordu: «...3 Mart günü Genelkurmay Başkanı TAĞMAÇ, subaylarla önemli bir konuşma yapmış ve rejimi savunmuştur... TAĞMAÇ, «gerektiğinde gerekeni yaparız» değil, «gerekenin demokratik yollar içinde yapılabileceğini ifade etmiştir... **Aslında TAĞMAÇ, 12 Mart hadisesinin içinde** değildi... TAĞMAÇ'a Muhtıra, baskı yapılarak son safhada imzalatılmıştır...»

Şimdi gelin de, 12 Mart öncesi döneminin en önde gelen simalarından biri olan, zamanın Başbakanı DEMİREL'in bu sözleri ile, Muhtıra imzacılarından BATUR'un, Muhtıranın hazırlanıp sunuluşuna ilişkin olarak naklettiği anıları birbiriyle bağdaştırın!..

O dönemde, Anayasa hükmüne göre Silahlı Kuvvetlerin barıştaki Başkomutanı sayılan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh TAĞMAÇ, 12 Mart öncesi faaliyetlerin içinde değildir diyor sayın DEMİREL. Doğrudur. Ama gene aynı DEMİREL iddia ediyor ki, Muhtıra TAĞMAÇ'a baskı yapılarak son safhada imzalatılmıştır!.. O halde soralım: Orgeneral TAĞMAÇ'a Muhtırayı zorla ve baskı yaparak imzalatan kimdir? Kimlerdir? Hangi güç odaklarıdır?... Bu ciddi ve yaşamsal sorunun yanıtını BATUR'un «Dedim-dedi»li uzun anılarında bulabiliyor muyuz? Hayır... 12 Mart öncesi dönemde, emrinde ve karargahındaki subayları, Generalleri, olası bir müdahale hazırlığı için vargüçleriyle çalıştıran, yönlendiren, fakat

gene de: «Ben içlerinde ve başlarında değildim. Kendi başlarına benim gıyabımda beni lider seçmişler!» diyecek kadar kaçamaklara sapan bir Orgeneral BATUR'dan. «Muhtırayı imzala!» diye dönemin Genelkurmay Başkanına baskı yapanın, ya da yapanlardan birinin kendisi olduğunu kabul ve ikrar etmesini elbet bekleyemeyiz. Öte yandan, meşrep ve mizaçları itibariyle böyle bir baskının GÜRLER ya da EYİCEOĞLU'ndan gelmesi de olası değildi. O halde, görevi gereği 12 Mart öncesinde ve sonrasında, devletin en gizli belge ve bilgilerine nüfuz edebilmiş olan bir Başbakanın açıkça: «TAĞMAÇ'a Muhtıra baskı yapılarak son safhada imzalatılmıştır!» iddiasında bulunabilmesini son derece ciddi ve düşündürücü bulmak gerekmez mi?

Az önce de değindiğim gibi bu konu da, 12 Mart Muhtırasının gerisindeki gerçekleri araştıranların, BATUR'un anılarında yanıtını arayıp da bulamadıkları bir husustur.

DEMİREL, yukarıya aktardığımız sözleri ile, bir türlü hazmedemediği Muhtırayı imzalamış olmak sorumluluğundan Orgeneral TAĞMAÇ'ı olabildiğince arındırmak mı istemiştir bilmiyorum. Ama, ister TAĞMAÇ'ın, bir askeri müdahale konusunda, bizzat bana da açıkladığı ve Genelkurmay karargahında 24 Şubat 1971 tarihli toplantıda Generallere üstü kapalı şekilde ifade ettiği gibi: «Gerektiğinde Büyük Millet Meclisine 7 dakikada kilit asmasını bilirim; fakat beni düşündüren, ondan sonra memleketi nasıl idare edebileceğimiz sorusudur. Biz askerler bu yeteneğe sahip değiliz ki» görüşünde olduğunu, karakter itibariyle klasik, tutucu, devrimci atılımlara karşı allerji duyan, boyutları sınırlı ve belli bir asker formasyonuna sahip bulunduğunu bildiğinden, ister Muhtıra öncesi dönemde Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında BATUR ve GÜRLER ile sık sık ters düştüğünden, isterse de daha başka nedenlerden olsun, DEMİREL'in, 12 Mart'ta olup bitenler yüzünden Genelkurmay Başkanı TAĞMAÇ'a, öteki iki Komutandan daha az antipati duyduğunu söylemek yanlış olmaz sanırım. Böyle olunca, öteki

imzacıların sonsuzluğa göçmeleri karşısında hayatta tek kalan Muhtıra imzacısı olarak, üstelik de büyük emeller besleyen BATUR'un, 1978 Mart'ında DEMİREL'den gelen, ama ileride daha başka odaklardan ve nihayet tarihten gelebilecek olan bu tür suçlamalara karşı bir savunu durumuna geçmek ve kendisini aklamak için, umutsuz bir gayretle bilinen anılarını yazdığını, böylesine ağır bir sorumluluk karşısında, omuzlarına suç yükleyecek kişiler aradığını ve bunu yaparken de, ulusça allerji duyduğumuz «Komünizm» suçlaması silahına başvurarak gözlerini en yakın ideal arkadaşlarına çevirdiğini söylemek pek de yanlış olmayacaktır!

9 Martçılar: Şahinler - 12 Martçılar: Güvercinler

Yukarıya aktardığım sözleri ile TAĞMAÇ'ı incitmemeye özel çaba harcayan DEMİREL, her nedense bu dikkat ve özenini, Muhtıra önericileri ve Muhtıra imzacıları dışında kalan ve tek kusurları, laik Cumhuriyeti ve devrimleri korumak için, ATATÜRKÇÜ yolda, hiyerarşik düzenin emir-komuta zincirine saygılı ve en üst düzeydeki komutanlarına bağlı kalmak olan öteki kişiler hakkında göstermemiş ve bununla da kalmayarak: «...olayın bütün Silahlı Kuvvetler gibi görünmesi, kumanda zincirinin sağlam olmasındandır!» dedikten sonra da: «...Sivil idareyi ele geçirmek için Meclisi kapatmayı kafalarına koymuş 9 Martçılar (Şahinler)», «...Parlamentonun açık kalacağı nisbeten güdümlü demokratik bir yöntemin taraftarları olan 12 Martçılar (Güvercinler)» gibi garip bir teşhis ve ayırım ile, kumanda zinciri dışında - yani hiyerarşik düzen dışında - hareket eden bir grubun varlığını üstü kapalı biçimde anlatarak, az önce «sağlam» dediği kumanda zincirini kopmuş gösteriyor ve dolayısiyle hayalinde yarattığı «9 Martçı»ları, demokratik parlamenter rejim düşmanı olarak **BAŞ SUÇLU** göstermek, «12 Martçı»ları da - yani, TAĞMAÇ'ı akladığına göre GÜRLER, BATUR ve EYİCİOĞLU olmak gerekir! - hiç değilse Parlamentoyu açık tutacakları düşüncesi ile **ILIMLI SUÇLU** ilan etmek gibi bir çelişkiye düşüyordu. Ama

sayın DEMİREL, böyle bir sınıflandırma yaparken, «9 Martçı» dediği ve Hava Kuvvetleri Karargahında 9 Mart akşamı toplanmış olan grubun içinde ve başında Orgeneral GÜRLER'in ve BATUR'un da bulunduklarını unutmuş görünüyordu. Anlaşılıyor ki, «9 Mart Toplantısı»na katılan ve yöneten GÜRLER ve BATUR, aradan üç gün geçtikten sonra, 12 Mart Muhtırasını imzalayıp verince «12 Martçılığa», yani «güvercinliğe» terfi ediyorlar. Şayet DEMİREL, «9 Martçılar» dediği grupta kimlerin bulunup neler söylediklerini ve 12 Mart Muhtırasının altında da kimlerin imzasının bulunduğunu gözden kaçırmasa idi, kuşkusuz böylesine bir çelişkiye düşmez, ortada gerçekten Parlamentoyu kapatmak, sivil idareyi ele geçirmek gibi aşırı bir niyet var idiyse bu niyetin, ast kademelerdeki küçük rütbelilere değil, en üst kademede, Silahlı Kuvvetlere fiilen ve hukuken kumanda eden komutanlara atfedilmek gerektiğini anlardı.

Söz konusu yazı dizisinden açıkça anladığım kadarı ile DEMİREL'in mantığına göre :

— Türk Silahlı Kuvvetlerinin tam komutasını ve kontrolünü ellerinde bulunduran ve ünlü 12 Mart Muhtırasını veren en üst düzeyde dört komutan vardı;
— Bunlar, kendi deyimi ile, «12 Martçı» idiler;
— Makul ve ılımlı kişilerdi; çünkü Parlamentoyu kapatmaksızın güdümlü bir demokrasiye taraftar «güvercin» tabiatlı idiler.

Buna karşılık :

— bir de sivil idareyi ele geçirmek için Parlamentoyu kapatmayı kafalarına koymuş (!), ama üst komutanlarının emrinde, maiyetinde ve ast kademelerde bulunanlar vardı ve
— bunlar «şahinler» idi.

İşin asıl garip yönü, böylesine antagonist (karşıt, zıt) görüşlü gruplar, gene DEMİREL'in deyimi ile «sağlam kumanda zinciri»nin egemen olduğu Türk Silahlı Kuvvetlerinde fiilen mevcuttu ve faaliyet gösterebiliyorlardı!.. Bu, sağlıklı mantığın kolay kolay kabul edeme-

yeceği bir çelişkidir ve «sağlam emir-komuta zinciri» kavramının yeterince anlaşılmamış olmasının doğal sonucudur kanımca. Eğer DEMİREL, o dönemde Türk Silahlı Kuvvetlerinde «sağlam bir komuta zinciri»nin varlığını kabul ediyor ise - ki Tanrıya şükürler olsun, Silahlı Kuvvetlerimizin her zaman en belirgin vasfı, emir-komuta zincirinin sağlamlığı olmuştur - o takdirde, aynı Silahlı Kuvvetler içinde, böylesine önemli bir konuda «9 Martçı şahinler» ve «12 Martçı güvercinler» gibi iki zıt grubun bir an için bile varolamayacağını ve bunun doğal sonucu olarak, o dönemlerde Silahlı Kuvvetlerimizde doğru-yanlış, kusurlu-kusursuz, yapılan-yapılmayan her şeyin, en azından Kuvvet Komutanları düzeyinde, tam bir emir-komuta bütünlüğü ve beraberliği içinde cereyan edeceğini de kabul ve teslim etmesi gerekirdi. Bu gerçek bir kez teslim edildi mi, elbette pek çok şeyler, pek çok ön yargılar ve değer hükümleri değişecektir. Tabii bu arada sayın BATUR'un anılarında, sık sık rastladığımız her olumlu, isabetli görüş, karar ve davranışın kendisinden, her kusurlu, hatalı hareketin ve suçun da «örgütteki arkadaşlar»ından geldiği görünümünü yaratmaya yönelik savlar da hazan yaprağı gibi dökülecektir!

Bazı kişiler ve çevreler, her nedense, 12 Mart öncesi Silahlı Kuvvetlerimizdeki gerçekten yurdunu ve ulusunu seven, gerçek demokratik parlamenter rejimin erdemine inanmış, ATATÜRKÇÜ devrimci görüşün, en azından Kuvvet Komutanlıkları düzeyine kadar emir-komuta zincirine tam bağlı ve hiyerarşik düzen içinde gelişen bir görüş olduğunu ya anlamamışlar, ya da anlamak istememişlerdir. İşte bu önemli noktaya sağlıklı bir teşhis konulamadığı, ya da konulmak istenmediği içindir ki, kusursuz hiyerarşik düzen içinde, başlarındaki komutanlara bağlı olarak davaya içtenlikle sahip çıkmayı görev sayan örneğin 13 General/Amiral ve Albay, «ilahlar istediği için kurban verilircesine» emekli edilip - hem de «düşen»le «düşüren»in üstü kapalı ittifakı ve işbirliği ile emekli edilip - haklarında insafa sığmaz yakıştırmalarla kutsal ocak dışına çıkarılırken, Muhtıra verip Hükümeti

istifaya zorlayanlarla Muhtıraya muhatap olanlar, partilerüstü Başbakan da dahil olduğu halde, Çankaya Köşkü'nde, dönemin Cumhurbaşkanının, güllerle bezenmiş davet masaları başında sayın eşleri ile birlikte rahatlıkla bir araya gelebilmişler, foto muhabirlerine gülücüklü pozlar vermişlerdir. 12 Marta getiren olaylar ve nedenler, gerçek boyutları ile sergilendiği zaman, kimlerin nerede, ne amaç ve hesap peşinde ve hangi çizgide bulundukları daha iyi anlaşılacak ve 16 Mart'ta haksız yere emekli edilen ve DEMİREL'in, sözünü ettiğimiz demecinde: «...bir nevi darbe, irade çatışması» diye nitelediği 12 Mart Muhtırasının hazırlanması ve verilmesi ile en ufak ilişkileri bulunmayan 13 şerefli askerin sırtından kişisel ikbal sağlayan ve hâlâ da sağlamaya çalışanların maskesi düşecektir!

«Muhtıracı Generalleri Emekli Etmek Mümkün Değildi»

Burada bir noktayı daha vurgulamak isterim. Sayın DEMİREL, dizi yazıda şöyle diyor:

> «... Cumhurbaşkanı, devletin başı, devre dışı kalmıştı. Hükümetle beraber hareket etmeyeceğini beyan etmişti... Bu nedenle bu Komutanları (Muhtıra veren Komutanları kastediyor.) emekli etmek mümkün değildi. Nitekim mümkün olamamıştır.»

Ama ne gariptir ki, 12 Mart günü, dört yıldızlı ve kendi deyimi ile «Darbeci» Komutanların emekli edilmelerine koşulların elvermediğini söyleyen DEMİREL, aradan fazla değil 4 gün geçtikten sonra 16 Mart'ta, 13 yüksek rütbeli subayın emeklilik kararnamelerini aynı koşullar içinde ve üstelik de Muhtıra ile düşürülmüş, istifa etmiş bir Başbakan hüviyetiyle imzalayabiliyor ve «Devre dışı kaldığını» söyleyen Cumhurbaşkanı da aynı kararnameyi onaylayabiliyordu!. Bir başka deyimle, her ikisi de, Anayasayı savunacaklarına ilişkin yeminlerinin gereğini değil, dört Komutanın isteklerini yerine getiriyorlardı. Aynı DEMİREL, bu çelişkili davranışının kendine göre bir gerekçesini de bulmuş ve şöyle demiştir:

«... 16 Mart günü ben burada, bu odada, Orduдan tekaüd edilen 16 adet yüksek rütbeli - bir kısmı Generaldir. - subayın evraklarını imzaladım; çünkü onların memleketi götürmek istedikleri istikamet başkadır!.... Biz devreden çıktık o zaman. 12 Mart'tan dört gün sonra, yani 16 Mart'ta, filan, filan Albaylar, Generaller emekli edildiler. Neye? Çünkü Muhtıranın arkasında başka şeyler var!»

«Biz O Sırada Komada İdik»

Yukarıda uzun uzadıya açıklamaya çalıştığım ve 12 Mart Muhtırasının verilmesiyle sonuçlanan oldukça karmaşık olaylar mekanizması önümüzde dururken, DEMİREL'in böylesine insafsız, ölçüsüz suçlamalarda bulunması ancak esefle karşılanabilir. Kaldı ki, kaderin acı bir istihzası sayabilirsiniz, sayın DEMİREL, 16 Mart'ı hemen izleyen günlerde, emekli edilen 5 General/Amiral grubuna dahil değerli meslektaşım Hv. Tuğgeneral Ömer ÇOKGÖR'ün, kendisini ziyaret edip de: «Efendim, bizi neden emekli ettiniz? Bizim suçumuz ne idi? Bizleri tanıyor musunuz?» diye sorduğunda ona şu yanıtı vermiştir:

«Paşam, emekli edilen bu General ve subayları tanımam. İçlerinde tek tanıdığım, vaktiyle Genelkurmaydaki Kıbrıs'la ilgili brifinglerde görüp dinlediğim ve gözümün tuttuğu General GÜRKAN vardı. Kararnameyi önümüze getirdiler imzalanmak üzere. Biz o sırada komada idik. Tabii imzaladık!»

Bu anekdotu kaç kez sayın General ÇOKGÖR'ün ağzından dinlemişimdir!

Eğer DEMİREL'in dediği gibi, gerçekten «Muhtıranın arkasında başka şeyler» var idiyse, onun neler olduğu ve sorumluluğu, herhalde, yukarıda da belirttiğim gibi, hazırlanması, verilmesi ve uygulanması ile uzaktan, yakından zerre kadar ilişkileri bulunmayan 13 General/Amiral ve Albaya değil, Muhtıra altında imzaları bulu-

nanlara dönüşmesi gerekmez miydi? O halde, husumetin bu subaylara yöneltilmesinin amacı ne idi?

DEMİREL'in: «... memleketi başka istikametlere götürmek istemek»le suçladığı bu 13 subayın, nice çalkantılara, değişimlere ve gelişmelere sahne olan şu son 14 yıllık dönem içinde durumları ve tutumları ortada. Öte yandan, muvazzaf görevden ayrıldıktan sonra kimi, uzak yakın hiç de ilgili olmadığı bankacılık dalında banka yönetim kurulu üyeliğine, kimi Cumhurbaşkanlığını ele geçirme hayali ile, danışıklı döğüşlü kontenjan boşaltılması yapılarak Cumhuriyet Senatosu Kontenjan üyeliğine, kimi Büyükelçiliğe, kimi de, atandığı Cumhurbaşkanlığı Kontenjan Senato üyeliğinden, uzak hesaplar sonucu Parti Senatörlüğüne kayıveren - ki bu hesap 1980 Cumhurbaşkanı seçiminde 93 ncü turda aldığı 303 oyla az kalsın gerçekleşiyordu! - dört Muhtıra imzacısının durum ve tutumları da ortada. Sırf bir gerçeği ortaya çıkarmak için bu satırları yazarken, üçü sonsuzluğa göçmüş oldukları için bir ölçüde vicdan azabı duymuyor değilim!

Muhtıradan sonraki dönemde kimlerin ülkeyi nereye götürdüğünü, ya da götürülmesine göz yumduğunu, demokratikleşme sürecinde elde ettiğimiz kazançlardan çeşitli ödünlerin verilmesine duyarsız kaldıklarını, kimlerin de vakur ve ATATÜRKÇÜ çizgide, fatura sürmeden, iktidar kapılarında kulis yapmadan, başları dik kaldığını kamuoyu açıkça gördü ve anladı!

«Bende 12 Marttan Sonra Emekli Ettiğimiz Subayların Sonradan Alınmış İfadeleri Var»

DEMİREL'in, bazı bölümlerini yukarıda belirttiğim demecinin dikkat çekici bir noktasına da son kez değinmeden geçemiyeceğim. Vaktiyle de açıklanmasını istemiştim. DEMİREL şöyle diyor:

> «... Bende, 12 Marttan sonra emekli ettiğimiz subayların sonradan alınmış ifadeleri var... 16 subayın ifadelerinde de var bunlar... O ifadeler benim elimde!»

Sormak gerekmez mi: «Muhtıra vererek kendisini dü-

şüren, istifaya zorlayan Komutanlarla kendisinin ortak imzaları ile emekli edilen bu subayların hangisinin, yasalarımızın, ulusal ahlak ve geleneklerimizin cevaz verdiği yasal merciler önünde, insani koşullar saklı bulundurularak ve hukuk devleti kavramına yaraşır yöntemlerle alınmış hangi ifadeleri vardır sayın DEMİREL'in elinde? Şayet var ise bu tür ifadeler, hangi yasal dayanakla ve gerekçelerle kişisel ellerde bulundurulabilmektedir?»

Öyle sanıyorum ki yanıtlanması gereken, ama çoğu kişinin işine gelmediği için yanıtlanmayan pek çok soru var!

«İki Kitap» Başlıklı Yazı

Şimdi bu gerçeklerin ışığında sayın Uğur MUMCU'nun «İki kitap» başlıklı yazısına dönelim. Şöyle diyordu sayın MUMCU :

> «..... 12 Mart 1971 öncesinde Silahlı Kuvvetlerde bir askeri müdahale hazırlığı yapılmış, «12 Mart Muhtırası»nın verilmesinde üç gün sonra da dört General, bir Amiral ve sekiz Albay, **Muhtıra ile devrilen** Demirel Hükümetine, **Muhtıra veren** komutanlarca imzalattırılan bir kararname ile emekli edilmişlerdir.
>
> Olaylara kişisel açıdan bakarsanız, **Muhtırayı veren Komutanlar** ile **devrilen hükümet** arasında derin görüş ayrılıkları olduğu sonucuna ulaşabilirsiniz. Görünüş, bir yönü ile elbet böyledir. Ancak konuya, bir de gerek Komutanların, gerekse Muhtıra ile devrilen hükümet ve hükümeti oluşturan parti açısından bakarsanız, **görüşlerin hiç de birbiriyle çelişmediğini** görürsünüz.
>
> Nasıl mı? Şöyle :
>
> Muhtıra ile devrilen DEMİREL, 12 Mart tarihinden tam üç gün sonra Tümgeneral Celil GÜRKAN ve arkadaşlarının emeklilik işleminde, Muhtırayı verenlerle beraberdir. **Deviren** ve **devrilen** arasındaki bu işbirliği General GÜRKAN ve arkadaşlarının emeklilik işleminde gerçekleşmiş,

daha sonra ERİM Hükümetinin kurulması, bu hükümete güvenoyu verilmesi ve 61 Anayasasının değiştirilmesi ile de sürdürülmüştür.

Anayasal hak ve özgürlüklerin kısılması, 61 Anayasasının tanınmayacak hale getirilmesinde **DEMİREL** ile **BATUR'un yazgı birliği içinde** oldukları tarihin «ibret sayfalarına» da böylece yazılmıştır. Sonuç ortada.

«Bu ibret sayfası», bize şunu öğretiyor: Su yüzündeki kişisel çekişme ve çatışmalar, olayların belirlenmesi için ölçü olmuyor. **Olayların ardındaki siyasal ve ideolojik oluşumları gözardı ederek hiçbir sonuca varılmıyor.** Muhtıra ile hükümet deviren Orgeneral BATUR ile, Muhtıra sonucu devrilen Hükümetin Başbakanı Süleyman DEMİREL'in elbette siyasal düşünceleri çok farklıdır. Fakat sonuç ne olmuştur? Sonuç: Muhtırayı imzalayanlarla DEMİREL'in, aynı siyasal gelişmeler doğurucu eylemler içinde bulundukları anlaşılmıştır. İşte Anayasa değişiklikleri; işte 12 Mart'ta sol kesim üzerine yapılan anti-demokratik baskılar ortadadır. 1961 Anayasası, **BATUR'un zoru** ve **DEMİREL'in oyları** ile değiştirilmiştir.

.....

12 Mart 1971 günü Genelkurmay Başkanı ve üç Kuvvet Komutanınca verilen Muhtıranın 13.00 Haberler Bülteninde radyoda okunması ile birlikte Demokratik rejim askıya alınmıştır. O sırada görev başında bulunan Parlamento da işlevini, etkinliğini ve saygınlığını o anda yitirmiş, «Egemenlik kayıtsız, şartmış milletindir!» kuralı yerine, Orgeneral BATUR tarafından kaleme alınan ve öteki Komutanlarca imzalanan Muhtıra geçerli olmuştur.

Bu Muhtırayı alan Parlamentonun hemen o gün kendi hukuksal varlığına kendi kararı ile son vermesi gerekirdi. Çünkü 12 Mart 1971 günü öğleden sonra rejim bambaşka bir nitelik kazanmış-

tı. Bu tarihten sonra, Anayasaya uygun işlev yapan bir «seçilmiş meclis» söz konusu değildi. Parlamento bir hukuksal ve Anayasal varlık olmaktan çıkmış, bir «milli kuruluş»a dönüşmüştü.

«...Bugün kendilerini demokrasi havarisi olarak sunmaya çalışanlar, dün kendilerini devirenlerle birlikte hükümet kuruyor, Anayasa değiştiriyorlardı..... Madem 12 Mart'a bu kadar karşılardı, niçin daha ilk gün Muhtıracıların gönderdiği işleme imza atıp General GÜRKAN ve arkadaşlarının emekliye ayrılmasında rol oynamayı içlerine sindirdiler?

Gerek BATUR, gerek ARCAYÜREK, yayımladıkları anılarla tarihe karşı görevlerini yaptılar. Ancak bütün gerçekler açıklandı, açıklanabildi mi?... Hayır.

15 Mart 1971 günü hem BATUR'un (GÜRLER'in olacak), hem de DEMİREL'in imzaları ile emekliye sevkedilip, daha sonra da Erenköy işkence evinde ellerine ve ayaklarına zincir vurularak sorgulanan emekli Tümgeneral Celil GÜRKAN da bugüne kadar sürdürdüğü suskunluğu bir yana bırakarak konuşacak, o zaman 12 Mart öncesi ve sonrası daha iyi anlaşılacak....

Tümgeneral Gürkan soruyor:

— Bizim suçumuz neydi?

Bu soru yanıtlanmadan 12 Mart öncesi ve sonrası aydınlanamaz!»

Açıkça görülüyor ki, dış görünüşe ve dışa vurulan yalancı görüşlere karşın, 12 Mart olayında, ZORLAYAN ve ZORLANAN taraflar arasında, bugün kendileri kabullenip itiraf etmeseler bile, son derece önemli konularda - belki inançlı düşünce temelinde değil ama eylem ve yöntem planında -, kaydadeğer beceri ile kamufle edilebilmiş bir koşutluk mevcut idi. Hatta daha da ileri giderek, «amaçta bile koşutluk» olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü, muhtıracıların hayattaki tek temsilcisi BATUR'-

un da, DEMİREL'in de (ister üzülerek, isterse sinsi bir memnunluk duyarak) açıktan, ya da üstü kapalı şekilde ifade ettikleri gibi 12 MART MUHTIRASI AMACINA ULAŞAMAMIŞTIR!...

Böyle olunca da, Muhtıra imzacılarından üçü (TAĞMAÇ, GÜRLER ve EYİCEOĞLU) ile emeklilik kararnamemizi imzalayanlarından ikisi (SUNAY ve TOPALOĞLU) sonsuza göçtükleri ve tek Muhtıracı olarak BATUR, tek kararname imzacısı olarak da sayın DEMİREL hayatta kaldığı cihetle 12 Mart Muhtırasının mağdurlarının şimdi onlara «Neden?» diye sormaları hiç de garip karşılanmamalıdır.

12 Mart'ı Değişik Yorumlayanlar

12 Mart Muhtırasının garip yönlerinden biri de, çeşitli kişilerin ve değişik çevrelerin, bu eylemin NE OLDUĞU konusunda, birbirleriyle diametrik biçimde ters düşen tanımlamalar yapmalarıdır.

Daha önce de belirttiğim gibi, Muhtıraya hedef olup iktidardan düşürülen DEMİREL, bu harekete «DARBEDİR!» diyor. Ama gene aynı Muhtıranın «partilerüstü Başbakan» diye getirip, DEMİREL'den boşalan iktidar koltuğuna oturttuğu Profesör Nihat ERİM'in en yakın ve güvenilir adamı olarak Başbakanlık Basın Danışmanlığını yapan ve kuşkusuz ERİM'in görüşlerinden bir ölçüde esinlenen sayın Kurtul ALTUĞ ise, aynı Muhtırayı «ciddi bir ASKERİ MÜDAHALE idi, bir ihtilal değildi. **Hele bir ASKERİ DARBE A S L A!»** demiştir.

ALTUĞ, eski askerlerin ise Muhtırayı, «Ordunun, hiyerarşik düzen içinde hayata müdahalesidir!» diye tarif ettiklerini eklemiştir yukarıdaki sözlerine.

Sayın ALTUĞ'un, Başbakan ERİM'in düşüncelerini yansıtan bu tanımlaması bence doğrudur. Çünkü, Anayasa Profesörü ERİM, anti-demokratik şekilde «DARBE» ile iktidar koltuğuna getirilip oturtulmuş bir Başbakan olarak görünsün istemezdi elbette!..

Anımsanacağı gibi, 12 Eylül Harekatının da «12 Eylül Askeri Müdahalesi» diye tanımlandığı ve bu tanımla-

maya başta harekatın uygulayıcıları olan Milli Güvenlik Konseyinden kimse karşı çıkmamıştı. Oysa ki, kökenleri aynı - yani Silahlı Kuvvetler - olduğu halde, 12 Mart Muhtırasının getirdiği MÜDAHALE ile 12 Eylül Harekatının getirdiği uygulama ve sonuçlar, her sağduyu sahibinin açıkça gözleyeceği gibi, birbirinden çok farklıdır. Parlamentonun açık tutulması, ya da dağıtılmış bulunmasından tutunuz da hükümetin kurulmasına ve hesap vereceği merciin belirlenmesine kadar değişen farklılıklar... Öyle sanıyorum ki, bu tür kavram kargaşası, tarih yazarlarını, 12 Mart'ı ve 12 Eylül'ü, toplumsal olaylar envanterinde hangi kategoriye oturtacakları hususunda zorluklarla karşı karşıya bırakacak bir öge olacaktır.

Muhtıra Karşısında Demirel Hükümetinin Tepkisi

Dönemin Devlet Bakanı sayın Turhan BİLGİN'in yazdığına göre, 12 Mart Muhtırasının saat 13.00 de Türkiye Radyolarının haber bülteninde okunması karşısında Başbakan DEMİREL'in ve dolayısiyle DEMİREL Hükümetinin reaksiyonu şöyle olmuştur :

Bakanlar Kurulu hemen toplantıya çağrılmış ve yaklaşık dört saat durum değerlendirmesi yapmıştır.

Toplantı sırasında ortaya atılmış çeşitli görüşlerden biri de şudur :

— Muhtıra Anayasa ve hukuk devleti ilkelerine aykırıdır ve Türk Ceza Kanununun devlet aleyhine işlenen suçlar kapsamına girmektedir!

— Komutanlar, emrinde bulundukları **hükümetin emrinden çıkmış**lardır. Bu duruma göre, Muhtıraya imza koyan Komutanlar derhal emekliye sevkedilmelidirler!..

Muhtıranın ilanı ile ortaya çıkan duruma, şayet parlamenter demokrasilerde bir hükümet açısından bakılacak olur ise, DEMİREL Hükümetinin, 12 Mart günü Muhtıranın okunmasından sonra yaptığı toplantıda ortaya atılan yukarıdaki görüşü ve değerlendirmeyi haksız bulmaya kuşkusuz olanak yoktur. Ama öyle olmamış, Silahlı

Kuvvetlerin en üst düzeydeki dört Komutanın imzasını taşıyan Muhtıra, DEMİREL ve Hükümetini boyun eğip istifalarını verme zorunda bırakmıştır.

Daha sonraları DEMİREL, boyun eğişini tevil etmek için gerekçeler bulacaktır. Örneğin;

— Hükümet istifa etmeyip direnseydi, hükümeti Silahlı Kuvvetlere karşı koruyacak güç yoktu!
— Parlamentoyu olsun açık tutabilmek için hükümet kendini feda etmeliydi!
— Cumhurbaşkanı: «Ben devre dışı kaldım!» diyerek kenara çekildiği için, bir Bakanlar Kurulu çıkarmak ve Muhtıracı Komutanları emekliye sevketmek gibi Cumhurbaşkanının onayını gerektiren bir işlem yapmaya olanak yoktu!.. gibilerden.

Bu gerekçelerin ne denli yerinde ve geçerli olduğunu inceleyip ortaya koymak, kitabın değil, tarihçilerin görevi kapsamına girmektedir sanırım. Ama ne gariptir ve ne de acıdır ki, «Cumhurbaşkanı devre dışı kalmış. Hazırlayacağımız kararnameyi imzalamaz!» diye istifa yolunu seçen sayın DEMİREL, aradan üç gün geçtikten sonra, 15 Mart'ta, istifa etmiş, ya da istifa etmek zorunda bırakılmış bir hükümetin Millî Savunma Bakanı ve Başbakanı olarak, Ahmet TOPALOĞLU ile birlikte, 13 General/Amiral ve Albayın emeklilik kararnamelerini imzalayıp aynı «devre dışı kalmış» Cumhurbaşkanının onayına sunabilmiştir!

Bana öyle geliyor ki tarihe geçecek bir sorumluluk anlayışı!..

DEMİREL Hükümetinin, «DARBE» diye nitelediği bu müdahale karşısında prestijini kurtarma bakımından yapabildiği tek şey, hazırlanan istifa mektubunu, alışılagelenin tersine, Başbakanın değil, bir jest olsun diye tüm Kabine üyelerinin imzalaması ve mektubunda, Başbakan, ya da bir başka Bakan tarafından değil de bir devlet memuru tarafından (Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı tarafından) Çankaya'ya Cumhurbaşkanlığı Köşküne götürülmesinden ibaret kalmıştı.

Herhalde SUNAY'a ve Muhtıracı Komutanları müstafi başbakan ve hükümetinin sitemli bir karşılık verişi!....

Ölüler Konuşamaz

Bir kaç kez okumak gereğini duyduğum BATUR'un anıları bende şu izlenimi bırakmıştır: «Ölüler konuşamaz!» ilkesi ve «Ezilenler de ses çıkaramaz!» sanısından hareketle, 12 Mart döneminde, kendi dışındakilerin düşünce ve eylemlerini eleştirmek, suçlamak suretiyle kendini aklama amacı ile hazırlanmış subjektif ve duygusal bir belgedir.

Kimi kişiler için biraz garip görünebilecek bu yargıya neden ve nasıl vardığımı açıklayayım :

«Ben» sözcüğünün rekor derecede kullanıldığı anılarında, kendi ifadesiyle Muhtırayı bizzat kaleme almış olduğunu belirten BATUR, 12 Mart Muhtırasının imzacılarından, sunucularından ve uygulayıcılarından biri olarak, bu işlerde ortak sorumluluk paylaştığı öteki üç kader arkadaşını (yani Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh TAĞMAÇ'ı, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk GÜRLER'i, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal EYİCEOĞLU'nu), gene kendi deyimi ile «iki yüzlü ve kışkırtıcı faaliyetler» gösteren Korgeneral Atıf ERÇIKAN'ı, kendisinin 12 Mart öncesi faaliyetlerinin iç-yüzünü en iyi bilenlerden Hv. Tuğgeneral Aydın KIRIŞOĞLU'nu, Genelkurmay Genel Sekreteri Tuğgeneral Mehmet TUĞCU'yu, dahası, anılarında kendi dışındaki kişilere sık sık malettiği söz ve davranışlar karşısında, sağolsalardı: «Hayır, öyle değil, böyledir Muhsin Paşa!» diyecekleri muhakkak olan o dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet SUNAY'ı, Hv. Orgeneral Ahmet DURAL'ı, Milli Birlik Komitesi üyesi Em. Hv. Tuğgeneral Mucip ATAKLI'yı ebediyete yolcu ettikten sonra ve öteki **«bilenler»**in de çeşitli şekillerde emekli edilip etkisiz kılınmalarını müteakip, «burada olmayanlar her zaman haksızdır!» umudundan hareketle, 12 Mart'ın öncesinin perde arkasını, gönlünün dilediği biçimde anlatıp yorumlayarak, ölmüş olanlar dahil, **«beraber»**, **«içlerinde»** ve **«başlarında»** çalıştığı kişi-

leri karalama yöntemiyle kendisini aklamaya çalışan bir «lider»dir!

Anıları dikkatle ve satır araları ile okunur ise BATUR'un, kamuoyuna vermek istediği mesajı açıkça görmek kabildir.

Orgeneral BATUR, kendi ifadesi ile «Silahlı Kuvvetler içinde yeni bir atılım, yeni bir düzen, yeni bir devrimle Türkiye'nin sorunlarına çözüm getireceklerine inanan grupların varlığını, bunların çeşitli müdahale yöntemleri geliştirdiklerini, hazırlık yaptıklarını Cumhurbaşkanı, Başbakan ve öteki Komutanlarla birlikte BİLMEKTEDİR.». Keza bunların içinde «Ankara Grubunda en yüksek rütbeli subayın Korgeneral ERÇIKAN olduğunu, örgüt içinde Tümgeneraller, Tuğgeneraller ve çok sayıda Albay bulunduğunu, Korgeneral ERÇIKAN'ın, her toplantıya katılıp Albayları tahrik edici konuşmalar yaparak ertesi sabah ilk iş bu toplantılarda ele alınan konuları Genelkurmay Başkanına rapor ettiğini,... örgütlerin, 27 Mayıs'ta olduğu gibi plansız bir harekete girişmek istemediklerini, **bir veya iki komutanın liderliğinde** yapılacak bir müdahalede **KOMUTANLARINA YARDIMCI OLABİLMEK İÇİN** planlar hazırladıklarını» da **bilmektedir** BATUR. «1971 Ocak ayı sonlarında» kendisine «Örgüt» tarafından verilen dosyayı inceleyip «dosyanın, Doğan AVCIOĞLU'nun görüşlerini yansıttığını.... dosyada bir devrim öngörüldüğünü de tesbit **etmiştir.**» Ancak dosyadaki «ilkeler konusunda farklı, uygulamalar konusunda ise çok farklı görüşlere (!) sahip olduğu» için «dosyayı benimsemesi mümkün değildir. 30 Ocak 1971 günü **görüşlerini»,** kendisini güya gıyabında «LİDER» olarak seçen «Gizli Grup»a **yazılı** şekilde bildirir ve yazısını da «inanmadığım bir şekil ve sistem içinde bulunamam!» tümcesi ile bağlar.

Evet, işte bütün bu gelişmeleri **bilen,** kendi deyimi ile «Gizli Grup»un faaliyetlerinden en ufak ayrıntısına kadar haberli olan ve asıl önemlisi, kendisine «Gizli Grup»ça yazılı görüş bildirilip kendisi de yazılı belge ile yanıtlar veren ve daha da hazini, ünlü 9 Mart toplantı-

sının düzenleyicisi, davetçisi ve ev sahibi olan Orgeneral BATUR, güya «Gizli Grup»un ne **içindedir,** ne **arasındadır** ve ne de **başındadır!**... Kargaları bile güldürecek kadar saçma bir iddia...

Her yönü ile ilginç ve anlamlı bir «9 Mart toplantısı»ndan sonra bile BATUR, hâlâ, kendi deyimi ile «Gizli Grup» ile ilişkilerinin bulunmadığını, grubun «iki lider»inden biri olmadığını, ya da «liderliği kabul etmediğini» iddia eden ifadelerle doldurmuştur anılarını ve CUMHURİYET gazetesinde yayınlanan anılarıma verdiği yanıtını... BATUR'a, bütün bu işler olup bittikten sonra, hakkı ve gerçeği teslim etmek düşerdi. Fakat ne yazık ki kendisi buna hiç yanaşmamıştır.

Silahlı Kuvvetler içinde gelişen ve baştaki «iki lider»in, ya yeterince kararlı davranamamalarından, ya da kişisel hesaplarından ötürü nitelik ve amaç değiştirip 12 Mart Muhtırasına dönüşen - ki kaleme aldığı o Muhtıranın sonucundan, uygulamasından anılarında bizzat kendisi de acı acı yakınmaktadır. - ATATÜRKÇÜ, yurtsever, ilerici ve de ATATÜRK milliyetçisi hareketin, «iki lider» dışındaki fedakar, feragatli ve itaatkar mensupları, katıksız iyi niyetle, emir-komuta zincirinin tam anlamı ile içinde olarak ve de başlarındaki «Komutanlar»ına güvenerek katıldıkları girişimin sonunda, çok genç yaşta pırıl pırıl mesleklerinden olmuşlar, ama «HER ŞEYDEN ÖNCE VATAN VE ŞEREFLİ OCAK» inancı ile kaderlerinde boyun eğip ya tevazu köşelerine çekilmişler, ya da sivil hayatta onurları ile başarılı hizmetler yapma yolunu tutmuşlardır. BATUR ise, 12 Mart'ın «amilleri»nin maalesef ters, ya da yanlış değerlendirilip yorumlanması sonucu, «ARKADAŞLARI»ndan kurtulmuş olarak, 12 Eylül 1980 e kadar ikbal koltuklarında kalabilmiştir. Bu ikbalini, hiç değilse bir nebze haketmiş olması için, şövalyelik mesleği olan subaylığın «Sözünde durma, astlarını koruma» kurallarına, gecikmiş de olsa küçük bir örnek verebilmesi bakımından, Silahlı Kuvvetler içinde 12 Mart öncesi çalışmalarda, faaliyetlerde GERÇEK YERİNİN NERESİ ve GERÇEK MİSYONUNUN NE olduğunu mertçe, şö-

valyece kabul ve ikrar etmelidir. Sanırım, askere, Komutana ve hele «LİDER»e de bu yakışır!..

Liderlik Sorunu

BATUR, anılarında, «1971 yılına gelindiğinde», ülkedeki genel konjonktürün zorlaması ile «Silahlı Kuvvetlerce yapılacak bir müdahalenin artık beklenir ve hatta bazı çevrelerce - farklı amaçlarla da olsa - istenir» hale geldiğini, «Silahlı Kuvvetler içinde çeşitli müdahale yöntemlerinin tartışıldığını, hazırlıklar yapıldığını» ve asıl garibi «bu hazırlıkların kısmen kendileri tarafından da bilindiğini» vurgulayarak «dört ayrı yöntemin yavaş yavaş belirmeye başladığını» söylüyor:

1. Alttan bir müdahale ile yönetime bütünü ile el koymak.
2. Alttan yapılan bir örgütlenmeye dayanarak bir veya iki Komutanın başta bulunacağı bir müdahale ile yönetime bütünü ile el koymak.
3. Silahlı Kuvvetlerin komuta düzeni içinde yönetime el koyması.
4. Komuta düzeni içinde müdahale ile durumun düzeltilmesi.

BATUR'un anılarının bu konu ile ilgili bölümlerini dikkatle okuyanlar, onun, özgürlükçü demokratik parlamenter rejim ile uzaktan, yakından bağdaştırılmaları olanaksız olan bu dört yöntem içinde, ötekilerine göre «daha az anti-demokratik» gördüğü 4 ncü yönteme yandaş görünme çabasında olduğunu derhal farkedecektir.

Burada bilerek kullandığım «görünme çabası» deyimine dikkat buyrulsun. Gerçekten de BATUR, 4 ncü yöntemin uygulanmasına mı yandaştı?

Bizce hayır... Çünkü:

1. Büyük emeller sahibi olan BATUR, hazır Silahlı Kuvvetlerde ve Türk kamuoyunda «Muhtıracı General», «Uçan General» imajını ve efsanesini yaratmıştı ve bunun doğal meyvelerini toplamadan, «Alttan gelip Komutanları aşacak» radikal bir müdahale ile potansiyel liderlik, hiç değilse «ortak lider»lik koltuğunu kaçırmak

istemezdi. Müdahale edip yönetimi ele geçirmiş bir «alt» grup, BATUR ve GÜRLER'i elbette kambur gibi sırtında taşımak istemeyecekti.

2. Silahlı Kuvvetlerin komuta düzeni içinde yönetime el konulması da BATUR'un işine gelmezdi; çünkü TAĞMAÇ'lı, GÜRLER'li bir hiyerarşik düzenin yönetime el koyması halinde BATUR, olası bir askeri yönetimde 3 ncü, ya da 4 ncü adam olurdu ki bu da BATUR'u doyurmazdı kuşkusuz...

3. Alttan yapılan bir veya iki Komutanın - yani GÜRLER ve BATUR'un - başta bulunacağı bir müdahale ile yönetime bütünü ile el konulması.... İşte BATUR'un, aslında hayalinde canlandırdığı, fakat dışarı vurmayı, o gün olduğu gibi bugün de eskilerin deyimi ile «muvafık-ı maslahat» (işlere, duruma uygun) görmediği müdahale biçimi bu idi; çünkü, böyle bir yöntemin uygulamaya konulması halinde :

a. Müdahale, alttan yapılan bir örgütlenmenin sorumluluğunda gerçekleşecek, tutalım ki müdahale akim kalır ise, bunun hesabını «alt örgütlenme» mensupları verecekti!

b. Başarıya ulaşıldığı takdirde ise, çok büyük bir olasılıkla BATUR'a, daha zayıf bir olasılıkla da GÜRLER'e, ya da her ikisine birden: «Buyrun, başa geçin!» denilecekti.

Eşyanın doğasına aykırı olan «iki liderli müdahale» biçimi, BATUR'un kullandığı ifade ile zaten «tutumu kararsız» ve «alttaki bazı Ordu Komutanlarına karşı tam bir hakimiyet içinde olmayan» Kara Kuvvetleri Komutanı GÜRLER'in, kısa bir süre sonra nötralize edilmesi ile pekala düzeltilebilirdi!..

4. Yukarıda açıklamaya çalıştığım nedenlerle, BATUR için en güvenli ve en az rizikolu seçenek, kendisini olabildiğince az riske açık tutarak, 3 ncü maddede belirttiğim yöntemin gerçekleşmesine çalışmak, ama ne olur, ne olmaz kaygısı ile ve uzun vadede «Demokrasi savunucusu BATUR» imajının korunması bakımından, yönetime el koymayı öngörmeyen, ancak Komuta düzeni

içinde müdahale ile durumu düzeltmeyi amaçlayan palyatif yönteme yandaş olduğunu söyleyip yazmak olacaktı! Nitekim o da bunu yapmış ve hâlâ da yapmaktadır. Aradan bunca yıllar geçtikten, kendisine, kamu vicdanındaki teessüfler dışında artık hiç bir hesabın sorulması olasılığı söz konusu olmaz hale geldikten sonra BATUR, alıştığımız kabadayılıklarından birini daha gösteriyor ve şöyle diyor anılarında :

«.....Şimdi bir vicdan muhasebesi yaparak (...) eğer Kara Kuvvetleri benim istediğim durumda olsaydı (...) ben böyle bir eylemin içine girer miydim sorusuna (...) evet girerdim yanıtını verebilirim. Yalnız (...) yukarıda içeriğini kısaca açıkladığım «Dosya» yörüngesinde olmamak şartıyle.»

Bu ucuz kabadayılığı gösterirken Orgeneral BATUR unutuyor ki :

a. Kim ne derse desin ve kendisi yukarıdaki sözleri ile ne denli aksini savunursa savunsun, 12 Mart öncesinde Silahlı Kuvvetlerimiz topluluğu içinde Orgeneral GÜRLER'in popüleritesi, saygınlığı, BATUR'unkinden kat kat üstündü! Nitekim, o dönemdeki hazırlık çalışmalarında, kendisine yaklaşılan ve açıklamada bulunulan her rütbedeki subay ve Komutanın - Karacı olsun, Denizci olsun, hatta Havacı olsun - ilk sorusu şu oluyordu: «Faruk Paşa var mı işin içinde?»

b. «Dosya yörüngesinde olmamak şartıyle eylemin içine girebileceğini» söyleyen BATUR'un, kendi direktifi doğrultusunda ve kendisinin koruyucu kanatları altında çalışan Havacı subayların hazırladıkları DOSYA'ya karşı bu denli allerji duyar görünmesi, içtenlikli bir değerlendirmenin ürünü olmaktan çok «demokrasiye inanmış general» imajını koruma çabasının ürünüdür ve sanıyorum 12 Mart hakkında yapılmış olan yayınlar, artık bu gerçeği gün ışığına çıkarmış bulunmaktadır. Anı dizi-

min CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmasından sonra gelen açıklamalar bunu kanıtlamaktadır.

Erçıkan Olayı

Korgeneral Atıf ERÇIKAN, 12 Mart öncesinin, hatta bir süre 12 Mart sonrasının ilginç simalarından biri idi. Kendisini Harp Akademisinden tanırdım. Yalnız benim değil, sınıf arkadaşlarının, kendisini tanıyanların oybirliğiyle vardığı yargı, son derece zeki, yetenekli, girgin, tatlı ve etkileyici konuşma yeteneğine, renkli kişiliğe sahip, dil bilen bir subay ve General olduğudur. NATO'nun Napoli'deki karargahında, daha sonra da Vaşington'da NATO Daimi Askeri Temsilcilik görevinde bulunmuştu. Anımsadığım en son NATO görevi sanırım 1968-70 yıllarında Brüksel'de NATO nezdinde Türk Askeri Temsil Heyeti Kurmay Başkanlığı idi. 1967 yılında Kıbrıs bunalımı sırasında, çıkarma yapacak birliklerden birinin komutanı iken geçirdiği bir kalp krizi sonucu bir süre aktif komutanlık görevinden geri alınmıştı.

Korgeneral ERÇIKAN, 1970 yılı Ağustosunda Brüksel'den döndüğünde, Genelkurmay Plan-Prensipler Başkanlığı görevine atanmıştı. Aynı tarihte ben de Kara Kuvvetleri Plan-Prensipler Başkanı olduğum için görev koşutluğu içinde idik ve bu nedenle temaslarımız sık oluyordu. Bununla beraber, ilk aylarda ERÇIKAN'ın, bizim faaliyetlerimiz ile hiç bir ilişiği yoktu. Ama her karşılaşmamızda, esprili sözlerle, içimize sokulmak yolları aradığını farkederdim. Ne var ki, geçmişteki tutum ve davranışları hakkında aldığımız referanslar, bizde güven yaratıcı şekilde görülmediğinden ötürü, olabildiğince kendisine karşı kapalı davranırdım. Bununla beraber, o sıralarda Genelkurmay Karargahında görevli olan ve bizimle, fazla derinliğe inmeseler de dirsek temasını koruyan bir kısım Kurmay Albaylar, her vesile ile ERÇIKAN'ın Genelkurmay Karargahındaki popülaritesinden söz ederler, çalışmalarımıza çağrıldığı takdirde bunu se-

verek, kabul edeceğini ve bunun da bizlere güç katacağını ileri sürerlerdi.

En sonunda o da çevremize dahil olmuştu. Toplantılara katılıyor, ilginç fikirler ortaya atarak, hamasi çıkışlar yaparak kendini kabul ettiriyordu. Şahsen edindiğim izlenim, gene kendisi gibi Genelkurmay karargahında Elektronik-Muhabere-NALLA Başkanı merhum Korgeneral Hamza GÜNALP ile birlikte TAĞMAÇ'ın artan güvenini kazanmış oldukları ve kendisiyle istedikleri zaman temasa geçebildiklerini gösteriyordu. O kadar ki, Orgeneral TAĞMAÇ'a çıkıp: «Paşam, siz daha oturun hareketsiz şekilde. Alt kademede hazırlıklar sürüyor. Bir gün gelecek bizzat ben karşınıza dikileceğim ve size: Hiçbir şey yapamıyorsunuz, kalkın, o koltuğa ben oturacağım diyeceğim.» dediğini bir toplantıda anlatmış ve böylesine bir çıkışın hoş ve yerinde karşılanmasını sağlayacak bir hava yaratmayı başarabilmişti!

ERÇIKAN, kabadayı ve mert görünüşlü bir general etkisi yaratmayı biliyordu çevresinde. Söz ve davranışlarına bakılırsa, hemen düğmeye basılsın ve yürünsün istiyordu. Biz ise, Ordu içinde bir çatışmaya, bir kardeş kavgasına yer vermemek istiyor ve olabildiğince genişlemeyi de bu nedenle istiyorduk.

Bununla beraber, özellikle genç arkadaşlardan: «Bu aşamada ERÇIKAN niçin içimize alınıyor?» diye itiraz edenler olmadı değil.

Kitabımın başka yerlerinde de değindiğim ve anı dizime açıklama gönderen sayın Tank Binbaşı Yılmaz AKKILIÇ'ın ve Deniz Binbaşı sayın Erol BİLBİLİK'in de açıkça belirttikleri gibi ERÇIKAN'a daha işin başından itibaren zerre kadar güven duymayan kişiler, birlikte çalıştığımız en genç üç arkadaşımız olmuştu: Binbaşı Yılmaz AKKILIÇ, Binbaşı Erol BİLBİLİK'in ve Binbaşı İbrahim KESKİN... Silahlı Kuvvetlerimizden yetişen üç değerli kişi...

Aramızdan bazıları bu uyarıyı: «ERÇIKAN'ın heyecanlı kişiliği ile başımıza dert açabileceği» anlamında değerlendirmekte idiler. Ama bugün ortaya ve gün ışığına çık-

mış ilginç gerçekler karşısında kendisinin davranışı bir «heyecanlı kişilik»in değil, daha ince hesapların sonucu imiş. Ne yapalım ki herkesi, her zaman gerçek kişiliği ile doğru teşhis etmek mümkün değil!

12 Mart'a yakın günlerden birinde, Havacı Albay merhum Mehmet HEPERLER'in evinde bir toplantı düzenlenmiş. Ben o toplantıda yoktum. Bu toplantıda, ERÇIKAN'ın durum ve tutumu Binbaşı Yılmaz AKKILIÇ tarafından gündeme getirilmiş. Tartışmalar olmuş. Daha sonra, toplantıda bulunanlar, aralarından görevlendirilecek bazı arkadaşlarının gidip ERÇIKAN ile görüşmelerine karar vermiş. Bu karar üzerine Binbaşı AKKILIÇ ile Hava Kurmay Albay İlyas ALBAYRAK, ERÇIKAN'ın bahçelievler İsrail evlerindeki evine gidip, kendisine, yapılan ve ERÇIKAN'ın da katıldığı toplantıları Genelkurmay Başkanına nakledip nakletmediğini sormuşlar. Kendilerini pijama ile karşılayan ERÇIKAN: «Evet, ne var haber verdim. Kimden ne saklayayım?» yanıtını verince AKKILIÇ ve ALBAYRAK getirilen kahveyi bile içmeden geri dönüp durumu toplantıyı sürdüren arkadaşlarına anlatmışlar. Ben sanırım Şubatın son, ya da Martın ilk günlerindeki bu olayı sonradan öğrendim.

Öyle, ya da böyle, ama her şey artık o denli açık hale gelmiş, zaman zaman benim arkadaşlarıma söylediğim gibi «Gizlilik içinde aleni çalışma»ya dönüşmüştü ki bundan sonra ERÇIKAN'a «içimizden çık git!» demenin pratik hiçbir yararı yoktu. Pek kesin söyleyemeyeceğim ama sanırım 7 Mart'ta Bahçelievler'de bir toplantı yapıldı. Kuvvet durumu hakkında ilgililer bilgi verdiler. O toplantıda ben, ERÇIKAN, KÖSEOĞLU da vardık. Heyecanlı konuşmalar yapıldı. ERÇIKAN, gene bermutad sık sık tuvalete gidiyordu. Sonradan, bu toplantının da tüm ayrıntıları ile TAĞMAÇ'a intikal ettiğini öğrenecektik.

Yukarıda Korgeneral ERÇIKAN'ın, kendini kabul ettirmesini bilen bir tip olduğundan sözetmiştim. Şimdi bu görüşümü doğrulayacak bir iki noktayı açıklamak isterim.

ERÇIKAN hakkında Orgeneral BATUR kendi anılarında, 12 Mart döneminin İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Faik TÜRÜN de «Hürriyet» gazetesinden gazeteci-yazar sayın Cüneyt ARCAYÜREK ile yaptığı söyleşide (Bakınız: 7, 8, 9 Şubat 1974 tarihli HÜRRİYET gazetesi), birbirine diametrik ölçüde ters düşen değerlendirmelere varmışlardır. Ben, kişisel gözlemlerime dayanarak BATUR'un, ERÇIKAN hakkında koyduğu tanıya katılıyorum ve TÜRÜN'ün ifadesini ise, her iki Generalin (TÜRÜN ve ERÇIKAN), Silahlı Kuvvetler içindeki hazırlıklara bakış ve potansiyel çıkarları yönünden değerlendirmelerindeki koşutluğun doğal sonucu sayıyorum.

Sayın ARCAYÜREK, TÜRÜN'e soruyor :

«.... O zamanki Genelkurmay Başkanı TAĞMAÇ, «Gir bakalım içlerine, neler oluyor öğren!» diye görevlendirmiş galiba ERÇIKAN'ı... Söylenti bu.»

TÜRÜN'ün bu soruya verdiği ilginç yanıt şöyledir :

«Hayır, böyle bir görev verilmemişti. ERÇIKAN girgindi, okumuştu, **akıllı adamdı** ve **yurt sorunlarına ilgisi çok duyarlı ve içtendi.** Mart başındaki bir kırk kişilik Cunta toplantısında ERÇIKAN ile bir üye arasında tartışma çıkmıştı. Bir «Yeni ATATÜRKÇÜLÜK»ten bahsediliyordu, anlamıyordu ERÇIKAN. Fakat birden bir başka şey sezmişti, bir şey yapılacaktı. Gitmiş, TAĞMAÇ'a haber vermişti. Askeri Şura Toplantısı adı altında, Mart sekizi mi, dokuzu mu, Ankara'da toplandık ve meseleyi gözden geçirdik. Kıtalarımıza, bir harekete karşı dikkatli olmaları talimatını verdik. Sonradan trafik kazasında öldü ve 12 Mart'tan sonra emekli oldu, ne bilirdik ki Genelkurmay Sekreteri de (Tuğgeneral rahmetli Mehmet TUĞCU'yu kastediyor -. C.G.) içlerindedir...»

Korgeneral ERÇIKAN hakkında bir başka ilginç gözleme, 12 Mart öncesi dönemin Devlet Bakanı sayın Turhan BİLGİN'in, bir gazetede yayımlanan bir anlatımında buluyoruz. Şöyle diyor BİLGİN :

«... TAĞMAÇ'ın içine bir şüphe girdiği iddia ediliyor. TAĞMAÇ: «Ben, ne yapılacaksa biz yapacağız!» dedim ama acaba diğer Komutanlar bu-

nun dışında bir çalışma yapıyorlar mı?» diye düşünüyor... Böyle bir çalışma varsa onu öğrenmek için devreye Korgeneral Atıf ERÇIKAN'ı sokuyor... ERÇIKAN, Kara ve Hava Kuvvetleri Karargahlarında yapılan çalışmaları günü gününe, saati saatine Genelkurmay Başkanına bildiriyor.... Hava Kuvvetlerinde yapılan 9 Mart Toplantısındaki görüşmeler de Korgeneral ERÇIKAN tarafından TAĞMAÇ'a iletiliyor...»

Şimdi düşünüyorum da acaba ERÇIKAN, o ünlü 9 Mart akşamı yapılan toplantıda, kendisinin: «Müsaade edin sayın Komutanlar, yarın sabah bir kaç arkadaşla birlikte silahlı olarak toplantı salonuna girelim ve sizlerin dışınızda kalanların gözaltına alındıklarını söyleyelim, bitsin gitsin!» şeklindeki sözlerini de TAĞMAÇ'a nakletmiş miydi? Kimbilir?....

Büyük Karargahlarda Hükümeti Eleştiren Toplantılar Birbirini İzliyor

Her geçen gün ülkede ve dolayısiyle Silahlı Kuvvetlerde gerilim artıyor, Genelkurmay Başkanı Orgeneral TAĞMAÇ da, 1970 yazında, beraberinde Kuvvet Komutanları olduğu halde, belli başlı Komuta karargahlarını bir öğütçüler kurulu gibi dolaşıp, rahmetli İsmet Paşa'nın «Kuyudan adam çıkarma» politikasından tutun da, Türk toplumunu derinden ilgilendiren ve de kaygılandıran konular üzerinde komutanları, subayları kendi görüş ve değerlendirmeleri doğrultusunda uyarmak amacı ile yaptığı gezilerden sonra, şimdi de başkent Ankara'nın göbeğinde, DEMİREL Hükümetini kaygılandıracak nitelikte toplantılar yapıyordu.

Burada «kendi görüşleri ve değerlendirmeleri doğrultusunda» deyimini bilerek kullandım. Çünkü TAĞMAÇ'ın yanında Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral KARAKOÇ, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral EYİCEOĞLU ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral BATUR olduğu halde yaptığı bu uyarı gezilerinin birinde - Tuzla Piyade Okulundakinde - hazır bulunup kendisini dinlediğimde,

Türk toplumunun o günlerde karşı karşıya bulunduğu ciddi sosyo-politik bunalımlar hakkında ne denli yüzeysel tanılar koyduğunu, dahası «her şeyi baştaki Komutanlar düşünür, gereğini yaparlar!» ilkesinden hareketle, alt kademelere adeta «ülke sorunlarını düşünmeyi» bile yasaklar telkinlerde bulunduğunu gözlemiştim. Bazı kişiler ya da çevreler, bu gezilerde TAĞMAÇ'ın, Silahlı Kuvvetlerin, anarşik olaylar ve rejim konularında görüşünü saptamaya ve nabzını tutmaya çalıştığını söylemekte iseler de, bu görüş bence gerçeği tam anlamı ile yansıtmaktan uzaktır. Orgeneral TAĞMAÇ, en üst düzeydeki Komutanlarla yaptığı sınırlı toplantılarda belki onların görüşlerini dinlemek istemiştir; ama geniş katılımlı toplantılarda, ast rütbeli kişilere, görüşlerini bildirmeleri için söz verildiğine şahsen tanık olmadım. Zaten TAĞMAÇ'ın, askerlik, disiplin ve astlık-üstlük anlayışı, üniforma altında hele bu tür sosyo-politik konularda - özgür fikir alış verişi yapılmasına kesinlikle elverişli değildi. Bu nedenle, sözünü ettiğim toplantılar, her zaman bir «monolog» şeklinde başlamış ve sürmüştür. Bunun tek istisnası, daha önce de değindiğim gibi, Genelkurmay Başkanlığı Karargahında yapılan ve sadece Genelkurmaydaki generallerin katıldıkları toplantı olmuştur ve sanırım o toplantı da, görüş almaktan çok bir «eğilim saptaması» yapıp kimin nerede olduğunu sondaj etme amacına yönelik bir toplantı idi.

TAĞMAÇ, bu toplantılarda o denli klasik sözler ediyor, olayları o denli yüzeysel nedenlere dayandırarak açıklamaya çaba gösteriyordu ki, şaşmamak elden gelmezdi. Deyim yerinde ise, bazı asker sevmez kişilerin, bir tür küçültücü ifade olarak ve de çok haksız şekilde kullandıkları «Ne olacak asker kafası!» deyimini bazı kez haklı çıkaracak basit mantık oyunları, neden-sonuç bağlantıları ile, aralarında bir kaç üniversite bitirmiş Asteğmen rütbesindeki Yedek Subaylardan tutun da Orgeneral rütbesindeki Komutana kadar subayların bulunduğu toplulukları kendisi gibi düşünmeye çekmek çabası gösteriyordu. Bu arada, Tuzla Piyade Okulundaki konuş-

ması sırasında, birden çok yinelediği için bir dil sürçmesi sayamayacağımız «demokrasik ülkelerde» evet, demokratik değil, tıpkı Fransızca Classe kökünden gelen klasik sözcüğüne benzeterek kullandığı «demokrasik ülkelerde» deyimi ile sanırım bine yakın aydın Piyade Yedek Subay adayını haklı gülümsemeye, beni de düşünmeye sevkedişini bir türlü unutamam!

İşte TAĞMAÇ'ın, Ankara'daki toplantılarından biri de 3 Mart 1971 günü saat 15.00 te Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarının bulunduğu binanın sinema salonunda olmuştu.

Bu toplantıya Genelkurmay ve dört kuvvet karargahı mensupları ile birlikte Ankara Garnizonundaki tüm birliklerin komutanları da katıldıkları için, Silahlı Kuvvetlerin kalbinin bu salonda attığını söylemek bir abartma sayılmaz sanıyorum.

Sahneye çıkıp salona tam bir görüş egemenliği sağlayan TAĞMAÇ, kısa sayılmayacak bir konuşma yaptı. Konuşması, daha önceki konuşmalarda söylediklerine ve yayınladığı emirlerde dile getirdiklerine yeni bir unsur katmış değildi.

Özetlemek gerekirse: «....Komutanlar bilinmesi gereken şeyleri biliyor, alınması gereken önlemleri alıyorlar ve alacaklardır... Parlamentonun sorunları biz askerleri değil, kendilerini ilgilendirir.... Biz politikanın dışındayız ve böyle kalacağız... Silahlı Kuvvetlerin baskısı altında devlet işleri yürütülebilir mi?.. Erken kalkanın horoz olmasına izin veremeyiz... En üst düzeydeki Komutanlarınıza güvenin. Kendinizi heyecana kaptırıp yanlış adımlar atmayın... Yapılacak şeyleri biz yaparız... Milli Güvenlik Kurulunda da görüşlerimizi söyleriz. Bugün tanık olduğumuz sosyal bunalımların kökünde Anayasamızın, bünyemize uygun düşmeyecek şekilde aşırı özgürlükler getirmiş olan bir Anayasa olması yatıyor.... Disiplin içinde görevlerinizle uğraşın!....»

Burada sözü gelmişken şunu da eklemekte yarar görürüm ki, daha sonraki yıllarda DEMİREL, 12 Mart ile ilgili olarak bir gazeteci-yazarla yaptığı görüşmede, 12

Mart Muhtırasının verilmesini Orgeneral TAĞMAÇ'ın yandaş olmadığını, Muhtıranın kendisine zorla imzalatıldığını söyleyerek onu bir ölçüde aklamak ister görünmüştü. DEMİREL'i, Orgeneral GÜRLER ve BATUR hakkında düşündüklerinin tersine, TAĞMAÇ için böyle bir değer yargısına götüren nedenlerin kökeninde, TAĞMAÇ'ın da tıpkı kendisi gibi, 1961 Devrim Anayasasının özgürlükçü felsefesinden rahatsızlık duyan bir kişi oluşu yatmaktadır.

3 Mart toplantısı kamudan ve basından gizlenemeyecek derecede kapsamlı ve geniş katılımlı bir toplantı olduğu için ister istemez duyuldu. Ancak bu toplantıda TAĞMAÇ'ın yaptığı konuşma, doğal olarak pek az yönleri ile basına yansıdı. Tümü ile yansımış olsa ne olurdu? Kanımca hiçbir şey olmazdı. Çünkü, yukarıda da değindiğim gibi konuşmanın getirdiği yeni bir unsur söz konusu değildi ve de konuşma «monolog» olmaktan ileri gitmemişti.

Bence toplantının asıl önemli yönü, başkent Ankara'nın tam ortasında ve Başbakanlığın bir kaç yüz metre yakınında, Silahlı Kuvvetlerin en üst kademe Komutanları dahil böylesine geniş çaplı bir toplantının düzenlenebilmiş, toplantıda ülkenin durumunun ve Hükümetin icraatının «politik eleştirisi»nin yapılabilmiş, Silahlı Kuvvetlerin «Anayasa ile belirlenmiş Türkiye Cumhuriyetini koruma ve kollama» görevlerine atıflar yapılarak «Müdahale» kavramının gündeme getirilebilmiş olması ve, bu garip gelişmeler karşısında yürütmenin başı olan Başbakanın ve Hükümetin tam bir sessizlik içinde gelişmelere seyirci kalmasıdır. Sanki Anayasada bir 110ncu madde yokmuşçasına!..

Başkentin Göbeğinde Güpegündüz Yapılan İlginç Toplantı

12 Mart Muhtırasının verilmesi ve arkasından Sıkıyönetimin ilanı, özellikle Silahlı Kuvvetler içindeki 12 Mart öncesi etkinlikler hakkında olup bitenlerin, gerçek

yönleri ile yayınlanmasını doğal olarak kısıtlamış, ancak dörtlü Komuta kademesinin gerekli, ya da uygun gördüğü açıklamaların, bir zamanlama programına uyularak Silahlı Kuvvetler topluluğuna ve Türk kamuoyuna enjekte edilmesi yoluna gidilmişti. Nitekim tozdan, dumandan ferman okunmayan 12 Mart sonrası günlerde, örneğin eski politikacılardan bir Ferit MELEN çıkmış, sanırım Bolu'da yaptığı bir konuşmada: «... 12 Mart'ta emekli edilen subaylar, ülke zararına o denli yıkıcı niyet ve hazırlık içindeydiler ki şayet işi çabuk tutup kendileri tasfiye edilmeseydiler, Anadolu'daki Türk halkını tren katarları ile Rusya'ya gönderip yerine oradan, Komünizme şartlandırılmış insanları getirerek Anadolumuza yerleştireceklerdi!» gibilerden sözler sarfedebilmiş, «Darbeciler, Çankaya'dan Esenboğa'ya kadar her elektrik direğine iki kişiyi asacaklardı!» yollu aklın, mantığın, sağduyunun ve de insafın kabul edemeyeceği iftiralar, suçlamalar ve karalamalar söylencesi kulaktan kulağa fısıldanabilmişti. Bu iftira kampanyası sürüp giderken de, düne kadar emirlerinde çalıştığımız sayın Kuvvet Komutanları, dilsiz ve suskun kalmayı yeğlemişler, gerçeği açıklama yoluna gitmemişlerdir. Bir bakıma da böyle davranmakta haklı idiler; çünkü, imzalayıp Cumhurbaşkanına ve her iki Meclisin Başkanlarına verdikleri ünlü Muhtıra ile, koskoca bir devletin Anayasal düzenini demonte etmişler, yekpare bir aygıt olmaktan çıkıp bir parça yığını haline dönüşmüş olan devlet yapısının ürkütücü tablosu karşısında: «ya ileride bize niçin böyle yaptınız, diye sorarlarsa?» kaygısı ile, çaplarının çok üstündeki bu tasarrufu, haklı, mazur ve meşru göstermek için suçlanacak kişiler, müdahaleye mecbur kaldıklarını kanıtlayacak hayali gerekçeler arama çabasına düşmüşlerdi.

Bu hal, uzunca bir süre devam etti. En sonunda şimdi burada açıklamayı uygun görmediğim bir kanaldan, güçlü muhtıra imzacılarından GÜRLER'e bir haber salmak zorunda kaldık :

— Aslı, esası olmayan ve giderek dayanılmaz derecelere varan bu yayınlar, tevatürler ve söylentilere ar-

tık bir son veriniz. Gerçeği en iyi bilenlerin başında geliyorsunuz. Bizlerin, uluorta karalanmamız sizlere bir şey kazandırmayacak, şayet Muhtıra verişiniz sizleri bir gün suçlu duruma düşürecek ise suçluluğunuzu hafifletmeyecek ve ortadan kaldırmayacaktır. Bizim soylu suskunluğumuz, yetkili yetkisiz ağızların ve kalemlerin bizlere yüklemeye çalıştıkları suçlamaları kabul ettiğimiz anlamına gelmesin. Sırf şerefli ocağımıza saygımızdan, Silahlı Kuvvetlerimizin, her şeyden üstün tuttuğumuz birlik ve beraberlik ruhunu zedelemek istemeyişimizden susuyoruz!..

Nitekim bu girişimin sonucu GÜRLER, bir büyük kentimizde, Komutan ve subaylarla yaptığı ve 12 Mart Muhtırasının verilişinin nedenlerini açıklayan bir söyleşi sırasında, kadirbilir ve uygarca cesaret sahibi bir muhabere subayının: «Sayın Komutanım, 16 Mart'ta emekliye sevkedilen General/Amiral ve subaylar hakkında çok kötü ve akıl almaz suçlamalarda bulunulduğunu okuyor, duyuyoruz. Bir bölümünü yakından tanıdığımız bu subayların, böyle bir emel peşinde koşacaklarını şahsen benim havsalam kabul etmiyor. Bu hususta bizleri aydınlatır mısınız?» sorusu ile karşılaştığında şu yanıtı vermek zorunda kalmıştı :

«Emekli edilen General/Amiral ve Albay arkadaşlarımız da en az bizler kadar memleketsever, ATATÜRKÇÜ değerli kişilerdir. Aramızdan ayrılışları, sadece Silahlı Kuvvetlerimizin bir iç disiplin kaygısından kaynaklanmıştır.»

İçtenlikle inanıyorum ki, 12 Mart Muhtırasının verildiği tarihten çok önce, Silahlı Kuvvetler, ülkede olup bitenlere bakarak, o günkü hükümete, parlamentoya ve yöneticilere karşı güvenini tümden yitirmiş bulunuyor, her düzeyde yapılan her söyleşide, ülkenin durumu ve bu bunalımdan çıkış yollarının neler olabileceği tartışma konusu oluyordu. O dönemin Başbakanı DEMİREL, Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında istediği kadar: «... Silahlı Kuvvetler Hükümetin emrinde değil midir? Niçin Silahlı Kuvvetler iktidarın hizmetinde olmasın? O zaman başka

şeyler düşünmeye ve konuşmaya mecburuz...» «... Milli Güvenlik Kurulunu, hiç bir siyasi maksadın arkasına koymak istemedik. Silahlı Kuvvetleri de hiç bir maksadın arkasına koymadık... Silahlı Kuvvetleri disiplin altında tutmak için, Anayasa değişikliği icabediyorsa bunu yapmaya çalışalım... Türk Silahlı Kuvvetlerini disiplin içinde muhafaza edemezsek Türkiye Cumhuriyetini ayakta tutamayız... Sayın Genelkurmay Başkanı bugünkü ortamla 27 Mayıs öncesini birbirine benzetiyor. Buna iştirak edemem. O zamanki hükümet için ileri sürülen iddiaların bugün hiçbiri yoktur... Bugünkü idareye karşı yapılan iddia, kanunları tatbik etmemektir. Kanunu tatbikle herkes mükelleftir; yalnız hükümet değil!... Bir taraftan memleketi ihtilal ortamına getiriyorsunuz, diğer taraftan «niye diktatör olmuyorsunuz?» diyorsunuz. Biz genellikle alıngan değiliz ama müesseseler bize kırgınmış da karşımızdaymış, bu bizi küçültmez, bu iddiayı ileri süreni ve o müesseseyi küçültür...» şeklinde konuşmalar yapa dursun, 12 Mart'ın öncesinin o sıcak günlerinin birinde, 24 Şubat 1971 günü saat 15.30 da, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh TAĞMAÇ, Başbakanlığa, yukarıdaki sözleri söyleyen DEMİREL'in çalışma odasına 300-400 adım uzaklıktaki Genelkurmay Karargahında görevli General/Amirallerin katıldıkları bir toplantı düzenleyip görüş ve önerilerini alabiliyordu. Kamuya ve basına, ya hiç sızmayan, ya da çok kalın çizgileriyle intikal eden bu toplantı, başta TAĞMAÇ olmak üzere, sözalanların sergiledikleri görüşler, öneriler bakımından bence, Parlamento, Hükümet ve Yönetim bağlamında, 12 Mart öncesi Türk Silahlı Kuvvetlerindeki ruh haletinin ne merkezde olduğunu en açık şekilde yansıtan ibret verici bir tablodur.

TAĞMAÇ, toplantıyı açarken şöyle diyordu :

— Bayramda sizlerle, kıtalarla konuştum. Bu ortam içinde nerede olmalıyız? Arkadaşlar, yazılanların etkisinde kalınacağını bilmelidirler. Ruh, bayrak, vatan sevgisi gibi unsurlar lobut gibi oturamaz. Gencin ateşli mizacını bir kap içinde tutmalı. Gençler çabuk telkin altında ka-

lır. Üst rütbelilerin ise sinirleri gerilir. İnsanlar zamanla, telkinle zihniyet değiştirir. Mecusi Hıristiyan olur. Mektepte körü körüne itaati öğretiyoruz ama bu, ortamın ağır baskısına yetmez. Komutanlar, Üniversite gibi her gün forum da yapamaz. İstihbarat ve karşı istihbarat var. Hoparlörle, açlık ve sefalet şöyle, böyle diye yapılan telkin, insanı çökertir. Kontr-espiyonaj ve Kontr-propagandaya karşı siz de neşriyat yapacaksınız. Halbuki hiçbir şey yapmıyoruz. Gazete çıkarsak da politik yazı yazamayız. Şurada üç konferans verdirdik. Bu konferanslara bir sen, ben gidiyoruz, konuşuyoruz. Başka bir şey yok. O halde çare? Nasıl sağ'dan, sol'dan korunacağız? Silahlı Kuvvetlerin başı olan Karargahtayız. Ne yapmak lazımdır? Çare nedir? Demokratik Anayasa, Meclis var. Yapar, yapmaz, konumuzun dışındadır. Biz Silahlı Kuvvetleri nasıl ayakta tutacağız? Onu düşünelim. İçimizde istihbaratçılar var. 1961-1962 den sonra işleri rayına oturtmak için 4 sene çalışıldı. 1968 den itibaren sapma başladı. Sapma, bugün 1961-62 deki duruma gelmeye başladı. Komutan, eğitimi nasıl yaptıracağını düşünür. Biz burada, Türkiye'ye yayılan kıtalara nasıl hükmedebiliriz? Oturup arkadaşlarınızla bunu münakaşa edebilirsiniz tahmin ederim. Tahmin değil, edersiniz. Onun, bunun çizdiği yolda değil de, memleket ne olacak? Şu gider bu gelirse ne olur? Onu yasama organları düşünsünler. Biz devleti, Cumhuriyeti korumakla mükellefiz. Ötekileri Meclis korur, kararı alır. Biz gidip onlara: «Şunu yap!» dersek demokrasi kalmaz. Onlar da halkla konuşurken «Türk Ordusu emniyetinde uyuyoruz.» diyorlar. O halde ne yapalım? Ordunun inancını korumaya mecburuz. Yoksa Ordu elden çıkar. Binaenaleyh bir tedbir almak zorundayız. Ordu bir şey yapmasın, öyle kalsın denir ise mesele yok. Şimdi arkadaşların, tartışmasız fikrini, kurmay gibi söylemesini istiyorum. Nasıl bir tedbire giderek badireyi atlatabiliriz? Silahlı Kuvvetleri sarsmadan bir ana fikre varmak zorundayız. O mertebeye geldik. 1961 de bir ihtilal olacak deyince birkaç grup vardı. Talat gibi. İdeolojik fikirler yoktu. «Biz idare edelim!» dediler. Şekil

değişikliği idi. Bugün bir ihtilal yapılacak ise bir sağ-sol rejim, devlet ihtilali yapılacaktır, ya padişahlığı, ya da komünistliği getirecektir. Lanse edenler yekten bunu demiyor. Bilahare ikisinden birini yapacak. Biri çıkıp: «Hükümeti ben idare edeceğim!» dese kimse arkasından gitmez. Hepiniz halkla konuşuyorsunuz. Intibalarınız nedir? Talebe hareketi her yerde oluyor diye başka milletleri misal veremeyiz Fransa'nın sınırında düşman yok. Ekonomisi oturmuş. Etnik iddialar peşinde koşanlar var. Böyle bir şeye maruz kalınca nasıl parçalanacağız, düşünün. Bulgar, Yugoslav komünist olabilir. Slav ve mütecanistir. Bu bakımdan bizim şartlarımız bizi hassas olarak meydana çıkarmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun yıkıldığı 1918 durumundayız. Hakikatleri açık görmeli. Saklamak, gizlemek olmaz. Bir komutan durumu açıkça, bütün çıplaklığı ile ortaya koymaz ise başarı sağlayamaz. Türkiye bugün iç, dış asayişi için mücadele ediyor. Çok net, açıkça fikirleri ortaya koymalıyız. Tekrar ediyorum. Sözlerim politik bir forum değildir. Tartışmaya girmeden fikirleri istiyorum. Devleti değiştirmeli meselesine gelince onu da anlatırız. Onun da yeri vardır. Böyle bir tehlike var mıdır? «Silahlı Kuvvetlerde böyle bir tehlike yoktur» denebilir. Büyük tahribat, orduyu yıkmak için propagandadır. Yazılar, olaylar, konuşmalar, Meclis, hepsi Orduyu tahrip edecek propagandadır. Biz de tedbir alamıyoruz. «Herkes pamukla kulağını kapasın!» diyemeyiz. Herkes görüyor. Konuşur. Onun için fikirler açıkça söylensin. Politik kısmı hiç karıştırmayın. Meclis, Anayasa ve saire.. Biz, Silahlı Kuvvetleri korumak için ne tedbir alalım? Fikri olanlar var mı?..»

Evet, Genelkurmay Başkanı Orgeneral TAĞMAÇ'ın, ülkenin içinde bulunduğu durumu ve gelişmeleri değerlendirmesi böyle idi ve olayları böyle görüyordu!....

Şimdi, toplantıda görüşlerini dile getiren Generallerin konuşmalarından bazı alıntılar yapalım.

Hv. Korgeneral Niyazi GÜL: «— Bahis konusu propaganda ve yayınların askeri sahada ne derecede müessir (etkili) olduğunu ve nüfuz ettiğini (sızdığını) sap-

tamak için özel gruplar veya ekipler teşkil etmeli. Bu ekipler Silahlı Kuvvetlerin muhtelif kademelerinde araştırmalar yapmalı...»

Orgeneral Hamza GÜRGÜÇ: «... Hükümet ve devlet çapında tedbir alınmadıkça Silahlı Kuvvetlerimizin sarfedeceği çaba boştur... Yüz senedir memlekette yegane sağlam müessese olarak Ordu bulunmuştur. Son zamanlarda doktrinler, akımlar, Silahlı Kuvvetlerimize tevcih edilmiş bulunmaktadır. Bu akımların yöneticileri, kendi doğru bildiklerini söylerler, subay ve astsubaylara birinci derecede matbuat (Basın) kanalından saldırırlar. Bunlara karşı mevcut kanunlarla muamele ve mukabele edilmeli... Bu hususta eğitim şart... Doktriner çalışmalar mevcuttur. Kürt, Ermeni ve Laz gibi etnik ayrılıkçı ve bölücü iddialar var. İkinci nokta mezhep ihtilafı... İstihbarat personeli ve Komutanlık münasebetleri (ilişkileri) iyi değerlendirilmelidir. Beni ihbar eden bir dosya varsa bu dosya istihbaratta kalmamalı, personele intikal etmemeli, korumacılıktan, dosya kaldırma huyundan vazgeçilmelidir. Yaratılışımızda «babacanlık» vardır... Kişi hakkında rapor veren kaynağa da güvenmeme eğilimi görülüyor. «MİT teşkilatının cahil bir adamı yazmış, denilip çıkılıyor işin içinden... Halbuki unutmamak gerekir ki o raporu kaç kişi yazmış, tetkik etmiştir.»

Tümgeneral Cihat AKYOL: «—... Silahlı Kuvvetlerimizin bugünkü ortam içinde gerçekten sağlam bir durumda olup olmadığı hakikaten ortada bir mesele... Mikroplar ve mikrop saçan mihraklar ortada olduğuna göre, Silahlı Kuvvetlerimizin de mikrop alacağı tabiidir. O halde konuyu o tarafa taşırmadan, söz sahibi kimselerin tutumlarında değişiklik yapılmalıdır. Bu kademelerin neler olduğu malumunuzdur. Devlet organlarının bir yere de istinad etmeleri gerekir. Alınacak tedbirler:

1. Silahlı Kuvvetlerde herkese, emir-komuta zincirinin mevcudiyeti ve önemi, Silahlı Kuvvetlerimizin yetkili Komutanlar marifetiyle politikayı yakından takip ettikleri anlatılmalı.

2. Komutanlardan, 22 Şubat ve 21 Mayısta olduğu

gibi şişe tapası rolü oynamaları istenmemelidir. Komutanlar, kıtalarını avuçlarında tutmalı, büyük Komutanların emrinde oldukları kendilerine iyice anlatılmalıdır.

3. Silahlı Kuvvetler içerisinde yeterli seviyede istihbarata kati ihtiyaç vardır. Bu bir teşkilat meselesidir. Personelin temayülü ve faaliyetleri hakkında önceden haber alıp tedbir ittihaz etmek gerekir...»

Hv. Tümgeneral Arslan ÖNER: «—... Devlet tedbir alamadığından Silahlı Kuvvetlerin aldığı tedbirler de kifayetsiz kalmaktadır... Komutanlar astları ve birlikleri ile konuşmalar yapmalı. Psikolojik harp şubesi genişletilmeli, uyarıcı konferanslar verilmeli, foto-film merkezince 20 dakikalık öğretici film hazırlanmalı, tiyatro ekibi kurulmalı, bunlara uçaklarla birliklere gönderip temsiller verdirilmeli...»

Hv. Tuğgeneral MIHÇIOĞLU: «—... Acil tedbirler almaya kesin ihtiyaç var. Hükümet şimdiye kadarki hareketlerinde aciz kalmıştır. Geçenlerde Amerikan Sefaretinin önünde polis kulübesine bomba atılmıştı. Ben olaydan beş dakika sonra oradan geçtim. Şayet beş dakika geç değil de tam o sırada geçse idim ve durumu görse idim müdahale etmeyecek miydim? Tabii müdahale edecektim. Bir vatan evladı olarak bu benim vazifemdi. O halde Ordunun da müdahale edeceği kesinlikle Hükümete anlatılmalıdır...»

Tümgeneral AYIK: «—... Silahlı Kuvvetlerimiz aydınlatılmalıdır. Ne yapacak isek beraber yapmalıyız. Hiç kimse hiç bir kliğe kapılmamalıdır... İki, üç aydır birçok gelişmeler oluyor. Fakat biz subayları yeterince tenvir etmiyoruz (aydınlatmıyoruz)... «Yalnız mıyız? - Boşlukta mıyız?» gibilerden tereddütler hasıl oluyor...»

Tümgeneral Mithat KOPSAVAŞ: «—... Bu gibi işlerin dallanıp budaklanmaması için özel bir grup kurulmalı ve bu grup, komutanları aydınlatmalıdır. İnhimakleri (düşkünlükleri) ayrı olanlar hakkında derhal işlem yapılmalıdır. Genç muvazzaf subaylarımızla Orduya giren yedek subayların münasebetleri iyi kontrol ve tanzim edilmelidir. Silahlı Kuvvetler mensuplarının halkla münasebetleri

yeni baştan düzenlenmelidir. Hükümetle sıkı işbirliği yapılmalıdır. Nihayet Hükümete, gereken bütün yardımlar yapılmalıdır...»

Tümgeneral Rüştü NAİPOĞLU: «—... Silahlı Kuvvetlerimiz dışında bulunan ve Silahlı Kuvvetlerimize menfi etki yapan dış etkenler (Üniversite, Basın, TRT) de müessir tedbirler alınmalıdır. Ama bu bizim sorumluluğumuz dışında kalan hususlardır. Silahlı Kuvvetler içinde aşırı cereyanlara alet olmuş gazeteler nedense ısrarla okunuyor. Hem de çok okunuyor. Kütüphanelerimizde bile sol yayınlar mevcut. «Anayasa yasaklamamış. Binaenaleyh ben de okuyabilirim ama tesir altında kalmam!» denemez. Bugün «Bizim Radyo» yayınları ile TRT ve sol gazeteler tıpatıp aynı şeyleri yazıyor ve söylüyorlar. Bütün dünya Silahlı Kuvvetlerinde, Silahlı Kuvvetler mensuplarının temayüllerini, fikriyatını ortaya çıkarmak için özel organlar, bültenler vardır... Zatıalinizin bugün yaptığınız konuşma herkesi birleştirmiştir. Subayın dosyasında: «Bu subay şu fikriyattadır!» diye yazıyor, fakat çoğu komutanlar, bunu açığa çıkarmıyorlar. Elimizde iki önemli unsur var: Birisi okullar. Diğeri de kıtalar... Derhal teşkilat kurup yayınlar hazırlanmalı...»

Tuğgeneral Mehmet TUĞCU: «—... Bir karar arafesinde olduğumuz açıkça görülüyor. Kanaatimce sıkıntı, eğitim verilmemesinden gelmiyor. Acaba bir emir verip günde 16 saat eğitim yapsak zatıaliniz huzur duyabilecek misiniz?... 1961 Anayasası aşırı hürriyetler getirmiştir. Biz, daha 1961-62 lerde, bu aşırı hürriyetlerin, Silahlı Kuvvetlerimize etki yapacak şekilde kullanılması ihtimaline karşı propagandaya girişse idik, ancak şimdi semere verebilirdi. Binaenaleyh şimdi girişeceğimiz bir karşı propaganda ancak beş sene sonra meyvesini verebilecektir. Hatırlarsınız, 69 subay bildiri yayınlamışlardı. Onların hareketlerini tezciye etmek için harekete geçildi, fakat kanunda bildiri yayınlamanın yasaklandığına dair bir kayıt bulunamadı. Şimdi tasavvur ediniz, elli er kalkıp da Tandoğan meydanında oturma grevine teşebbüs etse ve basın da bunu yazsa ne olacak? Erlere sorulsa:

«Neden böyle hareket ediyorsunuz?» diye, onlar da: «Çavuşumuzun yemek dağıtımındaki tarafgirliğine karşı bu hareketi yaptık» diye cevap verseler ne yapacağız? Komutanlar, Milli Güvenlik Kurulunda Hükümete dayatıp Hükümeti değiştirmeli, Anayasanın basın, toplantı, yürüyüş.. v.b. hükümleri kısıtlanır ise - ki pekala mümkündür - ve kurulacak olan Koalisyon Hükümeti de reformlara girişir ise, Silahlı Kuvvetler de pekala eğitimine döner...»

Bir Karacı Tuğgeneral: «—... Üç tedbir düşünüyorum: Zatıaliniz başta, birlik ve beraberlik içinde olmak. Çok uyanık bulunmak. Orduevinde verilen ve çok faydalı olan konferansları bastırıp yayınlamak...»

Korgeneral Atıf ERÇIKAN (Çok yüksek sesle konuşarak): «—... Esef ederim, kahrederim, bu kadar Generalin burada bir korku ve kaygı altında toplanmasına.... Böyle bir toplantıya katılacağıma Allah canımı alsa evlâ idi... Çocuk doğar, büyür, çevresindeki gelişmelere ve atmosfere göre fikir değiştirir. Bundan on sene geçtikten sonra ona: «Sen önce şu fikirde idin, neden fikrini değiştiriyorsun? Neden böyle düşünüyorsun?» diyemezsiniz. Bugün rejimi değiştirmekten sözedenlere rastlıyoruz. Profesör zehirli telkinleri ile evladımı silahlandırıp karşıma çıkarıyor. Ben, bu profesöre sual soracak yerde kalkar da Generale sorar isem kabahat işlerim. Bu Meclis benim memleketimin Meclisi midir, yoksa dingonun ahırı mıdır? Telefonla kuvvetli bir ihtar çekilir, yola gelmeleri istenir. Geçirdiğimiz bayramda hemen hemen herkes Ankara dışında bir yerlere gitti. Diyebilirim ki bir ben kaldım. Bayram mesajında: «Silahlı Kuvvetlerin sabrının ne zaman tükeneceğini kestirmek mümkün olmaz!» sözüne bakarak, mesela dört yarbay kalksa da «sabrım tükendi!» deyip harekete geçse idi ne olacaktı?... Olup biten hadiselerden, konuşmalardan, maiyetlerinizi yeterince haberdar ettiğiniz söylenemez. Bittabii sonra da merakta kalırsınız. Konuşmalarınız daima kapı arkasında cereyan etti. Bizler tenvir edilmedik. Biz karşımızda dört Komutan biliyoruz. Hükümet Üniversitede karakol açı-

yor. Çıkarılacak kanun için bizim de fikrimizi aldılar. Adamlar öldürülüyor. Brüksel'de bulunduğum sırada Turgut SUNALP Paşa ile birlikte okumak üzere bazı kitaplar aradık, bulduk, okuduk. Che Guevara'nın fikri bizim memlekette nasıl kuvvet bulur? Kitap yazıyor: Amerikalı, şeker kamışını 60 paraya alıyormuş. Direnme bu sömürüden çıkmış. Öteki adam, LENİN yazmış... Ben MAO'dan, LENİN'den ibret ve ders alacak bir devletin evladı değilim. Çan Kay Şek, Komünizm yayılmasın diye milyonlarca insanı öldürmüş. Ama önleyebilmiş mi? İmam-Hatip Okulları, ümmetçilik, fikirsiz hükümet, solcuyu önlemek ve karşılamak için asker istedi. 1962 den beri değerli evlâtlarımızı tekaüt edip duruyoruz. Devletin Senatörleri, Milli Ordu, Amerikan düşmanlığı konularını ele alıyorlar. MİT ne yapar? (Bu sırada TAĞMAÇ, salonun kapısının kapatılması ve dışarıda kimsenin bırakılmaması emrini veriyor) Zaman zaman İstihbarat Başkanlığı, verdiği brifinglerle bizi aydınlatmak ister. General arkadaşlarla konuşamıyoruz. Kimine gidiyorsun: «Aman bu çok nazik ve tehlikeli konu.. Konuşmayalım!» diyor. Ötekisine gidiyorsun: «Aman bu sene terfi sırasındayım!» diyor. Terfiini, tayinini düşünen namuslu olamaz! Bir kısım subaylarımız: «Devrim yapacağız!» diyor. Diyor ama neden Che Guevara'nın peşinde oluyor? Bunu ona soran çıkmıyor. İçimizde: «İstihbarat düzeni kurup subaylar hakkında bilgi toplayalım!» deniliyor. Allah saklasın. Abdülhamit de böyle yapmıştı. Memleketin silahlı kuvvetlerinin güzide evlatlarını yeriz. Ne hacet, Necmeddin ERBAKAN'ı getirelim, olsun, bitsin... Herşeyin kabahatini kendimizde bulalım. Şurada DEMİREL aleyhinde bir laf etsem, on dakikaya kalmaz, kulağına gider. Herkesin, Ordu, Kolordu Komutanlarının kabahati vardır. Küçüklerine çok taviz vermişler... Kuvvetini kimse alıp götürmez. Arzettim, ihtilal değil, Başbakanın kapısını çalın, söyleyin. Yarın Altındağ'dan yüzbin kişi ayaklanıp yürür ise kimse kurtaramaz. Benden elli bin askerle karşı koymak istenir. Ben nasıl karşı koyarım? Asker, kendi vatandaşına, arkadaşına silah çeker mi? Ordumuzun disiplinli, va-

kur ve güven verir bir ordu olması yetmez, istikbal için acar, cesur insanlardan ibaret olması da istenir. Anamı Kabe yolunda zina etmiş olayım ki şu anda emir verin, pencereden atlayayım. Başka türlü konuşanları, başka türlü konuşuyor diye elimine etmemelidir. Hiç adetim olmadığı halde bir haftadır tabanca taşıyorum. Neden? Çünkü, «ATATÜRK de ne yapmış ki?» diyeni vurmak için... Şimdi isterseniz beni tekaüt edin..» (ERÇIKAN, bu sırada hafif fenalık geçirdiği için dışarı çıkarılıyor).

Genelkurmay Başkanı Orgeneral TAĞMAÇ: «— ...Arkadaşımız heyecanlı: Hisleriyle konuşuyor. His başka, devlet idaresi başka... Hisle devlet idaresi olmaz arkadaşlar!. Sözlerinde hakikat payı yok değil. Politik konular mevzuu bahis değildir. Anayasa yaptık. Bunu Silahlı Kuvvetler yaptı. Silahlı Kuvvetlerin baskısı ile devlet yaşamaz arkadaşlar!. Devletin yaptığı her hatayı «Düzelt!» diye devlete ihtar edemeyiz. Arkadaşın konuştuğu çok basit: Biz gidip 35 milyonluk bir devleti idare edebilir miyiz arkadaşlar?... Milletler birbirine girmiş durumdalar. Biz düzeltiriz diye formülünüz var ise şimdi el koyalım! Afrika'da olsak arkadaşımın dediği olur. İşte Milli Birlikçiler... «Devleti demokratik idareye teslim ettik!» dediler. Yunan devletinin askeri baskı altında olduğu hakkında dünya matbuatında yazılar çıkıyor. Batıda benim yazdıklarımı kimse yazmaz. Ekonomik etkilerin olduğunu bilmiyor değilim. Biz bunları söylüyoruz. Bayram mesajımın ikinci paragrafı bu konuda. Silahlı Kuvvetlerimizin devlet idaresine el koyması güç. Zaten işi oraya götürmemek için çırpınıp duruyoruz. Bomba atmış, bana ne? Beni ilgilendirmez.. Ama ilgilendiriyor. Niye?.. Benim teşkilatımı da sarsıyor da onun için ilgilendiriyor... Arkadaşımızın dediği gibi Başbakana: «Çekil!» demek itibarımızı kırar. Benim Afrika ülkelerine itimadım yok ise Batı'nın da bana karşı itimadı gittikçe düşüyor. Devlet ise itibarlı olmalıdır. En tehlikeli durum, Silahlı Kuvvetlerin bu işe bulaşmasıdır. Eskiden Osmanlı Sadrazamlarının boyunlarını vurdururlarmış. Ama öteki Sadrazam

adayı, kapının dışında Sadrazamlık mührünü almak için gene de beklermiş. En sonra bizi çağırırlarsa olur. Üç gün için ben Başbakan, sen Genelkurmay Başkanı olursun. Biz ise o vakte kadar Orduyu tutalım diyoruz. Devlet nedir? Devlet nasıl idare edilir? Arkadaşımızın fikri yok. Sizin haberdar olmanız gerektiği nisbette sizlere olup bitenleri elbette söylerim. Ben on senedir meşbu hale geldım. Bakın heyecanlı genç arkadaşımız nasıl konuşuyor? Genç dedim. Tabii bana göre genç... Arkadaşların görüşlerini bir noktada tutmak lazım. Arkadaşımız, bir genç grupta nutuk çekse, o gençler silahlarını çeker, yürürler. Benim bu gibi konuşmaları dinlemem bile devlet otoritesine sığmaz. Yarın, ihtilal olacakmış gibi sözler dolaşıyor. Herkesın bir canı var. Şayet can korkusuna ve kaygısına sahip isek harp edemeyiz arkadaşlar. Evvela devleti düşünmeliyiz. Bugün yanlış idare ediyorlar. «Öyle ise yarın başkaları gelir» diyebiliriz. Bunlar söylenir, o kadar... Arkadaşın dediği gibi telefonla Meclise ihtar çeker isek o Meclis, Meclis olmaz. Zaten bu kabil konuşmalarla otoriteyi sarsıyoruz. Bunun kabahatlisi ben miyim, sen misin? Burada münakaşa edilecek değil. Anayasanın tatbikinde bız ısrar ettik. Doğru sevk ve idare etmediler. Böyle olduk. O da başka mesele... Kolundan tutup çekme mecburiyetinde kalınılabilir. Böyle bir mesuliyeti omuzlanır isek daha kötü oluruz. Bu kurt politikacılar insanı rahat bırakmazlar. Dürdüncü Murat gibi icra-yı faalıyet edemeyiz ki arkadaşlar... Kolay mı zannediyorsunuz devlet idare etmeyi arkadaşlar? Henüz kötümser değiliz. Durum da berbat değil. Yarın çöküyormuşuz gibi bir durum yoktur. Şayet o kadar kötü durumda isek ve sinirlerimize hakim olamıyor isek Komutan çeker tabancayı intihar eder. Onun için bu durum içinde kıtalara, istihbarata karşı koyma hakkında tafsilatlı emir verdik. Bu Abdülhamit jurnalciliği değil ki... Ordunun durumu nedir? Onu görmek istiyoruz. Yakın bir geçmişte, biz genç iken, biz de gazinolarda tenkitlerde bulunurduk. ATATÜRK'e serhoş dedik. Başımızdakini tenkit ederdik. Subay ne konuşuyor? Fikriyatı, te-

mayülü nedir? İsim istemeden öğrenmek istediğimiz işte bunlar...»

Orgeneral TAĞMAÇ'ın: «Sen yeni kıtadan geldin. Durumu nasıl görüyorsun?» sorusu üzerine konuşan **Tuğgeneral Orhan YAPGU :**

«— Birliklerde genç yedek subaylar, bizim muvazzaf subayları aşılıyorlar!»

Orgeneral TAĞMAÇ: «—... İşte demedim mi? Genç subayımız onu dinliyor, gazeteyi okuyor. Halifeden bahseden gazeteyi okumaz ama buna mukabil Ramazanda kalkar oruç tutar genç subay... Bu ne? O ne? Orduevinde verilen konferanslarda dinlediklerimizin daha önce kaçta kaçını biliyorduk? Subaylar başka, astsubaylar başka kanallardan propagandaya maruz bulunduruluyorlar. Zannetmeyelim ki, heyecanla konuşan arkadaşımın bahsettiklerini biz bilmiyoruz. Hepsini biliyoruz. En son çare Ordudur. Memleket, sürüne sürüne uçuruma gelirse o zaman tutup çıkarırız. En kötü hal tarzı (çözüm şekli) budur. Şimdi yap. Hemen sol cephe: «Faşistler geldi!» diye karşına dikilir. Bütün hassasiyetle, Ordu müdahale etmeden işler düzelsin isteriz. Ama henüz o noktaya gelinmedi. Komutan son noktada kararını verir. Yanlış yola sapmış bir kaç insanın avantüriye hareketlerine karşı Orduda alınacak acil tedbirler istiyorum. Biz bunda biraz geriyiz. Maalesef on sene evvel biz bunu yapmamışız... Albaylar da dahil konuşabilirim. Olaylar, bize de bomba atacak seviyeye gelmiş midir? Henüz batmıyoruz. Soğukkanlı olalım. Hislerle konuşmak suretiyle bir karara varamayız. Muhabere kaybolmadı. Tedbirler arıyoruz. Genç arkadaşlar heyecanlarını önlemeli. Bunlara hakim olunmalıdır. Silahlı Kuvvetlerin idare ettiği yerde devlet yoktur.»

Korgeneral A. Fehmi BAŞAR: «—... Huzursuzluğu hepimiz biliyoruz. Neden huzursuzluk var? Onu tesbit etmeliyiz. Beni müteesir eden (üzen) hususlar şunlardır :

— ATATÜRK ilkeleri korunmuyor.

— Laiklik ilkesi zedelenmiştir. Taviz verilmiştir.

— Çeşitli kitleler eşit muameleye tabi tutulmuyor.

Açık söylüyorum, bir komünist bana, gericiden daha iyi muamele eder. Yobaz ve cahil hoca: «Kızını gavura vermek istiyor isen subaya ver» diyecek derecede subayı dinsiz görüyor. Ben şahsen Orduda bozukluk olduğuna kani değilim. Gericilik yanında Komünistlik daha az tehlikeli bence.»

Orgeneral Memduh TAĞMAÇ: «—... Toplantıyı kapatacağız. Heyecanlanmadan, heyecanlarımızı teskin ederek durumu tartışmak lazım. Bu memlekette çok şey olur. Müstakil Türk devleti kalmaz. Genç bunu idrak edemiyor. Siz değil, bizler şanssızız. Birinci Dünya Harbinden bu yana, 1930 lar hariç, hep keşmekeş devam edip gidiyor. Siz gençlerle, kudretli memlekete sahip oluruz. Tabii kıta komutanları ile de Cumartesi günü konuşacağız. Bir ricam daha. Herkes polemikle meşgul. Yazıp duruyor. Devlet otoritesi kırılıyor. Yoksa birşeyden kuşkumuz yok. Çok hassas bir devrenin zirve noktasına yaklaşıyoruz! Konuşulanların dışarı anlatılmaması lazım. Ketum olalım.»

Her ne kadar Orgeneral TAĞMAÇ, toplantıyı kapatırken: «Konuşulanların dışarıda anlatılmaması lazım» demiş ve ben de o tarihte Genelkurmayda değil de Kara Kuvvetleri Karargahında görevli bulunduğum için katılmadığım bu toplantının tutanaklarını Tümgeneral Şükrü KÖSEOĞLU'ndan alıp GÜRLER'e de okutmuştum. Bu belgeyi Hazreti Eyüp sabrı ile açıklamadan tam 14.5 sene saklamış olmama karşın bugün, artık kendi kendime uygulayageldiğim ambargoyu kaldırıp, denilebilir ki 12 Mart öncesinin en ilginç toplantılarından birini kamuoyuna açıklamaya karar verdim.

Bu toplantıda başta, o dönemin Genelkurmay Başkanı ve daha sonraları da 12 Mart Muhtırasının baş imzacısı olan Orgeneral TAĞMAÇ olmak üzere ortaya konulan görüşler, sorunlara yaklaşım biçimleri, önerilen önlemler, kanımca son derece «indicative (açıkça gösterici)» niteliktedir. Yazdıklarımın değişik bölümlerinde, 12 Mart Muhtırasına götüren olaylar dinamiğinde, zaman zaman koyduğum kişisel tanıların doğrulayıcı gerekçele-

rini bu konuşmalarda - özellikle TAĞMAÇ'ın sözlerinde - bulmak mümkündür sanıyorum.

Toplantı tutanağından da açıkça anlaşılacağı üzere, o günlerde, ülkenin, içinde bulunduğu koşullar ve bu koşullardan kaynaklanan bunalımdan kurtulma çareleri konusunda TAĞMAÇ'ın görüşünü şöyle özetlemek olasıdır sanıyorum :

— TAĞMAÇ (doğal olarak öteki Kuvvet Komutanları) **her şeyi** bilmektedir (bilmektedirler).

— Ordu en son çaredir. Memleket, sürüne sürüne uçuruma geldiği takdirde Ordu müdahale etmeli, memleketin elinden tutup çıkarmalıdır.

— Bu müdahale daha erken yapılırsa, Silahlı Kuvvetler, sol cephenin «faşistlik» suçlamasına hedef olur.

— Devletin ne olduğu, devlet yönetiminin ne denli güç bir iş olduğu yeterince bilinmiyor. Devlet idare etmek çok zor iştir. Kurt politikacılar rahat bırakmazlar.

— Genelkurmay Karargahında Generallerle böyle toplantı yapmak ve bu tür konuşmaların sergilenmesine izin vermek bile Devlet otoritesi ile bağdaşmaz.

— Silahlı Kuvvetlerin devlet yönetimine el koyması güç. İşi oraya götürmemek için çırpınılmaktadır. En tehlikeli durum, Silahlı Kuvvetlerin bu işe bulaşmasıdır.

— Başbakana, Silahlı Kuvvetler tarafından: «Çekil!» denilmesi devletin saygınlığını sarsar, kırar.

— Bir Generalin dediği gibi Silahlı Kuvvetlerce, telefonla Meclise ihtar çekilemez. Çekilir ise o Meclis, Meclis olmaz.

— Silahlı Kuvvetlerin ülkeyi yönettiği yerde devlet yok demektir.

— Silahlı Kuvvetleri, gelişen olaylara olabildiğince bulaştırmamak, ayakta tutmak gerekir. Olayların önlenmesi, falan hükümetin gidip fi-

lan hükümetin gelmesi, Meclisin işi ve sorumluluğudur. Silahlı Kuvvetlerin baskısı ile devlet yaşamaz.

Özet olarak ifade edersem, TAĞMAÇ, Muhtıracı Komutanlar arasında, Silahlı Kuvvetlerin müdahalede bulunması ve, hele hele yönetime el koyması fikrine karşı en fazla ürküntü ve allerji duyanı idi. Bir başka deyimle, sayın DEMİREL'in teşhis ettiği gibi «güvercin» idi. Buna karşın, gene de 12 Mart Muhtırasının verilmesine RIZA GÖSTERMİŞ, İMZASINI ATMIŞTI.

Neden?

Dörtlü Komuta Kademesinin en «şahin»i BATUR'un zoru ile mi?

TAĞMAÇ gibi inatçı bir kişiyi, hem de Genelkurmay Başkanı olduğu dikkate alınır ise, arzusu hilafına bir Muhtırayı imzalamak zorunda bırakacak kararlılık ve üstün iradeye sahip bulunma hazzını BATUR'a bağışlamak, tarihsel gerçeğe uyar mı?... O halde, daha başka dinamikler aramak mı gerekiyor?

İşte açıklığa kavuşturulması gereken bir sürü sorudan bir tanesi...

Yazgının ne garip tecellisidir ki, yukarıda belirttiğim görüşlere sahip olan ve, zamanki Anayasanın 110uncu maddesi uyarınca «görev ve yetkilerinden dolayı kendisine karşı sorumlu olduğu» Başbakanın ve hükümetinin en ağır biçimde eleştirilmesine, Meclisin küçük düşürülmesine, Anayasanın değiştirilmesine, kısacası, apaçık şekilde politik görüşlerin sergilenmesine sahne olan ve de «aman MİT duymasın!» gibilerden kaygılarla salon kapısı kapatılan «gizli» toplantılar yapmakta sakınca görmeyen TAĞMAÇ, «Muhtıra»nın verilmesinden sonra, 13 yüksek rütbeli subayı, «disiplin dışı davranış» suçlaması ile 24 saat içinde emekliye sevkediyor!..

Disiplin anlayışında ne hazin çifte standart?...

Aynı şekilde, anti-demokratikliği aşikar ve yasalara da ters düşen bu tür toplantıları düzenleyebilen TAĞMAÇ'a, Genelkurmay Başkanıdır diye ses çıkarmayan dönemin Başbakanı sayın DEMİREL, 12 Mart günü Muh-

mak gereken bu dört Komutanın hazırladıkları emeklilik kararnamelerini, istifa etmiş, daha doğrusu istifaya zorlanmış bir Başbakan olarak, kuzu kuzu imzalayabiliyor!

Kendi alanında «disiplin» ve «hükümet olma» anlayışının sui generis/kendine özgü (ancak TAĞMAÇ ile DEMİREL'in şahıslarına ve davranışlarına özgü) örnekler!...

Milli Güvenlik Kurulu Görüşmelerine İlişkin Notlar Geliyor

«22.1.1971, Ankara. Cuma
Milli Güvenlik Kurulu toplantı notları.
Cumhurbaşkanı :
1. Yılbaşı mesajı.

2. Parlamentoda siyasi grubu bulunan parti başkanları, rektörler, yüksek okullar ve özel yüksek okullar yöneticileri ile görüşüldü.

.....

Siyasi parti liderleri ile yapılan görüşmeler :
Görüşmeler üzerinde durulan konular :
— Anarşik hareketler.
— Sınıf mücadelesi.
— Servet düşmanlığı yaratılması.
— Özel teşebbüse karşı tepki.
— Irk farkına dayalı bölücülük.
.....

İsmet İNÖNÜ ile görüşme :
— Geçen yıl Üniversite 3.5 ay tedris yaptı.
— Hükümet Yaşar TUNAGÜR felsefesini yürütmekte.
— Gerekli tedbirler hükümet tarafından alınmamakta.

— Deliller kafi olmadığı için suçlular bırakılıyor.
— Kanunlar kafi, fakat hükümet aciz. Sağı tutuyor..
.....

FEYZİOĞLU (7.1.1971)

— Aynı endişeleri paylaşmaktayım.

— G.P. kuruluşu, gelişmelerin tepkisi oldu.

— .... önce komünist idi, sonra Kemalist oldu ve CHP taraftarı oldu.

— Fikir kulüpleri v.b. ile CHP işbirliği dolayısiyle oradan ayrıldık.

— Hızlı çöküşte AP nin olduğu gibi İNÖNÜ'nün de rolü vardır.

— İşçiler, Proleter v.b. gibi dergilerdeki yayınlar, Anayasaya aykırı olduğu halde bunlara karşı tedbirler alınmamaktadır. Devrimciler, proleter ihtilal önerisini açıkça yapmaktadırlar.»

.....

«Görüşmelerden edindiğim izlenim :

1 — Parti başkanları, açıkladığım karanlık noktalara katılmışlar, fakat önlemlerden sözetmeyerek Başbakanın 'çekilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

2 — Hükümet parlamentoda düşer. 3 kez düşerse seçime gidilmesi gerekir. Ne düşünüyorsunuz?

İNÖNÜ: Seçime gitmek zaruri olur.

BOZBEYLİ: Seçime gitmek zaruri olur.

FEYZİOĞLU: Mili bir koalisyon sorunu çözebilir (bütün partilerin katılmaları ile).

«Rektörler, akademi başkanları, yüksek okul ve okul başkanları ile yapılan görüşmeler.

Ayın 15'ine kadar görüşlerini istedim. Hepsi birer Muhtıra gönderdiler.

.....»

Kamuoyunu tatmin için bir tebliğ çıkarılması lazım diye düşünüyorum.

Kabul edenler?

TAĞMAÇ — Bazı kanuni tedbirler konuşuldu. Bir neticeye varmış değiliz. Bunun için bir tebliğ neşretmeyelim.

CUMHURBAŞKANI — Tebliğ yayınlanmasını kabul edenler: Hükümet. Kabul etmeyenler: Askerler.

Evet, yanlış okumadınız, yukarıdaki satırlar, doğal

üyesi bulunduğu Milli Güvenlik Kurulunun, resmi bildiri dışında kamuya açıklanması alışılmış olmayan görüşmelerinde özel olarak not tutan ve bu notları, vakit yitirmeden, «içlerinde ve başında olmadığını» iddia ettiği «grup»a aktaran bir Kuvvet Komutanının - Hava Kuvvetleri Komutanı BATUR'un - kaleminden çıkmış satırlardır; noktasına, virgülüne kadar...

.....

Dağ başındaki çoban bile bilir ki, devletin iç ve dış politikasının ve en ciddi güvenlik sorunlarının, asker, sivil, en üst düzeyde görüşüldüğü Milli Güvenlik Kurulunun görüşmeleri ve tutanakları, toplantı sonunda yayınlanan bildiri dışında kamuya açıklanmaz.

.....

«Kurul üyesiyim!» diye hiç bir kimse - bu kişi Kuvvet Komutanı da olsa - bu bilgileri, yasal yetkisi olmayan kişilere ve kuruluşlara, hele: «içinde ve başında bulunmadığı bir cuntaya» aktaramaz.

Ama BATUR, bu yasal gereğe uymamış, her türlü riski göze alarak (!), «ideal arkadaşları»nı (!) Milli Güvenlik Kurulunun kapalı oturumundaki görüşmelerinden haberli kılmıştır!

.....

Neden?

İşte bu «Neden?» sorusuna, dürüstçe verilecek yanıt, 12 Mart öncesinin, «kimin nerede olduğu» sorusunu büyük ölçüde aydınlatacaktır.

.....

Orgeneral Gürler'in Büyük Teveccühü Vardı Ama... Orgeneral Batur ile İlişkilerim

«Anılar ve Görüşler - Üç Dönemin Perde Arkası» adlı kitap satır araları ile birlikte okunacak olur ise, anı sahibinin, 12 Mart öncesi Hava Kuvvetleri Karargahındaki bir kısım subayların ve Generallerin oluşturdukları «grup» ile ve dolayısiyle de Kuvvet dışında - örneğin, Kara ve Deniz Kuvvetlerinde - öteki subaylarla - tabii bu

arada benimle - bilinen hazırlıklar doğrultusunda genelde herhangi bir bağı, özelde de organik bağı olmadığını kanıtlama çabası içinde olduğu açıkça görülür.

Bu anılarımın CUMHURİYET gazetesinde özet halinde yayınlandığı sırada BATUR, gazeteye gönderdiği ve tam metin halinde yayımlanan yanıtında, bu anlaşılmaz tutumunu daha da belli şekilde ortaya koymuş ve kendini, ben dahil öteki arkadaşlardan - bu arada kendi karargahında, kendi bilgi ve onayı ile hazırlık çalışmalarına katılan Havacı subaylardan - soyutlamaya büyük çaba harcamıştır.

Biz askerlerin kullandığımız anlamda «organik» sözcüğü, «kuruluş ve kadrosuna dahil bulunma» anlamına gelir. O tarihlerde, Kara Ordusuna mensup bir Tümgeneral olarak, Orgeneral GÜRLER'in emir-komutası altında Kara Kuvvetleri Komutanlığı karargahı kadro ve kuruluşunda Plan-Prensipler Başkanlığı görevini yapıyordum. Bu nedenle, sözcüğün lügat ve deyim anlamı ile GÜRLER ile tam ve kesin «organik» bağlantım vardı. Ama ayrı bir Kuvvetin Komutanı olan BATUR ile elbette «organik» bağ ve bağlantım sözkonusu olamazdı. Ama BATUR, öteki bölümlerde de açıkladığım gibi, Cumhurbaşkanı SUNAY'a verdiği yazılı Muhtıra karşısında SUNAY'ın: «Gel de açıkla bakalım ne demek istiyorsun Muhsin Paşa!» dediğinde, kendisi ile hiç bir «organik» bağı ve bağlantısı bulunmayan bir Tümgeneral GÜRKAN ile alelacele halvet olmak, Hava Kuvvetlerine mensup bir Kurmay Albayın Tandoğan meydanındaki dairesinde, daha bir kaç Karacı ve Denizci General/Amiral de dahil olduğu halde kendisiyle gizlice buluşup görüşmek, ABD gezisi izlenimlerini anlatmak gereğini duyuyor?

N e d e n ?

Astın ya da memurun, başındaki üst veya amirin bilgisi dışında, mesleksel görev ve kimliğini ilgilendirir nitelikte, yaygın etkisi olacak çalışmalar, hazırlıklar yapmasının, girişimlerde bulunmasının olanak dışı olduğu, haydi biraz daha yumuşatarak söyleyeyim, en az olanaklı olduğu meslek, öyle sanıyorum ki askerliktir. Bu du-

rumda, kapsamı, amacı böylesine ciddi bir konuda, Kuvvet Komutanları ile ast kademeler düzeyinde ayrı ayrı çalışmalar yapıldığını, kökten ayrılık ve zıtlıklar olduğunu ileri sürmek, bana öyle geliyor ki askerlik mesleğinin çalışma dinamiğine ve mekanizmasına yeterince nüfuz edememiş kişilerin harcıdır. Hangi konu ile ilintili olursa olsun, ana sorunlarda Komutan ile ast kademe komutanları arasında esastan ayrılık varsa o birlikte ya da karargahta emir-komuta bunalımı da var demektir. Bu, hoşgörülemeyecek, hafife alınamayacak çok ciddi bir bunalım türüdür askerlikte.

Ben, 12 Mart öncesi dönemde böyle bir ayrılığın ve ayrılıktan doğan emir-komuta bunalımının varlığını çok şükür ne mensubu olduğum Kara Kuvvetlerinde, ne de Hava ve Deniz Kuvvetlerinde gördüm. Kendisi ile karargahtaki en yakın çalışma arkadaşları arasında bu derece önemli bir konuda «birbirinden habersizlik» görüşünün savunucusu BATUR hariç, Silahlı Kuvvetlerimizde o dönemde böylesine bir «ayrılık» ve «ayrılıktan doğma emir-komuta bunalımı»nın varolduğunu iddia edenler çıkarsa, Silahlı Kuvvetlerimizde yüzyılların süzüp getirdiği «komutanlık» anlayışı ve geleneğine vereceği zararları da hesaplayarak bu iddialarını ispatlamalıdırlar!

12 Mart Muhtırasının verilmesinden hemen önceki bir-iki gün içinde ve Muhtıra verildikten sonra, Orgeneral GÜRLER'in de BATUR'un izlediği yolu izleyerek, karargahındaki, ya da Kara Kuvvetlerine mensup belli General ve Albayların bilinen faaliyetleri ile ilgili ve haberli olmadığı o tür etkinlikleri onaylamadığı izlenimini veren konuşmalar yaptığı, demeçler verdiğini üzülerek öğrenmiştik. Orgeneral GÜRLER'in bu tür iddialarını geçerli sayar isek, çalışma odası, kendi odasının tam karşısında ve üç metre uzağında olan, gün aşırı, arka özel kapıdan odasına kabul ettiği ve nefesini ensesinde hissettirdiği Plan-Prensipler Başkanı General GÜRKAN'ın da faaliyetlerinden habersiz bir komutan durumuna düşer ki bunu ben de kabul etmem. O Plan-Prensipler Başkanı ki, daha 12 Mart'tan bir kaç ay önce Karargah ünitelerinin,

ellerindeki projeler, çalışma konuları hakkında kendisine ayrıntılı brifingler verdikleri sırada, Plan-Prensipler Başkanlığının yönetmelikler, talimnameler ışığında görevinin ne olduğunu Karargahın Kurmay Başkanı ve Generalleri önünde açıklıkla anlattığında, Orgeneral GÜRLER kalkmış, kürsüye geçmiş ve aynen şöyle demişti :

— Arkadaşlar, Plan-Prensipler Başkanı olarak Celil Paşa'yı zevkle dinledik. Kuruluşumuza girişi yeni olan «Plan-Prensipler Başkanlığı»nın ne denli önemli ve hayati görev yüklenmiş bir Karargah birimi olduğunu, kendisine özgü tatlı üslubü ile anlattı. Apaçık görülüyor ki, Karargahımın sağlıklı ve koordineli ve de verimli çalışması, etkili olması, her şeyden önce Plan-Prensipler Başkanlığının katıksız bir karargah koordinatörü rolü oynaması koşuluna bağlı... Bundan böyle, benim, imzam için önüme getirilecek bütün yazılar, emirler, genelgeler, yönergeler, önemli veya önemsiz denilmeden, mutlaka Plan-Prensipler Başkanı Celil Paşa'nın vizesinden geçecek ve parafesini taşıyacak. Onun parafesini görmediğim bir yazıyı kabul etmeyeceğim. Bu, karargah içinde sistemli ve yaygın bir koordinasyon sağlayacaktır ve Celil Paşa da elhak bu koordinasyonu yapmaya içimizde en muktedir arkadaşımızdır. Üstelik çok iyi bildiği iki yabancı dili ile, daha önce uzun hizmetler gördüğü NATO'su, CENTO'su ile, Askeri Komite Toplantı deneyimleri ile, Nükleer Planlama Grubundaki çalışmaları ile içimizde, deyim yerinde ise «yed'i tula (her şeye eli, kolu yetişir)» bir kişidir. Tatlı konuşmaları ve kıvrak zekası ile Karargahımın bütün birimlere içinde işbirliğini ve koordinasyonu en iyi ve en kolay şekilde gerçekleştirecek yetenektedir. Sempatik ve tatlı dilli oluşu, sizlerin pek çok zorluklarınızı tam bir uyum içinde çözme olanağı yaratacaktır...»

Evet, Orgeneral GÜRLER, 12 Mart'tan bir iki ay önce böyle nitelediği, göklere çıkardığı ve resmi çalışmalarında sağ kolu durumuna getirdiği bir Plan-Prensipler Başkanının, daha sonraki günlerde, kendisinden habersiz, serüvenli işlere girdiğini, kendisinden habersiz

faaliyetlerde bulunduğunu söyleyecek ve TAĞMAÇ'ın, «ilahlar kurban istiyorlar!» ilkesine uyarak harcama kararı aldığı bu yakın çalışma arkadaşının emekliye sevk kararını hazırlayıp, kendisinin de imzaladığı Muhtıra ile düşürülen Başbakanın, «devre dışı bırakılmış» Cumhurbaşkanının önüne sunacaktı!..

16 Haziran 1970 İşçi Hareketleri Sırasında Hem İzleniyorum, Hem de Hassas Bir Bölgede Kolordu Komutan Vekilliği Yapıyorum

İstanbul ve çevresinde «16 Haziran İşçi Hareketi» adıyle anılan toplu işçi gösterileri ve yürüyüşleri meydana geldiği sırada ben İzmit'te Kolordu Komutan Vekili olarak görev yapmakta idim.

Bılindiği gibi Kocaeli ilimiz, çok önemli fabrikaların, atölyelerin yoğun şekilde bulunduğu, dolayısiyle de çok sayıda işçiyi sınırları içinde barındıran bir endüstri merkezimizdir. O zamanki saptamalarıma göre, çoğu, Sakarya ili sınırlarından başlayıp İstanbul il sınırına kadar uzanan E-5 karayolunun iki tarafında kurulmuş olarak, irili ufaklı 99 fabrikanın etkinlik gösterdiği bir ilimiz.

Ama yazgının cilvesine bakınız ki, o dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh TAĞMAÇ, öylesine kritik dönemde ve öylesine duyarlı bir bölgede bana, bırakın Korgeneralliği, daha Tümgeneralliğe yükselmesi 9 ay olmuş bulunan bir Tümgenerale Kolordu Komutanlığı vekaleti görevini emanet ederken bir yandan da beni gizliden gizliye takip ettirmekte imiş! Bunu, BATUR'un, 12-13 Kasım 1985 tarihli CUMHURİYET gazetesinde yayınlanan açıklamasından öğreniyorum!..

Belleğimde kalan ve özel notlarımın da doğruladığı gibi, grev-lokavt ve toplu sözleşmelerle ilgili yasal mevzuattan kaynaklanan ciddi bir huzursuzluk, özellikle İstanbul iş yerlerinde bir süredir kendini hissettirmekte ve çevre illerde de etkisini göstermekte idi. Bazı hareketler, yakın bir gelecekte ciddi işçi eylemlerine tanık olunacağını gösteriyordu.

Yerinde incelemeler yapmak ve gereken önlemleri al-

mak üzere dönemin İçişleri Bakanı Haldun MENTEŞE-OĞLU, yanında Emniyet Müdürü Naci BOZKURT olduğu halde karayolundan İstanbul'a geçecekmiş. Bakanın isteği üzerine, patlak vermesi olası işçi hareketlerine karşı İzmit yöresinde de alınacak önlemler hakkında görüşmek üzere, İzmit'ten geçerken, Valinin, benim ve İzmit Emniyet Müdürünün de katılacağı bir toplantı yapılması kararlaştırılmış. Akşamın ilerleyen saatlerinde İzmit Emniyet Müdürlüğünde yapılan toplantıya katıldım.

Meslek yaşantımda, bu tür genel asayişi ilgilendiren durumlarda, yerel askeri birliklerin, kolluk kuvvetlerine, Valiliğin yazılı isteği üzerine yardım etmesini öngören bir durumla ilk kez karşılaşıyordum. Bakan, olası işçi hareketleri hakkında yaptığı değerlendirmeleri ve uygulanacak yöntemleri anlattı. Bilinmedik şeyler değildi söyledikleri. Alınan bilgiler, ertesi sabah, işçilerin, İzmit'in doğusundaki fabrikalardan yürüyüşe başlayarak ve yol boyunca dizilmiş fabrikaların işçilerinin de katılmalarıyle sayısı giderek artacak bir kitle halinde İzmit kentinin merkezine doğru yürümek kararında ve hazırlığı içinde oldukları, hatta, bugüne dek doğrulama olanağı bulamadığım bir söylentiye göre de, kent içindeki SEKA Kağıt Fabrikasına kadar sokulup Genel Müdürü rehin almayı düşündükleri merkezinde idi.

Kendimce durum değerlendirmesi yaptım. Alacağım tertibatı tasarladım: İzmit içindeki Muhabere Taburu ile en yakında Seymen'de ve Kandıra'da bulunan Piyade Alaylarına gereken ön-emirleri verdim. İlgili yasaların açıkça belirttiği durumlar meydana gelip «kolluk kuvvetlerinin durumu kontrol edemez hale düşmeleri» takdirinde, Valiliğin isteği üzerine askeri birlik görevlendirmek suretiyle yardımcı olacaktım.

Planım şöyle idi: İşçilerin toplanıp yürümeleri E-5 Karayolu üzerinde eksenleneceğine göre, Muhabere Taburu ile kentin dışında Köseköy'e yakın bir yerde yolu tıkayacak, öteki birlikleri, gerektiğinde yolu kapama veya «kanatları uzatma» operasyonu için yedekte tutacaktım. Yani, kentin merkezine ulaşmak için, yol boyunca

toplanarak ilerleyecek işçiler, yolun tıkanması üzerine kuzeye, ya da güneye doğru taşıp da, yol dışından kente sokulmak isterler ise, elimdeki birlikleri kuzey ve güneye sürerek, askerlikte «kanat uzatması» dediğimiz operasyonla bu girişimleri önleyecektim.

En ufak şiddet hareketine girişmek aklımın köşesinden geçmiyordu.

Ben, kanımdan, soyumdan gelen, bu toprağın insanları olan işçi vatandaşlarımın, görevimi yerine getirirken bana karşı anlayış göstereceklerine inanıyordum. O halde, ben de onlara yasaların öngördüğü hareket çerçevesi içinde kaldıkları sürece, anlayış göstermeli ve anlayışlı davranmalıydım.

Bilindiği gibi, 15-16 Haziran işçi hareketleri, daha sonraları çeşitli şekilde yorumlanıp değerlendirilmiş ve bazı yazarlar ya da çevreler, bunu bir «komünist ayaklanmasının provası» gibi göstermeye kadar ileri gitmişlerdir. Ben şahsen, o gün olduğu gibi bugün de, girişilen hareketin masum bir yasal hak arama dışında, daha başka dürtülerin etkisinde ve tehlikeli amaçlar doğrultusunda mı düşünülüp uygulamaya konulmuş bir hareket olduğu hakkında kesin bir kanıya sahip değilim. Ama çok iyi bildiğim bir şey varsa o da sorumlu Komutan olarak bana düşen görevin son derece hassas ve nazik bir görev olduğu, doğru ya da yanlış, ama inandığı veya inandırıldığı yasal bir hak arama davası uğrunda belli harekete girişen işçi vatandaşlarımın karşısına, gene onların, üniforma altındaki kardeşlerinden oluşan askeri birliklerle çıkıp, yasal sınırı aşacak davranışlarını önlemekte yükümlü bulunduğum gerçeği idi. Bu tür görevlerin yerine getirilmesi sırasında ne denli üzücü gelişmelerin meydana geldiğini geçmişte pek çok olay yeterince kanıtlamıştı. O tür acı olayların, bu kez İzmit'te bir tekrarlayıcısı olamazdım ve olmamalı idim. Ama görevimi de yapmayıp devletimin otoritesini ezdiremezdim.

Ertesi sabah olaylar, düşündüğüm şeklide gelişmeye başladı.

Kolordu karargahında telsiz başında ilgili birlik ko-

mutanlarından sürekli rapor alıyordum. İşçiler toplanıyorlar, yürüyorlardı ama kaygı duyacak bir durum yoktu. İzmit-Sakarya karayolunu tutan ve kapatan Muhabere Tabur Komutanı arkadaşım gerçekten anlayışlı ve tedbirli şekilde görevini yapıyordu. Mevsim Haziran... Sıcak bir gün... Birliklerin su, yemek gereksinmelerini düşünerek tankerlerle suyu ve seyyar mutfakları bile görev alan ve alacak olan birliklerin arkasına yanaştırmıştım.

Saat 12.00 ye doğru Vali telefon etti. İçişleri Bakanı MENTEŞEOĞLU'nun İstanbul Valilik odasından kendisine telefon ettiğini, bilgi istediğini söyledikten sonra şunları ekledi :

«Sayın Paşam, sayın Bakan diyorlar ki Komutana söyleyiniz, işçilerin kente girmelerine asla izin vermesin. Çok vahim durumlar meydana gelebilir. İşçiler, askerin tıkadığı yolun dışına taşarak kente ulaşmak isteyebilirler. Bu nedenle, gerekirse zor kullanarak işçileri mutlaka dağıtsın, fabrikalarına kadar sürüp atsın!..»

Valinin ağzından dinlediğim İçişleri Bakanının bu sözleri garibime gitmişti. Esas olan, başlamış işçi yürüyüşünü ve hareketini kontrol altına almak, kanalize etmek ve üzücü bir olaya meydan vermeden sona erdirilmesini sağlamak mı, yoksa süngü, dipçik gücü ile, hak olan bir yürüyüşü söndürmek ve zorla fabrikalarına sürüp tıkamak mı idi? Çok iyi anımsıyorum Valiye ve dolayısiyle onun aracılığı ile Bakana ilettiğim yanıtımı. Şöyle dedim :

— Vali bey, dün gece sayın Bakanın belirttiği çerçeve içinde kaldığı sürece, durumu kontrol altında bulunduracak önlemleri aldım, uyguluyorum. Şu ana kadar kaygı verecek bir husus yok. Böyle olunca ve hareket, masum ölçüler içinde kaldıkça, sayın Bakanın, vaktiyle Osmanlı Sadrazamlarının Sadrazamlık koltuğundan verdikleri: «Zor kullanın, sürün, atın!» gibilerden sert ve tepki yaratacağı kuşkusuz hareketlere, sorumlu Komutan olarak başvurma niyetinde değilim. Karşımızdakiler de bu vatanın evlatları... Sabahtan beri sürdürdüğümüz harekat bir maraton yarışıdır. İşçiler, anayoldan kuzeye veya güneye kaymak isterlerse elimde yeterince kuvvet var,

kanat uzatırım. Hem de Kandıra'ya, Karadeniz kıyılarına kadar... Bu maratonu biz kazanırız. Endişe edilmesin. Amacım, her iki taraftan da kimsenin burnu kanamadan düzeni sağlamaktır. Benden istenen de bu değil mi Vali bey?»

Bakanın, gerçekten de Bab-ı âli'deki Vilayet Konağından, bu tür ahkam kesercesine bana emir vermek istemesi canımı sıkmıştı. Bu nedenle Valiye verdiğim yanıtta herhalde biraz ölçüyü kaçırmıştım. O gün olduğu gibi bugün de inanıyorum ki, eğer, Bakanın dediği tarzda hareket etmeyi kabul edip uygulasa idim. 16 Haziran işçi hareketinin İzmit bölümü, çok acı gelişmelerle noktalanır ve bugün ben de şimdiki gönül rahatlığımla bu satırları yazamazdım!

Aldığım raporlara göre, oldukça kalabalık bir işçi kitlesi, anımsayabildiğim kadarı ile Good-Year, Philips fabrikalarının hizalarına kadar ilerlemiş ve burada durdurulmuş, yol ve iki tarafında askeri birliğimizin oluşturduğu bariyer karşısında işçilerin oluşturdukları saflar, deyim yerinde ise göğüs göğüse gelip duralamışlardı.

Durumu yerinde görmek üzere arabamla bu hassas temas noktasına gittim. Önce Muhabere Tabur Komutanı beni karşıladı, durumu anlattı. Yürüyerek temas hattına kadar ilerledim. Benim geldiğimi gören ve ellerinde çeşitli pankartlar taşıyan işçiler şöyle bağırıyorlardı :

— Paşam, biz de bu vatanın evladıyız. Biz de Türküz!.. Hakkımızı aramak için yola çıktık. Engellemeyin bizi.. İnsaf ve anlayış gösterin... Bizim de onurumuz var. Şehre girip parkın önünde İstiklal Marşı söyleyerek dağılacağız. Namus sözü... Bunun neresi suç... Bu sıcağın altında sabahtan beri öldük, bittik. Sizde merhamet yok mu?... Ya ya ya, şa şa şa... Ordu, Ordu çok yaşa...

Görünüm çok etkileyici idi. 3-5 adım yakınımda bulunan işçiler, gerçekten bitkin halde idiler. Susuzluktan dudakları çatlamıştı nerede ise. Kararlı görünüyorlardı. Askerlerimiz duruma egemendi. Dünyanın hiç bir yerinde eşine rastlanmayan Mehmetçik, tam bir tevekkül içinde,

süngüsüz tüfeklerini yanlamasına tutarak kendi soyundan, hemşehrisi, yurttaşı, kandaşı işçileri, aldığı emir gereği içeri bırakmıyor, sakin sakin direniyordu.

Kısacası görülecek bir tablo idi.

İşçilerin başında, yönlendirici durumda olanlara şöyle dedim :

— Siz, inandığınız bir hak uğruna bu yürüyüşü düzenlemişsiniz. Ben de daha vahim olaylara meydan vermemek için sizleri ve kente girişinizi önlemek görevini aldım, yapıyorum. Söz veriyor musunuz, aşırı taşkınlık yapmadan, düzenli şekilde sadece parka kadar yürüyüp orada dağılmaya?..

Derin sessizlik içinde dinlenen bu konuşmama karşı :

— Söz, söz!. diye bağırdılar.

Tehlikeli bir patlamayı önlemek için «basınç kaçırma» gerekiyordu!

Kararımı verdim ve oradan ayrıldım. Tabur Komutanına, münasip miktarda bir topluluğun geçip kente girmesine izin vermesini, ama bu grubun da izlenmesini, durumu da bana sürekli şekilde telsizle bildirmesini söyledim.

Karargaha döndüm. Her olasılığa karşı SEKA Kağıt Fabrikası çevresinde de ek güvenlik önlemleri aldırmayı ihmal etmedim.

Gelen telsiz haberleri, gelişmelerin, düşündüğüm ve emrettiğim çerçeve içinde cereyan ettiğini gösteriyordu. Nitekim bir süre sonra, topluluğun, Kolordu karargahının önüne doğru yaklaştığı haberini aldım. Olumlu, ya da olumsuz şekilde karargah önünde ve çevresinde herhangi bir taşkınlığa meydan vermemek için de karargahtaki subay, astsubay ve erlere, pencereye, kapı önüne çıkmamaları kesin talimatını verdim. Az sonra işçi grubu karargahın önüne geldi. Bir kaç kez hep bir ağızdan: «Ordu, Ordu çok yaşa... Ordu, Ordu çok yaşa...» diye bağırdıktan sonra bir kaç yüz metre ötedeki parka yürüdüler ve de dağıldılar!...

İçişleri Bakanının önerdiğinin tersine uyguladığım

«basınç kaçırma» taktiği iyi sonuç vermiş ve 16 Haziran işçi hareketi denilen eylemin İzmit perdesi böylece, kimsenin burnu kanamadan, dahası devletin otoritesi de zedelenmeden, işçi onuru ayak altına alınmadan kapanmıştı.

Ama daha sonraları öğrenecektim ki, İstanbul'daki gelişmeler hiç de böyle olmamış... Ankara yolunda, Kadıköy'de Kuşdili mevkiinde, şurada, burada üzücü ve sert olaylar cereyan etmiş, işçiler tarafından askere karşı silah bile kullanılmış, çok sayıda tutuklamalara başvurulmuş... Bu olayların teyidini, Sıkıyönetimin ilanından sonra bir gün davet edildiğimiz Selimiye'de 1 nci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı karargahında yapılan ve dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral TAĞMAÇ'ın da katıldığı koordinasyon toplantısında yetkili Generallerin ağzından dinleyecektim.

Belki İstanbul'un koşulları ve İstanbul'daki hareketin çapı ve amacı başka idi, bilemem. Ama benim bildiğim bir şey varsa o da, İzmit'te, sorumlu Kolordu Komutan Vekili olarak tasarladığım, aldığım ve de uygulamaya koyarak sonuna kadar uygulattığım önlemler son derece olumlu sonuç vermişti. Çünkü soruna, salt asker gözü ile, sadece otorite perspektifinden değil, karşımdakilerin de «İNSAN» olduğu, kandaşım olduğu, vazgeçemeyeceği anayasal haklara sahip Türk vatandaşı olduğu gerçeğinden bakmıştım.

Bilmiyorum, yakın tarihimizin sosyo-politik gelişmelerini inceleyenler, iş ve işçi hayatımızda, «16 Haziran İşçi Hareketleri» adı ile geçen bu kapsamlı ve önemli olayın İzmit bölümünün, taraflara - ne devlete, ne de işçilere - hiçbir şey kaybettirmeden, barışçı yoldan sonuçlanmasının kökeninde yatan insancıl tutum ve davranışı kaydederler mi?

Bu olayın beni düşündüren ayrı bir yönü de, BATUR'un anılarından öğrendiğim gibi, benim o dönemde TAĞMAÇ'ın emriyle «izlettiriliyor» olmamdır. İzlettirilecek kadar «sakıncalı» görülen bir Generale, 16 Haziran olayı gibi patlamaya hazır bir gerilim ortamında yetki vermek

niye? Beni Kolordu Komutanlığına vekalet ile görevlendiren TAĞMAÇ, izlettiren gene TAĞMAÇ!

Gürler'in Talimatı ile Toplanıyoruz

10 Mart Çarşamba... Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Korgeneral Hayati SAVAŞÇI'nın, Komutan Orgeneral GÜRLER'in talimatı ile saat 09.00 da benim çalışma odamda düzenlediği ve Karargahtaki «G» ve Özel Daire Başkanı Generallerin katıldığı küçük toplantı saat 09.45 sıralarında bitmişti. Kapı açıldı ve Orgeneral GÜRLER göründü. Hepimiz ayağa kalktık. GÜRLER, içeri girmeden kapı eşiğinde durdu ve Kurmay Başkanına :

— Tamam mı Hayati Paşa? Görüştünüz mü arkadaşlarla? Görüşlerini aldınız mı? dedi. SAVAŞÇI :

— Aldım efendim! yanıtını verdi. GÜRLER :

— O halde vakit geliyor. Biz vakitlice toplantı salonuna gidelim! diyerek SAVAŞÇI'yı da almak suretiyle Genelkurmay Karargahındaki toplantı salonuna gitti. Sözkonusu toplantı, daha önce değindiğim «Genişletilmiş Komuta Konseyi» toplantısı olacaktı.

Hiç de olağan olmayan böylesine geniş çaplı bir toplantının yapılması herkeste ciddi bir merak uyandırmıştı. Neler konuşulacak, nasıl bir karara varılacaktı? Öteki General arkadaşlar dağıldılar. Ben de masamın başına geçip bir önceki akşam Hava Kuvvetleri Karargahındaki toplantıyı, BATUR ve GÜRLER'in sözlerini ve davranışlarını düşünmeye koyuldum. İyi anımsıyorum, saat 12.00 ye doğru, Genelkurmay Genel Sekreteri Tuğgeneral Mehmet TUĞCÜ odama geldi ve bana :

— Komutan!. Faruk Paşa'ya bir kısım Adalet Partili parlamenterler, hazırlamış oldukları bir önergeyi ulaştırmışlar. O da okumuş. Bana verdi ve: «Bunu götür, Celil Paşa da okusun!» dedi. Bir göz atıverin şuna!.

Kısaca göz attım. Suret çıkarmaya, ya da fotokopi almaya olanak bulamadığım için benzerine şu anda sahip bulunmadığım bu önerge, belleğimde kaldığı kadarı ile Prof. Dr. Aydın YALÇIN ve bazı arkadaşları tarafından hazırlanmış idi. Önergenin altında adları yazılı bu-

lunuyordu zira. DEMİREL'i düşürme amacına yönelik bir önerge... General TUĞCU'nun Orgeneral GÜRLER'den öğrenip bana aktardığı bilgilere göre bu önerge hemen verilecek ve dolayısiyle DEMİREL Hükümetinin, - tabii CHP nin de desteği ile - düşürülmesi sağlanabilecekmiş. Böyle olunca, askerlerin, herhangi bir harekete geçmelerini - hiç değilse bu önergenin sonucu alınıncaya kadar - ertemeleri GÜRLER'den sözlü olarak rica edilmiş!

General TUĞCU'nun bu arada bana ilettiği Orgeneral GÜRLER'in bir başka emri de şu idi: «Celil Paşa, Polatlı'da Topçu Okul Komutanına hemen münasip şekilde, benim emrim olarak, şunu iletsin. «Bazı gelişmeler var!.. Verdiğim talimata göre Ankara'ya sevketmek üzere hazırlanan birliğin hareketini ikinci emre kadar erteleyiniz!»

Genelkurmay Genel Sekreteri TUĞCU ile GÜRLER'in, bana ulaştırdığı ve benden de Polatlı Topçu Okulu Komutanına iletmemi istediği bu emri beni son derece şaşırtmıştı. Topçu Okulunda bir müfreze hazırlanıp Ankara'ya gönderilmesi emrini kim, ne zaman ve ne amaçla Okul Komutanına vermişti? Oysa ki bir akşam önce, Hava Kuvvetleri Karargahındaki toplantıda GÜRLER, böyle bir önlem alacak kadar ileri gitmiş olduğundan bizleri haberli kılmamıştı. Hatta daha da ileri giderek, «ertesi günkü - yani 10 Mart 1971 - toplantıda durumun «vuzuh»a (aydınlığa) kavuşmasına intizaren (bekleyerek) hiç bir harekette bulunulmaması» talimatını veren bizzat kendisi idi.

Daha sonraları öğreneceğiz ki, Orgeneral GÜRLER, «Firavun'un çocukları gibi» çalıştırdığı bizlerden habersiz, Mamak'ta 4 ncü Kolordu ve 28 nci Tümeni ziyaret edip ilgili komutanlarla görüşmeler yapmış, kendi kafasınca bazı güvenlik önlemleri aldırmış... Şimdi, DEMİREL'in düşürülmesini sağlayacak bu öneri işi ortaya çıkınca da bu önlemlerden biri olan Polatlı Topçu Okulundan Ankara'ya birlik sevketme operasyonunu erteletme kararı vermiş!.. Kim kimden yana? Kim kime karşı? Belli değil.. Çözülmesi çok zor bir bilmece... Bazı oyunların

dönmekte olduğunu daha iyi anlamaya başlamıştım ama artık çok geçti!. Bakalım «Genişletilmiş Komuta Konseyi... adlı dağ ne tür «fare» doğuracaktı?...

Orgeneral GÜRLER'in talimatı yerine getirildi.

Öğle yemeğinden hemen sonra bu kez Kara Kuvvetleri İstihbarat Başkanı Tümgeneral İhsan ÖVER - Orgeneral GÜRLER'in güvenini kazanmış ve bu tür işlerde görevlendirdiği bir kişi idi - bana telefon etti ve GÜRLER'den aldığı talimat uyarınca kendi odasında, 28nci Tümen Komutanı Tümgeneral Abdurrahman ERGEÇ, Etimesgut'taki Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümeni Komutanı Tümgeneral Turhan OLCAYTU ile Genelkurmay Merkez Dairesi Başkanı Tümgeneral Şükrü KÖSEOĞLU'nun ve benim katılacağım bir toplantı yapılacağı haberini verdi. General KÖSEOĞLU arkadaşımı durumdan haberdar ettim. Toplantı saatinden biraz önce ikimiz benim odamda oturup konuştuk. Bu davetin ne anlama gelebileceğini tartıştık. Sonunda, toplantıda pek fazla açılmamaya, daha çok dinlemede kalmaya karar vererek saatinde General ÖVER'in odasına gittik. General ERGEÇ ve OLCAYTU manevra kıyafeti dediğimiz eğitim üniforması içinde idiler.

Konuşmayı General ÖVER yönetiyordu. Ben ve General KÖSEOĞLU, kararlaştırdığımız taktiği uygulayarak bize dönük ve öteki üç Generalin bilmedikleri - belki de bilmediklerini sandığımız - hazırlıklar hakkında dişe geliri hiçbir açıklamada bulunmadık, harcıalem sözler ettik. Bu durum karşısında kendi birliklerinde aldıkları bazı güvenlik önlemlerini anlatmak bu iki Tümen Komutanına düşmüştü. Tabii onlar da bizim bilmemizi uygun görmedikleri ayrıntılardan kaçınarak konuşuyorlardı.

Bir ara Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümen Komutanı General OLCAYTU söz alarak, kendisini ekarte edip birliğini başka amaçlar uğrunda kullanmak isteyebilecek girişimlere karşı aldığı özel bir tertibi açıkladı: Buna göre Ankara'da oturan General, herhangi olağanüstü bir durum karşısında kendisinin, Etimesgut'taki birliğine katılmasını ve emir komutayı ele almasını önlemek

için binek aracının alıkonulması ya da engellenmesi olasılığını düşünerek, her gün kullandığı aracından başka bir veya iki aracı Ankara içinde kimsenin bilmediği yerlerde bekletmekte imiş! Alarm halinde, her zamanki aracı gelmese bile bu yedek ve gizlide tutulan araçlarından birine binerek en kısa zamanda kıtası başına gidebilme olanağına sahipmiş!

Daha buna benzer sözler...

28 nci Tümen Komutanı General ERGEÇ, daha ziyade beklenti halinde konuşmaları dinlemekle yetiniyordu. Oysa ki, sonradan öğreneceğimiz gibi, Orgeneral GÜRLER bir kaç gün önce Mamak'a, 28nci Tümene giderek konuşmalar yapmış, alarm emirleri vermiş, önlemler aldırmıştı. General ERGEÇ bunların hiçbirinden söz etmiyor, hep bizim dökülüp saçılmamızı istiyordu. Ama onların bu tertibine gelmedik. Toplantı sonunda General KÖSEOĞLU ile benim odamda bir durum değerlendirmesi yaptık ve Polatlı Topçu Okulu olayının da ışığında şu kanıya vardık: Orgeneral GÜRLER ve Orgeneral BATUR, bizlerden habersiz ve bizim dışımızda, «makro düzeyde» bilmediğimiz bazı girişimler içindedirler ve önümüzdeki günler bu girişimlerin içyüzünü ortaya dökebilirl.

Nitekim öyle oldu. Muhtıra verildi ve 5 General/Amiral ile 8 Albay, «olası bir cunta hareketini önlemek» gerekçesi ile emekliye sevkedildiler!

Suç ve Suçlu Var İse Gereği Yapılır

12 Mart dönemi ile ilgili olarak şimdiye kadar yapılmış olan yayınlardan, en son olarak da Orgeneral BATUR'un Anılarından açıkça görülmektedir ki, gerek GÜRLER, gerekse BATUR, 12 Mart öncesinde Silahlı Kuvvetler içindeki etkinliklerden - o etkinliklerin içinde ve başında olmalarının doğal sonucu olarak - en hurda ayrıntısına kadar haberli bulunmakta idiler. Bu, bir bakıma da doğaldı. Çünkü, emri altındakilerin ne yaptıklarından, ne tür girişimlerde bulunduklarından zamanında ve yeterli şekilde bilgi sahibi olmayan bir Komutan, olaylar tarafından aşılmış, geçilmiş, deyim yerinde ise «kağıttan kap-

lan»a dönüşmüş sözde bir komutan olur, çıkar... Hal böyle olunca, şayet bu tür faaliyetler, BATUR'un anılarında iddia ettiği gibi, emir-komuta zinciri dışında, Kuvvet Komutanlarının onaylamadıkları illegal davranışlar idiyse, bir başka deyişle, yasaların suç saydığı girişimler olarak görülüyordu ise, en azından Türk Ceza Yasası uyarınca böyle bir suçu - fesat hareketi örgütleme eylemini - öğrenir öğrenmez bu sayın Komutanların, uygun düşen yasal işlemlere başvurmaları gerekmez miydi?

Bir kez daha kesinlikle belirtmek isterim ki, 12 Mart öncesi Türk Silahlı Kuvvetleri içinde gelişen etkinlikler A'dan Z'ye kadar bu iki Kuvvet Komutanının - yani Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk GÜRLER ile Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin BATUR'un - tam anlamı ile bilgi, onay ve direktifleri altında sürdürülmekte idi. BATUR'un: «Ben işin içinde değildim. Benim onayım dışında beni kendi akıllarınca «lider» seçmişler!» gibi sözler etmesi bu gerçeği değiştiremez. Bunun böyle olduğunu anlamak için kahin olmaya gerek yok sanırım. BATUR'un anıları, içerdiği açıktan ya da «tevil yollu» ikrarlar ile bu gerçeğin en açık ve reddedilemez kanıtlarıdır. Hal böyle olunca, 12 Mart öncesi Silahlı Kuvvetlerdeki etkinlikler ve hazırlıklar konusunda, bu iki Kuvvet Komutanı, melekler kadar kusursuz olsalar da - ki maalesef hiç de öyle olmadıkları apaçık ortadadır - **astlarının, emri altındaki kişilerin, yasa dışı etkinliklerini haber alan amirin (üst'ün veya komutanın) vakit geçirmeden işe müdahale etmek görev ve sorumluluğunu yerine getirmeyip, hangi meslekte, hangi görev makamı ile bağdaşırsa bağdaşsın, Türk askerlik gelenekleri karşısında bir kuvvet komutanlığı görevi ile bağdaşmayacağı açık olan suça teşvikçilik durumuna** düşmemeleri gerekirdi!..

Yazımda sürekli olarak Orgeneral GÜRLER ve Orgeneral BATUR'dan söz ettiğim, diğer Kuvvet Komutanı Oramiral Celal EYİCEOĞLU'na değinmediğim öyle sanıyorum ki dikkatlerden kaçmamaktadır. Kuşkusuz böyle

konuşmamın nedeni, merhum Oramiral EYİCEOĞLU'nu tutma düşüncesinden kaynaklanmıyor. O dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı olan Oramiral Celal EYİCEOĞLU, bildiğim kadarı ile 12 Mart öncesi Silahlı Kuvvetlerdeki bu tür çalışmaların, hazırlıkların içinde değildi ve sanıyorum pek fazla karışma niyeti de taşımıyordu. O kadar ki, daha sonraları da değineceğim gibi BATUR'un, ünlü «9 Mart toplantısı»nda kendi deyimi ile «tamamiyle alargada kalmayı yeğleyen bir adam (!)» idi. O sıcak günlerde, Genelkurmay Başkanı TAĞMAÇ'ın Başkanlığında yapılan «Komuta Konseyi» toplantılarına katılması, görevinin gereği idi ve gerek bu toplantılarda, gerekse Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında zaman zaman yaptığı çıkışlar ise, varlığını kanıtlama dürtüsünün doğal sonuçları sayılmalı idi. Burada hemen akla şöyle bir soru gelecektir: «Pekiyi, 12 Mart öncesi hazırlıklarda Deniz Kuvvetleri devre dışı mı bırakılmıştı?»

Kuşkusuz hayır. O dönemde önce Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanı, sonra da o dönemde Donanma Komutanı olan Oramiral Kemal KAYACAN, görevi gereği Gölcük'te bulunmasına karşın, GÜRLER ile, BATUR ile ve GÜRLER-BATUR ekipleri ile en azından «dirsek teması»nda kalmayı uygun görüyor, hazırlıklara kendini tam anlamı ile angaje etmemekle beraber, devrimci, ilerici, ATATÜRKÇÜ ve memleketçi harekette: «Ben de varım!» gibilerinden bir orta yol izliyordu. Burada sayın Oramiral KAYACAN'ın, çelişkili ve ilginç bir davranışını açıklamadan da geçemeyeceğim.

Az önce belirttiğim şekilde «orta yolcu» bir tutum içinde olan sayın KAYACAN, belki de «gözden ırak olanlar, gönülden de ırak olurlar!» atasözünden esinlenerek, herhangi bir müdahale gerçekleştirilecek olur ise, kadro dışında kalmamak amacı ile, Gölcük'ten Ankara'ya gelen ve Ankara Grubuna yakın olan subaylarla bizlere de «selam ve sevgilerini» yollar, «tutum ve davranışlarını nasıl bulduğumuzu» sondaj ederdi. Aramızda yaş, rütbe ve hiyerarşi bakımından oldukça büyük fark olmakla beraber, sayın KAYACAN ile, Genelkurmay Başkanlığı Özel

Kalem Müdürlüğüm sırasında kurulmuş ölçülü, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı bir ilişkimiz mevcuttu.

Gel zaman git zaman, 12 Mart Muhtırası verildi ve bilindiği gibi içinde benim de bulunduğum 5 General/Amiral ve 8 Albay, emekliye sevkedildiler.

Bir gün, aynı grupta aynı yazgıyı paylaştığımız aziz dostum, şövalye asker, mert insan Tuğamiral Vedii BİLGET ve eşlerimizle birlikte İstanbul Sarıyer Deniz gazinosunda akşam yemeği yemeye gitmiştik. Ben arabayı parketmek üzere geride kalmıştım. Amiral BİLGET, eşi ve eşimle beraber masa tutmak üzere lokanta salonuna yönelmişti. Arkadan ben de arabayı parkedip salona girmeye hazırlanırken, Amiral BİLGET beni karşıladı ve :

— Komutan, boş bulup oturduğumuz masanın karşısında ve yakınında bir başka masada Amiral KAYACAN, Amiral Bülend ULUSU, Amiral Nejat Tümer ve (şimdi adını anımsayamadığım) bir başka amiral var. Göz mesafesindeyiz. Haberin olsun! dedi.

Ben de kendisine sordum :

— Sizin salona girişinizi gördüler mi? Ben masamıza giderken onlarla gözgöze gelme durumunda kalacak mıyım?

Amiral BİLGET :

— Biz masaya oturduktan sonra geldiler ve yerlerine oturduktan sonra bizi gördüler. Masaya yaklaştığınız sırada o yöne baktıkları takdirde gözgöze gelmeniz kaçınılmaz. Kaldı ki yemekte otururken nasıl olsa görecekler! dedi.

Amiral BİLGET ile birlikte yemek salonuna girdik. Amiral KAYACAN ve arkadaşlarının masasına kasten bakmayarak ve Amiral BİLGET ile konuşuyor gibi yaparak masamıza ulaştım ve oturdum. Çaprazlama olmakla beraber Amiral KAYACAN ile karşı karşıya oturmuş sayılabilirdim. Ama ben, kendisi ile ve her biri yakın dostlarım olan öteki iki Amiral - sayın Amiral ULUSU ve sayın Amiral TÜMER - ile olabildiğince gözgöze gelmemeye ve dolayısiyle, kendilerini, «marksist rejim» getirmeyi amaçlayan bir darbe hareketinin içinde oldukla-

rından ötürü 16 Martta emekliye sevkedilen Celil GÜRKAN ve Vedii BİLGET gibi aşırı solcu (!) meslektaşları ile selamlaşma zorunda bırakmamaya son derece özen gösteriyordum. İstiyordum ve doğrusu bekliyordum ki, selamlaşıp selamlaşmama, masamıza gelip hal ve hatır sorma insiyatifini, doğallıkla sayın Amiral KAYACAN'ın önayak olması ile onlar kullansınlar. Ne de olsa bizler o dönemin «sakıncalı kişileri» idik. Onlar ise halen üniforma altında idiler.

Uzunca devam eden yemek süresince, komşu masada, çok yakından tanıdığı General GÜRKAN'ın oturduğunu görmemesine olanak bulunmayan sayın Amiral KAYACAN, ne örneğin, uzaktan şöyle bir kadeh kaldırma, ne de masamıza kadar gelip: «Merhaba çocuklar! Nasılsınız?» diyerek gönlümüzü alma lütfunda bulundu. Tabii koskoca Donanma Komutanı ilgisiz kalınca, kendisinden kıdemsiz olan öteki Amiralden, onun yanında bizlere tanışıklık vermelerini bekleyemezdik. Nitekim «mani zail olunca memnu avdet eder / engelleyen etki ortadan kalkınca engellenen eylem geri döner» (!) şeklindeki ünlü Mecelle kuralı uyarınca, aradan zaman geçip de, «12 Martta suçlanan» bizlerin, ne olduğumuz, nerede olduğumuz, ya da ne olmadığımız, nerede olmadığımız gün ışığına çıktığında, eski silah arkadaşlarımızca bizlere karşı duyulan ürkeklik ve çekingenlik yavaş yavaş ortadan kalkmış ve örneğin, sayın Oramiral Bülend ULUSU, Başbakan iken, Silahlı Kuvvetler günü nedeniyle Genelkurmay Başkanı tarafından verilen resepsiyonda, sayın Oramiral Nejat TÜMER de, Kunuri savaşlarının yıldönümü nedeniyle verilen kokteylde benimle karşılaştığında - ki o zaman Milli Güvenlik Konseyi üyesi bulunuyordu - en sıcak şekilde kucaklaşmaktan, söyleşmekten zerre kadar geri kalmamışlardır. Hatta sayın Oramiral KAYACAN da, Ankara Orduevinde, bu kez de benimle kendisini kasıtlı şekilde görmemezlikten gelişim üzerine sitemde bulunarak, konuşma zemini açmak gereğini duymuş, aradaki soğukluğu gidermiştir.

Batur, ABD Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı Orgeneral Ryan'ın Resmi Davetlisi Olarak Gittiği Birleşik Amerika'dan Dönüyor

12 Mart'a yaklaşıldığı sıralarda, BATUR'un, A.B.D. Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı (Komutanı) Orgeneral RYAN'ın resmi davetlisi olarak Birleşik Amerika'ya yaptığı ve içyüzünü, amacını bilmediğimiz - zaten kendisi de bunu hiç bir zaman bizlere açıklamak istememişti! - ilginç bir geziye tanık oluyoruz. Ankara'da Havacılar kanadındaki arkadaşlarımızdan bizlere iletilen doğru ise BATUR, bu geziye alışılagelenin tersine, yanına karargahından hiçbir yardımcı almadan, deyim yerinde ise tek başına çıkmıştı.

Pek de fazla uzun sürmeyen bu resmi gezi sırasında Ankara'da bazı önemli gelişmeler olmuş, bu arada benim Orgeneral GÜRLER ile zaman zaman yaptığım ikili görüşmelerde, GÜRLER'in, tanık olduğum ve akabinde öteki arkadaşlarıma aktardığım bazı kaypak, kaçamaklı ve ürkek beyanları özellikle Havacı arkadaşlarımız üzerinde olumsuz etki yaratmış olacak ki, durumun, Orgeneral BATUR yurda döner dönmez, olanak bulunursa daha kimse ile temas etmeden kendisine haber verilmesi ve eğer GÜRLER ile görüşme yapacak olursa durumu bilerek görüşmesi uygun görülmüş ve gereken önlemler alınmıştı.

GÜRLER'in tereddütler yaratan beyanları arkadaşları öylesine etkilemişti ki, BATUR Ankara'ya döner dönmez, işi fazla geciktirmeden, kendisiyle görüşmek üzere Havacı arkadaşlarımızın öneri ve insiyatifi ile, sanırım bir bayram ya da arefe günü sabahı, Tandoğan meydanında Havacılar grubuna dahil Kurmay Albay Kemal TUNUSLUOĞLU'nun evinde bir toplantı yapılması kararlaştırıldı.

BATUR, bu toplantıdan, anılarının 238 inci sayfasında çok kısa bir biçimde şöyle sözediyor :

> «... İkinci ihtimal olan, **iki Komutanın beraberce veya bir Komutanın liderliği üstlenip aşağıdaki ör-**

güte dayanarak eyleme geçmesi üzerinde ise şöyle düşünüyordum: ... Bu ihtimal, ancak Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral GÜRLER'in, önce kararsız tutumlarından vazgeçmesi ve sonra Kuvvetine tam hakim olması ile gerçekleşebilirdi. Halbuki Faruk Paşa, alttaki bazı Ordu Komutanlarına karşı tam bir hakimiyet içinde değildi. Bu Komutanları değiştirmeden, Hava Kuvvetleri ile beraber (belki Deniz Kuvvetleri de dahil. Çünkü Amiral EYİCEOĞLU, Faruk Paşa'ya: «Beni devre dışında bırakmayın!» dedi) böyle bir eyleme girişse, Silahlı Kuvvetler içinde bir çarpışma ihtimali olabilirdi. **Kara Kuvvetlerinin tamamının bulunmadığı bir eylemin içinde veya başında bulunamayacağımı** ben defalarca söylemiştim. Tuğgeneral Aydın KIRIŞOĞLU'nun isteği üzerine Tümgeneral Celil GÜRKAN ve Amiral Vedii BİLGET ile Hava Kurmay Albayı evinde yaptığım başbaşa görüşmede de kendilerine bu düşüncemi söyledim.»

İşte burada sayın BATUR'un ya olaylar, mantığını şaşırtıyor, ya da belleği kendisine ihanet ediyor. Çünkü :

1. Sözkonusu ettiği toplantıda grubumuzun önde gelen mensuplarından değerli arkadaşım Tümgeneral Şükrü KÖSEOĞLU da hazır bulunmakta idi.

2. Asıl önemlisi, BATUR'un o toplantıda bizlere: «Kara Kuvvetlerinin tamamının bulunmadığı bir eylemin içinde veya başında bulunamayacağını» değil, tam tersine, kendisine, hazır bulunanlar tarafından, Orgeneral GÜRLER'in, kaypak ve yan çizdiği izlenimini veren davranışlarından sözedildiğinde: «Şayet Faruk Paşa yoksa ben varım!... Ben düğmeye basarım!» şeklinde hazır bulunanlara güven veren ve içlerini ferahlatan açık, kesin taahhütte bulunmasıdır! Ama şimdi aradan ondört yıl geçtikten sonra, BATUR, o günkü «kabadayıca» davranışından geri dönerek böyle konuşuyor. Çünkü, «örgüttekiler»in içinde ve başında görünmemeye kararlıdır!..

Söz buraya gelmiş iken, bu toplantı ile ilgili bir iki noktayı da belirtmekte yarar görüyorum.

BATUR'un, sözkonusu toplantı sırasında A.B.D. de yaptığı temasların nasıl bir hava içinde geçtiği yolunda sorduğumuz soruya verdiği şu kısa yanıt, bir bakıma çok anlamlı idi :

«.... Benim onuruma verilen bir kokteylde Orgeneral RYAN ile başbaşa olduğumuz sırada bana, Türkiye'deki olaylar hakkında bazı sorular sordu ve sözü getirip: «Siz askerler, bir müdahalede bulunmanın tam zamanı olduğunu düşünmüyor musunuz?» gibi bir niyet yoklamasında bulundu. Ben de açık vermeyen bir mukabelede bulundum!»

Orgeneral RYAN'ın bu sorusu bize oldukça garip görünmüştü. A.B.D., ünlü ve güçlü C.I.A. örgütü ile kuşkusuz Türkiye'de ve Türk Silahlı Kuvvetleri içinde olup bitenlerden haberli idi. Ama, Türk Hava Kuvvetleri Komutanı ve Silahlı Kuvvetlerimiz içindeki etkinliklerin «ortak lideri» durumunda olan Orgeneral BATUR'a imada bulunacak derecede bir askeri müdahale yapılmasına da istekli miydi?.... Belleğim beni yanıltmıyor ise, 12 Mart Muhtırasının verilişine ön alan hafta (ya da haftalar) içinde, C.I.A. Başkanı Richard HELMS de Tel Aviv'den ülkesine dönerken açıklanmayan kısa bir ziyaret için Ankara'ya uğramış, ya da bir başka deyimle Ankara'dan geçmişti!.. Sonradan öğrendiğimize göre - tabii bunu doğrulamak olanağına o gün sahip bulunmadığımız gibi bugün de sahip değiliz - görüştüğü ilgililere bir liste vermiş, vakit geçirilmeden Ordudan ekarte edilmeleri gereken subaylardan söz etmiş, ancak böyle bir tasfiye operasyonunun, kamuoyunda yaratacağı çalkantıyı dikkate alarak, listede adları yazılı ama en üst düzeyde bulunan Komutanların şimdilik yerlerinde bırakılmaları gereğini vurgulamış!..

Albay TUNUSLUOĞLU'nun evindeki bu toplantı ile ilgili olarak belirtmek istediğim diğer bir nokta, Orgeneral BATUR'un, TANDOĞAN meydanı yakınındaki eve gelişinde, kendisini çevreden tanımamaları için gösterdiği titiz dikkat ve özen idi. Bir gün önce Havacı arkadaşlarımızdan, toplantı yapılacak dairenin yerini, apartman adı-

nı, daire numarasını öğrenmiş, gelirken de tabii sivil giyinerek, gözlerinde kara gözlük, başında kasket, tam anlamı ile «tebdil-i kıyafet» ederek ve de bir dolmuşa binmek suretiyle gelmişti...

Ne günler ve ne anılar!...

BATUR'un anılarından yukarıya aktardığımız pasaj dikkatle okunursa Orgeneral BATUR'un bir başka «tevil yolu ile ikrar»da bulunuşuna tanık oluyoruz.

BATUR, açıkça demek istiyor ki: «Eğer Orgeneral GÜRLER, kararsız tutumundan vazgeçer ve Kuvvetine hakim olur ise «örgütteki» arkadaşların öngördükleri ve «ikinci ihtimal» diye adlandırdığım «bir veya iki komutanın başta bulunacağı» bir müdahale ile yönetime tümü ile el koyma seçeneğine razıyım ve hazırım!..»

Eğer BATUR'un Anılarının önce «söz»üne, sonra da «ruh»una bir değerlendirme yapacak isek gerçek budur ve BATUR :

— sırf sorumluluğu paylaşıp hafifletmek için Orgeneral GÜRLER ile birlikte iki liderli ya da tek liderli bir askeri müdahale yapılmasına, ve asıl önemlisi,

— bu müdahale ile **«yönetime bütünü ile el koymaya»** hazırdır.

Kimsenin reddedemeyeceği ve yadsıyamayacağı bu sonuç çıkarma karşısında BATUR'un ünlü anıları, tarihe ne derece güvenilir ışık tutacaktır, Allah bilir.....

Orgeneral Gürler'in İşleri Ağırdan Alması Tartışma Konusu Oluyor

12 Mart'tan önceki «sıcak» günlerden biri idi. Herkeste sezebildiğim kadarı ile, değişik nedenlerden kaynaklanan bir sabırsızlık hissediliyordu. «Ne olacaksa olsun, ama bu beklenti sona ersin!.» düşüncesi.

Her geçen gün daha kaçınılmaz hale gelen bir müdahaleyi, ülke daha fazla zarar görmeden ve işler tamamiyle kontroldan çıkmadan olsun isteyen içtenlikli ve idealist kişilerin yanında, sayıları az da olsa, olası bir müdahaleyi, kişisel düşünceleri, ya da politik hesapları

yönünden özlemle bekleyenler de yok değildi. Temasta bulunduğum ve birlikte çalıştığım askerlerin hemen hemen tümü birinci görüşten yana idiler. Onları bu görüşe iten nedenlerden biri de kuşkusuz hazırlıkların, baştaki iki «lider» Komutanın bilgi ve onayı içinde yürütülmekte olduğuna duydukları inançtı. Ama sayın Talat TURAN dışındaki asker kökenli sivillerin çoğu - örneğin Orhan KABİBAY, Numan ESİN... - bir an önce «düğmeye basılması»ndan yana idiler.

27 Mayıs Devrim hareketinin önde gelenlerinden olan bu iki eski Milli Birlikçinin güçlü bir politik tutku altında hareket ettikleri izlenimini edinmiştim.

KABİBAY, Kuleli Askeri Lisesinden, Harbiyeden ve Topçu okulundan, hem meslek (Topçu), hem de sınıf arkadaşımdı. Özellikle Harp Okulunda, numaralarımız birbirine yakın olduğu için (benim 631, KABİBAY'ın 634), sınıfta sıralarımız arkalı önlü, koğuşta da yataklarımız yan yana idi.

Hayal gücü son derece kuvvetli bir arkadaşımdı. Numan ESİN'i ise, 27 Mayıs Devriminde gıyaben tanımıştım. 12 Mart öncesi tanışmamız, KABİBAY'ın aracılığı ile olmuştu. Bilindiği gibi her ikisi de 1960 sonbaharında, Milli Birlik Komitesi içinde patlak veren görüş ayrılıkları ve bölünme sonucu, «ondörtler» adı ile anılan guruba dahil olarak bir süre yurt dışındaki elçiliklerimizde görev yapmışlar, yurda dönüşlerinden sonra KABİBAY, Cumhuriyet Halk Partisinden Milletvekili olmuştu.

Kuşkusuz averajın çok üstündeki yetenekleri nedeniyle, 27 Mayıs'ı kendi görüşleri doğrultusunda götüremeyip bir anlamda yenilgiye uğramanın ve öteki 12 Milli Birlik Komite üyesi arkadaşlarıyle birlikte yurt dışında görevlendirilmelerinin doğurması doğal kırgınlıkları ve manevi doyumsuzlukları sonucu, olabildiğince Silahlı Kuvvetler içindeki gelişmelerle dirsek temasında olmayı ister görünüyorlardı. KABİBAY, 27 Mayıs Devriminde Silahlı Kuvvetler topluluğu içinde sağladığı popülariteyi ve edindiği geniş çevreyi, CHP parlamenterliğinden kaynaklanan olanaklarla özellikle sivil kesimde daha da geniş-

letmiş durumda idi. Üst düzeyde asker, sivil kişilerle ilişkileri, irtibatı vardı.

Avukat Fakih Özfakih İle Tanışmam

12 Marttan önceki günlerden birinde, eski CHP'li Kurucu Meclis üyesi Avukat sayın Fakih ÖZFAKİH'ten bir çağrı aldım. Belirtilen bir tarihte gece ÖZFAKİH'in evinde toplanıp bir durum değerlendirmesi yapılacak imiş.

Sayın ÖZFAKİH ile tanışmamın ilginç bir serüveni vardır.

1970 yılı Ekim başlarında ani bir apandisit krizi sonucu Gülhane Askeri Tıp Akademisi Hastahanesine yatmış ve bir ameliyat geçirmiştim. Başta Genelkurmay Başkanı Orgeneral TAĞMAÇ dahil, geçmiş olsun ziyaretine gelenlerin haddi, hesabı yoktu!. Bu arada Cumhurbaşkanı SUNAY, özel kartını iliştirmek suretiyle hastahaneye çiçek bile göndermiş, Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Korgeneral Hayati SAVAŞÇI ise iki kez hastahaneye gelmişti. Bunu, yazgının garip bir cilvesini belirtmek için yazıyorum. Gerçekten de ne garip tecellidir ki, hiç de mecbur olmadığı halde hastahaneye gelip beni ziyaret eden, geçmiş olsun diyen Orgeneral TAĞMAÇ, sonradan öğrendiğime göre ve BATUR'un da anılarında ve CUMHURİYET gazetesine gönderdiği açıklamasında yazdığı gibi, MİT'ten aldığı raporlara dayanarak, ta Adapazarı'nda bulunduğum aylarda davranışlarımı gizlice izletmekte imiş!

Öte yandan, dört gün içinde iki kez hastahanede ziyaretime gelen Korgeneral SAVAŞÇI ise, 12 Mart Muhtırasının verilmesi ile birlikte, belki kendiliğinden, belki de Komutan GÜRLER'in talimatı ile, herhalde güvenlik düşüncesiyle (!) olacak Kara Kuvvetleri Komutanlığı Karargahında General rütbesindeki «G» ve Özel Daire Başkanları arasında bir «generaller nöbeti» düzenlemiş, bu listede beni, 13 Martı 14 Marta bağlayan Cumartesi gecesi nöbete koymuş - tabii bu nöbet sırasında karargahta yatmak gerekiyordu! - ve her ihtimale karşı da - herhalde beni nöbet sırasında da kontrol edebilmek için -

bizzat kendisi de o gece karargahta yatmıştı!

Hastahaneden 15 gün istirahatla taburcu olurken doktorlarıma, bu istirahatimi Antalya'da geçirmek üzere özel arabamı kullanarak Antalya'ya kadar gidip gidemeyeceğimi sormuş, fazla hız ve sert hareketler yapmamak koşulu ile gidebileceğim yanıtını almıştım.

Eşimle birlikte yola çıkıp da Polatlı yakınlarına vardığımızda, geçirdiğimiz bir trafik kazası sonucu eşim başından yaralanmış, arabam büyük hasar görmüştü. Yeni baştan Gülhane Hastahanesine dönmek ve yatmak zorunda kaldık. Bu arada, kazada kusurlu görülen karşı taraf hakkında dava açıp maddi ve manevi tazminat isteminde bulunabilmemiz için, sıcağı sıcağına bir Avukat tutmak gerekiyordu. Bilinen çalışmalara dahil arkadaşlardan birinin - sanırım KABİBAY'ın - önerisi üzerine Avukat sayın ÖZFAKİH'i vekil tuttuk. Daha sonraları hem Kara Kuvvetleri Komutanı GÜRLER'in şahsi avukatı, hem de Silahlı Kuvvetler içindeki çalışmalarla bağlantılı olduğunu öğreneceğim ÖZFAKİH ile ilk tanışmamız ve temasımız bu yoldan oldu.

27 Mayıs Devriminden sonra kurulan Kurucu Meclisteki CHP Kontenjanından görev alan sayın ÖZFAKİH, zeki, geniş çevreye, ikna edici konuşma ve espri yapma yeteneğine sahip zarif bir hukukçu idi.

Kurucu Meclisteki görevi nedeniyle Milli Birlik Komitesi üyeleri ile ve doğal olarak da bu arada 14 ler Grubundan Orhan KABİBAY ve Numan ESİN ile yakın ve sıkı ilişkiler içindeydi.

Yukarıda değindiğim çağrı üzerine gece ÖZFAKİH'in evindeki toplantıya Tümgeneral Şükrü KÖSEOĞLU ile birlikte gittik. Notlarımda pek rastlayamadım ama büyük olasılıkla Amiral Vedii BİLGET arkadaşımız da bizimle beraberdi.

Anımsayabildiğim kadarı ile toplantıda hazır bulunanlar şu kişilerdi :

Milli Birlik Grubundan Em. Hv. Generali Mucip ATAK-

LI, Hv. Tümgenerali Nuri GÖK, Orhan KABİBAY, Numan ESİN, Talat TURHAN, Milli Savunma Bakanlığı Hukuk Müşaviri As. Hakim Binbaşı Emin DEĞER, Şükrü KÖSEOĞLU, Korgeneral Atıf ERÇIKAN, ben ve nihayet ev sahibi Fakih ÖZFAKİH...

Özfakih'in Yaptığı İlginç Çıkış

Konuşmalar hararetli başladı ve sürdü. Mucip ATAKLI, Silahlı Kuvvetler dışında, fakat Silahlı Kuvvetler içindeki gelişmelerle yakından ilgili ve de Orgeneral BATUR'un çok yakın arkadaşı bir Milli Birlikçi Parlamenter olarak görüş ve değerlendirmelerini, Parlamentodaki havayı aktardı. Herkes bir şeyler söyledi. Tabii bu arada KABİBAY ve ESİN de duruma göre ateşli konuşmalar yaptılar. Konuşma, BATUR'un aktif katkıcı tutumuna karşın Orgeneral GÜRLER'in işi ağır almasından, deyim yerindeyse «nazlı davranır» görünmesinden doğan zorlukların üstesinden gelinmesi noktasında odaklanmıştı. Ne yapılacağı tartışılıyordu. Hiç kimse GÜRLER faktörünü gözardı etmiyordu. Ama onun, işleri engelleyici bir etken olmasını da istemiyordu. Kısacası tartışmalarda: «..Faruk Paşa şöyle derse... Faruk Paşa böyle yaparsa... Faruk Paşa kabul etmezse...» sözleri yinelenip duruyordu. Bu sırada hiç unutamayacağım bir çıkışa tanık olduk. Hazır bulunanlar arasında tek sivil kökenli kişi olan ev sahibi Avukat sayın ÖZFAKİH, gülerek şöyle dedi:

— Görüyorum ki sayın Paşalar, hepinizde bir Faruk Paşa fobisi var... Faruk Paşa kabul etmezse... Faruk Paşa karşı çıkarsa... deyip duruyorsunuz. Ne yani Faruk Paşa Allah mı?.. Eğer tek engel Faruk Paşa ise ve sizler de onu aşmayı göze alamıyorsanız, ne hacet, isterseniz bu işi ben halledeyim, gidip kendisini vurayım!..

Sayın ÖZFAKİH'in, ev sahibi olarak, eleştirisel amacı gerçek, ama espri olsun diye önerdiği yöntem, önce hepimizi şaşırtmış, sonra da kahkaha ile gülmemize yol açarak bir tür ferahlama yaratmıştı. GÜRLER'in Avukatı sayın ÖZFAKİH, konuşmaların tıkandığı bir dönemde, ev

sahipliği hakkını kullanmış, müdahalede bulunmuş ve herhalde şaka yapmıştı! (*)

Bu toplantının ilginç bir görüntüsü olarak, Korgeneral ERÇIKAN'ın, rahatsızlığını beyan ederek sık sık tuvalete taşındığı da gözlerden kaçmamıştı. Pek de doğal karşılanamayacak, ama başka bir şekilde yorumlanmaya da hiç değilse o anda imkan bulunmayan bu hareketinin, çok daha sonraki gelişmeler ışığında, üzerinde taşıdığı küçük bir ses kayıt aygıtının bantını değiştirme amacıyle yapıldığı yolunda bazı yorumlamalara tanık olacaktık.

Daha sonra, genç subayların katıldığı bir başka toplantıda aynı ERÇIKAN'ın, gene sık sık tuvalet bahanesiyle toplantı yerinden çıkıp döndüğü ve bazılarınca söylenecekti.

Söz buraya gelmiş iken Korgeneral ERÇIKAN'ın, aramızda bulunmasına karşı çıkan arkadaşlarımızla ilgili bir noktayı açıklamakta da yarar görmekteyim.

Bu kitabımın başka bir yerinde belirttiğim şekilde çevremize giren ve deyim uygunsa, inandırıcı sözleri, tatlı konuşması ve duygusal jestleri ile kendisini kabul de ettirmeyi başaran ERÇIKAN'ın aramızda oluşunu hiç bir zaman içine sindirememiş arkadaşların başında, topluluğumuzun en genç mensupları olan ve her ikisi de birbirinden yetenekli, inançlı kişiler olarak çalışmalara büyük katkılar sağlayan Tank Binbaşı sayın Yılmaz AKKILIÇ ile Deniz Binbaşı Erol BİLBİLİK geliyordu. İyi anımsıyorum, bu iki arkadaşımızın, daha işin başından itibaren Korgeneral ERÇIKAN'a bir türlü kanları ısınmamıştı ve onun bütün söz ve davranışlarına büyük kuşku ile bakıyorlar-

---

(*) Bu anılarımın «Cumhuriyet» gazetesinde özet yayını sırasında, yukarıdakine benzer satırlarımla ilgili olarak sayın ÖZFAKİH bir açıklama göndermiş ve gazetenin 16 Kasım 1985 günkü sayısında tam metin yayınlanmıştı. Okuyucuların konuyu tam anlamı ile kavramalarını sağlamak düşüncesiyle ÖZFAKİH'in açıklaması ve buna verdiğim yanıtı bu bölümün sonuna koydum. (C.G.)

dı. Nitekim sonunda maalesef haklı da çıktılar. Sanırım ERÇIKAN'ın da onlara karşı duygusu aynı idi!

Belleğimde kaldığına göre rahmetli Hv. Albay Mehmet HEPERLER'in evindeki bir toplantı sırasında söz, Yılmaz AKKILIÇ'ın ortaya atması ile ERÇIKAN'ın tutumuna gelmiş. Ben o toplantıda yoktum. Toplantının ilginç kararını ve bu kararın ilginç uygulamasını anlatmak için sözü, anı dizimin CUMHURİYET gazetesinde yayınlandığı sırada gazeteye gönderdiği ve gazetenin 16 Kasım 1985 günkü sayısında yayınlanan açıklamasında Binbaşı Yılmaz AKKILIÇ'a bırakıyorum. Bu açıklamasında AKKILIÇ aynen şöyle diyordu (*) :

«.... Sayın General Nuri GÖK, oturuma başkanlık ediyordu. General Ömer ÇOKGÖR de orada idi. Korgeneral Atıf ERÇIKAN'la ilgili kuşkular; bu toplantıda gündeme geldi, tartışıldı. Bana göre bir takım inançlı insanlar kullanılıyordu, bunu belirttim. Onun üzerine karar alındı General ERÇIKAN'ın evine gitmeye. ERÇIKAN'ın evine Hv. Kurmay Albay İlyas ALBAYRAK ile birlikte gittik.

Çok net anımsıyorum, General ERÇIKAN ya panik içindeydi, ya da gerçekten hasta idi. Sürekli olarak göğsünü ovuşturuyor, sanki soluk almakta zorluk çekiyordu.... Kendisine durumun Cumhurbaşkanına da intikal ettirilip ettirilmediğini sordum. Boş bulundu ya da kaçınılmaz olarak, Genelkurmay Başkanı ile birlikte bir iki gün içinde köşke çıkacaklarını, Cumhurbaşkanı da asker olduğu için kendisinden bu olayın saklanmaması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Albay ALBAYRAK'ın yatıştırma çabalarına karşın, Generalin evini biraz da saygısızca terkettik.

İlk kez o gece bazı kişiler acı gerçekle yüzyüzüne gelmişlerdir sanırım.

Ülkeyi esenliğe çıkarmayı amaçlayan bir düşünce-

(*) Anılarımın CUMHURİYET gazetesinde özet yayını sırasında sayın AKKILIÇ'ın gönderdiği ve 16 Kasım 1985 günkü sayıda tam metin yayınlanmış bulunan açıklaması, bu bölümün sonuna konulmuştur. (C.G.)

le ve her türlü özveriyi göze alarak yaşamları pahasına çabalayan bu insanlar için artık tek sonuç vardı. Tasfiye edilmek!..»

Batur İle Konuşmalarım

BATUR, CUMHURİYET'te yayımlanan anı dizime gönderdiği açıklamasında kendisinin, benimle «yurt sorunları üzerinde» sadece iki kez görüştüğünü, zaten görüşmesine de gerek bulunmadığını söylüyordu.

12 Mart öncesi günlerden birinde, Hava Albayı dostum Feridun İLKÜNSAL'ın kızının, Ankara Orduevinde yapılan nişanı için bir davetiye aldım ve eşimle birlikte Orduevine gittim. Konukların bir kısmı ayakta, bir kısmı da koltuklarla oturmuştu. Bir süre sonra Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral BATUR ve eşi geldiler ve adet olduğu üzere, salonun ortasına yakın bir yerde hazırlanmış, çiçeklerle bezendirilmiş onur masasına oturdular. Pek uzağında olmadığım için sırası düşünce yerimden hafifçe kalkıp kendisini ve eşini selamladım.

Nişan kokteyli neşeli bir hava içinde sürüp gidiyordu. BATUR'un masasında, Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı rahmetli Korgeneral Ahmet DURAL ve eşi de vardı. Bir ara DURAL, BATUR ile fiskos ettikten sonra yerinden kalkıp benim yanıma geldi ve kulağıma eğilerek şöyle dedi :

— Celil Paşa, Komutan diyor ki «Celil Paşa'ya söyle, ya o kalkıp benim masama gelsin, ya da ben onun masasına gideyim. İki laf ederiz.»

Şu yanıtı verdim DURAL'a :

— Sayın Korgeneralim, bu, benim de aklımdan geçmedi değil. Ama iznini almadan masasına gidip oturmam yakışık almazdı. Madem görüşmek arzu ediyorlar, memnuniyetle ben giderim. Kendisinin buraya zahmet etmesi ne askerliğe sığar, ne de muaşeret kurallarına sığar!..

Nitekim az sonra, çağrılıp da gittiğimizi belli etmeyecek şekilde eşimle birlikte yerimizden kalkıp BATUR'-

un masasına gittik. Ben BATUR'un sağına, eşim de eşi ile DURAL'ın eşinin arasına oturduk.

Kısa bir dereden tepeden konuşma yaptıktan sonra BATUR, sözü, hemen çalışmaların gidişi konusuna getirdi. Bu sırada Korgeneral DURAL, bizim konuşmalarımızı dinlememeye özellikle dikkat ve özen gösteriyordu.

Konuşmamızda BATUR üstü kapalı şekilde, Orgeneral GÜRLER'in işi ağırdan almasından, etrafa sanki işin içinde değilmiş havasını vermeye çalışmasından yakınıcı sözler etti, çalışmalarımızın, olabildiğince gizlilik içinde sürdürülmesi, fazla açılınmaması, çok güvenilir olmayan kişilerin içimize sızmasına izin verilmemesi gereğine değindi. Ben de kendi açımdan ve özellikle GÜRLER ile temaslarımdan sözettim.

Konuşmamız hayli uzamış ve çevrenin dikatini çekmiş olacak ki, gazetelerden birinin bir kaç gün sonra yayımlanan «Sosyete haberleri» ekinde, nişan kokteylinden söz ederken, düğünde çekilmiş ve BATUR ile beni yanyana oturmuş halde gösteren bir fotoğrafın altında, mealen şu satırlar yazılmıştı: «....Nişan kokteyli boyunca Orgeneral Muhsin BATUR ile Kara Kuvvetleri Komutanı (herhalde Plan-Prensipler Başkanı yerine muhabir Kara Kuvvetleri Komutanı deyimini yanlışlıkla kullanmıştı. - C.G.) Tümgeneral Celil GÜRKAN'ın **uzun uzun sohbet ettikleri de gözlerden kaçmadı!..**

Bir nişan kokteyli havası içinde bir Kuvvet Komutanı ile bir Tümgeneral (hem de ayrı ayrı Kuvvetlere mensup), bu denli uzun konuşmak için ne tür konu ve nevale bulmuş olabilirlerdi?

Sorulmaya değer bir soru!...

Orgeneral Gürler'e, Olası Bir Müdahale ve Sonuçları Hakkındaki Kesin Görüşlerimi Yazılı Olarak Bildiriyorum

Orgeneral GÜRLER, 29 Ocak 1971 Cuma günü saat 10.00 da kendi çalışma odasında «G» Başkanlarını - Personel, İstihbarat, Harekat, Lojistik, Plan-Prensipler Başkanlarını - toplayarak, bir gün önce TAĞMAÇ'ın başkan-

lığında yapılan dörtlü Komuta toplantısında görüşülen hususların ışığında bir durum değerlendirmesi yapmış, görüş ve önerilerimizi belirtmemizi istemişti.

Toplantıda doğal olarak Kurmay Başkanı SAVAŞÇI da hazır bulunuyordu.

Toplantı sonunda GÜRLER, genel çizgileri ile şu görüşü belirtmişti :

— Her ne olursa olsun Bütçe Meclisten geçmeden hükümetin düşürülmesini gerektirecek olacak herhangi bir girişimde bulunmak, onarılması güç sonuçlar doğurur. Böyle bir görüş bir kenara bırakılmalıdır. Bütçe sorunu çözümlendikten sonra, Milli Güvenlik Kurulu olağanüstü bir toplantıya çağrılmak suretiyle o platformda kurulan asker üyeleri durumun vahametini vurgular, doğacak sonuçlara işaretle sorumluluğa katılmayacaklarını açıkça bildirirler. Başbakan ve hükümet üyeleri, ya bu görüşü kabul ederek ciddi şekilde gereğini yerine getirme yoluna girerler, ya da görüşe katılmadıklarını, hükümetin gerekeni ve mümkün olanı zaten yaptığını ve yapmakta olduğunu söyleyerek kendilerini aklamak isterler ki bu durumda komutanların görevde kalmaları ne dereceye kadar mümkün olur, düşünülmeye değer. İkinci seçenek ise, askerlerin bu çıkışı üzerine hükümetin istifa yolunu seçmesidir. İşte bu durumda parti liderlerinden, ülkede ağırlıkları olan kuruluş ve toplulukların sorumlularından, aralarında bunalımı giderici çözümler bulmaları istenir. Özellikle bugünkü parti liderleri, böyle bir uzlaşmaya gidemeyecekleri, ya da gitmek istemeyecekleri için, tabii bu girişim de sonuç vermez ve müdahale kaçınılmaz hale gelir. Böyle olunca da Kurucu Meclis kurulması, tasarlanan işleri yapacak bir başbakanın bulunup hükümet teşkili gündeme gelir. Silahlı Kuvvetlerin içinden gelmiş bir kişi olarak Cumhurbaşkanı SUNAY, Orduya karşı daima yakın davranmıştır. İsmet İNÖNÜ tarafından gölgelenmekten rahatsızdır. Davranışlarında daima kuvvetin, kuvvetlinin yanında olmak ilkesi egemendir.

Bu açıklamasından sonra GÜRLER, hazır bulunan-

lardan, ikinci seçeneğin gerçekleşmesi halinde nasıl bir hareket tarzı izlememiz, ne tür önlemler kataloğunu hazırlayıp uygulamaya koymamız hakkındaki görüşlerini açıklamalarını istedi.

Başta SAVAŞÇI olmak üzere Generallerin beyanları, fazla derinliğe inmeden, yüzeysel ve de GÜRLER'in görüşleri ve ihsas ettiği çözümler doğrultusunda ortaya konuldu. GÜRLER, bu konuşulanlardan ve önerilerden pek tatmin edilmiş gibi görünmüyordu.

Ben, ATATÜRK'ün, «Büyük Söylev»inde dediği gibi, «ileri sürülen görüşlerin hiçbirinde bir isabet görmedim!» Ama o toplulukta - özellikle Adalet Partisi'ne ve hemşehrisi SUNAY'a sempatisi herkesçe bilinen Kurmay Başkanı Korgeneral SAVAŞÇI'nın bulunduğu o toplulukta - GÜRLER'in ve BATUR'un da içinde, başında bulundukları hazırlıkları açığa vurur nitelikte bir karşı görüşte bulunamazdım. Nitekim bulunmadım. Ancak, hiçbir şeye karışmamış olmak da doğal karşılanmayacağı için, görüşme çorbasında benim de birazcık tuzum bulunsun diye, GÜRLER'e :

— Curhurbaşkanı SUNAY'ın - ki bugün için hesaba katılması zorunlu önemli bir faktördür - olası tutumunu nasıl belli edileceğini tahmin ediyorsunuz sayın Orgeneralim? diye sordum.

Zeki ve çabuk kavrayıcı yönlerini yadsıyamayacağımız GÜRLER, biraz önce de belirttiğim şekilde, suya sabuna dokunmadan bana da yanıt vermiş olmak bakımından SUNAY'ın, KUVVET'in ve KUVVETLİ'nin yanında olacağını tekrarlamakla yetindi.

Daha sonra GÜRLER, benimle İstihbarat Başkanı Tümgeneral İhsan ÖVER'i bir önlemler kataloğu veya takvimi hazırlamakla görevlendirerek toplantıyı kapattı.

Benim için yeni ve son derece duyarlı bir durum ortaya çıkmıştı. Tümgeneral ÖVER'in GÜRLER'e yakınlığını biliyordum ama bunun ölçüsü hakkında sağlıklı bir kanıya sahip değildim. Böyle olunca, kendisine ne denli açılabileceğim ve birlikte yapacağımız katalog (takvim) hazırlıklarına, bizim asıl hazırlıklarımızdan hangi kısımla-

rını ne ölçüde yansıtmamın doğru olabileceği sorunu ortaya çıkıyordu.

Sonunda kararımı verdim: Önerilerimi ben kendim hazırlayacak ve yazılı olarak bizzat GÜRLER'e verecektim!

Nitekim aynı gün öğleden sonra odama gelip, ortak çalışmaya ne zaman ve nasıl başlayacağımızı soran ÖVER'e :

— Siz kendi hazırlığınızı yapın. Ben de kendi hazırlığımı... Sonra bunları Komutana sunarız, olur biter! yanıtını verdim.

Bu yanıtım, zaten birbirimize karşı tutum ve davranışlarımızda, içtenlikten çok kollama havası egemen olan ÖVER'in hoşuna gitmemişti besbelli!..

Son derece geniş kapsamlı düşünerek ciddi bir çalışma yaptım ve dört sayfalık bir rapor hazırladım.

Bu rapora başlık yazıp yazmayacağımı, altını imzalamam gerekip gerekmeyeceğini de çok düşündüm. Onu da karara bağladım: Bu muhtıranın, ne amaçla, kimin tarafından kime verilmek üzere hazırlandığı zaten GÜRLER tarafından bilinecekti. O halde başlık koymaya, imza atmaya ne gerek vardı? Nitekim öyle yaptım.

O günkü koşullar içinde, ülkenin içinde bulunduğu durumu değerlendirme, çıkış yolları araştırma ve yapılması gerekli önemli işleri saptama yönünden en içtenlikli düşüncelerimi içeren bu görüşlerimi, sözcüğünü, nokta ve virgülünü değiştirmeden aşağıya aktarıyorum. Bu görüşlerimde doğru, ya da yanlış yönler bulacak kişiler olacaktır; ama görüşlerime egemen olan katıksız ATATÜRKÇÜ ve yurtsever görüşü, insaf ve sağduyu sahibi hiç kimse yadsıyamayacaktır.

Ne var ki bu raporumu bugün okuduğumda, bir konudaki eleştiriyi, herkesten önce kendime ben yöneltiyorum! Ne kadar da az öz Türkçe kullanmışım!

Orgeneral Gürler'in İsteği Üzerine Yazılı Olarak Hazırlayıp Kendisine Sunduğum Görüşlerim

Memleketin içinde bulunduğu vahim durum ve kar-

şılaşılan ağır sorunlar karşısında, ATATÜRK Devrim ve ilkelerini iade ve ihya edecek, egemen kılacak bir müdahalenin kaçınılmaz hale geldiği yolundaki söz ve görüş, gerçeğin tam bir ifadesi ve tüm toplumun genel kanısıdır. Ancak, böyle bir müdahaleye ön alacak dönemde sırf müdahaleye zemin ve gerekçe hazırlamak amacına yönelik olarak izlenecek tutum ile, gerek müdahale sırasında, gerekse müdahale sonrasında devletin yönetimi konusunda aşağıdaki hususların önem arzedeceği kanısı mevcuttur ve de egemendir :

a. Böylesine kaçınılmaz ve artık alın yazgısına döüşmüş bir müdahaleden önce, Milli Güvenlik Kurulunun Mart/1971 başlarında olağanüstü bir toplantıya çağrılarak, işaret buyurduğunuz şekilde, askerlerden oluşan kanadın kesin bir demarşta (girişimde) bulunmasını ve o andaki koşullar ve izlenen politika karşısında «Hükümetin tutumunun yarattığı sorumluluğa katılmaya devam edemeyeceklerini» beyan etmelerini, Cumhurbaşkanının da aynı yönde ağırlığını koyması sonucunda Hükümetin istifasının sağlanmasını, bunun ardından, siyasal parti liderlerini, çeşitli baskı gruplarının yöneticilerini çağırıp kendilerinden, Anayasanın ve ATATÜRK Devrimlerinin tam uygulanması yolunda aralarında işbirliği yaparak devlet yönetimini ve ulus hayatını sağlıklı bir yola sokmalarının son bir kez istenmesini, bundan verimli ve yararlı bir sonuç alınamaz ise - ki zatıaliniz de bu kanıda bulunuyorsunuz - o takdirde, eylemli (fiili) müdahaleye başvurulmasını öngören planın, sonucu önceden belli gelişmelerden başka bir sonuç vermeyeceği çok güçlü bir olasılık olduğuna göre, pratikte büyük bir avantaj ve kazanç sağlayıp sağlamayacağı düşünülmeye değer bir husustur. Üzerinde haklı bir duyarlılıkla durduğunuz «meşruiyetten (yasallıktan) olabildiğince ayrılmama», ya da bir başka deyimle «son kertesine kadar meşruiyet (yasallık) sınırları içinde kalma ve meşruiyet yollarını kullanma» kaygısı :

1. Milli Güvenlik Kurulunun olağanüstü toplantıya askerlerin ısrarlı isteği ile çağrılması ve,

2. söz konusu toplantıda, Silahlı Kuvvetler temsilcilerinin, Hükümeti düşürmeye kadar gidecek ciddi ve kesin bir demarşta (girişimde) bulunmaları ile zaten kuvveden fiile çıkmış olabileceği kanısı, güçsüz ve zayıf bir kanı sayılmamak gerekir. Bu nedenle, müdahale için, dış görüntüyü kurtarmak amacıyle ve bu nitelikte ve fakat fazlaca etkili olmayacağı apaçık görünen bu tür önlemlere başvurmada zorunluluk hiç de kaçınılmaz değildir.

b. Öte yandan, incelememe izin verdiğiniz notlarınızda son derece isabet ve açıklıkla ifade olunduğu gibi, **«Türkiye'nin sorunlarının, ancak bir çıkar düşünmeyen ATATÜRKÇÜ bir kadro ile çözülebileceği»** ana fikrinden hareket edildiğinde, mukadder ve kaçınılmaz müdahaleden sonraki evrede (safhada), böyle bir kadronun, ATATÜRKÇÜLÜK ve Kemalist devrim ve ilkeleri kesinlikle uygulamaya ve gerçekleştirmeye yönelik bir devrim hareketinin ve devlet yönetiminin iradesini fiilen elinde bulundurması kaçınılmaz bir zorunluluk ve en doğal bir gerek haline gelecektir ki böyle bir zorunluluk ve gereği, Türk Silahlı Kuvvetlerinin, tamamiyle perde gerisinde kalmakla ve gereğinden fazla aracı (mutavassıt) unsur ve organlara sorumluluğu devir ve havale etmekle yerine getirip getiremeyeceği kuşku götürür bir uygulama olabilir. Eylemli müdahaleden sonra Silahlı Kuvvetler, esinlendiği ve içtenlikle benimsediği ATATÜRKÇÜ ve devrimci ana ilkelerini kösteklemeden, tam bir azim ve kararlılık içinde uygulayabilmek ve gerçekleştirmek için yeterli bir süre, devrim iradesini mutlak şekilde yürütecek koşullar içinde bulunmalıdır. Doğal olarak da bu, devrimci bir yasama organının, devrimci bir yürütme (icra) organının ilk fırsatta kurulmasını, faaliyette bulunmasını kesinlikle ortadan kaldırmayacaktır. Eğer, ifade buyrulan formül, yukarıda arzettiğim amaçların elde edilmesini güvenle sağlayacak nitelikte ise - ki dış görüntüyü kurtaracak, kamuoyunda müdahaleyi haklı gösterecek evrelerden geçmeyi öngörmektedir - pek doğal olarak ka-

bul edilebilir bir formül sayılır. Yeter ki, her iki görüşün, derinlemesine, bütün ayrıntıları ile incelenmesi yapılmış olsun. Bu hususta kaygı, taslağını ifade buyurduğunuz şekilde Silahlı Kuvvetlerimizin, müdahaleden önce de, sonra da, tümü ile perde gerisinde ve asıl görevinde kalması ve devrime sahip çıkma iradesini kendi unsurları ile değil de, kendi yapısı (bünyesi) dışında görevlendirilecek unsurlarla uygulama alanına koyması suretiyle bu tarihsel misyonunu (işleviṇi) istenilen amaca ulaştırıp ulaştıramayacağı noktasından kaynaklanmaktadır. Tasavvur buyrulan müdahale sonrası devlet sistematiği, bu güvenceyi (teminatı) verecek nitelikte ise zaten sorun kalmayacaktır.

c. Silahlı Kuvvetlerimizin, ulus hayatında çok önemli ve hatta yaşamsal olacağına inanılan böyle bir müdahaleden sonra, ulusumuzu çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıracak artık başkaca bir kurtuluş şansı da kalmayacağına göre, ATATÜRKÇÜ devrim ve ilkeler ve devrimi doğal amacına götürecek radikal (köktenci) önlemler her yönü ile mutlak bir uygulama olanağı bulmalı ve Türk ulusunun çağdaş uluslar yanında yeralması sağlanmalıdır. Bu sonucun elde edilmesi için de, bir ulusun yaşantısında herşeye kumanda eden ve ne yazık ki yurdumuzda kişisel ve zümresel çıkarlara alet edildiği için bugünkü bunalıma yol açan EKONOMİ'nin, ATATÜRKÇÜ devrim görüşü ile devrim iradesinin elinde ve kesinlikle ulusun yararına yöneltilmesi, alınacak önlemlerin ilki ve en önemlisidir. Bu cümleden olarak :

— Köylüyü toprağın sahibi yapacak, toprağı, üretim yeteneğine göre dağıtacak, üretimi artıracak ve kooperatifçiliği gerçekleştirecek bir toprak ve tarım reformu,
— Dış ticaretin, bankaların devletleştirilmesi, yeraltı ve yerüstü kaynakların, tüm milli hasılanın ve milli gelirin, milli ihtiyaç ve kalkınmanın gerektirdiği yatırım önceliklerine göre planlanıp tüm ekonomik güçlere kabul ettirilmesi,

uygulanması, milli gelirin bu gelire getirilecek katkı oranında dağıtılması,

— En üst kademeden en alt kademeye kadar tam anlamı ile gerçekçi bir Milli Eğitim politikasının uyguianması ile gençliği, yurt sorunlarını ve sorumluluklarını bilen bir şuura kavuşturmak, yetiştirmek ve eğitimi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma özlemini hedef haline getirecek ve okuma-yazma bilmeyen vatandaş bırakmayacak bir plan çerçevesinde realize etmek.

— Dış politikada dostluk ve düşmanlık gibi ön yargılara, katı kalıplara bağlı kalınmadan, ulusal çıkarları daima herşeye ön aldıran ve saklı tutan, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda bağımsızlığımızı ve egemenliğimizi asla zedelemeyen bir görüşü egemen kılmak.

— Çabuk işleyen emin ve güvenilir bir adalet cihazı ve adalet uygulaması getirmek,

— Sermayenin, ne bugünkü şekliyle bireylerin, ya da belli zümrelerin kontrolü ve sömürmesi altında toplanmasını ve ne de devletin mutlak ve tüm ekonomik potansiyele sahip olup bireylerin sömürülmesini asla hoşgörmeyen, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, kıyıları, ormanları, ulusun emrine veren, devleti, ulusun ortık çıkar ve yararları için bir denge, bir hak/görev dağıtıcı unsur sayan bir ticaret düzeninin kurulması,

— İdarede, Silahlı Kuvvetlerde, sağlık ve sosyal güvenlik alanlarında reformlar.

Hava Kuvvetlerindeki arkadaşlara, Orgeneral GÜRLER'in isteği üzerine görüşlerimi yazılı olarak hazırladığımı haber vermiştim. Bu raporumda sıraladığım görüşlerimin neler olduğunu da yine bu arkadaşlara sözlü olarak duyurdum. Bu raporun hazırlanması öncesinde GÜRLER'in yaptığı konuşmada ortaya koyduğu görüşleri de

yine havacı subaylar tarafından şöyle değerlendirilmiş ve Komutanları BATUR'a sunulmuştu :

1. GÜRLER'in verdiği hazırlık direktifi, harekatın zamanı, yapısı, şekli ve ideolojisi bakımından BATUR'unkinden farklıdır. Aralarında koşutluk yoktur.

2. BATUR, başında bulunduğu örgütün fikriyatını (düşünce bütününü) bilmekte, onunla uyum halinde bulunmakta, **kendisini örgütün içinde ifade etmekte,** buna karşılık GÜRLER'in tasarladığı çözüm, örgütün düşüncesine uymamaktadır. Bu nedenle, çoğunlukla Havacı Kanada mensup subaylarca hazırlanıp BATUR'a verilen dosya, değişik yönde hazırlık direktifi vermiş olduğu görülen GÜRLER'e şimdilik arzedilemez.

3. GÜRLER'in düzenlediği toplantıda, SUNAY'a yakınlığı olan bazı Generallerin hazır bulunması ve GÜRLER'in de, bilinen görüşlerini sergilemesi, aslında BATUR ile ve örgütle aynı paralelde görüş sahibi olduğunu perdeleme amacına yönelik olabilir. Durumun açıklığa kavuşması için, General GÜRKAN, kendisi ile (GÜRLER ile) özel bir görüşme yapacak, örgütün hakiki görüşlerini bir kez daha anlatıp, toplantılarda, bu görüşün açığa vurulması sonucunu verecek nitelikte, kendisine soru sorulmamasını rica edecektir. Orgeneral GÜRLER'in gerçek niyetinin, örgütün niyeti ile özdeş olduğu kesinlik kazanır ise «Dosya», incelemek üzere kendisine verilecektir.

Gürler İle Özel Olarak Görüşüyorum. «Ben, General Necip Olmak İstemem! Bana Veriyor musunuz Genelkurmay Başkanlığını? Onu Söyleyin!»

Yukarıda açıkladığım durumun ışığında, günlerden bir gün Emir Subayına söyleyerek, beni uygun bir saatte GÜRLER ile görüştürmesini, ancak görüşme sırasında kimsenin içeri girerek bizleri rahatsız etmemesini istedim.

Bu tür temaslarımızda, Orgeneral GÜRLER'in, kendi Emir Subayına verdiği özel talimat uyarınca odasına, ya

arkadaki özel dinlenme odasının kapısından girerdim, ya da kimsenin bulunmadığı saatlerde normal kapıdan... Her iki durumda da, ben içeriden çıkıncaya kadar Emir Subayı, başkalarının içeri girmelerine izin vermezdi ve böylece GÜRLER ile rahatsız edilmeden görüşme olanağı bulurdum.

Gene böyle oldu. Saat 17.00 den sonra odasına girdim. Hiç unutmam, masasından kalkmış, ön pencerenin yanındaki bir koltuğa oturmuştu. Beni de karşısına oturttu. Etraflıca konuştuk. Gelişmeler hakkında kendisine bilgi verdim ve sözü, yukarıda değindiğim konuya getirerek, arkadaşlarımın bazı kaygılarını ifade ettim. Sakin sakin dinledi. Bir ara bana, Korgeneral ERÇIKAN ile olan ilişkilerimizde çok dikkatli davranmamız gerektiğini anımsattı ve birden sordu :

— Celil, haber aldığıma göre arkadaşlarımız bana, yapılacak bir müdahale sonunda devlet başkanlığı görevini vermeyi düşünüyorlarmış. Öyle mi?

GÜRLER'in böyle bir haberi nereden aldığını bilemediğim için biraz şaşırmıştım. Kaldı ki belki Havacı kanatta işi bu kerteye kadar kadar götüren hazırlık çalışmalarında böyle bir görevlendirme tasarısı hazırlanmış olabilirdi ama o sırada henüz kesinleşmiş bir durum yoktu. Kaldı ki, bu tür görevlendirme, «LİDER»lerin görüş ve onayları alınmadan, alt kademedekiler tarafından bir oldu-bitti şeklinde empoze de edilemezdi.

Hemen yanıt verdim :

— Sayın Orgeneralim, hazırlıkların henüz bu aşamaya vardığını söylemek mümkün değil sanıyorum. Bu haberin kaynağının neresi olduğunu da bilmiyorum. Gerçekten arkadaşlar, size böyle bir görev tevcihinin uygun düşeceğini düşünmüş iseler bunu da doğal karşılamanız gerekmez mi? İçimizde en kıdemli, en saygın ve bütün umutların bağlandığı kişi sizsiniz.

Konuşmamı tamamlamaya bile olanak vermeden şöyle dedi :

— Celil Paşa!. Ben General Necip olmak istemem! Siz bana Genelkurmay Başkanlığını, Arslanlı Kapı'yı ve-

riyor musunuz? Onu söyleyin! Ne yapacağım ben otoritesiz, yetkisiz devlet başkanlığını?...

(Bilindiği gibi 1950'lerde Mısır'da General Cemal Abdülnasır'ın başını çektiği bir grup devrimci subay, Kral Faruk yönetimini bir darbe ile devirmiş ve devletin başına yaşlı ve kıdemli, ancak devrim hareketinin dinamizminden yoksun General Necip'i getirmişlerdi. Doğal olarak Necip, bir süre sonra Devrimin ayak uyduramayacağı hızı karşısında tasfiye edilmişti.)

GÜRLER'in bu beyanına vereceğim yanıt açıktı. Şöyle dedim :

— Tekrar arzediyorum sayın Orgeneralim, bu konuda hazırlık çalışmalarının hangi aşamada olduğunu kesinlikle bilmiyorum. Ama siz devlet başkanlığını değil de illa Genelkurmay Başkanlığını üstlenmek istiyorsanız, arkadaşların hazırlıklarını bu doğrultuda yapmalarından daha doğal bir hareket düşünülemez. Ama sanırım, arkadaşlarda egemen olan kanı, olası bir müdahaleden sonra kurulacak yönetim düzeyinde, devlet başkanı makamına oturacak sayın kişinin yetkisi ve otoritesinin tartışma kabul etmez derecede geniş, yaygın ve kapsamlı olacağı merkezinde sanırım.

Sözlerimi hangi yolda yorumladı bilemiyorum, ama bayağı rahatlamıştı GÜRLER...

Aradan yıllar geçecek, aynı Orgeneral GÜRLER, TAĞMAÇ'ın arkasından Genelkurmay Başkanlığı koltuğuna oturup «Arslanlı Kapının mutlak egemeni» olacak, ama bu kez de bana söylediklerinin tersine, «Arslanlı Kapı»nın güçlü adamı olmayı bırakıp Cumhurbaşkanlığı koltuğu için istifa ederek kontenjan senatörü olacak ve herkesçe bilinen hazin bir seçim mücadelesinden yenik çıkarak köşesine çekilecektir!.

Devrim Anayasası

Silahlı Kuvvetlerimizdeki 12 Mart öncesi çalışmalar ve etkinlikler ile ilgili olarak yapılan yayınlarda ve Muhtıranın verilmesini izleyen soruşturmalarda bir Anayasa taslağından sözedildiği bilinmektedir. Değişik yorumlar

yapıldı bu konuda: «Adamlar, Anayasalarını bile hazırlamışlar... kimlere ne gibi görevler vereceklerini saptamışlar!» denildi. Ama işin içyüzünü bir anlatan çıkmadı. O kadar ki, Orgeneral BATUR'un bile - ki kitap halinde yayınlanan anıları, kendisinin, 12 Mart öncesi hazırlık çalışmalarında ve özellikle de Ankara Grubunun Havacı kanadındaki çalışmalarda A'dan Z'ye kadar her konunun, girişimin ve hazırlığın içinde ve başında olduğunun reddedilemez ve yadsınamaz kanıtıdır - sözkonusu Anayasa taslağı da dahil üç bölümlük dosyanın, kendi bilgisi ve direktifi dışında, «örgüttekiler» adını verdiği Ankara Grubu mensupları tarafından hazırlanıp ilk kez Ocak 1971 sonlarında kendisine verildiğini iddia edecek kadar ileri gittiğine tanık oluyoruz. Oysa ki Türk Silahlı Kuvvetlerinin değişmez geleneği ve kuralı, karargah subaylarının, başlarındaki komutanlarının yönlendirici fikir ve ana direktifi ışığında planlama faaliyetlerini sürdürmelerini emreder. Hele Silahlı Kuvvetlerin ülke çapında yönetime müdahalesini öngören bir planlama hazırlığının, karargahına ve emrindekilere egemen olduğunu sık sık iddia eden bir komutanın bilgisi dışında cereyan edemeyeceği doğaldır. Kaldı ki BATUR, anılarının her bölümünde, «emrindeki kuvvete, karargahındaki General ve subaylara egemen olduğunu, onların nabızlarını sürekli şekilde elinde tuttuğunu, hatta zaman zaman onlarla memleketi, içinde bulunduğu badireden kurtarmanın nasıl mümkün olabileceğini açık kalplilikle tartıştığını» söylemektedir.

Hele hele, karargah içinde kurulan «gizli örgüt»le resmi başlıklı, tarih ve sayı verilmiş yazışmalar yapabilen, sonra da yakın arkadaşlarını, devirdiği hükümetin başbakanı ile birlikte emekliye ayıran bir Kuvvet Komutanına herhalde «ihtilaller tarihi»nde ilk kez rastlanmaktadır.

Anayasa taslağı hazırlığı konusunda, işin aslı şöyledir :

Ankara Grubunun Havacı kanadı, açık söylemek gerekirse, Karacı kanada göre hazırlık planlamasında daha ileri düzeyde - hele Denizci kanattan haydi haydi ileri -

bir çalışma düzeni kurmuş, faaliyet göstermekte idi. Bunun en başta gelen nedeni de, Kuvvetin Komutanı Orgeneral BATUR ile karargahında sözkonusu etkinliklere katılan general ve subayların içiçeliği, sıkı temas ve uyum içinde oluşlarıdır. Zaten, BATUR'un, kullandığı deyimle «örgüttekiler»in, 3 Şubat 1971 günü BATUR'a verdikleri yazılı yanıtta kullandıkları şu satırlar da bu içiçeliği açıkça yansıtmaktadır:

> «.... Biz sizin genel tutumunuz dolayısiyle bizden çok daha bilinçli olarak ve çok daha ilerici olduğunuza inandığımız için size yemin teklif etmedik...»

Havacı kanadı - ki içlerinde düş gücü çok gelişmiş, ama bazı durumlarda, deyim yerinde ise dereyi görmeden paçayı sıvama eğiliminde olan değerli plancı subaylar vardı - «27 Mayısta olduğu gibi plansız bir hareket girişmemek ve/veya bir ya da iki Komutanın liderliğinde yapılacak bir müdahale durumunda Komutanlarına yardımcı olabilmek için...» üç ayrı dosya halinde belgeler hazırlamışlardı ve Anayasa tasarısı da bunlardan biri idi.

Bu Anayasa taslağı, bazı karacı subayların da - örneğin çok yetkin bir hukukçu olan Emin DEĞER ve Hidayet ILGAR - katkısı ile bazı değişikliklere, düzeltmelere uğradıktan ve Orgeneral BATUR'un bilgi ve onayına sunulduktan sonra, kıdemli «lider» Orgeneral Faruk GÜRLER'e sunulmak ve görüşü alınmak için bana verilmişti.

Anayasa taslağı, karacı kanadın ve dolayısiyle ikili liderlerden Karacı «lider» Orgeneral GÜRLER'in bilgisine, BATUR'dan daha sonra ulaşmış olan önemli bir belge idi. İşte böyle bir belgenin, GÜRLER'e, BATUR'dan daha sonra sunulması da önemli bir olaydı. Çünkü, BATUR, «işi Anayasa taslağı hazırlatmaya kadar vardırmış bir Kuvvet Komutanı» durumuna düşmekten son derece ürkmüş olacak ki, anılarında bu belgeler hakkındaki değer yargılarını son derece kaypak tümce ve sözcüklerle kitabına geçirmiş, karşıt görüşlerinin tümünü değil,

başlangıç ve sonuç kısımlarına kitapta yer vermiş ve «Netice: İnanmadığım bir şekil ve sistem içinde bulunamam!» notunu koyarak kendini aklama yoluna gitmiştir.

Bütün bunlara karşın gene de, anılarında, Anayasa taslağının da içinde bulunduğu dosyanın, «Komutanlıkta bir kasada bulunduğunu» yazacaktır!

Muhtıranın verilişinden üç gün sonra, 15 Mart 1971 günü Genelkurmay Karargahında yapılan 4 Komutan toplantısında Orgeneral TAĞMAÇ'ın «İhtilal Dosyası» olarak adlandırdığı dosya ve içerdiği Anayasa taslağı için BATUR aynen şöyle diyor:

— Burada dosya olarak bahsettiğim üç ayrı dosya halindeki dokümanlar, 12 Mart'tan sonra Komutanlıktaki bir kasada bulundu (!) ve ben alarak muhafaza ettim!

Pek nadir söz, BATUR'un bu ifadesi kadar gerçeklerle ters düşebilir kanısındayım. Kesinlikle belirtmek isterim ki, söz konusu dosyalar, 27 Mayıs Devrimi sırasında açılan Başbakanlık kasasında bazı eşya ve belgelerin ele geçirilmesini anımsatır şekilde, «Hava Kuvvetleri karargahındaki bir kasada tesadüfen bulunmuş» değil, 12 Mart öncesi döneminde Havacı kanadın koordinatörlüğünü yapmakta olan Hava Tuğgeneral Ömer ÇOKGÖR tarafından, 16 Mart günü, emeklilik kararnamesinin kendisine tebliğ edilmesini müteakip Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı merhum Orgeneral Ahmet DURAL'a teslim edilmiş, ondan da Orgeneral BATUR'a ulaşmıştır!.. Maamafih ileride aleyhine kullanılabilecek bilgileri içeren bir dosyayı vakit geçirmeden kontrol altına almak çok doğal bir hareket sayılmak gerekir!.

BATUR, işte bu dosyayı - yani, önerdiği «şekil ve sistemi» benimsemediğini söylediği bir dosyayı - kısa bir süre, yani bizler emekli edildikten sonra, Genelkurmayda, Muhtıranın 3 ncü maddesinin işletilmesi olasılığına karşı Anayasa hazırlığı yapmak üzere kurulan, Tümgeneral Rüştü NAİPOĞLU başkanlığındaki komisyona, Hava Kuvvetlerinden görevlendirip gönderdiği heyetteki kı-

demli albaya verecek ve kendisine de: «...Toplantıda düşüncelerinizi söyleyin. Ama ortaya bu dosyayı çıkarmayın!» talimatını da vermeyi ihmal etmeyecektir.

Havacı subaylardan oluşan heyet, komisyon toplantısında usulen hazırlanacak Anayasa taslağı hakkında Hava Kuvvetleri Komutanlığının görüş ve telkinlerini ortaya koyup savunacağına göre, sayın BATUR'un, «şekil ve sistem»ini beğenmeyip de «içinde olamam!» diye kendisini sıyırmaya çalıştığı bir Anayasa taslağını, görevlendirdiği heyete «yazılı talimat» gibi vermesi, çok ilginçtir!...

Adama sormazlar mı: «A sayın Orgeneralim, madem karargahındaki subayların, senden habersiz hazırladıkları ve Ocak 1971 sonunda inceleyesin diye sana verdikleri Anayasa taslağını ve öngördüğü şekil ve sistemi onaylamadın ve altına «ben yokum!» diye red notu koydun, o halde neden aynı dosyayı, Genelkurmay Karargahındaki Anayasa Hazırlama Komisyonunda bizzat seni temsil edecek olan heyetin başkanına, «başvuru belgesi» olarak verdin?». Kaldı ki, sözkonusu Anayasa taslağı, hiç de BATUR'un ürküntüsünü çekecek sivrilikte bir metin değildi. Tam tersine, kendi verdiği direktif doğrultusunda, kendi karargahında görevli subayların - bazı karacı ve hukuk formasyonuna sahip subayların da katkısı ile - hazırladıkları, ATATÜRKÇÜ subayların içtenlikli görüşlerini kapsayan bir tasarı idi.

Orgeneral BATUR, bir bakıma kendi Komutanlığının ürünü olan bu Anayasa tasarısı ile doğrudan, ya da dolaylı olarak ilişkisi bulunmadığı izlenimini yaratmak için büyük çaba harcıyor görünüyor. Ama izin verirse ben, son kertede elime ve bilgime ulaşan, dolayısiyle itiraf edeyim ki hazırlanma kararında ve gerekçesinde de pek fazla rolüm olmayan bu tasarının, eğer ATATÜRKÇÜ bir görüşle bir müdahalede bulunmak kaçınılmaz olur ise, doğacak şartların gereği olan Devrimci karakterli bir Anayasa tasarısı kabul edilebileceğini ve hiç de bazılarının sandıkları gibi, ülkeyi Komünist/Marksist bir reji-

me götüren bir yönü bulunmadığını açıkça belirtmeyi görev sayarım.

Kişisel kanımca, sözkonusu Anayasa taslağı:

● Devletin şekli, nitelikleri, bütünlüğü, resmi dili, başkenti, egemenlik, yürütme görevi, yargı yetkisi, Devlet şeklinin değişmezliği, idarenin esasları, sıkıyönetim, olağanüstü hal, yargı, idari yargı, temel ödevler ve haklar, sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler, aile, mülkiyet-miras, toprak/tarımın, ekonominin, çalışma hayatının düzenlenmesi, milli eğitim, din işleri, maliye, planlama örgütü, kişinin hak ve ödevleri... gibi hususlarda 1961 Anayasası ile nerede ise kelimesi kelimesine özdeş nitelikte idi. Ancak, girişilecek müdahale hareketinin tabiatı gereği olarak, yasama yetkisinin «Devrim Konseyi ve Devrim Meclisi» tarafından kullanılacağı öngörülüyordu! Bu da doğaldı; çünkü, ne de olsa, özgürlükçü demokratik parlamenter bir rejime bir süre için ara verecek bir askeri müdahale sözkonusu idi.

Sözkonusu «Türkiye Cumhuriyeti Devrim Anayasası» başlıklı tasarıyı tam metin halinde aşağıya alıyorum. Öyle sanıyorum ki bizleri «devrimci bir müdahale hazırlamakla» suçlayanlar değil ama, «Marksistlikle, komünist rejim getirme niyetiyle suçlamaya kalkanlar, tasarının katıksız ATATÜRKÇÜ ruhu karşısında belki biraz mahcup olurlar!..

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVRİM ANAYASASI

BİRİNCİ KISIM

GENEL İLKELER

DEVLETİN ŞEKLİ:

Madde 1 — Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

CUMHURİYETİN NİTELİKLERİ:

Madde 2 — Türkiye Cumhuriyeti, Devrim ilkelerine

dayanan halkçı, devletçi, laik, milli ve sosyal devrimci bir devlettir.

DEVLETİN BÜTÜNLÜĞÜ, RESMİ DİL, BAŞKENT :

Madde 3 — Türkiye Devleti, ülkesi ve ulusu ile bölünmez bir bütündür.

Resmi dil Türkçedir.

Başkent Ankara'dır.

EGEMENLİK :

Madde 4 — Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Ulusunundur.

Ulus, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması hiç bir kişiye, zümreye ya da sınıfa bırakılamayacağı gibi; devrim ilkelerine de aykırı olamaz.

YASAMA YETKİSİ :

Madde 5 — Yasama yetkisi, Devrim Konseyi ve Devrim Meclisi tarafından kullanılır.

YÜRÜTMENİN GÖREVİ :

Madde 6 — Yürütme görevi, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilir.

YARGI YETKİSİ :

Madde 7 — Yargı yetkisi, Ulus adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

DEVLET ŞEKLİNİN DEĞİŞMEZLİĞİ :

Madde 8 — Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki Anayasa hükmü değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

İKİNCİ KISIM

CUMHURİYETİN TEMEL KURULUŞLARI

Birinci Bölüm

YASAMA ORGANI, KURULUŞ VE GÖREVLERİ

YASAMA ORGANI :

Madde 9 — Yasama Organı, Devrim Konseyi ve Devrim meclisidir.

Devrim Konseyi, Devletin en yüksek karar organıdır.

DEVRİM KONSEYİNİN GÖREV VE SORUMLULUĞU :

Madde 10 — Devrim Konseyi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış bir Türkiye yaratılması ile görevli ve sorumludur. Konsey bu sorumluluğu, Türk halkı ve devrim kuruluşları ile paylaşır.

DEVRİM KONSEYİNİN YETKİLERİ :

Madde 11 — Devrim Meclisince kabul edilen kanun, tasarı ve tekliflerinin müzakeresi, kabulü, reddi ya da değiştirilerek kabulü,

Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve uluslararası kurullarla yapılacak andlaşma ve anlaşmaların bir kanunla onaylanması; genel seferberlik ve savaş ilanı, yurt dışına birlik gönderilmesi,

Para basılması, Devrim Konseyinin yetkileri arasındadır.

Başkomutanlık Devrim Konseyinin manevi kişiliğinden ayrılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Genelkurmay Başkanı, Silahlı Kuvvetlerin Komutanıdır ve Devrim Konseyine bağlıdır.

Devrim Konseyi, Devletin bütün kuruluşlarını gözetimi ve denetimi altında bulundurur.

DİĞER YETKİLER :

Madde 12 — Bütçe ve kesin hesap kanunları ile, kanunların yorumlanması teklifleri, genel ve özel af ilanı, mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar verilmesi de; diğer kanun tasarı ve tekliflerinin incelenmesi usullerine tabidir.

DEVRİM KONSEYİNİN KURULUŞU :

Madde 13 — Devrim Konseyi, ... 1971 devrimiyle Türk halkı, Türk gençliği ve Türk Silahlı Kuvvetleri adına yönetimi devralmış bulunanlar arasından gelen ..... üyeden kurulmuştur.

Devrim kurulunun doğal üyesi bulunmayan Genelkurmay Başkanı, Kara-Deniz-Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı bu görevleri süresince, Devrim Konseyine geçici üye olarak katılırlar.

DEVRİM KONSEYİ BAŞKANLIĞI;
BAŞKANLIK DİVANI :

Madde 14 — Devrim eylemini yürüten en kıdemli komutan, Devrim Konseyinin Başkanıdır.

Devrim Konseyi ikinci başkanı, Konsey üyelerinin üçte iki çoğunluğunun oyları ile, Konsey üyeleri arasından seçilir.

Başkanlık divanı, Devrim Konseyi içtüzüğü hükümlerine göre kurulur.

DEVRİM KONSEYİ GENEL SEKRETERLİĞİ :

Madde 15 — Devrim Konseyi, devrim ilkelerinin gözetim ve denetiminde ve yasama görevlerinin yürütülmesinde kolaylık sağlamak amacı ile, Devrim Konseyi Genel Sekreterliğini kurar.

Genel Sekreter ve Yardımcıları, Devrim Konseyi üyeleri arasından, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile seçilir ve gerektiğinde değiştirilir.

Devrim Partisi Genel Sekreterliği ile Sayıştay, Devrim Konseyi Genel Sekreterliği vasıtasıyla; Devrim Konseyine bağlıdırlar.

ÜYELİK HUKUK VE SORUMLULUĞU :

Madde 16 — Anayasadaki belirli haller dışında, Devrim Konseyi üyelik sıfatı ve dokunulmazlığı kaldırılamaz. Üyeler, Konsey çalışmalarındaki oy ve sözlerinden ve ileri sürdükleri düşüncelerinden dolayı sorumlu tutulamazlar. Üyelik statüleri eşitlik esasına dayanır.

Devrim Konseyi üyelerinin yasama dokunulmazlık-

Devrim Meclisi Üyeliği sıfatı; Devrim Konseyi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile şu hallerde kaldırılır: Vatana ihanetle suçlanmak, Devrim ilkelerine aykırı tutum ve davranışları olduğu saptanmak, yüz kızartıcı suçlardan biri ile koğuşturulmasına karar verilmek, sürekli hastalık ve kocamışlık ve üyelikle bağdaşmayacak bir hizmet kabul etmiş olmak.

Devrim Meclisi üyeleri istedikleri zaman çekilebilirler. Çekilenlerin yerine yeni üye seçilir.

GÖREV SÜRESİ :

Madde 21 — Devrim Meclisinin görev süresi, Devrim Partisi genel kongresini izleyen altıncı aydan sonra; Devrim Konseyince saptanacak tarihte yapılacak genel seçimlere kadar devam eder.

İÇ TÜZÜK :

Madde 22 — Devrim Meclisi, çalışmalarını kendi çıkaracağı iç tüzük hükümlerine göre düzenler.

BAŞKANLIK DİVANI :

Madde 23 — Devrim Meclisinin Başkanlık Divanı, kendi iç tüzük hükümlerine göre kurulur.

TOPLANTI VE KARAR YETER SAYISI :

Madde 24 — Devrim Konseyi ve Devrim Meclisi, seçilmiş üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve karar verirler.

KANUN TEKLİF YETKİSİ :

Madde 25 — Kanun teklif etmeye; Bakanlar Kurulu ve Devrim Konseyi üyeleri ile, Devrim Meclisi üyelerinin teklifine Devrim Konseyi üyelerinden en az birinin katılması halinde, Devrim Meclisi üyeleri yetkilidirler.

Üyeler, kendi tekliflerini komisyonlarda savunabilirler.

ları, Devrim Konseyi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile şu hallerde kaldırılır: Vatana ihanetle suçlanmak, Devrim ilkelerine karşı çıkmak, yüz kızartıcı suçlardan biri ile sanık bulunduğu, Devrim Konseyince saptanmış olmak ve üyelikle bağdaşmayan bir hizmeti kabul etmek.

Devrim Konseyi üyelik sıfatının sona ereceği durumlar: Ölüm, çekilme, yargılanmasına karar verilip; yapılan yargılama sonunda mahkum edilmiş olma, kocamışlık ve görev yapamayacak derecede sürekli hastalık.

İÇ TÜZÜK :

Madde 17 — Devrim Konseyi, çalışmalarını kendi yapacağı iç tüzük hükümlerine göre düzenler.

DEVRİM MECLİSİNİN KURULUŞU :

Madde 18 — Devrim Meclisi, devrimin oluşumuna fikir ve eylemleri ile katkıda bulunmuş, devrim bilincine sahip olduğu Devrim Konseyince saptanan, yetenekleri ile devrime ve ülkenin kalkınmasına yararlı oldukları anlaşılan sivil ve asker, en çok yüzelli kişiden kurulur.

DEVRİM MECLİSİ GENEL SEKRETERLİĞİ :

Madde 19 — Yasama görevlerinin yürütülmesinde çabukluk sağlamak, Devrim Konseyi ve Bakanlar Kurulu ile ilişkileri düzenlemek amacıyla Devrim Meclisi Genel Sekreterliği kurulur.

Genel Sekreter ve yardımcıları, Devrim Meclisi üyeleri arasından ve üyelerin salt çoğunluğunun oyları ile seçilirler.

ÜYELİK HUKUK VE SORUMLULUĞU :

Madde 20 — Devrim Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden ve ileri sürdükleri düşüncelerden dolayı, sorumlu tutulamazlar.

Devrime aykırı tutumları ya da suçlu görülme halleri dışında herhangi bir nedenle görevleri sona eren Bakanlar Kurulu üyeleri de; istemeleri halinde Devrim Meclisi üyesi olarak görevlendirilebilirler.

KANUNLARIN CUMHURBAŞKANINCA YAYINLANMASI :

Madde 26 — Cumhurbaşkanı, Devrim Konseyince kabul edilen kanunları, en geç on gün içinde yayınlar.

İkinci Bölüm
YÜRÜTME

A. CUMHURBAŞKANI

SEÇİMİ VE GÖREVLERİ :

Madde 27 — ..... 1971 Devrim eylemini yürüten en kıdemli Komutan Türk Devletinin Başkanıdır.

Cumhurbaşkanı Türk Devletinin başıdır. Yabancı Devletlere Türk Devletinin temsilcilerini gönderir ve Türk Devletine gönderilen yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Gerekli gördüğü zaman Devrim Konseyine ve Bakanlar Kuruluna başkanlık eder.

Tüzük, Kararname ve diğer hükümet tasarruflarını onaylar.

16 ncı maddenin ikinci ve üçüncü bendlerinde sayılan durumlarda Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde; Devrim Konseyi, asli üyeleri içinden, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile Devlet Başkanını yeniden seçer.

HUKUK VE SORUMLULUĞU :

Madde 28 — Cumhurbaşkanı, görevleri ile ilgili işlemlerden, Devrim Konseyine karşı sorumludur. 16 ncı maddenin ikinci ve üçüncü bendlerinde sayılan hallerde, Devrim Konseyi üyeleri gibi işlem görür.

CUMHURBAŞKANINA VEKALET :

Madde 29 — Cumhurbaşkanı, herhangi bir sebeple görevinden uzak kaldığı veya Cumhurbaşkanlığı boşaldığı zaman; Cumhurbaşkanı görevine dönünceye veya ye-

nisi seçilinceye kadar, Konsey İkinci Başkanı Cumhurbaşkanına vekalet eder.

B. BAKANLAR KURULU

KURULUŞ :

Madde 30 — Bakanlar Kurulu, Başbakan, Başbakan Yardımcısı ve Bakanlardan kuruludur.

Başbakan, Devrim Konseyi üyeleri arasından, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır.

Başbakan Yardımcısı ve Bakanlar, Devrim Kurulunun tesbit edeceği adaylar arasından, Başbakan tarafından seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanırlar.

İŞE BAŞLAMA, PROGRAM VE GÜVENOYU :

Madde 31 — Bakanlar Kurulu atanmayı izleyen bir hafta içinde Hükümet programını hazırlar.

Program, her Bakanlığın hizmetlerinin yürütülmesinde; genel kalkınma planı çerçevesi içinde, Türk Ulusunun çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ülküsünü gerçekleştirecek; Devrimi ve kamu hizmetlerini halka götürecek, halkın insanca yaşama olanağına kavuşturulmasını sağlayacak bir kalkınmayı hedef alacak nitelikte olacaktır.

Program Devrim Meclisinde okunur. Program üzerindeki müzakere ve güven oylaması Devrim Konseyinde yapılır.

Devrim Konseyi, Devrim ilkelerine uygun olarak; Hükümete her zaman yol gösterebilir.

GÖREV VE SİYASİ SORUMLULUK :

Madde 32 — Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlar ve Devrim Konseyi adına genel siyasetin yürütülmesini düzenler.

Bakanlar Kurulu, genel siyasetin yürütülmesinden Devrim Konseyine karşı, birlikte sorumludurlar. Her Ba-

kan, kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden dolayı ayrıca sorumludur.

GÖREV SIRASINDA GÜVEN OYLAMASI :

Madde 33 — Başbakan ve Devrim Konseyi üyeleri, Bakanlar Kurulu için her zaman güven oylaması isteminde bulunabilirler.

TÜZÜKLER VE HÜKÜMET TASARRUFLARI :

Madde 34 — Bakanlar Kurulu, kanunların uygulanmasını göstermek ya da kanunların emrettiği işleri belirtmek üzere, tüzükler çıkarır. Tüzükler, danıştayın incelemesinden sonra, Cumhurbaşkanınca onaylanır ve resmi gazete ile yayınlanarak yürürlüğe girer.

Devrimi amacına ulaştırmak ve güvenliği sağlamak, yürütme görevini çabuklaştırmak amacıyla hazırlanan Hükümet tasarrufları, idari yargının denetimi dışındadır.

KARARNAMELER :

Madde 35 — Her türlü Hükümet tasarrufları ve kararnameler, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve ilgili bakan ya da bakanlarca imzalanır.

C. İDARE

İDARENİN ESASLARI :

Madde 36 — İdarenin kuruluş ve görevleri, kamu hizmetinde çabukluğu sağlayacak ve kırtasiyeciliği kaldıracak esaslara göre, merkezde yönetim ve yerinden yönetim kurallarına dayanır.

İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

Kamu tüzel kişiliği, ancak kanunla ya da kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafik duruma, ekonomik koşullara, kalkınma planı ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre; İllere, İller de kademeli bölümlere ayrılır. Bu ayırımda kamu hizmetinden

ve kalkınmanın sonuçlarından halkın her kesimini yararlandırmak esastır.

Yerel idareler, üniversiteler, radyo-televizyon, haber kaynakları, basın ve öteki kamu kuruluşları; Devrimi halka yaymak, halkla elele vererek yeni Türkiye'nin yaratılmasında görevlerini yerine getirmek üzere, Devlet yapısındaki yerlerini alırlar. Durumları, kanunla ya da hükümet tasarrufları ile düzenlenir.

YÖNETMELİKLER :

Madde 37 — Kanun ve Tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere, Bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri tarafından, yönetmelikler çıkarılabilir. Yönetmelikler de resmi gazete ile yayınlanır.

MEMURLAR :

Madde 38 — Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre, yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği görevler, memurlar eliyle yürütülür.

Memurların nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri, aylık ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

Kamu hizmetinde, Devrim ilkelerini benimsemeyen ve devrime aykırı tutum ve davranışta bulunan memur çalıştırılamaz.

D. OLAĞANÜSTÜ HALLER VE YÖNETİM

OLAĞANÜSTÜ HAL :

Madde 39 — Olağanüstü hal, kanunların gösterdiği durumlarda Hükümetçe ilan edilir. Olağanüstü hallerde, yurttaşlar için konulacak mal, çalışma ve para yükümleri ile, bu hallerin yürütülmesi ve kaldırılması ile ilgili usuller kanunla düzenlenir.

SIKIYÖNETİM :

Madde 40 — Sıkıyönetim ilanı, kanunun öngördüğü hallerde Bakanlar Kurulunun yetkisindedir. Ancak, bir

aydan fazla devam ettirilmesi, uzatılması ve kaldırılması hakkında Devrim Konseyi karar verir. Sıkıyönetim, ya da savaş halinde hangi hükümlerin uygulanacağı, hizmet ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı kanunla gösterilir.

Üçüncü Bölüm

YARGI

KURULUŞ, YETKİ VE GÖREVLER :

Madde 41 — Mahkemelerin kuruluşu, yetki ve görevleri, bağımsızlığının kapsam ve niteliği, hakimlerin nitelikleri, sorumluluk ve teminatları kanunla gösterilir.

Hakimler, yargı yetkisinin kullanılmasında bağımsızdırlar.

Duruşmalar gizliliği hakkında karar alınmadıkça herkese açıktır. Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

SAVCILIK :

MADDE 42 — Savcıların görev, nitelik ve sorumlulukları, mesleğe alınışları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

İDARİ YARGI :

Madde 43 — Danıştay, idari uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözümlemek, Bakanlar Kurulunca gönderilen Tüzük tasarılarını incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmak üzere; Devrim ilkelerine göre kanunla kurulur.

Danıştay, idari işlem ve tasarrufları maksat yönünden denetleyemez.

Danıştay üyelerinin seçimi, nitelikleri, sorumlulukları ve özlük işleri Danıştayın Devrim ilkelerine göre kuruluşu kanunla düzenlenir.

YÜCE DİVAN :

Madde 44 — Devrim Konseyi, Devrim Meclisi, Ba-

kanlar Kurulu, Danıştay, Yargıtay, Askeri Yargıtay ve Sayıştay üyelerini; hizmetleri ile ilgili suçlarından dolayı yargılamak üzere, Yüce Divan kurulur.

Yüce Divanın kuruluşu, yargılama usulü, üyelerinin seçimi ve özlük hakları kanunla düzenlenir.

DİĞER YARGI ORGANLARI :

Madde 45 — Yargıtay ve Askeri Yargıtay, kanunla belirlenen hallerde ilk derece ve genel olarak kendi aralarında üst derece mahkeme olarak Devrim ilkeleri ve bağımsızlık esasına göre kurulur.

Üyelerinin seçimi, özlük işleri diğer hakimler gibidir.

MAHKEME KARARLARI :

Madde 46 — Cumhuriyetin tüm kuruluşları, mahkeme kararlarına uyar. Hiç bir makam, kişi ya da organ, mahkeme kararlarını değiştiremez ve yerine getirilmesini geciktiremez.

ÜÇÜNCÜ KISIM
TEMEL ÖDEVLER VE HAKLAR

İLKELER :

Madde 47 — Herkese imkân ve fırsat eşitliği sağlanarak; ekonominin toplumsal bütünlük, dengelilik ve eşitlik çerçevesi içinde geliştirilmesi, Devletin görevi olup; kişi bu amaca ulaşmada ödevlidir.

Kişinin ekonomik hakları, bu ödev sonucu ulusal gelire katkıda bulunduğu yerde başlar ve o oranda gelişir.

Sömürünün her çeşidi yasaktır.

Sosyal güvenlik asıl olup, Devletin koyacağı esaslara göre, çalışanlar için çalışma koşullarına; hastalık, küçüklük ve kocamışlık nedeni ile çalışamayanlar için de, kanun hükümlerine göre düzenlenir.

Devlet herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini gerçekleştirmekle görevlidir.

Sermaye, ulusal ekonominin hizmetinde olup; kulla-

nması, kamu yararı ve halkın ekonomik haklarına aykırı olamaz.

Devlet, ülke çapında bir yerleşme ve sosyal mesken politikası uygulamak ve bunun için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Birinci Bölüm

SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE ÖDEVLER

AİLE VE ÇOCUĞUN KORUNMASI :

Madde 48 — Aile, Türk toplumunun temelidir. Ailenin ve çocuğun korunması ve devrimci ilkelerle geliştirilmesi Devletin başlıca görevidir. Yöntemi kanunla düzenlenir.

MÜLKİYET VE MİRAS :

Madde 49 — Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Mülkiyet ve miras haklarının kullanılması, toplum yararının gerektirdiği durumlarda; devletçe ve kanunla düzenlenir.

TOPRAK VE TARIM DEVRİMİ :

Madde 50 — Devlet toprak ve tarım devrimini bir bütün halinde ele alır ve gerçekleştirir. Toprağın verimli olarak işletilmesini sağlamak ve topraksız ya da yeter toprağı olmayan çiftçiye toprak tahsis etmek amacıyla gereken tedbirleri alır.

Devlet, üretimi arttırmak için, her alanda kooperatifçiliği geliştirir ve gözetir.

EKONOMİNİN DÜZENLENMESİ :

Madde 51 — Tüm ekonomik olanaklar, toplumsal yapıyı güçlendirecek, halkı harcadığı emek ve ulusal ekonomiye katkısı oranında yararlandıracak şekilde düzenlenir.

Temel sanayi, ulaştırma, enerji ve doğal kaynaklar ve ormanlar Devletin mülkiyetindedir. Bunlar, ancak Dev-

letin eliyle işletilebilir. Devlet, bunların toplum yararına ve etkin olarak işletilmesi için gereken tedbirleri alır.

Diğer ekonomik kuruluşların da sahipleriyle, fikir ve beden işçilerinin yönetiminde toplumsal yapıyı güçlendirecek ve adil bir gelir dağılımını gerçekleştirecek biçimde çalışması esastır. Yöntemi kanunla düzenlenir.

Dış ticaret, bankacılık ve sigortacılık Devletleştirilir. Devlet, iç ticaret alanında da, toplum yararının gerektirdiği tedbirleri alır.

KALKINMANIN PLANLANMASI, PLAN :

Madde 52 — Ekonominin tümünü kapsayan ve bağlayan plan esastır. Ancak, her ekonomik kuruluş, ana kalkınma planı çerçevesi içinde, kuruluşun ihtiyaç ve verimlilik dengesini gözeterek, planını kendisi yapar.

Devlet Planlama Teşkilatı, ana planın Devrim ilkelerine göre yapılması ve ekonomik kuruluşların planlarının, ana plana uygunluğunun kontrolü, uygulamasının denetim ve gözetimi ile görevlidir.

ÇALIŞMA HAYATI :

Madde 53 — Çalışma, sağlık durumu uygun bütün vatandaşlar için bir hak, bir ödev ve bir şereftir.

Çalışma koşulları ve olanakları ile, çalışanların sendika ve sosyal güvenlik hakları kanunla düzenlenir.

İş hayatının düzenlenmesinde, genel plan hedefleri içinde, kalkınmayı çabuklaştırıcı ve kalkınmaya katkıda bulunucu tedbirler alınır.

Emeğin ulusal gelire katkı oranında ve ekonominin oluşumuna etkisi ölçüsünde değeri vardır. Emek israf edilemez.

İkinci Bölüm

MİLLİ EĞİTİM

İLKELER :

Madde 54 — Herkes, öğrenim ve eğitim hakkına sahiptir.

İlk öğretim, bütün Türk vatandaşları için zorunludur.

Eğitim ve öğretim her kademede parasızdır. Devlet, eğitim ve öğretimde halkın her kesimini devrim ilkelerini ve insanca yaşamanın önemini anlayacak bir düzeye getirmeyi ve yurt kalkınmasına yararlı kişiler yetiştirmeyi hedef alır.

Öğretim, milli ekonominin eleman ihtiyacına ve çeşitli kesimlerin istihdam kapasitesine göre Devletçe planlanır.

DİN İŞLERİ :

Madde 55 — Özel din eğitimi yapılamaz. Din eğitiminin nitelik ve kapsamı, Devletçe düzenlenir.

Din eğitiminin nitelik ve kapsamı, Devrimin ilke ve amaçlarına ve laiklik ilkesi ile kişinin vicdan özgürlüğüne aykırı olamaz.

Üçüncü Bölüm
MALİYE VE PLANLAMA

MALİYE :

Madde 56 — Devletin ve kamu ekonomik kuruluşları dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Genel ve katma bütçelerin nasıl yapılacağı, kanunla gösterilir. Bütçe kanunlarına, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiç bir hüküm konulamaz.

Bütçeler, yatırımları gerçekleştirecek ve plan hedeflerine ulaşmayı sağlayacak nitelikte düzenlenir.

DENETİM :

Madde 57 — Devletin ve kamu tüzel kişilerinin harcamalarını ve mallarını Devrim Konseyi adına Sayıştay denetler.

Sayıştayın kuruluş ve işleyişi, denetim usulleri ve mensuplarının nitelikleri ile özlük işleri kanunla düzenlenir.

KESİN HESAP :

Madde 58 — Kesin hesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre gösterilmemiş ise; ilgili oldukları bütçe yılı sonundan başlayarak en geç bir yıl sonra, Bakanlar Kurulunca Devrim Meclisine sunulur. Sayıştayın uygunluk bildirimi, tasarının sunuluşundan başlayarak, en geç altı ay içinde çıkarılır.

PLANLAMA TEŞKİLATI :

Madde 59 — Devlet planlama teşkilatı, bu Anayasa ile getirilen sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınma ilkelerinin nasıl gerçekleştirileceğini planlama ile görevlidir.

Planın nasıl yapılacağı, yürürlüğe konulması, uygulanması ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslarla; planın bütünlüğünü ve devrimci niteliğini bozacak tesirleri önleyecek tedbirlerin nasıl alınacağı; Planlama Teşkilatının kuruluş ve çalışması, kanunla düzenlenir.

DÖRDÜNCÜ KISIM
KİŞİNİN HAK VE ÖDEVLERİ

KİŞİNİN HAKLARI :

Madde 60 — Uygulama biçimi, kapsam ve nitelikleri kanunla düzenlenmek kaydı ile, kişinin doğal hakları aşağıda gösterilmiştir :

Aksi saptanıncaya kadar herkes suçsuzdur. Kimse, kanunun suç saymadığı bir eylemden dolayı cezalandırılamaz.

Konut dokunulmazlığı tanınır. Özel hayatın gizliliği korunur. Konuta hangi hallerde girileceği kanunla düzenlenir.

Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin; kanun önünde eşittir.

Mal, can, ırz güvenliği ve şerefler, Devletçe korunur.

Herkes, vicdan ve dini inanç özgürlüğüne sahiptir. Bu özgürlük, kamu düzenine ve laiklik ilkesine aykırı olarak kullanılamaz.

YURTTAŞLIK :

Madde 61 — Türk Devletine Yurttaşlık bağı ile bağlı herkes, Türktür. Yurttaşlık, kanunun gösterdiği koşullarla kazanılır ve kaybedilir.

Yabancılar için, Türk kanunları ve uluslararası kurallar gereğince işlem yapılır.

KİŞİNİN ÖDEVLERİ :

Madde 62 — Yurt savunma ve kalkınmasına katılma eş anlamdadır ve her Türk'ün ödevidir. Bu ödevin nitelik ve kapsamı, kanunla düzenlenir.

Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, ekonomik gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.

BEŞİNCİ KISIM
SİYASAL ÖRGÜTLENME

DEVRİM PARTİSİ :

Madde 63 — Yönetimi, Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak amacıyla; Devrimci bir kadro yaratarak, bu kadroya devretmek üzere ele alan Devrim İradesi; Devrimi hedefinden saptırmayacak ve Atatürk ilkelerini çağdaş düşünce ve bilim ışığında yorumlayarak uygulamayı ülkü edinen bir Devrim Partisi kurulmasını sağlar.

Devrim Partisi, yukarıda belirtilen ilkelere göre yetişmiş bir kadro ile ve halk içinde örgütlenerek en kısa zamanda kurulur.

ALTINCI KISIM
GEÇİCİ HÜKÜMLER

DEVRİM ÖRGÜTÜ :

Geçici madde 1 — Devrim Partisi kuruluncaya kadar,

Devrimi amacından saptırmamak, Devlet hizmetlerini yerinde devrimci gözüyle izlemek, Devrimi halka indirmek ve halkla el ele vererek korumak amacı ile; Devrim Partisi Genel Sekreterliğine bağlı ve idari hiyerarşiye paralel olarak bir siyasi Devrim Örgütü kurulur, Örgütün görev ve yetkileri, kanunla düzenlenir.

ESKİ KURULUŞLAR :

Geçici madde 2 — Bu Anayasa hükümlerine göre, statüleri yeniden düzenlenecek kuruluşlarla; diğer kuruluşlar, bu Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydı ile, yeni hükümler konuluncaya kadar görevlerine devam ederler.

Bu Anayasada yer almayan Devlet kuruluşları kaldırılmıştır.

Yürürlükteki kanunların bu Anayasaya aykırı hükümleri üç ay içinde değiştirilecektir.

DEVRİM MAHKEMELERİ :

Geçici madde 3 — Devrim gününe kadar, ulusal çıkarlara aykırı tutum ve davranışlarda bulundukları saptananlarla; Devrim güvenliğine ve Devrime karşı her ne şekilde olursa olsun, söz, yazı ve basının diğer araçları ile veya başka şekilde karşı gelenleri yargılamak amacıyla, Devrim Konseyi Genel Sekreterliğine bağlı özel Devrim mahkemeleri kurulur.

Devrim mahkemelerinin kuruluşu, işleyişi ve üyelerinin özlük hakları kanunla düzenlenir.

Geçici madde 4 — Devrim Kurulu üyesi bulunup da; Devrim Anayasasının 13 ncü maddesindeki sayılan komutanlıklara atanmış bulunanlar, bu görevlerinin sona ermesinden sonra da, Devrim Kurulu üyeliklerine devam ederler.

YEDİNCİ KISIM
SON HÜKÜMLER

DEVRİM ANAYASASININ DEĞİŞTİRİLMESİ :

Madde 64 — Devrim Anayasasında, Devrim ilkeleri-

ne aykırı değişiklik teklif edilemez. Ancak, Devrim amaçlarına uygun ve toplumun gelişmesini sağlayacak atılımlar için, kalkınma ve ekonominin koşullarını düzenlemek ve kuruluşları yenilemek amacıyla, değişiklik teklifi yapılabilir.

Değişiklik teklifi, Devrim Konseyi üyelerinin üçte biri tarafından yapılır ve üçte ikisinin çoğunluğuyla kabul edilir.

YÜRÜRLÜK :

Madde 65 — Bu Anayasa, Devrim Konseyince kabul edilerek yayınlanır ve yayınlanması ile birlikte yürürlüğe girer.

9 Mart Toplantısı — Dönüm Noktası

9 Mart sabahı... BATUR, Havacı kanadın koordinatörlüğünü yürüten Hv. Tuğgeneral Ömer ÇOKGÖR'e, çalışma odasının eşiğinde, o sırada yanlarında Kurmay Başkanı Korgeneral Ahmet VURAL olduğu halde şu talimatı veriyor :

— Ömer Paşa, Faruk Paşa ile görüştük ve mutabık kaldık. Bu akşam, mesai bittikten sonra benim odamda bir toplantı yapacağız. Bu toplantıya, Hava Kuvvetlerinden ben, Ahmet DURAL, Hulusi KAYMAKLI (O tarihte Tümgeneral rütbesi ile Harekat Başkanlığı görevinde bulunan Em. Korgeneral sayın KAYMAKLI) Paşalar ve bir de siz. Kara Kuvvetlerinden Faruk Paşa, Korgeneral Atıf ERÇIKAN, Tümgeneral Celil GÜRKAN, Tümgeneral Şükrü KÖSEOĞLU ve Deniz Kuvvetlerinden de Tuğamiral Vedii BİLGET katılacaklar. Faruk Paşa'ya ben toplantı saatini bildiririm. Ötekilerine siz tebligat yapın!

Saat 17.30... Çağrılı olanlar toplantıya teker teker gelmeye başladılar. Amiral BİLGET İstanbul'daydı. Bu yüzden toplantıya gelemiyordu. GÜRLER ise, toplantıya, BATUR'un, çağrılılar arasında adından sözetmediği Kara Kuvvetleri İstihbarat Başkanı Tümgeneral İhsan ÖVER ile birlikte gelmişti.

O gün sabahtan, Kuvvet Komutanı Orgeneral BATUR'un talimatı ve Harekat Dairesi Başkanı Hv. Tuğgeneral Ömer ÇOKGÖR'ün ilgililere duyurması ile Hava Kuvvetlerinin belli birliklerine ve üslerine alarm verilmişti. Bu nedenle, toplantı saatine doğru Karargah koridorlarında çok sayıda havacı subay toplanmış bulunuyordu.

BATUR'un görkemli çalışma odasında, çağrılı olanlar tümü ile toplanmıştı. BATUR, her ne kadar anılarında işin, Emir Subayı tarafından düzenlenmiş olduğunu söylüyor idiyse de değiştirilmesi olanaksız bir gerçek vardır ki, o da bu önemli toplantıda, siyah smokin elbiseler giymiş Komutanlık garsonlarının çikolatalı kek ve çay ikramı yaptıkları ve servisin tamamlanmasından sonra kapıların kapatılarak görüşmelere geçildiğidir.

Bugün belleğimin de doğruladığı notlarıma göre görüşmelerin akışı şöyle oldu. Önce BATUR söz aldı ve :

— Ev ve davet sahibi olarak, müsaadenizle ilk sözü alıp konuşayım! diye söze başladı.

BATUR, müdahaleden sonra, GÜRLER'in, Devlet Başkanlığına, kendisinin de Başbakanlığa getirileceğini vurguladıktan sonra, en kıdemli komutan olarak GÜRLER'in, nihai (en son) kararının beklendiğini söyledi.

GÜRLER son derece heyecanlı ve ürküntü içinde görünüyordu. Alnında biriken boncuk boncuk terleri sürekli biçimde mendili ile siliyor, daha çok konuşulanları, BATUR'un talimatı ile Koordinatör General ÇOKGÖR'ün verdiği izahatı dinliyordu. Çeşitli görüşler ve öneriler ortaya atıldı.

Bir ara GÜRLER, BATUR'a dönerek :

— Oramiral Celal EYİCEOĞLU'nun haberi var mı Muhsin Paşa? diye sordu.

Deniz Kuvvetleri Komutanı EYİCEOĞLU'nun, bu toplantıdan haberi olmadığı ve de çağrılmadığı yanıtı üzerine, BATUR'a :

— Muhsin Paşa, onu ayrı tutmak olmaz!. Celal Paşa'yı siz görüp kendisine durumu münasip şekilde anlatınız! dedi.

BATUR, GÜRLER'in bu konuşmasından ve kendisi-

ne, Amiral EYİCEOĞLU ile temasa gelip durumu anlatma görevi vermesinden adeta tedirgin olmuştu.

GÜRLER'e şu yanıtı verdi :

— Paşam, o zat daima alargada kalmayı seçen bir kişi... Ben onunla konuşmam!..

BATUR'un, fazla değil, üç gün sonra Muhtıraya birlikte imza atacağı meslektaşı Oramiral Celal EYİCEOĞLU hakkında o gün dile getirdiği değer yargısı böyle idi.

Bir ara GÜRLER, müdahaleden sonra, görev alacak sivillerin adlarının okunmasını istedi BATUR'dan. Tuğgeneral Ömer ÇOKGÖR arkadaşımız, BATUR'un talimatı üzerine, elindeki dosyadan, sivil kişilerin adlarını okumaya başladı. GÜRLER, okunan adlardan bazılarının üzerinde duruyor, kimileri hakkında olumlu, kimileri hakkında da olumsuz yorumlar yapıyordu.

GÜRLER, her hali ve ifadesi ile tam bir tereddüt içinde olduğunu, herhangi bir karar almadan toplantıyı sona erdirmeyi ister bir havada bulunduğunu belli ediyordu. Şu, ya da bu doğrultuda bir görüş beyan etmek durumunda kaldığında, ertesi sabah yapılacak Genişletilmiş Komuta Konseyi Toplantısının sonuna kadar beklenmesi gerektiği görüşünü dile getiriyordu. Kısacası toplantı, bir karara varacak gibi görünmüyordu ve bunda da GÜRLER'in tereddütleri baş etken oluyordu. Bir ara Korgeneral Atıf ERÇIKAN, çoğu zaman yapmak adetinde ve alışkanlığında olduğu çarpıcı çıkışlarından birini de bu toplantıda yapmayı gerekli görmüş olacak ki, heyecanla şöyle konuştu :

— Sayın Komutanlar, eğer münasip bir çıkış yolu bulunamıyor ise, müsaade edin, yarın sabah, Genişletilmiş Komuta Konseyi mi, ne ise, o toplantı başladıktan sonra birkaç arkadaşla silahlı olarak biz toplantı salonuna girelim ve: «Faruk Paşa, Muhsin Paşa, filan Paşa hariç, geri kalanlar, şu anda gözaltına alınmış bulunuyorsunuz!» diyerek toparlıyalım, olsun, bitsin! şeklinde «eksantirik» diye tanımlayabileceğim bir konuşma yapmış ve GÜRLER'i büsbütün şaşırtmıştı.

Bu toplantıda, BATUR'un, anı dizimin Cumhuriyet

gazetesinde yayınlanmasına gönderdiği açıklamada da ifade ettiği gibi ben herhangi bir konuşma yapmamış, sadece dinleme ile yetinmiştim. Çünkü, hepimiz adına, bütün hazırlıkları en hurda ayrıntılarına kadar bilen BATUR konuşuyor, Havacı Grubun Koordinatörü sayın General ÇOKGÖR'e, elindeki dosyadan okutuyordu. Bize söyleyecek pek bir şey kalmıyordu.

Toplantıda herhangi bir karar alınmadı. GÜRLER, birdenbire ayağa kalktı ve :

— Hele bir yarın olsun, Genişletilmiş Komuta Konseyindeki durum açıklığa kavuşsun. Ona göre durumu yeniden tezekkür ederiz (düşünürüz). Şimdi Memduh Paşa'nın yemeğine geç kalmayalım, diyerek toplantıyı bitirdi.

GÜRLER ve BATUR, TAĞMAÇ'ın «Genişletilmiş Komuta Konseyi» adıyla, Ankara'ya çağırdığı Generallere (Korgeneral ve yukarı rütbedeki Generallere) vereceği akşam yemeğine katılmak üzere arabalarına binip Orduevine gittiler.

Az önce de değindiğim gibi GÜRLER, bu toplantıyı bir an önce ve kesin bir karara varmadan bitirmek istiyordu. Belki bir oldu-bitti ile karşılaşmaktan korkuyordu. Bunun içindir ki sapsarı bir benizle, heyecanından terliyor ve sık sık mendili ile terini siliyordu.

GÜRLER ne düşündü ve BATUR hâlâ ne düşünüyor bilmem ama onların dışında kalan bizler, toplantının bitişi ile artık bir yol ayrımına gelindiğine, başımızdaki «iki lider»den, şimdiye kadarki hazırlıklar doğrultusunda, içtenlikli memleketçi inançlarımıza yanıt verecek bir kararlı tutumun beklenemeyeceği kanısına varmıştık. Bir başka deyimle her şey oracıkta bitmişti. Üç gün sonra Muhtıranın verilişi ile bizler, ATATÜRKÇÜ görüşün ve idealin savunucuları yenik düşmüş ve hukuken, fiilen sahneden çekilmiştik.

Şaşkınlık ve eziklik içinde koridora çıktığımızda, BATUR'un çalışma odasının yakınındaki odaların ve koridorların, müdahale kararı alınmasını bekleyen subaylarla - tabii çoğu Havacı - dolu olduğunu gördük.

Bu subaylar, toplantıdan şu ya da bu şekilde bir karar çıkmadığını öğrenince hayli öfkelendiler. Hatta orada, daha sonra da eve döndüğümde evime telefon ederek, tarafımdan bir şeyler yapılıp yaplamayacağını sorarak bir tür, benden «düğmeye basmamı» ister havasını veren beyanlarda bulunanlar oldu.

Kendilerine artık perdenin kapandığını, herşeyin bittiğini, evlerine çekilip ertesi gün normal görevlerine devam etmelerini salık vermekle yetindim.

O gün bugün çoğu kez şu soru ile karşılaşmışımdır: «Acaba GÜRLER ve BATUR yerine, onların kararsız kalmaları karşısında 9 Mart gecesi düğmeye siz bassa idiniz olmaz mıydı?»

Bugün için bu soruya «Evet» ya da «Hayır» demek güç. O gün hava ve ortam hayli elverişli görünüyordu. Elimizdeki kuvvet yeterli idi. Müdahalede kararlılık doyum noktasına gelmişti. BATUR, açıklamasında istediği kadar «Emekli General Celil GÜRKAN'ın elinde hangi kuvvet vardı ki bu işlere kalkışacaktı?» diye sora dursun, değişmez bir kuraldır ki, herhangi bir dava için hazırlanmış, koşullandırılmış kitleler, liderin, ya da liderlerin kararsızlığı karşısında, inandıkları bir başka lider kişinin, kendilerinin özlemleri doğrultusunda vereceği kararı uygulamaya rahatlıkla gidebilirler. BATUR'un gözünden kaçan nokta kanımca budur. Evet, o sırada eldeki kuvvet yeterli idi. Ankara içindeki ve dışındaki birlikler yukarıdan - tabii bu yukarıda GÜRLER ve BATUR aradan sıyrılacak olursa onların yerini alacak bir merkezden - bir haber, bir işaret bekliyorlardı. Kuşku yok ki, toplantının yapıldığı Hava Kuvvetleri Karargahı - yani BATUR'un karargahı - denetimimiz altında idi. İnsanın aklına şu gelebilirdi: GÜRLER ve BATUR'u nötralize edip müdahaleyi planlanan şekilde uygulamak mümkün olamaz mı? Ama her ikisi de Silahlı Kuvvetler içinde tanınmış, sevilen, sayılan komutanlar idiler. Bu gerçek ortada iken onların dahil bulunmadıkları bir müdahale harekatı başlatılmış olsaydı büyük olasılıkla kan dökülebilirdi. Bunu kimse - tabii bu arada ben - göze alamazdı. Şahsen ben, Ordu-

da bir çatışma çıksın istemedim. O anda bizim için her şeyin bitmiş olduğunu teşhis etmiş, anlamıştım. GÜRLER ve BATUR, «Genişletilmiş Komuta Konseyi» adı verilen ve bence yasal bakımdan, bölünme kabul etmeyen emir-komuta yetkisinin alt kademelere yayılması amacını güttüğü için, danışmanın ötesine aşan alanlarda karar alması tartışma götüren bir kurulu araya sokarak işin yönünü değiştirecek görünüyorlardı. Nitekim de böyle olmuştur sonunda.

Bütün bu olasılıklar kafamdan hızla geçti. Belki de her iki Komutanın, bizler için afişe sayılan ve bizden oldukları izlenimini veren amaçlarına karşın asıl amaçları da bu idi. Nitekim son zamanlardaki tutumları bunu gösteriyordu. Eğer bizler, birer kanlı darbeci, serüven aşığı cuntacı olsaydık o gün, elverişli görünen atmosfer içinde düğmeye basma ve bütün hazırlıkları tamamlanmış olan müdahaleyi uygulamaya koyma kararı verebilirdik.

Bugün kışlalarımızın kapılarında, eğitim ve tatbikat alanları içindeki yamaçlarda yazılı olan «Her şey vatan için!» sözü, 9 Mart akşamı yurtsever insanlar olarak bizlerin heyecanlarımıza, duygularımıza egemen olmuş, şerefli ocağımız, aziz ulusumuz ve vatanımız için belki de beklenmedik ihtilatlar yaratabilecek bir hareketten bizleri uzak tutmuştur.

Silâhlı Kuvvetlerde Katıldığım Son Toplantı Ve Yaptığım Son Konuşma

9 Mart akşamı Hava Kuvvetleri Karargahında BATUR'un çalışma odasında yapılan ve «9 Mart toplantısı» diye anılacak olan toplantı sona ermiş, deyim yerinde ise «dağ fare doğurmuştu.»

Ötedenberi adetimdir: En rahat düşünmemi, uykum gelmeden girdiğim yatağımda yaparım. O gece de aynı yönteme başvurdum. Toplantı, toplantıya katılanlar, yapılan konuşmalar gözümün önünden bir film şeridi gibi geçiyordu. Aklımı en çok kurcalayan da, «büyük kararları alacak» diye beklenen «Büyük Lider» Orgeneral GÜR-

LER'in solgun yüzü, sürekli şekilde terini silişi ve her konuşanı son derece ürkek bir tavırla dinlemesi idi.

Toplantı sonunda vardığım kanı, Orgeneral GÜRLER'in, yapılacak bir askeri müdahale için «liderlik» rolünü üstlenip oynamaya kolay kolay yanaşmayacağı, Orgeneral BATUR'un ise, GÜRLER'i illa bir paratoner olarak kullanmak niyetinde olduğu, dolayısiyle, Amerikan Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral RYAN'ın konuğu olarak gittiği A.B.D.'den dönüşünde bir Hava Albayının evindeki sınırlı toplantıda söylediği: «Faruk Paşa düğmeye basmazsa ben varım, ben basarım!» sözünü uygulamaya koymaya niyetli olmadığı merkezinde idi. Ama, her ikisinin de, kritik dönem aşıldıktan sonra «liderlik» faturasını ileri sürerek hakları (!) olan koltuklara geçip oturmak isteyeceklerine kesinlikle inanıyordum.

Böyle olunca tüm hazırlıklar, ister istemez bir duraganlık dönemine girmeye mahkum demekti; çünkü aylardır, iki Komutanın başlarında bulunduğu ve dolayısıyla emir-komuta zinciri içinde hareket edildiği bilinci ve inancı ile hazırlık çalışmalarına katılanların, liderler düzeyinden gelebilecek böylesine bir yan çizmeye karşı hazırladıkları bir olasılık planları yoktu ve buna gerek de duyulmamıştı. Bir başka deyişle, GÜRLER'siz, BATUR'suz bir girişim öngörülmüş değildi. Sanıyorum bu da, bu subayların başlarına buyruk ve serüvenci hareketlere başvuracak insanlar olmadıklarını ve kesinlikle emir-komuta zinciri içinde kalmaktaki kararlılıklarının bir kanıtı sayılabilir.

Ertesi gün (10 Mart 1971) Genelkurmay karargahında yapılacak ve sadece Korgeneral-Amiral, Orgeneral-Amiral rütbesindeki subayların katılacakları toplantının ne gibi sonuçlar verebileceğini düşüne düşüne uyumuşum.

Sabah kalktım. Her zamankinden biraz erken olarak ve yürüyerek karargaha geldim. Odama girdiğimde, Emir Subayımın, odamdaki uzun brifing masasının düzenlenmesi ve çevresine fazladan sandalya dizdirmekle meşgul olduğunu gördüm. Nedenini sorduğumda :

— Komutanım, biraz önce Kurmay Başkanım geldi, saat 09.15 te burada kendi başkanlığı altında, karargahtaki «G» ve Özel Daire Başkanı Generallerin katılacakları bir toplantı yapılacağını söyledi ve yeterli sandalya hazırlatmamı emretti. Ben de şimdi size telefon edecektim! yanıtı verdi.

Saat 10.00 da Genelkurmay karargahında yapılacak toplantıdan hemen önce, ivedilikle böyle bir toplantının düzenlenmesine neden gerek görüldüğünü ve asıl garibi de, karargahın özel brifing salonu olduğu halde, sıkışık oturma düzeninde bu toplantının neden **benim odamda** yapılmak istendiğini doğrusu o anda anlayamamıştım. Kendi kendime: «Hele bekleyelim!» dedim. Nitekim bekledim ve gördüm!

Saat 09.15 e doğru Generaller gelmeye başladılar. Az sonra da Kurmay Başkanı Korgeneral Hayati SAVAŞÇI da geldi ve toplantı başladı.

Korgeneral SAVAŞÇI, Komutan GÜRLER'in, biraz sonra saat 10.00 da Genelkurmay karargahında başlayacak «Genişletilmiş Komuta Konseyi» toplantısından önce Kara Kuvvetleri Karargahındaki Generallerin görüş ve düşüncelerini öğrenmek için böyle bir toplantının yapılmasını emrettiğini, arkadaşların, sözkonusu toplantıya götürülmesinde ve orada dile getirilmesinde yarar gördükleri hususlar varsa bunları kısaca belirtmelerini söyledi. Bu arada, eğer kendisine söz verilecek olursa, sözkonusu toplantıda yapmak üzere hazırladığı konuşmayı da, seçim nutku çekercesine, ses tonunu kah alçaltarak, kah yükselterek, elindeki kağıttan okudu. İyi anımsıyorum, ilk tümcede: «İstiklal savaşına katılmış kahraman bir subayın oğlu olduğunu, vatan, millet aşkıyla yanıp tutuşan, ATATÜRK'ün yolundan sapmayan, disiplinli bir subay olarak yetiştiğini belirtmek» gereğini duymuş, asıl ilginci de, edebiyatın «tekrir» sanatına örnek vermek istercesine:

> «... Büyük ATATÜRK'e dil uzatanlar oldu, eh dedik, bu gibilere layık oldukları dersi verecek yasalar, mahkemeler var diye düşündük. ATATÜRK

Devrimleri ve ilkeleri inkar edildi, eh dedik. Başta sorumlu hükümet var, bu iş ona düşer diye düşündük. Şiddet olayları, adam kaçırmalar, kurşunlamalar oldu, eh dedik, memlekette asayişi korumak biz askerlerin değil, kolluk kuvvetlerinin görevidir, onlar halletsin diye düşündük. Politikacılar birbirlerine düştüler, birbirlerini yemeye başladılar, eh dedik, bu, parlamentodaki siyasi partilerin kendi işleridir, kendileri çözsünler diye düşündük...»

mealinde bir konuşma yaptı. Belleğimde «eh dedikli konuşma» diye yeretmiş olan SAVAŞÇI'nın bu sözlerini sıcağı sıcağına arkadaşlarıma anlattığımda gülümseme ile karşılamaktan kendilerini alamamışlardı.

Korgeneral SAVAŞÇI, daha sonraları, Orgeneralliğe terfi edemeyerek emekliye ayrılacak, Adalet Partisi'ne girip Samsun'dan Milletvekili seçilecek ve asıl önemlisi, emekliye sevkedilişinde Orgeneral GÜRLER'in, Yüksek Askeri Şurada kendisini yeterince savunmadığı, desteklemediği düşüncesi ile ona karşı duyduğu kırgınlığı, bir askeri dinlenme kampında yakışıksız ve ağır sözcüklerle dile getirerek ne denli «disiplinli» olduğunu, ayrıca AP Milletvekili seçilişinden sonra da, sadece andiçmek için çıktığı Millet Meclisi kürsüsünde hemen hemen bir daha boy göstermeden Parlamenterlik dönemini başarı ile doldurmak suretiyle de «vatana, millete ve ATATÜRKÇÜ düşünceye» ne denli bağlı bir subay olduğunu yeterince kanıtlayacaktı!..

Korgeneral SAVAŞÇI'dan sonra, toplantıda bulunan Generallerin bazıları, Topçu Dairesi Başkanı sayın Tümgeneral Alp ÖLMEZ hariç, genellikle harcı alem ve yuvarlak sözlerle görüşlerini belirttiler. Sayın Alp ÖLMEZ, o gün gerçekten, içerikli, günün koşullarını, ayaklarını gerçekler tabanına basarak yansıtan güzel bir konuşma yapmıştı.

Bu konuşmalar sırasında SAVAŞÇI, zaman zaman not alıyor ve her konuşmacıdan sonra sık sık: «Başka

görüş bildirecek arkadaş yok mu?» gibilerden sorularla adeta beni konuşmaya zorluyordu.

Doğrusu ilk anda bir konuşma yapmayı düşünmüyordum. Hazır bulunanlarda, son günlerde olayların gelişmesinin doğal sonucu olarak, illa benim de bir konuşma yapmamı, böylece iç yüzümü dışa vurmamı bekleyen ve isteyen bir hava sezinliyordum.

Konuşmaya karar verdim ve adetim olduğu üzere sağ elimin işaret ve orta parmaklarını, izci selamlamasında olduğu gibi birleştirmek suretiyle elimi kaldırarak Kurmay Başkanına :

— Müsaade eder misiniz sayın başkanım, iki çift laf da ben edeyim! dedim.

Korgeneral SAVAŞÇI dahil herkeste bir ferahlama...

— Buyrun Celil Paşa! dedi SAVAŞÇI.

Bir konuşma yaptım. Hazır bulunanlar sessizlik içinde ve pür dikkat konuşmamı dinliyorlardı. Günlerin, haftaların, belki de ayların «Muamma adamı» General Celil GÜRKAN konuşuyordu!..

O toplantıda hazır bulunanlardan, anımsayabildiğim kadarı ile, bu dünyadan ayrılmış ve sonsuzluğa göçmüş olan Korgeneral Hayati SAVAŞÇI, Tümgeneral Mehmet ÖZTÜRK, Tümgeneral Hilmi ARMAN, Tümgeneral Nedim AYDINOĞLU dışında herkesin çok iyi anımsayacakları konuşmam, ana çizgileri ve özellikleri ile şöyle idi :

«.... Ülkenin içinde bulunduğu durumu, Tanrısal bir hakemin yönettiği bir futbol maçına benzetiyorum. Aziz Türk ulusunun yazgısını belirleyecek yaşamsal bir maç.... Taraflardan biri, ulusu ve ülkeyi, içinde bulunduğu bu bunalımlı dönemden kurtarıp ATATÜRKÇÜ çizgi doğrultusunda aydınlığa, selamete çıkarmayı görev sayan ilerici Silahlı Kuvvetler... Karşı tarafta da, siyasal ikbal ve kişisel, zümresel çıkarlar uğruna, laik ve tam bağımsız Cumhuriyetin temellerine yönelmiş aşırı ve eylemci sağ ve sol girişimler karşısında duyarsız kalabilen, kendi aralarında partisel boğuşmanın girdabına yuvarlanmış, beceriksiz, otori-

tesiz ve oportünist bir siyasal kadro.... Maçın sonu yaklaşmıştır ve bu maçı Silahlı Kuvvetler takımının kazanmasında yaşamsal zorunluluk vardır. Maç, ülkeyi, içinde bulunduğumuz bunalımlı döneme getiren siyasal kadronun galibiyetiyle ya da berabere biter ise, ülke, sonucunun nereye varacağı kestirilemeyen bir rampadan aşağı doğru kayıp gidecektir. Tersine, Silahlı Kuvvetler takımının galibiyeti halinde, uzun zamandan beri ülkede hüküm süren bunalım, kan, gözyaşı ve ıztırabın sonu ve, Türk ulusuna çok yaraşan özgürlükçü demokratik parlamenter yaşama bu kez sağlıklı biçimde geçişin başlangıcı olacaktır....

Sık sık başvurduğu kural dışı ve favullü hareketler nedeniyle oyuncuları, Tanrısal hakem tarafından birbiri peşi sıra oyundan çıkarılmış olan siyasal kadro takımının kaleci ile tek bir liberosu kalmıştır. Artık maçın son dakikası oynanıyor. Siyasal liberonun, ceza sahası içinde yaptığı son bir favul hareketi, onun da oyun dışı kalmasına ve takımı aleyhine hakemin penaltı cezası vermesine yol açmıştır. Top beyaz noktaya konmuştur, Silahlı Kuvvetler penaltı vuruşu yapmaya hazırlanıyor.... Bu sırada kaleci de tanrısal hakeme şiddetle itiraz ettiği için hakem tarafından oyundan atılmıştır.

Şimdi Silahlı Kuvvetler, maçın son saniyelerinde boş kaleye penaltı atacaktır. Şayet bu atış gol olur ise - ki olmaması için hiç bir neden yoktur - ulusal kader maçı Silahlı Kuvvetler takımı lehine sonuçlanacak ve ülke, belki kısa bir «demokrasi haftayımı»ndan sonra aydınlığa çıkacaktır. Şimdi yaşamsal sorun, Silahlı Kuvvetlerin, bu vuruşu gole mi çevireceği, yoksa, son derece beceriksiz, acemi ve ters vuruşla avuta mı atacağı sorunudur!.. Kanımca, işler artık bu kerteye geldiğine göre, Genişletilmiş Komuta Konseyi, işte

bu sorunun yanıtını vermelidir. Şimdiye kadar bir kaç kez tanık olduğumuz gibi, topu avuta atan çarpık ve beceriksiz vuruş bu kez de yinelenir ise, hem Türk Ulusu, hem de tanrısal hakem, Silahlı Kuvvetler takımına bir daha böylesine avantajlı fırsatları kolay kolay bahşetmeyebilir. Dikkatli olalım.

Maruzatım bundan ibarettir efendim!»

Bu sözlerimle, fiilen tam 37 yıl, 6 ay 14 gün şerefli saflarında bulunduğum Türk Silahlı Kuvvetler topluluğu içinde, katıldığım en son toplantıda en son konuşmamı yapmış oluyordum. Şimdi sıra Silahlı Kuvvetlere gelmişti. O da iki gün sonra, Orgeneral BATUR'un kaleminden çıkan ünlü «12 Mart Muhtırası» ile maçın son vuruşunu yapacak ve ne yazık ki topu avuta atacaktır!.. Hem de öyleşine bir avuta atış ki ne «anarşik durum giderilmiş», ne «Anayasanın öngördüğü reformlar ATATÜRKÇÜ bir görüşle ele alınmış», sadece «imanı zayıf mü'min» (inancı zayıf dindar) niteliğindeki Başbakanlar - Nihat ERİM, Ferid MELEN, Naim TALU ve Sadi IRMAK - başkanlığındaki hükümetlerin, siyasal podyumda boy gösterip yama önlemlerle ve «ne kurtarılabilirse kârdır» zihniyetiyle hükümet ettikleri çok kıymetli haftalar, aylar ve yıllar geçirilerek bir dönem kapatılmış, Türk tarihinde eşi görülmemiş bir iç savaşa yuvarlanmanın eşiğinden ülkeyi kurtarmak için 12 Eylül müdahalesine kadar kan, ıztırap ve gözyaşı ile dolu tam dokuzbuçuk yıl beklemek gerekmiştir. Sağcısı, solcusu, ilericisi, gericisi, beş bin Türk vatandaşının yaşamını yitirmesine tanık olduğumuz dokuzbuçuk yıl....

Bana gelince, ben de Silahlı Kuvvetlerimizde pek de alışık olunmayan böyle bir konuşmanın sürpriz ödülünü, fazla değil, altı gün sonra 16 Martta önüme konulan sarı zarfın içinde bulacaktım!..

Bu satırları yazarken, Genelkurmay eski Başkanlarından Emekli Orgeneral rahmetli Cemal TURAL'ın, 12 Eylül müdahale hareketinden kısa bir süre sonra, Ankara'da bana söyledikleri aklıma geliyor:

«Gürkan, şimdi düşünüyorum da, sizin de dahil bulunduğunuz 12 Mart öncesi hazırlıklar, GÜRLER ve BATUR'un oyunbozanlık etmeleri nedeniyle sonuçsuz kalmayıp da mevkii tatbike (uygulama alanına) konulabilseydi büyük ihtimal (olasılık) ile bir 12 Eylül müdahalesine belki gerek kalmaz, suçlu suçsuz bunca insan yaşamını kaybetmezdi. O dönemin kadrosu ve tasarladıkları program bana bu kanaati veriyor!..»

Batur'un Marksistlik Suçlaması

«Anılar ve Görüşler - Üç dönemin perde arkası» adlı yapıt sahibi, kendi görüşlerine az, ya da çok ters düşen görüş sahiplerini hemen ve rahatça «Komünistlik» ile suçlama alışkanlığındadır. Geleceğe yönelik «mal-i hülya» (kuruntu) sının gerçekleşmesinde ön-koşul olarak bu alışkanlığa bir tür tutku veya hastalık da diyebilirsiniz. 12 Mart'tan sonra zaman zaman verdiği demeçlerde ve son olarak da «Anılar»ında bunun kanıtlandığını açıkça görmek olasıdır.

Bir örnek verelim :

Ocak 1971 sonlarında «Örgüttekiler» dediği en yakın Havacı arkadaşları, daha önce de belirttiğim gibi, Anayasa taslağı da dahil bir dosya hazırlayıp kendisine veriyorlar. BATUR, dosyayı inceliyor, ama karşı mütalaasını - tabii yazılı olarak - öylesine kaleme alıyor ki, «Lider»lerinin bu yazılı görüşlerini incelemek üzere 1 Şubat 1971 akşamı toplanan «Havacılar», 3 Şubat'ta yazılı olarak BATUR'a verdikleri yanıtın başında aynen şöyle demek zorunda kalıyorlar :

«Dün akşam (1/2/1971) «Havacılar» bir araya geldik. «Liderimiz»in **görüşleri** enine, boyuna incelendi.

«BİZ KOMÜNİST DEĞİLİZ!

«Mütalaanın son cümlesi hepimizi çok tedirgin etti. Milletimizin beklediği ve bizim de yüzde yüz inandığımız **«Liderimiz»** ile bu derece kesin çizgiler ile ayrı düşmemiz gerekir kanısındayız.

«Aramızda yeteri kadar irtibat yok!

«Sizin, bize nazaran çok yalnız olduğunuzu, fikri tartışmalar yapamadığınızı, dolayısiyle endişelerinizi gideremediğinizi biliyoruz ve hak veriyoruz. Nitekim dosya üzerindeki görüşlerinizin yüzde doksanı müzakereye dahi ihtiyaç kalmadan tarafımızdan benimsendi...

«.... Türk milletinin asırlardan beri içinde bulunduğu ve ATATÜRK İHTİLALİ ile yıkamadığı feodal tutumdan kurtulup muasır (çağdaş) medeniyet (uygarlık) seviyesine (düzeyine) daha süratli adımlarla ulaştırılması ana istikametinde ve yeminimizde de sıralanmış umdelerden - ki bunlar sizin 25 Ocak 1970 Muhtıranızda da mevcuttur - taviz (ödün) vermemek esastır.

«Dosyayı, Amerika ve Türkiye'de kırkbir defa Komünizmi tel'in (lanetleme) konferansı vermiş bir arkadaşımız düzenlemiştir. Bendeniz ise.... de iki yıl yaşayarak, sistemin, insan tabiatına aykırı olduğunu ve ancak polis devleti yönetimi ile yaşatılabileceğine tanık oldum. Hürriyet ve hürriyetsizlik denilen mefhumları (kavramları) «.....»e girip çıkarken defaatle, bir madde imişlercesine elle tutulur şekilde hissettim. (.....)

«Kulağımıza gelen, bizleri komünistlikle itham eder tarzda konuşmanız ve yazılı mütalaanızdaki (...) paragrafınız dolayısiyle, konu üzerinde durmak gerekti. En hafif tabiri ile hayal kırıklığına uğradık. Toplantıda her birimiz ithamlarınızı tahfife (hafifletmeye) ve tevile çalıştık. «Komutan, liderliğini belirtmeye çalışıyor!» dedik.

«İşaret ettiğiniz yemin metnini dosyaya koyduk. Bakanlar Kurulu mutasavver (tasarlanan) listesini çıkardık ve yerine 203 kişilik adaylar listesini koyduk.

«Biz, sizin, genel tutumunuz dolayısiyle bizden çok daha bilinçli olarak ve çok daha ilerici olduğunuza İNANDIĞIMIZ için size yemin teklif etmedik.

«NETİCE: Bizler, aynı kaynaktan yetişmiş «yalnız Türk vatanı için!» diyen, katıksız ATATÜRK subaylarıyız.....»

Yukarıdaki satırlardan da açıkça görüleceği gibi, BATUR'un, ileride kendisine hareket serbestliği marjı bırakmak için olsa gerek, «Örgütteki Havacı arkadaşları»-

nı, görüşlerinden ötürü «Komünistlik» ile suçlaması bu subayları son derece üzmüş ve kırmıştır. BATUR'un planı ters patlamıştır. Şimdi de Anı kitabında bunu tevile çalışarak şöyle demek zorunda kaldığını ibretle gözlüyoruz :

«.... Ben bu görüşlerimde kimseye «KOMÜNİSTLİK» izafe etmedim. Yazımda da böyle bir atıf yok. Hatırlamıyorum ama **BELKİ istemeyerek söylemiş olabilirim.** Bu sebeple, yazımı okuyanlar bu sözümü duyanlar çok üzülmüşler (çünkü hakikaten hepsi vatanlarını seven ve Komünist olmayan değerli subaylardı).»

.....

BATUR'un böylesine bir tavır değiştirme yapması kanımca «tevil yolu ile ikrar»a parlak bir örnek sayılmalıdır.

Sayın LİDER, arkadaşlarının haklı isyanı karşısında, vaktiyle Yassıada'da Yüce Divan önünde, Adnan MENDERES'in dediği gibi «hafıza nisyanı»na başvuruyor ve «hatırlamıyorum ama» dedikten sonra, arkadaşlarını «Komünist olmayan vatansever subaylar» olarak nitelemek **suretiyle** bir tür «rüşvet-i kelam»da bulunmak gereğini duyuyor!... Başta çok değerli Havacı arkadaşlarımız olmak üzere, 12 Mart öncesi faaliyetlere katılanlar. «Amma da liderler seçmişiz!»

Söz buraya gelince bir noktaya daha değinmek kaçınılmaz olmaktadır. BATUR, DEMİREL'in 12 Mart ile ilgili bir açıklamasına çok içerlemiş olacak ki büyük bir medeni cesaret gösteriyormuşçasına şöyle diyor anılarında :

«Şimdi açıklıyorum, herkes meraktan kurtulsun. Dosyada stratejik noktalar kabul edilen isimlerin çoğunun karşısında gerçek isimler yazılmamıştı. Ama ben şimdi yazıyorum.

Devlet Başkanı: Selim Bey (Orgeneral Faruk GÜRLER)

Başbakan: Yavuz Bey (Orgeneral Muhsin BATUR)

Başbakan Yardımcısı: Nuri Bey (Tümgeneral Celil GÜRKAN)

Genelkurmay Başkanı: Erci Bey (Korgeneral Atıf ERÇIKAN)
Devrim Konseyi Genel Sekreteri: Hv. Tuğgeneral Aydın KIRIŞOĞLU
Kara Kuvvetleri Komutanı: Tümgeneral Şükrü KÖSEOĞLU
Deniz Kuvvetleri Komutanı: .....
.....
Hava Kuvvetleri Komutanı: Hv. Tuğgeneral Ömer ÇOKGÖR
Jandarma Genel Komutanı: Tümgeneral Necati İNOĞLU.

Daha önce değindiğim gibi dört tür müdahale olabilirdi. Bizleri aşarak yapılacak bir müdahalede zaten biz Komutanlar olamazdık. Bir veya iki Komutanın, **aşağıda oluşan örgütle** birlikte yapacakları müdahalede Komutanlardan kimler olabilirdi?.. Faruk Paşa ve ben veya yalnızca birimiz... Böyle bir yöntem uygulandı mı? Hayır.. Uygulanmadı... O halde varsayımlar üstünde tartışma açmanın ve uygulanmamış bir yöntem taraftarı olarak bizi lanse etmenin kime ne faydası oldu ve olacak? Anlamıyorum. Yıllarca sonra dahi bu görüşlerin ısrarla üzerinde duruldu.»

Evet, yukarıda değindiğim gibi BATUR, DEMİREL'in, 12 Mart'ın yıldönümü nedeniyle bir gazeteye verdiği demeçte: «Yavuz Bey» efsanesini deşmiş ve «Yavuz Bey»in Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin BATUR olduğunu açıkça ilan ve kendisini teşhir etmiş olmasından son derece işkillenmiş olmalı ki, yıllar sonra da anılarında, Yavuz Bey, Selim Bey demagojisi yapılmasının ne anlamı olduğunu DEMİREL'e sormak gereğini duyuyor ve sorusuna gerekçe olarak da «öngörülen tertibin uygulanmadığını, varsayımlar üzerinde tartışma açmanın, uygulanmamış bir yöntem taraftarı olarak kendisinin lanse edilmesinin bir yararı olmayacağını» söylüyor.

Şimdi BATUR'a sormanın tam zamanı: «Madem öyle

idi, siz ve Orgeneral Faruk GÜRLER, sizin deyiminizle uygulanmamış bir yöntem ve varsayımlar üzerine dayanarak n e d e n son kerteye kadar birlikte ve başlarında olduğunuz, beraber çalıştığınız, daha doğrusu direktifler vererek çalıştırdığınız bunca ideal sahibi Generali, Amirali, Albayı ve daha sonraları da nice genç subayları komünistlikle suçlayıp bozuk para harcar gibi harcadınız? Bu subaylar, hangi yöntemi **uygulamışlardı?** Hangi varsayımı eyleme koymuşlardı? Hiçbirini... Ama gerçek şu idi ki, eğer sizin deyiminizle «aşağıda oluşan örgüt»teki arkadaşlarınız, taşıdığı bütün risklere karşın, birazcık vatanseverlik duygusundan, Silahlı Kuvvetlerin birlik ve beraberlik ruhunu rencide etmeme kaygısından uzaklaşıp da müdahalede bulunsalardı, vaktiyle çok ısındığınız ve hatta zaman zaman tavırlarını bile takındığınız Devrim Hükümetinin Başbakanlığı koltuğuna koşarak oturacak, «her şeyi ben yaptım» diye parsayı toplamaya kalkacaktınız. Buna adım kadar inanıyorum ve doğrulamasını da 1980 Mart'ında Türkiye Büyük Millet Meclisinde Cumhurbaşkanlığı seçimi sırasındaki tutumunuzda rahatça buluyorum. Üniformadan soyutlansalar da, asker kökenli kişilerin, belli bir düzeyin altına düşmemelerini gerektiren bir dürüstlük borçları vardır!

Burada BATUR'un, «stratejik noktalar» dediği görevlere getirilmesi öngörülen kişiler listesinde, ya bilmediği, ya unuttuğu, ya da içi elvermediği için boş bıraktığı bir görev yeri göze çarpmaktadır: Devrim Partisi Genel Sekreterliği....

Hukuk formasyonuna sahip bir kısım Karacı subayların da katkısı ile genellikle Havacılar kanadı tarafından hazırlanıp ilk önce BATUR'un onayına sunulan Devrim Anayasası taslağının «Beşinci Kısım: Siyasal örgütlenme» bölümünde aşağıdaki ifadelerle bir Devrim Partisi öngörülmekte idi :

> «Yönetimi, Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak amacı ile, devrimci bir kadro yaratarak bu kadroya devretmek üzere ele alan Devrim iradesi, Devrimi hedeflerinden saptırma-

yacak ve ATATÜRK ilkelerini çağdaş düşünce ve bilim ışığında yorumlayarak uygulamayı ülkü edinen bir Devrim Partisi kurulmasını sağlar.

Devrim Partisi, yukarıda belirtilen ilkelere göre yetişmiş bir kadro ile ve halk içinde örgütlenerek en kısa zamanda kurulur.»

Yapılan toplantıların birinde, işte bu Devrim Partisinin Genel Sekreterinin kim olacağı tartışma konusu oldu. Müdahaleden sonra kurulacak olan hükümette Başbakan olacak BATUR'un kontrol dışı olası davranışlarını frenlemek, müdahale sonrası örgütlenmede tüm kritik mevkilere Havacı kökenli kişilerin getirilmesini önlemek ve Devrim Konseyi Genel Sekreterliğinin bir Havacı Generale, Tuğgeneral Aydın KIRIŞOĞLU'na verilmiş olmasına karşılık bir denge sağlamak üzere, toplantıda bulunan Karacı subaylar, beni de rızam eklenmek suretiyle, Devrim Partisi Genel Sekreterliği görevini, Başbakan Yardımcılığı görevine ek olarak benim üstlenmemi uygun bulmuşlar ve sanıyorum bu görüş, Havacı kanadın koordinatörü KIRIŞOĞLU tarafından BATUR'a da iletilmiş ve bir ölçüde keyfini kaçırmıştı!..

Batur'un, Talat Aydemir'i İhtilâl Hastalığı İle Suçlaması

Orgeneral BATUR, anılarında, 22 Şubat ve 21 Mayıs olaylarının lideri Talat AYDEMİR için alaycı bir eda ile şöyle demektedir :

«.... Bu albayımız (!)... yurdun bunalıma girdiği bir dönemde artık hiçbir önemi olmayan Kore Birliğine gittiği için Milli Birlik Komitesine girememiş... bu sebeple kompleks içine düşmüş, yerinde duramayan, fakat ne istediği de pek belli olmayan bir ihtilalci ruha sahipti... Daha doğrusu bir ihtilal hastası idi. İtiraf etmek gerekir ki, o zamanlar iki yönlü davranışlar içinde bulunan bazı yüksek rütbeli kimselerle olan ilişkisi devam ettiği için AYDEMİR kendisini güçlü görüyor, ayrıca bazı yanılgılara da düşüyordu... Örneğin,

Hava Kuvvetlerinde birkaç subaya el atmakla bu kuvveti ele geçirebileceği gibi... Nitekim sonradan anlaşıldı ki... verecekleri emirle bir tek uçağın motorunu dahi çalıştıracak otoritesi olmayan bazı muvazzaf ve emekli Hava subayları da kendisine katılmış...»

BATUR'un anıları dikkatle okununca, Talat AYDEMİR'in, 21 Mayıs 1963 te giriştiği hareketi tek başına ve kendi insiyatifi ile bastıran ve dolayısiyle ülkeyi, AYDEMİR sergüzeştinden kurtaran kişinin, o tarihte Eskişehir'de 1'nci Hava Kuvveti Komutanı olan Tuğgeneral Muhsin BATUR olduğu sonucuna varılmaktadır. Bir başka deyimle, 21 Mayıs hareketinin bastırılmasında, BATUR'un emrindeki 1'nci Hava Kuvveti dışında kalan Türk Silahlı Kuvvetlerinin, Genelkurmay Başkanlığının, kendisinin de emrinde bulunduğu Hava Kuvvetleri Komutanlığının, tarihsel kişiliği ile Başbakan İsmet İnönü'nün hiç ama hiç bir etkisi ve rolü olmamış, ayaklanma, BATUR'un bizzat kaleme alıp bastırarak silahsız uçaklarla Ankara üstüne attırdığı 12 satırlık Beyanname karşısında Temmuz güneşi altında eriyen buz gibi eriyip çözülmüştü! Sayın BATUR böyle düşünse ve yazsa bile salt gerçek bundan ibaret değildir ve gerçeği bilenler vardır!..

Söz buraya gelince, 21 Mayıs ile ilgili bazı gözlemlerimi nakletmekte büyük yarar görmekteyim.

21 Mayıs hareketinin nasıl başladığı ve nasıl bir seyir izleyerek ne şekilde sonuçlandığı hakkında pek çok şeyler yazılmış, söylenmiştir. BATUR'un anıları da bunun bir başka versionu'dur.

O tarihte Genelkurmay Başkanlığı karargahında, Orgeneral Cevdet SUNAY'ın Özel Kalem Müdürü olarak görev yapıyordum. 20 Mayısı 21 Mayısa bağlayan gece Ankara Orduevinde, dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral sayın İrfan TANSEL'in, sanırım İran Hava Kuvvetleri Komutanı onuruna verdiği ve konukların mesdres tabir edilen kısa ceketli gece üniformaları ile katıldıkları geç vakte kadar süren bir resepsiyona ben de çağ-

rılı idim. AYDEMİR'in yayınlanan anılarından öğreniyoruz ki, bu resepsiyon tüm görkemi ile sürüp giderken, AYDEMİR ve arkadaşları da gece yarısından itibaren girişecekleri hareketin son hazırlıklarını tamamlamakla meşgul imişler. Nitekim harekat gece yarısı başlamış ve bilinen seyrini izlemiştir.

21 Mayıs 1963 Salı öğleye doğru... Genelkurmay karargahında son derece gergin bir hava hüküm sürmekte. Koridorlarda ellerinde makinalı tabanca dolaşan subaylar... Nihayet AYDEMİR'in teslim olduğu ve Çankaya Emniyet Amirliğinde gözetim altına alındığı haberi geldi. Biraz sonra da Başbakanlık Özel Kalem Müdürü sayın Necdet CALP bana telefon ederek, Başbakan İNÖNÜ'nün Genelkurmay Karargahına geleceğini, bu arada Başbakanın, radyodan ulusa hitaben yapacağı konuşmayı banta almak üzere bir ekibin Genelkurmaya gönderilmesi için radyoevine talimat verildiğini, durumu Orgeneral SUNAY'a arzetmemi söyledi. Bu sırada o dönemin Kuvvet Komutanları olarak Kara Kuvvetleri Komutanı Korgeneral sayın Ali KESKİNER, Deniz Kuvvetleri Komutanı rahmetli oramiral Necdet URAN, Hava Kuvvetleri Komutanı Korgeneral sayın İrfan TANSEL ve Jandarma Genel Komutanı Korgeneral sayın Fikret ESEN de Karargaha gelmişler ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral SUNAY'ın odasında toplanmışlardı. Durumu Orgeneral SUNAY'a arzettim ve İsmet Paşa'yı karşılamak üzere Karargahın asansöre yakın 2 No.lu yan kapısına indim. Biraz sonra İsmet Paşa geldi. Karşıladım. Asansöre bindirip 2'nci kata çıktık. Asansör kapısında SUNAY kendisini karşıladı. Odaya girdiler. Bu arada radyoevinden de kayıt ekibi gelmişti. Bir ara Genelkurmay Basın ve Protokol Şubesi Müdürü Kurmay Albay (şimdi Emekli General) Hamdi ERTUNA odama geldi ve SUNAY'ın beni çağırdığını söyledi. Not defterimi alıp içeri girdim. İsmet Paşa, odanın ortasına yakın yerdeki koltuklardan birine oturmuş, Genelkurmay bürolarında bulundurulması adet olan kırmızı kaplı bir not defterini almış, gözlüğünü takmış, bir şeyler yazıyor. Orgeneral SUNAY, masası ba-

şında oturmuş durumda. Öteki dört komutan ayaktalar. Orgeneral SUNAY bana :

— Celil, sayın Başbakan, Talat'ın yakalanması ve girişimin bastırılması nedeniyle millete hitaben radyoda bir konuşma yapacak. Silahlı Kuvvetlerin Komutanı olarak benim de vatandaşlara ve Silahlı Kuvvetler mensuplarına hitaben bir konuşma yapmamı tensip ettiler. Hemen bir konuşma hazırla, getir! emrini verdi ve bu arada kendi görüşüme göre metinde yeralması gereken bazı ifadeleri de not ettirdi.

Odama döndüm. Rahatsız edilmemek için kapıları arkadan kilitlemek üzere idim ki Kurmay Albay Hamdi ERTUNA da içeri girdi. Amacı kaleme alınacak konuşma metnini birlikte hazırlamak imiş. Ama az sonra bunun pratik olamayacağını anlayarak işi bana bıraktı. Öylesine tansiyonun yüksek olduğu anlarda insan ne yazacağını kolay kolay kestiremiyor. Kaldı ki radyodan bütün Türk ulusuna hitaben Türk Silahlı Kuvvetleri Komutanı olarak SUNAY'ın yapacağı bir konuşma, öyle sudan, sıradan bir konuşma da olamazdı. İçerikli olmalıydı; içinde bulunulan koşullara uygun olmalıydı; kısacası, bir ihtilal girişiminin bastırılmasının hemen arkasından, halka hem atlatılan tehlikenin niteliğini anlatacak, hem de meşru kuvvetlerin ve devletin duruma egemen olduğu güvencesini verecek bir metin olacaktı. İlk tümceleri yazdıktan sonra kalemim işlemeye başladı ve bir metin hazırladım. Zamandan kazanma düşüncesi ile, çoğu kez yaptığım ve SUNAY'ın da okumada kolaylık çektiği için hoşlandığı bir yöntem olarak eski harflerle kaleme almıştım konuşmayı. İçeri girdim. Dekor gene aynı idi. İsmet Paşa hâlâ yazıyordu. Eski Türkçe ile yazılmış metni SUNAY'ın önüne koydum. Dikkatle okudu. Eski harflerle bazı sözcükleri yazmada yanlışlıklar yaptığım için zaman zaman okuyamadığı sözcükleri bana sordu ve bazı yazım (imla) düzeltmesi yaptı. Sonra başını kaldırıp :

— Çok iyi olmuş Celil. Teşekkür ederim. Şimdi bunu sayın Başbakana da götür oku. Usulen o da görsün! dedi. İki sayfalık konuşma metnini topladım. Koltukta

oturan İsmet Paşa'nın yanına yaklaştım. Oturduğu koltuk çok alçak olduğu için, kendisine karşı yukarıdan konuşuyor duruma girmemek düşüncesi ile koltuğun yanında tek dizim üzerine çöktüm ve şöyle dedim:

— Sayın Paşam, sayın Genelkurmay Başkanımızın radyoda yapmayı tasarladıkları konuşma metni hazır. Zatıalinizin de tedkik buyurmanızı istirham ediyor sayın Genelkurmay Başkanımız!

Ben sanıyordum ki İsmet Paşa bana: «Haydi oku bakalım!» diyecek. Oysa öyle olmadı ve elini uzatıp elimdeki kağıtları aldı. İlk sayfaya göz atması ile birlikte bana dönüp gözlerini gözlerime dikmesi bir oldu. Rahmetli İsmet Paşa'nın her zaman çok canlı ve nüfuz edici gözleri ile benim gözlerim arasında 25-30 santimlik bir mesafe ya vardı, ya yoktu, o kadar yakındık birbirimize. O ana kadar aklıma gelmeyen bir gerçek, Paşanın sert bakışına muhatap olur olmaz aklıma geldi: Türk alfabesinin 1928 yılında resmen kabul edilmesinden bu yana eski Arap harfleri ile tek kelime yazmamıştı İsmet Paşa!.. Şimdi çocuğu yaşında ve tam anlamı ile Cumhuriyet kuşağına mensup bir Albay, hangi mazerete dayanırsa dayansın, İsmet Paşa'nın 45 senedir titizlikle izlediği bir yasağa karşı gelmiş, eski harflerle hazırladığı bir metni okusun diye kendisine verecek cür'eti kendinde bulmuştu!.. Bir ara sarsıldığımı hissettim. Melul melul Paşanın gözlerine baktım. Tam bir suçluluk ruh haletinde idim. En azından hiddetle kağıtları geri vermesi, ya da fırlatıp atması işten bile değildi. Ama hayret!.. Rahmetli İsmet Paşa bunlardan hiç birine tevessüt etmedi. Sabit bakışları ile beni biraz ezdikten, ne demek istediğini de sözden çok bakışları ile belli ettikten sonra okumaya başladı. Yazım düzeltmesi dışında hiç bir değişiklik, ekleme, çıkarma yapmadı ve kağıtları bana geri verirken de elindeki kalemle hafifçe omuzuma vurup: «İyi olmuş!» diyerek içime sular serpti. İsmet Paşa gibi bir anıt-lidere, hem hazırladığım metni beğendirmiştim, hem de harf devrimine aykırı davranışımı bağışlatabilmiştim. Büyük başarı... Şimdi diyeceksiniz ki: «Paşa,

metnin Cevdet SUNAY'ın kaleminden çıktığını zannetmiş olmalı ki eski harflerle yazılmış olmasına ses çıkarmadı!» Kanımca böyle bir olasılık sözkonusu değildi. Çünkü eski kuşağın adamı olan Orgeneral SUNAY'ın, benim yaptığım yazım yanlışlarını yapmayacağını çok iyi bilirdi rahmetli...

İsmet Paşa'nın, her bir satırına iki, haydi bilemediniz en çok üç sözcük sığdıracak kadar iri ve inişli, çıkışlı bir el yazısı ile hazırladığı ve bu nedenle de aklımda kaldığı kadarı ile sekiz, on sayfa tutan konuşma metni de tamamlanmıştı. Radyoevinden gelen kayıt ekibini odaya aldık. Orgeneral SUNAY'ın çalışma masasına önce İsmet Paşa oturdu. Yazılı konuşmasını önüne koydu. Bir iki kez öksürüp sesini ayarladıktan sonra, ilgili kayıt memurunun verdiği başlama işareti üzerine, çok kalın sesi ile konuşmaya başladı: «Sevgili vatandaşlarım!.....» Kısa bir süre sonra birinci sayfanın okunması bitmişti. Paşa büyük hışırtı sesleri çıkararak, elindeki kağıt demetinden ikinci sayfaya geçiyordu ki kayıt memuru, kayıt işlemini durdurdu ve sıkıla, bozula İsmet Paşa'ya :

— Paşam, sayfa değiştirirken çıkan bu hışırtı sesleri radyoda çok büyük gürültüye neden olur. Mümkün ise sayfaları, hışırtı çıkarmadan değiştirseniz!.

Yeni baştan kayıt, yeni baştan okuma: «Sevgili vatandaşlarım!..» Ama paşanın ilk sayfa değişmesinde itina göstermesine karşın ikinci değişimde gene hışırtılar meydana gelmişti. Nihayet kayıt memuru bunun da çaresini buldu :

— Paşam, müsaadeniz olur ise sayfaları sıra ile masanın üstüne iki sıra halinde önceden dizelim. Zatıaliniz, kağıtlar üzerine eğilerek okuyunuz ve bir sayfa bittiğinde, okunan sayfaya dokunmadan öteki sayfaya geçiniz!

Öneri çok yerinde idi ve nitekim başarı ile uygulandı ve rahmetli İsmet Paşa, kalın sesini, kağıt hışırtılarına boğdurmadan konuşmasını yaptı.

Arkasından Orgeneral SUNAY konuşmasını banta ge-

çirtti ve kayıt ekibi de tasını, tarağını toplayıp radyoevine gitti. Biraz sonra da İsmet Paşa karargahtan ayrıldı.

Özel arşivimi incelerken, o gün Genelkurmay Başkanı için hazırladığım ve Orgeneral SUNAY'ın onayından sonra İsmet Paşa'nın da onayına mazhar olan bu konuşma metnini buldum. Okudum. Bugün açık kalplilikle ve üzülerek itiraf etmeliyim ki, eğer imkan olsa da o gün, Genelkurmay Başkanı Orgeneral SUNAY, Türk vatandaşlarına ve Silahlı Kuvvetler mensuplarına radyoda okusun diye kaleme aldığım bu konuşmayı, rahmetli sınıf arkadaşım Talat AYDEMİR'in, Mamak Sıkıyönetim Mahkemesinde Orgeneral SUNAY'ın emriyle ve onun adına izlediğim duruşmasında söylediklerini dinledikten, davranışlarına tanık olduktan, ölümünü müteakip yayınlanan anılarını okuduktan ve asıl önemlisi, 21 Mayıs 1963 ü izleyen dönemde iktidar uğruna, siyasal ikbal uğruna, kişisel ve zümresel çıkarlar uğruna sözde din ve şeriat uğruna ve nihayet komünizmi egemen kılma sevdası uğruna ülkeyi 12 Eylül öncesinin o vahametli durumuna getirenleri gördükten sonra yazma durumunda olsaydım, o günün ruh haleti ile ve SUNAY'ın not ettirdiği hususlara bağlı kalarak kullandığım oldukça ağır ve suçlayıcı sözcüklerin çoğunu kullanmazdım. Düşüncesi ve arkadaşları ile birlikte uygulamaya koyduğu yöntem ne denli yanlış ve hatalı olursa olsun, başta AYDEMİR olmak üzere onun peşinden her iki eyleme katılanların, o pırıl pırıl Harbiyeli gençlerin, katıksız Kemalist görüşün savunucuları olduğuna adım kadar eminim. Üzüntümün kaynağı da bu.

Hazırladığım ve Orgeneral SUNAY'ın 21 Mayıs günü radyodan okuduğu mesaj şöyle idi :

«Aziz vatandaşlarım,

Şerefli silah arkadaşlarım,

Kendi özvarlığının şerefli temsilcisi ve en güvenilir koruyucusu saydığı Silahlı Kuvvetleriyle iftihar etmeyi milli şiar olarak tanıyan büyük milletin kaderine yeni bir sataşmanın bertaraf edildiği bu tarihi anda aziz Türk milletine ve kahra-

man silah arkadaşlarıma hitap etmeyi vazife sayıyorum.

Vatanın selametini, milletin huzurunu, bir ihtirasın gerçekleşmesine feda etmeye yeltenmekten çekinmeyen bahtsız, bir küçük zümrenin, tel'ine layık bu girişimi, vicdanında VATAN, ŞEREF ve NAMUS sesini duyan kahraman Türk Silahlı Kuvvetlerinden, hakettiği darbeyi yiyerek ezilmiştir. Büyük milletin yaşama şuuru, sadık evlatlarının milleti şerefle yaşatma azmi bir kerre daha muzaffer olmuş ve ihtiras irticaı bir daha hortlamamak üzere yok edilmiştir.

Daha önce Silahlı Kuvvetlerimize yayınladığım emirde de belirttiğim üzere, şerefli ordumuz, Kara, Deniz, Hava ve Jandarma Kuvvetleriyle, kendilerinin vatanseverlik hislerine karşı beslediğim inancın isabetini, velev üzülecek bir vesile ile de olsa, açıkça ispat etmiştir. Silahlı Kuvvetlerimiz, vatan ve milletin selameti yolunda geleneksel ve müstesna vazife şuuru ile ve büyük milletinin itimat ve sevgisine layık olarak görevi başındadır, azimlidir ve güçlüdür. Aziz milletime, hakkı olan huzur ve refah, muhterem silah arkadaşlarıma şeref ve başarı dilerim.»

Cevdet SUNAY
Orgeneral
Gnkur. Bşk.

Evet, yukarıda da değindiğim gibi, 21 Mayıs olayı arkasından, başta Talat AYDEMİR olmak üzere arkadaşlarının duruşması Ankara Sıkıyönetim Mahkemesinde Mamak'ta başladığında, Gnkur. Başkanı Orgeneral SUNAY bana özel bir görev vermişti. Her duruşma günü sabah MAMAK mahkemesine gidecek, duruşmaları izleyecek ve öğleyin Genelkurmaya dönerek, duruşma sırasında özellikle AYDEMİR olmak üzere sanıkların neler söylediklerinin özetini kendisine arzedecektim.

Aslına bakılırsa mahkeme salonunda, duruşmayı iz-

leyecek yüksek komutanlar için özel bir yer ayrılmıştı. SUNAY, benim oradan duruşma evrelerini izlememi istiyordu ama ben onun bu isteğini yerine getirmedim. Çünkü sözünü ettiğim bölme, duruşma salonunun sol tarafına düşüyordu. Aralarında sevdiğim, sınıf arkadaşlarımın (örneğin, Talat AYDEMİR, Necati ÜNSALAN, Dündar SEYHAN, Rıfkı TOPSEVER, Hakkı SÜMER, Mustafa PAKOVA... gibi) ya da daha önce emekli olmuş ve benden kıdemli ya da kıdemsiz tanıdığım subayların (örneğin, Emin ARAT, Turgut ALPAGUT, Mustafa OK... gibi) bulundukları sanıklar topluluğunun görebileceği bir yerde böylesine hazin bir izleme görevini yerine getirmem hem beni üzer, hem de o arkadaşlarımı kırardı. Bu nedenle, duruşma salonunun ve sanıkların arkasına düşen bölmede oturup, gözlerimde siyah gözlük olduğu halde duruşmaları izleme yoluna gittim. Duruşmaya öğle saatlerinde ara verildiğinde hemen Genelkurmaya dönüyor, Gnkur. Başkanının çalışma odasında toplanıp dönüşümü adeta hacı bekler gibi bekleyen Orgeneral SUNAY ve Kuvvet Komutanlarına duruşma izlenimlerimi anlatıyordum. Başta SUNAY olmak üzere bazılarının belli ölçüde endişeli oldukları seziliyordu. Bu nedenle sık sık: «AYDEMİR .....dan sözetti mi? ..... Yargıcın sorusuna filanca ne yanıt verdi?..» gibi sorular soruyorlardı. Daha sonra sınıf arkadaşlarımdan öğrenecektim ki, benim, kendimi arkadaşlarımla belli etmemek için aldığım tüm önlemlere karşın onlar, daha duruşma salonuna birerli kolda girerlerken beni görüp teşhis ediyorlarmış!..

O duruşmalarda Talat AYDEMİR'in konuşmaları, savunması, bana çağrışım yolu ile, İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru Kızılordunun Romanya'ya girmesi üzerine, savaş boyunca Romanya'nın kaderine hükmetmiş ve ülkesini Mihver devletleri safında tutmuş olan Demir Muhafızlar Partisi Başkanı ve Romanya diktatörü Mareşal ANTONESCU'nun, kurulan Halk Mahkemesi huzurundaki konuşmalarını anımsatıyordu. Sözünü ettiğim Halk Mahkemesi, Antonescu'nun Bakanlarını huzura alıp sorguya çekmeye başlayınca Mareşal ANTONESCU şöy-

le demişti: «....Filan tarihten beri Romanya'nın tüm kaderine egemen olan benim. O tarihten bu yana benim rızam ve onayım olmadan sinek kanadını çırpamamıştır bu ülkede... Bu itibarla bütün bu çalışma arkadaşlarım suçsuzdurlar. Tek kabahatleri benim emrime ister istemez boyun eğmeleridir ki bundan başka yapacakları bir şey de yoktu zaten. Uymasalardı ben onların hesabını görürdüm. Binaenaleyh tüm sorumluluk bana racidir. Bu insanları suçlamayınız! Tarihsel sorumluluğumu işte burada açıkça beyan ve ifade ediyorum!»

Mareşal ANTONESCU'nun bu sözleri bir sonuç sağlamamış, halk mahkemesi, gene bildiğini okumuştur. Talat AYDEMİR de, Mamak Askeri Mahkemesinde, yaptığı girişimin bütün sorumluluğunu üstüne almasını bilen, bu nedenle de kendi idamını kendisi isteyen bir lider örneği vermiş onur sahibi bir ihtilalci idi. Oysa ki anı kitabında AYDEMİR'i «ihtilal hastası» olarak niteleyen BATUR, bırakın suçu üstüne almak, Orgeneral GÜRLER ile birlikte kendisinin bilgisi altında oluşan ve faaliyet gösteren arkadaşlarının içinde ve başında olduğunu ima edecek sözlerden bile cüzzamdan kaçar gibi kaçmış, en sonunda birer, ikişer bu arkadaşlarını harcamakta zerrece tereddüt göstermemiştir.

Batur'un Boşuna Çabaları

Ünlü İngiliz devlet adamlarından ve İkinci Dünya Savaşı süresince Başbakanlık görevini yaparak savaşın kazanılmasında büyük rol oynayan Winston CHURCHİLL'in savaşın ilk dönemlerinde Londra'yı ağır şekilde bombardıman eden Alman hava gücü karşısında ülkeyi savunan bir avuç İngiliz av pilotlarını yüceltmek için Avam Kamarasındaki konuşmasında söylediği bir söz vardır:

> «İnsanlık tarihinde bu kadar ÇOK İNSAN, bu kadar AZ İNSANA nadiren bu kadar BÜYÜK minnet borcu duymuştur!»

Çağrışım yolu ile anımsadığım bu sözü bir ölçüde değiştirip BATUR için de şöyle söylemek olası: Ortak girişimler tarihinde, aslında o girişimin odak noktasında

olup da «içinde ve başında bulunmadığı»nı kanıtlamak için pek nadir insan BATUR kadar boş çaba harcar! Hem de ortada böyle bir iddiayı boşa çıkaracak bunca kanıt var iken...

CUMHURİYET gazetesinde yayınlanan anı dizime verdiği yanıtta BATUR, benim sözlerimi, «neden emekli edildim?» düşüncesinden kaynaklanan hınç alma ve kin besleme ile çürütmek istiyordu. Bir an kendimi sahneden çekeyim ve benim dışımdaki kişilerin söz ve beyanlarını, dahası, bizat BATUR'un yazılarını tanık olarak ortaya koyayım :

28 Mart 1976 tarihli MİLLİYET gazetesi. «12 Mart» başlıklı yazı dizisinin 8 nci bölümü. Yazan: Devlet eski Bakanlarından Turhan BİLGİN :

Birlikte okuyalım Devlet Bakanı olarak - hem de basın-yayın işlerinden sorumlu Devlet Bakanı olarak - olayları yakından izlediği ve dolayısiyle bir çok gerçekleri bildiği kuşkusuz olan sayın Turhan BİLGİN'in yazdıklarını :

«... Mart ayı içinde bir rahatsızlık olacağını hissediyorduk. Önlemek için elimizde tek meşru imkan vardı: Karşımızdakileri ikna etmek! (...) 9 Mart sabahı, askeri hakim olan akrabam bir Amirali, yakın dostu ve arkadaşı olan zamanın Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin BATUR'a gönderdim. Hakim Amiral, benim ağzımdan şu mesajı BATUR'a ulaştırdı :

> «Hükümet herşeyden haberdardır. Hukukun dışına çıkmak, memlekete de, kendilerine de bir şey kazandırmaz. Başarıya ulaşsalar da kısa bir süre sonra pişmanlık duyacaklardır!»

Değerli okuyucularım dikkat buyursunlar: O dönemin basın-yayın işleri ile sorumlu ve Başbakanın da en yakın çalışma arkadaşlarından biri olan BİLGİN «uslu oturun, müdahaleye falan kalkmayın. Sonra pişman olursunuz! Biz Hükümet olarak neler yaptığınızın farkındayız!» şeklindeki uyarısını iletmek üzere, yakını olan Askeri Hakim Amirali, Generkurmay Başkanı Orgeneral TAĞMAÇ'a, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral GÜR-

LER'e, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal EyiCEOĞLU'na, hele hele Kara Kuvvetleri Komutanlığı karargahında, BATUR'un deyimi ile «bir emir subayı, bir odası ve yanında bir kaç subayı olan» iki yıldızlı Tümgeneral Celil GÜRKAN'a değil, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin BATUR'a gönderiyor! Bunun hiç mi anlamı yok?

Madem BATUR, 12 Mart öncesi faaliyetlerin içinde ve başında değildi, sayın BİLGİN, kuşkusuz Başbakanın onayı ve bilgisi altında, böyle bir uyarı mesajını, neden bir Kuvvet Komutanına iletmek gereğini duyuyordu?.. Mesajın kaynağı, içeriği, üslubu, yöneltildiği adres, Orgeneral BATUR'un, işin içinde ve başında olduğunu yeterince kanıtlamıyor mu?

Ya BATUR, bu mesajı nasıl yanıtlıyor? Onu da görelim. Hem de kendi Anı kitabında yazdığı satırlardan:

> «... Yok böyle bir şey (...) Bu Fuat Paşa'nın (MİT Müsteşarı Korgeneral sayın Fuat DOĞU'yu kastediyor. - C.G.) bir tertibi (...) Bir süre önce de bir suikast haberini Hükümete bildirmişti. Anlaşılan beni yıpratmak istiyorlar!»

Yargı organlarının kararlarında sıkça rastlanan bir söz vardır: «... ve sanığın müevvelen ikrarı (tevil yoluna saparak gerçeği söylemesi) ile suçun işlendiğine kanaat getirildiği cihetle...»

BATUR'un anılarında geçen aşağıdaki tümce de (Sayfa: 238), bize yukarıda değindiğim hukuksal deyimi anımsatıyor:

«... Şimdi bir vicdan muhasebesi yaparak (...) **eğer Kara Kuvvetleri, benim istediğim durumda olsaydı** (yani gene BATUR'un kendi deyimi ile: «Orgeneral GÜRLER kararsız tutumundan vazgeçse ve Kuvvetine hakim olsa idi») ben böyle bir eylemin içine girer miydim? sorusuna «Evet girerdim! Ama yukarıda içeriğini açıkladığım dosya yörüngesinde olmamak şartıyla» yanıtını verebilirim.»

Bana öyle geliyor ki BATUR'un anı kitabına geçmiş bu sözlerinden çıkan anlam son derece açık. BATUR ön-

görülen «eylemin içine girecek»miş ama bazı pürüzler varmış! Örneğin :

— Kara Kuvvetleri kendisinin «istediği» derecede hazır değilmiş!

— Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral GÜRLER, «kararsız tutum» içinde bulunuyormuş,

— Ayrıca da, girişilecek eylem, kendi direktifi çerçevesinde, en yakın Havacı arkadaşlarının düzenledikleri dosya yörüngesinde olmamalı imiş!..

BATUR'un, vicdan muhasebesi yaparak söylediği bu sözler karşısında, bırakın kişi olarak beni, seni, onu, ama TARİH, kendisine şunu sormayacak mıdır?

«Sayın Orgeneral, madem Kara Kuvvetleri, sizin istediğiniz durumda değildi, herkesin büyük umutlarla bağlandığı Orgeneral GÜRLER, «emrindeki kuvvete hakim bulunmuyordu» ve nihayet, hazırlanan «Dosya'nın yörüngesi» ile uyum içinde değildiniz, o halde :

1. 9 Mart akşamı, yani 10 Mart «Genişletilmiş Komuta Konseyi» toplantısından 14 saat önce karargahınızdaki resmi çalışma odanızda, Kurmay Başkanınız ve Harekat Başkanınıza ilaveten, başta GÜRLER olmak üzere bazı **Karacı Generallerin** de katıldıkları o çaylı, pastalı toplantıyı N E D E N düzenlemek gereğini duydunuz?

2. O güne kadarki çalışmalarda, Havacı Kanadın Koordinatörü olarak çalışan Tuğgeneral Aydın KIRIŞOĞLU'nun yurt dışına tedaviye gönderilmesi nedeniyle yerine görevlendirdiğiniz Hv. Tuğgeneral Ömer ÇOKGÖR'ü, elinde, o yörüngesini beğenmediğinizi söylediğiniz «Dosya» olduğu halde N E D E N yanıbaşınıza oturtup da, hazır bulunanlara, o «dosya»dan bilgiler aktarmasını, adlar okumasını istediniz? Ve nihayet :

3. «Kuvvetine egemen olamayan» Orgeneral GÜRLER'e, N İ Ç İ N genel durumu arzederek: «Nihai kararınızı bekliyoruz!» dediniz.»

Evet, tarihe ışık tutması için anılarını yazıp yayınladığını iddia eden kişiye, elbette bu sorular sorulacaktır.

BATUR, işin içinde ve başında olduğunu kanıtlayan bunca karine mevcut iken tersini ispatlamak istiyorsa, bu

soruların inandırıcı yanıtlarını vermelidir ki biz de, tarih de: «Gerçekten BATUR bu işin içinde değilmiş!» diyebilelim!

Ötesi boş çaba.

Batur'un Anılarındaki Ana Amaç

Kanımca BATUR'un «Anılar ve Görüşler - Üç dönemin perde arkası» adlı iddialı Anı kitabını, üç temel yargıya dayanarak değerlendirmek uygundur.

Öyle sanıyorum ki dikkatli ve sağduyulu okurlar da aşağıda belirtmeye çalışacağım görüşlerimi büyük ölçüde paylaşacaklardır.

1. BATUR, açıkça söylememekle beraber, Türk ulusunun başına «LİDER» olmak hevesindedir. Bunu doğal karşılarım. «Her gönülde bir arslan yatar» atasözünü çok kullanan bir ulusun evladıyım ve topluma, ülkeye, insanlığa yararlı olmak koşulu ile hırsın, insanoğlu için itici güç oluşturduğunun da bilinci içindeyim. BATUR da, Tanrının, kendisine böyle tarihsel bir misyon verdiğine inanmış görünüyor. Genel konjöktürün dün buna son derece elverişli olduğu, bugün olmasa bile yarın da pekala elverişli olabileceği görüşünü korumaktadır. Nitekim 1980 Cumhurbaşkanlığı seçimi sırasında, 93 ncü turda 303 oy alarak, sadece 15 oy eksiği ile Cumhurbaşkanlığını kaçırmış, 12 Eylül öncesinde, iki düşman kardeş AP ve CHP'nin egemen oldukları Parlamentoda bunca aday arasında en çok oyu toplayarak, Pembe Köşk'ten adeta teğet geçmiştir. Yaşı henüz hiç de ileri sayılmayan - 65 yaş - ve kendi deyimi ile «genç kuşağın temsilcisi addedilen (!)» bir emekli Orgeneral, ülke koşulları gerekli kılar ise, pekala yeni baştan «liderlik» koltuğuna soyunabilirdi. Bunun için de, kendisini, kamuoyunda daima taze, diri tutmalı, «zor günlerin adamı», «deneyimlerden geçmiş lider adayı» imajını güçlendirmeli, eğer 12 Mart dönemi, üstüne bazı gölgeler düşürmüş ise - örneğin 12 Mart öncesinde Silahlı Kuvvetler içindeki faaliyetlere bulaşmış olmak, adları «Marksist»e çıkarılmak istenmiş (!) subaylarla işbirliği yapmak, bir vakitler ortak yazgı paylaştığı

en yakın arkadaşlarını gözünü kırpmadan harcayıvermek gibi - bunları da silkeleyip «görev almaya her an hazır» durumda olmalıydı.

2. Vardığım ikinci yargı şudur: Daha önceki yıllarda BATUR'un, zaman zaman nükseden «demeç verme, ifşaatta bulunma, 12 Mart'ı anlatma» heveslerinin ve girişimlerinin ışığı altında mütalaa edildiğinde, 1985 Temmuz ayında yayımladığı Anı kitabı, bu kitabımın bir başka yerinde de değindiğim gibi «ölüler konuşmaz!» ilkesinden ve «ezilenler de ses çıkaramaz!» sanısından hareketle, öncesi ve sonrası ile 12 Mart döneminde, kendi dışındakilerin düşünce ve eylemlerini eleştirmek, suçlamak suretiyle, kendisini aklama amacına yönelik bencil görüşle hazırlanmış sübjektif bir belgedir.

3. Üçüncü yargımı da şöylece özetleyebilirim :

BATUR, ne denli yadsımaya çalışırsa çalışsın, aslında kendisinin «ideal arkadaşları» diye niteleyebileceğimiz bir grup silah arkadaşına, Türk ulusunun son derece duyarlı olduğu ve o arkadaşlarının da asla kabul etmeyecekleri «Komünistlik, Marksistlik» suçlamasını yakıştırarak ucuz yoldan itibar kazanmak sevdasındadır.

Ve Emeklilik

12 Mart Muhtırasının verilişinden üç gün sonra emekliye ayrılan 5 General-Amiral ile 8 Albaydan oluşan 13 kişilik gruptan, General-Amiral olarak beşimize 16 Mart sabahı tebliğ edilen Emeklilik Kararı şöyle idi :

T.C.
Genelkurmay Başkanlığı
ANKARA

15 Mart 1971

ÖZEL

PER : 4184-10-(D. 5) Gen. Amiral/1
KONU : Emekliye şevkedilen Generaller, Amiraller.

1. Aşağıda kimlikleri yazılı Kara Kuvvetlerine men-

sup (3) ve Hava Kuvvetlerine mensup (1) General ile Deniz Kuvvetlerine mensup (1) Amiral, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile bu Kanuna ek 2 Ağustos 1960 tarihli 42 sayılı kanunun ilgili maddelerine göre 15 Mart 1971 tarihinden geçerli olarak re'sen emekliye sevkedilmeleri 15 Mart 1971 gün ve (9208) sayılı kararla Yüksek Tasdikten geçmiştir.

2. İlgililere tebliği ile tebellüğ belgesinin Gnkur. Pers. Bşk.lığına, aşağıda yazılı belgelerin de Kuvvetlerin Personel Başkanlıklarına gönderilmesini arz ve rica ederim.

GENELKURMAY BAŞKANI
NAMINA/EMRİYLE :

A. Fehmi BAŞAR
Korgeneral
Genelkurmay Pers. Başkanı

DAĞITIM :

Gereği :

K.K.K.
Dz. K.K.
Hv. K.K.

Kimlikleri :

1. Gnkur. Merkez D. Bşk. Tümg. Şükrü KÖSEOĞLU Top. 939-9
2. K.K.K. Pln. Pres. Bşk. Tümg. Celil GÜRKAN Top. 939-2
3. M.S.B. Tef. D. Bşk. Tuğg. M. Ali AKAR Top. 941-106
4. Dz. K.K. Tek. Bşk. Tuğamiral Vedii BİLGET MK. 941-2140
5. Hv. K.K. Hrk. D. Bşk. Tuğg. Ömer ÇOKGÖR Hv. 947-6

İSTENEN BİLGİ VE BELGELER :

1. Vazifeden ayrılış tarihi, 2. Daimi ikamet adresi, 3. Maaşını alacağı banka veya emval, 4. 3 adet tasdikli nüfus

cüzdanı örneği, 5. Emekli Sandığına borcu olup olmadığı, 6. En son hangi aya ait maaşını aldığı, 7. Yedek Subay Terhis Talimatının 15 nci maddesi gereğince terhis işleminin yapılması, 8. Kimlik kartının kendisinden alınarak gönderilmesi, 9. Makamına tahsis edilen General/Amiral Kıdem Sıra kitabının Gnkur. Bşk.lığı Gen. Amiral Şubesine teslimi.

Ben, daha önce de belirttiğim gibi bu kararı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Karargahındaki çalışma odamda 16 Mart 1971 Salı günü dakikası dakikasına saat tam 10.25 de tebellüğ ettim.

Bugün gibi anımsarım, bir gün önce, akşam çalışma saati bitiminde eve dönmek üzere iken, Milli Savunma Bakanlığı Hukuk Müşaviri Askeri Hakim Binbaşı Emin DEĞER, telefon ederek: «Genelkurmay Personel Başkanlığında bazı anlamlı faaliyetler ve hazırlıklar olduğunu» söylemiş, fazla bir açıklamada bulunmamıştı.

Bu güdük bilgiden, itiraf edeyim ki şahsıma yönelik, alarm niteliğinde hiçbir sonuç çıkarmamıştım. Hele hele emekliye sevkedileceğim aklımın köşesinden bile geçmiyordu. Eğer öyle radikal bir işlem sözkonusu olacak idiyse bu işlem, doğal olarak başımızdaki Orgeneral GÜRLER'i de kapsamına alırdı. Oysa ki GÜRLER de, ben de Karargahtaki karşılıklı odalarımızda 15 Mart akşamına kadar kuzu kuzu çalışmıştık! Yalnız bir ölçüde midemi bulandıran bir husus, Emin DEĞER'in telefonundan sonra kafamı kurcalamadı değil. Şöyle ki, üç gün önce, 12 Mart 1971 günü, Muhtıra verilmiş olanlar olmuştu. Radyonun saat 13.00 haber bültenini, öğle yemeği için evde olduğum halde her nasılsa dinlememiştim. Bu nedenle, gelişmelerden habersizdim. Karargaha dönmeye hazırlandığım sırada Genelkurmay Merkez Dairesi Başkanı arkadaşım Tümgeneral Şükrü KÖSEOĞLU - inandığı yolda tek gitmesini bilen, son derece çalışkan, namuslu, bilgili, ilke sahibi ve asıl önemlisi sözünü esirgemeyen seçkin bir askerdir - telefon etmiş, haber bülte-

nini dinleyip dinlemediğimi sormuştu. «Dinlemedim!» yanıtını verince durumu anlattı.

KÖSEOĞLU, haber bülteninin okunduğu sırada Genelkurmay karargahında subay lokantasında öteki General ve subaylarla birlikte radyoyu dinliyormuş. Dinleyenler arasında Korgeneral Atıf ERÇIKAN da var imiş. KÖSEOĞLU, beklenmedik Muhtıra haberini duyar duymaz ilk tepkisini «çok komik!» sözleri ile dile getirmiş. Onun bu tepkisine, radyo bültenini dinleyen Generaller grubundan karşılık verme gereğini duyan tek kişi ise o güne dek Silahlı Kuvvetlerdeki faaliyetlerin ve hazırlıkların içinde, hatta odağında bulunan, ikide bir: «Müsaade edin arkadaşlar, gidip TAĞMAÇ'a, kalk o koltuktan! Ben oturacağım! diyeyim. Karşı koyarsa karnına kurşunları boşaltayım» şeklindeki «hamasi» sözleriyle hazır bulunanları etkileme adetinde olan Korgeneral Atıf ERÇIKAN olmuş!

— Neresi komik Şükrü Paşa?... Doğrusu bu değil mi? demiş.

Binek arabamın gelmesini beklemeden yaya - oturduğum lojman karargaha yakındı - karargaha döndüm. Kapıdan adımımı attığım anda her tarafta ve herkeste heyecanlı bir havanın egemen olduğunu gözledim. Hatta bu arada, Silahlı Kuvvetlerdeki bilinen çalışmalar içinde bulunan Ankara Merkez Komutanlığı Kurmay Başkanı Kurmay Albay Bahattin TANER arkadaşım - o da mert, inançlı ve sözünün eri bir subaydır - bana telefon ederek beni «kutlamış» ve bir kaç gün sonra başına gelecekleri̇n habersiz, Muhtıranın verilmesinden ötürü duyduğu engin sevinci dile getirmişti.

Onun, safiyetle sunduğu kutlamayı «kerhen» kabul ettim. Çünkü tersi olan görüşümü telefonda uzun uzun kendisine anlatmam olanağı yoktu.

Saat 15.00'e doğru, Karargah Genel Sekreteri Kurmay Albay Nadir SAVAŞAN odama gelerek, - çalışma odası benim odama bitişikte olan ve bu yakınlıktan ötürü odama girip çıkanlardan ve belki de konuşmalardan haberli bulunduğunu sandığım bu Albay, günlük ilişkile-

rimizde bana karşı içten bir yakınlık duyduğu izleniminî yaratmasına karşın, hiç de öyle olmadığını, yakınlığın sadece «mekan» yakınlığından ibaret olduğunu, emekliye ayrılışımın hemen ertesinde, takındığı tutum ve hakkımda söylediği sözlerle kanıtlayan bir meslektaş idi! - saat 15.00 de (veya 16.00) brifing odasında «G» ve Özel Daire Başkanlarının toplanacağını ve Komutanın (Orgeneral GÜRLER'in) konuşma yapacağını haber verdi.

Vaktinde toplantı salonuna gittim. Daha bir kaç gün öncesine kadar bana karşı çok yakın ilgi ve sevgi gösterileri sergileyen, hatta çalışma odamın önünden geçerken kapıyı açıp masama kadar sokularak :

— Geçiyordum Celilciğim, bir iman tazeleyim dedim, oturmayacağım! diyerek yanağımdan öptükten sonra çıkıp giden General arkadaşların bazıları, nedense mesafeli ve soğuk duruyorlardı!

Az sonra Kurmay Başkanı Korgeneral Hayati SAVAŞÇI ile birlikte Orgeneral GÜRLER, brifing salonuna girdiler. SAVAŞÇI, ön sıradaki koltuklardan birine otururken GÜRLER de konuşmacılara mahsus kürsünün arkasına geçti ve konuşmaya başladı.

Ama hayret!.. GÜRLER'in gözleri bana, sadece bana dikilmiş, hep bana bakarak konuşuyordu! Gözlerindeki rahatsızlık nedeniyle zaman zaman bakışlarında bir kayma gözlenirdi ama bu kez gözlerini bana dikişi, bir göz rahatsızlığından değildi!. Yaptığı konuşma, belleğimin ve notlarımın yardımı ile söylüyorum, özet olarak şöyle idi :

«Radyonun haber bülteninden de dinlediğiniz gibi dört Komutanın ortak imzası ile bir Muhtıra verilmiş bulunmaktadır...

(...) Bugünden ve şu saatten itibaren, bütün arkadaşlarımın, Komutanlığın bilgisi ve onayı dışında hiç bir hareket, beyan ve davranışta bulunmamalarını, şimdiye dek bazı çabalar içinde iseler bu yararsız ve zararlı çabalarına son vermelerini, gereken her şeyin baştaki sorumlu Komutanlar tarafından düşünülüp yapılacağına

inanmalarını, Komuta kademesine güvenmelerini... isterim!»

Evet, Orgeneral GÜRLER'in, Muhtıranın verilmesinden bir iki saat sonra gözümün içine baka baka yaptığı işte bu konuşma, 15 Mart'ta Emin DEĞER'in Genelkurmay Personel Başkanlığındaki faaliyetlere ilişkin olarak verdiği bilgiler karşısında kafamda bir soru işareti belirmesine yol açmıştı.

Tarih 16 Mart Salı sabahı... Bir hafta önce Gülhane Askeri Hastahanesi Göz Servisinden, bir okuma gözlüğü kullanmama gerek olup olmadığını saptamak için aldığım randevu nedeniyle hastahaneye uğramayı düşünüyordum. Bunun için de önce Kurmay Başkanı SAVAŞÇI'nın imzası ile bir muayeneye sevk tezkeresi almam gerekiyordu. Emir subayıma telefon ettim ve Genel Sekreterle görüşüp benim için böyle bir yazı almasını ve arabamla birlikte evime göndermesini, Gülhane'deki muayeneden sonra da karargaha döneceğimi bildirdim.

Dakikalar geçiyor, ama ne muayeneye sevk yazısı, ne de arabam geliyordu. Emir subayımı tekrar aradım ve nedenini sordum. Tank Binbaşı Nihat BODUR, üzgün bir sesle şu yanıtı verdi :

— Komutanım, dediğinizi Genel Sekretere arzettim. Ama Kurmay Başkanımız böyle bir yazı vermiyormuş. İlla hemen karargaha gelmenizi istiyormuş!

Artık ayağım suya ermişti: Kurmay Başkanı, benim, emeklilik emrini tebellüğ etmekten kaçınmak için hastaneye yatma niyetinde olduğuma hükmetmiş olmalı ki «muayeneye sevk yazısını vermek istemiyordu. Bir an evvel karargaha gideyim, emeklilik emrini imzamla tebellüğ edeyim!

Hastahaneye gitme kararından vazgeçtim ve hemen yürüyerek karargaha geldim.

Emir subayımın yüzü bembeyaz kesilmiş... Belli ki büyük bir üzüntü içinde..

— Komutanım, odamda bir Personel Binbaşısı arkadaş var. Size bir emir tebliğ etmek üzere bekliyor. Müsaade eder misiniz gelsin? dedi.

— Hayhay! dedim.

Personel subayı geldi ve yukarıda örneğini verdiğim emeklilik kararını tebliğ edip gitti.

Kara Kuvvetleri Karargahında bu işler olurken Tümgeneral Şükrü KÖSEOĞLU için Genelkurmay Karargahında, Tuğamiral Vedii BİLGET için Deniz Kuvvetleri Karargahında, Hava Tuğgeneral Ömer ÇOKGÖR için Hava Kuvvetleri Karargahında ve Tuğgeneral Mehmet Ali AKAR için de Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlık Karargahında aynı senaryo sahneye konulmakta imiş. Sonra öğrendim. Tabii bu arada bir an önce ordu ile ilişkileri kesilmesi zorunlu sakıncalı kişiler (!) olduklarından ötürü, öteki sekiz Albay için de, kendi birlik, kurum ve kuruluşlarında buna benzer «törenler» yapılıyordu kuşkusuz!

Olan olmuş, Silahlı Kuvvetlerden, manen değil ama hukuken ve fiilen ayrılmıştık. Hiç birimizde, bizlere uygulanan işlemi hakettiğimize dair en ufak kuşku yoktu.

Danıştay'da Hak Aramaya Çıkıyoruz

Müteakip günlerde, 12 Mart dönemine özgü koşullar altında, partilerüstü kimliği ile Profesör Nihat ERİM, hükümeti kurmuş, programında, «hukuk devleti düzeni içinde hükümet edeceği» vaadinde bulunmuştu. Biz de hakkın, gerçeğin ergeç üstün geleceği inancı ile ve de hakkımızda uygulanan tasarrufun «siyasal nitelik» taşır biçimde mütalaa edileceğinden habersiz olarak, «hukuk devleti»nin «Danıştay» kapısını, en yüce idari yargı organının kapısını çalmaya karar verdik. Bu, hem en doğal vatandaşlık hakkımız, hem de, aleyhimizde estirilmek istenen ve nitekim estirilen iftira kampanyası karşısında özsaygımızı korumanın kaçınılmaz gereği olacaktı. Bir başka deyimle, bir erdem mücadelesi vermemiz gerekecekti.

Ama bunu hangi hukuk bilgimizle, ya da hangi geniş maddi olanaklarımıza dayanarak güçlü avukatlar tutarak yapacaktık?

İşte burada imdadımıza koşan, hem de hiç bir mad-

di karşılık beklemeden, almadan, fahri olarak koşan genç ve değerli hukukçu Uğur MUMCU oldu. Seve seve ve gönülden duygularla elimizden tuttu. Çünkü, o da inanıyordu ki bizlere reva görülen işlem, tümden yasadışı idi. Gerekli gördüğünde Fakültede öteki arkadaşları ve hocaları ile de görüştü mü bilmiyorum - o tarihte Ankara Hukuk Fakültesinde İdare Hukuku Asistanı olarak görev yapmakta idi - hepimiz adına, sadece adlar değişik olmak koşulu ile, «emekliye sevkedilişimize ilişkin Bakanlık işleminin iptali ile dava sonuna kadar yürütmenin durdurulması talebi»ni içeren ayrıntılı, kapsamlı ve asıl önemlisi son derece sağlam hukuksal verilere dayalı bir dilekçe hazırladı.

Sadece ad, rütbe, görev ve adreslerimizle, «olay» bölümü hariç, geri kalan kısımları aynı olan dilekçelerimizi 10 Nisan 1971 tarihinde Danıştay Başkanlığına verdik.

Sayın MUMCU'nun, maruz kaldığımız işlemin kesin haksızlığına yürekten inanarak kaleme aldığı 13 sayfalık başvuru dilekçemizin Danıştaydaki yankıları kulağımıza kadar geliyordu. Dilekçemizi okuyanlar, ya da kısa bir göz atma olanağı bulanlar, bu dilekçelerin, Danıştay'ın Danıştay oluşundan bugüne dek aldığı, hukuksal içeriği son derece ağırlıklı sayılı layihalarından biri olduğunda ittifak ediyorlardı. Böylesine sağlam, kapsamlı ve dörtbaşı mamur bir hukuksal belge ile hak aramak için başvurduğumuz Danıştay'da karşılaştığımız son derece ilginç ve açıklanması güç olaylar, o gün bugün beni, en azından Danıştay'da dava açma girişimlerimizi tüm ayrıntıları ile yazıp kamuoyuna sunmaya itmiştir. Bugüne dek buna olanak bulamadım. Ama şimdi sanırım sırası geldi. Artık gerçeği yazarak Danıştay serüvenimizi de açıklamak istiyorum. Bunun için de her şeyden önce yukarıda sözünü ettiğim ve halen 13 nüshası da Devletin arşivlerinde duran dilekçelerimizi olduğu gibi bu sayfalara aktarmalıyım.

Yürütmenin Durdurulması ve Duruşma İstemini Kapsamaktadır

DANIŞTAY BAŞKANLIĞINA

Davacı : Emekli Tümgeneral Celil GÜRKAN
Son görevim : Kara Kuvvetleri Komutanlığı Plan ve Prensipler Başkanı
Adresim : And Sokak Çam Apartmanı No. 9/13 Çankaya/Ankara
Davalı : 1) T.C. Başbakanlığı-Ankara
2) T.C. Milli Savunma Bakanlığı-Ankara
Konu : Genelkurmay Başkanlığının 15 Mart 1971 gün PER: 4184-10 (D.5) Gen.Amiral/1 sayılı emrine müsteniden Kara Kuvvetleri Komutanlığının 16 Mart 1971 gün PER: 4184.1.71 Tayin D. Kur. Ş. 1. Ks. sayılı emrile tarafıma tebliğ olunan «Emekliye sevkedilmeme» ilişkin Bakanlık işleminin iptali ile dava sonuna kadar Yürütmenin durdurulması talebini kapsamaktadır.
Emeklilik Emrinin Alındığı Tarih : 16 Mart 1971

A. OLAY :

1. 1933 yılında Konya Askeri Orta Okuluna girdim ve kesintisiz bir öğrenim dönemi sonunda 1939 senesinde sınıfımın ve devremin ikincisi olarak ve gümüş kol saati ile mükafaatlandırılmak suretiyle Topçu Asteğmeni rütbesinde Harp Okulundan mezun oldum.

Çeşitli kıt'a hizmetlerinde bulunduktan ve bu arada 1943/44 yılında katıldığım Ölçme Kursunu birincilikle bitirdikten sonra, 1945 yılında Harp Akademisi giriş sınavına katılıp (750) aday arasında birincilikle sınavı kazanarak 3 yıllık Akademi öğretimini takip ettim ve 1949 senesinde altın saat mükafaatı kazanmak suretiyle Harp Akademisini ikincilikle bitirdim.

1949-1951 döneminde Genelkurmay Karargahında Kurmay Subay olarak hizmet yaptım. İki defa Ordu İk-

ramiyeli Dil Sınavına girerek mükafaat kazandım.

1953 yılında Genelkurmay Başkanlığında açılan Stratejik İstihbarat Kursuna katıldım ve 30 Ağustos 1953 tarihinde Kurmay Binbaşılığa terfi ederek Milli Savunma Bakanlığında Bakanlık Emir Subaylığına atandım.

Genelkurmay Başkanlığınca açılan Yabancı Dil Sınavını birincilikle kazanıp 1954 yılında Paris'te NATO Avrupa Müttefik Kuvvetleri Başkomutanlığı Karargahı (SHAPE) Harekat Subaylığına tayin edildim ve sözkonusu karargahtaki 2 senelik hizmet süremde ayrıca karargahın İngilizce ve Fransızca Tekamül kurslarına da devam ederek Fransızcadan «İftihar», İngilizceden başarı belgeleri almak suretiyle her iki kursu da bitirdim.

1956 yılında yurda avdet edip 1956-58 döneminde Doğu hizmetimi yaptım. Bu arada NBC kursu gördüm ve katıldığım Topçu Tekamül kursunu da birincilikle bitirdim.

1958 yılında Yarbaylığa terfi ederek İzmir NATO Karargahının önce İstihbarat/Emniyet Şubesine, bilahare de Plan/Harekat Şubesine atandırıldım. Bu karargahtaki hizmetim sırasında, Almanya'daki «Nükleer Silahları Kullanma Kursu»na katıldım ve Amerikalı Personel dahil Müttefik Subayların iştirak ettikleri bu kursu da birincilikle bitirdim. İzmir NATO Karargahındaki hizmetim sırasında İngilizceye ve Karargahın Türkiye ile ilgili savunma plan ve problemlerine vukufumun arzettiği özellik nedeniyle o zamanki NATO Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanı General Paul D. HARKİNS'in, Türk Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Kara Kuvvetlerine yaptığı resmi ziyaret ve denetlemelerde Plan/Harekat Dairesi temsilcisi ve özel tercümanlık görevlerini devamlı şekilde yaptım.

1960 Mayısında Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları için Ankara Üniversitesinde açılan ve yurt dışına gönderilecek personelin seçimini amaç tutan yabancı dil yarışma sınavında Fransızcadan birincilikle ve İngilizceden dördüncülükle muvaffak oldum.

27 Mayıs Devrim Hareketini ve Ağustos 1960 da Kıb-

rıs'ın bağımsız bir Cumhuriyet haline gelmesini müteakip, Kıbrıs'ta Üçlü İttifak Antlaşması hükümlerine uyularak kurulan ve Türk, Yunan ve Kıbrıslı subaylardan oluşan Müttefik Üçlü Karargahta Milli Birlik Komitesinin özel tercih ve intihabı ile adı geçen Karargahın Komutan Muavinliğine getirildim ve 2 sene hizmet ederek Karargahın kuruluşu, çalışma usul ve düzeninin tesisi ve milletlerarası antlaşmada öngörülen yerini alması faaliyetlerinde, karargahta en kıdemli Türk subayı olarak aktif katkılarda bulundum.

Ağustos 1962 sonunda, o sıralarda Genelkurmay Başkanımız olan şimdiki Sayın Cumhurbaşkanımız Orgeneral Cevdet SUNAY'ın itimad, tercih ve tensipleri ile Genelkurmay Başkanlığı Özel Kalem Müdürlüğüne atanarak Kıbrıs'tan döndüm ve 1962-1965 yıllarında 3 sene müddetle Sayın Orgeneral Cevdet SUNAY'ın Hususi Kalem Müdürlüğü vazifesini ifa eyledim.

Bu önemli hizmet dönemi içinde, müşarünileyhin katıldıkları bilumum NATO, CENTO, Askeri Komite, Bakanlar Konseyi toplantılarında, yurtiçi ve yurtdışı resmi ziyaret ve görüşmelerinde kesintisiz ve istisnasız şekilde özel tercümanlığını ve Özel Kalem Müdürlüğünü yaptım.

1965 Ağustosunda yükselme için kıta hizmetimi yapmak üzere Gebze Kolordu Topçu Komutanlığı görevine atandım ve bu görevim sırasında, Türkiye'de yapılan büyük çaplı NATO manevrası nedeniyle İstanbul'da faaliyete geçirilmesi öngörülen Müttefik Basın ve İstihbarat servisini kurdum ve müdürlüğünü başarı ile yerine getirdim.

1966 Ağustosunda Tuğgeneralliğe terfi ederek Ankara'da Merkezi Antlaşma Teşkilatı (CENTO) nın Plan ve Harekat Dairesi Başkanlığına tayin olundum. Buradaki hizmetim sırasında, Frankfurt'ta tertiplenen CENTO Müttefiklerarası Sempozyumda CENTO Karargahının tezini ve görüşünü formüle edip savunduğum gibi Temmuz 1967 de Türk-İran-Pakistan-İngiliz ve Amerikan askeri heyetlerinin katıldıkları CENTO Müşterek Harp Oyununun baş hazırlayıcısı, icracısı ve koordinatörü olarak vazife gördüm.

1967 Ağustosunda o zamanki Genelkurmay Başkanı sayın Orgeneral Cemal TURAL'ın teveccüh ve itimat göstererek beni Genelkurmay Başkanlığı Karargahı Plan/Harekat Dairesi Başkanlığı görevine inha etmesi üzerine CENTO'dan ayrılıp Türk Genelkurmay Karargahındaki yeni görevime katıldım. Buradaki 2 senelik hizmetim sırasında Genelkurmay Başkanının, NATO ve CENTO İttifakları çerçevesinde katıldığı resmi toplantılarda kendilerine Plan/Harekat müşavir ve yardımcısı ve özel tercüman olarak refakat ettim. Memleketimin de üyesi olduğu NATO Nükleer Planlama Grubu toplantılarına ve müzakerelerine Genelkurmay Başkanlığının yegane sorumlu temsilcisi olarak münferiden veya heyet halinde katıldım. Roma'da NATO Savunma Kolejinin yıllık konferanslarında iki defa Türkiye'nin askeri durumu, askeri stratejisi, savunma konsept ve politikası hakkında Genelkurmay Başkanlığının resmi görüşünü açıklar nitelikte İngilizce ve Fransızca konferanslar verdiğim gibi Ankara'yı ziyaret eden Amerikan, İngiliz, Fransız, İspanyol, Kanada Harp Akademilerine, Savunma Kolejlerine, NATO Genelkurmay Başkanları Komitesine, Milli Güvenlik Kurulumuza Genelkurmay Başkanlığımızın resmi brifinglerini mükerreren takdim etmekle görevlendirildim. Bu meyanda, 1967-1969 devresinde, memleketimizi resmen ziyaret eden Irak Cumhurbaşkanı Abdurrahman ARİF, Pakistan Cumhurbaşkanı Mareşal Eyüp HAN ve Fransa Cumhurbaşkanı General Charles DE GAULLE'e, Türk Silahlı Kuvvetlerini temsilen üç defa Askeri Mihmandarlık görevi ile görevlendirildim ve özellikle General DE GAULLE'ün, pek nadiren ve istisnai olarak yaptığı bir jest neticesi el yazısı ile uzun ve takdirkar ithaf ifadelerini havi imzalı büyük boy fotoğrafı Fransa Büyükelçiliğinin uzun bir mektubu ile birlikte özel surette tarafıma verildi.

1969 yılında Tümgeneralliğe terfiimi müteakip kıta hizmetimi yapmak için 2 nci Tümen Komutanlığı (Adapazarı) na atandım ve burada bir sene Komutanlık görevi yaptım. Bu görev sırasında, Genelkurmay Karargahında toplanan ilk Askeri Eğitim Şurasının 1 nci Ordunun mü-

messili olarak katıldım ve Birlik Eğitimi Komisyonu başkanlığını yaptım. Aynı yılın Nisan ayında İzmir NATO Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığının organize ve Amerikan askeri otoritelerinin davet ettikleri önemli bir tatbikat ve semineri izlemek üzere Genelkurmay Başkanlığımızca seçilen beş Generalden kurulu bir heyetin Başkanı olarak Amerikan Piyade Okuluna gittim.

Mensup olduğum Kolordunun Komutanının rahatsızlanarak yurt dışında tedaviye gönderilmesi üzerine Haziran/1970 başından Ağustos ortalarına kadarki süre zarfında ve 16 Haziran işçi hareketlerinin sonucu olarak ilan olunan Sıkıyönetim şartları içinde büyük işçi kitlesinin sakin bulunduğu İzmit ve havalisinde 15 nci Kolordu Komutanlığı görevini kusursuz şekilde vekaleten ifa ettim.

Adapazarı'nda Tümen Komutanlığım sırasında Sakarya nehrinin taşmasıyla ortaya çıkan tehlikeli durum karşısında mahalli sivil halkın hayatının korunması uğrunda tümenimle birlikte yaptığım yoğun çalışmalar sonucunda İmar-İskan Bakanlığının ve Milli Savunma Bakanlığının ismen tezkiye ve takdir ifade eden yazıları üzerine Kara Kuvvetleri Komutanlığının yazılı emriyle takdir olundum.

1 Eylül 1970 tarihinden itibaren de kıta görevimi bitirerek Kara Kuvvetleri Komutanlığı Plan ve Prensipler Başkanlığı görevini ifa etmekte idim.

2. 16 Mart 1971 günü, fotokopisini ilişikte sunduğum emirle 15 Mart 1971 den geçerli olarak re'sen emekliye sevkedilmiş olduğum tarafıma tebliğ olunmuştur.

B. DAVANIN HUKUKİ SEBEP VE MESNEDLERİ :

1. 27 Temmuz 1967 tarih ve 926 sayılı «Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu»nun (KAPSAM) başlığı altındaki 1 nci maddesi şu hükmü vaz'etmektedir :

«Bu kanun, Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup subaylarla astsubaylar ve Harp Okulu, fakülteler, yüksek okullar ve astsubay okullarında öğrenim yapan asker öğrencilere uygulanır.»

Aynı kanunun (AMAÇ) başlıklı 2 nci maddesi ise aşağıdaki hükmü getirmektedir:

«...Bu kanun, subayların, astsubayların ve asker öğrencilerin sınıflandırılmalarını, yetiştirilmelerini, atanmalarını, terfilerini, görev ve yükümlülüklerini, taltiflerini, maaşlarını, tazminat ve ödenekleri ile **diğer özel haklarını** düzenler....»

2. Öte yandan, 926 sayılı kanunun Beşinci Bölümünde «General/Amiraller»in terfi ve emeklilik koşulları düzenlenmiş bulunmaktadır. Filhakika sözkonusu kanunun (49/c) fıkrasındaki hükümlere göre terfi şartlarının şöylece tesbit edilmiş olduğu görülmektedir:

«...Her yıl terfi sırasına girenlere, terfi edecekleri rütbenin birinci yılına ait kontenjanlar verilmek suretiyle bir üst rütbeye terfileri sağlanır. Bu şekilde yapılan terfilerde o rütbeye ait kontenjanın tamamlanmadığı hallerde birinci yıl kontenjanı artırılabilir. Ancak kontenjanı artırılan grup, en geç 2 sene sonunda kendi mevcutlarına indirilir. Bu indirme işlemi, Yüksek Değerlendirme Kurulunca iki sene içinde alınan sicil ve değerlendirme notlarına göre yeterlik derecesi düşük olanların emekliye sevkedilmeleri suretiyle yapılır...»

Gene aynı 49 ncu maddenin (f) fıkrasına göre de:

«...Bekleme süreleri sonunda terfi edemeyen General ve Amiraller emekliye sevkedilir. Bunlardan kadrosuzluk sebebiyle terfi ettirilmeyerek emekliye sevkedilen General ve Amirallere, emekliye sevkedildikleri tarih ile bulundukları rütbenin yaş haddine kadar olan sürenin her yılı için rütbesi maaşının bir aylığı tazminat olarak verilir ve bundan vergi kesilmez....»

3. 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Ka-

nununun 50 nci maddesi, «Rütbe terfii için gerekli yeterlik grubuna giremeyen» subayların tabi oldukları şartları belirtmektedir ki bu 50 nci maddenin (c) ve (d) fıkraları şu prensip ve hükümleri kapsamaktadır:

«Madde 50/c: ....Terfi hakları olmaksızın 25 fiili hizmet yılını tamamlayıncaya kadar hizmete devam edecek subaylardan **Subay Sicil Yönetmeliğinde gösterilen esaslara göre, kendilerinden istifade edilemeyeceği anlaşılanlar hakkında hizmet sürelerine bakılmaksızın emekli işlemi yapılır.»**

«Madde 50/d: ....Disiplinsizlik ve ahlaki durumları sebebiyle Silahlı Kuvvetlerde kalmaları uygun görülmeyen subayların hizmet sürelerine bakılmaksızın haklarında T.C. Emekli Sandığı Kanununun hükümleri uygulanır. **Bunlar hakkındaki lüzumlu sicil raporlarının ne suretle ve ne zaman tanzim edileceği Subay Sicil Yönetmeliğinde gösterilir.....»**

4. 16 Mart 1971 tarihinde tarafıma tebliğ olunan ve fotokopisi ilişikte sunulan emir, hakkımdaki emeklilik işleminin 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile bu Kanuna ek (42) sayılı Kanuna dayandığını açıkça göstermektedir. Halbuki, yukarıda bazı ilgili maddelerini aktardığımız (926) sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu **1967** tarihlidir ve General/Amiraller için **ÖZEL HÜKÜMLER** taşımaktadır. Binaenaleyh, (926) sayılı Kanun, bu niteliği ile **ÖZEL KANUN** hüküm ve sonuçlarını taşımaktadır. Yüksek Danıştay Kurulunca da takdir ve teslim edileceği veçhile, Hukuksal düzenlemenin evrensel kurallarına göre, bir konuda iki ayrı yasa hükmü yürürlükte ise, bu yasalardan sonraki tarihi taşıyan yasanın hükmü geçerli sayılır. Kaldı ki, 42 sayılı Kanun, 2 Ağustos 1960 tarihlidir ve sadece İdareye, emekliye sevketme konusunda genel «TAKDİR YETKİSİ» vermektedir. Buna mukabil, (926) sayılı Kanun ise (42) sayılı Kanuna nazaran **ÖZEL DÜZENLEYİCİ HÜKÜMLER** taşımaktadır. Binaenaleyh, bu durumda, General/Amirallerin

emekliye sevkedilme nedenlerini (42) sayılı Kanuna göre tesbit ve tayin etmek mümkün değildir. (42) sayılı Kanun, 27 Mayıs 1960 Devriminden sonra, Ordu içindeki kadro şişkinliğini giderebilmek münhasır maksadıyla çıkarılan «ÖZEL MAKSATLI» bir kanundur ve kanunun 1 nci maddesi İdareye genel «TAKDİR YETKİSİ» vermektedir. Nitekim yasanın Geçici 1 nci ve 2 nci maddeleri bu «ÖZEL AMACI» sarahaten belirtmektedir :

> **«Geçici Madde — 1 :** ...30 Ağustos 1960 tarihine kadar emekliye ayrılma talebinde bulunan binbaşı ve daha yukarı rütbeli subaylar.... ile yukarıda sayılanlardan kurumlarınca re'sen emekliye sevki uygun görülenler hakkında bu kanunun 1 nci maddesinin 1 nci fıkrasındaki 25 yıllık fiili hizmet şartı aranmaksızın emeklilik işlemi yapılır....»

Yukarıda da temas olunduğu veçhile, subayların (maaş, tazminat ve ödenekleri) 42 sayılı Kanun ile değil, ancak (926) sayılı Kanun ile düzenlenmektedir. (926) sayılı Kanun, 2 nci maddesiyle (42) sayılı Kanunun maaşlara ilişkin 1 nci maddesini yürürlükten kaldırmıştır. Binaenaleyh, (42) sayılı Kanun, ancak yürürlüğe konulduğu «ÖZEL AMAÇ» için uygulanabilir. Bu ÖZEL AMAÇ için aynı Kanunun 4 ncü maddesiyle Maliye Bakanlığına bütçe aktarmaları yapma yetkisi tanınmaktadır. 42 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesinde ise gene bu «ÖZEL AMAÇ»a uygun hükümler yer almaktadır :

> **«Geçici Madde — 2 :** ....Geçici 1 nci maddeye göre emekliye ayrılma talebinde bulundukları halde kurumlarınca bu istekleri kabul edilmeyenler, T.C. Emekli Sandığı Kanununun 39 ncu maddesinin (e) fıkrasında belirtilen durumlara girmeleri hariç, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 5 yıl zarfında emekliye sevkedildikleri takdirde, Geçici 3 ncü maddedeki esaslara göre ikramiyeye müstahak olurlar...»

Olağanüstü şartlara uygun olarak çıkarılmış olan (42) sayılı Kanuna 30 Eylül 1960 tarihinde (92) sayılı yasa ile bir fıkra eklenmiştir. Bu fıkraya göre :

«**Ek Fıkra :** ....Bu madde gereğince emekliye ayrılması gereken Binbaşı ve Yarbaylardan 30 Ağustos 1960 tarihinde terfi ve terfih sırasında olup da bu tarihte terfi ve terfih şartlarını ihraz edecek olanların emeklilik işlemleri 2 Eylül 1960 tarihine kadar geri bırakılabilir....»

Bu hükümlerden de anlaşılacağı üzere, (42) sayılı Kanun, **«BELLİ AMAÇLA»** çıkarılmış bir kanundur. Binaenaleyh bu amacı **GENELLEŞTİRMEK** ne sözkonusu yasanın ruhuna ve ne de (926) sayılı Kanunun amacına uygun düşebilir. Hal böyle olunca, hakkımda uygulanan emeklilik işleminin yarattığı durumda (42) sayılı Kanunun tatbik edilmiş olması tek başına **İPTAL SEBEBİ** olmaktadır. **Kanunun amacı ile İdarenin yaptığı işlemin amacı arasında hukuki bir ilgi kurulmamıştır.** İşlem, öncelikle dayatılması gereken hukuki temelden yoksundur. Hakkımda uygulanması icabeden kanun (926) sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunudur.

5. 926 SAYILI TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ PERSONEL KANUNUNA GÖRE EMEKLİLİK SEBEPLERİ:

Yukarıda da temas edildiği veçhile, (926) sayılı Kanunun (49) ve (50) nci maddelerinde emeklilik sebepleri açık ve sarih hükümlere bağlanmış bulunmaktadır. Bu hükümlere göre, emekliye sevk işlemlerini iki ana grupta toplamak kabildir :

I — A) Yeterlik derecesi düşük olan General ve Amiraller (Madde 49/c).

B) Bekleme süresi sonunda terfi edememe nedeniyle emekliye sevkedilen General ve Amiraller (Madde 49/f).

II — A) Subay Sicil Yönetmeliğinde gösterilen esaslara göre kendilerinden istifade edilemeyeceği anlaşılan General ve Amiraller (Madde 50/c).

B) Disiplinsizlik ve ahlaki durumları sebebiyle emekliye sevkedilen General ve Amiraller (Madde 50/d).

General ve Amirallere, T.C. Emekli Sandığı Kanununun emekliye sevk işlemi ile alakalı hükümlerinin uygulanabilmesi için **ÖN ŞART,** disiplinsizliğin, Subay Sicil Yönetmeliğine göre tekevvün eylemiş ve tesbit edilmiş olmasıdır.

6. SUBAY SİCİL YÖNETMELİĞİNE GÖRE EMEKLİLİK SEBEPLERİ :

926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun öngördüğü Subay Sicil Yönetmeliği 23/8/1968 tarih ve 12984 sayılı olup bu yönetmeliğin 114 ncü maddesi 22/4/1969 tarihinde tadile uğramıştır. (926) sayılı Kanuna göre ve bu Kanuna uygun olarak çıkarılan sözkonusu Yönetmelikte, (926) sayılı yasanın 50 nci maddesinin (d) fıkrasında belirtilen ve Disiplinsizlik ve ahlaki durumlar sebebiyle emekliye sevk işlemine mesned teşkil etmesi gereken ilkeler şu şekilde tesbit edilmiş bulunmaktadır :

Bir subayın olumsuz sicil nedeni ile emekli olabilmesi için, Subay Sicil Yönetmeliğinin 114 ncü maddesinde sarahaten belirtildiği veçhile :

«a) Disiplin bozucu hareketlerde bulunması, **İKAZ VE CEZALARA RAĞMEN** ıslah olmaması,

b) Hizmetin gerektirdiği şekilde hareketlerini **DÜZENLEYEMEMESİ,**

c) Aşırı derecede menfaatine, içkiye, kumara, borçlanmaya düşkün olması,

d) Silahlı Kuvvetlerin itibarını sarsacak şekilde ahlak dışı hareketlerde bulunması» gerekmektedir.

a. 211 SAYLI TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ İÇ HİZMET KANUNUNDA DİSİPLİN TANIMI :

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 13 ncü maddesinde «DİSİPLİN» şu şekilde tanımlanmaktadır :

«Madde 13 : ..Kanunlara, nizamlara ve amirlere mutlak bir itaat ve, astının ve üstünün hukukuna riayet demektir. Askerliğin temeli disiplindir.»

Emekliye sevkedildiğim tarihe kadar, 211 sayılı yasada ve ilgili Yönetmelikte yazıldığı şekilde hiç bir disiplinsiz hareketim vaki olmamış ve rastlanmamıştır. Hayat biografimde de belirtildiği veçhile meslek hayatımda bana son günüme dek tevcih edilen çok özel ve müstesna görev ve sorumluluklar bunun en inandırıcı şahitleridir. Şahsi dosyamın ve sicillerimin getirtilerek Yüce Danıştayda incelenmesini talep ediyorum.

21 sayılı İç Hizmet Kanununun 21 nci maddesinde, emirlerin hangi koşullarla alınıp verileceği tesbit edilmiş bulunmaktadır. Sözkonusu maddede de sarahaten belirtildiği üzere emirler: «Kaideten birbirine bağlı makamlar ve Kumandanlardan silsile takip edilerek..» alınır. Tüm meslek hayatımda bu kural dışında hiç bir davranışım vaki olmamıştır. 211 sayılı yasada yazıldığı gibi : «... Cumhuriyete sadakat, vatanını sevmek, iyi ahlaklı olmak, üste itaat, hizmetin yapılmasında sebat ve gayret, cesaret ve atılganlık, icabında hayatını hiçe saymak, bütün silah arkadaşları ile iyi geçinmek, sıhhatini korumak, sır saklamak...» gibi ilkelere, Silahlı Kuvvetlerimizin 1960 Mayıs devriminden bu yana geçirmekte olduğu bütün olaylarda titizlikle uymak ve bağlı kalmak şiarım olmuştur. Gene 211 sayılı yasanın 35 nci maddesinde yazılı: **«Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş Türkiye Cumhuriyetini kollamak ve korumak»** ödevini, Ordumuz içindeki bütün sorumlu kişiler gibi her zaman ve her yerde şuurla yerine getirme gayretinden fariğ olmadığım inancındayım. Bu nedenle, 926 sayılı Kanuna ve bu kanuna göre çıkarılmış Yönetmeliğe aykırı bir davranış ve tutumun içinde asla bulunmuş değilim. Aksine, 211 sayılı Yasanın ödevlerini, ATATÜRK ilkelerine bağlılığın tam şuuru içinde yerine getirmeye çalıştım.

b. **SUBAY SİCİL YÖNETMELİĞİ İLE İLGİLİ DANIŞTAY KARARLARI :**

Danıştay Beşinci Dairesi, 14/5/1970 gün ve Esas: 1970/715, Karar: 1970/2286 sayılı kararında aynen şu ifadeleri kullanmaktadır :

«... Şu hükümler muvacehesinde bir subayın emekliye sevkini teminen tanzim edilecek sicilin mevzuat hükümlerine uygun ve geçerli olabilmesi için Orduda kalması caiz olmayacak bir disiplinsizliğin mevcut olması, bunların **sicil raporlarına istinad etmesi,** 926 sayılı Kanunun 50 nci maddesinin (d) fıkrası hükmü icabı olduğu gibi, Yönetmeliğin 114 ncü maddesinin (a) fıkrasına göre de **disiplin bozucu hareketlerin tevali etmesi, ikaz ve cezalara rağmen ıslah olmaması,** ayrıca hizmetin gerektirdiği şekilde tavır ve hareketlerini düzenleyememesi gerekmektedir.....»

Şahsen Orduda kalmamamı gerektirecek hiç bir eylemim olmadığı gibi, bunların hiç biri hakkında yetkili Komutanlarımdan ve amirlerimden herhangi bir uyarı da almış değilim. Kaldı ki **disiplinsizlik** hükmünü gerektiren hallerin sicile dayanması da mevzuatımız gereğidir. Daha önce de işaret olunduğu veçhile şahsi dosyamın ve sicillerimin incelenmesi bu beyan ve iddialarımı reddedilmez şekilde doğrulayacak ve ispatlayacaktır. Şayet, geçmişte **«tevali eden», «ikaz ve cezalara rağmen ıslah olmayan»** davranışlarım var idi ise bunların inanılır delillerle ortaya konulması gerekir idi.

Gene yukarıda arzolunan aynı Danıştay kararında şu ifadeler yer almaktadır :

> «...T.C. Anayasasının 11 nci maddesi, temel hak ve hürriyetlerin Anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı olarak ancak kanunla sınırlanabileceği ve kişi hürriyetine sahip olunacağı da 14 ncü maddesiyle hüküm altına alınmıştır.... **Toplumun içinde bulunduğu şartların etkisi altında davacıların gösterdikleri hassasiyeti sicilde yazılı olduğu şekilde devamlı surette siyasi cereyanlara kapılmış**

olma mahiyetinde mütalaa etmek mümkün değildir...»

Emekliye sevk işlemi, 12 Mart 1971 günü sayın Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının birlikte ve Milli Güvenlik Kurulu üyeleri sıfatları ile imzalayıp verdikleri Muhtıradan sonra kararlaştırılmıştır. Bu olay, **toplumun içinde bulunduğu olağanüstü koşullar olarak nitelendiği** takdirde, Danıştay 5 nci Dairesinin yukarıdaki kararında da belirtildiği gibi, bu koşullar içinde «Hassasiyet» göstermenin, hukuksal hiçbir işleme dayanak olamayacağı kabul ve teslim edilmek gerektiği kanısındayım. Kaldı ki, 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 35 nci maddesindeki göreve, her Ordu mensubunun aynı inançla bağlı bulunması hiçbir şekilde disiplinsizlik olarak değerlendirilemez.

Öte yandan, 15 Mart 1971 günü, bir kısım General ve Amiraller emekliye sevkedildikleri, buna mukabil diğer bir kısım General ve Albayların da başka görevlere atandırılmış oldukları görülmektedir. Gene yukarıda değinilen Danıştay kararının bir bölümü de, sadece bu tarz **bir ayırımlı uygulama için bir iptal sebebi** olacağını şu cümlelerle açıklamaktadır :

> «... Aynı disiplinsizlik fiilini işleyen 101 subaydan 96 sının ondörder gün oda hapsi ile cezalandırılmalarına karşılık diğer beş subay hakkında Türk Silahlı Kuvvetlerinde kalmasının uygun olmadığı yolunda **sicil tanzim edilmesi, aynı fiili işleyenler arasında bulunması gerekli (müeyyide eşitliği) prensiplerine de uygun değildir...»**

Gene aynı kararda şu ilkeler kabul edilmektedir :

> «... Davacının arkadaşlarını suça tahrik ettiği ve bildirinin hazırlanmasında ve yayınlanmasında baş sorumlu olduğu yolundaki İdare savunmasını kabule imkan yoktur. Zira, irade muhtariyetine dayanılarak ve bilerek imza edilen bir belgenin bir başkası tarafından yazılmış olması olayda eşit sorumluluğu ortadan kaldırmaz...»

Danıştay 5 nci Dairesi, 12/11/1969 tarihinde vermiş

olduğu (Esas: 969/853, Karar: 969/3564) kararında ise şu ilkeleri benimsemektedir :

«... Subay Sicil Yönetmeliğinin 9 ncu maddesinde: «Sicil doldurulurken herhangi bir etkiden uzak kalındığı gibi, nazariyata dahi bağlanmayacak olaylara dayanmak suretiyle edinilen kanaat yazılacaktır. Sonuçta yazılı şeylerin hepsi birden subayın bütün niteliklerini olduğu gibi göstermelidir.» hükmü yer almış bulunmaktadır. Davacının getirtilip incelenen sicil ve işlem dosyasında değişik sicil amirleri tarafından davacı hakkında müsbet kanaat izhar edildiği, bu arada 1963 ve 1964 yıllarında İkinci Sicil Amiri olarak, 1965 yılında da üçüncü Sicil üstü olarak davacıya menfi sicil vermiş bulunan Sicil Amirinin 1962 yılında ikinci Sicil üstü olarak gene aynı görevde ve Kurmay Albay rütbesinde bulunduğu sırada müsbet sicil verdiği anlaşıldığından davacı hakkında menfi olarak izhar edilen 1963, 1964, 1965 yılları kanaatlerinin **objektif esaslara ve belgelere dayanmadığı** kanısına varıldığı cihetle....»

Demek oluyor ki, hakkımda uygulanan işlemin ne (926) sayılı yasanın (50) nci maddesiyle ve ne de bu maddeye dayanılarak çıkarılan Subay Sicil Yönetmeliği hükümleri ile bağdaşır bir hukuksal değeri bulunmamaktadır. İşlem, emekliye sevki gerektiren bu yasal nedenlere dayanılarak alınamaz. Sicillerimin incelenmesi konuyu tam anlamıyla aydınlatacaktır.

c. EMEKLİ SANDIĞI KANUNU UYGULANAMAZ :

(926) sayılı kanun General ve Amiraller için **özel nitelikte** bir yasadır. Binaenaleyh emeklilik nedenleri ancak bu özel nitelikteki yasaya göre saptanabilir. Ancak bu nedenlerin dışındaki hüküm ve sonuçlarda Emekli Sandığı Kanunu geçerlidir.

(926) sayılı Kanunun (50) nci maddesinin (d) fıkrasında ise: «..Disiplinsizlik ve ahlaki durumları sebebiyle Silahlı Kuvvetlerde kalmaları uygun görülmeyen subay-

ların hizmet sürelerine bakılmaksızın haklarında **T.C.** Emekli Sandığı Kanununun hükümleri uygulanır..» denilmektedir. Burada Emekli Sandığı Kanununun İdareye verdiği yetkilerin SINIRSIZ bir takdir yetkisi olmadığı, **bu** SEBEPLERİN, Subay Sicil Yönetmeliğinde yazılı koşullarla tesbit edilebileceği anlatılmaktadır. **Emekli Sandığı Kanununun 39 ncu maddesi ancak Subay Sicil Yönetmeliği hükümlerine göre sabit olan disiplinsizliklerin bir emeklilik nedeni olarak kabul edilebileceği anlayışı içinde bir anlam kazanır;** çünkü, gerek 39 ncu madde, gerekse 42 sayılı Kanun, İdareye «Takdir yetkisi» vermektedir. **Özel** ve **geçici amaçla** çıkarılan 42 sayılı yasanın uygulanması mümkün değilse de, bir an için bu yasanın geçerliği kabul edilse bile bu yetkinin de denetileceği ve Danıştayın bu denetimi yapmakla görevli ve yetkili olduğu da bir Anayasal ilkedir.

7. İŞLEM HİÇ BİR GEREKÇEYE DAYANMAMAKTADIR :

İdareye **geniş bir «Takdir yetkisi»nin tanınması bu yetkinin denetilemeyeceği anlamına gelmez.** İdare kararlarında **GEREKÇE göstermek** zorundadır. Emeklilik işlemi ise yeni bir **hukuksal statü yarattığına** göre bu gerekçenin **olaylara ve yürürlükteki hukuksal kurallara uygun olması gerekir.** Binaenaleyh davalı Bakanlığın **ilk** savunmasında HANGİ OLAYLARIN, hakkımda uygulanan işleme SEBEP olduğunun açıklanması gerekmektedir.

İdarenin TAKDİR YETKİSİ :

a) Eşitlik,

b) Yerleşmiş anlayışa saygı,

c) Yetki saptırmasından kaçınma,

d) Gerekçe bildirme esasları gibi ilkelere uyularak kullanılabilir. İşlemde bu evrensel İdare Hukuku ilkelerinin **hiçbirisine uyulmamıştır.** Öncelikle emeklilik ve atamalar yoluna gidilmiş, böylece EŞİTLİK İLKESİ çiğnenmiştir. Yerleşmiş anlayışa uyulmamış, Kanun, Yönetmelik ve Danıştay kararları ile benimsenen ilkelere aykırı bir yol izlenmiştir. Yukarıda arzolunan hususlardan son-

ra İdarenin, emeklilik işlemini uygulama kararının başlıbaşına bir siyasal nedene istinad ettirilmek istendiği ihtimali düşünülebilir. Şayet böyle ise bu siyasal nedenin tartışmasını yapmak istemiyorum. Ne var ki emeklilik konusunda sayın İsmet İNÖNÜ'nün verdiği beyanların böyle bir siyasal nedenin mevcut olabileceğini ispatlar nitelikte mütalaa edilmesi kabildir. **Bir yetkinin istimalinin siyasal nedenlere dayanması ise başlıbaşına bir iptal sebebi olarak kabul edilir.** Gerçekten de, **yetkinin kamu yararı dışında siyasi sebeplerle kullanılması** da Yüksek Danıştayın yerleşmiş içtihadlarına göre bir **YETKİ SAPTIRMASIDIR.** Bütün bunlardan sonra da işlemin dayandığı olaylar gerekçeli olarak açıklanmış da değildir. **İşlem bu nitelikleri ile sebep ve konu unsurları ile sakattır.**

8. USUL PARALELLİĞİNE UYULMAMIŞTIR :

(926) sayılı Personel Kanununun 121 nci maddesinin (b) fıkrasına göre: «...General ve Amirallerin atanmaları, Kuvvet Komutanlarının LÜZUM GÖSTERMESİ ve Genelkurmay Başkanının teklifi üzerine Milli Savunma Bakanının inhası, Başbakanın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanının onaylayacağı bir kararname ile olur...»

İdare hukuku ilkelerine göre bir işlem hangi **usul** yolları izlenerek alınmış ise bu işlemin geri alınmasında da aynı usul ve aşamaların izlenmesi gerekmektedir. 926 sayılı yasaya göre General ve Amirallerin atanmaları için Kuvvet Komutanlarının «lüzum göstermeleri» gerekmektedir. Atanmalarda olduğu gibi emekliye sevkte de aynı usulün izlenmesi, yani Kuvvet Komutanlarının emekliliğe lüzum göstermeleri gerekir. Bu «LÜZUM» gösterilmeden yapılan işlemler ŞEKİL UNSURU ile sakattır. Karar, bu nedenle de iptale mahkumdur.

9. MÜSTAFİ HÜKÜMET YETKİSİZDİR :

Herhangi bir nedenle çekilen Hükümet, ancak gecikmemesi gereken «GÜNLÜK» işlemleri yürütebilir. Klasik İdare Hukukunda: «Vekil asilin bu yetkilerine sahiptir»

kuralı, istifa eden Bakanlar Kurulu için sözkonusu değildir. Çünkü Hükümet çekilmekle, kendisine verilen güvenoyunun da hüküm ve sonuçları son bulmaktadır. Başbakan istifa ettiği andan sonra Bakanlıklara vekil tayin etme yetkisi de ortadan kalkmaktadır. Devlet Başkanı da kendiliğinden bu Bakanlara Vekil tayin edemez. Parlamenter sistemlerde, sadece **milli hayatın devamı için,** yeni Hükümet seçilinceye kadar eski Hükümete «CARİ İŞLERİ» yapma yetkisi tanınır. Fransız Danıştayının 4 Nisan 1952 tarihinde vermiş olduğu (SYNDİCAT REGİONAL DES QUOTİDİENTS D'ALGERİE) kararında, çekilen Hükümetlerin ancak GÜNLÜK kararları yürütmekle YETKİLİ olduğu belirtilmektedir (LES GRANDS ARRETS DE LA JURİSPRUDENCE ADMİNİSTRATİVE, Sirey, 1962. Sayfa: 373, Collection de Droit Public, R. CASSIN M. WALINE). Fransa'da bir Hükümet buhranından sonra çekilen Hükümetlerin, bu tarihten 48 saat önceki bütün işlemleri hükümsüz sayılmaktadır. Demek oluyor ki işlem, ŞEKLİNE uyulmadığı gibi YETKİSİZ olarak da alınmış bulunmaktadır. Sayın Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının müşterek muhtırasında: «Cumhuriyeti tehlikeye düşürmek»le suçlanan iktidarın, emeklilik işlemlerinde hem hukuk, hem de siyasal açıdan yetkili olmaması gerekmektedir. Hükümet çekildiği andan sonra bu nitelikte bir kararnameyi imzalamaya yetkili değildir.

10. TEMEL NORM OLAN ANAYASA VE BU ANAYASACA BELİRTİLEN YARGISAL DENETİM YOLU AÇIKTIR :

Sayın Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının imzalarını taşıyan 12 Mart Muhtırası ile, temel norm olan ANAYASA değiştirilmiş değildir. Bu durumda da Anayasanın bütün teminatları yürürlüktedir. Anayasanın 114 ncü maddesi gereğince İdarenin **her türlü** eylem ve işlemleri **hiçbir halde yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz.** Yukarıda her unsurunu yürürlükteki Kanun ve Yönetmeliklerimiz karşısında incelediğimiz kara-

rın da, Yüksek Danıştayın şimdiye kadar vermiş oiduğu kararların ışığı altında inceleneceği inancındayım. Bu işlemin incelenmesi, aynı zamanda kamuoyu önündeki haksız ve dayanaksız suçlamaları da önleyecektir.

SONUÇ VE İSTEM :

Yukarıda sıralanan nedenlerle (ŞEKİL), (YETKİ), (KONU), (SEBEP), (MAKSAT) unsurları ile sakat olan işlemin 521 sayılı yasanın 30 ncu maddesi gereğince İPTALİNE ve dava sonuna kadar yürütmenin DURDURULMASINA KARAR VERİLMESİNİ arzederim. 10 Nisan 1971

Celil GÜRKAN
Emekli Tümgeneral

İLİŞİĞİ : Kara Kuvvetleri Komutanlığının 16 Mart 1971 gün PER: 4184.1.71. Tayin D.Kur.Ş.L.Ks. sayılı emri

Öteki arkadaşlar da dahil dilekçelerimizi vermiş, söyleyeceklerimizi söylemiş, Danıştay'dan gelecek yanıtı bekler duruma girmiştik. Bu arada ilginç bir haber aldık. Bizim, yürütmenin durdurulması ve emeklilik işleminin iptali için Danıştay'a başvurduğumuzu haber alan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh TAĞMAÇ, o dönemin Datıştay Başkanı merhum İsmail Hakkı ÜLGEN'i, görüşmek üzere Genelkurmaya çağırtmış, kendisini, kısa da olsa bir süre beklettikten sonra huzuruna kabul etmiş ve ilk sözü de şu olmuş :

— Beyefendi, öğrendiğimize göre 12 Mart'ta emekliye sevkettiğimiz General ve Albaylar, haklarında uygulanan emeklilik işleminin iptali ve yürütmenin durdurulması için dilekçe ile Danıştay'a başvurmuşlar, ya da vurmak üzere imişler.. Ordunun disiplini sözkonusudur. Bu subayların dilekçelerini kabul etmeyiniz! Bunu rica etmek için sizi çağırttım!

12 Mart Muhtırasının baş imzacısı Genelkurmay Başkanı TAĞMAÇ'tan bu sözleri dinleyen Danıştay Başkanı

ÜLGEN, önce şaşırmış, sonra kendisini toparlayarak şu yanıtı vermiş :

— Sayın Orgeneralim, Ordunun disiplini açısından duyarlığınızı takdir ediyorum. Ancak, malumunuz olduğu gibi, haklılığına inanan her vatandaşın, dilekçe ile ilgili mercilere başvurması Anayasal bir haktır. Onun elinden bu hakkı almak, ya da dilekçelerini kabul etmemek mümkün değil. Kabul etmek zorundayız!

TAĞMAÇ, Danıştay Başkanının konuşmasının arkasını getirmesine bile olanak vermeden sözünü kesmiş ve :

— O halde isteklerini is'af edecek (yerine getirecek) bir karar çıkartmayın! demiş.

Danıştay Başkanı da :

— Müsterih olun sayın Orgeneralim, gereken ne ise yapılacaktır kuşkusuz! yanıtını vermiş. Görüşme bitmiş.

Biz bu haberi alır almaz beş General/Amiral, hemen Danıştay Başkanlığı Özel Kalemine başvurarak Başkan ile bir görüşme isteminde bulunduk.

Merhum ÜLGEN, bizim bu isteğimizi kırmadı ve bizleri topluca kabul etti. Görüşme konumuz son derece duyarlı bir konu idi. Kulaktan duyma bir haberi, bizzat Danıştay Başkanından doğrulatmak istiyorduk.

Başvuru nedenlerimizi kısaca anlattıkten sonra, olabildiğince incitmeyici, suçlamayan sözcükler kullanarak, kendisinin TAĞMAÇ tarafından Genelkurmay Karargahına davet edilip yukarıda belirttiğim garip bir istekle karşı karşıya bırakıldığı yolundaki söylentileri dile getirdik. Hayret!.. Danıştay Başkanı, TAĞMAÇ tarafından çağrıldığını, dilekçelerimizi kabul etmemesi için kendisinden ricada bulunduğunu yalanlamıyor, sadece TAĞMAÇ'ın ikinci isteğine verdiği yanıta benzer şekilde bize de, en yüksek idari yargı organı olan Danıştay'ın, eline ulaşan her türlü başvuruyu, hiç bir ayırım gözetmeksizin, hukukun ve vicdanın gösterdiği doğrultuda inceleyerek karara bağlayacağını söylemekle yetiniyordu.

Subay ve özellikle de General terfileri konusunda, Genelkurmay ve Milli Savunma Bakanlığının tasarrufla-

rına ters düşen idari kararları ile Silahlı Kuvvetlerde disiplinin sarsılmasına yol açtığı düşüncesinden esinlenen Genelkurmay Başkanı TAĞMAÇ'ın pek de sempati duyduğunu sanmadığımız Danıştay'ın sayın Başkanının TAĞMAÇ'tan gelen böyle bir müdahale karşısında, yeterli tepkiyi gösterememiş olduğu açıkça belli oluyordu. İçimde bir tür çöküntü hissettim ve o koşullar altında, Danıştay'dan lehimize bir karar çıkması olasılığının zayıf olduğu izlenimini edindim. Öteki arkadaşlarımın da, ÜLGEN ile yaptığımız görüşmeden edindikleri izlenim aynı idi. Ama girişimimizi sürdürmekte kararlı idik. Huzurdan çıktık.

Aradan bir kaç gün geçtikten sonra dilekçelerimizin ilgisinden ötürü havale edildiği Danıştay 10 ncu Dairesinin Başkanı İhsan OLGUN'u - ki o da daha sonraları vefat etmiştir - görmek üzere General Ömer ÇOKGÖR arkadaşımla birlikte Danıştay'a gittik. Rahmetli OLGUN bizi kabul etti. Önce dereden, tepeden görüştük. Bu arada, kendisi bana şöyle dedi :

— Paşam, sizin adınızı duyar dururdum. Arada bir öğle yemeği yemek için Orduevine gittiğim oluyordu. O vesile ile sizinle karşılaşıp tanışmayı çok istedim. Ama bir türlü kabil olmadı. Kısmet, üzücü bir vesile ile de olsa şimdi tanışmak imiş.

Eski deyim ile «girizgah/giriş» konuşmaları ile elverişli bir hava oluşturduk General ÇOKGÖR ile birlikte. Ben hemen asıl konuya girdim ve hem Danıştay Başkanı ile yaptığımız görüşmeden dem vurarak onun Genelkurmay Başkanı tarafından çağrılışını, bir süre bekletildikten sonra huzura kabul edilişini, hem de dilekçelerimize uygulanacak işlem üzerinde muhatap olduğu istekleri anlattım ve başında bulunduğu 10 ncu Dairenin, bizim bu haklı ve meşru başvurumuz karşısında nasıl bir tutum izleyeceğini sondaj eylemeye çalıştım. Arkadaşım General ÇOKGÖR'ün de bugün çok iyi anımsadığı gibi merhum İhsan OLGUN'un yanıtı özetle şu oldu :

— Değerli Paşalarım, hayatım boyunca doğruluktan, adaletten şaşmadım. Hiçbir maddi çıkar peşinde olma-

dım. Meslek yaşantımın son günlerine gelmiş bulunuyorum. Ama hâlâ kalorifersiz, kışın soba ile ısınan bir evde oturan bir Danıştay Daire Başkanıyım. Kimseye müdana etmedim ve etmem de. Sayın Başkanımızın, Genelkurmay Başkanı tarafından çağrılıp böyle bir istek karşısında bırakıldığı hakkında ben de bazı şeyler duydum ama tam bilgi sahibi değilim. Kendisine saygılıyım. Maruz kaldığı muamele karşısında tepkisi neden böyle olmuş, bilemem. Ama size şunu temin ederim ki, eğer onun yerinde ben olsaydım da aynı işlemle karşı karşıya kalsaydım, şu askıda gördüğünüz şapkamı, pardesümü alır, Allahaısmarladık der, tevazu köşeme dönerdim ve kendimi ezdirmezdim. Bu kadar genç yaşta, pırıl pırıl üniformalarınızdan ayrılmanıza inanın çok üzüldüm. Tanrıdan en büyük niyazım, inşaallah hak ve adalet yerini bulur da sizler de o şerefli üniformalarınıza gene dönersiniz...

Merhum OLGUN'un bu sözleri söylerken gözleri yaşarmıştı. Hatta görüşmeden çıktıktan sonra arkadaşım General ÇOKGÖR, görüşme izlenimlerini öteki arkadaşlara anlatırken: «GÜRKAN Paşam öyle etkili konuştu ki Daire Başkanı kendini tutamayıp ağladı!» demiştir.

Danıştaya başvurumuzun 41 nci günü Danıştaydan ilk yanıtı aldım. Aynı yanıt, bir kaç gün ara ile - daha erken, ya da daha geç - öteki arkadaşlara da gelmişti: «Türk milleti adına hüküm veren Danıştay 10 ncu Dairesi, işin gereğini düşünmüş ve davanın durumuna göre, yürütmenin durdurulması hakkındaki talebimizin reddine oyçokluğu ile» karar vermişti.

Raportörün ve kanun sözcüsünün: «Davanın durumuna ve olayın niteliğine göre, davalının birinci savunması alındıktan sonra yürütmenin durdurulması hakkındaki isteğin incelenmesi gerekeceği» şeklindeki mütalaalarına aynen katılan iki üyenin muhalefetine karşılık üç üye, yukarıdaki kararı oyçokluğu ile kabul etmişlerdi ve bunlara, ne gariptir ki, benimle ve General ÇOKGÖR ile görüşürken, «timsahın gözyaşı» dökmesi gibi göz pı-

narlarını cömertçe harcayan 10 ncu Daire Başkanı merhum İhsan OLGUN da dahil bulunuyordu!.

İşin garip yanı, yukarıda da belirttiğim gibi, dilekçelerimiz, sadece ad, soyadı, adres, rütbe, görev ve geçmişteki hizmet bölümleri değişik, geri kalan kısımları ile tıpatıp birbirinin aynı metinde kaleme alınmış ve Danıştaya sunulmuş olduğu ve hepsi de aynı suçlamalarla emekliye sevkedildikleri halde, benim dilekçeme verilen ve yürütmenin durdurulmasını kabul etmeyen yukarıdaki 22 Nisan 1971 tarihli ara karardan bir gün sonra, gene 10 ncu Daire tarafından bir başka arkadaşım için verilen kararda :

a. Raportör (bana ait karardaki raportör değil), meselenin oluş şekline göre yürütmenin durdurulması isteminin reddi gerektiği düşüncesinde,

b. Kanun sözcüsü (bu kanun sözcüsü de bana ait kararda adı geçen kanun sözcüsünden başka bir zattır) davanın durumuna göre yürütmenin durdurulması dileğinin, davalının birinci savunmasının alınmasından sonra incelenmesinin uygun olacağı» görüşünde olduğu halde, Daire Başkanı İhsan OLGUN dahil bu kez üç üye, bana ait kararın tersine «davanın durumuna göre davalının birinci savunması alındıktan sonra yürütmenin durdurulması talebinin incelenmesine ve tebligatın ikmaline oyçokluğu» ile karar veriliyor - ki aralarında benim için verilen ve yürütmenin durdurulmasına gerek görmeyen karara muhalif kalmış olan iki üye (Hüsnü BAŞAR ve Hakkı MÜDERRİSOĞLU) dahildir - iki üye, çoğunluğun yürütmenin durdurulması kararına karşı çıkıyorlar!..

Aynı konuda, aynı hukuksal veriler çerçevesinde, kelimesi kelimesine aynı ifadelerle kaleme alınmış ve nihayet aynı gerekçelere dayandırılmış iki dilekçe üzerinde, ülkenin en yüksek idari yargı organının, aynı dairesinin, birbiriyle tam çelişkili iki ayrı karar vermesi, sanırım mesleği hukuk olan nice aydınımız için ilginç bir inceleme konusu olmaya değer!..

Başvurumuzdan yaklaşık dört ay sonra, davalı bakanlık olarak Milli Savunma Bakanlığının «cevap layi-

hası» elimize ulaştı. Bu, normal prosedürü zorlayan, oldukça gecikmiş bir yanıt idi. Bu gecikmenin nedeni ne olabilirdi?

Merak ettik ve ciddi bir araştırma, inceleme yaptık. O gün olduğu gibi bugün de ancak «hazin» sözcüğü ile betimleyebileceğim durum şu idi :

Hazırlanış biçimini ve içeriğini yukarıda açıkladığım dilekçelerimiz, Danıştay tarafından, yasa gereği, yanıtlanmak üzere davalı bakanlık olan Milli Savunma Bakanlığına intikal ettirildiğinde, reddedilmesi hemen hemen olanaksız gerekçelerimizi çürütecek yasal dayanak bulmak, Genelkurmay Başkanlığı ve davalı durumundaki Milli Savunma Bakanlığı için son derece zor bir sorun olarak kendini göstermiş. Bu, bir bakıma tamamiyle doğaldı. Çünkü, sözkonusu 5 General/Amiral ve 8 Albay hakkında uygulanan emeklilik işlemi, geçerliliği olan yasal gerekçelere dayandırılmış değildi ki hakkımızda uygulanan tasarruf kuvvetle savunulabilsin. Sicil faktörü, ancak zamana yaygın ve müteaddit yazılı uyarılar, gizli tebligat ve ceza tatbikatı olan hallerde, emekliye sevk için bir dayanak olabilirdi. Ne gariptir ki bu General, Amiral ve Albayların hepsi de Silahlı Kuvvetlerde, kendi mesleklerinde, çevrelerinde olumsuz sicil ya da gizli tebligat almak şöyle dursun, sivrilmiş, temayüz etmiş kişilerdi! Haklarında sonradan düzenlenmiş ve fakat eski tarihle yürürlüğe konulmuş gibi gösterilmiş bir sicil raporu elbette sözkonusu olamazdı.

Aradan aylar, yıllar geçtikten sonra, o dönemde Silahlı Kuvvetlerde bizim emekliye sevk işlemlerimizle uzaktan ve yakından ilgili pek çok arkadaşımın da doğruladığı gibi, 12 Mart Muhtırasını veren Komutanların gözlerini kararan öfke ile alelacele düzenlenip sunulan emekliye sevk kararnamesine inandırıcı gerekçeler bulmak, TAĞMAÇ, GÜRLER, BATUR ekibi için ciddi bir sorun olmuş, davalı Milli Savunma Bakanlığına, Danıştayda kendisini ve yapılan tasarrufu savunabilmesi için inandırıcı gerekçe ikmali yapılamamış ve nihayet, o sırada İstanbul'da yedek subaylık hizmetini görmekte olan İstanbul Hukuk

Fakültesi İdare Hukuku Asistanı Yedek Teğmen Dr. Pertev BİLGEN, apartopar geçici görevle Ankara'ya davet edilip bizim meşhur dilekçeler önüne konularak: «Haydi bakalım, kendini göster, bu dilekçelerdeki iddiaları çürütecek gerekçelerle bezenmiş bir cevap layihası hazırla!» denilmiştir!..

Bütün bu yazdıklarım, düş gücünün ürünü değil, sadece gerçeğin kendisidir. İlgilenenler her zaman tahkik edebilirler.

20 Ağustos 1971

T.C.

MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI

A N K A R A

Huk.Müş. : 16738-3/E.71.id.d .

KONU : Cevap lâyihası.

DANIŞTAY BAŞKANLIĞINA

DAİRESİ: 10

DOSYA NO: 1971/ 971/2108

GN.EVRAK: 1971/

DAVACI : CELİL GÜMKAN.
Çankaya And sokak Çem apt.no:9/13.ANKARA

T.TARİHİ : 21/5/1971

DAVALI : Milli Savunma Bakanlığı . ANKARA

D.KONUSU : Davacının 15 Mart 1971 gün ve 18 sayılı kararnamesiyle ecnebiye sevk işleminin iptali talebiyle açtığı davaya karşı birinci cevabi lâyihadır.(cevap verme süresi 60 gün uzatılmıştır.)

Ferit MELEN

Milli Savunma Bakanı

Davalı Milli Savunma Bakanlığınca, bizim dava açma dilekçemize yasal mehil isteme hakkı kullanılarak ancak 4 ay 10 gün sonra yanıt verilebilmiş olmasının kökeninde yatan gerçek işte budur.

İbretle okunması gereken tarihsel bir belge olduğu için, 20 Ağusos 1971 tarihli olup tarafıma 20 Eylül 1971 de tebliğ edilen Milli Savunma Bakanlığının, Bakan Ferit MELEN imzalı cevap layihasını aynen aşağıya alıyorum; 10 Nisanda Danıştaya sunduğum dilekçe ile Bakanlığın bu yanıtını karşılaştırmalı okumak herhalde ilginç bir hukuksal inceleme olacaktır.

T.C.
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI
A N K A R A

Huk. Müş. : 16738-3/E.71.id.d.
Konu : Cevap layihası.

DANIŞTAY BAŞKANLIĞINA

Dairesi : 10
Dosya No : 1971/971/2108
Gn. Evrak : 1971

Davacı : CELİL GÜRKAN.
Çankaya And sokak Çam Apt. No: 9/13
ANKARA
T. Tarihi : 21/5/1971
Davalı : Milli Savunma Bakanlığı - ANKARA
D. Konusu : Davacının 15 Mart 1971 gün ve 18 sayılı kararnamesiyle emekliye sevk işleminin iptali talebiyle açtığı davaya karşı birinci cevabi layihadır (cevap verme süresi 60 gün uzatılmıştır).

C E V A P L A R I M I Z

I — Davacı kendisine 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 49 ncu maddesinin (f), 50 nci

maddesinin (c) ve (d) bendi hükümlerinin uygulanması gerektiğini, fakat bu maddelerdeki emeklilik sebeplerinin, kadrosuzluk, yetersizlik ve disiplinsizlik'ten ibaret olduğunu kendisi hakkında sözkonusu sebeplerin gerçekleşmediğini, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa ek **42 sayılı Kanunun ise, yürürlükten kalkmış bulunduğu** nedenleriyle hakkındaki emeklilik işleminin iptalini dava etmektedir.

II — 42 sayılı Kanun halen yürürlükte bulunmaktadır.

1. 926 sayılı Kanun, yürürlükten kaldırdığı kanunları 208 nci maddesinde teker teker saymış ve bu arada 42 sayılı Kanunu saymadığı gibi, T.C. Emekli Sandığı Kanununun da yalnız geçici 84 ncü maddesini ilga etmiştir. Buna göre, **42 sayılı Kanunun sarih ilgasından sözedilemez.**

2. 926 sayılı Kanunun 42 sayılı Kanunu zımnen de ilga ettiği düşünülemez. Gerçekten, bu kanunun 1'nci maddesinin 1 nci fıkrasına göre «subay, askeri memur ve astsubaylardan 25 fiili hizmet yılını dolduranlar.... kurumlarınca resen emekliye sevkedilebilirler.»

Oysa, **926 sayılı kanun,** subayların emekliliği konusunda 42 sayılı kanun hükmü ile çatışan bir genel hüküm ihtiva etmemekte, 49 ncu maddesinin (f) ve 50 nci maddesinin (c) ve (d) bendi hükümleri de özel emeklilik sebeplerini düzenlemektedir. **Kadrosuzluk, yetersizlik ve disiplinsizlik 926 sayılı kanunun bu hükümleri idarenin kadrosuzluk, yetersizlik veya disiplinsizlik sebepleri gerçekleştiği halde bir subayı 42 sayılı kanunun kendisine verdiği takdir yetkisine dayanarak emekliye sevketmesini önler. Başka bir ifade ile, idare kadrosuzluk, yetersizlik ve disiplinsizlik sebepleri dışında bir başka sebeple 25 hizmet yılını doldurmuş bir subayı 42 sayılı kanuna göre resen emekli edebilir.** Görüldüğü gibi 926 sayılı kanunun yukarıda zikredilen 49 ve 50 nci maddeleri, yalnız emeklilik sebepleri hakkında özel bir kanundur. Bu nedenle, davacının 926 sayılı kanunun özel kanun ve 42 sayılı kanunun da genel kanun olduğu, özel kanun var-

ken genel kanunun tümüyle uygulanamayacağı yolundaki iddiası geçerli değildir.

3. 42 sayılı kanun 1960 yılında «Ordu içindeki şişkinliği giderebilme amacı ile çıkarılan özel amaçlı bir yasa» olduğu iddiası uygulandığı ve yürürlükten kalktığı şeklindeki def'i de varit değildir. Nitekim kanunların bir defa uygulanmakla tükeneceği, yürürlükten kalkacağı hatta kanun özel amaçlı olsa bile kamu hukukunda kabul edilmemektedir. Bir kanun ancak yetkili organ tarafından sarih veya zımni bir şekilde yürürlükten kaldırılabilir.. Öteyandan bir kanunun uzun süre uygulanmaması da kanunun yürürlükten kaldırıldığı anlamına gelmez.

42 sayılı kanunun özel amaçlı olduğu ve davacının uygulanıp tükendiği, iddiası ancak geçici maddeler için sözkonusu olabilir. Filhakika kanunun geçici kanunun 1 nci maddesinin 1 nci fıkrası bu amaca ulaşmak için sevk edilmiş, binbaşı ve daha yukarı rütbeli subaylar hakkında 25 hizmet yılı şartını aramamıştır. Bu madde esas itibariyle 20 Ağustos 1960 - 2 Eylül 1960 tarihleri arasında uygulanmış geçici 2 nci madde gereğince de 1965 yılından sonra bu maddelerin uygulanması imkanı kalmamış ve yürürlükten kalkmıştır.

4. 42 sayılı kanunun açık veya kapalı olarak yürürlükten kaldırılmadığının veya uygulanıp tükenmediğinin en açık kanuni örneği, 926 sayılı kanundan sonra çıkarılmış bulunan 7/2/1969 tarih ve 1101 sayılı kanunun 2 nci maddesinin, bu kanunun 1 nci maddesinin son fıkrasını açık bir şekilde yürürlükten kaldırmış ve diğer hükümlerini saklı tutmuş olmasıdır. Şayet 42 sayılı kanun 926 sayılı kanunla zımnen dahi olsa yürürlükten kaldırılmış bulunsaydı 1101 sayılı kanunun 2 nci maddesinin tedvinine gerek kalmazdı.

Yukarıdaki açıklama da gösteriyor ki, 42 sayılı kanunun 1 nci maddesinin 1 nci fıkrası halen yürürlüktedir. **İdare, 25 hizmet yılını doldurmuş olan subay, astsubay ve askeri memurları kadrosuzluk, yetersizlik ve disiplinsizlik sebepleri dışında kalan başka sebeplerle dahi**

emekliye sevkedebilir. Sebebi tayinde takdir yetkisine sahiptir. İdarenin takdir yetkisi yüksek Danıştay içtihatlarıyle de kabul olunmaktadır. (Dnş.5.D. 17/12/963 Tarih ve 963/4340 sayılı K.)

Bu nedenle **davacı, 5434 sayılı kanunla, buna ek 42 sayılı kanunun 1 nci maddesinin idareye verdiği takdir yetkisine dayanılarak emekliye sevkedilmiştir.**

III — Bununla beraber davacının emekliye sevk sebebi üzerinde bir nebze durmakta yarar vardır.

Davacının emekliye **sevkine takaddüm eden günler**de sağ ve sol aşırı uçlar birbirleriyle vuruşuyor, Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü bertaraf edip insan haklarına dayanan milli, demokratik ve laik bir sosyal hukuk devleti ve ulusal sınırları içinde ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyetinin parçalanması, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasıyla kurulmuş bulunan T.B.M.M.'ni iskata veya görevini yapmaktan men'e cebren teşebbüs eylemlerini yoğunlaştırıyor, sonuç alma yolunda kendilerince nihai eylemlere girişiliyordu. Kısaca, Türkiye, Türkiye Cumhuriyeti'ni parçalamayı, Anayasa'yı ortadan kaldırmayı amaç edinmiş eylemlerin yoğunlaştığı bir ortam içinde idi. (Nitekim 26 Nisan 1971 tarihinde Vatan ve Cumhuriyet'e karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğu gerekçesiyle Anayasa'nın 124 ncü maddesine göre Sıkıyönetim ilan edildi.)

İşte bu olağanüstü şartlar içinde Silahlı Kuvvetlerimize mensup bazı general, amiral ve subayların faaliyetleri hakkında **değişik istihbarat kaynaklarından elde edilen bilgiler Genelkurmay Başkanı ile üç Kuvvet Komutanının 15 Mart 1971 günü yaptıkları toplantıda değerlendirilmiş** ve bu değerlendirme sonunda davacının ve davacı ile birlikte emekliye sevkedilen diğer subayların;

a — 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun yasaklamasına rağmen komuta zincirinin ve hiyerarşisinin dışına çıktıkları,

b — Silahlı Kuvvetler'de uyulması zorunlu olan disiplin kurallarıyla asla bağdaşmayacak siyasi ve askeri bazı tutum ve davranışlar içinde oldukları **tesbit edilerek**

bu eylemlerinden dolayı normal disiplin tedbirleriyle yetinilmesi halinde Silahlı Kuvvetlerin sarsılan disiplin, emir-komuta ilişkisi ve otoritesinin süratli ve etkili bir şekilde iadesinin gecikeceği ve göreve devamlarının Türkiye Cumhuriyeti için tehlikeli olabilecek bazı ihtilatlara sebep olacağı sonucuna varılarak 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 39 ncu ve bu kanuna ek 42 sayılı kanunun 1 nci maddesi hükümlerine dayanarak emekliye sevkedilmeleri için Milli Savunma Bakanlığına teklif yapılması kararlaştırılmıştır.

Bakanlığımızca da, davacının tesbit edilen tutum ve davranışından ötürü vukuu muhtemel olayların önlenebilmesi amacıyla Silahlı Kuvvetlerden derhal uzaklaştırılması zarureti hasıl olmuş ve bu nedenle anılan kanunların Bakanlığımıza verdiği mutlak takdir yetkisine dayanılarak emeklilik işlemi tekemmül ettirilmiştir.

IV — **Bu haliyle davacının emekliye sevki sebebi disiplinsizlik** olmaktadır. Ancak; bilindiği gibi, Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumak görevini üstlenmiş bulunan Silahlı Kuvvetler mensuplarının kendilerini Cumhuriyete sadakat, amir ve üstlerine mutlak itaati öngören disiplin esası üzerine kurulmuş olan bir eksenin, emir ve komuta zincirinin dışında saymamaları milli beka ve vatan bütünlüğümüzün temel unsurudur. Bu nedenle; (disiplinin azıcık dahi bozulduğunu veya gevşediğini sezen her amir bunun maddi ve manevi sebeplerini araştırarak gidermeye ve disiplinin korunması için icabında kanun ve nizamlar dairesinde her türlü tedbirleri almaya ve yetkilerini tamamiyle kullanarak disiplini sağlamaya mecburdur.) (İç Hizmet Yö. Md.: 3). Binaenaleyh, Silahlı Kuvvetlerin maddi nizamını, sükun ve emniyetini, disiplinini, emir ve komuta zincirini filhal ihlal edecek istidat, değer ve nitelikte olan tehlikeleri yok etmek amacıyla İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliğinin yüklediği ödevin yerine getirilmesi ve kanunların tanıdığı yetkilerin kullanılmasında, seçilen vasıta ve ulaşılmak istenen amaç arasında keyfi ve indi düşünceler değil tam bir uygunluk mevcuttur.

V — Yukarıda açıklanan ve derhal harekete geçilmesini zorunlu kılan ortam ve olağanüstü hal içinde, münferit şahıslara has ve normal zamanlara mahsus sicil tanzimi usullerinin uygulanmasına imkan bulunamadığı bir gerçektir. Bilindiği gibi, idari işlemlerin usul unsuru ilgili özel kişi bakımından, kamu yararını ve kamu düzenini sağlamak için idarenin sahip olduğu ve kullandığı kamu kudreti karşısında idare edilenlere sağlanmış garantilerden biridir. Gerekli usul ve şekil kurallarına uyması halinde kamu kudretinin idare tarafından kötüye kullanılamayacağı farzolunmuştur. Ancak, unutulmamak gerekir ki, idarenin temsil ettiği ve sağlamakla yükümlü bulunduğu kamu yararı düşüncesiyle idare edilenlerin özel çıkarları çatıştığında kamu yararının elde edilmesine mi yoksa özel çıkara mı öncelik verileceği her münferit olayda o olayın özellikleri cereyan ettiği ahval göz önünde tutularak karar verilmek icabeder. Bu itibarla davacı, Türk Devletinin parçalanması, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının tamamen veya kısmen tağyir ve tadili, Türkiye B.M.M.sinin iskatı veya görevini yapmaktan men'i sonucunu amaç edinmiş eylemlerin en yoğunu olduğu, Türk Silahlı Kuvvetlerinin disiplin birlik ve beraberliğe en çok muhtaç olduğu günlerde komuta zincirinin ve hiyerarşisinin dışına çıktığı, Türk Silahlı Kuvvetlerince uyulması zorunlu disiplin kurallarıyla asla bağdaşmayacak siyasi ve askeri eylemlerde bulunduğu için emekliye sevkedilmiştir. Bu hal ve şartlar altında, yalnız ilgililere garanti tanımak için konulmuş olan usullere uyulması aradan geçecek süre sebebiyle, kamu yararını, kamu düzenini ve hatta Türkiye Cumhuriyetini davacının özel çıkarına feda etmek olacaktır.

Yüksek dairenizin bu davada, kamu yararı ile özel çıkarın çatışması halinde, işlemin yapıldığı ortam ve şartlarda gözönünde tutularak toplum hayatının kanuni formalitelere tercih edilmiş olduğunu ve fakat kanunların maksadından inhiraf edilmediğini elbetteki takdir buyuracaktır.

VI — Hatta idare, işlemin yapıldığı ortam ve işlemin

sebebi dikkate alındığında, bu şekilde hareket etmek, şekil ve usul unsurlarına riayet etmeksizin davacıyı emekliye sevkeylemek zorundaydı. Anayasanın 6 ncı maddesine ve gerekçesine nazaran, yürütme organı, kanunlar çerçevesinde hareket etmek ve fakat kanunların yürütülmesini mutlaka sağlamakla yükümlüdür. İdare hukukunun en önemli sorunlarından biri, yürütme organının kanunların uygulanmasını sağlamak için bir tek kanunun uygulanmasını askıya alıp alamayacağı sorunudur. İdare hukuku öğretisinde yürütme organına normal zamanlarda tanınmayan bu yetkinin olağanüstü zamanlarda ve acele hallerde tanınması gerektiği ötedenberi kabul edilegelen bir kuraldır. Gerçekten yürütme organının kanunların icrasını sağlama borcu herşeyden önce Anayasayı yürütme ve koruma borcunu kapsar. Örneğin Fransa'da (olay, dava konusuyla aynı önem ve nitelikte olmamakla birlikte) Birinci Cihan Harbi'ne takaddüm eden günlerde hükümet, kanunların icrasını, kamu düzenini, kamu hizmetlerinin yürütülmesini sağlamak amacıyla disiplin cezası verilmeden önce, disiplin cezası işleminin usul unsuru olarak memurlara teminat olmak üzere kabul edilmiş olan memurun işlem dosyasını incelemesine izin verilmesi zorunluluğunu koyan 1905 tarihli kanunun 65 nci maddesinin uygulanmamasını kararlaştırmış, Fransız Devlet Şurası ünlü HEYRİES kararı ile (28/Haziran/1919, Sirey 22.3.49) yürütme organının olağanüstü hallerde kanunların icrasını sağlamak için bir tek kanunun uygulanmayabileceği gerekçesiyle karar aleyhine açılan iptal davasını reddetmiştir.

Dava konusu olayda, davacının subay sicil yönetmeliğinin koyduğu usullere göre disiplinsizliğinin tesbiti yoluna gidilmesi ve sonra emekliye sevki halinde hükümetin kanunları ve kamu hizmetlerini yürütme kamu düzenini, sağlama ve korumaya matuf Anayasal borcuna aykırı düşecekti.

Yürütme organının bu anayasal ödevi ve davacının disiplinsizliğinin mevzu usullere göre tesbiti için gerekli zaman bulunmadığı içindir ki davacı hakkında 926 sayılı

kanun uygulanmamış, yukarıda açıklandığı gibi 5434 sayılı kanuna ek ve yürürlükte bulunan 42 sayılı kanunun işlemin usul unsuru bakımından hüküm ihtiva etmeyen ve Bakanlığımıza takdir yetkisi veren 1 nci maddesi uygulanarak emekli edilmiştir.

Ancak, davacı ve davacı ile birlikte emekliye sevkedilen subaylar hakkında çeşitli istihbarat kaynaklarından elde edilen bilgi ve belgeler, disiplinsizliğin maddi vakıaları, Türkiye Cumhuriyetinin güvenliğine ve Silahlı Kuvvetlerin yüksek menfaatlerine ilişkin olduğu ve mahkeme diliyle alenileştirilmesinin sakıncalı bulunduğu gözönünde tutularak 521 sayılı kanunun 82 nci maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak Yüksek Dairenize takdimden imtina olunmuştur.

VII — Davacı hakkındaki işlemin istifa etmiş bir hükümete mensup bir Bakan tarafından alındığını, müstafi hükümetin yetkisiz olduğunu iddia etmektedir. Cumhurbaşkanlığının 13/3/1971 tarih ve 13770 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 4/243 sayılı kararıyla yenisi teşkil edilinceye kadar müstafi hükümetin göreve devamı temin olunmuştur. İstifa etmiş ve fakat yeni kabinenin kurulmasına kadar muvakkaten görev başında kalmasına müsade edilmiş hükümetin idare kudretine dayanarak günlük işleri yürütebileceği izahtan varestedir. Yapılan işlem idari usullere uygun ve kanunlara dayalı günlük bir işlemdir. Bu nedenle tasarrufun geçersizliği sözkonusu olamaz.

Yukarıdanberi açıklanan hukuki sebeplerle davacının yersiz ve mesnetsiz davasının reddi ile tüm yargılama giderleri ve vekalet ücretinin davacıya yükletilmesine karar verilmesini arz ederim.

Ferit MELEN
Milli Savunma Bakanı

Milli Savunma Bakanlığının, yasa gereğince vermek zorunda olduğu cevap layihasını Danıştaya sunması ile bu kez top bizlere atılmış oluyordu.

En dar zamanımızda hızır gibi yardımımıza koşan

Uğur MUMCU tekrar devreye girdi ve bu kez davacı olarak bizim tarafımızdan Milli Savunma Bakanlığının cevabına cevap niteliğinde vereceğimiz yanıtı hazırladı.

Alışılmış yöntemlerin dışına çıkarak İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim görevlilerinden destek alınarak bize verilen cevabı son derece hukuksal gerekçelerle çürüten yanıtımız, 30 Eylül 1971 günü Danıştaya sunuldu. Danıştay kanalından davalı Milli Savunma Bakanlığı ile davacı olarak bizler arasında geçen bu hukuksal düellonun yeterince anlaşılması için bu yanıtımızın önemli kısımlarını da buraya geçiriyorum.

Yürütmenin Durdurulması İstemi Yenilenmektedir

DANIŞTAY BAŞKANLIĞINA

Dairesi : 10
Dosya No: 1971/2108

Davacı : Emekli Tümgeneral Celil GÜRKAN
Son görevim : Kara Kuvvetleri Komutanlığı Plan ve Prensipler Başkanı
Adresim : And Sokak Çam Apartmanı No: 9/13 Çankaya/Ankara
Davalı : T.C. Milli Savunma Bakanlığı - Ankara
Konu : Davalı Bakanlığın 20 Ağustos 1971 tarihli cevabi layihasına verdiğimiz cevapla birlikte yürütmenin durdurulması talebimizin yenilenmesi istemini kapsamaktadır.

C E V A P L A R I M I Z

1. 10 Nisan 1971 tarihli dava dilekçemizde emeklilik mevzuatı ile ilgili geniş hukuki tahliller yapmış ve hakkımızda uygulanan «re'sen emeklilik» işleminin, 42 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununa dayanması gerektiğini ileri sürmüştük. Gerçekten de ilk dilekçemiz-

de açıkça belirttiğimiz gibi, 1967 tarihli ve 926 sayılı kanunun General ve Amiraller için **ÖZEL** hükümler taşımakta olduğu reddi kabil olmayan bir vakıadır. Öte yandan, bir hukuk düzeninde aynı konuda iki kanunun uygulanması imkanının bulunmadığı da açık bir gerçektir. Kaldı ki 42 sayılı kanun **ÖZEL AMAÇ** (1960 yılında Ordu içindeki kadro şişkinliğini giderme amacı) ve **BELLİ BİR SÜRE** (kadrodaki şişkinliğin giderilmesinin fiilen oluştuğu süre) ile sınırlı olmak esprisi içinde hazırlanmış, tedvin olunmuş ve uygulanmış bir kanundur. Binaenaleyh, 1960'ın acil ihtiyaçlarına cevap vermek üzere ve belirli bir özel amacın istihsaline matuf olarak çıkarılmış bir kanunun, 1971 yılındaki bir İdare tasarrufunda nazım ve düzenleyici bir hukuki dayanak olarak kullanılması, savunulması imkansız ya da en azından çok güç bir tasarruf niteliğindedir. Özellikle ortada yeni ve şümullü hükümler getiren ve, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait tüm personel konularını kapsayan yeni bir 926 sayılı kanun mevcut ve yürürlükte iken... 1971'de, 1960 şartlarının zorladığı bir kanun olarak 42 sayılı kanunun uygulama şartı ve amacı ortadan kalkmıştır. Kanunların uygulanması bakımından (ÖZEL KANUN - GENEL KANUN) ilişkileri gözönünde tutulur ise, davalı Bakanlığın itirazlarının ve iddialarının hiç bir değeri olmadığı kolayca anlaşılır. Hukuk Fakültelerinin birinci sınıflarında okutulan «Hukuk Başlangıcı» kitaplarında açıkça yer alan bu gerçeğin zıddına bir iddiayı hukuken muteber saymaya imkan yoktur. Bu hususta daha başka açıklamalar yaparak Dairenizi işgal etmek istemiyoruz. Yalnız bir kerre daha arzetmek isteyeceğimiz husus şudur ki, hakkımızda uygulanan emekli işlemine dayanak olacak hukuki kaynak 1967 tarihini taşıyan 926 sayılı kanunun 49 ve 50 nci maddeleridir; 1960 yılının 42 sayılı kanunu değildir ve olmamak gerekir. Binaenaleyh işlem ve işlemi savunan davalı Bakanlığın Cevap Layihası hukuki dayanaktan tüm yoksundur. Bu konuda ilk dilekçemizdeki beyanlarımıza atıfta bulunmakla yetiniyoruz.

2. Cevap layihasının «Emekliye sevk sebebi» bölü-

münde (Madde III), emekliye sevkedilişimize «takaddüm eyleyen günlerde sağ ve sol aşırı uçların birbirleriyle vuruştuğu, ATATÜRK'ü ve ATATÜRKÇÜLÜĞÜ bertaraf edip insan haklarına dayanan milli, demokratik ve laik bir sosyal hukuk devleti... olan Türkiye Cumhuriyeti'nin parçalanmasına» yönelmiş «teşebbüs eylemlerinin yoğunlaştığı» bir ortamdan sözedilmekte ve bu nedenle de «26 Nisan 1971 tarihinde» - yani hakkımızda emeklilik kararnamesinin çıkarılışından tam 41 gün sonra - «vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğu gerekçesiyle.... Sıkıyönetim ilanına» gidildiği yazılmaktadır. Bu vesile ile şunu bilhassa belirtmekte yarar görürüz ki, Türk Silahlı Kuvvetlerinin her mensubu gibi ATATÜRK ve gerçek ATATÜRKÇÜLÜĞE sarsılmaz inanç ve bilinçle bağlıyız. Bu bağlılığımızın kanımızca en kuvvetli ve cerhedilmez delili de, Ordu saflarından ayrılmak zorunda bırakıldığımız son güne kadar Silahlı Kuvvetler topluluğu içinde en üst kademedeki komutanlarımızın şahsımıza tevcih, tevdi ve emanet ettikleri hizmet ve görevlerin niteliğinde kendini göstermektedir! Sıkıyönetime sebep olan eylemlerle de uzaktan veya yakından en ufak bir ilgimiz olmadığı arz ve izahtan varestedir. Hal böyle iken davalı Bakanlık, cevap layihasında: «..İşte bu olağanüstü şartlar içinde Silahlı Kuvvetlerimize mensup bazı General, Amiral ve subayların faaliyetleri hakkında değişik istihbarat kaynaklarından elde edilen bilgilerin Genelkurmay Başkanı ile üç Kuvvet Komutanının 15 Mart 1971 günü yaptıkları toplantıda değerlendirilmiş» olduğunu ve «...bu değerlendirme sonunda» emekliye sevkimizin Milli Savunma Bakanlığına teklif edilmesi kararına varıldığını ileri sürmekte ve **emekliye sevk sebebinin de** «Disiplinsizlik» olduğu açıklanmaktadır. 15 Mart tarihinde İdarenin aldığı bir «emekliye sevk» kararının nedenlerini sayarken, bu tarihten sonra oluşan ve aradan 43 gün geçtikten sonra ancak 26 Nisan 1971'de Sıkıyönetimin ilanına yol açan eylemlere açıktan, yada üstü kapalı atıflarda bulunmanın ve emeklilik kararına bunları da dayanak göstermenin hukuki objektiflik-

le bağdaşmayacağı açıktır. Burada **(emeklilik sebebi)** ile hakkımızda uygulanan **(re'sen emekliye sevk işlemi)** arasındaki ilişkiye davalı Bakanlığın cevap layihasındaki ifadeleri aynen kullanarak dokunmakta ve aradaki tenakuzu tebarüz ettirmekte büyük önem görmekteyiz. Şöyle ki; davalı Bakanlık, cevap dilekçesinin 2 nci sayfasının II/2 fıkrasında aynen şu ifadeyi kullanmıştır: «926 sayılı Kanunun... 49 ncu maddesinin (f) ve 50 nci maddesinin (c) ve (d) bendi hükümleri özel emeklilik sebeplerini düzenlemekte... **kadrosuzluk, yetersizlik** ve **disiplinsizlik** sebepleri gerçekleştiği halde bir subayı 42 sayılı Kanunun kendisine verdiği **takdir** yetkisine dayanarak emekliye sevketmesini önermektedir). Başka bir ifade ile İdare, **kadrosuzluk, yetersizlik** ve **disiplinsizlik** sebepleri dışında başka sebeple 25 hizmet yılını doldurmuş bir subayı 42 sayılı Kanuna göre **re'sen** emekli edebilir.» demektedir. Demek oluyor ki, **disiplinsizlik** sebebi gerçekleştiği takdirde İdarenin 42 sayılı Kanuna dayanarak **re'sen** emekliye sevk yoluna gitmemesinin kanun gereği olduğunu davalı Bakanlık da kabul ve ikrar etmiş bulunuyor.

Öte yandan aynı davalı Bakanlık, Cevap Layihasının 4 üncü sayfa III/a ve b bendlerinde bizim: «... komuta zincirinin ve hiyerarşisinin dışına çıktığımızın...» ve «... disiplin kurallarıyla bağdaşmayacak... tutum ve davranışlar içinde olduğumuz»un **TESBİT** edildiğini beyan ediyor ve IV ncü maddesinde de: «... Bu haliyle emekliye sevk **sebebinin disiplinsizlik** olduğu»nu söylüyor. Yani davalı Bakanlığın deyimi ile **«disiplinsizlik sebebinin gerçekleştiği»** kabul ediliyor, fakat buna rağmen gene de **re'sen emekliye sevk** yoluna gidiliyor. Davanın (SEBEP) unsuru yönünden bu **bariz çelişkiyi** yüksek Danıştay'ın dikkatine önemle sunmayı gerekli görürüz.

3. 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 13 ncü maddesi disiplini: «Kanunlara, nizamlara ve amirlere mutlak bir itaat ve astının ve üstünün hukukuna riayet» şeklinde tarif etmektedir. Emekliye sevkedilişimiz tarihine kadar sözkonusu maddenin lafzı ve

ruhu dışına çıkan hiç bir disiplinsiz hareketimiz vaki olmamış, emir alma, emir verme ve emir uygulama konusunda aynı kanunun 21 nci maddesine sıkı sıkıya bağlılık, gene aynı kanunun 39 ncu maddesinde her askere ESAS VAZİFE olarak verilen «Cumhuriyete sadakat... vatanı sevmek... üste itaat... hizmetin yapılmasında sebat ve gayret... silah arkadaşlarıyla iyi geçinmek... sır saklamak...» hasletlerini geliştirmek meslek şiarımız olmuştur. Yürürlükteki Subay Sicil Yönetmeliğinin açık hükümleri ve Danıştayın çeşitli kararları, bir subay hakkında sicil doldurulurken veya sicil yoluyla bir değer yargısına varılırken **«herhangi bir etkiden uzak kalınması»** gereğini bütün anlam ve kapsamıyla belirtir nitelikte almış olduğuna ve bu hususta ilk dilekçemizde de belirtilen Danıştay 5 nci Dairesinin 14.5.1970 tarih ve Karar: 970/2286 ve Esas: 970/715 sayılı kararı ile gene aynı Dairenin 12.11.1969 tarih ve Esas: 1969/853 ve Karar: 1969/3564 sayılı kararına yeniden atıf yapmayı gerekli görmekteyiz.

4. Cevap Layihasında :

a — 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun yasaklamasına rağmen komuta zinciri ve hiyerarşisinin dışına çıktığımız,

b — Silahlı Kuvvetlerde uyulması zorunlu olan disiplin kuralları ile asla bağdaşmayacak bazı tutum ve davranışlar içinde olduğumuz **tesbit** edilerek bu eylemlerden dolayı hakkımızda emeklilik işleminin uygulandığı ileri sürülmekte, fakat sözü geçen «bazı tutum ve davranışlar»ın 211 sayılı İç Hizmet Kanununun hangi hükümlerine aykırı olarak sürdürüldüğü ve «eylemler»in neler olduğu söylenmemekte, bunların açıklanmasının «..Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenliğine ve Silahlı Kuvvetlerin yüksek menfaatlerine ilişkin olduğu» ve «mahkeme diliyle alenileştirilmesinin sakıncalı bulunduğu» beyan edilerek işlemin sebepleri hakkında hiç bir açıklama yapılmamaktadır. Sıkıyönetime sebep olan olayların ve gelişmelerin açık duruşmaları kamu önünde devam ederken ve olaylarla ilgili en küçük teferruat dahi basın ve yayın organlarında yer alırken, İdarenin hakkımızda uyguladı-

ğı bir emeklilik işlemini «...Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenliği...» ile ilgili görmesi, 521 sayılı Kanunun 82 nci maddesinin himaye edeceği mazeret sayılmamak gerektiği kanısındayız. Bu haliyle davalı Bakanlığın cevap layihası İTHAM ETMEKTE ve fakat bu İTHAMIN DELİLLERİNİ AÇIKLAMAKTAN kaçınmaktadır.» Emeklilik işleminden sonra, sınırlı ölçüde de olsa yerli ve yabancı basında, mesmuata, tevatüre, yakıştırmaya veya kasti sübjektif istidlallere dayanan ve gerçekle zerre kadar ilişkisi bulunmayan aşırı sağcılıktan aşırı solculuğa kadar değişen ve, şerefini, sorumluluğunu müdrik, ATATÜRKÇÜ yetişmiş subaylar olarak bizleri dilhun eyleyen ve asıl önemlisi Silahlı Kuvvetlerimizi de herhalde tazip eylemesi gereken şayanı teessüf bazı haber ve yorumların yer aldığı teemmül buyrulur ise, konunun gerçek yönünün, yani ne «aşırı sağcı», ne «aşırı solcu» ve ne de «disiplinsiz» bir kimse olmadığımızın açıklığa kavuşmasında, naçiz şahsımızın çok ötesinde ve çok üstünde, bize saflarında bu derece önemli görev, hizmet ve sorumluluklar tevcih etmiş bulunan ve, devletimizin, Cumhuriyetimizin her zaman ATATÜRKÇÜ duygularla mütehalli teminat unsuru Silahlı Kuvvetlerimizin yüksek milli idealler ve aziz Cumhuriyet üzerinde ne derece mütecanis olduğunun bir kerre daha teyidi yönünden hayati menfaat vardır. Davalı Bakanlık ise bu yolu seçmekle, olayın sebep ve maksadını yargı denetimi dışında bulundurmak istemekte, böylece hukuki dayanaktan yoksun olan işlemin, **yargı yoluyla** denetlenmesi önlenmektedir.

5. Yukarıda da dokunulduğu gibi emeklilik işleminde Subay Sicil Yönetmeliğinde öngörülen koşullara maalesef uyulmamış ve uyulmadığı da bizzat Cevap Layihasında şu sözlerle ifade olunmuştur: «Madde V — ...Yukarıda açıklanan ve derhal harekete geçilmesini zorunlu kılan ortam ve olağanüstü hal içinde, münferid şahıslara has ve normal zamanlara mahsus sicil tanzim usullerinin uygulanmasına imkan bulunmadığı bir gerçektir...» Kanaatimiz odur ki, davalı Bakanlığın bu beyanı, dava dilekçemizin 7 nci sayfasından başlayıp 11 nci say-

fasında biten iddialarımızı kuvvetle doğrulamaktan başka bir nitelik taşımamaktadır. Gerçekten de dava dilekçemizde işlemin «ŞEKİL» unsuru ile sakat olduğunu söylemiş ve bu gerekçemizi dilekçemizin 10 ncu sayfasının 8 nci maddesinde yeteri kadar açıklamıştık. Bu iddiamız, davalı Bakanlığın cevap dilekçesinin 6 ncı maddesindeki şu ifadede de en kuvvetli teyidini bulmaktadır: «...Hatta İdare, işlemin yapıldığı ortam ve işlemin sebebi dikkate alındığında, bu şekilde hareket etmek, ŞEKİL ve USUL unsurlarına **riayet etmeksizin** davacıyı emekliye sevkeylemek zorunda idi.»

6. Cevap Layihasının VII nci maddesinde yer alan ve işlemin müstafi bir Hükümete mensup Bakan tarafından yapıldığına taalluk eyleyen bölüm kanımızca çok ciddi ve şümullü bir hukuki tahlili gerektirecek niteliktedir. Filhakika davalı Bakanlık, işlemin bazı hukuki noksanlıklar taşıdığını, ancak bunun **olağanüstü** şartların bir gereği olduğunu ileri sürmektedir. Bir hukuk düzeninde kanunların eşit ve tarafsız uygulanması, demokratik hukuk devletinin gereklerindendir. Bir kanunun, bir siyasi devrede bütün hukuki şartlara ve kurallara uyularak, bir başka siyasi devrede ise aynı şartlara ve kurallara uyulmaksızın uygulanabileceğini bir hukuki mantık ve terminoloji içinde izah etmek maalesef mümkün değildir. Bir olayın **«olağan»**, ya da **«olağanüstü»** olması ve bir takım siyasi şartların böyle nitelendirilmesi, kanunların usul ve şartlara uygun şekilde uygulanması zorunluğunu değiştiremez ve ortadan kaldıramaz. **«Olağanüstü»** devreler kendiliklerinden kanunların uygulanmasını değiştiremez. Ancak bu **«olağanüstü»** devirler pozitif hukukta bir takım değişikliklere yol açabilir ve işte bu değişiklikler yapıldıktan sonradır ki «olağanüstü» hal meşruiyet temellerine kavuşabilir. Nitekim Fransa'da 1799 Anayasasının 92 nci maddesiyle Kıta Avrupası Hukukunda «olağanüstülük»ün hukuki dayanakları tesbit edilmiştir. Gene Fransa'da 1914-18 yıllarında ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra POİNCARE devrinde yetki kanunları ile bazı özel düzenlemeler yapılmış idi. Kanun gücünde kararname

(Decret-101) lerin bir olağanüstü devrede kullanılması da gene sözkonusu siyasi olayların ne gibi değişikliklere yol açabileceğini anlatmaktadır. İngiliz Hukukunda ise 1939 tarihli «Emergency Power Act», olağanüstü durumlarda ne gibi yetkilerin kullanılacağını düzenlemektedir. «Regulations» adı verilen kararnameler olağanüstü durumlarda kullanılmaktadır. **Olağanüstü** halin bir rejim değişikliğine yol açması takdirinde «NORMLAR HİYERARŞİSİ» de değişeceğinden asli kurucu iktidarın kendi rejim anlayışını yansıtan düzenlemeler yapabileceği tabiidir. Gene bir olağanüstü devre mevcut Anayasayı değiştirebilir. Bunun da siyasi bilim açısından bir anlamı olabilir. Ne var ki, sadece bir olayın, ya da devrenin «olağanüstü» sayılması, kanunların uygulama şartlarının değişmesini mucip olamaz. Bahusus hakkımızda emeklilik işlemine karar verildiği Mart 1971 ortasında ülkemizde Anayasamızın ve çeşitli kanunlarımızın öngördüğü resmi bir «olağanüstü» durum ilan edilmiş de değildi. Sübjektif kriterler kullanarak içinde yaşanılan herhangi bir durumu **«olağan»,** ya da «olağanüstü» diye nitelemek ve böyle bir nitelemeden hareketle kanun uygulamasında usul ve kural dışı sapmaları mazur görmek hukuken savunulması güç bir durum yaratır. Davalı Bakanlık ise, işlemlerde «kamu yararı»nın esas alındığından bahisle bu «olağanüstü durumda» kamu yararının tercih edildiğini söylemektedir. Sanırız ki böyle bir değerlendirme «Kamu yararı» kavramının İdare Hukuku ilkelerine aykırı şekilde yorumlanması demek olacaktır. Çünkü «Kamu yararı», devletin bütün işlemlerinde bulunması gereken bir unsurdur ve İdare, bütün eylem ve işlemlerinde «Kamu Hukukunun kurallarına» bağlıdır. Ama devletin hiç bir gerekçe ile yurttaşın haklarını çiğnememesi de gerektir. Oysa ki davalı Bakanlık, «Kamu yararı» ve «Özel yarar»ı bir özel hukuk müessesesi ve ilişkisi olarak yorumlamaktadır. Böylelikle (KAMU YARARI - ÖZEL YARAR) ayırımı yapmakta ve bizim en meşru haklılık nedenlerimizi «....davacının özel **çıkarı..**» şeklinde niteleyip yorumlayabilmektedir.

7. Kaldı ki Anayasanın 114 ncü maddesinde, İdarenin her türlü eylem ve işleminin «HİÇ BİR HALDE» yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamayacağı hüküm altına alınmış bulunmaktadır ve üstelik işbu maddenin gerekçesinde de bu husus aynen şu cümlelerle ifade edilmektedir: «..Bundan başka, madde metninde HİÇ BİR HALDE deyiminin kullanılmasındaki maksat, yargı denetiminin Sıkıyönetim gibi olağanüstü hallerde de ortadan kalkmayacağını belirtmektedir..» Binaenaleyh, dava konusu işlemi bir «olağanüstü»lük ilcasiyle yapılmış bir işlem olarak mazur göstermek iddiası bu yönü ile de mesnedsiz kalmaktadır. Diğer taraftan Danıştay 12 nci Dairesinin Esas: 1965/199, Karar: 1968/14 sayılı kararı ile olağanüstü hallerde bile kamu kudretinin «...kanunların tayin ettiği hudutlar ve objektif kıstaslara uygun olarak...» kullanılması gerektiği yolundaki gerekçesi de olağanüstü durumlarda dahi kanun hakimiyetinin esas alınacağını açıkça belirtmiş bulunmaktadır (Danıştay Kararlar Dergisi 123-126. Sayfa 497). Nerede kaldı ki yukarıda da bir nebze dokunulduğu veçhile, hakkımızda emeklilik işleminin uygulandığı sıralarda, Anayasamızın ve kanunlarımızın «olağanüstü» hal olarak nitelediği bir durum da resmen mevcut ve mer'i değildi. Binaenaleyh, davalının «olağanüstü hal» teorisi ve gerekçesi ne kamu hukukunda ve ne de pozitif hukukumuzda yeri olmayan mücerred bir müdafaa mahiyetinden öteye gidememekte ve dava konusu işlemin bir «olağanüstülük» ilcasiyle yapılmış bir işlem sayılarak ŞEKİL ve USUL riayetsizlikleri gibi iptal nedenlerinin mazur gösterilmesi iddiası bu yönü ile de mesnedsiz kalmaktadır.

8. Cevap dilekçesinin VI ncı maddesinde: «...Anayasanın 6 ncı maddesine ve gerekçesine nazaran yürütme organı, kanunlar çerçevesinde hareket etmek ve fakat kanunların yürütülmesini sağlamakla yükümlüdür..» denilmekte ve böylece gene «olağanüstü» durumlarda bazı kanunların uygulanmayabileceği ileri sürülmektedir. Oysa ki, ne Türk Hukuk Sisteminde, ne de Danıştay kararlarında böyle bir iddiayı doğrulayıcı bir hüküm ya da

karar mevcuttur. Anayasanın 6 ncı maddesine dayanan davalı Bakanlığın, Anayasamızın; «yasama, yürütme ve yargı organlarıyla idareyi bağlayan» temel hukuk kuralları olduğunu açıkça ve kesinlikle belirten 8 nci maddesini unutur görünmektedir. Anayasanın 6 ncı maddesindeki «yürütme görevi», «..kanunlar çerçevesinde» yerine getirilir ve bu görev yerine getirilirken de Anayasanın 8 nci ve 114 ncü maddeleri esas alınır.

9. Dava dilekçemizde: «Cumhuriyetin geleceğini ağır bir tehlikeye düşürme» ithamı ile istifa zorunda bırakılan hükümetin, İdare hukuku bakımından da «yetkisiz» olduğunu söylemiştik. Her ne kadar davalı Bakanlığın Cevap Layihasında açıkladığı gibi: «...Hükümetin idare kudretine dayanarak günlük işleri yürütebileceği izahtan vareste» ise de, General ve Amirallerin topluca emekliye sevklerini «günlük cari» işlerden saymaya herhalde imkan yoktur. Nerede kaldı ki aynı cevap layihasında bir taraftan hakkımızda uygulanmış olan emeklilik işleminin «...devletin güvenliği», «..Türk Silahlı Kuvvetlerinin yüksek menfaati...» ile ilgili «olağanüstü» bir olayla münasebettar olduğu iddia ve ifade edilirken, diğer taraftan da aynı işlemin «günlük bir işlem» olarak tavsif olunmak istenmesini ne hukuk açısından, ne de mantık kurallarıyla izah etmeye imkan yoktur.

SONUÇ VE İSTEM

İlk dava dilekçemizde de açıklandığı gibi, hakkımızda uygulanan emeklilik işlemi hiçbir hukuki temele dayanmamakta, üstelik dilekçemize verilen cevap da iddialarımızı doğrulamaktadır. 521 sayılı kanunun 82 nci maddesine istinad edilmek istenmesi ancak işlemin yargı yoluyla denetlenmesini engellemek amacına matuf bir eğilim olarak izah edilebilir. Fiilen 32 yıllık bir subaylık hizmeti dönemini en objektif tarzda aksettirecek olan ve bugün hangi davranış içinde bulunup hangilerinde bulunamayacağımızı belirtmek bakımından en güvenilir kanaatlerin saptanmasına imkan vereceğine şüphe edilmemek gereken şahsi dosyamız ve sicillerimiz incelenme-

den verilecek karar, davanın özüne ve niteliğine uygun olarak verilmiş sayılamaz.

Bu nedenlerle, tüm sicillerimizi havi şahsi işlem dosyamızın getirtilerek yürütmenin durdurulması konusundaki istemimizin yeni baştan incelenmesini ve müteakip incelemelerin duruşmalı olarak yapılmasını saygı ile arz ve talep ederim. 30 Eylül 1971

Celil GÜRKAN
Emekli Tümgeneral

Danıştay, Davamıza Bakmaktan Çekinir Görüyor

Bilindiği gibi 12 Mart Muhtırasının verilmesiyle girilen dönemde, 1961 Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi, yeni hükümler eklenmesi öncelik taşıyan konulardan biri idi ve özellikle Genelkurmay Başkanlığı, yükselme, emeklilik ve atama işlemlerinde Danıştay'ın, kendi görüşü ve tasarrufu aleyhine zaman zaman aldığı yürütmeyi durdurma ya da iptal kararlarından son derece şikayetçi olduğu ve bu nedenle, asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetiminin, kurulacak bir Askeri Yüksek İdare Mahkemesine devredilmesini istediği için, böyle bir Anayasa değişikliğinin bir an önce yapılmasını arzuluyordu. Nitekim, partilerüstü Başbakan Nihat ERİM'in, İstanbul'da Dragos'taki yazlığında hükümet üyelerinden Adalet Bakanı İsmail ARAR ile birlikte esaslarını hazırladığı Anayasa değişiklikleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçmiş ve 22 Eylül 1971 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu değişiklikler arasında 114 ncü maddeye eklenen bir fıkra ile «asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetimi, Askeri Yüksek İdare Mahkemesince yapılır» hükmü de yer alıyordu. Başka davalar için ne yolda hareket edilmiştir bilemem ama Danıştayın işte bu «Askeri Yüksek İdare Mahkemesi» kurulacağına ilişkin Anyasa değişikliği karşısında, bizim davamızla ilgili olarak bir türlü anlayamadığımız bir tavır değişikliğine girdiğini söyleyebilirim. Böyle bir yargıya varırken duygusal düşünmediğimi de hemen ifade edeyim.

Türk Hukukuna yeni kuruluşlar getiren 1961 Anayasası, 20 Temmuz 1961'de yayınlandığında, yeni oluşturulacak kuruluşlar çalışmaya başlayıncaya kadar eski kuruluşların ne yolda ve nasıl işlem yapacaklarını, nasıl çalışacaklarını açıkça belirterek: «Bu Anayasaya göre kurulacak organ, kurum ve kurullar, kuruluş kanunları yürürlüğe konularak görevlerine başlayıncaya kadar, bu konularda hükümlerin uygulanmasına devam olunur» demiş, kuruluşa değin geçen zamanda yapılacak işleri ve uygulanacak yöntemi göstermiş idi. Oysa ki Muhtıra döneminde yapılan 12 Eylül 1971 tarih ve 1488 sayılı Anayasa değişikliğinde böylesine bir kural getirilmesi unutulmuştu. «Kanun koyucuya hata yüklenemez» kuralına karşın, bu unutma gerçek bir olgu idi.

İşte bu durum, Danıştayı, 22/9/1971 tarihinden itibaren asker kişilerle ilgili yönetsel eylem ve işlemlerden ötürü açılmış (ya da açılacak) davalarla (yaklaşık 3,000 dava) ilgilenmemek ve «nasıl olsa bir Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulacak, bu davalara da o baksın, biz ilgilenmeyelim!» demek gibi garip bir tutuma itmiştir. Kaldı ki, 1488 sayılı Anayasa değişikliğinin geçici 17 nci maddesine göre, Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin, **22/9/1971 tarihinden itibaren altı ay içinde çıkarılacak yeni bir yasa ile kurulması öngörülmüştü.** Bu durumda Danıştay, bizleri ve dahası o günden sonra davacı duruma düşecek tüm asker kişileri, hukukun asla hoşgöremeyeceği bir çıkmaza itiyor, «mercisiz ve hak arama özgürlüğünden yoksun» bırakıyordu!.. Bu, o tarihte yürürlükte bulunan Anayasanın: «Herkes meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.... Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz» diyen 31 nci maddesindeki hak arama özgürlüğünü ortadan kaldıran ve yetkili bir mahkemenin, davaya bakmaktan istinkaf edemeyeceği hükmünü ihlal eden bir tutumdu. Koskoca Danıştayın da: «TAĞMAÇ ne der?» gibilerden yersiz bir endişe ile hareket etmediğini sanmak isterim.

Anayasa Mahkemesi Başkanı:
«Mutlak Butlan İle Malüldür» Diyor.

Danıştayda açtığımız davaya, yukarıda açıkladığım Anayasa değişikliği ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulmasının öngörülmesi gerekçesi ile Danıştayın bakmama yolundaki karar ve tutumunu şikayet etmek için merci arayıp duruyorduk. Anayasa Mahkemesi Başkanı merhum Muhittin TAYLAN'ı ziyaret edip içimizi dökmek ve onun görüşünü almak istedik. Önceden randevu aldık. Hiç unutmam bir arefe günü, ya da bayramın hemen ertesine rastlayan bir gündü. Topluca Selanik caddesindeki binada ziyaretine gittik. Rahmetli TAYLAN, bayram tebrikinde bulunmak üzere kendisini ziyaret için bitişik odada toplanan Anayasa Mahkemesi büro mensuplarını bekletme pahasına bizleri kabul etme nezaketini gösterdi. Şeker ikram etti. Arkadaşlar adına ben konuştum. Durumu, Danıştayın bizim davamız hakkında takındığı «dosyalarımızı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulup faaliyete geçinceye kadar bekletmek ve bu arada bizim davalarımıza bakmamak» yolundaki tavrını etraflıca anlattım. Öteki arkadaşlarım da tamamlayıcı bilgiler verdiler. Başkan TAYLAN, işin başından itibaren bizim durumumuzu gazetelerden izlediğini belirten bazı sözler söyledi. Hatta not defterini karıştırarak benim adımı bulup, hakkımda çok kişilerden övücü sözler işittiğini ifade ederek aynen şöyle dedi :

— Sizin gibi genç ve değerli subaylarımızın, Ordumuzda hizmet veremez duruma düşmelerine ben de çok üzüldüm. Danıştayda açtığınız yürütmeyi durdurma ve emeklilik kararının iptali davasına gelince, sizlerin de iyi bildiğiniz gibi, yasa gereği bizim Anayasa mahkemesinin bakacağı davalar, inceleyip karara varacağı konular bellidir. Sizlerin davalarınız doğrudan bizim mahkemenin kompetansına girmez. Ancak kendisi de bir yüksek yargı organı olan Danıştayımız, şu ya da bu nedenle sorunu bize intikal ettirir ise o zaman bizim konuya girmemiz sözkonusu olabilir. Bunun dışında herhangi bir res-

mi fikir, mütalaa beyan etmek mahkememize düşmez. Ancak şunu söyleyebilirim ki, altı aya kadar çıkarılacak özel kanundan sonra kurulması düşünülen Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulup faaliyete geçinceye kadar geçecek süre içinde, Danıştayın, söylediğinize göre Nisan 1971'de açmış olduğunuz davaya bakması gerekir kanısındayım. Hatta Anayasa değişikliğinde aksine bir hüküm bulunmadığına göre, diyebilirim ki bahis konusu Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, yasası çıkıp da kurulmuş ve yarın saat 09.00 da resmen faaliyete geçecek bile olsa, Danıştay, bugün saat 17.00 ye kadar elindeki dosyalara bakmakla yükümlüdür. Binaenaleyh arkadaşlarımız ne düşünüyorlar bilemem ama söylediğiniz karar ve tutum, hukuk deyimi ile ifade edeyim MUTLAK BUTLAN İLE MALUL'dür.» (Kesin şekilde geçersizlik ile sakatlanmış bir karardır.)

Rahmetli TAYLAN'a, gösterdiği yakın ilgiden ötürü teşekkür edip ayrıldık. Sokakta giderken, aramızda yaş durumları gereği Osmanlıca deyimlerle pek tanışık olmayan benden genç arkadaşlarıma Anayasa Mahkemesi sayın Başkanının söylediği «mutlak butlan ile malüldür» tümcesinin açıklamasını yapıyordum!

Danıştay Görevsizlik Kararı Veriyor

«Anayasada değişiklikler yapılacak ve bir Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulacak» diye, başından beri davamızı ağırdan alan Danıştay 10 ncu Dairesi, beklenen Anayasa değişikliğini gerçekleştiren 22/9/1971 tarih, 1488 sayılı yasanın Resmi Gazete'de yayınlanması üzerine rahat bir nefes almış ve GÖREVSİZLİK KARARI verip birbiri ardından biz davacılara tebliğ etmiştir. Ancak ben burada, gözümüzden kaçmayan garip bir durumu açıkça belirtmeden geçemeyeceğim.

Bir Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulması yolundaki Anayasa değişikliğinin ışığı altında, İhsan OLGUN'un Başkanlığındaki 10 ncu Daire, değişik raportörlerin, kelimesi kelimesine aynı olarak tek bir metin halinde «T.C. Anayasasının 22/9/1971 gününde yürürlüğe

giren 1488 sayılı kanunla değişik 140 ncı maddesine göre bu gibi davaların incelenmesi, Yüksek Askeri İdare Mahkemesinin görevine girdiğinden, aynı değişik madde hükmünce bu mahkeme kurulup işlemeye başladığında devri yapılmak üzere DOSYANIN İŞLEMDEN KALDIRILMASI gerekir» şeklinde belirttikleri standart görüşe dayanarak aşağıdaki standart kararı almış ve davalılara tebliğ etmiştir :

Türk Milleti Adına

Hüküm veren Danıştay 10 ncu Dairesince işin gereği düşünüldü :

521 sayılı Danıştay kanununun 74 ncü maddesi hükmüne göre dava dosyası incelendi. T.C. Anayasasının 22/9/1971 gününde yürürlüğe giren 1488 sayılı kanunla değişik 140 ncı maddesinde: «asker kiişlerle ilgili idari eylem ve işlemlerinin yargı denetimlerinin Askeri Yüksek İdare Mahkemesince yapılacağı açıklanmış olup mezkur kanunun yürürlük tarihinden sonra bu gibi davalara bakmak Danıştayın görevi dışında bulunduğundan, resmen yapılan emeklilik işleminin iptali isteği ile açılan davanın GÖREV YÖNÜNDEN reddine..... OYÇOKLUĞU ile karar verildi.»

Bu kararın altında gene Daire Başkanı İhsan OLGUN'un da imzası vardır ve Başkan GÖREVSİZLİK KARARI doğrultusunda oyunu kullanmıştır!

Karara karşı çıkan ve dolayısıyla Daire kararının OYBİRLİĞİ ile değil de OYÇOKLUĞU ile alınmasına neden olan üyelere gelince, işte burada, yukarıda da kısaca değindiğim ilginç bir tablo ile karşılaşıyoruz. Şöyle ki, davacı arkadaşlarımızdan Kurmay Albay Bahattin TANER günlerden bir gün Danıştayın 10 ncu Dairesine uğruyor ve dava dosyasının ne safhada olduğunu soruyor. Kendisine Dairenin OYÇOKLUĞU ile GÖREVSİZLİK kararı verdiği, kararın ve karara katılmayarak muhalif kalan iki üyenin ortak muhalefet şerhlerinin yazıldığı, geriye klişe cevap formundaki «davacı», «vekili», «raportör» ve «kanun sözcüsü» ile bunların düşünceleri bölümle-

rinin, çoğunluk kararına katılan Başkan ve üyelerle karşı oy kullanan üyelerin adlarının doldurularak davacılara tebliğ edilme işinin kaldığı söylenmiş ve merakını gidersin diye olacak, yukarıda saydığım bölümleri henüz doldurulmamış olarak karar ve azınlık oyu metninin teksir edilmiş bir kopyesi verilmiş.

Albay TANER'in getirdiği kararı inceledik. Raportörün görüşü ile TÜRK MİLLETİ ADINA diye başlayan Daire çokluğu kararı, yukarıya aktardığım şekilde idi. «Azlık Oyu» başlığını taşıyan ve sık satır yazılmış tam dört sayfadan oluşan muhalefet şerhi ise - ki bu muhalefet notunu da hukukçularımızın dikkatle incelemelerine sunmuş olmak için aşağıya aynen almak gereğini duydum - iki sayın üye tarafından imzalanmak üzere hazırlanmış görünüyordu: Üye: Yeredoğ KİŞİOĞLU ve Üye: Şükran ERSÜMER....

Açıkça görülen durum şu idi: Daire Başkanı İhsan OLGUN dahil, üç üye, Anayasa değişikliği sonucu, Danıştayın, bizim davalarımıza bakmaması gerektiği görüşü ile GÖREVSİZLİK kararı vermişler, diğer iki sayın üye ise, «... yukarıdan beri belirtilen hukuki sebepler karşısında, Danıştayın, halen **sözkonusu idari davalara bakmakla görevli durumunun devam ettiği** pek açık bulunduğundan, davanın incelenmesine girişilmesi gerekmektedir. Hukukun tamlık ve yeterliğine önem verilmeksizin aksine olarak verilmiş bulunan GÖREVSİZLİK kararına karşıyız» tümcesi ile bağladıkları muhalefet şerhini vererek bu karara karşı çıkmışlardır.

Artık zarlar atılmış ve Danıştay 10 ncu Dairesinin kararı gün ışığına çıkmıştı. Kararın yazılıp tarafımıza tebliğ edilmesini beklemekten başka yapacak bir şeyimiz yoktu. Nitekim beklemeye başladık.

Tarih 22 Şubat 1972... Hakkımızdaki emekliye sevk kararı ile ilgili olarak yürütmenin durdurulması ve kararın iptali için dilekçe ile yaptığım başvuruya, davalı Milli Savunma Bakanlığının «Replicatio ve Duplicatio» (cevaba cevap ve cevabın cevabına cevap) işlemlerinde iki kez mehil istemek suretiyle işi uzatmasına ek olarak,

Danıştayın da Anayasa değişikliğini bekleme bahanesiyle kararını ertelemesi sonucu tam 10 ay 12 gün sonra 10 ncu Dairenin 10/11/1971 tarihli GÖREVSİZLİK kararını resmen tebellüğ ettim. Tebliğ zarfını açtım. Üstte daktilo ile beyaz kağıda yazılmış ve resmi mühürle mühürlenmiş karar, arkasında üçüncü hamur teksir kâğıdına yazılmış, her sayfası resmi mühürle mühürlenmiş dört sayfalık (Azlık oyu) başlıklı muhalefet şerhi... Her ikisi de daha önce Albay Bahattin TANER arkadaşımızın getirdiği karar ve muhalefet şerhinin kelimesi kelimesine aynı. Ancak bir fark var. Düşündürücü, şaşırtıcı bir fark.. Muhalefet şerhinin dördüncü son sayfasının altında iki imza bloku mevcut. Biri Üye: Şükran ERSÜMER yazılı ve altı imzalı. Öteki imza bloku Üye: Yeredoğ KİŞİOĞLU yazılı ama her nedense sonradan silgiyle silinmiş ve tabii altı da imzalanmamış!... Demek oluyor ki başlangıçta ÇOKLUK kararına karşı çıkan iki sayın üyeden biri (Sayın Yeredoğ KİŞİOĞLU) bana tebliğ edilen kararı alan beş kişilik heyete dahil olmamış. Öyle olunca da muhalefet şerhi veren üye (Sayın Şükran ERSÜMEN) bu muhalefetinde tek kalmış ve dolayısiyle de Azlık oyu notunun son cümlesinin son sözcüğü teksirde «kararın karşısındayız» diye yazılmış iken, tükenmez kalemle «kararına karşıyım» şeklinde düzeltilmiştir. Bir bakıma doğal. Çünkü, görevsizlik kararına karşı muhalefet şerhi veren üye sayın Yeredoğ KİŞİOĞLU, benim dosyamı karara bağlayan beş kişilik heyette yer almamış görünüyordu. Ama işi biraz derinleştirince hayretle görüyoruz ki benzer isim silintisi, arkadaşım Tümgeneral Şükrü KÖSEOĞLU'na tebliğ edilen kararın muhalefet şerhinde de mevcut. Buna karşılık, gene arkadaşımız Tuğgeneral M. Ali AKAR'a tebliğ edilen kararın altındaki isimden biri Yeredoğ KİŞİOĞLU'na ait ve karara ekli Azlık oyu notunun altında da gene aynı sayın üyenin adı ve imzası var. Bu yüzden, dava durumları aynı olan üç General için Danıştay 10 ncu Dairesi GÖREVSİZLİK kararı veriyor, bu kararını kelimesi kelimesine aynı ifadelerle dile getiriyor, ama bunlardan biri için iki üye, iki-

si için de tek üye karşı oy kullanıyor! Sayın Yeredoğ KİŞİOĞLU, benimle General Şükrü KÖSEOĞLU'nun durumumuzu, öteki arkadaşlarımızın - örneğin Tuğgeneral M. Ali AKAR'ın - durumundan farklı mı değerlendiriyordu ki General AKAR lehine gösterdiği muhalefeti bizlerden esirgemişti? Ve bunun için de ikimizle ilgili kararı imzalayacak kurulda yer almadı, bilmiyorum, çözülmesi gücümüz dışında kalan bir bilmece...

Bu arada, grubumuzdan bir başka davacı arkadaşımızın, aynı içerikteki yürütmeyi durdurma başvurusunu inceleyen Danıştay Nöbetçi Dairesi de - Danıştay adli tatile girmiş bulunduğu için olacak - 5 kişilik üyeden üçünün oyları ile YÜRÜTMEYİ DURDURMA isteminin reddine hükmetmiş, öteki iki üye, daha önce de belirttiğim gerekçelerle bu çoğunluk kararına karşı çıkmışlardır. Tabii Daire Başkanı İhsan OLGUN, burada da davacı arkadaşımızın - bir başka deyimle haklılığını göz yaşları ile teyid ettiği grubumuzun - istemi aleyhine kullanmıştır!..

T.C.
D A N I Ş T A Y
10 ncu Daire
Esas No :
Karar No :

AZLIK OYU

Anayasa değişikliğinin Danıştay'a ilişkin 140 ncı maddesinin son fıkrasında (asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetimi Askeri Yüksek İdare Mahkemesince yapılır. Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, başkan ve üyelerinin nitelikleri ile atanmaları, disiplin ve özlük işleri, hakimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre, kanunla düzenlenir.) denilmiştir.

1 — Anayasa, yürürlüğe giren bu hükümleriyle ayrı bir yargı organıyla gerçekleştirmek istediği asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetimini

bu organın kurulmasının ve işlemesinin hangi hukuki tasarrufla düzenleneceğini bildirmiş ve o tasarrufun yapılması şartına bağlı ve o zamana bırakılmış bir uygulama ve icra bahis konusudur. Başka deyimle, asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin Askeri Yüksek İdare Mahkemesince yargı denetimi uygulaması, bu hukuki tasarruf yapıldıktan ve sözü geçen mahkeme kurulduktan sonra yani ilk şartlar yerine geldikten sonra mümkündür. Bu hal, yürürlüğe konulan ve yukarıya alınmış bulunan hükmün muhtevasının gereğidir. İlk şart olan kuruluş tamamlanıncayadek genel idari yargı denetim yeri olan Danıştay'ın görev ve yetkisi Anayasaca kısıtlanmamıştır, olduğu gibi durmaktadır.

Bir başka bakımdan incelenirse; değişik 140 ncı maddenin son fıkrasının yürürlüğe girmesi, fıkra hükmünün içeriğinde olan yeni hukuki durumların oluşulmasıdır ki devletin yürütme organı Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşunu, işleyişini, yargılama usullerini, Başkan ve Üyelerinin atanmalarını.. düzenleyen kanun tasarısı hazırlamak ve yasama organı da kanunu yapmakla ve bundan sonra kanunda belirlenen yerler, Başkan ve Üyeleri ve kuruluşa giren personeli atamakla ödevli durumdadırlar. Kuruluş tamamlanıp Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin çalışmaya başlamasıyla asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin, dava açılması halinde, yargı denetimi bu mahkemede yapılacaktır. O zamana kadar asker kişilerden idari yargı yoluna başvurmuş veya başvuracak olanların yargı denetim organı ve usulü için herhangi bir hukuki durum belirlenmediğine ve hak arama hürriyeti ve yargı denetimi hiç bir kimse için durdurulmadığına göre bu konuda Anayasaca genel idari yargı organı olan Danıştay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi için kanun yapılıp kuruluş ortaya çıkana ve bu suretle şart gerçekleşenedek görevli ve yetkili durumunu muhafaza eder. Danıştay'ın genel görevli ve yetkili durumunu 140 ncı maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarındaki hükümleriyle belirlemiş bulunan Anayasanın bu temel kuralına bağlı kalınması zorunludur.

Anayasanın 140 ncı maddesinde yapılan değişiklik gereğince, 521 sayılı Danıştay Kanununun, değişikliğin yürürlüğe girmesinden itibaren 6 ay içinde değiştirilmesi ve yine değişiklik gereğince askeri yargı ile ilgili kanunların da 6 ay içinde değiştirilmesi ve çıkarılacak yeni kanunların gerektirdiği seçim ve atamaların, bu kanunların yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 ay içinde yapılması geçici 14 ve geçici 17 nci maddelerde yer almış olup böylece Anayasa, değişikliğin yürürlüğüyle beraber kendi hükümleriyle Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin hemen kurulmasını görev ve yetkileri ele almasını emretmediği, ancak bir süre şartına bağlamak suretiyle ertelediği açıktır.

Sözü geçen maddelerde Anayasa değişikliği, taliki şartı içeren hükümler getirmiştir ki yeni durumların doğması, şartın gerçekleşmesi zamanına kadar ertelenmiş olup şartın gerçekleşmesinden önce yeni durum oluşmayacağına göre eski durumlar devam eder. Çünkü, hukuk mantıkı yönünden «bir şeyin - bir hukuki durumun - bulunduğu hal üzere kalması asıldır», meğer ki bulunduğu hal üzere devamını durduran aksine bir sarahat bulunsun, Anayasa değişikliğinin incelenen konuda böyle bir sarahatına rastlanamaz, Anayasa, yeni kuruluşa kadar olan geçiş döneminde asker kişiler için Danıştay'ın yargı yetkisini sona erdirmemiştir. Amma, Anayasa koyucu gerekli gördüğü yerde böyle bir sarahat getirmektedir. Nitekim; kamu hizmetlileri sendikalarının başka biçimde bir kuruluşa dönüşmesini öngörmesi üzerine geçici 16 ncı madde ile bu sendikaların faaliyetini yürürlük tarihinden itibaren durdurmuştur. Anayasa koyucu isteseydi, Danıştay'ın genel yetkisinden asker kişilerle ilgili kısmını durdururdu.

2 — Anayasa, kanunla düzenlenmesi şartına bağlı hükümlerinin yürürlüğe girmesiyle aynı konuda eskiden düzenlenmiş kanun hükümlerinin aykırı olanlarını kendiliğinden ortadan kaldırmamaktadır. Ya bir süre ile sınırlandırarak eskiyi de kaldıracak olan yeni düzenlemeyi yasama organına bırakmakta veya iptal davası açma

veya mahkemelerde aykırılığı iddia sistemine bırakarak koymuş olduğu bu sistemin dışına çıkılmamaktadır, ancak Anayasanın kanunla düzenlemeye bırakmaksızın kendi hükümleriyle sonuçlandırılmasını belirgin biçimde ortaya koyduğu ahvalde artık mevcut kanun hükmünün uygulama yeri kalmaz. Yargıtay ve Danıştay Başkanlarının ve Cumhuriyet Baş Savcısının ve Danıştay Başkanunsözcüsünün seçimlerine dair Anayasa'ya konulmuş yeni hükümlerde olduğu gibi,

Anayasaların çeşitli konulara dair getirmiş olduğu sistemi yine kendi içinde aramalıdır. Bugünkü anayasamız, daha ilk yapılışında yürürlüğe girmekle, yeni kurullar göreve başlayıncayadek eski kurulların görevlerine devamını durdurmamış ve eskiden mevcut kanunların aykırılık sebebiyle kendiliğinden ortadan kalkması yolunu tercih etmemiştir. Devlette hizmetleri durdurmamış ve kamu hizmetlerinin ve yargının devamlılığını sağlamıştır. Anayasa yürürlüğe girmekle eskiden mevcut aykırı kanun hükümlerini kendiliğinden kaldırmayı değil; biraz önce belirtilen 149-152'nci maddeleriyle getirdiği Anayasa Mahkemesi yoluyla iptal sistemini tercih ve kabul etmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, 8 nci maddenin Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı konusunda bu üstünlüğü korumak için Anayasamızın koyduğu sistemi 14.8.1963 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 1963/123 sayılı ve 22.8.1964 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 1964/36 sayılı kararlarında saptamış bulunmaktadır. Bu kararlarda: «...Uyuşmazlık ve çelişme durumlarında sonraki kanunun bazı hallerde önceki kanunun aykırı hükümlerini dolayısıyle kendiliğinden yürürlükten kaldırışı gibi, temel hukuk kuralının uyuşmazlığı ve çelişmeyi meydana getiren kanun hükmünü doğrudan doğruya kaldırarak onun yerine geçmesi mümkün değildir. Aykırılığın giderilmesi için mutlaka bir eylem ve işlem gerekir, ki bu da ya yasama yoluyla yahut iptal müessesesinin işletilmesiyle olur» denilmiştir ki Anayasa üzerine en yetkili organ olan Anayasa Mahkemesi bu anlayıştadır.

Anayasa hükümlerinin üstün kural, temel hukuk ku-

ralı olma nitelikleri ve getirilen bazı hükümlerinin usuli hükümlerden olması ve hatta kamu intizamıyle ilgili bulunması; mademki bu değişiklik hükümleri kanunla düzenlemeye ve taliki diğer şartlara bağlı kılınmıştır, yargı organının; temel kurala bağlılığında - Madde 8 - ve kararlarındaki kanunun Anayasaya uygunluğu gözetiminde - Anayasa Madde 132 ve 151 - Anayasanın koyduğu sistem dışına çıkmasını asla mucip olmamaktadır. Yargı organı, ister yeni değişiklikle getirilmiş olsun ve ister eskiden mevcut olsun, Anayasanın getirdiği bu türden bir temel kuralı, usule ait olduğu ve kamu intizamıyla ilgili bulunduğu ve geçmişe yürüyeceği düşüncelerine ve hiyerarşide üstün kural olmasına dayanarak Anayasaya aykırı bulduğu mevcut kanun hükümlerini uygulamasız bırakıp sırf Anayasa hükümlerine göre karar veremez. Verdiği taktirde; Anayasanın usuli ve esasi diye hiç bir ayırım yapmaksızın 151 nci maddesiyle koyduğu sistemin dışına çıkmış ve bu maddeyle konulan temel kurala bağlı kalmayarak Anayasanın 8 nci maddesi hükmüne aykırı hareket etmiş olur.

Anayasanın 132 nci maddesinde hakimin Anayasa'ya... göre karar vereceği hükmünün anlamı da, bir kanun hükmünün Anayasa'ya aykırılığı bahis konusu olduğu ahvalde, 151 nci maddeye konulan sistem gereğince karar vermektir.

Burada Anayasamız bakımından varılan zaruri sonuç şudur ki, Anayasa'nın değiştirilen 140 ncı maddesinin son fıkrası hükümleri yürürlüğe girmekle bu hükümlere aykırı bulunan kanun hükümlerini ortadan kaldırmamıştır. Aynı zamanda, Anayasa'nın bu değişiklik hükümleri, mevcut kanunların hükümlerine uygulama yeri bırakmayan türden de değildir.

Anayasadaki bu değişiklik hükümleriyle eskiden mevcut kanunlar ortadan kalkmadığına göre yürürlükte devam etmektedir. Anayasa hükümleri, uygulama kuralları olmayıp temel kurallar olarak konulduklarından, hakimlerin ise kanunları uygulaması esas bulunduğundan yü-

Danıştay, sözü geçen maddeler hükümlerine Anayasa'nın 8 nci maddesi gereğince bağlı kalmak zorunluluğundadır.

Hukuki durum bu yolda olunca; Anayasa hükümleriyle idari davaların hepsine bakmakla görevli ve yetkili kılınmış olan Danıştay bir Anayasa değişikliğiyle bir kısım görev ve yetkileri ayrılarak ve kanunla düzenleme şartına bağlanarak şu veya bu yargı yerine verilmiş olsa dahi, kanunla düzenlenme şartı gerçekleşinceyedek genel olarak tanınmış bulunan görev ve yetkisi icabını yerine getirmek zorunluğundadır. Bu itibarla; kanunu henüz yapılmayan Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşuna değin, Danıştay, asker kişilerin idari davalarına bakmakla ödevli durumdadır. Şu halde, Anayasa değişikliği üzerine Anayasa hükümleri arasında, Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu için tanınan 6 aylık süre içinde asker kişilerin idari davalarına bakacak başka bir idari yargı organı aranması gereksizdir.

Yukarıdanberi belirtilen hukuki sebepler karşısında; Danıştay'ın, halen sözkonusu idari davalara bakmakla görevli durumunun devam ettiği pek açık bulunduğundan davanın incelenmesine girişilmesi gerekmektedir. Hukukun tamlık ve yeterliğine önem verilmeksizin aksine olarak verilmiş bulunan görevsizlik kararına karşıyız.

Üye	Üye
Yeredoğ Kişioğlu	Şükran Ersümer

Danıştay 10 ncu Dairesinin alıp bizlere tebliğ ettiği görevsizlik kararı ile Danıştay serüvenimiz sona ermiş değildi. Nitekim ben ve öteki arkadaşlarım, bu görevsizlik kararının düzeltilmesi için yeni baştan Danıştay'a dilekçe ile başvurduk. Tarih 22 Şubat 1972...

Gene sayın Uğur MUMCU tarafından kaleme alınan bu dilekçemin önemli kısımlarını, okuyucularımın ilginç bulacağı inancı ile aşağıya alıyorum.

rürlükte olan mevcut kanun hükümlerinin ve bunlar arasında Danıştay Kanununun asker kişilerin idari davalarına bakılacağını gösteren hükümlerinin uygulanması zorunluğu vardır.

3 — Hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisini kullanamayacağı Anayasa'nın 4 ncü maddesinde yer almıştır. Bu hükmün gözönünde tutulması gerektiğine göre; Anayasa değişikliği ve özellikle 140 ncı maddenin son fıkrası hükümleri ve geçici 14 ve 17 nci maddeler karşısında, Danıştay'ın asker kişilerle ilgili idari davalara bakma görev ve yetkisi bir süre daha devam etmekte midir? Bu konunun, taliki şartlara bağlı ve 6 ay ertelenmiş ileride kurulacak Askeri Yüksek İdare Mahkemesi yönünden değil; Danıştay açısından bakarak incelenmesi gerekir. Anayasanın Danıştay'a ait ve Danıştay'la yakından ilgili hükümleriyle sorun kendiliğinden olumlu biçimde çözümlenmektedir. Şöyle ki :

Halen asker kişilerle ilgili idari davalara Danıştay'ca bakılması Anayasanın 140 ncı maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarındaki Danıştay'ın kanunların başka idari yargı merciine bırakmadığı konularda idari uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözümlemekle görevli idare mahkemesi olduğu yolundaki açık hükümlerine dayanır. Zira; henüz asker kişilerle ilgili idari davaları, başka yargı merciine bırakan bir kanun ortada yoktur.

Bundan başka; halen Danıştay'ın asker kişiler hakkındaki idari davalara bakması, Anayasa'nın 31 nci maddesindeki hak arama hürriyetine ve mahkemelerin, görev ve yetkisi dahilindeki davaya bakmaktan kaçınmasının yasaklanmış olmasına ve 114 ncü maddesindeki her türlü idari eylem ve işlem hakkında yargı yolunun açık tutulmuş bulunmasına dayanır. Hak arama hürriyetinin ve asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemler hakkında yargı denetiminin, bir intikal devresi süresince ve hatta bir an için dahi olsun, durdurulduğuna dair bir Anayasa hükmünün bulunmaması karşısında, idare mahkemesi olan

DANIŞTAY BAŞKANLIĞINA

Dairesi : 10
Dosya No : 1971/2108
Esas : 1971/2108
Karar : 1971/2408

Davacı : Emekli Tümgeneral Celil GÜRKAN
Son Görevim : Kara Kuvvetleri K.lığı Plan ve Prensipler Bşk.
Adresim : And Sokak Çam Apt. No. 9/13 Çankaya/Ankara
Davalı : T.C. Milli Savunma Bakanlığı
Tebellüğ Tarihi : 22 Şubat 1972
Konu : Danıştay Kanununun 98/c maddesi gereğince, Danıştay 10 ncu Dairesince verilen «GÖREVSİZLİK» kararının düzeltilmesi istemini kapsamaktadır.

HUKUKİ DAYANAKLAR

a. Tarihçe

Danıştay 10 ncu Dairesince verilen «GÖREVSİZLİK» kararı, sadece somut bir dava ile ilgili bir hukuksal sorun değil, aynı zamanda Anayasa ve İdare Hukukumuzla ilgili bir Anayasal sorun niteliğindedir. Bu nedenle konuyu bütün özellikleriyle incelemek gerekmektedir. Talebimizin hukuki temellerini açıklarken konuyu öncelikle tarihi özellikleri çerçevesinde sunmayı uygun bulmaktayız.

1. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde asker kişilerle İdare arasında ilk hukuki uyuşmazlık 24 Kanunsani 1340 tarihli kanun dolayısiyle ortaya çıkmıştır. «Cidal-i Milliyeye iştirak edenlerin sureti taltifleri hakkındaki» 400 sayılı Kanuna göre bazı asker kişiler Danıştay'a dava açarak bu Kanun gereğince «taltiflerini istemişler»di. 400 sayılı Kanunun hükümlerine göre, Kurtuluş Savaşı'nda olağanüstü yararlık gösterenlere, «Milli Cephe» veya «Mın-

taka ve Fırka Kumandanları»ndan veya «Heyeti Milliye ve Hükümeti Mahalliye»den yapılacak soruşturma sonucunda «taltif» edilirlerdi. Bu yoldaki müracaatları reddedilen bazı subaylar Danıştay'a başvurunca, konu Türkiye B.M. Meclisine aksetti. T.B.M.M.nin 1 Aralık 1928 tarih ve 457 sayılı Tefsir Kararında, İdareye tanınan bu yetkinin «mutlak bir takdir yetkisi» olduğu ve yargısal denetim dışında tutulması gerektiği kabul edilmekteydi (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre III, İçtima II, Cilt-6). Bu karar, Türk Hukukunda «Hükümet tasarrufları»nın doğuşu şeklinde yorumlanmakta ve bütün İdare Hukukçularınca eleştirilmekteydi (İsmet GİRİTLİ, Hükümet Tasarrufları ,İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 770, Yıl: 1958, Sayfa: 75 - ONAR, Sıddık Sami: İdare Hukukunun Umumi Esasları, Cilt: 1. 3 ncü Baskı, Sayfa: 460). (Ayrıca sözkonusu kararın tam metni için bakınız: GÖRELİ, İsmail Hakkı, Devlet Şurası, Ankara, 1953, Sayfa 170, v.b.)

2. Askeri kişilerle İdare arasında ikinci büyük uyuşmazlık, olumsuz sicilden dolayı emekliye ayrılan Silahlı Kuvvetler mensuplarının Danıştaya başvurmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Subay sicillerinin Danıştayda incelenmesi Milli Savunma Bakanlığınca sakıncalı görülmüş ve yeniden yukarıda sözü edilen 457 sayılı kararın yorumlanması istenmiştir. Dahiliye Encümeni, «Ordunun disiplini üzerinde müessir bu gibi işlemlerde yargısal denetimi sakıncalı görerek», ...**«askeri inzibat noktai nazarından mahzurdan salim olmadığı..»** gerekçesiyle sicil yoluyla emekli işlemlerinden Danıştaya başvurulamayacağı görüşünü benimsedi. (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: III, İçtima: 3, Cilt: 2) Meclis, Ord. Prof. S.S. ONAR'ın tanımı ile «...maatteessüf bu noktai nazara iştirak etti...». Ve böylece, sicil yoluyla emekliye sevkedilen asker kişiler hakkında Danıştay yolu kapanmış oldu (ONAR, Sıddık Sami. Yukarıda adı geçen eser S: 9 461).

3. Bu sorunun bir yorumla çözümlenemeyeceği kanısına varılarak 18 Haziran 1934 tarihinde 2515 sayılı Kanun yürürlüğe konuldu. Bu Kanuna göre, asker kişilerin terfi, tayin, nakil ve emeklilik işlemleri «Zat işle-

rinin son Tedkik Mercii» adı altında kurulan bir merci tarafından inceleniyordu. Bu Kurul dört üyeden oluşmakta idi. Üyelerden ikisi «Milli Müdafaa Vekaleti Harbiye Dairesi Reislerinden», diğer ikisi de «Büyük Erkanı Harbiyei Umumiye Dairesi Resilerinden» seçilmekteydi. Bu Kurul kararları aleyhine Danıştaya başvurulamazdı. Başvurulabilecek tek merci Yasama Organıydı.

4. Bu Kanunun uygulanmasından bir süre sonra, bu sistemin de sakıncaları görülerek Yargı Denetimi sistemine geçildi. Ancak, 25 Haziran 1938 tarih ve 3410 sayılı kanun, denetim mercii olarak Danıştayı değil Askeri Yargıtayı tesbit etmekte idi.

5. Fakat bir süre sonra, Askeri Yargıtayın bu yetkisi de 1924 Anayasasına aykırı görülerek, 13 Temmuz 1953 tarih ve 6142 sayılı Kanun ile Silahlı Kuvvetler mensuplarının özlük işlerinden doğacak uyuşmazlıklarında Danıştayın tek «GÖREVLİ» yargı mercii olduğu kabul edildi. 1961 Anayasasının 144 ncü ve 521 sayılı Danıştay Kanununun hükümleri de, «İdarenin her türlü eylem ve işlemini...» Danıştay denetimine bağladığı için, Danıştayın bu konudaki «GÖREVİ», Anayasal ilke olarak benimsenmiş oldu.

6. 22 Eylül 1971 tarihli Anayasa değişikliği ile, bu Anayasal ilke değiştirilerek, asker kişilerle ilgili eylem ve işlemlerin denetimi «Askeri Yüksek İdare Mahkemesi»ne bırakıldı.

b. **10 ncu Dairenin Kararı Anayasaya Aykırıdır**

1. Anayasanın değişik 140 ncı maddesinin son fıkrasında, asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin, Askeri Yüksek İdare Mahkemesince denetileceği hüküm altına alınmaktadır. Yine aynı maddede, Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluş ve işleyişi ile, yargılama usulü ve özlük işlerinin, «...**hakimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre**...», kanunla düzenleneceği belirtilmektedir. 1488 sayılı kanunla eklenen Anayasanın geçici 17 nci maddesine göre de bu Kanunun, Anayasanın değişiklik hükümlerinin yürürlüğe girdiği ta-

rih olan 22 Eylül 1971 gününden başlayarak altı ay içinde yürürlüğe konması gerekmektedir. Henüz bu kanun çıkarılmış değildir ve 10 ncu Dairenin «GÖREVSİZLİK» kararından sonra, şu anda asker kişilerin başvurabilecekleri herhangi bir yargı mercii bulunmamaktadır.

2. Bu sonuç, öncelikle Anayasanın 31 nci maddesine aykırıdır. Çünkü, Anayasanın 31 nci maddesine göre, **«..herkes meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle..»** yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir. Şu anda, bu «GÖREVSİZLİK» kararından sonra, yargı mercii önünde «..Davacı» olarak hiç bir «..iddia..» ileri sürememekteyiz. Anayasa değişikliğinden önce «..Davacı..» olarak ileri sürdüğümüz «..iddialar..» da incelenmemektedir. Bu durumda, «..hiç bir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davalara bakmaktan kaçınamaz...» şeklindeki Anayasa hükmü de çiğnenmektedir. «GÖREVSİZLİK» kararına muhalif kalan iki sayın üyenin de belirttikleri gibi, bu durum, «...hak arama hürriyeti ve yargı denetimi hiç bir kimse için durdurulamayacağına dair..» Anayasal haklarımızla çelişmektedir.

3. Anayasanın geçici 8 nci maddesine göre, «..Bu Anayasaya göre kurulacak organ, kurum ve kurullar, kuruluş kanunları yürürlüğe konularak görevlerine başlayıncaya kadar, bu konulardaki hükümlerin uygulanmasına devam olunur..» Bu Geçici Anayasa maddesi de yürürlüktedir. Henüz Askeri İdare Yüksek Mahkemesi kurulmamıştır. Bu mahkeme kuruluncaya kadar, bu konulardaki hükümlerin uygulanmasına devam olunması gerekmekte olup bu gerek Anayasanın amir bir hükmüdür. Bu konudaki hükümler de Danıştayı tek görevli merci olarak tayin ve tesbit etmektedir. Bu maddeye açıklık vermek için, uygulamadan bir örnek sunuyoruz :

a. Anayasanın 142 nci maddesine göre, Uyuşmazlık Mahkemesi, Adli, İdari ve Askeri Yargı Mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını «kesin» olarak çözmeye yetkilidir. Ancak, 1961 Anayasası yürürlüğe girdiği tarihte, 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kanu-

nunda, Askeri Yargı Mercileriyle Adli Yargı Mercileri arasında çıkabilecek görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin hükümler mevcut bulunmamakta idi. Anayasanın geçici 7 nci maddesine göre, Uyuşmazlık Mahkemesi Kanununun, T.B.M.M.nin ilk toplantısını izleyen iki yıl içinde, Anayasanın 142 nci maddesi uyarınca düzenlenmesi gerekirken bugüne kadar çıkarılamamıştır. Bu durumda da, Askeri Mahkemelerle Adli Mahkemeler arasında çıkan uyuşmazlıklar, Anayasada yer aldığı şekilde Uyuşmazlık Mahkemesince değil, 4/6/1930 tarih ve 1684 sayılı Kanun gereğince Yargıtay Ceza Genel Kurulunca çözümlenmektedir.

b. Anayasa Mahkemesi, 4788 sayılı Kanunun iptali için açılan davada bu konuyu tartışmış ve Yüce Mahkeme, Anayasanın Geçici 8 nci maddesine dayanarak, belirlenen sürede yeni Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu çıkmadığından, yeni kanun çıkıncaya dek eski kanunun uygulanacağına karar vermiştir (Resmi Gazete, 22/8/1964 gün ve Esas: 1963/89, Karar No. 1964/36 sayılı karar). Danıştay 10 ncu Dairesince alınan «GÖREVSİZLİK» kararına katılmayan iki sayın üye de bu konuya değinerek: «..Bugünkü Anayasamız, daha ilk yapılışında yürürlüğe girmekle, yeni kurullar görevlerine başlayıncaya kadar eski kurulların görevlerine devamını durdurmamış ve eskiden mevcut kanunların, aykırılık sebebiyle kendiliklerinden ortadan kalkması yolunu tercih etmemiştir..» demekle Anayasa Mahkemesince kabul edilen ilkeyi doğrulamışlardır. Anayasa Mahkemesi, yukarıda gün ve sayısını belirttiğimiz kararında, esas endişenin bir mahkemenin, «...görevini yapmamak ve çalışmasını tamamiyle durdurmak...» olduğunu da belirtmiştir. Bu endişe davamızda bütün özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır.

4. Anayasanın Geçici 16 ncı maddesinde: «Anayasanın 46 ve 119 ncu maddelerinde yapılan değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihte 624 sayılı Kanuna dayanılarak kurulmuş olan Kamu Hizmetlileri Sendikalarının faaliyetleri sona erer...» denilmektedir. Anayasa koyucu, sona ermesinde zorunluk gördüğü faaliyetleri, kesin hük-

mü ile durdurmuştur. Oysa Askeri Yüksek İdare Mahkemesi için bu tür bir hüküm getirmemiş, bu mahkemenin kurulması için bir süre öngörmüştür. «GÖREVSİZLİK» kararına katılmayan iki sayın üye bu noktaya da değinerek: «..Anayasa koyucu isteseydi Danıştayın genel yetkisinden asker kişilerle ilgili kısmını durdururdu» demektedirler.

5. Bu konu üzerinde önemle durulması gereken bir nokta da, «GÖREVSİZLİK» kararının, Anayasanın 140 ncı maddesinin 1 nci ve 2 nci fıkralarında yer alan ifadeler karşısındaki hukuki durumudur. Anayasanın 140 ncı maddesine göre: «Danıştay, kanunların başka İdari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece İdare Mahkemesidir...» Yine 140 ncı maddenin 2 nci fıkrasında Danıştayın: «..kanunla gösterilen işleri yapmakla görevli..» olduğu belirtilmektedir. Danıştayın, «..Genel olarak üst derece İdare Mahkemesi..» olduğu Anayasa ile, görevleri ise 521 sayılı Danıştay Kanunu ile tesbit edilmiştir. «GÖREVSİZLİK» kararına katılmayan iki sayın üyenin belirttikleri gibi, «..halen asker kişilerle ilgili idari davalara Danıştayca bakılması Anayasanın 140 ncı maddesinin 1 nci ve 2 nci fıkralarındaki Danıştayın, kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda idari uyuşmazlıkları ve davaları çözümlemekle görevli İdare Mahkemesi olduğu yolundaki açık hükümlerine dayanır; zira, henüz asker kişilerle ilgili idari davaları başka yargı merciine bırakan bir kanun ortada yoktur...»

Bu konu, Anayasaya aykırı kanunların kendiliklerinden yürürlükten kalkıp kalkmadıkları sorunu ile de ilgilidir. Anayasa, kanunların ne şekilde iptal edileceklerini öngördüğüne göre, bir kanunun kendiliğinden yürürlükten kalkmış sayılması mümkün değildir. (Dr. Sait GÜRAN, Uyuşmazlık Mahkemesinde Başkanvekilliği meselesi, İÜHFM. Sayı 30, Sayfa 1006). İstanbul Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Öğretim Üyesi Prof. Dr. Lütfü DURAN, İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuasının 30 ncu sayısının 992 nci sayfasında yer alan bir makalesinde şu görüşü

ileri sürmektedir: «..Esasen kanunların Anayasaya uygunluğunu dava ve itiraz yollarıyla sağlayan bir yargı denetimi sisteminde, teşrii hükümlerin 'zımnen mülga' sayılması mantıken ve hukuken kabil değildir. Çünkü zımni ilganın sebebi, Anayasaya aykırılık olunca, bunun usulü dairesinde yetkili mercii tarafından tesbit edilmesi lazımdır ve bu ameliye bir tefsir işi sayılamaz..»

Gerçekten Anayasa Mahkemesi, kanunların ancak Anayasa Mahkemesince iptal edilerek yürürlükten kalkabileceğini, «zımni ilga»nın mümkün olamayacağını bir çok kararı ile belirtmiştir. Örnek olarak, 221 sayılı kanunun hakkındaki 5 Eylül 1962 tarihli Resmi Gazete, 10 Ekim 1962, 195 sayılı kanun hakkında 5 Eylül 1962 tarihli, 232 sayılı kanun hakkında 14 Ocak 1965 tarihli, Resmi Gazete 15 Şubat 1965, kararlarını belirtebiliriz.

Danıştay 5 nci Dairesinin Karar: 1962/1002 sayılı kararında: «6435 sayılı kanunun 3 ncü maddesinde, kaza mercilerine müracaat edilemeyeceği yolunda ileri sürülen defi'nin, mezkur Anayasanın Geçici 9 ncu maddesindeki hükmü muvacehesinde varid görülmediği...» yolundaki görüş benimsenmemiştir (HOCAOĞLU, KÖKSAL, KEPEKÇİ, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi Karar Hülasaları. Sayfa: 962).

Bu durumda, gerek 521 sayılı yasa ile uygulama alanı kalmayan 6142 sayılı kanun, gerekse 521 sayılı kanun, «zımni ilga» yoluyla yürürlükten kalkmış sayılamazlar. Türk Anayasa Hukuku sistemine göre Danıştay Kanununun 30 ncu maddesi yürürlüktedir ve bu maddeye göre asker kişilerin davaları Danıştayca incelenir. «GÖREVSİZLİK» kararına karşı muhalefet şerhi veren iki sayın üye bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedirler: «...Anayasadaki bu değişiklik hükümleri ile eskiden mevcut kanunlar ortadan kalkmadığına göre, yürürlükte devam etmektedirler. Anayasa hükümleri uygulama kuralları olmayıp temel kurallar olarak konulduklarından, hakimlerin ise kanunları uygulaması esas bulunduğundan, yürürlükte mevcut kanun hükümlerinin uygulanması esas bulunduğundan, yürürlükte mevcut kanun hükümlerinin

ve bunlar arasında Danıştay Kanununun, asker kişilerin idari davalarına bakılacağını gösteren hükümlerinin uygulanması zorunluğu vardır...».

6. Anayasanın 144 ncü maddesine göre, «..Yüksek Hakimler Kurulu.. Hakimlerin özlük işleri hakkında kesin karar verir. Bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamaz..» Anayasa bu hükmü ile, Yargıçların özlük işleriyle ilgili işlemler dolayısiyle açılacak davalarda, yargısal denetime başvurulamayacağını hüküm altına almaktadır. Anayasanın Geçici 19 ncu maddesine göre ise «...45 sayılı Yüksek Hakimler Kurulu Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 ve 144 ncü maddelerinde yapılan değişiklik gereğince, bu değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirilir...». Bu ilişki, Anayasanın 140 ncı maddesiyle Geçici 17 nci maddesi arasındaki hukuki ilişki ile aynı niteliktedir. 10 ncu Dairenin 1972/201 Esas sayılı davada vermiş olduğu kararla, hakkımızda verilmiş bulunan «GÖREVSIZLİK» kararı arasında ilke ayrılığı ortaya çıkmaktadır. Kemaliye Yargıcı Güngör BENGİYURTLU'nun Yüksek Hakimler Kurulu aleyhine açmış olduğu dava, Anayasanın Yargıçlarla ilgili yargısal denetim yolunu kapayan 114 ncü maddesine rağmen 10 ncu Dairenin dosyaları arasındadır. Sayın Daireniz, bu davada kendini «GÖREVLİ» görmüş ve davanın esasını incelemeye başlamıştır. Ancak görev noktasından aynı özellikleri taşıyan davamız ise GÖREV yönünden reddedilmektedir.

7. Bu konu, davamızın «ZAMAN» yönünden de incelenmesini gerektirmektedir. Hakkımızda uygulanan emeklilik işlemi için 10 Nisan 1971 günü iptal davası açarak bu arada yürütmenin durdurulması talebinde bulunduk. Davalı Bakanlık, dava hakkını kötüye kullanarak altmış günlük ek süreyi istimal etmiştir. Bu arada Anayasa değişikliği de gerçekleşmiş oldu. Bir hukuk düzeni kurum ve kuralları ile bir bütündür. İdare edilenler, bu hukuk düzeninin teminatlarına göre ilişkilerini düzenlerler. Dava açtığımız tarihteki Anayasal teminatlarımız bu «GÖREVSİZLİK» kararı ile elimizden alınmaktadır. Şu an-

da Silahlı Kuvvetler mensupları, Bakanlıkları ile davacı ve davalı olarak iddia ve savunma hakkından yoksundurlar. Sadece bu durumun bile bir hukuk devleti için ne derece bir eksiklik olduğunu sayın Kurulumuzun yüksek takdirlerine bırakıyoruz. (Bu konu basında tartışılmış, Danıştay 2 nci Daire Başkanı Sayın Ahmet ERDOĞDU, MİLLİYET Gazetesinin 13/11/1971 tarihli, emekli Askeri Yargıç Sayın Ahmet KERSE, CUMHURİYET Gazetesinin 3/12/1971 tarihli ve Yargıtay Başsavcısı Yardımcılarından Sayın Remzi BALKANLI, AKŞAM Gazetesinin 5 Ekim 1971 tarihli sayılarında yayınladıkları makalelerle konuya ışık tutmuşlardır.)

8. 12 Şubat 1972 tarihinde Hükümet Sözcüsü sayın Ali İhsan GÖĞÜŞ'ün, Türkiye radyolarından yaptığı açıklamaya göre, Bakanlar Kurulunda görüşülmekte olan Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu tasarısında, başka idari yargı mercilerinde görülmekte olan asker kişilerle ilgili davalarda «GÖREVSİZLİK» kararı verilmesi kanun hükmüne bağlanmaktadır. Bu dahi, sayın Dairenizce verilen kararın bir kanuni temele dayanmadığını anlatmaktadır. Çünkü henüz bu konuya açıklık veren bir kanun hükmü mevcut değildir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi görevine başlayıncaya kadar görevli organların görevlerine devam etmeleri ve «derdesti rüyet» davalara bakmaları Anayasa, kanun ve Hukuk gereğidir.

SONUÇ VE İSTEM

Yukarıda açıklanan nedenlerle, Danıştay 10 ncu Dairesinin 10.11.1971 tarih, Esas: 1971/2108, Karar: 971/2408 sayılı kararının düzeltilmesi arz ve talep olunur.

22 Şubat 972
Davacı
Celil GÜRKAN
Emekli Tümgeneral

Yukarıya çıkardığım ve Danıştay 10'ncu Dairesinin aldığı görevsizlik kararının düzeltilmesi yolundaki başvuru dilekçeme, aynı Daire, 18/12/1972 tarihinde, yani tam

10 ay sonra, aldığı ve tarafıma 23/12/1972 tarihinde tebliğ edilen Esas: 1972/625, Karar: 1972/3465 sayılı TEVDİ KARARI ile yanıt verdi. Karar aynen şöyle idi :

Tevdi Kararı

«Celil GÜRKAN tarafından Milli Savunma Bakanlığına karşı açılan davada Dairemizce 10/11/1971 gün ve 2408 sayılı GÖREV RED yolundaki kararın düzeltilmesi istenildiğinden işin gereği düşünüldü. 1602 sayılı kanunun Geçici 4 ncü maddesi son fıkrasında, Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin görevlerine giren işlerden evvelce karara bağlanmış davalar için kararın düzeltilmesi veya yargılanmanın yenilenmesi istemi halinde, dosyanın hiç bir işleme tabi tutulmadan Yüksek İdare Mahkemesi Başkanlığına gönderileceği ve istemlerin bu mahkemece karara bağlanacağı belirtildiğinden, dosyanın, Askeri Yüksek İdare Mahkemesine gönderilmesine, işbu kararın davacıya tebliğine 18/12/1972 gününde OYBİRLİĞİ ile karar verildi.»

İşbu aşamaya geldikten, 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi yasası çıkarılıp mahkeme kurularak faaliyete geçtikten sonra, bizim, görevsizlik kararının düzeltilmesi yolundaki istemimizin reddi ve sözkonusu yasanın geçici 4 ncü maddesi son fıkrası uyarınca istem dosyamızın, Danıştaydan hiç bir işleme tabi tutulmadan Askeri Yüksek İdare Mahkemesine gönderilmesi elbette yasal bir zorunluluk olmuştu ve Danıştay 10 ncu Dairesinin, başta Başkan İhsan OLGUN olduğu halde, sayın Şükran ERSÜMER ve Yeredoğ KİŞİOĞLU'nu da içeren beş kişilik kurulunun böyle bir tevdi kararını oybirliği ile alması da son derece doğal bir sonuç idi. Bizim verdiğimiz mücadele, Danıştayın, daha ortada Anayasa değişikliği, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulmasına ilişkin 1602 sayılı yasa ve bu yasanın geçici 4 ncü maddesi diye bir şey yok iken, aylarca önce ülkenin tek

ve en yetkili idari yargı organı olan Danıştaya yaptığımız başvurunun, o günün, geçerli yasaları ve mevzuatı içinde incelenip bir karara varılması için verilen bir mücadele idi.

Davalı Bakanlık olarak Milli Savunma Bakanlığının, her iki cevap layıhasını da mehil isteyip geciktirerek vermesi, Danıştayın da yukarıda bütün ayrıntıları ile belirttiğim yetkisini kullanmada çekingen davranışı sonunda, yasası çıkarılacak bir Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulup faaliyete geçer de o mahkemeye ilişkin yasanın geçici 4 ncü maddesi hükmü yürürlük kazanır ise elbette Danıştay 10 ncu Dairesi de böyle bir tevdi kararını oybirliği ile alacak ve dosyamızı başından atacaktı. Nitekim öyle olmuş ve böylece «DANIŞTAY Meydan Savaşı» İhsan OLGUN'un başkanı olduğu 10 ncu Dairenin ve dolayısiyle Danıştayın zaferi ve bizim yenilgimizle sonuçlanmıştı!

Şimdi sıra, Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde vereceğimiz - eğer verecek isek - mücadeleye gelmişti.

Ben kararımı vermiştim: Böyle bir gecenin seherinden hayır beklenemezdi. Danıştayda anlatamadığımız meramımızı, kabul ettiremediğimiz haklılığımızı, olaylara ve sorunlara, ASKERİ DİSİPLİN faktörüne daha çok prim tanıyarak bakacağı - ve de bakması doğal olan - ve üstelik başkan ve üyeleri, Yargıtay, Danıştay ve Askeri Yargıtayda olduğu gibi Anayasada açıkça belirtilmiş organlar tarafından değil de idare tarafından seçilmiş bir yargı organı önünde anlatmamızın ve kabul ettirmemizin mümkün olabileceğine inanmış değildim. İşi oluruna ve akışına bıraktım. Bundan sonraki gelişmeler şöyle oldu:

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2 nci Dairesinin 4 Haziran 1973 tarih ve Evrak: 1973/642, Esas: 1973/390 sayılı ara kararı, 18 Haziran 1973 günü tarafıma tebliğ edildi. Bu kararda:

Türk Milleti Adına

«Hüküm veren Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2 nci Dairesi, 4/6/1973 günü görüşme salonun-

da toplandı. Üye raportörün açıklamaları dinlendikten sonra konu görüşüldü.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

Davanın durumu ve olayın tasvir şekline göre, yürütmenin durdurulmasına ilişkin istemin, 1602 sayılı kanunun 62 nci maddesi uyarınca **REDDİNE,** kararın taraflara tebliğine.... OYBIRLİĞİ ile karar verildi.»

Bu kararın altında, bir Tank Albayı olan Başkanın, biri Jandarma Albayı, üçü Askeri Hakim Albay olan dört üyenin imzaları vardı ve yazgının ne acı oyunu idi ki üye Hakim Albaylardan biri de, daha üç sene önce Adapazarı'nda Tümen Komutanı olarak bulunduğum sırada karargahımda Adli Müşavir olarak ve Yarbay rütbesiyle görev yapmış olan askeri hakim idi!

Aradan bir ay kadar süre geçtikten sonra, bu kez, davalı Bakanlık olan Milli Savunma Bakanlığının, mehil isteme nedeniyle dava dosyası henüz Danıştayda iken veremediği ikinci cevap layihası 25 Haziran 1973 tarih Hukuk Müşavirliği: 20965/3/e-246-1973 sayılı), 27 Temmuz 1973 tarihinde tarafıma tebliğ olundu.

Bakanlığın bu yanıtını da, dikkat çekici ve ibret verici saydığım için buraya alıyorum.

T.C.
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI
ANKARA

Huk. Müş. : 20965-3/e-246-1973
Konu :

ASKERİ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ
BAŞKANLIĞINA

Gnl. Evrak : 973/642

Davacı : Celil Gürkan, Em. Tümgeneral
And Sokak Çam Apt. No: 9/13
ÇANKAYA-ANKARA
Davalı : Milli Savunma Bakanlığı
Dava Konusu : 2 nci cevap layihası.
Tebliğ Tarihi : 12.6.1973

C E V A P L A R I M I Z

Davacı bu ikinci dilekçesinde de genel olarak ilk iddialarını tekrarlamakta ve birinci cevap layihamızı cerhetmeye çalışmaktadır.

1. 42 sayılı kanunun yürürlükte bulunduğu 1 nci cevap layihamızda etraflıca açıklanmıştır.

2. Emekliye sevk işleminin esas mesnedinin disiplinsizlik olduğu ancak ahval ve şartların 926 sayılı kanunun öngördüğü şekilde sicil düzenlemesine imkan vermediği bu sebeple 42 sayılı kanunun uygulamaları yolunun tercih edildiği 1 nci cevap layihamızda açıklanmıştır. Davacı bu iki hususu bazı mantık oyunları ile cerhetmeye çalışırken cümlelerimize başka manalar vermek istemektedir. Halbuki 1 nci cevap layihamızda IV, V, VI numaralı paragrafları iyice incelenir ise sadece savunmadan birkaç cümle alarak çelişki iddiasında bulunmanın mümkün olamayacağı anlaşılabilir.

3. İstifa etmiş bir hükümetin Cumhurbaşkanının ka-

rarı ile yeni hükümet kuruluncaya kadar hizmete devam etmesi ve bu hükümete ait Bakanın emeklilik işlemini tekemmül ettirmesinin kanuna aykırılığı bulunmadığı 1 nci cevap layihamızın VII numaralı paragrafında izah edilirken hükümetin günlük işleri yürütebileceği belirtilmiştir. Sırf günlük işler deyimine dayanarak olağanüstü durumdan bahisle emekliye sevkediliyoruz. Sonradan bu iş günlük iş sayılıyor diye çelişkiden bahsetmekte, yukarda belirtildiği gibi mantık oyunları ile uğraşmaktan ileri gitmemektedir.

İstifa eden hükümetin yenisi seçilinceye kadar görevini yürütmesi kararlaştırılmış ise, bu hükümet iktisadi sahada yeni planlar öngörmeyecek, siyasi sahada yeni bağlantılara girmeyecek demektir. Yoksa planlanmış veya kararlaştırılmış işleri de yürütmeyecek demek değildir. Günlük işler deyimi ile, iktisadi, siyasi ve sosyal konularda yeni hedef ve planlar ve bağıtlara girişmeksizin, mevcut statüyü devam ettirmenin ifadesi istenmiştir. Kamu personelinin terhis, tayin, emekliliği gibi işlemlerin her zaman yapılması gereken işlemlerden olması bu işlemlerin devletin iktisadi, siyasi veya sosyal politikasında herhangi büyük bir değişiklik sayılmaması nedeni ile günlük işlerden sayılacağı şüphesizdir.

Tesis edilen işlem 1 nci cevap layihamızda da belirtildiği gibi kanuna uygundur.

Bu itibarla mesnetsiz davanın reddine, masrafların davacıya yükletilmesine karar verilmesini arz ederim.

İlhami SANÇAR
Milli Savunma Bakanı N.

Milli Savunma Bakanlığının, yukarıda belirttiğim ikinci cevabını alışımdan yaklaşık dört buçuk ay sonra, Aralık 1973 ortalarında, Askeri Yüksek İdare Mahkemesinden bir çağrı aldım. 23 Ocak 1974 Çarşamba saat 09.30 da Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairede hazır bulunmam, gelmediğim takdirde Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kanununun 48 nci maddesinin birinci fıkrasının uygulanacağı tebliğ olunuyordu.

Bu duruşmada hazır bulunmam için kendimce yeterli bir neden görmediğim için öteki bazı arkadaşlarımın katılmalarına karşı ben katılmama kararı verdim. Ancak, görüş ve mütalaamın dikkate alınması ve işleme konulması - bir yararı olacaksa tabii - isteği ile üç sayfalık bir mütaala yazdım.

Mütalaa diyorum. Belki hukuk dilinde bunun adı «savunma» olabilir. Ama ben, nice savunmalarımızın Danıştayda boşa gittiğini gördüğüm, üstelik de «SAVUNMAM» gereken değil «HAKSIZLIĞA UĞRADIĞIMI İDDİA ETMEM» gereken bir davanın mücadelesini verdiğim için «mütalaa» diyorum.

Son olarak sayın okuyucularımın sabrını kötüye kullanma pahasına da olsa yazılı mütalaamı da buraya aktarmadan geçemeyeceğim.

Ankara, 18 Ocak 1974

ASKERİ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA
ANKARA

Dairesi : 2
Dosya No : 973/390
Evrak No : 973/642

Milli Savunma Bakanlığı aleyhine açtığımız davanın, Yüksek Mahkemeleri 2 nci Dairesinde 23 Ocak 1974 Çarşamba günü sat 09.30 da yapılacak duruşmasında kişisel mazeretime binaen maalesef hazır bulunamayacağım.

Sözkonusu duruşmada, aşağıdaki görüş ve mütalaamın Yüksek Mahkemenizce dikkat nazarına alınmasını ve işleme konulmasını saygılarımla diler ve talep ederim.

Celil GÜRKAN
Emekli Tümgeneral

1. 27 Temmuz 1967 tarihli ve 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 49/C-F bendlerinde Ge-

neral ve Amirallerin terfii, 50 nci maddesinde de emeklilik koşulları yasal hükme bağlanmış iken, hakkımızda uygulanan emeklilik işlemi bu yasada saptanan kurallara dayatılmamıştır. Davamızın bu özelliği, gerek ilk dilekçemizde, gerekse davalı İdareye verdiğimiz cevapta bütün yasal özellikleri ile belirtilmiştir. Bu açıklamalarda, emeklilik işlemine dayanak olarak seçilen 42 sayılı yasanın, amaç ve süre yönünden uygulanma alanı bulunmadığı, en belirgin kanıtlarla ortaya konulmuştu. Hakkımızdaki idari işlemin SEBEP ve KONU unsurları ile geçerliliği, ya da sakatlığının saptanması, öncelikle emeklilik işleminin hangi yasal kurala dayanması gerektiğinin anlaşılmasına bağlıdır. Acaba, 926 sayılı yasanın 50 nci maddesi ile Subay Sicil Yönetmeliğinin 114 ncü maddesi yürürlükte iken, uygulanma amacı ve süresi belirtilmiş olan 42 sayılı yasanın olayımıza tatbiki mümkün müdür? Bu soruya, «mümkündür» şeklinde bir cevap verilemeyeceği, davalı İdarece bile, dolaylı yoldan kabul edilmektedir. Gerçekten davalı İdarenin cevabında «...derhal harekete geçilmesini zorunlu kılan ortam ve olağanüstü hal içinde... şekil ve unsurlarına riayet etmeksizin davacıyı emekli etmek.....» zorunluluğundan sözedilmekle, böylece işlemin yasal yollar izlenerek alınmadığı açıklanmaktadır.

2. İdare, bu usulsüzlüğü «olağanüstü» koşulların varlığı ile açıklamaktadır. Önceki dilekçelerimizde, yabancı hukuk uygulamalarından verilen örneklerle açıklandığı gibi, bir siyasal dönemin «olağanüstü» olarak nitelenmesi hukuk kurallarının, Anayasa, yasa ve yönetmeliklerin, kendiliğinden, yürürlükteki usul ve kurallara aykırı olarak uygulanmasını gerektirmez. Ancak bu olağanüstü dönem, siyasal karar organlarınca, benimsenir ve bu yolda yasal düzenlemeler yapılır, Anayasalar, yasalar ve yönetmelikler, değiştirilirse ancak böyle olağanüstü dönem kendi hukuk düzenini de getirmiş olur. Olağanüstü dönemlerde, olağan yasalara göre karar verilmezse, bu durum, uygulanmak istenen işlemleri. temelinden sakatladığı gibi, bu olağanüstü dönemin meşruiyet

sınırlarını da zorlar. Demek oluyor ki, 926 sayılı yasa, yürürlükte iken, o günlerin olağanüstü sayılan koşulları gerekçe gösterilerek, bu yasa dışında başkaca dayanaklar aramak, hukuk kuralları ile açıklanamaz. Olağanüstülük, yasa dışı işlemlerin gerekçesi olarak ileri sürülemez.

3. Hakkımızdaki işlem, 12 Mart Muhtırası ile istifa eden hükümetçe uygulama alanına sokulmuştur. İlk dava dilekçemizde de açıklandığı gibi, İdare hukukunda «Vekil, Asil'in yetkilerine sahiptir» şeklinde tanımlanan genel kural, istifa eden hükümet için bazı koşullara bağlı olarak geçerli değildir. Çünkü, Bakanlar Kurulu istifa ettiği anda, kendisine verilmiş bulunan «güvenoyu» da hüküm ve sonuçları ile bitmiş bulunmaktadır. İstifa eden hükümetin, yenisi kuruluncaya kadar görevde kalması, devlet düzeninin ve kamu hayatının sürekliliği gereğidir. Ancak bu hükümet, kamu düzeninin devamı için CARİ İŞER ile sınırlı yetkiye sahiptir. Cari işleri aşan alanlarda kullanılan yetki, sadece bir yetkisizlik örneği olabilir. Bu konuda, İdare hukukumuza kaynaklık eden Fransız hukuk uygulamasından örnekler vererek görüşümüzü kanıtlamışsak da, davalı İdare, ileri sürülen bu yasal gerekçe ve örneği görmezlikten gelerek, kendi çelişkisi içinde taşıyan bir karşılıkla karşımıza çıkmaktadır. İdareye göre, «...Hükümetin idare kudretine dayanarak günlük işleri yürütebileceği....» hem, kendi tanımları ile «izahtan vareste» oluyor, hem de bu günlük işler, yani, General ve Amirallerin emekliye sevkleri, «Devletin güvenliği», «Türk Silahlı Kuvvetlerinin yüksek menfaati» ile ilgili «olağanüstü» nitelik taşıyor!. General ve Amirallerin emekliye sevkleri, ya «olağanüstü» bir dönemde alınmış «olağanüstü» bir tedbirdir, ya da istifa eden hükümetin de yürütebileceği cari işlemlerdendir. Olağanüstü bir özellik taşıyor ise, cari işlem sayılmaz. Yok eğer, cari bir işlem ise «devletin güvenliği», «Silahlı Kuvvetlerin yüksek menfaati ile ilgili» olamaz. İşlem, olağanüstü nitelikte ise, hükümet yetkisizdir, dolayısiyle işlem, YETKİ unsuru ile de sakattır. İşlem CARİ İŞ niteliğinde ise, bu durumda da, ileri sürülen ve işlemi, işlem tarihinin ola-

ğanüstü koşullarıyla açıklayan soyut gerekçeler, hukukça geçersizdir. Unutulmamalı ki, istifaya zorlanan hükümet, «Cumhuriyetin geleceğini ağır bir tehlike içine düşürmekle...» suçlanmakta, ancak bu suçlamanın siyasal yükü altında olan bir hükümetin imzaları ile, «Devletin güvenliği» ve «Silahlı Kuvvetlerin yüksek menfaati» gerekçeleri ileri sürülerek, Anayasaya, yasa ve yönetmeliklere aykırı şekilde emekliye sevkedilmekteyiz. Burada karar verilecek konu, davanın siyasal özelliklerinin mi, yoksa hukuksal özelliklerinin mi gözönüne alınacağıdır. Hukuksal özellikler gözönüne alınacak ise, 926 sayılı yasanın 50 nci maddesi ile Subay Sicil Yönetmeliğinin 114 ncü maddesi, hiç bir yorumu gerektirmeyecek kadar açık hükümler taşımaktadır ve işlem, bütün unsurları ile, bu yasa ve yönetmeliğe aykırıdır.

4. Davalı İdare, genel ve soyut bir takım sözcükler kullanarak hukuk dışı bazı suçlamalar yöneltmektedir. Davanın hukuksal özelliği dışında, herhangi siyasal değerlendirme yapmayı gerekli görmedik. Ancak şunu ifade edelim ki, «olağanüstü» dönemlerin sübjektif değer yargıları ile insanları suçlamak ve bu suçlamaları bir İdari Mahkeme önünde gerekçe olarak kullanmak, gerekçelere ve hukuka aykırı siyasal bir tutumun izlerini taşımaktadır. Yaşadığımız olayların değerlendirilmesini yapacak en büyük yargıç tarihtir. Tarih ve ergin bilinçli Türk ulusu önünde başımız dimdik olarak, hukuka aykırı olan işlemin iptalini talep ediyorum.

Saygılarımla.

Celil GÜRKAN

Özel notlarımı ve kişisel belgelerimi oldukça düzenli muhafaza eden bir kişi olmama karşın, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesinin, hazır bulunmadığım 23 Ocak 1974 günkü duruşmada verdiği ve tarafıma tebliğ edilmesi gerekli olan yazılı kararını bütün aramalarıma karşın dosyalarımda bulamadım. Ama, öteki davacı arkadaşlarım için olduğu gibi benim hakkım-

da verilen kararın da, isteğimin reddi doğrultusunda olduğunu biliyordum.

Çıktığım hak arama yolculuğunun hazin hikayesini, 15 Mart 1974 tarihinde, adı geçen mahkeme genel sekreterliğinden aldığım ve «Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde görülmekte olan davam ile ilgili tebligat işlemlerinin yapılabılmesi için 350 kuruşluk (!) noksan posta pulunu ivedi göndermemi» isteyen yazılı bir tebligat aldığımı, 200 kuruşluk pul yapıştırılmak suretiyle adresime gönderilen bu bildiri üzerine, hemen PTT gişesinden 350 kuruşluk pul satın alıp 21 Mart 1974 tarihli yazımla Mahkeme Başkanlığına takdım ettiğimi söyleyerek noktalamak isterim.

Belki gönderdiğim pullar yerine ulaşmadığı için, mahkeme, hakkımda aldığı kararın yazılı örneğini bana göndermemiş olabilir ve ben de dosyamda bulup buraya koyamadım, kim bilir?...

Kimler Ne Dediler

13 yüksek rütbeli subayın birden ve topluca emekliye sevkedılmeleri, bir çok subayın görev yerlerinin değiştirildiği haberi, yurt içinde ve yurt dışında haklı olarak bazı yankılara neden olmuştu. Çünkü disiplini ile ün yapmış bir Orduda bu tür işlemlere ve uygulamalara pek rastlanmazdı.

O günlerde yazılan yazılar veya verilen demeçlerdeki değerlendirmeler, ya da varılan yargılar, zamanla, durum açıklık kazanıp, kimin ne ve nerede olduğu, su yüzüne çıktığında ne ölçüde değışmiştir bilmiyorum. Ama değiştiğine kesinlikle inanıyorum.

Bugün, o tür görüşlerden bir demet derleyip okumak oldukça zevkli olabilir sanıyorum.

Birkaç örnek vermek istiyorum.

Dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet SUNAY'ın, Florya köşkünde kabul ettiği The New York Times gazetesinin Dış Politika yazarı C.L. SULZBERGER'e verdiği demeç (Bakınız: «Sunay, Sulzberger'e ne söyledi?» YANKI Dergisi. No. 28) :

«.... Çoğunluğu Albay ve General olan bir kısım subayın emekliye ayrıldığını söyleyen SUNAY, bunların disiplini ihlal ettiklerini belirtiyor. **Soldan ziyade sağa mensup olduklarını, demokratik reformları durdurmayı ümit ettiklerini** ima ediyor...»

Kişisel yorumum: Bizlerin, emekliye ayrılmamız sonucunu doğuran gelişmeler dizisi, kişilerin ağzında muza dönüşmüştü. Herkes ne niyetle yiyorsa ağız tadı yorumunu ve yargısını da ona göre veriyordu. Devletin, her türlü istihbarat olanakları elinde olan Cumhurbaşkanı SUNAY da, başkalarının tersine bu kez bizleri «sağa mensup» olmakla niteliyor ve «demokratik reformları durdurmak» istediğimiz suçlamasını getiriyor.

Hangi reform? Hani dört Komutanın verdikleri Muhtırada «reformların gerçekleştirilemediğinden» yakınılıyor ve bunu sağlayacak partilerüstü bir hükümet kurulması öngörülüyordu. Genelkurmay Başkanı TAĞMAÇ'ın, «Marksist sol hareket» diye nitelediği kişileri, Cumhurbaşkanı SUNAY, diametrik ölçüde ters bir değerlendirme ile sağcılıkla tanımlıyordu. Gelin de işin içinden çıkın!

Ünlü İngiliz Dergisi «Economist»in «Confidential Foreign Report/Mahrem Dış Rapor» başlıklı yazısından (Devrim Dergisi: 20/4/1971) :

«.... Emekliye sevkedilen Generaller ve yerlerinden alınan subaylar, **«Kemalist Reformcular» olarak bilinmektedir. Hiçbiri Sosyalist değildir.** Bu subaylar, gerek dış ticarette, gerekse büyük sanayide geniş ölçüde devletleştirmeleri öngören, sosyal ve ekonomik konularla eğitim alanında köklü reformları kapsayan bir programdan yanadırlar!»

Kişisel yorumum: Bizler için, ünlü «Economist» dergisi, üçbin mil uzaktan, Londra'dan, olayların da doğruladığı bu isabetli tanıyı koyabiliyor ama Tercüman gazetesinin gözde köşe yazarı Ahmet KABAKLI nam zat «Banka soyanlarla işbirliği yapan, demokratik terbiye-

den yoksun, Sovyet ve Çin uşağı, hain Komünist ihtilalciler»den sözediyor!..

Tam kamuoyu oluşturacak gazeteci kafası...

«Economist» dergisinin yerinde tanısı elbette hakkımızda uygulanan emeklilik işlemlerini, Danıştayı ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesini etkileyemezdi. Nitekim etkileyememiş, Türk Adliyesinden beklediğimiz olumlu yanıt alınamamıştır.

Emekli Amiral Sezai ORKUNT'un basın toplantısında söyledikleri (MİLLİYET gazetesi, 25 Mart 1971) :

«... Amiral Sezai ORKUNT çok üzüntülü idi. Yakınlarda emekliye ayrılanlardan bazılarını, bu arada **Celil GÜRKAN Paşa'yı tanıdığını, Ordunun içinde yetişmiş en iyi elemanlardan biri olduğunu, solculukla bir ilgisi bulunmadığını,** gidişin Ordu aleyhine bir havaya varacağını söylüyor ve endişe duyduğunu belirtiyordu. **Ordu içinde bu yayında iddia edildiği şekilde subaylar çıkabileceğini öne sürmek bile Türk Ordusunun geleneğine ve vatanseverliğine uymazdı. Böyle şeyleri ortaya atmaya kimsenin hakkı yoktur.»**

Kişisel yorumum: Yorum yok!

Yüksek rütbeli bir Komutanın açıklaması (CUMHURİYET, 19 Mart 1971) :

«.... Emekliye sevkedilen General ve Albaylar, komuta zincirinin emirlerine karşı disiplinsiz hareketlerde bulunmuşlardır....»

Kişisel yorumum: Hangi emre veya emirlere karşı?... Bir subayın emekliye sevki için, Sicil Yönetmeliği, mükerrer yazılı uyarılar yapılmasını öngörmektedir. Oysa ki Danıştay layihamızda talep ettiğimiz halde, bu tür komuta zincirinin emirlerine karşı disiplinsiz hareketlerimize tek bir maddi somut örnek verilememiştir.

CUMHURİYET gazetesi, 19 Mart 1971. «Bir nokta unutulmamalı» başlıklı yazı :

«... Ordu içindeki son emekliye sevk işlemleri ile tayinlerin, bazı çevrelerce yanlış yorumlandığı görülüyor. Silahlı Kuvvetler kesiminde derhal ha-

rekete geçmek üzere kararlı olan grupların eylemlerinin, 12 Mart Muhtırası ile yumuşatıldığı unutulmamalıdır. **Emekliye sevkedilen subaylar, bu Muhtıranın doğrultusunda, ama daha sabırsız ve radikal eylemlerin taraftarı gösteriliyordu...»**

Kişisel yorumum: Bu subayların başlarındaki ikili liderler, Muhtıradan önce ne düşünüyorlardı, Muhtıradan sonra ne düşünür olmuşlardı? Bunun yanıtı verilmedi ki....

DEVRİM Dergisi. 27 Nisan 1971. «Politika kulisi - GÜRLER Paşa ve emekli subaylar» başlıklı yazı :

«... Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk GÜRLER, İstanbul'da III ncü Kolordu karargahında son olaylara değinen bir konuşma yaptı. 12 Mart Muhtırasından sonraki gelişmelerle ilgili kendisinden açıklama isteyen subaylara: «Bana hıç bir soru sormazsanız konuşurum» dedi. Muhtıradan sonra emekliye ayrılan subaylar konusunda pür dikkat kesilip Orgeneral GÜRLER'i dinleyenler, Kara Kuvvetleri Komutanının: **«Onların da en az kendileri kadar şerefli ATATÜRKÇÜLER olduklarını»** söylediğini duydular!..»

Kişisel yorumum: Madem merhum Orgeneral GÜRLER kadar «şerefli, ATATÜRKÇÜ» idık, aleyhimizde eşirilen «Komünist, Marksist, vatan haini» kampanyası karşısında neden kimsenin - tabii bu arada GÜRLER'in -, kılı kıpırdamadı? Niçin o «şerefli» subaylardan ben dahil üçü, ünlü «Erenköy Ziverbey köşkünde» ellerine, ayaklarına zincirler vurularak sorguya çekildiklerinde, güçlü «eski liderler»i ilgisiz kaldılar?

DEVRİM Dergisi. 13 Nisan 1971. «Politika kulisi - Emekli Paşalara dış görevler» başlıklı yazı :

«... DEMİREL, AP grubunda, ERİM hükümetine siyasi nedenlerle güvenoyu verilmesini isterken, «..şimdi büyük mesele, demokratik rejimi, Ordu müdahalesinden masun hale getirecek subaylarla teçhiz etmektir.» dedi. Bunun nasıl olacağını soranlara, dendiğine göre kuliste, 12 Mart Muhtırasından sonra emekli edilen subayları hatırlat-

mış. Öte yandan, Köşke yakın çevrelerde, emekli edilen subayların, uslu davranmalarını sağlamak için dış görev kadroları hazırlandığı belirtiliyor. Ancak, emekli edilen Paşalar, dış görevlerini reddetmeye şimdiden hazırlanmışlar. «Biz İrfan TANSEL olmayacağız!» diyorlarmış.»

Kişisel yorumum: Gerçek ise sayın DEMİREL'in sözleri kendisini bağlar. Ancak, emekliye sevkedilen General/Amiraller olarak bizlere böyle bir dış görev önerildiği, bizlerin de eski ve sayın bir Kuvvet Komutanına atıfta bulunarak «reddederiz!» yanıtını verdiğimiz kesinlikle gerçek dışıdır. Ancak şunu söylemek isterim: Emekli oluşumuzdan sonra, Profesör ERİM'in, partilerüstü kabinesinde görev yapmış, kendisine büyük saygı duyduğum, idealist, ATATÜRKÇÜ eski bir Babakan, bir karşılaşmamızda ayaküstü konuşurken, bana, Cumhurbaşkanı ile bir görüşmesi sırasında, SUNAY'ın, kendisine: «Celil Paşa'ya .....de Yönetim Kurulu üyeliği verecekmişsiniz. Öyle mi?» diye sorduğunu, kendisinin de: «Sayın Cumhurbaşkanım, Celil Paşa'yı tanırım, takdir ettiğim kıymetli bir Generaldir. Şayet zatıaliniz tensip buyurursanız memnuniyetle kendisine, Bakanlığım ile ilgili bir kuruluşta görev veririm, beraberce çalışma olanağı bulurum» yanıtını verdiğini anlatmıştı. Çok şükür hayatta olan bu sayın Bakana aynen şunları söylediğimi çok iyi anımsıyorum: «Beyefendi, hakkımda gösterdiğiniz, fakat layık olduğum konusunda çok kuşku duyduğum teveccühe yürekten teşekkür ederim. Bizi, haksız yere, apartopar 12 Mart'ta emekli edenlerden, değil bir görev almak, yüzlerini bile görmek istemem. Kaldı ki, Celil Paşa'ya görev vermeye SUNAY'ın ve arkadaşlarının gücü yetmez. Çapları elvermez! Onlardan gelecek herhangi bir görevi kabul etmeyi düşünmek bile kendi kişiliğime kendimin ihaneti olur!» demiştim.

YANKI Dergisi. 14-20 Haziran 1971. «Cumhurbaşkanı SUNAY'ın özel demeci» başlıklı yazı :

«... Bu bakımdan konunun, en yetkili ağızdan, sayın Cumhurbaşkanı tarafından açıklığa kavuştu-

rulması, YANKI'nın yönelttiği soruların esasını teşkil ediyordu... SUNAY'ın YANKI'ya demecinin en önemli kısımlarından biri de 16 Mart'ta emekliye ayrılmış 5 General/Amiral ile 8 Albayla ilgili sözleridir. Cumhurbaşkanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin siyasi doktrinlerle ilişkisini ileri sürmenin hatalı olduğunu belirtmekte, Mart içinde bir kısım basında yer alan: «Ordu içinde bir Marksist ihtilal hazırlığı bastırıldı!» haberlerinin ne gerçekle, ne de emekliye ayrılanlarla bir ilişkisi olmadığını ortaya koymuştur. SUNAY'ın: «ATATÜRK devrim ve ilkelerine bağlılığın tam ve sarsılmaz şuuruna sahip olan Türk Silahlı Kuvvetleri içinde Marksist bir hareket hiç bir zaman ortam bulamamıştır ve asla bulamayacaktır.» şeklindeki sözleri, en azından şu, ya da bu sebepten Silahlı Kuvvetlerden koparılmış olanların bir noktada bile olsa haksız suçlanmalarını önleyecektir...»

«... Sayın Cumhurbaşkanım, Türk Silahlı Kuvvetleri içinde «Disiplin» gereği 5 General/Amiral ve 8 Albay emekliye ayrıldı. 12 Mart Muhtırasından sonra bir kısım basında: «Ordu içinde Marksist hazırlık bastırıldı!» şeklinde haberler çıktı. Bu haberlerin, emekliye ayrılanlarla ilişkisi olabilir mi? Ömrünüzün büyük kısmını içinde geçirdiğiniz Türk Silahlı Kuvvetlerinde Marksist bir hareket ortam bulabilir mi?

SUNAY: — Türk Silahlı Kuvvetlerinin mensupları, vatan ve millet sevgisi ile bu varlıkların korunması ve savunulması için ülkücü ve imanlı olarak yetiştirilmişlerdir. Bu topluluk, kendisini, hiçbir zaman belirttiğim esas vazifelerinden uzak tutamaz ve uzaklaştıramaz.... Türk Silahlı Kuvvetleri içinde, disiplin ve diğer gereklerle zaman zaman tasfiyeler yapılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin siyasi doktrinlerle ilişkisini ileri sürmek tehlikeli ve hatalıdır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin, günlük politika ve çekişmeler dışında tutulması, devletin gü-

cünü ve etkisini korur ve sürdürür. Bu ilkenin tarihi idrakinde, ATATÜRK devrim ve ilkelerine bağlılığın tam ve sarsılmaz şuuruna sahip olan Türk Silahlı Kuvvetleri içinde Marksist hareket hiçbir zaman ortam bulamamıştır ve asla bulamayacaktır.»

Kişisel yorumum: Ondört yıl önce verdiği bu demeçle, bizleri, dolaylı yoldan da olsa, Marksistlikten arındırmak ister göründüğü için merhum SUNAY'a koşullar gereği o gün yerine getiremediğim teşekkür görevimi şimdi yerine getiriyorum. Ama benim de söyleyeceklerim var. Genelkurmayda üç sene, evet tam üç sene Özel Kalem Müdürlüğünü yaptığım, aile içi mektupları ve yazışmaları dışında tüm yazılarını, demeçlerini, konuşmalarını, röportaj yanıtlarını - hatta yetkim ve görevim dışı olduğu halde - ilgili işlem dairelerince hazırlanıp da kendisini tatmin etmediği için: «Götürün Celil'e verin. O benim düşünceme uygun yazar, İngilizceye çevirir!» emri ile bana havale ettiği NATO, CENTO yazışmalarını kaleme aldığım merhum SUNAY'ın, Devletin en yüce makamında, Cumhurbaşkanlığı koltuğunda otururken, günün birinde, 15 Mart 1971'de, önüne, üç sene beraber çalıştığı Tümgeneral Celil GÜRKAN'ın, disiplinsizlik ve Marksist ihtilalcilikle suçlanıp emekliye sevkine ilişkin kararname geldiğinde, eğer suçlamaya inanmış ise, kararnameyi imzalayıp şöyle bir kenara koyarak yaverine: «Çağırtın Celil Paşa'yı!» demesi, huzuruna girdiğimde de: «Hakkında emeklilik kararnamesi hazırlanmış Celil Paşa. İnandığım için imzaladım. Artık geriye dönüş yok, ama merak ediyorum bu işin içyüzünü... Bir de senden dinlemek isterim. Üç sene yanımda çalıştın. Bu tür faaliyetlere katılmaya neden gerek gördün?» diye sormamalı mı idi? «Vur, fakat dinle!» örneği.... O zaman elbette kendisine söyleyeceklerim olacaktı ve o da madalyanın bir de öteki yüzü bulunduğunu anlayacaktı. (Daha önce anlamamış idiyse kuşkusuz.)

HÜRRİYET gazetesi. 24 Mart 1971. Yazar Yılmaz

ÇETİNER'in Ankara Notları: «Anarşi ve İrtica ile savaş devrimcileri memnun edecek» başlıklı yazısı :

«.... ATATÜRKÇÜ ve reformcu subaylar: Bir de son olaylar sırasında istifa eden, emekliye sevkedilen veya yerleri değiştirilen subaylar meselesi var... Bu işlemlerin gerçek sebebini bilmiyoruz. **Ama doğru olarak bildiğimiz şudur ki, bu kıymetli subayların hiçbiri aşırı uçlardan herhangi birine kaymış değildir. Hepsi de Kemalist çizginin tam anlamı ile içindedir.** Bu gerçeği demeçleri ile ortaya koydukları gibi, hepsinin, Silahlı Kuvvetlerin diğer bütün fertleri gibi **ATATÜRKÇÜ, reformcu birer vatansever oldukları da ayrıca her yerde ve herkes tarafından biliniyor.** O halde bir takım çevrelerin hâlâ şu veya bu şekilde ortalığı bulandırmaya çalışmaları da beyhude gayretten öteye gidemez...»

Kişisel yorumum: Deneyim sahibi değerli gazeteci Yılmaz ÇETİNER'e, o zaman ifade edemediğim teşekkürü bugün yerine getiriyorum. Lehimizde yazdığı için değil, gerçeği dile getirdiği için... «Bazı insanları her zaman, ama herkesi nadiren kandırabilirsiniz!» özdeyişinin de anlattığı gibi her yerde ve herkes tarafından bilinen ATATÜRKÇÜ vatanseverlik niteliğimiz ne çare ki sayın ÇETİNER'in çabalarına karşın, o günlerde bazı çevreler ve güç sahipleri tarafından bir türlü kabul ve teslim edilmek istenmemiş, sesimizin kısılması için ne gerekli ise yapılmış, yurtsever ve ATATÜRKÇÜ subay onurumuza yöneltilen saldırılar görmezlikten gelinmiş, bu da yetişmiyormuş gibi günümüzde, 12 Mart öncesi faaliyetlerin odağını teşkil eden bir BATUR çıkıp, yayınladığı anılarında hâlâ üstü kapalı şekilde, biz eski silah ve ideal arkadaşlarını Komünistlikle, Marksistlikle suçlamayı politik ihtirasının gerçekleşmesinde bir güvence sayabilmiştir!..

Yasal Sürenin Son Günü Ahmet Kabaklı Aleyhine Manevi Tazminat Davası Açıyoruz

Daha sonraki uygulamasına ve getirdiği sonuçlara bakıp da zaman zaman içimden: «Galiba Muhtıra biz 13 subaya verildi!» diyesim gelen ünlü 12 Mart Muhtırasından sonra, 15 Mart 1971 tarih, 9208 sayılı üçlü kararname ile emekliye sevkedilişimizden sonra, basında, gerçekleri bilen, bilmeyen, fakat «rastlantı gereği» eline bir kalem alıp geçirip şu ya da bu gazetede bir köşe edinmiş olan bazı yazarlar, egemen güç olarak ortaya çıktıkları için Muhtıra imzacılarına karşı bir şey yazamamanın acısını bizlerden çıkarmak istercesine yer yer aleyhimizde yazılar döktürmeye başlamışlardı.

Bunlardan en çarpıcı olanı, 17 Mart 1971 günkü TERCÜMAN gazetesinde «Ahmet KABAKLI» imzası ile yayınlanan «Sebebin sebebi» başlıklı köşe yazısı olmuştu.

KABAKLI bu yazısında :

«— 12 Mart Muhtırasının ardındaki gerçeklerin anlaşıldığını,

— Üç gün önce emekliye sevkedilen 13 General/Amiral ve Albay ile yerleri değiştirilen subayların 11 Mart günü bir darbeye teşebbüs ettiklerini,

— Bu subayların, Komünist ihtilalcisi olduklarını,

— Bölgecilik, mezhepçilik, azınlık ırkçılığı ve sınıfsızlık ile parçalanan vatanı Rus imparatorluğuna bağlamak isteyen hainlerin yanını tuttuklarını,

— Kızıl dergiler, kitaplar, ayrıca sosyetenin, bürokrasinin üst katında kumarla kadın ve ileri Marksist fikirlerle göz boyamayı başarmış bir takım telkinci hainlerin etkisi altında kalan, ihtirası aklından sivri, cehaleti Kafdağı'ndaki burnunu bile aşabilen, milli ve demokratik terbiyeden yoksun olduklarını ve kandırıldıklarını,

— Ve bu subayların, Ankara'daki Devrimci ve Mao'cu muhitlerin tesiri ve hatta iştiraki altında bir ihtilale teşebbüs ettiklerini ve dışarıdan silah bulup banka ve üniversite soyanlarla işbirliği içinde olduklarını,
— Bu subayların milliyetçi olmadıklarını ve yapacakları hareket sonucu Moskova'nın seçeceği şeflerin memleketi idare edeceğini,
— Bu subayların Sovyet ve Çin uşağı olduklarını»

iddia etmişti!

Bu yazının, yayınlanmasından iki gün önce emekliye ayrılmış olan bizlere saldıran ve de yazarının, ruh derinliklerinde birikmiş korkunç kin ve garezi açıkça yansıtan bu yazı karşısında, grubumuza dahil arkadaşlar toplandık ve bir durum değerlendirmesi yaptık.

Basın özgürlüğüne, düşünce özgürlüğüne karşı derin saygımız vardı. Bir bakıma, çabalarımız da bu tür özgürlüklerin, gelip geçici iktidarlarca, işine öyle geldiği için sınırlanmasına, kısıtlanmasına bir daha olanak vermeyecek özgürlükçü demokratik bir düzenin sağlamca yerleşmesi doğrultusunda idi. Ama, Türk kamuoyu önünde açık ve üstelik de haksız saldırıya uğrayan özsaygımızı korumak ve savunmak da en yasal ve insani hakkımızdı.

Görüşlerine başvurduğumuz yetkili kişiler, yazarına ve yayınlandığı gazeteye herhalde onur kazandırmayacak olan bu yazı nedeniyle, yazar KABAKLI ve TERCÜMAN gazetesi aleyhinde manevi tazminat davası açabileceğimizi ve reddedilmez karineler karşısında böyle bir davanın da kazanılabileceğini ifade ettiler.

Buna karşın biz, belki kısa bir süre sonra gerçekleri görür, bizlerin, hiç de yazdığı yazıda kullandığı ifadelerle: «Banka soyanlarla işbirliği yapan... demokratik terbiyeden yoksun.... Sovyet ve Çin uşağı.... hain... Komünist ihtilalcileri...» olmadığımızı anlar ve de hatasını kabul ederek, bazı gazetecilerin yaptıkları gibi, kendi sü-

tununda açıklar dedik ve bir süre dava açmayı erteledik.

Ne zamana kadar?

Yasal sürenin son gününe, yani 20 Mart 1972 tarihine kadar!...

Evet, yanlış okumadınız, tam 364 gün erteledik ve sabırla bekledik!..

Ama ne çare ki, karşı tarafta en ufak nedamet belirtisi, kusuru üstlenme eğilimi görmedik. Hem de geçen bu sürede, o tür suçlamalara hedef alınan bu 13 subay hakkında, bırakın mahkumiyeti bir kovuşturma bile açılmadığı halde...

Haklılığımızdan kaynaklanan tam bir vicdan huzuru ile, 20 Mart 1972 günü dava dilekçemizi Ankara Asliye Hukuk Yargıçlığına sunduk.

Davalarımızı yürütme görevini de değerli ve genç Avukat Yıldırım PEKKAN'a havale ettik. O dönemde, bizim gibi kişilerin davalarını üstlenmeye kolay kolay her avukat razı olmuyordu. Bu nedenle, Avukat PEKKAN'ın da davranışı, bir ölçüde uygarca cesaret örneği sayılabilirdi.

Adalet kararını verdi ve mahkeme, Yazar Ahmet KABAKLI ile, bahse konu yazısını yayımlayan TERCÜMAN gazetesi sahibi Kemal ILICAK'ı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Aydoğan İLTER'i, açtığımız davaların tümünde ortaklaşa manevi tazminat ödemeye mahkum etti, Yargıtay onayladı.

Girdiğimiz fazilet savaşımında, Danıştay bölümünü yitirmiştik ama Ankara Beşinci Asliye Hukuk Mahkemesindeki bölümünü kazanmıştık.

Ali Elverdi Komünistlik Suçlaması Kervanına Katılıyor, Hakettiği Yanıtı Alıyor

12 Mart döneminin Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi eski Başkanı ve daha sonraları Adalet Partisi Bursa Milletvekili olan emekli Tuğgeneral Ali ELVERDİ, partisinin Çankaya Gençlik Örgütünün 28 Mart 1976 tarihli bir toplantısında «Türkiye'de Komünizm» konulu konferansta

bir konuşma yapmış ve: «12 Mart, Orduda solcuların ayıklanması için yapıldı!» biçiminde ahkam keserek, adımdan da sık sık söz etmek suretiyle bazı suçlamalarda bulunmuştu.

Bunun üzerine 31 Mart 1976 tarihli gazetelerde (Cumhuriyet, Milliyet, Yeni Halkçı, Politika, Yeni Ulus, Ayrıntılı Haber..) yayınlanan bir yanıt vermiştim kendisine. O günlerde, ELVERDİ'nin mensubu bulunduğu siyasal partinin bazı parlamenterlerinden bile telefonla ve yazılı olarak, verdiğim yanıtı takdir eden yorumlar aldığım bu ağır açıklamam karşısında ELVERDİ tam anlamı ile suçluluğun sessizliğine bürünmüş, bir daha sesini çıkaramamıştı.

Yazımda şöyle demiştim: «...Ali ELVERDİ, 12 Mart'ın, daha sonra aldığı yön ne biçimde gelişmiş olursa olsun, ilk aşamada iktidar koltuğundan edilmiş bir partinin üyesi olarak bu görüşünü, Genel Başkanından başlayıp öteki parti üyelerine nasıl kabul ettiriyor bilemeyiz ama, Türk Silahlı Kuvvetlerine onur kazandıran ve Kemalist Devrimci eylemin doğal bir aşaması olan 27 Mayıs Devrimi'nden «Hareket» diye, devrimin saygı görmüş ve tarihe malolmuş Orgenerali Cemal GÜRSEL'den «kukla» biçiminde söz ederek kendini boşaltıyor olabilir pekala... İşte bu nedenle, ELVERDİ'nin 12 Mart'ı «ordunun kendi kendini temizlemesi, çekidüzen alması, içindeki solcu subayları ayıklaması» için yapılmış bir hareket olarak tanımlaması, bir anlamda doğal sayılmalıdır. Ancak, sosyo-ekonomik kurallardan habersiz, dünya görüşünden nasipsiz, monolitik kafa yapısına sahip, rastlantıların yarattığı bir ELVERDİ, böyle değer biçiyor diye, 12 Mart olayı, nedenleri ve sonuçları yönünden bu denli basite indirgenemez.

Kaldı ki Ali ELVERDİ, uzağından yakınından dahil edilmediği bir 12 Mart olayının öncesi ve sonrasını üçüncü el bilgilerle anlatırken, çağrılmadığı bir şölende sunulan yemeklerin bilmediği tadını öven, ya da yeren bir kişi durumuna düşüyor ve konuşmasına çarpıcı bir nitelik kazandırmak için de, Ankara'nın göbeğinde bir «ev»de

«84» kişinin katıldığı «gizli» bir toplantıdan sözederken, «sayı», «mekan» ve «gizlilik» kavramları arasındaki ters yönlü bağımlılık ilişkisinden habersiz olduğunu ortaya koyduğu gibi, «üst rütbeli» kişileri «ast rütbeli»nin yönetiminde göstererek Ordunun kural ve geleneklerinden bir an için tecahül göstermekte yarar mütalaa ediyor. Ayrıca, bir Yardımcı Komutan olarak kendisinin haberdar olmadığı, ya da haberli kılınmasında bazı düşüncelerle yarar görülmediği, ama kuvvet içinde en üst düzeydeki rütbe ve yetki sahibinin mutlak bilgisi altında gelişen hiyerarşik faaliyetleri «gizli»likle nitelemekten kendini alamıyor. Bir bakıma bunu da doğal karşılamak gerekir; zira, hangi sırların kimlere emanet edilebileceği bir «güven» konusudur. Kendisine öğüdümüz, 12 Mart olayının irdelenmesini, olayda şu ya da bu biçimde taraf olmuş, ya da gerçek biçimi ile olayı yorumlayacak zekaya sahip kişilere bırakmasıdır. Ancak emekli Tuğgeneral Ali ELVERDİ'nin de yetkili olduğu bazı konular var elbette. Örneğin, Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı olarak üç can almakla övündüğü tutumuna ait bazı gizli kalmış bilgiler konusunda, ya da Mart 1973 Cumhurbaşkanı seçimindeki «gizli» çabaları ile ilgili açıklama yapmak isterse, kamuoyu bunu büyük bir memnunlukla karşılayacaktır.»

Aklımın köşesinden bile geçirmediğim komünistlik nitelemesi ile beni - ya da bizleri - suçlamaya yeltenen ELVERDİ'ye verdiğim yanıt belki biraz sert, ama gerçeğe ve duygularıma tam tercüman olan bir yanıttı. Bu nedenledir ki, BATUR dahil, şu ya da bu hesaplarla şahsımı ve dahil bulunduğum grup arkadaşlarımı Komünistlikle, Marksistlikle suçlama girişimlerine her zaman aynı kararlılık ve haklılık içinde layık oldukları yanıtı verdim, veririm ve vereceğim.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AÇIKLAMALAR

UĞUR MUMCU'NUN BOMBA DAVASI İLE İLGİLİ AÇIKLAMASI

Anı dizimin, CUMHURİYET gazetesinin 27 Ekim — 8 Kasım 1985 tarihleri arasında yayınlanmasının bitiminde, sayın Uğur Mumcu, kendi ifadesiyle yakın tarihimizin bu önemli sayfasını daha yakından tanımak için 1973 yılında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Savcılığınca açılan Bomba Davası'na göz atmak gereğini duyarak», adı geçen gazetenin 9 - 13 Kasım 1985 günkü sayılarında «Bomba Davası» başlığı altında kısa bir dizi yayınladı.

Okuyucular arasında büyük ilgi toplayan ve beş yazıdan oluşan bu diziyi genel istek üzerine kitabıma alıyorum:

BOMBA DAVASI

Emekli Tümgeneral Celil Gürkan'ın anılarını okudunuz. Gürkan'ın kısa bir bölümünü okuduğunuz anıları, daha sonra Celil Gürkan tarafından kitap olarak da yayımlanacaktır.

Gürkan ile söyleşimiz bittikten sonra, yakın tarihimizin bu önemli sayfasını daha yakından tanımak için 1973 yılında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca açılan «Bomba Davası»na da göz atmak gerekmektedir. Çünkü bu dava belgelerini görmeden, Gürkan'ın anılarında söz ettiği olayları anlamaya da olanak yoktur.

Bu düşünce ile «Bomba Davası» belgelerini inceledim. Hemen belirteyim. Savunmalar ile birlikte 20 bin sayfayı aşan

bu davayı olduğu gibi anlatmanın olanağı yok. Ancak kalın çizgilerle de olsa bu davayı özetlemek bir zorunluluktu. Bu yüzden bu dava belgelerine de göz atacağız.

Bu davanın bir numaralı sanığı emekli Kurmay Yarbay Talat Turan'dı. Talat Turan ile görüştüm ve beraberce, General Gürkan'ın birçok muvazzaf ve emekli subayın sorgulandıkları Erenköy Ziverbey Köşkü'ne gittim. Turan, otuz bir gün zincire bağlanarak tutulduğu köşkü eliyle koymuş gibi buldu. Köşk hakkında bilgi verdi. Turan, gözleri kapalı olarak getirildiği köşk merdiveninin kaç basamak olduğunu saymıştı. Şimdi ezbere sayıyordu. Turan, tuvaletteki fayans sayısını bile ezbere biliyordu. Neydi bu köşk öyküsü?

Ziverbey'de «Zihnibey Köşkü» diye bilinen köşk, Milli İstihbarat Teşkilatı'nca kullanılıyordu. 12 Mart döneminde köşk, Komutan Türün'ün emrine verilmişti. Sorgu yapanlar asker kişiler değillerdi. Ancak gözleri kapatılarak sorgulanan sanıkların önünde birbirlerine «albayım, yarbayım» diye seslenirlerdi. «Kontrgerilla» kavramı da ilk kez burada kullanılmıştı. Bu köşkte sorgulanan birçok kişi, sorguyu yönetenlerin «Burası kontrgerilla teşkilatı» diye söze başladıklarını anlatmışlardı.

Ben, 12 Mart döneminde bir yılı aşkın bir süre Ankara'da Mamak Askeri Tutukevi'nde kaldım ve cezaevinde tutuklanan birçok asker ve sivil sanıktan bu köşk ile ilgili anılar dinledim. Anlatılanların hepsi birbirini tutuyordu. Emekli Tümgeneral Celil Gürkan'ın anıları da bütün anlatılanları doğrulamaktaydı.

12 Mart döneminde, bu köşke girmeyi bir tek gazeteci başardı. Bu gazeteci Nimet Arzık'tı. Arzık, bomba davası nedeniyle gözaltına alınan 27 Mayıs ihtilalcilerinden Numan Esin'e bu köşkte işkence yapıldığını duymuş ve Komutan Faik Türün ile bu konuyu konuşmak istemişti. Arzık, Türün'e Ziverbey'deki köşke girmek istediğini söyledi. Türün, Arzık'a ziyaret izni verdi.

Görevliler, Arzık'ı Ziverbey Köşkü'ne götürdüler. Yeşil gözlü bir görevli, Arzık'a bilgi verdi. Bahçedeki bir dut ağacından dut silkeleyerek Arzık'a ikram etti.

Tümgeneral Memduh Ünlütürk, Arzık'a bütün odaları gezdirdi. Çıkarken Arzık'ın ayakkabısının topuğu kırıldı.

Arzık, sıkıyönetim kalktıktan sonra, aynı köşke bu

kez Numan Esin ile gitti. Esin, köşkü tanıdı. Kendisinin hangi odada sorgulandığını anlattı.

Emekli Kurmay Yarbay Talat Turan, bomba davası duruşmalarında köşkün planını çizerek, bu konuda araştırma yapılmasını istedi, bu başvuru reddedildi. Daha sonra bu konu davanın savcısı Yarbay Süleyman Takkeci'nin esas hakkındaki mütalaasında da ele alındı.

Takkeci, şu kanıdaydı :

TAKKECİ: İŞKENCE YOK

«Özellikle sanıklardan Talat Turan tarafından ısrarla ortaya atılarak sanıklara, bu meyanda kendisine yapılan işkencelerin delili imiş gibi gösterilen Göztepe mevkiindeki MİT'e ait bina ve bina planları, bu sanığın iddiasındaki haklılığı kabule yeterli sayılmaz. Zira memleket gerçekleri itibarıyla MİT'e ait bir çalışma yerinin Göztepe'de bulunduğu herkes tarafından bilinebileceği gibi Askeri Savcılık malumatı dışında ve nezarette tutulma yerlerinin azlığı sebebine mebni sanıklardan bir kısmının böyle bir binada gözaltında tutulmuş olmaları da mümkün olabilir. Ne var ki mücerret bu husus, işkence varlığı altında ikrar temin edildiği anlamına alınmayacaktır. Ve bu yoldaki karşı iddialara hak kazandıracak bir nitelik taşımayacaktır.»

Yasalar, sorgunun nasıl yapılacağını öngörmüştür. Böyle bir yerde yapılan sorgu kesinlikle yasadışıdır. Sorgunun yasadışı olduğunu bilen sorgucular, bu yüzden kimliklerini saklamakta ve gözaltına alınanların gözlerini özel maskelerle kapatmaktadırlar.

Sorgu yasadışı olunca, siyasal nedenler, hukuksal nedenlerden önce gelmektedir.

Gürkan'ın sorgulanmasını da bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir.

Evet, şimdi bu işkence evinde General Celil Gürkan ile «Bomba Davası» arasında niçin ve nasıl ilişki kurulmak istendiğini, Gürkan'ın gözaltına alınıp sorgulanma gerekçesinin sonradan Askeri Savcılıkça nasıl geri alındığını, belgelere dayanarak inceleyelim :

İŞLERİN ÇATALLAŞTIĞI YER

Celil Gürkan, niçin gözaltına alınmıştı? Gözaltına alınıp

sorgulandıktan sonra niçin Askeri Savcılıkça da sorgusu yapılmadan serbest bırakılmıştı?

Celil Gürkan'ın sorgusundan sonra soruşturma o noktada durdurulmuştur. Soruşturma bu noktadan sonra sürdürülse, o günlerde kontenjan senatörü olan Genelkurmay eski Başkanı Faruk Gürler ve o günlerde Hava Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapan Orgeneral Muhsin Batur'un da sorguya çekilmeleri gerekmekteydi. Celil Gürkan'ın Ziverbey'deki sorgu ve işkence evinde alınan ifadesinden sonra, Sıkıyönetim Komutanı Türün'ün, Gürler ve Batur için de soruşturma emri vermesi gerekirdi.

İşler bu noktada çatallaşmıştı!

Böyle bir soruşturmayı başlatmak Sıkıyönetim Komutanı Türün'ü de aşmaktaydı.

Türün'ün 1972 yılında, Genelkurmay Başkanı Gürler'i bir çikolata paketi ile ziyaret ettiği ve o güne kadar yapılan sorgular konusunda bilgi verdiği söylenmişse de söylentiler doğrulanmamıştı.

Gürler'e, 1971 yılının son günlerinde bir yakını aracılığı ile haber gönderen bir öğretim üyesi, Türün'ün Madanoğlu davası soruşturması nedeniyle kendisi ve Batur hakkında kanıt toplandığını iletmiş, Gürler'den «Merak edilmesin, Faik Paşa dürüst adamdır, böyle yollara başvurmaz» yanıtını almıştı.

Ziverbey'deki Zihnibey Köşkü'nde sorgulanan emekli subaylara, «Gürler ve Batur ile ilişkileriniz nedir?» gibi sorular sorulması, Hava Kuvvetleri Komutanı Batur'un da kulağına gelmişti. Batur, anılarında yazdığı gibi, konuyu Gürler'e açmış, bununla da yetinmemiş 27 Ekim 1972 günü Gürler'e işkence konularından yakınan bir de yazı yazmıştı.

Ziverbey Köşkü'nde sorgulananlarla ilgili bilgiler, Batur'a çeşitli kanallardan iletilmekteydi. O günlerde Milli Savunma Bakanlığı Askeri Adalet Dairesi Başkanlığı yapmakta olan o zamanki rütbesi ile Tuğamiral Numan Özdalga, Batur'a bir mektup ile başvurarak, işkenceler konusunda bilgi verdi. Yargıç Amiral Özdalga'nın başvurusunda emekli Hava Kurmay Yarbay Necdet Düvencioğlu'na yapılan işkencelerden söz edilmekteydi. 27 Mayıs İhtilali liderlerinden emekli Korgeneral Cemal Madanoğlu tarafından oluşturulduğu ileri sürülen cuntanın üyesi olduğu savı ile Ziverbey'deki köşkte sorgulanan

Düvencioğlu'ndan işkence ile bazı komutan adları almışlardı.

Düvencioğlu, Batur'un Genelkurmay Başkanı Gürler'e başvurusundan sonra muayene edildi. Düvencioğlu, sıkıyönetim yetkililerine «dövülmediğini» söyledi. Gürler de Batur'a verdiği yanıtta Düvencioğlu'nun sıkıyönetim savcısına verdiği ifadeyi ekledi. Olay, böylece kapanmış oldu.

Batur ve Gürler arasında, işkenceli sorgular ve bu yollarla sorgulanan emekli subaylar olayı yazışma konusu olurken, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcı yardımcılarından Yargıç Yarbay Nevzat Çizmeci'nin 22 Aralık 1972 gün ve 1972/854 sayılı 19 sayfa tutan soruşturma isteği, Orgeneral Faik Türün'ün masasına konuyordu.

Tümgeneral Celil Gürkan ve Gürkan ile emekliye ayrılan emekli Kurmay Albay Bahattin Taner, emekli Kurmay Albay Nedim Arat ve Hava emekli Kurmay Albay İlyas Albayrak ve emekli Deniz Binbaşı Erol Bilbilik de gözaltına alınıp Erenköy Ziverbey'deki Zihni Bey köşküne götürülüp, sorgulanmaları, Yargıç Yarbay Nevzat Çizmeci'nin Türün'e yaptığı bu başvurudan sonra başlatılmış, askeri hiyerarşi içinde Celil Gürkan'dan yukarısına çıkılmamıştı. Oysa Savcı Çizmeci'nin yazısında, Gürler ve Batur'dan da sözedilmekteydi. Kaldı ki, Yargıç Yarbay Süleyman Takkeci, kamuoyuna «Bomba Davası» olarak yansıyan emekli Kurmay Yarbay Talat Turan ve arkadaşlarının yargılandıkları davada, esas hakkındaki görüşünü bildirirken, Gürler ve Batur'u da suçlamaktaydı.

Hava Kuvvetleri Komutanı Batur'un Gürler'e işkence konusundaki başvurusu 27 Kasım 1972 tarihini taşımaktadır. Savcı Çizmeci'nin Türün'e Gürler, Batur, Gürkan ve arkadaşları hakkında soruşturma yapılmasını isteyen yazısı da 22 Aralık 1972 tarihlidir.

Batur, o günlerde soruşturmaların kendisine doğru geldiğini sezmiş ve anlamıştı. Sıkıyönetim Komutanı Türün, Batur'un Genelkurmay Başkanı'na başvurduğu 1972 Ekim'inde Ziverbey'deki köşkte emekli Kurmay Yarbay Talat Turan ve arkadaşlarının ifadelerini aldırtmaktaydı. Bu dava nedeniyle gözaltına alınanların sorgularından sonra Celil Gürkan'ın da gözaltına alınması emri verilmişti.

SORGU İSTEMİ

Şimdi, Yargıç Yarbay Nevzat Çizmeci'nin 22 Aralık 1972

günlü soruşturma isteğini kapsayan yazısının bazı bölümlerine kısaca da olsa göz atmak ve «Bomba Davası»nı biraz daha yakından incelemek gerekecektir.

Askeri Savcı Çizmeci, «Bomba Davası» diye bilinen dava nedeniyle gözaltına alınan sanıklardan alınan ifadelere dayanarak adını verdiği kişiler hakkında «güvenlik makamlarınca sorgu yapılmasını» istemekteydi.

Bomba Davası, İbrahim Çenet adlı bir öğrencinin 6 Mayıs 1972 günü bir bombalı eylem sırasında elleri ve ayaklarının kopması ile başlamış, Çenet'in sorgusundan sonra, Feyzi Özkaya adlı bir hava yüzbaşısı gözaltına alınmış, Özkaya'nın, emekli Kurmay Yarbay Talat Turan ile yakınlığı saptanarak, Talat Turan'ın da gözaltına alınıp sorgulanması kararlaştırılmıştı. Emekli yarbay ve İstanbul eski mali polis müdürlerinden Rafet Kaplangı ve 27 Mayıs ihtilalcilerinden emekli Kurmay Yüzbaşı Numan Esin, Doktor Memduh Eren, Avukat Nuri Yazıcı, Avukat Salim Yavuz, Albay Hasan Yalçınkaya, Yüzbaşı Salih Zeki Yılmaz, Yüzbaşı Fuat Turan, emekli Kurmay Albay Osman Deniz (21 Mayıs 1963 ihtilal girişimi nedeniyle ölüm cezasına çarptırılıp, cezası sonradan yaşam boyu hapse çevrilen subay) MTTB (Milli Türk Talebe Birliği) eski genel başkanlarından Yüksel Çengel, TMGT (Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı) eski genel başkanlarından Avukat Alp Kuran, Mareşal Fevzi Çakmak'ın yeğeni, emekli subay ve polis müdürlerinden Adnan Çakmak ve Etibank müfettişlerinden Mehmet Çınar ile birlikte 37 sanık daha anayasal düzeni silahlı yollarla devirip, yerine Marksist-Leninist düzen kurma savıyla gözaltına alınıp sorgulanmışlardı.

Sanıklardan emekli Kurmay Yarbay Talat Turan ve Yarbay Rafet Kaplangı'nın General Gürkan ile yakınlıkları saptanmış ve sorgular bu yönde geliştirilmişti. «Bomba Davası» sanıkları, yapılacak bir askeri ihtilal amacıyla, soygun ve bombalı saldırılar düzenlemek ve Boğaz Köprüsü'nü havaya uçurmak gibi savlarla yargılanmaktaydılar.

Bu davanın sanıklarından General Gürkan ile ilgili ifadeler alınmış, Batur'un bir emekli hava subayı nedeniyle yaptığı başvurudan sonra, Ziverbey'deki sorgu ve işkence evinde Genelkurmay Başkanı Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Batur, Deniz Kuvvetleri Komutanı Kemal Kayacan ve emekli Tümgeneral Celil Gürkan aleyhlerine ifadeler alınmaya başlanmıştı. Savcı Çizmeci'nin 19 sayfa tutan soruşturma isteği,

bir bakıma, Hava Kuvvetleri Komutanı Batur'a verilen bir yanıt gibiydi.

Savcı Çizmeci'nin 22 Aralık 1972 günlü soruşturma isteğini içeren 19 sayfalık başvurusunun 3. sayfasını okuyalım :

«Talat Turhan, Ankara'da Fuat Turan ve Salih Zeki Yılmaz'ı gördüğünü, onlara örgütün Ankara'daki sorumlu şahıslarını tanıttığını beyan etmiş ve darbe-i hükümet çalışmaları yapanlar içinde, Mucip Ataklı, Cemal Madanoğlu, İrfan Solmazer, Numan Esin, Osman Köksal, Orhan Kabibay, Ekrem Acuner, Hava Generali Ömer Çokgör, Kara Kuvvetlerinden Celil Gürkan, Hava Albay İlyas Albayrak, Hava Albay Muzaffer'in bulunduklarını beyan etmiştir. Nevzat Çizmeci, Celil Gürkan, Orhan Kabibay, Talat Turan ve Numan Esin arasında anayasal düzeni askeri ihtilal ile yıkmak amacıyla görüşmeler yapıldığını...»

Çizmeci, 11. sayfada da şunları yazıyordu :

ATATÜRKÇÜ ÇİZGİ

«1969 sonlarında, Rafer Kaplangı, Orhan Kabibay ve Talat Turhan'ın Adapazarı'nda görevli bulunan General Gürkan'ı ziyaretle yaptıkları görüşmede, 'mevcut hükümetin yıkılması için ihtilal kararı alınarak bu kararı uygulayacaklarını, başında Faruk Gürler, Muhsin Batur, Kemal Kayacan'ın bulunduklarını tekrar dile getiren konuşmaların yapıldığı' ve toplantıda bulunanların bu çözüm şeklini istemekte olduklarını, ancak bu ihtilalin Marksist-Leninist görüşün hadimi (yarayan) olmayıp, Celil Gürkan'ın ifade ettiği üzere 'tabanı kalkındırmak' suretiyle, yani Atatürkçü çizgide olacağı..»

12. sayfadan bir bölüm alalım :

«Memduh Eren'in Bahariye'deki evinde M. Eren, R. Kaplangı, Orhan Kabibay, Talat Turan, Celil Gürkan, Kurmay Albay Adnan Arabacıoğlu, Kurmay Albay İbrahim Artunç'un toplanmaları ile, her ikisi de devrim konseyi ve kurucu meclis isteyen Gürler ve Madanoğlu diye iki ihtilalci grubun dile getirildiği, bunlardan ilkinin 'ordu tarafından ihtilal yapılacağı' diğerinin 'sivil bir lider ve sivil örgüt tarafından ihtilalin gerçekleştirileceğine dair' inanç sahibi olduğunun konuşulduğu Madanoğlu grubuna mensup iki kurmay albayın, daha kuvvetli gördükleri ve diğer gruba bu toplantı ile girdiklerini..

... Celil Gürkan ve Orhan Kabibay'ın 'Faruk Gürler, Muhsin Batur, Kemal Kayacan gibi komutanlarla görüşüp alt kademe ile irtibatlarını sağladıkları' yolunda konuştukları...

... Celil Gürkan'ın Rafet Kaplangı'ya '1971 yılı Mart 9 günü Ankara'da Bahçelievler mevkiinde bir yerde Amiral Vedii Bilget, General Atıf Erçıkan, Hava Tuğgenerali Ömer, Albay Mehmet Namlı ve bir kısım birlik komutanlarının toplandıkları, onlara, ihtilalin 14 Mart günü gerçekleştirileceğini, bu iş için General Faruk Gürler'in direktifinin beklendiği yolunda konuşulduğu' söylendiği, 12 Mart Muhtırası ile konunun akamete uğradığı...

... Orhan Kabibay'ın Rafer Kaplangı'ya söylediğine göre, Adapazarı'ndaki İkinci Tümen Komutanlığını yaptığı 30 Ağustos 1969 ila 30 Ağustos 1970 tarihleri arasında, İstanbul bölgesinin örgütsel yönden mesuliyetini Celil Gürkan deruhte etmekte olup, onun Ankara'ya tayini münasebeti ile 30 Ağustos 1970 sonrasına rastlayan dönemde 3. Kol. Kurmay Başkanı Tuğgeneral Lütfi Erol'un bu mesuliyeti deruhte ettiği ve onun sağkolu durumunda olan bir kimse olarak yardımcılığını Albay Bedri Buluç'un yaptığını..»

'SAYIN ZEVAT'IN ADLARI

Savcı Çizmeci, bu konulara değindikten sonra 13'ncü sayfada şu görüşe de yer vermektedir :

«Gerek bu bölümde, gerekse diğer bölümlerde adlarından bahsedilen kişiler üzerinde bir kıymetlendirme yapılmak gerektiği takdirde, belirtilmesinde zaruret görülen husus, sanıkların karşı karşıya bulundukları ceza mesuliyetinin ağırlığını kollektif hale getirmek üzere, şu anda ordunun yüksek kademelerini temsil eden Sayın Zevatın adlarından bahsetmeyi menfaatlerine uygun buldukları şeklinde tecelli etmektedir. Dosyanın tümü itibarıyla bu Sayın Zevatın daima olayların dışında ve üstünde oldukları hissi hasıl olmaktadır...»

Savcı Çizmeci, bundan sonra Sıkıyönetim Komutanı Türün'den şu istekte bulunmaktadır :

«Yukarıdaki hususların tetkikini müteakip kanuni gereğinin ifasını ve haklarında soruşturma açılacak kimselerin güvenlik makamlarınca sorgulanarak leh ve aleyhlerindeki delillerle birlikte fezlekeye bağlanarak evrakın, hazırlık tahkikatı bitmiş bulunan, iddianamesi hazırlanmakta olan dosya ile birleştirilmek üzere gönderilmesini emirlerinize arzederim.»

GÜRKAN'IN İFADESİ NE OLDU?

Emekli Tümgeneral Celil Gürkan, bu soruşturma isteği sonucunda, Türün tarafından gözaltına aldırılarak sorgulanmıştır. General Gürkan hakkında, emniyet sorgusu yerine kullanılan Ziverbey'deki sorgudan sonra, Askeri Savcı tarafından ifadesinin alınması gerekirken, General Gürkan, gözaltına alındıktan altı gün sonra serbest bırakılmış ve Ziverbey'de alınan ifadesi dava dosyasına konmamıştır!

Savcı Çizmeci'nin soruşturma isteminde adı geçen Orhan Kabibay ve Albay Bedri Buluç hakkında da herhangi bir işlem yapılmamış, General Lütfi Erol, İstanbul'daki görevinden alınarak Erzincan'a gönderilmiştir.

Gelişmeler çok ilginç. Batur, 1972 yılı Ekim ayında, Gürler'e başvurarak, işkence yapıldığını ileri sürüyor. Gürler, Batur'u tam bir ay sonra 27 Kasım 1972 tarihinde yanıtlıyor ve işkence savlarına inanılmamasını söylüyor.

Bu yazışmaların yapıldığı günlerde Erenköy Ziverbey Köşkü'nde Gürler ve Batur aleyhlerine ifadeler alınıyor.

Ve Celil Gürkan, bu ifadelerin sonucunda 31 Mayıs günü gözaltına alınıp elleri ve ayakları zincirli olarak, sorgucuların önüne çıkarılıyor. Gürkan'dan sonra başka emekli subaylar da sorgulanıyor. Ancak hiçbiri hakkında bir soruşturma açılmıyor.

O tarihte, Gürler, girdiği cumhurbaşkanlığı seçimini yitirmiş, cumhurbaşkanlığına Fahri Korutürk getirilmişti. 26 Ağustos 1973 günü de Batur, Silahlı Kuvvetler'den ayrılıp emekli olmuştu.

«Bomba Davası» duruşmalarında ilginç konulara tanık olundu. Davanın «1 numaralı sanığı» emekli Kurmay Yarbay Talat Turhan, mahkeme önünde verdiği sorguda, terör eylemleri ile hiçbir ilgisinin bulunmadığını, bu davanın Gürler, Batur ve Kayacan'ı yıpratmak amacıyla açıldığını söylüyor ve «Ben ihtilalciyim. Bomba atmam. İhtilal yaparım» diye konuşuyordu.

Talat Turhan, 1960 ihtilalinden sonra oluşturulan «Silahlı Kuvvetler Birliği» tarafından Milli Savunma Bakanı emekli General Muzaffer Alankuş'un özel kalem müdürlüğüne getirilmiş, 1963 yılında da «Genç Kemalist Ordusu» adlı bir örgüt kurduğu gerekçesiyle Afyon'da gözaltına alınıp tutuklanmıştı. O sırada patlak veren 21 Mayıs 1963 ihtilal girişimini izleyen

günlerde Talat Turhan, bir kısım arkadaşı ile emekliye sevk edilmişti.

Talat Turhan, Orhan Kabibay, Numan Esin ve İrfan Solmazer aracılığı ile General Celil Gürkan ile de tanışmış ve Gürkan ile dostluk kurmuştu. Ziverbey'deki sorgucular özellikle bu ilişki üzerinde durmaktaydılar.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün'ün yardımcısı Korgeneral Turgut Sunalp ile Yarbay Turhan arasında, 27 Mayıs 1960 gününe kadar dayanan derin bir husumet bulunmaktaydı. 27 Mayıs günü İskenderun'da bulunan o zamanki rütbesi ile Kurmay Albay Turgut Sunalp ile Kurmay Binbaşı Talat Turhan arasında tümen komutanı Tümgeneral Cemil Uluçevik'in önünde sert bir tartışma çıkmış, daha sonra ihtilalci genç subaylar arasında Sunalp'e karşı bir kaynaşma başgöstermiş ve ihtilalden hemen sonra Yargıç Yüzbaşı Turgut Akan, olayı İskenderun'a gidip soruşturmuştu. Sunalp, bu kaynaşmadan hep Turhan'ı sorumlu tutmuştu.

Şimdi yıllar sonra karşı karşıyaydılar. Sunalp, sıkıyönetim komutan yardımcısı, Turhan da Marksist-Leninist bir düzen getirmek amacıyla terör eylemleri örgütleyen bir sanık olarak!..

Talat Turhan'ın geniş bir arkadaş çevresi bulunmaktaydı. Albay Hasan Yalçınkaya, Yüzbaşı Feyzi Özkaya, Yüzbaşı Fuat Turan ve Yüzbaşı Salih Zeki Yılmaz da yakın çevresindeydiler. Yüzbaşı Feyzi Özkaya'nın bomba olayları nedeniyle gözaltına alınmasından sonra ortaya Talat Turhan adı ortaya atılıyor ve Turhan'ın yakın çevresi birer birer Ziverbey Köşkü'ne çekiliyordu.

General Gürkan ile ilgili ilk ifade, emekli Yarbay Rafet Kaplangı'dan alınmıştı. Kaplangı, 1969 yılında Kabibay'ın evinde, Talat Turhan, Numan Esin ve İrfan Solmazer ile ihtilal konusunun konuşulduğunu, bu toplantıda Gürler, Batur ve Kayacan'ın da içinde bulunduğu bir cuntadan sözedildiğini söylemiştir.

Kaplangı, daha sonra, o zaman Ankara'da görevli bulunan General Gürkan'dan Kabibay için randevu aldığını, Kabibay'ın da Gürkan'ın evine gidip yapılacak ihtilal konusunu konuştuğunu anlatır. Kaplangı'nın itiraflarında, Kabibay'ın Adapazarı'na atanan Celil Gürkan'a gidip ihtilal konusunu görüştüklerini ve yine Kabibay'ın isteği üzerine Ankara'da

Muhabere Albay Mehmet Namlı ve Faruk Akkerman ile de konuştuğunu söylemiştir.

Bu ifadelerde kilit noktası General Gürkan'dır.

Talat Turhan'dan Celil Gürkan için ifade alınmak istenir.

Talat Turhan, Ziverbey Köşkü'nde 31 gün kalır, hazırlanan ifadeyi imzalamak istemez. Turhan'a elleri ve ayakları zincire vurulmuş halde ağır işkenceler yapılır. Sonunda Turhan'a da ifade imza ettirilir.

Bu ifadeler alındıktan sonra Savcı Çizmeci, bir süre bekler. 1972 Eylül ayının son günlerinde Celil Gürkan'ı ve bu kanalla Gürler, Batur ve Kayacan'ı suçlayıcı ifadeler savcılığın elindedir.

Tam bu günlerde beklenmedik bir gelişme olur ve Ziverbey'deki Zihnibey Köşkü'nde sorgulanan emekli Hava Kurmay Yarbay Necdet Düvencioğlu'nun durumu, Milli Savunma Bakanlığı Askeri Adalet Dairesi Başkanı Tuğamiral Numan Özdalga tarafından bir mektup ile Hava Kuvvetleri Komutanı Batur'a bildirilir.

Batur, 27 Ekim 1972 günü Genelkurmay Başkanı Gürler'e Ziverbey Köşkü'ndeki işkenceler konusunda yazılı başvuruda bulunur. Bu yazılı başvuru, Gürler tarafından 27 Kasım 1972 günü yanıtlanır. 22 Aralık 1972 günü de Savcı Çizmeci, Gürler-Gürkan-Batur-Kayacan'dan sözeden ifadeleri Sıkıyönetim Komutanı Türün'e göndererek soruşturma ister.

1973 yılı ilginç gelişmelere sahnedir. 1973 Mart'ında Genelkurmay Başkanı Gürler, cumhurbaşkanı seçilmek için görevinden ayrılacak, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur «en kıdemli orgeneral olarak» Genelkurmay Başkanı olmak isteyecek; Madanoğlu davasındaki ifadeler ile Celil Gürkan'ın ifadeleri bu yıl içinde alınacaktır.

Emekli Kurmay Yarbay Talat Turhan, kendilerinin bütün bu gelişmeler içinde «piyon» olarak ezdirilmek istendiklerini söyler ve Gürler cuntasına bağlı olduğunu, eğer yargılanacaksa ihtilal hazırlayan yüksek rütbeli subaylarla birlikte yargılanması gerektiğini ileri sürer.

İstanbul'daki bombalama eylemleri, Yüzbaşı Feyzi Özkaya kanalı ile Talat Turhan'a bağlanmakta, buradan da Celil Gürkan'a ulaşılmakta, Celil Gürkan'dan sonra da Gürler, Batur, Kayacan adları ileri sürülmekteydi.

Savcılık bu kanıdaydı. Talat Turhan'ın mahkeme önün-

de verdiği ifadelerden sonra savcı Yarbay Süleyman Takkeci, esas hakkındaki görüşünü açıklarken zamanın kuvvet komutanlarına kadar uzanan bir cuntadan bahsedildiği halde, asli fail durumunda olan bu şahısların davaya dahil edilmediklerine göre, bakılmakta olan davanın ciddiyet kazanamayacağı yolundaki sanık beyanlarına karşı şu görüşü ileri sürmekteydi :

«...Bu görüşü askeri savcılığımız da paylaşmaktadır. İddia bir küldür. Bu iddianın tesisine amil olan deliller çoğu yerde müşterek deliller olarak tezahür etmektedir. Aynı neviden delillerin bir kısım hemfiil için suçsuzluk doğuracağı elbette düşünülemez. Aksi halde bu davada görüldüğü gibi örgütsel çalışmada hemfiil görünen kişiler kamu tanığı gibi bir hüviyete bürünürler...»

Savcı Takkeci, daha sonra şöyle konuşuyordu :

«Davaya dahil edilmemiş hemfiiller hakkında, iş bu davaya hal ve rüyet mevkiinde bulunan mahkememizce nihai kararla birlikte soruşturma açılması yolunda ihbar müzakeresi yazılması yoluna gidilmesi mümkündür.»

Savcı Takkeci'nin bu örgütler hakkındaki esas hakkındaki görüşlerine değineceğiz. Şimdi sanık Talat Turhan'ın mahkeme önündeki ifadesine - tutanakları okuyarak - göz atalım :

Boğaz Köprüsü'nün bombalanması planı ve bazı işyerlerinin bombalanması, Talat Turhan'a bağlanmaktaydı. Talat Turhan, 8 Haziran 1973 günü Albay Vecdi Müftüoğlu başkanlığında, Yargıç Yarbay Coşkun Dündar ve Yargıç Yüzbaşı Aydın Emiroğlu'ndan oluşan İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi önünde şöyle konuşuyordu. Tutanaktan aktaralım :

«Ben Silahlı Kuvvetlerde gizli bir örgütün mensubuyum. Bu örgüt 27 Mayıs 1960 hareketinden sonra demokrasinin yaşatılması ve düzenlenmesi için teşekkül etmişti. Ancak 26 Ekim 1961 tarihinde Çankaya'da yapılan ve siyasi parti liderlerinin katıldığı bir toplantı sonunda imzalanan protokolle Silahlı Kuvvetler komutanları siyasilerce aldatılmışlar; kandırılmışlardır. Protokol dört esası ihtiva etmekteydi. Birinci esas, 27 Mayıs'ın devirdiği ve adaletin mahkum ettiği kimseler için af çıkarılmasıydı. Af çıkarıldı. İkincisi, üniversiteden tasfiye edilen 147'lerin tekrar üniversiteye dönmemeleriydi. Döndüler. Üçüncüsü 27 Mayıs ile ilgili kanunların değiştirilemeyeceğiydi. Başta anayasa olmak üzere birçok kanun değiştiril-

di. Ve halen mevcut anayasanın 1961 anayasası ile bir ilgisi kalmadı. Dördüncü konu Eminsu'ların (Eminsu: 27 Mayıs ihtilalinden sonra emekli edilen çok sayıda subaya verilen genel ad, emekli inkılap subayları, anlamında kullanılan kısaltma) orduya dönmemeleriydi. Bizler ancak birbirimizle uğraştığımızdan ve sahipsiz olduğumuza göre dönemezlerdi, dönmediler. Mevcut parlamentoda esrar kaçakçısı, eroin kaçakçısı, hırsız gibi kimseler varsa ben bu parlamentoyu kabul etmiyorum. Bu uğurda yapılan birçok toplantıya katıldım. Bundan dolayı kafam isteniyorsa şerefle veririm.»

Emekli Kurmay Yarbay Turhan, bu sözlerinden sonra Silahlı Kuvvetler içindeki cuntalar hakkında şöyle konuşuyordu :

«Türk Silahlı Kuvvetleri'nde bir tanesi Cevdet Sunay ve Memduh Tağmaç'a bağlı, bir diğeri de Gürler, Batur ve Kayacan'a bağlı iki grup vardır. Her iki grup da hiyerarşik olarak ihtilal yapmayı düşünürler. Bu konuda bağlantı ve temaslar olur. Ben şahsen ikinci gruba bağlıydım ve bu uğurda ve yönde yapılan çeşitli toplantılara katıldım. Her iki grup da birbirleriyle uğraşmaktan başka bir şey yapamaz. İhtilal yapmak yürek ister. İşte iki grubun birbirleriyle sürtüşmesi ve mücadelesi sonunda bizler burada piyon olarak ezdirilmek isteniyoruz.

Faruk Gürler hiyerarşisi içinde müteasavver ihtilal örgütünün tasvipçisiydim. İhtilalciyim, bunu inkar etmiyorum. Ama ben ihtilal yaparım, bomba atmam, dinamit atmam, Boğaz Köprüsü'nü uçurmam, bunu yapanlar şerefsiz insanlardır.

9 Mart günü Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mensup 50 yüksek rütbeli subay ihtilal kararı almıştı. Bu kararın içinde yoktum. Ancak kabul edilse idim tereddütsüz girerdim. Sivil diye beni almadılar. Şimdi bu şekilde 50 subay ihtilal kararı aldığına göre sayın savcının bu elli subayı buraya getirmesi gerekir. O takdirde ben onların yanında hesap vermeye itiraz etmem. Bu yapılmadan adaletli, hukuki, kanuni bir yargılama da yapılamaz.

Bizler buraya, Gürler grubunu kamuoyunda küçük düşürtmek için piyon olarak getirilmiş, ezdirilmek istenen kimseleriz.»

Talat Turhan, bir ihtilal örgütü içinde olduğunu kabul ediyor, bombalama olaylarını reddediyor, kontrgerilla adlı ör-

gütün, yapay savlarla kendilerini mahkeme önüne getirdiğini söylüyor, Genelkurmay Başkanı Tağmaç, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün ve Erenköy'deki «Zihnibey» Köşkü'nün bağlı bulunduğu General Memduh Ünlütürk'ü suçluyordu.

Talat Turhan'ın sıkıyönetim mahkemesi önündeki savunmaları şöyle devam ediyordu, yine tutanaktan izleyelim :

«Yapılmak istenen, Atatürkçülerin ve 27 Mayısçıların tasfiyesidir. İddianameye baktığımızda örgüt üst kademesi olarak bir kısım emekli generaller, albaylar ile Solmazer, Madanoğlu, Esin, Köksal, Kabibay, Acuner, Ataklı'dan söz edilmektedir. Bu iddianın mesnedi Feyzi Özkaya'nın ifadesidir. Bu ifadeye göz attığımızda, savcının nedense gizlemeye lüzum hissettiği bir kısım general ve albayların isimleri de vardır. Onlar, Tümgeneral Celil Gürkan, Hava Tuğgenerali Ömer Çokgör, Hava Albay İlyas Albayrak ve Albay Muzaffer olarak geçmektedir. Karşımızdaki şebeke bu dolaylı beyanı almış, Boğaziçi Yayınevi'nin çıkarttığı 'Madanoğlu Cuntası' adlı kitapta bu dolaylı beyan aynen aktarılmıştır. Feyzi Özkaya, bu beyanı ile ilgili olarak, Madanoğlu davasında tanık olarak dinlenmiş ve ertesi günkü gazetelerde, bu beyan 'Milli Birlik Komite üyeleri askeri darbe hazırlamışlar' diye manşet yapılmıştır.. (....) Bu beyan, kontrgerilla örgütünce Feyzi Özkaya'ya bu maksatla yazdırılmış oradan da iddianameye aktarılmış; iddianameden de Madanoğlu davasına aktarılmış, oradan da bazı gazete ve kitaplara malzeme teşkil etmiştir. Eğer delillerimiz olsa, kontrgerilla örgütü ile sayın savcının ve malum yayınevinin bir üçlü beraberlik içinde olduklarını iddia ederdim. 27 Mayıs'tan bu yana yayımlanan birkaç kitabı okumak, yukarıda adı geçen Milli Birlikçilerin bir potaya sığmadığını anlamaya yeterdir. (....) Suni bir hiyerarşi içinde Ankara kesimine imtiyaz tanıyan sayın savcı, İstanbul kesiminin lideri olduğunu iddia ettiği Talat Turhan'dan kelle istiyor..»

Talat Turhan'ın tutuklu olarak yargılandığı sıkıyönetim mahkemesinde daha sonra söylediği şu sözler, bu «cuntalar savaşı»nın iç yüzüne de ışık tutuyordu :

«Eğer, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin iç bünyesindeki dalgalanmaların hesabını vermek bana düşmüşse ve Silahlı Kuvvetler buna göz yumacaksa, ben bunu tarihi bir misyon olarak kabul ederim (....) Sayın savcı dosya 834'teki yazısı ile

yüzlerce büyük baş istiyor. Ama siyasal durum içinde denge hesapları müsaade etmediği için soruşturma bazen iki adım ileri, iki adım geri yürütülüyor. Savcının görmek istemediği gerçek budur. Ama biz biliyoruz ki, eğer Faruk Gürler, cumhurbaşkanı olsa idi bu dava açılmayacaktı. Ve ben tahliye edilecektim. Vakta ki Faruk Gürler cumhurbaşkanı olmadı, dava açıldı. Ve Sayın Gürler de ek iddianame ile davaya dahil edildi.

On beş seneden beri adaleti kullanmak suretiyle benim icabıma bakmak isteyen çok gafiller çıkmıştır. Onlar bu dönemde arzularını gerçekleştiremediler. Bundan sonra da gerçekleştiremeyecekler. Türk adaleti, bir kısım insanların ihtiras aleti olmaktan münezzehtir.

Dimdik ayakta duruyorum. Namusu, şerefi, ahlakı, erdemi temsil ediyorum.

Tertipçilerin maskesi mutlaka bir gün düşecektir.»

Turhan, sıkıyönetim mahkemesi önündeki şu sözleri ile Gürler, Batur ve Kayacan'a karşı bir «tertip» yapıldığını ileri sürmekteydi :

«..Gerçekten bir örgüt varsa, bu örgütün İstanbul kesiminin hesabı görülüp diğer kesimine göz yumulması diye bir hukuk kuralı yoktur. Esasen meselenin düğüm noktası da buradadır.

Gözaltında bulunduğumuz süre içinde, bir ay üzerimize mermi boşaltmak dahil olmak üzere işkenceye maruz tutulduk. Huzurunuzdaki sanıkların çoğu ve ben o tarihte kuvvet komutanı olan Orgeneral Gürler, Muhsin Batur, Kemal Kayacan'ı suçlamaya zorlandık. Bunu yapanlar, bazı hallerde, bu en değerli komutanların kendilerine ve ailelerine açıkça küfür ediyorlardı. Çünkü bizi bir iktidar kavgasında kullanmak isteyen gayri meşru bir örgüt esir almıştı. Bu tabir benim değil onlarındı.»

Kurmay Yarbay Talat Turhan, savunmasının birçok yerinde «ihtilalci olduğunu, ihtilalleri siyasal tarihin alınyazısı olarak gördüğünü» söyleyecek «askeri savcı benim ihtilalciliğimden bahsediyor. Eğer bunu geçmişimdeki hareket ve faaliyetlerime dayandırıyorsa, haklıdır» diyecek ve kendisini «Atatürk ihtilalcisi» olarak tanımlayacaktı.

Talat Turhan, bomba eylemleri ile kendisi ve arkadaşlarının hiçbir ilgilerinin olmadığını söylüyor, kendisi ve Gene-

ral Celil Gürkan aracılığı ile Gürler-Batur-Kayacan üçlüsünün suçlanmak istendiğini vurguluyordu.

Talat Turhan, 13 Haziran 1973 günlü oturumda, Erenköy'deki köşkte «15 seneden beri MİT'te komünizm masasına bakan Eyüp» adlı görevli tarafından sorguların yapıldığını söylüyordu.

Talat Turhan ve arkadaşları, idam istemiyle yargılanmaktaydılar. Sıkıyönetim mahkemesi, davayı, 1974 yılında çıkarılan af yasası kapsamı içinde görerek düşürüyor; ancak Talat Turhan, bu karara itiraz ederek hakkında beraat kararı verilmesini istiyordu.

Kurmay Yarbay Talat Turhan, 27 Mayıs ihtilalcilerinden Orhan Kabibay, İrfan Solmazer ve Numan Esin'in yakın arkadaşıydı. 12 Mart döneminde, gerek Numan Esin, gerekse Solmazer tutuklanıyor; ancak Kabibay hakkında en küçük bir soruşturma bile açılmıyordu. Emekli General Gürkan, Kabibay ile olan ilişkisi nedeniyle sorgulanıyor, ancak yine Kabibay için en küçük bir soruşturma açılmıyordu.

«Bomba Davası» beraat ya da mahkumiyet hükmü ile sonuçlanmadı. Çünkü mahkeme, 1974 yılında çıkarılan af yasası ile davanın «düşmesine» karar vermişti. Talat Turhan, davanın düşmesi kararına itiraz etti. Ona göre bu davada ya beraat ya da mahkumiyet verilmeliydi. Mahkeme ne beraat verdi ne de mahkumiyet. Talat Turhan'ın başvurusundan sonra dosya Askeri Yargıtay'a gitti. Ancak karar değişmedi. Dava da böyle kapandı gitti.

Celil Gürkan «Bu dava nedeniyle gözaltına alınmıştım. Öyleyse, askeri savcılık benim ifademi almalıydı. İki yol vardı ya kovuşturmaya yer olmadığı kararı verecek ya da ek iddianame ile dava açılacaktı. Askeri savcılık ne dava açtı ne de kovuşturmaya yer olmadığı kararı verdi» diyor.

Bomba eylemlerini soruyorum.

«Bizlerin bu eylemlerle ilgili olmadığımızı, bu davanın savcısı Süleyman Takkeci bile kabul ediyor. Savcı Takkeci, esas hakkındaki görüşünü açıklarken, bizlerin bir cunta oluşturduğumuzu, ancak İstanbul'daki bombalama eylemleri ile hiçbir ilgimiz olmadığını söylüyor. Ben kendi hesabıma bu gibi eylemleri, insanlığa aykırı bulurum. Bunlar hainçe eylemlerdir. Kim yaparsa yapsın. O günlerde egemen olan mantık, bu yolla bizlerin suçlanmasını gerektiriyordu. Talat Turhan aracılığı ile ben, benim aracılığım ile Gürler, Batur ve

Kayacan suçlanacaklardı. Ziverbey'deki senaryoyu yazanların hedefi buydu.»

Talat Turhan, bu eylemlerle ilgili olmadığını mahkeme önünde açıklıyor ve bu eylemleri yapanlar için «Şerefsiz insanlardır» sözcüklerini kullanıyordu.

Mahkeme, beraat ya da mahkumiyet hükmü vermediği için ileri sürülen savlar kanıtlanmıyor; «Bomba Davası» tozlu dosyalar arasına atılıyordu.

Bugün «Bomba Davası»nı incelerken, o günlerdeki rütbesi ile Askeri Savcı Yarbay Süleyman Takkeci'nin 21 Ocak 1975 tarihli esas hakkındaki görüşüne göz atmak zorundayız.

Savcı Takkeci, Talat Turhan ve arkadaşlarının Marksist-Leninist oldukları görüşündeydi. Takkeci, Talat Turhan ve arkadaşlarının «devrimci şiddet» yöntemleri ile bir askeri ihtilal için ortak plan hazırladıklarını ileri sürmekteydi (Esas hakkındaki görüş).

Takkeci, «Ankara ve İstanbul grupları» diye adlandırdığı grupları şöyle bir şema içinde sunmaktaydı :

İstanbul grubu: 1 — Talat Turhan grubu, 2 — Memduh Eren grubu, 3 — Bu gruplarca çengel atılmış devrimci öğrenci ve işçi grubu.

Ankara grubu: 1 — Merkez üst grup, 2 — Askeri grup (S. 27).

Savcı Takkeci, esas hakkındaki görüşünün 236'ncı sayfasında şunları yazıyordu :

«Talat Turhan'ın duruşma sırasındaki neticeden örgütsel faaliyetleri inkara dönüşmüş beyanları dışında «Silahlı Kuvvetler içinde iki grup vardı. Her iki grup da hiyerarşik olarak ihtilal yapmayı düşünür. Ben bunlardan Faruk Gürler, Muhsin Batur ve Kemal Kayacan grubuna bağlıyım. 9 Mayıs 1971'de 50 yüksek rütbeli subay ihtilal kararı aldı. Beni sivil diye almadılar içlerine. Bizler buraya Gürler grubunu küçük düşürmek maksadıyla getirilmiş piyonlarız. Esasında elli subayın da buraya getirilmesi gerekirdi. Benim hesabım onlarla beraber istenirdi' şeklideki beyanları iddiamızın örgütsel faaliyetler açısından en açık ikrarı ve delili olarak görüyor ve bir kısım sanık tarafından örgütsel zincir inkâr edilmek suretiyle yapılmış mevzii ve ferdi nitelikteki bomba patlatma ikrarını ancak örgütsel gerçeğin ve faaliyetlerin tevili addediyor ve bu durum müvacehesinde işbu mütalaamızın muh-

telif bölümlerindeki arzlarımıza zamimeten iddianamenin bölümlerinde yer almış... Çalışmalarına örgütsel faaliyetlerin tarzı cereyanına ve örgütsel temas zincirinin bütünlüğüne dair izah ve idialarımızı bir defa daha burada aynen tekrar etmek durumunda bulunduğumuzu işaretle...»

Takkeci, görüldüğü gibi Talat Turhan ve arkadaşlarının General Celil Gürkan aracılığı ile Gürler, Batur ve Kayacan'a bağlandığı kanısındadır. Ancak Takkeci, «devrimci şiddet» diye tanımladığı eylemlerle Ankara gurubundaki asker kişileri özenle ayırmaktadır.

Savcı Takkeci, bu görüşünü şu tümcelerle açıklamaktadır :

«...6-7 Mayıs 1972. İbrahim Çenet'in patlatmak üzere taşıdığı bombanın elinde patlayarak yaralanması neticesi başlayıp yürütülen soruşturma müvacehesinde olayın mevzii ve ferdi değil, örgütsel bir çalışma içerisinde bulunduğu ortaya çıkıp planlı olarak yürütüldüğü tespit edilmişse de işbu devrimci şiddet hareketlerinin elde mevcut delillerle mezkur lider kadro kararına, yani asker grubu kararına bağlandığını söylemek mümkün görülememiştir (S. 85).

...Bu itibarla devrimci şiddet hareketlerini, içinde bulunduğu gizli ittifakın dışında ve sadece kendi kesim kararı ile uygulanmaya konan ve aynı örgütün Ankara keseminde İrfan Solmazer, Numan Esin, Rafet Kaplangı ve Adnan Çakmak ile de teşriki mesai etmek suretiyle yürüten Talat Turhan, Memduh Eren ve arkadaşlarının bu hareketinin kaynağını münhasıran cunta bağlantısı içinde değil ve fakat 1968'den itibaren her geçen gün daha yoğun ve tehlikeli bir hüviyet kazanan ve Dev-Genç ürünü THKO ve THKP ve onun eylem gücünü teşkil eden THKC gibi Marksist-Leninist grupların bütün memleket sathında uyguladıkları kır ve şehir gerilla hareketlerinde bulmak gerekir (S. 86).

...Elverişli silahı elinde bulunduran asker grubun darbesi mevzuu doğacak ise buna göre bir kararın verilmesi ve icranın bu silahlara göre yürümesi gerekir. Halbuki davamızda böyle bir özellik ile ilişkili olabilecek bir uygulama göze çarpmamakta; bilakis cuntanın lider kadrosu olan asker grubun kullanabileceği silahlara ve icraata ters düşen bir uygulama müsaade olunmaktadır. Lider kadro bu gücünün hüviyetine göre darbe hazırlığı içinde teşkilatını genişletme çabasında iken ve bir ideolojik gayeyi Marksist-Leninist ihtilal taktik-

lerini hedef almamışken, sanıklar grubu, ihtilalin bir an önce gerçekleşmesi ve tacil edilmesi için gösterdiği tehallükle lider kadronun baş çektiği zincirin o noktada dışına çıkarak ancak kendi kesimlerini ilzam edecek şekilde ihtilal yöntemlerine, şehir gerilla eylemlerine girişmişlerdir (S. 225).»

Görülüyor ki, Savcı Süleyman Takkeci, bir askeri cuntanın varolduğu kanısındadır. Bu cunta, Gürler-Batur-Kayacan üçlüsü dışında Tümgeneral Celil Gürkan ve arkadaşlarınca oluşturulmuştur. Ancak, Talat Turhan'ın lideri olduğu grubun eylemleri ile bu cuntanın bir ilgisi yoktur.

Esas hakkındaki görüşünde Takkeci, «cunta» olarak adlandırdığı grupları şöyle anlatır :

«Bir cunta yönetimi getirmek maksadıyla ihtilali öngören gizli örgütün en üst kademesini işgal edip emir ve kumandasını elinde bulunduran zevatın yüksek rütbeli askeri kişilerden oluştuğu ve bu zevatın özellikle örgütün İstanbul kesimi mensupları olarak Talat Turhan, Osman Deniz, Memduh Eren, Hasan Yalçınkaya ile bunların Ankara grubu olarak haklarında soruşturma açılmış kişiler durumundaki İrfan Solmazer, Numan Esin, Rafet Kaplangı tarafından bilinmekte, tanınmakta ve onların direkt temas hallerinde ise haklarında herhangi bir soruşturma açılmamış kişiler olarak Celil Gürkan, Orhan Kabibay tarafından sağlanmakta olduğu görülmekte ve anlaşılmaktadır. Ankara'daki merkez üst örgüt lideri durumunda bulunan Orhan Kabibay'ın etrafında oluşmuş grubu destek alan yine Ankara'da kurulu bir asker grup vardır (S. 82).»

Yarbay Takkeci, bu asker grubun «gizli ittifakın en üst seviyesinde» bulunduğunu, Talat Turhan grubu ile Orhan Kabibay grubu arasındaki en önemli halkanın General Celil Gürkan olduğunu söyler. Ve bu savını kanıtlamak için emekli Hava Kurmay Albay İlyas Albayrak'ın «Bomba Davası»ndaki tanıklığını gösterir. Takkeci, Albay Ablayrak'ın mahkeme önünde tanık olarak söylediği şu sözleri esas hakkındaki görüşüne aktarır :

«...12 Mart 1971'den önce Türkiye'de mevcut bunalım ortamında ben hava kuvvetlerinde Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı Genel Sekreteri Bütçe Plan ve Program Müdürüydüm. Hava Kuvvetleri Komutanlığında o sırada görevli General Aydın Kirişoğlu ile kara kuvvetlerinde Tümgeneral Celil Gürkan'ın kuvvet komutanlarının bilgisi altında ordu-

nun herhangi bir sebeple müdahalesi halinde alınacak tedbirler ve özellikle 27 Mayıs hareketinin anayasal yönden hazırlıksız yapılması dikkate alınarak bir ön anayasa hazırlanması ve müdahaleyi takiben bu çerçeve içinde hareket edilmesi hususunda çalışmalar yapıldığını duyuyordum. Ve bu hususta yapılan çalışmaların general Kirişoğlu'nda bir dosya halinde saklandığını da biliyordum. 12 Mart'tan bir süre önce General Kirişoğlu hastalanıp Londra'ya gidince bu göreve Kurmay Albay Kemal Tunusluoğlu getirildi. Kendisi ile vaki temasımızda ordu müdahalesi halinde uygulanacak geçici ve ön anayasa çalışmalarının müsvetteler halinde dosyada saklandığını öğrendim. Kemal Tunusluoğlu, bana ayrıca bu çalışmaların mütekamil bir hale getirilmesi hususunda faaliyetimi istedi. Ben de tabiatı ile bu işte bir hukukçunun çalışması gerektiğini düşünerek zamanın Milli Savunma Bakanlığı Hukuk Müşaviri Hakim Albay Emin Değer'le temasa geçtim. Emin Değer, daha sonra Hidayet Ilgar ile birlikte bir çalışma yaptı ve hazırladıkları metni bana verdi. Ben de bu metni komutanlığın bilgisi altında bulunan dosyaya koydum.

12 Mart'ı müteakip de hükümetin kurulamaması halinde yapılacak faaliyetler bakımından Genelkurmayca bir çalışma yapılması uygun görüldü. Bu maksatla önce idareye el koymak, geçici bir anayasa ile bir süre ülkeyi yönettikten sonra kurucu meclis ve daha sonra normal idareye geçiş hususları dikkate alındı. Bu maksatla iki komite kuruldu. Komitelerden birine ben de üyeydim. Diğer komiteye de Albay Tunusluoğlu katılmıştı. Komitelerde hukukçu yoktu. Belirtilen yerde çalışma zorunluğu vardı. Bunun üzerine ben de daha önce Emin Değer ve Hidayet Ilgar tarafından hazırlanmış ve hava kuvvetlerindeki özel dosyadaki özel dosyada muhafaza edilen beş general ve beş albaydan kurulu komiteye getirdim, metin incelendi. Bazı değişiklikler yapıldı. Hazırlanan yeni metin Genelkurmaya sunuldu.» (S. 86-87)

Görülüyor ki, savcı Takkeci, «bomba eylemleri» ile General Gürkan'ın içinde bulunduğu asker kesimi ile hiçbir bağlantısı olmadığını esas hakkındaki görüşünün birkaç yerinde vurgulama gereği duymakta: Bu eylemlerin «cunta bağlantısı dışında cereyan» ettiğini birkaç kez belirtmektedir.

Savcı Takkeci, 1975 yılının Ocak ayında okuduğu esas hakkındaki görüşü ile Gürler-Batur-Kayacan-Gürkan'dan olu-

şan bir «askeri cunta»nın varlığını kabul ediyor; General Gürkan ve Kabibay üzerinde duruyor ve Talat Turhan'ın Türk Ceza Yasasının 146'ncı maddesi gereğince cezalandırılmasını, cezasından, çıkarılan af yasası gereğince beş yıllık sürenin düşürülmesini istiyordu.

Esas hakkındaki görüş ile Gürkan'ın da aralarında bulunduğu asker kesiminin İstanbul'daki bomba olayları ile bir ilgisi olmadığı askeri savcılıkça belirtilme gereği duyuluyordu.

Mahkeme, davanın düşmesi kararını verdiğinden, Talat Turhan ve arkadaşları hakkındaki savlar da askıda kalacaktı.

Tümgeneral Celil Gürkan «Suç mu işledim. Öyleyse yasalar çerçevesinde sorguya çekilirdim. Zincire bağlanıp, gözlerim kapatılarak sorgulandım. Bu sorgu öteki sanıklara yapıldığı gibi, emniyet sorgusu yerine geçer, bir de askeri savcılıkça ifadem alınırdı. Bu göreve, hakkımda soruşturma izni isteyen Savcı Nevzat Çizmeci ile davanın savcılarından Süleyman Takkeci'ye düşerdi. Hakkımda ya iddianame düzenlenirdi ya da kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilirdi. O zaman soruyorum: Suçum neydi? Beni niçin gözaltına alıp, bırakmıştınız? Suçum varsa niçin tutuklamadınız?» diyor.

«Sayın Gürkan, 1973 çok hızlı gelişmelere tanık oldu.. Belki bilemediğimiz dengeler oluştu.»

«Öyle olmalı. Bütün bunlar, benim gözaltına alınmamın hukuki nedenden çok siyasal nedene bağlı olduğunu gösteriyor. Hem Sayın Mumcu, Ziverbey'de zorla alınan ifadeler, hiçbir dosyaya konmamış, günün birinde, bu ifadelerin, 12 Mart Muhtırasının devirdiği Başbakan Demirel'in elinde olduğu öğrenilmişti. Nasıl geçmişti bunlar Demirel'in eline? Kim vermişti bu ifadeleri Demirel'e?

Bu bile düşündürücü değil midir?»

Evet bu bile düşündürücüydü. Daha düşündürücü birçok olay vardı. Çünkü 27 Mayıs 1960 öncesinde başlayıp, 12 Mart'ı ve 12 Eylül'ü içine alan olayların gerçek öyküsü henüz yazılmamıştı.

Kurmay Yarbay Talat Turhan, Savcı Süleyman Takkeci'nin «esas hakkındaki görüşünü» okumasından sonra 28 Nisan 1975 günü savunmasını okumaya başladı.

Turhan, en hünerli hukukçuları bile kıskandıracak nitelikteki savunmasında, iddianame ile olaylar kronolojisi ara-

sında bir ilgi kuruyor ve iddianame düzenlenirken, Orgeneral Gürler, Orgeneral Muhsin Batur ve Oramiral Kayacan'dan söz edilmediğini, çünkü iddianamenin düzenlendiği tarihte bu komutanların görev başında oldukları; bu üç komutan adının daha sonra görevlerinden ayrıldıktan sonra ek iddianame ile suçlandıklarını belirtiyordu.

Turhan, davanın hukuksal nedenlerle değil siyasal etki ve nedenlerle açıldığını, iddianamede 9 Martçılar ile 12 Martçıların aynı kefeye konup suçlandıklarını ileri sürüyor, 9 Martçıların eyleme geçmediklerini buna karşın 12 Martçıların hükümeti zorla devirerek suç işlediklerini söylüyordu.

Turhan, savunmasında, Yunanistan'daki «Lambrakis davasına» değiniyor, bir siyasal cinayet sonucu öldürülen solcu milletvekili Lambrakis olayında davanın yargıcı Sartzetakis (şimdiki Yunan cumhurbaşkanı)'nin bu cinayetle ilgili olarak, bölge jandarma komutanı Mutsi ve bazı mülki amirler için tutuklama kararları çıkarttığını, bunun üzerine baskılarla karşılaşan yargıç Sartzetakis'in mesleğinden atıldığını ve tutuklandığını anlatıyor ve şunları söylüyor :

«İşte faşistlerin hukuk anlayışı. Bugün Amerikan uşağı faşist işkenceci Yunanistan cuntasının CIA doları ile beslenen sağ örgütlerinin önde gelen temsilcilerinden cinayetlerin hesabı sorulurken, yargıç Sartzetakis adaletin şerefli köşesini işgal etmektedir.

Örnekte görüldüğü gibi CIA'nın azgelişmiş ülkelerde bu ölçüde etken olduğu bir dönemde hakiminden hekimine kadar herkes doğru teşhis yapmak durumundadır.

Özellikle sağ örgütlere gerçekten milliyetçi duyguları alet edilen gençlerimizi uyarmak isterim. Örgütlerini besleyen paranın nereden geldiğini arayıp öğrendiklerinde bir hıyanete araç olduklarını anlayacaklardır.

Bu bölümü bitirirken siyasi cinayetlere kadar varan sağ örgütlenmenin adının kontrgerilla olduğunu vurgulamak isterim. Şimdi soruyorum. Şu tablo içinde suçlu kimdir? Elbette ben değilim.

Gerçek suçlular, Atatürk'ün tam bağımsız Türkiye'sini Amerikan emperyalizmine peşkeş çekerek Türkiye'yi bugün silah ambargosuna kadar varan müdahalelerin hedefi yapanlardır.»

Şimdi Talat Turhan'ın savunmasını biraz daha yakından görelim.

«Bu davada yargılanan 57 kişiyiz. İddianamede, 18'imizin idamı isteniyor. Geriye kalanların 5 yıldan 15 yıla kadar ağır hapsi...

Askeri savcıya göre, eski Genelkurmay Başkanı Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur, Deniz Kuvvetleri Komutanı Kemal Kayacan suç ortaklarımız arasında... Daha birkaç suç ortağımız da var, bu davanın sanıkları arasına sokulmayan ve haklarında dava açılmayan.

İddianameye ve esas hakkındaki mütalaya göre, suçumuz, adları geçen komutanların önderliğinde, «Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nı cebren ilgaya teşebbüs etmek», mevcut düzeni kaldırıp yerine Marksist-Leninist bir düzen koymaya kalkışmak...

İşte bu suçtan şimdi savunmamızı yapmamız isteniyor.

Normal bir ceza davasında, belki sanığın yalnızca leh ve aleyhindeki delilleri tartışarak ve yalnızca kendisine isnat olunan suçla bağlı kalarak savunmasını yapması mümkündür.

Fakat bizim yargılandığımız dava, gerek sanıkların sıfatları, gerekse isnat olunan suç yönünden hiç kuşkusuz, siyasal yapıda bir davadır. Bundan da öte, hukuksal nedenlerle değil, siyasal amaçlarla açılmıştır. Dava dosyasında, iddianamede ve esas hakkındaki mütalaada bu gerçeği ortaya koyan pek çok kanıtlar vardır. Örneğin :

Birinci kanıt;

Davanın açıldığı tarihle esas hakkındaki mütalaanın okunduğu tarih arasında, suçlandırılan kişiler aleyhindeki delil durumunda esas itibarıyla bir değişiklik olmamıştır. Buna rağmen :

1 — Esas iddianamede, Orgeneral Faruk Gürler, Orgeneral Muhsin Batur ve Oramiral Kemal Kayacan'dan hiç söz edilmemiş; bunlar suçlu sayılmamıştır. Çünkü o tarihlerde, bu komutanlar Silahlı Kuvvetlerin en yüksek kademelerinde bulunmaktaydılar. Görev başındaydılar.

2 — Sözü geçen komutanların adlarına, dava açıldıktan bir süre sonra - politik ortam elverişli bulunmuş olacak ki - ilk defa ek iddianamelerde yer verilmiştir. Fakat bundan sonra Orgeneral Faruk Gürler Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan Genelkurmay Başkanlığı'na, Oramiral Kemal Kayacan ise Donanma Komutanlığı'ndan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na gelmişlerdir. Bunun üzerine, dava dosyasındaki delil durumu

hep aynı olmakla birlikte, askeri savcılar sözü geçen komutanlar emekli oluncaya kadar onların adlarını bir daha ağızlarına almamışlar, suçlu olduklarını iddia etmemişlerdir.

3 — Adları geçen komutanlar emekli olduktan ve özellikle Orgeneral Muhsin Batur ve Oramiral Kemal Kayacan CHP'ye üye girdikten sonradır ki, askeri savcının esas hakkındaki mütalaasında, kendileri kesin olarak 'suçlu' olan edilmişlerdir.

Bu olay, askeri savcıların hukukun gereklerine göre değil fakat siyasal ortama ve duruma göre kişiler aleyhine soruşturma açıp yönlendirdiklerini belgelemektedir.

İkinci kanıt :

İddianamede, 9 Martçılarla, 12 Martçılar aynı potaya konmuş; her ikisi de suçlu gösterilmiştir. Oysa :

9 Martta tasfiye edilen görüş, Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki radikal görüş ve eğilimleri ve bağımsızlaşmayı önermekte idi. 12 Mart ise, tutucu görüş ve eğilimlerle, vardığı sonuçlar itibarıyla, dışa bağımlılığı simgeler. Bu açıdan, 9 Mart bir dönüm noktasıdır. Sözü geçen iki eğilimden biri diğerini tasfiye ettikten sonra 12 Marta gelinmiştir.

9 Marta kadar, 9 Martçılar 12 Mart muhtırasını verenlerle beraberdirler. Bu tarihten sonra ise, bu grubun herhangi bir aktivitesi ve eylemi olmamıştır.

Bu duruma göre, hem 12 Mart muhtırasını verenler, hem de 9 Martçılar aynı potaya konup suçlanamazlar.

Askeri savcıya göre ise, 12 Mart muhtırasını verenlerden hem cuntabaşı olarak Orgeral Faruk Gürler, hem de onun 9 Martta emekliye ayırdığı General Celil Gürkan suçludurlar. Fakat her ikisi de görülmekte olan bu davanın dışında bırakılmıştır.

Bu olay da, davanın siyasal niteliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Üçüncü kanıt :

12 Mart muhtırasına imza koyan dört komutandan ikisi, Orgeneral Faruk Gürler ve Orgeneral Muhsin Batur, bu davanın savcıları tarafından, anayasayı ihlal suçlusu ilân edilmişlerdir. Askeri savcılar, soruşturmanın hiçbir evresinde, muhtırayı veren diğer iki komutandan - Orgeneral Memduh Tağmaç ve Oramiral Celal Eyiceoğlu'ndan - hiç söz etmemişlerdir. Oysa ortada Türk Ceza Kanunu'na göre bir suç varsa, bu suç her dört komutan tarafından işlenmiştir.

Bu konuda Türk Ceza Kanunu'nun 147. maddesi hükmü açıktır: «Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nu cebren iskat veya vazifesini görmekten cebren menedenlerle bunları teşvik eyleyenlere idam cezası hükmolunur.»

12 Mart muhtırasını veren dört komutanın hep birlikte bu suçu işledikleri muhakkaktır.

Bizi ve 12 Mart muhtırasını veren komutanlardan ikisini, TCK.'nın 146. maddesine göre «anayasayı kısmen veya tamamen ilgaya teşebbüs etmek»le suçlayan askeri savcıların, bu maddenin hemen altında yer alan 147. maddeyi görmemezlikten gelmeleri, bu madde sanki Türk Ceza Kanunu'nda yokmuş gibi 12 Mart muhtırasını veren diğer iki komutanı, (Memduh Tağmaç, Celal Eyiceoğlu) soruşturma ve kovuşturma istemi dışında bırakmaları, onların bir hukuk adamı gibi değil, fakat; dışarıdaki bazı güçlerden gelen isteklere göre, politik amaçların birer aracı olarak soruşturmaları yönettiklerini ve bu davayı açtıklarını en kesin bir biçimde ortaya koymaktadır.

Aynı olay, bu davanın hukuksal gereklerin ürünü olarak değil, fakat; yüksek yerlerdeki kişiler ve ekipler arasındaki bir hesaplaşmanın, (bütün savunmamız boyunca görüleceği üzere Sunay-Tağmaç-Türün üçlüsü ile Gürler-Batur-Kayacan üçlüsü arasında simgelenen bir çekişmenin) ve bu kanaldan çok yüksek düzeydeki bir politikanın ürünü olarak ortaya çıktığını kanıtlamaktadır.

Bu davanın hukuksal olmak yerine siyasal bir nitelik taşıdığı. siyasal amaçlarla yürütüldüğü, dava dosyasındaki daha pek çok tanıtla ispatlanabilir. Fakat biz listeyi uzatmayacağız. Yalnız bu gerçekten çıkan bir sonuca değineceğiz :

Biz bu davada sanık olarak yargılanır ve hesap vermeye çalışırken bu davayla ilgili pek çok kişi - baş suçlu ilan edilenler ve adlarına dava dosyasında hiç değinilmeyenler - yargılama dışı bırakılmışlardır.

Durum bu iken, eğer bizler isnat olunan suçtan mahkum edilirsek, bu sonucun ve bu davanın hukuk ve adaletle ilişkisi olamayacağı ortadadır.

Bu noktada bir başka gerçeğe daha değinmek isteriz :

Bir siyasal davada, sanığın kendini savunabilmesi ve suçsuzluğunu ispatlayabilmesi için, onun soruşturma evrakı dışında kalan olayları ve kişileri açıklamasını zorunlu kılıyorsa, bu onun en doğal hakkıdır. Çünkü aksi takdirde, kendi-

sini savunabilmesi ve suçsuzluğunu ispat edebilmesi olanaksızdır.

Bu açıdan, siyasal bir davada, eğer yargıçlar kurulu üyeleri tarafsız ve bağımsız ve hukukun hizmetinde iseler; sanıktan yalnızca soruşturma evrakında yer alan isimlerden ve olaylardan bahsetmesinin istenemeyeceği muhakkaktır. Böyle bir istemin savunmayı kısıtlamak ve davanın siyasal niteliği açısından «savunmayı topyekun ve kökünden» ortadan kaldırmak anlamına geleceği açıktır.

Bu dava aslında, 12 Mart muhtırasının ürünüdür. 12 Mart muhtırasının getirdiği düzenin ve sıkıyönetim rejiminin sonucudur.

12 Mart 1971, Türk siyasal tarihinde hiç kuşkusuz, önemli bir dönüm noktasıdır. Ancak muhtıranın verilişini, sıkıyönetimin ilanını, bu davanın tezgahlanmasını, yalnızca anarşinin varlığı, iktidarın yeteneksizliği, anayasanın uygulanmaması veya lüks olması gibi yüzeysel nedenlerle açıklamaya kalkışmak hatalı bir yorum tarzıdır.

Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumu ve bağlı olduğu dış politik güçler ve ilişkiler dikkate alınmaksızın olaylara ve bu davaya yalnızca bir iç sorun gibi bakılmasının büyük bir yanılgıya ve yanlışlıklara düşülmesine yol açacağı kuşkusuzdur.

Yaşanılan dünyada, önemli iç politik olayları dış etkenlerden soyutlayarak değerlendirmek olanaksız olduğuna göre, 12 Mart muhtırasının verilişinde ve sonrasında hangi dış etkenlerin zorlamasının rol oynadığını saptamak ve açığa çıkarmak ulusal bir görevdir.

Bu durumda 12 Mart muhtırasının ürünü sıkıyönetim savcılarının bu muhtıraya imza koyan komutanları, eski genelkurmay başkanlarını ve kuvvet komutanlarını açıkça 'baş suçlu ilan ettikleri bir davada; Türkiye için siyasal açıdan bu denli önemli bir olayda; siyasal suç sanığının bu olayların ve davanın altında yatan dış etkenleri ve yabancı güçleri açıklayıp ortaya çıkarması ve bu yoldan suçsuzluğunu ispatlaması hem en doğal hakkı, hem de görevidir.

Talat Turhan'ın savunması, hem iddianameyi eleştirir, hem de «jakoben» ya da «ittihatçı» yol ve yöntemleri savunan görüş için bir özeleştiri niteliğindedir. Bu yüzden, yıllarca «ittihatçı» ya da «jakoben» geleneğini savunan bir kurmay subayın olayları değerlendirmesi ve gerek kendisi, gerek ar-

kadaşlarını bir «özeleştiri» süzgecinden geçirmesi çok yararlı olmuştur, Talat Turhan'ın bu eleştiri ve özeleştirilerinde bugün ve yarın için dersler doludur.

Askeri müdahalelerin bir daha olmamasını istiyorsak, bu müdahalelerin öncesi ve sonrasını ve bu müdahalelere yön veren insanların bir süreç içinde ne yaptıklarını, hangi rüzgârlara kapıldıklarını bilmek gerekir. Bu bilinirse olayların neden ve sonuçları daha net görülür, kurulan tuzaklar daha açık seçik biçimde ortaya çıkar.

Talat Turhan'ın savunmasını bu açıdan çok yararlı buldum. Emekli Tümgeneral Celil Gürkan ile yaptığımız söyleşiden sonra Talat Turhan'ın savunmasını okuyunca, tablo bütünü ile ortaya çıktı.

Turhan, önce kendisini mahkeme önüne getiren iddianameyi eleştiriyor, daha sonra kendisi ve kendi çevresiyle ilgili sert bir özeleştiriye girişiyordu.

Savunmanın bu bölümleri üzerinde dikkatle duralım.

1. Bu ifadenin alındığı tarihte :

Orgeneral Faruk Gürler, K.K.K.'dır.

Orgeneral Muhsin Batur, Hv. K.K.

Oramiral Kemal Kayacan Donanma K. ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı muavinidir.

2. İfade tarihinden bir ay sonra ise :

Orgeneral Faruk Gürler, Genelkurmay Başkanı.

Orgeneral Muhsin Batur, Hava Kuvvetleri Komutanı.

Oramiral Kemal Kayacan, Deniz Kuvvetleri Komutanı'dır.

3. Bu ifadeler, adı geçen komutanları yıpratmak için, politika kulislerinde en büyük ölçüde kullanılmasına karşın, asıl ilgililerine, yani sanıklara ve sanık müdafiilerine bu dönemde kapalı tutulmuştur.

4. Özel bir amaçla, işkence yöntemleri ile dikte ettirilen bu ifadeler yıpratma malzemesi olarak kullanıldı. Bunu takiben Faruk Gürler Cumhurbaşkanlığı vaadi ile kandırılıp, Genelkurmay Başkanlığı'ndan istifa ettirildi. Cumhurbaşkanı seçilemeyince de, ifadelerden avukat ve sanıkların yararlanması sağlanmış ve bunu 3 Nisan 1973'te esas iddianamenin verilmesi izlemiştir.

5. Askeri savcı esas iddianamesinde ihtiyatlıdır. İfadelerde adı geçen komutanlar suçlanılmasına rağmen bu dönemde, soruşturmanın hududu «Talat Turhan» hedef alınarak çizilmiştir. Fakat iddianameden, açıkça görülmektedir ki, ikin-

ci hedef General Celil Gürkan - Orhan Kabibay olarak saptanmıştır.

6. Askeri savcıyı ve onun gerisindeki güçleri bu ihtiyata iten neden; henüz Muhsin Batur ve Kemal Kayacan'ın yerlerini muhafaza etmeleridir.

7. Bu anlayış ve planlamaya göre, esas iddianameyi verdikten hemen sonra Mayıs 1973'te bazı kişiler gözaltına alınıp, ikrarlara zorlandılar.

8. Bununla yapılmak istenen, ikinci evrenin uygulanmasıydı. Yani, soruşturmayı Celil Gürkan ve Orhan Kabibay'ı da içine alacak kadar genişletmek.

9. Orhan Kabibay'ın milletvekilliğinden dolayı dokunulmazlığı olduğundan onu, üçüncü evreye bıraktılar ve yerine Fakih Özfakih'i ikame ettiler.

10. Haziran 1973'te ikinci evre uygulamalarına fiilen başladılar ve bu amaçla Em. Gn. Celil Gürkan, Em. Kur. Alb. İlyas Albayrak ve Fakih Özfakih, Gn. Ömer Çokgör, Em. Dz. Bnb. Erol Bilbilir, Kur. Alb. Bahattin Taner, Kur. Alb. Nedim Arat alındılar. Ancak bu girişimden sonra, Muhsin Batur ve Kemal Kayacan tertibin kendilerine doğru yönlendirildiğinin farkına varıp, tırmanma girişimini, aktif müdahale tehdidiyle önlediler. Bu etki sonucu, bir hafta gözaltında tutulup istenilen yönde ikrarlar alındıktan sonra Gn. Celil Gürkan, İlyas Albayrak ve Fakih Özfakih serbest bırakıldılar.

11. As. Savcı Nevzat Çizmeci ve onun ardındaki güçlerin hesabı bu son girişim ile bozulmuş ve tutmamıştı. Perde gerisinde olanlar için mesele yoktu ama, perde önündeki As. Savcı 25 Mayıs 1973 tarihli ek iddianamesiyle Faruk Gürler'i cunta başı ilan edip açığa düşmüştü. Yerlerini muhafaza ettikleri için de ellerinde tertipçilerce dikte ettirilen sayısız ifadeler olduğu halde Muhsin Batur ve Kemal Kayacan isimlerini gizledi. Bu suretle oyunun 3. perdesi Eylül 1973'te oylanacak ve soruşturmaya bu üçlüyü de fiilen katmak üzere tezgahlandığı halde zor oyunu bozmuş ve As. Savcı yine açığa çıkmıştı.

12. Gözaltına alınan kişilerin geri çekilmesiyle, sırtlarını sıvazlayan güçlerin pek öyle gözüktüğü gibi kuvvetli olmadığını anlayınca, As. Savcı selameti görevini değiştirmekte buldu.

13. Yapılmak istenen neydi? Sunay-Tağmaç ve Türün üçlüsünde simgelenen emperyalistlerle bütünleşmiş, işbirlikçi iç

güçler, Gürler-Batur-Kayacan üçlüsünü buna engel görüyorlar ve onları bertaraf etmek istiyorlardı.

14. Bu senaryo içinde, iktidar kavgası yapan iki klik birbiriyle açık mücadeleye girişecek kadar kuvvetli olmadığı için, başka yollar denemekteydiler. Sunay-Tağmaç ikilisi kendi yeteneklerini veya yeteneksizliklerini çok iyi bilen kişilerdir. Buna rağmen, Türkiye'nin çok önemli bir döneminde senelerce gizli ve açık iktidar olmayı başarmışlardır. İktidar olmalarını da, 10 seneden beri, bütünleştikleri örgütlere borçludurlar.

Olayların zorlaması sonucu doğan bu ilişkiden, her iki taraf da memnundur. Çünkü örgütler ve onların bağımlı olduğu dış güçler de bu iki kişiyi, kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktadırlar.

15. Bir taraf omuzlarının gücüne, diğer taraf, Makyavelist bir politika içinde, entrikanın her türlüsünden yararlanarak mücadele edip birbirini temizlemek istemişlerdir.

16. Bomba davası, Sunay-Tağmaç-Türün üçlüsünün Gürler-Batur-Kayacan üçlüsünü bertaraf etmek amacıyla, yargının araç olarak kullanılması düşüncesiyle açılmıştır.

17. Dava sanıklarının büyük şansı, bu kavgada her iki iktidar kliğinin de bugün yenik düşmesi ve 14 Ekim seçimlerinin, tertip güç ve örgütlerini geri çekmiş olmasıdır. Bu gelişmeyi, aynı zamanda yargının da şansı olarak niteleyebiliriz. Çünkü, adalet tarihinde, en büyük zulümlerin, yargının, kaba kuvvet elinde alet edildiği dönemlerde uygulandığını görüyoruz.

18. Eğer 12 Mart muhtırasının verilmesi bir suç ve cuntasal faaliyet ise bu suçlama içinde Memduh Tağmaç neden yoktur?

19. Türkiye'yi 12 Marta getiren olaylar ve bu olaylar içinde kişiler vardır. Bu dava iddianamesi 12 Mart muhtırasının bir kanadının, diğer kanadını suçlayarak bertaraf etmek için açılmıştır. Ve fakat suçlanılan kişilerden hiçbiri davaya getirilmemiştir.

20. İddianamede bu konuda açık ve kesin bir çelişki vardır. O da 9 Mart ile 12 Martın aynı potaya konulmak istenmesidir. Bu iki eğilimden biri diğerini bertaraf ettikten sonra 12 Marta gelinmiştir. O halde bu gruplar bugün aynı pota içine nasıl konulabilmiştir?

21. 9 Mart bir dönüm noktası olup, Türk Silahlı Kuvvet-

leri içindeki radikal görüş ve eğilimler ile bağımsızlaşmayı hedef alan bir tarzı önermekte idi. 12 Mart ise, tutucu görüş ve eğilimlerle, dışa bağımlılığı simgeler. Bu nedenle yaşayabilmesi için ilk işi, 9 Martçı görüşü bertaraf etmek olmuştur.

22. Bu iki grubun çalışması ise 12 Mart olayı ile sonuçlanmıştır. Bu duruma göre, 12 Mart muhtırasını verenlerin tümü suçlanılmadığına göre, 9 Marta kadar onlarla beraber olan 9 Martçılar suçlanılamazlar. 9 Marttan sonra ise bu grubun herhangi bir eylem ve aktivitesi olmamıştır.

23. Bu iddianameye göre ise, cuntabaşı olarak hem Faruk Gürler suçludur, hem de onun emekliye ayırdığı General Celil Gürkan. Ama ikisi de dışardadır.

24. Fakat Talat Turhan'dan T. Slh. K. adına 12 Martın başarısız kişilerinin hesapları sorulmaktadır.

25. Beraber suçlandığım kişilerin kumandanlık koltuklarında oturdukları bir dönemde, her türlü baskı, zulüm, tehdit ve işkenceye maruz kalarak tek başıma verdiğim kavgayı, bugün de veriyorum. Manen yanımda ne Gürler, ne Batur, ne de Kayacan ve ne de 9 Martçılar var.

26. Sol literatürde «küçük burjuva»nın kaypak olduğu yazılıyor. Benim bütün hayatım, bu gözlemin doğruluğunu yansıtmaktadır. Evet «küçük burjuva» kaypağın kaypağı, kalleşin kalleşidir.

27. Aslında benim kavgam hiç bir zaman, küçük burjuvanın, her iki kanadının, yukardan aşağı oluşturmayı yeğledikleri, jöntürk gelenekli, iktidar girişimlerinden yana olmamıştır. Belki ülkenin bulunduğu ekonomik ve sosyal koşullar içinde bu yolu, ehveni şer olarak kabul etmişimdir. 27 Mayısa gönül verişim bundandır.

28. Ama, 12 Mart, hem «hiyerarşik ihtilal», hem jöntürk gelenekli iktidar mücadele yöntemlerinin, hem de ehveni şerci görüşlerin iflasını belgelemiştir. Bütün bu özlemlerin faşizmle noktalandığını, benim gibi faşist özentisi uygulamalarının hedefi olmuş herkes bugün anlamış bulunuyor.

29. Emperyalizmle bütünleşmiş, uydu bir politikanın çirkefine batmış ve bu amaçla, kurdukları gizli örgütlerle, dışarıdan aldıkları strateji ve taktiklerle, devrimciler üzerinde provokasyon düzenleyenlerin, bu kokuşmuş düzeni yaşatma girişimleri boşunadır. Bunu onlar da biliyorlar ve bugün için sadece zaman kazanmaya çalışıyorlar. Çırpınmaları boşunadır, çırpındıkça batacaklardır.

30. Evet sahte milliyetçilerin, dümenlerine baktıkları bu düzen mutlaka değişecektir. Düzen iki yolla değişir. Oyla, zorla...

Türkiye'deki sosyo-ekonomik koşulların gelişmesi ve özellikle, olayların Amerikan uydusu politikadan yana olan işbirlikçileri doğrulamaması ve Amerikan dostluğu efsanesinin deneylerle aydınlığa kavuşması, oyla düzen değişme girişimlerinin şansını, bugünkü iç ve dış koşullar karşısında artırmış bulunuyor. Oyla düzen değişiminin halka dayalı ve alttan yukarı demokratik bir girişim olduğu, bu nedenle halkın özlemlerini yansıtacağı ve devrimci halk sınıflarının özlemlerine cevap verebilmek için, iç ve dış sömürüye karşı çıkacağını ve tam bağımsız bir politika izleyeceğini bugün çok kişi anlamış bulunuyor. 14 Ekim seçimleri, halk özlemlerinin böyle bir politikayı desteklediğini gösterdi. Bu gelişim bugün için Türkiye'nin şansıdır.

Fakat aynı dönemde Allende-Bülende formülleri ortaya sürüldü ve «Dünya Düzen Değiştirme Örgütü» (!) Ecevit'in iktidar olmasını önledi...

b. Bir ülkede sosyo-ekonomik koşullar, düzen değişikliğini zorluyorsa ve o ülkede, oyla düzen değiştirilemiyorsa, düzen zorla değişir. Bu değişim :

(1) Yukardan aşağı müdahale yöntemleriyle (asker, sivil, karma) olabileceği gibi,

(2) Devrimci sınıfların mücadelesi sonucu aşağıdan yukarı da olabilir. İhtilaller tarihi bu girişimlerin sayısız örneklerini vermektedir. Bu noktada bir gözlemimi açıklamak durumundayım. O da 12 Martla ilgilidir.

c. 12 Mart içinde, yukardan aşağı oluşan, üç yönlü iktidar özlemlerinin yaşamış olduğunun tanığı olmaktayız.

(1) Bunlardan ilkini, uydu ve bağımlı bir politika içinde, faşist iktidar özlemleri diye niteleyebiliriz. Bu özlemleri Slh. K.'ler içinde Sunay-Tağmaç-Türün temsil etmiştir.

Fakat bu üçlü hiçbir zaman Slh. K.'in kontrolünü tam olarak ele geçirememiştir. Çünkü karşılarında güçlü gördükleri bir engel vardır: Gürler-Batur-Kayacan üçlüsü. Bomba davası onlar gaflet içinde uyurken bu engeli aşmak için tezgahlanmıştır. Bu grup, karşı devrimci grup ve sınıflardan dış ve iç destekler bulmasına karşın, hiçbir zaman güvenebileceği bir politik desteğe de sahip olamamıştır. Politik ilişkilerde, her iki taraf birbirini idare ederek zaman kazanma

hesabı içinde bulunduğundan, kesin çözüme ulaşamamışlardır. Bunun yanında, Türkiye'de faşist özentisi bir partinin, politik gücünü de hiçbir zaman yeterli bulamamışlardır. Fakat, kendi himayeleri ve destekleriyle senelerden beri oluşturulan militan grupları sahneye iterek, amaçları doğrultusunda anarşi ortamının hazırlanmasında kullanmışlardır. Sunay'ın, sağcı komandoları «miliyetçi gençler» diye nitelemesinin nedeni de bu hizmetlerinin, tinsel karşılığı anlamını taşıyordu.

(2) 12 Mart kadroları içinde ikinci eğilimi, Gürler-Batur-Kayacan üçlüsü temsil etmişti. Gerçekte, bu dönemde bu grubun eğilimlerinin sözcülüğünü 12 Marttan önce, muhtıracı Batur, aynı yöntemlerle yapıyordu. Bu çıkışları yaparken de güvencesi, kuvveti içinde aynı görüşü paylaşan kişilerdi.

«Oysa, Muhsin Batur, 12 Mart'tan sonra Gürler'den de umduğunu bulamamanın etkisi ile karşı grubun kendi desteğini sağlayan, Hava Kuvvetlerindeki genç subayların kıyımına seyirci kalmıştır. Ne yazık ki, bu kadarla da yetinmeyip, onların ağzı ile dün desteğinden yararlandığı bu kişileri suçlamıştır.

Kendilerince oluşturulan bu ortamda, Sunay-Tağmaç-Türün üçlüsü, General Tevfik Türüng'ten de yararlanıp, Hava Kuvvetleri'nin genç subay kesimini budayınca Türün'ün deyimi ile Batur «avize gibi» tavanda asılı kalmıştır. Gürler'in ise, hesabının başka olduğunu olaylar göstermiştir.

Bu nedenle, bu grubun 12 Marttan sonra bir eğilimi ve görüşü olduğunu söylemek hatalı olur. Gerçekte bu grup 12 Marttan önce 9 Martta tasviye edilen görüşü, kendi şahıslarında yansıtmışlardı. Bu görüşü, (Jön Türk geleneğine uygun, küçük burjuvanın asker kesimine dayalı, Atatürkçü anlayışla, 27 Mayıs Anayasası'na daha da sosyal içerik vererek, zamanla halkla bütünleşme amacına yönelmiş ve bir ölçüde, tam bağımsızlığı kendine şiar edinmiş burjuva radikalizmi olarak niteleyebiliriz.)

Gürler-Batur-Kayacan üçlüsü, bu özlemleri bir ölçüde pasifize etmek için, «Reformist girişimleri» önerdiler ve etkilerinin olduğu dönemde, 1. Erim hükümeti ile bazı çevrelerde umut yarattılar. Fakat 11 bakanın tasfiyesine seyirci kalmakla «halktan kopuk» bu girişimin de iflasına tanık oldular. Sunay-Tağmaç ilişkisi, dışa bağımlı gizli örgütlerin, entrika, şantaj, provokasyon, terör gücünden yararlanıp, bir yandan

Gürler-Batur-Kayacan'ın altlarını boşaltırken, 11'lerle simgelenen politik güçlerini de dağıtmayı başardılar.

Tağmaç'ın özlemleriyle tutucu politik güçlerin özlemleri arasındaki paralellik, 1961 Anayasasının suçlu sandalyesine oturtulması ile sonuçlandı. Suçlanılan parlamento, bir yandan da reformist özlemcilerin silahını elinden almak için reformlar yapıyor göründü.

(3) Bu dönemde, iktidara göz dikmiş her iki iktidar kliğinde de bir başka eğilimin filizlendiği görüldü. Seçimleri ertelemek, şekli demokratik ve parlamenter görünüm içinde, perde gerisinden iktidarı gütmek, bunun içinde kendi temsilcilerini cumhurbaşkanı yapmak. (a) Gürler'in cumhurbaşkanlığı ve (b) Sunay formülü bu özlemlerin dışa vurulmuş yansımalarıdır.

(4) 12 Mart sonrası uygulamaların «sosyal uyanışma, ekonomik gelişmeyi aştı» gerekçesiyle, emekçi halka yöneltilmiş, birer hıyanet girişimi olduğunu anlamak için birkaç istatistiğe bakmak yeter. Buna karşın, halkın demokratik uyanıklığı sonucu 14 Ekim seçimleriyle Türk kamuoyu, hem 12 Martı, hem de onun ardındaki, saray entrikalarına taş çıkartan, makyavelist, oportünist küçük burjuva devrimi özlemlerini mahkum etmiştir. Büyük ıstıraplar ve kayıplar pahasına da olsa 12 Martın bu dolaylı yararını görmemezlikten gelemeyiz.

(5) Oyla halkın özlemlerine cevap verilmeyen ülkelerde ise, emekçi halk kitleleri, aşağıdan yukarı bir oluşumla, zor kullanıp iktidar olmaktadırlar. Bugün dünyada 1 milyar insan böyle bir düzen içinde yaşıyor. 1 milyarlık bir realiteyi görmemezlikten gelip, bir ideolojiye savaş açmak, Don Kişot'luktur. Amerika bir yandan yumuşama politikası gereği sosyalist üklelerle pazarlığa giriştiği dönemde «ulusal kurtuluş özlemlerini» nötralize etme amacıyla az gelişmiş ülkeleri bir ideolojik kavgaya itmesi olgusunu da görmemezlikten gelemeyiz.

31. Bu açıklamadan sonra kendi durumumun eleştirisine geçebilirim :

a. Askeri savcıya göre Marksist-Leninist bir düzen getirmek için, silahla düzen değiştirerek bir cuntanın «İstanbul grubunun sivil kesimi başkanıyım.» Bu cuntanın başı Faruk Gürler, mensupları Batur, Kayacan ve 9 Martçılar ile, Milli Birlikçiler, aydınlar, yazarlar vs.

Yani iki karşı grup, 9 Mart ve 12 Mart, bir potaya yeniden konulup, 12 Martın hesabı sorulmak sözkonusudur.

b. Anayasaların temel ilkelerinden biri, «yasa önünde eşitlik ilkesi»dir. İddianamelere göre, baş sanık olarak gösterilen kişiler dışarda iken, hangi hak hukuk, insaf vicdan ölçüleriyle benden hesap soruluyor?

c. Duruşmadaki beyanlarım bazı basın organları tarafından, ters bir yorumla aleyhimde kullanılıp, Gürler-Batur-Kayacan cuntası içinde gösterildi. Oysa ben, bu kişilerle 1960-1961 döneminde kurulmuş olan «Silahlı Kuvvetler Birliği» örgütü içinde beraber olduğumu dile getirmiştim. Bu örgütün kuruluş gayesi ise, düzeni demokrasiye dönüştürmekti. Bu amaçla o dönemde hem Genelkurmay Başkanı ve hem de «Silahlı Kuvvetler Birliği örgütü başkanı» olan Sunay'ın denetimi altında her gün «Jandarma Subay Okulu»nda toplandık. Bu toplantı zabıtları, el değiştirmiş olmasına rağmen muhafaza altındadır. Kastettiğim toplantılar bunlardır. Sırası gelmişken şu hususu da belirteyim ki Silahlı Kuvvetler Birliği'ni ilk önce eleştiren kişi de benim (Gölgedeki Adam adlı kitabın sahife no 130-135'e bakınız).

d. 12 Mart öncesi Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki gelişimlerden, 9 Martçı görüşü benimsediğimi ve bu görüşün uygulanması için, alınan karara katılmadığımı ve buna olanak verilseydi tüm sorumluluğunu da benimseyeceğimi duruşmada açıkladım. Kararlarına iştirak ettirilmediğim halde, bir muhayyel cunta adına senelerden beri yargılanıyorum. Cunta başı ilan edilenler, cumhurbaşkanlığı denemelerine girişirken, cunta üyeleri olarak suçlanılanlar kuvvet komutanları iken, bu hesap onlar adına benden soruluyor ve bu kişiler, oynanan oyunun farkında olmaksızın hâlâ ikbal arıyorlar.

e. 9 Martçı kadroya 1970'lerden sonra, 27 Mayıs modeli hakim oldu. Bu görüşten hareketle, askerlerin her şeyi yapabileceklerine inandılar. Bu nedenle sivil dedikleri kişilerle ilişkilerini kestiler. Gerçekte, iktidarı paylaşmada kolaylık sağlamak, bir de bilinen isimleri aralarına alıp, girişimlerinin yanlış değerlendirileceği sanısı içinde, bu tutumla kendi sonlarını hazırladılar. Oysa Türkiye'nin 10 senelik döneminde bütün olayların süzgecinden geçmiş, başarısızlıklarından bile sonuç çıkarmış kişilerin en azından önerilerine sırt çevirmek gafletti.

İlyas Albayrak'ın tanıklığı, bu görüşümün doğruluğunun

kesin bir kanıtıdır. Komiteler kurup anayasa taslağı hazırlatan sayın komutanlar, omuzlarının gücüne ve iç hizmet kanununun 35. maddesinin güvencesine sığındılar ama, Talat Turhan sanık sandalyesinde, üç senedir «ön anayasa taslağı çalışmaları»ndan uzak kalmamak savı ile yargılanıyor.

(1) Biyografik istihbarat dersi görmüş sayın kurmaylar, 10 senenin deneylerinden geçmiş kişilerin önerilerinden yararlanmayı bile düşünmediler. Örneğin :

(2) Bir Talat Turhan, 22 Şubata kadar uzanan olaylar dizisi içinde, İstanbul grubu başkanı olan, Faruk Gürler'in son anda yan çizerek, sayısız kişinin felaketlerini hazırladığını, kader arkadaşlarının sehpaya gidişine seyirci kalışının ayrıntılarını açıklayabilir ve belki onların da 12 Martta aynı oyuna gelmemek için koşullarını açıklayabilirdi. Bunun yanında, ihtilale giden bir grubun, en önemli sorununun devrim anını saptamak olduğunu, bu anın saptanılmasında, en büyük gafletin, «bugün erken, yarın geç» kuralını bilmemek olduğunu örnekleri ile açıklayabilirdi. Ayrıca, zarlarını atan ihtilalcilerin yaşama ve başarıya ulaşma şanslarının karşısına çıkması olasılığı olan, her engeli temizlemek azim ve kararına bağlı bulunduğunu belirtip, bu engellerden en güçlü olanının da, meşruiyet ve hiyerarşi olduğunu açıklar, onları uyarabilirdim.

(3) Ne yazık ki çok yakın tarihten ders almaksızın, aynı hataları tekrarlayıp, sonlarını hazırladılar. Gerçekten bir ihtilal eylemine giren kişilerin sermayeleri kelleleridir. Kelle yerine rütbe bırakmak ise tek kelimeyle ucuz kurtulmaktır.

(4) İdeolojileri, onu benimsemiş sınıfları, öncü kadroların da katkısıyla iktidara ulaştırırlar.

(a) 27 Mayısı yapan kişilerin, tek tek bugün bulunduğu yere göz atmak; 27 Mayısın sonuca ulaşmamasının nedenini anlamak için yeterlidir.

(b) Benzeri gözlemi, 9 Martçılar için de yapabiliriz. Emekli olduğunun haftasında, Sunay'ın kapısını çalıp iş isteyen Hv. Generali iktidar olsaydı ne değişirdi? Dün, karşısında bulunduğu politik kadroların saflarında, bugün milletvekilliği hayal eden kara generali iktidar olsaydı, hangi inancın savunuculuğunu yapacaktı? Emekli maaşına iki kuruş katkıda bulunmak için, dün karşısında bulunduğu karşı devrimci sınıf temsilcilerinin, hamiyetine sığınanlar düzeni nasıl değiştirebilirdi?

f. 27 Mayıs'ı gönülden destekleyip, ilkeleri uğruna geleceğimi feda etmiş bir kişiyim. Buna karşın 27 Mayısçıları en ağır bir dille eleştirenlerden biri de benim.

Yargılanmama neden olan, «Genç Kemalistler Ordusu» bildirisinde M.B.K. üyeleri eleştirildiği için, dün cezalandırıldım. Bugün, aynı kişilerle ihtilal hazırlamakla suçlanıyorum. Fakat gene yargılanan benim...

13 Kasım 1960'dan sonra kurulan, Silahlı Kuvvetler Birliği üyesi olmama rağmen, bu örgütü en ağır bir şekilde ilk önce eleştiren de benim. Fakat, bu birlik eski üyelerinin kumanda katlarını işgal ettiği bir dönemde, her türlü komplonun hedefi gene benim...

12 Sene önce subayken toplantı yaptığım için yargılandım ve cezalandırıldım. Buna karşın iki sene önce kendileriyle ihtilal toplantılarına katıldığım savlanan subaylar dışarda gezerken, ben onlar adına hesap veriyorum.

O halde buna adalet denemez...

g. Aslında dış görünümü ile beni bu çok değişik grupların içinde göstermelerinin nedeni, senelerden beri satın alamadıkları, pasifize edemedikleri, yıldıramadıkları, devrimci inanç ve görüşlerimi mahkum etmek çabasıdır.»

VE KONTR-GERİLLA

Emekli Kurmay Yarbay Talat Turhan, tutuklu bulunduğu cezaevinden 12 Haziran 1973 günü Genelkurmay Başkanlığına, 11 Şubat 1974 günü de zamanın Başbakanı Bülent Ecevit'e mektuplar göndererek, Erenköy'deki Ziverbey köşkünde işkence gördüğünü, işkencelerden Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün ile Tümgeneral Memduh Ünlütürk'ü suçluyordu.

Talat Turhan, savunmasına Amerikan Silahlı Kuvvetleri'nde okunan «Counterguerilla Operations» adlı kitabı veriyor ve kontr-gerilla adlı örgütün bütün dünyada yaygın olduğunu söylüyordu.

Kontr-gerilla konusu, daha sonra, emekli Orgeneral Faik Türün'ün Hürriyet Gazetesi'nde Cüneyt Arcayürek ile yaptığı konuşma ile gündeme geldi. 7-10 Şubat 1974 günü yayımlanan bu röportajdan sonra konu kamuoyunda tartışılmaya başlandı.

Faik Türün, Arcayürek'e, kontr-gerilla deyimini «Talat Turhan tarafından faşist bir örgüttür diye ortaya çıkarılmıştır» diyordu.

Bu arada, bomba davasına bakan sıkıyönetim mahkemesi 1974 affını gözönüne alarak, davanın «düşmesine» karar vermiş, Talat Turhan da cezaevinden çıkmıştı.

Turhan, Faik Türün'ün bu sözlerini, Yankı Dergisi'nin 5 Ekim 1975 günlü sayısında yanıtladı ve Türün'e bazı sorular sordu. Turhan 10 Ağustos 1977 tarihinde «Yedigün dergisinde de kontr-gerilla konusunda açıklamalar yaptı.

Ziverbey köşkü ve kontr-gerilla konusu 1978 Nisanında Milliyet Gazetesi'nde yayımlanan bir yazı dizisi nedeniyle yeniden canlandı. 12 Mart döneminde Nihat Erim hükümetinin Başbakan Yardımcılığı görevini yapan Sadi Koçaş, kontr-gerilla konusunda 4 Nisan 1978 günü kontr-gerilla konusunun General Memduh Ünlütürk'ten sorulmasını istemekteydi.

Ünlütürk, Koçaş'a gönderdiği yanıtta, kontr-gerilla diye örgüt bulunmadığını söylüyor ve şu açıklamayı yapıyordu.

«Bu yer sihirli bir köşk değildir. İlgili komutanların ve görevlilerin devamlı denetimi altında görev yapmıştır. Başta sıkıyönetim komutanı olmak üzere, yardımcıları, Donanma Komutanı Oramiral Kemal Kayacan, Kolordu Komutanı Korgeneral Turgut Sunalp, MİT Müsteşarı Korgeneral Nurettin Ersin, bölgedeki Garnizon Komutanı Tümgeneral Rüştü Nabioğlu, bazı askeri savcı ve güvenlik kuvvetleri yetkilileri sık sık buradaki çalışmaları izlemişlerdir...»

Özel arşivime bakıyorum. Ünlütürk'ün bu sözlerini, 13 Nisan 1978 günü gözlem köşesinde eleştirmiş ve 644 sayılı MİT yasasının bu örgüte «istihbarat hizmetlerinden başka hizmet istikametlerine yöneltilmeyeceği» yolundaki 2'nci maddeyi anımsatmışım.

Kontr-gerilla tartışması bugünlere kadar sürmüş. Talat Turhan bu konuda sayısız başvurularda bulunmuş, çeşitli yazılar yazmış.

Kontr-gerilla konusu, Cüneyt Arcayürek'in gazetemizde yayımlanan «Demokrasinin Sonbaharı» dizisinde yeniden gündeme gelmiştir. Arcayürek, gazetemizde yayımlanan bu yazı dizisinde, Sayın Bülent Ecevit'in eski Cumhurbaşkanı Korutürk'e bu konuda yazılı başvuruda bulunduğunu, konunun daha sonra Ecevit ve Demirel arasında tartışma konusu olduğunu yazıyordu.

Arcayürek'in yazı dizisinde, eski Milli Savunma Bakanlarından Hasan Esat Işık'ın şu açıklaması yer alıyordu :

«Kontr-gerilla her ülkede var. Genelkurmay bunun plan-

larını almış. Amacı şu. Ülke işgal edilecek olursa iç direniş nasıl yapılacak? Bu fikir planında geçerli ve doğru. Yalnız şu durumlar var :

1 — Fikri ABD vermiş. 2 — Finansmanı yapmış. 3 — Örgüte sızmalar olmuş. Bu sızmalar Pentagon'dan başlar CIA sızmasına kadar sürer.»

Aynı dizide eski başbakanlardan Bülent Ecevit'in şu sözleri yayımlanıyordu :

«1974 yılında Genelkurmay Başkanı Sancar, bana başbakanlığa ait örtülü ödenekten bu daireye (özel harp dairesi) para vermemi istedi. Hem de yüklüce bir paraydı. Bütçeye baktım böyle bir daire yok. Ama o sırada Kıbrıs harekatı vardı. Üstüne gidemedim. Çünkü diyorlardı ki Rum tarafında da özel harp dairesinin adamları var. Onlardan bilgi alıyormuş. Oysa bunlarla harekat sırasında telsiz irtibatı bile kuramadık.

... 1978'de Sayın Evren'i özel harp dairesinin tasfiyesi için sıkıştırdım. Bana hep yapıyoruz, ediyoruz dedi. Ama yapılmadı.

Tabii bir yandan Genelkurmayı sıkıştırıyordum. Sonuç almaya çalışıyordum, bir yandan da içimizdekileri yatıştırmaya çalışıyordum. Başbakanım bunları yapıyorum.

... Özel harp dairesinin her ilde depoları vardı. Buraya bağlı olanlar, (çok memleketsever insanlar) diye alınmışlardı. Bu daire gerektiğinde bu silahları kullanacaktı...

... Sarıkamış'taydım. Birlikte yemek yediğimiz komutana kontr-gerilla (özel harp dairesi)ni sordum. (Var) dedi. (Hepsi çok memleketsever insanlardır) diye ekledi. O sıralar çevrede MHP il başkanı da geziniyordu. (MHP il başkanı da bu daireyle...) diyecek oldum. General (o başında) demez mi?

Anlaşılan bu tartışma hiç bitmeyecek.

Savcı Süleyman Takkeci'nin esas hakkındaki görüşünde Orhan Kabibay için önemli açıklamalar bulunmaktadır. Savcı Takkeci'ye göre General Gürkan ve Orhan Kabibay askeri üst kesimin iki kilit adamıdır. General Gürkan, sivil kesim ile asker kesimin bağlantısını sağlamakta; bu bağlantıda Kabibay «kilit adam» rolünü oynamaktadır.

Bu davanın soruşturmaları sırasında, General Gürkan, gözaltına alınarak Ziverbey'deki sorgu evinde sorgulandı. Yakın arkadaşı Numan Esin de aynı sorgu evinde işkencelerden geçirilip tutuklandı. Aynı gruptan Talat Turhan, sorgu evinde

ağır işkencelere uğradı. Yine aynı gruptan Rafet Kaplangı, çeşitli suçlardan ötürü tutuklandı, yargılandı.

Kabibay'ın bir başka arkadaşı, İrfan Solmazer önce «83 Deniz Subayı» ile birlikte ihtilal girişiminde bulunmak savıyla tutuklandı. Serbest bırakılınca da yurt dışına kaçtı. 27 Mayıs ihtilalcilerinden olan emekli Binbaşı İrfan Solmazer, 13 Kasım 1960 tarihinde, aralarında Alparslan Türkeş, Kabibay ve Numan Esin'in de bulunduğu 13 Milli Birlik Komitesi üyesi ile birlikte yurt dışına sürülmüş; yurda dönünce «14»ler olarak bilinen gruptan Orhan Kabibay ve Orhan Erkanlı ile birlikte CHP'ye girmiş, CHP'de Ecevit-İnönü çatışması baş gösterince Prof. Turhan Feyzioğlu ile birlikte partiden ayrılıp, Güven Partisi'ni kurmuştu.

12 Mart döneminde, Solmazer'in yargılandığı «83 Deniz Subayı» davası nedeniyle, 27 Mayıs ihtilalcilerinden tabii senatör Ekrem Acuner hakkında da soruşturma açılmış ve Acuner'in dokunulmazlığı kaldırılmıştı. Acuner, bu karar aleyhine Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Anayasa Mahkemesi, dokunulmazlığın kaldırılması kararını iptal etti. Acuner hakkındaki soruşturma böylece durdurulmuş oldu.

27 Mayıs ihtilalinin liderlerinden emekli Korgeneral Cemal Madanoğlu yine bu dönemde «ihtilal girişiminde bulunmak» savı ile tutuklandı.

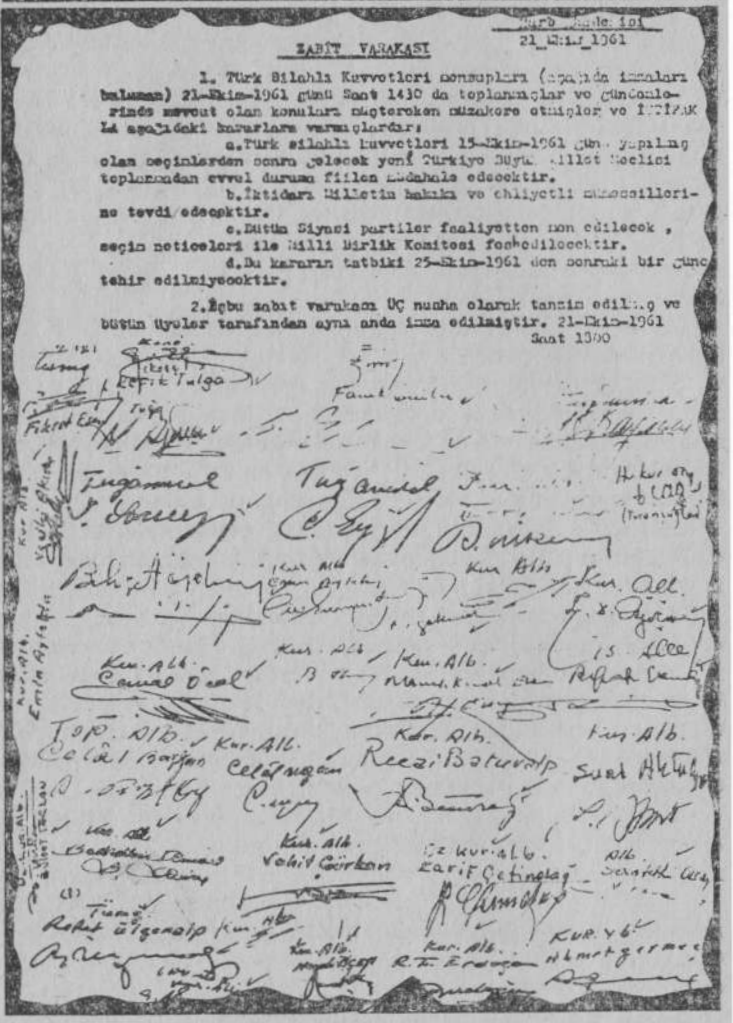
Bu dönemde, adları ihtilal dosyalarında geçenler hakkında soruşturmalar açıldı. Bir tek istisna ile: Orhan Kabibay!

Kabibay o günlerde milletvekiliydi. CHP'den Kemal Satır ile birlikte ayrılıp Cumhuriyetçi Parti'yi kurmuş; daha sonra da kurucusu olduğu partiyle birlikte Feyzioğlu'nun Güven Partisi'ne katılmıştı. Dokunulmazlığı vardı. Ancak Acuner'in de dokunulmazlığı bulunmaktaydı!

Bütün bunlardan iki sonuç çıkmaktadır: Ya Orhan Kabibay, iz belli etmeyen çok hünerli bir ihtilalcidir ya da büyük güvenceleri vardır.

Kabibay'ın, kendisini koruyan şansı 21 Mayıs 1963 ihtilal girişimi ile ilgili dosyada da kendini göstermişti. MİT, - o zamanki adı ile Milli Emniyet Müsteşarlığı - Albay Talat Aydemir ile Kabibay grubunun yaptığı bir toplantıyı saptamış, 17 Nisan 1963 günü İstanbul'da Piyerloti Oteli'nde yapılan toplantı banda da alınmış, ancak Aydemir ile ilgili davada «deşifre» edilip, kanıt olarak kullanılmasına Milli Emniyet ve Başbakanlıkça izin verilmemiştir.

İşte protokol: "Zabıt varakası"

ZABIT VARAKASI

21 Ekim 1961

1. Türk Silahlı Kuvvetleri komutanları (aşağıda imzaları bulunan) 21-Ekim-1961 günü Saat 1430 da toplanmışlar ve gündemlerinde mevcut olan konuları müzakere etmişler ve ittifakla aşağıdaki kararlara varmışlardır:

a. Türk silahlı kuvvetleri 15-Ekim-1961 günü yapılmış olan seçimlerden sonra gelecek yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanmadan evvel durum fiilen müdahale edecektir.

b. İktidarı Milletin hakiki ve ehliyetli mümessillerine tevdi edecektir.

c. Bütün Siyasi partiler fealiyetten men edilecek, seçim neticeleri ile Milli Birlik Komitesi feshedilecektir.

d. Bu kararın tatbiki 25-Ekim-1961 den sonraki bir güne tehir edilmiyecektir.

2. İşbu zabıt varakası ÜÇ nüsha olarak tanzim edilmiş ve bütün üyeler tarafından aynı anda imza edilmiştir. 21-Ekim-1961 Saat 1500

Bu olayı, 21 Mayıs olayları ile ilgili 5 Eylül 1963 günlü sıkıyönetim mahkemesi kararından alıntı yaparak belirtelim: «Diğer taraftan 14'lerden Orhan Kabibay grubu ile 11'ler

ile birleşme arzusunda ısrar eden 22 Şubatçılar, 17 Nisan 1963 günü gece geç vakitlere kadar İstanbul'da Piyerloti Oteli'nde toplandıkları ve bu toplantıda gayesi itibarıyla muhtelif grupları birleştirmek, uzun vadede de olsa hazırlık ve destekleyici grupları tespit ederek prensip anlaşmasına vardıkları, (Milli Emniyet raporları) dosyasındaki mevcut belgelerden anlaşılmışsa da bu raporlar başvekaletçe deşifre edilmesine kanuni hükümlere dayanılarak müsaade edilmediğinden, bu raporlara itibar edilmemiş ve delil hükmünde sayılmamıştır...» (S. 29)

Bu raporlar «delil hükmünde» sayılsa, Kabibay, 21 Mayıs davasında sanık olabilecekti. Nitekim, yakın arkadaşı Alparslan Türkeş, bu davada sanık olarak yargılanmış, bir süre tutuklu kaldıktan sonra «kanıt yetersizliğinden» beraat etmiştir.

Aynı dava dosyasında (45 nolu özel dosya) Türkeş'in evinde bulunan bir dosyada şunlar yazılıdır :

«Hareket için Kabibay ve Özdağ.. İstihbarat için, Kaplan ve Şahin.. personel, Numan Esin, Rıfat Baykal.. propaganda İrfan Solmazer, Fazıl Akkoyunlu..» (Gerekçeli karar s: 169)

Türkeş'in mahkemece «ihtilal dosyası» diye nitelenen dosyasında adı geçen Şahin, emekli Kurmay Albay Muammer Şahin'dir. Şahin, 27 Mayıs 1960 günü İstanbul Emniyet Müdürlüğü yapmıştı. Emekli olmuş, ticaret hayatına atılmıştır. Mustafa Kaplan, ilk MBK üyesidir, 13 Kasım tasfiyesi ile yurt dışına sürülmüş, daha sonra Türkeş ile MHP kurucusu olmuş, daha sonra partiden ayrılmıştı. Rıfat Baykal da ilk Milli Birlik Komitesi üyesidir, o da 13 Kasım 1961 günü MBK tarafından yurt dışına sürülmüş; yurda dönünce, Türkeş ile birlikte MHP kurucuları arasında yeralmıştır. Kamuoyunda «komanda kampları» olarak bilinen kampları kurmuş ve yönetmiştir. Fazıl Akkoyunlu da ilk MBK üyesidir. 14'lerden olan Akkoyunlu, MHP adayı olmuş, o da geçen yıllarda ölmüştür. Özdağ, Solmazer'in şirketlerinde hukuk müşaviridir.

Aynı dosyada adı geçen Muzaffer Özdağ, kurmay yüzbaşı rütbesi ile 27 Mayıs ihtilaline katılmış, 27 Mayıs günü kurulan ilk MBK'ya üye olmuş, daha sonra 13 Kasım 1961 günü yurt dışına sürülmüştü. Yurda dönünce Alpaslan Türkeş ile beraber MHP kurucusu olan ve bir süre de milletvekilliği yapan Özdağ, 12 Eylül 1980 öncesinde Türkeş'ten kopmuş ve serbest avukatlığa başlamıştır.

Bu bilgileri vermemizin amacı şudur: Bu dosya, 1963 Ni-

san ayında Türkeş ve Kabibay arasında varolan bir yakınlığı göstermektedir.

Aradan geçen zaman içinde bu eski ihtilal arkadaşlarının yolları ayrılmış, Kabibay ve Solmazer CHP'de; Türkeş, Baykal, Esin, Özdağ MHP'de siyasal yönlerini seçmişlerdi.

1970 öncesi daha ilginç bir tablo ile karşılaşılmış; Solmazer tutucu Güven Partisi'nde yeralırken, Kabibay CHP'de kalmayı yeğlemiş, Numan Esin ise iş hayatına atılmıştı.

1971'deki tablo daha değişiktir. Tutucu Güven Partisi üyesi Solmazer, Marksist-Leninist ihtilal girişiminde bulunmak savıyla tutuklanmış, arkadaşları «Devrimci şiddet eylemlerini yönlendirmek» savıyla tutuklanırken, Orhan Kabibay, Ecevit'i solcu bulan Kemal Satır ile birlikte Cumhuriyetçi Parti'yi kurmuş; daha sonra Güven Partisi'ne katılmıştır.

1975 yılından sonraki dönem de ilginçtir: Bomba davasında yargılanan Numan Esin, büyük bir transport şirketi sahibi olarak solcu Vatan Gazetesi'ni satın almış; 83 sanıklı deniz subaylar davasında beraat eden Solmazer, salıverildikten sonra yurt dışına kaçmış, geldikten sonra da, büyük bir TIR şirketi kurarak Mersin'e yerleşmiştir. Solmazer-Özdağ dostluğu yeniden kurulmuştur.

Kabibay ise 1977'de geçirdiği bir trafik kazasında, kaza yerine bir helikopter gönderen o günün Başbakan Yardımcısı Alparslan Türkeş ile yeniden dostluk kurmuş ve bu kanalla kamu kurumlarında yönetim kurulu üyeliklerine getirilmiştir.

Sanıyoruz ki, bu gelişim çizgisi bile yakın tarihimizin şaşırtıcı bir görünümünü yansıtmaktadır. Kim kiminle ve niçin beraberdir?

1961 İHTİLAL PROTOKOLÜ

Türkiye, 1960 öncesinden bu yana bir büyük çalkantı yaşıyor. Bu çalkantı döneminde tanık olduğumuz üç askeri müdahale, 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980, siyasal düzende - olumlu ya da olumsuz - birçok değişiklikler getirmiştir. Ancak bu olaylar, derinlemesine incelenmemiş ve bu olayların öncesi ve sonrası yeterince araştırılmamıştır. Bu üç ihtilal dışında, 22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 ihtilal girişimleri de yaşanmıştır. Emekli Kurmay Albay Talat Aydemir liderliğindeki 21 Mayıs 1963 tarihli ihtilal girişiminden sonra bu ihtilal girişimine karışan subaylar yargılanmış; yapılan

yargılama sonunda, Albay Talat Aydemir ve Binbaşı Fethi Gürcan asılarak idam edilmişlerdir.

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra da Silahlı Kuvvetler içinde çeşitli gruplaşmalar olmuş, cuntalar kurulmuş, ihtilal girişimlerine tanık olunmuştur.

Bunlardan bir tanesinin belgesini yayımlamakta yarar görüyoruz :

Yıl 1961'dir. Yönetimi elinde tutan Milli Birlik Komitesi, 15 Ekim 1961 günü seçimleri yapıp, iktidarı sivillere terk etme niyetindedir. Ancak Silahlı Kuvvetler içinde örgütlenen bir kısım general, amiral ve albaylar, 15 Ekim 1961 günü yapılan seçimlerin iptal edilerek «İktidarı milletin hakiki ve ehliyetli mümessillerine tevdi etmek» amacıyla 21 Ekim 1961 günü İstanbul'da harp akademilerinde toplanarak şu ihtilal protokolünü imzalamışlardır :

«1 — Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları (aşağıda imzaları bulunan) 21 Ekim 1961 günü saat 14.30'da toplanmışlar ve gündemlerinde mevcut olan konuları müştereken müzakere etmişler ve ittifakla aşağıdaki kararları almışlardır :

a) Türk Silahlı Kuvvetleri 15 Ekim 1961 günü yapılmış olan seçimlerden sonra gelecek yeni Büyük Millet Meclisi toplanmadan evvel duruma fiilen müdahale edecektir.

b) İktidarı milletin hakiki ve ehliyetli mümessillerine tevdi edecektir.

c) Bütün siyasi partiler faaliyetten men edilecek, seçim neticeleri ve Milli Birlik Komitesi feshedilecektir.

d) Bu kararın tatbiki, 25 Ekim 1961'den sonra bir güne tehir edilmeyecektir.

2 — İşbu zabıt varakası üç nüsha olarak tanzim edilmiş ve bütün üyeler tarafından aynı anda imza edilmiştir.»

Şimdi ihtilal protokolünün altındaki imzaları okuyalım :

General ve amiraller: Korgeneral Refik Tulga, Tümgeneral Fikret Esen, Tümgeneral Rafet Ülgenalp, Tümamiral Bahattin Özülker, Tuğgeneral Faruk Gürler, Tuğamiral Celal Eyiceoğlu, Tuğgeneral Yusuf Akmansu, Tuğgeneral Faruk Güventürk, Tuğamiral Kemal Kayacan, Tuğamiral İsmail Sarıköy.

Albaylar: Kurmay Albay Behçet Özdemir, Kurmay Albay Doğan Özgöçmen, Kurmay Albay Suat Aktolga, Kurmay Albay Namık Kemal Ersun, Kurmay Albay Burhan Hunoğlu, Kurmay Albay Halim Kural, Kurmay Albay Recai Baturalp,

Kurmay Albay Mehmet Bora, Kurmay Albay Emin Aytekin, Kurmay Albay Vecihi Akın, Kurmay Albay Ferit Erdoğan, Kurmay Albay Necati İşcan, Hava Kurmay Albay Turan Çağlar, Kurmay Albay Fikret Köknar, İs. Albay Rıfat Erkunulu, Topçu Albay Cemal Beykan, Kurmay Albay Cemal Ocal, Deniz Kurmay Albay Bülent Tarkan, Deniz Kurmay Albay Zarif Çetindağ, Kurmay Albay Celal Ugan, Kurmay Albay Bedrettin Demirel, Kurmay Albay Vahit Gürkan, Kurmay Albay Şerafettin Olcay, Hava Kurmay Albay Emin Alpkaya, Kurmay Yarbay Ahmet Germeç, Kurmay Albay Necati Oğan.

Bu protokol, 1960 ihtilalinden sonra kurulan «Silahlı Kuvvetler Birliği» adlı bir cuntanın İstanbul kesimince imzalanmıştı. Bunalımlı geçen günlerden sonra bu ihtilal protokolünün uygulanması durdurulmuş ve parlamento açılmıştı.

Şimdi de bu 1961 Ekiminde yapılan seçimlerinden sonra bir ihtilal kararı veren bu cunta üyelerinin bazılarının bu tarihten bugüne kadarki zaman dilimi içinde ne gibi görevlerde bulundukları ve ne gibi olaylara karıştıklarının kısa bir dökümünü yapalım :

Refik Tulga, Orgeneral oldu. Genelkurmay ikinci başkanlığında bulundu. 1981 yılında öldü.

Fikret Esen, Jandarma Genel Komutanlığı ve Genelkurmay İkinci Başkanlığı yaptı. 1970'te Orgeneral rütbesi ile emekli oldu.

Celal Eyiceoğlu: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı yapan Eyiceoğlu 12 Mart muhtırasının imzacılarından biri. Emekli olduktan sonra Tokyo Büyükelçiliği'nde bulundu. Yurda dönünce Deniz Ticaret Odası Başkanlığı yaptı, 1979'da öldü.

Faruk Güventürk: Korgenerallikten emekli oldu.

Refet Ulgenalp, korgeneralliğe kadar yükseldi. 1969'da bir trafik kazasında öldü.

Bahattin Özülker, donanma komutanlığı yaptı. 1974'te Ecevit hükümetince MİT Müsteşarlığı'na getirildi. Aynı yıl Samsun'da MİT Samsun bölgesini teftiş sırasında bir otelde ölü bulundu.

Faruk Gürler: Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı yaptı. 12 Mart muhtırasının imzacılarından biri. 1973'te emekliye ayrılarak cumhurbaşkanlığına aday oldu. Seçilemedi. Daha sonra öldü.

Kemal Kayacan: 12 Mart döneminde Faik Türün'ün yardımcılığını yaptı, donanma komutanlığı ve Deniz Kuvvetleri

Komutanlıkları'nda bulundu. İkinci Barış Harekatı'nda Deniz Kuvvetlerini yönettikten sonra emekli oldu. Daha sonra CHP'den milletvekili seçildi.

Yusuf Akmansu: Kolordu Komutanlığı yaptı. Genelkurmay Harekat Başkanlığı yaptı. Korgeneral rütbesi ile emekli oldu.

İsmail Sarıköy: Donanma Komutanlığı ve Harp Filosu Komutanlığı yaptı. 1975'te emekli oldu.

Suat Aktolga: 2. Ordu Komutanlığı ve Harp Akademileri Komutanlığı yaptı. Orgeneral rütbesi ile emekliye ayrıldı.

Halim Kural: Harita Genel Müdürlüğü yaptı. Tümgeneral rütbesinden emekli oldu.

Doğan Özgöçmen: Birinci Ordu ve Harp Akademisi Komutanlıkları'nda bulundu, orgeneral rütbesi ile emekli oldu.

Namık Kemal Ersun: 1961 yılında Yassıada İrtibat Bürosu'nda görev yaptı. 1972 yılında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nda bulundu. Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na yükseltildi. 1977'de emekli oldu. İş Bankası Yönetim Kurulu üyesi.

Vecihi Akın: Orgeneral rütbesinden emekli oldu. MDP kurucusu ve milletvekili oldu.

Recai Baturalp: Korgenerallikten emekli. Bir süre Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'nda genel müdürlük yaptı. 12 Eylül döneminde Gümrük ve Tekel Bakanlığı ve Danışma Meclisi üyesi oldu.

Turan Çağlar: Kurmay albay rütbesi ile emekli oldu. 1982'de ABD adına casusluk yaptığı savı ile tutuklandı. Aynı yıl Mamak Cezaevi'nde öldü.

Emin Aytekin: Kurmay albay rütbesi ile emekli oldu, bir süre Dünya gazetesinde yazılar yazdı.

Fikret Köknar: 12 Mart döneminde İstanbul Sıkıyönetimi'nde Orgeneral Türün'ün Kurmay Başkanlığı'nda bulundu. Daha sonra kolordu komutanlığı yaptı. Korgeneral rütbesi ile emekliye ayrıldı.

Bülent Tarkan: Tuğamiral olarak emekliye ayrıldı.

Celal Ugan: Tuğamirallikten emekli oldu.

Bedrettin Demirel: 1974'te Kıbrıs Çıkarma Birliği Komutanlığı yaptı. İkinci Ordu Komutanlığında bulundu. Orgenerallikten emekli olduktan sonra cumhurbaşkanlığı yüksek danışmanlığına atandı.

Emin Alpkaya: Hava Kuvvetleri Komutanlığı yaptı. 1977'de istifa ederek görevinden ayrıldı. Uçak yapım şirketlerinden

çıkar sağladığı savıyla Genelkurmay Mahkemesi'nce yargılandı, yargılama sonunda aklandı. MDP kurucusu ve milletvekili. 1984 yılında öldü.

Necati Ogan: 1. Ordu Kurmay Başkanlığı ve Genelkurmay Harekat Başkanlığı'nda bulundu. 1971'de öldü.

İhtilal yoluyla siyasete giren bir ordunun siyasetten arınması kolay olmuyor. 1961 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, kendi bünyesindeki bu bunalımları atlatmış ve TBMM'yi açmış, ancak bu ihtilal protokolü nedeniyle bu cunta üyeleri hakkında bir soruşturma açılmamıştı. Açılması da düşünülemezdi. Çünkü, bu subaylar çok önemli görev yerlerinde bulunmaktaydılar ve o günkü koşullar ve dengeler böyle soruşturmalara da izin vermemekteydi.

Bundan şu sonucu çıkarmak olasıdır: 1960 öncesinde başlayıp son yıllara kadar uzanan zaman diliminde Silahlı Kuvvetler içinde birçok gruplaşmalar olmuştur. 12 Mart öncesi gruplaşmalar ve cuntalar da bu oluşumun halkalarıydı. Bu yüzden, bu cuntaların bir kısmına karışanları «tepeden inmeci» diye suçlayıp, bir kısmını «demokrasi kahramanları» saymak pek tutarlı bir davranış ve bakış açısı değildir. Cuntalaşma olayına birçok kişi karışmış, ancak bunlardan bazıları suçlanmıştır.

Bugün, bunca olaydan sonra yeniden kısıtlı da olsa bir demokrasi ortamına kavuşmuşsak, bizleri bugünlere getiren etkenlerin başında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sağlam gelenekleri bulunmaktadır. Temelinde Atatürk'ün demokrasi özlemi olan Silahlı Kuvvetler, şu son otuz beş yıldaki büyük çalkantılara karşın yine de kalıcı bir askeri diktatörlük yoluna sapmış değildir.

Bugün eğer yeniden bir askeri müdahale ile karşılaşmak istemiyorsak, şu son otuz beş yılın ihtilalleri ve ihtilal girişimlerini, nedenleri, sonuçları ve bütün ayrıntıları ile bilmek zorundayız. Bunlar yaşanmış olaylardır, yaşanan bu olayları görmezlikten gelmek, yaşanmamış saymak ya da konuşulmasına ve yazılmasına izin vermemek sağlıklı bir tutum değildir.

Her olağanüstü dönemde, yasadışı uygulamalar olur. Bunları, yaşanan o dönemlerde kamuoyuna yeterince sunma olanağı yoktur. Ancak koşullar elverdikçe bunları kamuoyuna yansıtmak gerekir. Gerekir ki, hiç kimse olup bitenlerin sürgit gizli kalacağını düşünmesin.

Olağanüstü dönemlerde yetkilerini kötüye kullananların aradan yıllar geçtikten sonra yargılanmaları olası değildir. Ama hiç olmazsa, bu konular kamuoyunda konuşulur. İlgililer de yazılıp çizilenlere kamuoyu önünde yanıt verirler.

Sanıkları işkence evlerinde gözlerini bağlayıp zincirleyerek sorgulayanlarda, hiç olmazsa, kamuoyu önünde yaptıklarını savunma dürüstlüğü ve cesareti olmalıdır...

Bu yazı dizisini hazırlarken, Celil Gürkan'ı kendisine «albay» dedirterek sorgulayan görevliyi buldum. Bir kamu kurumunda şimdi sivil savunma uzmanlığı yapıyor. «Açıklamaya yetkim yok» dedi. Ürktü, korktu ve telefonu kapattı. Ziverbey'deki sorgu evini yönetenler de «İşkencelerle ilgili olmadıklarını» söylemediler mi?

Aradan geçen bunca yıldan sonra «Kim yaptı bu işkenceleri?» diye sorsanız, o günün büyükleri aradan çekilecek ve «Kel Eyüp» diye bir «emir kulu»nu öne süreceklerdir. Ondan ne şüphe?

Hangi suç işlenirse işlensin, soruşturma hangi sava dayanırsa dayansın, insanların hukuk devletinin öngördüğü yol ve yöntemlerle sorgulanmaları ve yargılanmaları gerekir. Hukuk devleti bunun için vardır. Demokrasi bunun için savunulur. Eğer ülkemizde gerçekten demokrasi istiyorsak, insanlık dışı bütün eylemlere, - kime ve niçin yapıldığını düşünmeden - karşı çıkmak zorundayız. Eğer bugünden bu savaşı vermezsek, yarın aranızdan birileri de «Ziverbey Köşkü» gibi yerlerde, gözleri kapanarak, elleri ve ayakları zincirlenerek sorgulanır.

Ziverbey köşklerindeki o zincirleri söküp atmak istiyorsak, önce kafalarımızdaki ve vicdanlarımızdaki zincirleri koparmamız gerekir.

EMEKLİ ORGENERAL MUHSİN BATUR'UN AÇIKLAMASI

(Anı dizimin CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmasının ardı sıra Emekli Orgeneral Muhsin Batur'un, gazeteye gönderdiği ve 12,13 Kasım 1985 günkü Cumhuriyet'te yayınlanmıştır.)

MUHSİN BATUR YANITLIYOR

ESKİ HAVA KUVVETLERİ KOMUTANI BATUR'UN, CELİL GÜRKAN'IN ANILARINA AÇIKLAMALARI

Gazetenizde yayımlanan «12 Mart'a Beş Kala» yazı dizisini dikkatle okudum. Cumhuriyet Gazetesi okurlarına saygım ve onların aldatılmasına mani olabilmek için cevaplamayı zorunlu gördüm. Gerçeklere ve vesikalara dayanmayan, yegane dayanağı hayal ürünü olan, nefret ve hınç alma havası taşıyan diziyi cevaplamakta çok güçlük çektiğimi de itiraf etmek isterim.

Yazı dizisinin başlangıcında E. Gen. Gürkan tanıtılırken... «Okullarını altın saat alarak bitirdiği, İngilizce ve Fransızca bildiği, çok önemli görevlerde bulunduğu, yabancı dillerden çevrilmiş kitapları, broşürleri, makaleleri, ayrıca askeri ve sivil yayın organlarında yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır» denilmektedir, yani eli kalem tutan biri olduğu belirtilmektedir. O halde bu yetenekte bir insan kendi anı ve düşüncelerini yazamaz mıydı?... Elbette yazardı ama amaç başka... Bir defa E. Gen. Gürkan'ı Türk toplumunda kaç kişi tanırdı ki... O halde daha tanınmış biri tarafından okuyucuya lanse edilmeliydi... Kim olabilirdi bu kişi?... Sayın Uğur Mumcu olabilirdi. Neden Uğur Mumcu olabilirdi?... Çünkü gerek Gürkan, gerekse Sayın Mumcu, kendilerini 12 Mart döneminin mağdurları saymışlar ve kendi terimleri ile SAKINCALI PİYADE ve SAKINCALI GENERAL olarak bir araya gelmeyi ve böylece daha etkili bir hava yaratmayı tercih

etmişlerdir. Sayın Mumcu kendi açısından haklı olabilir... Çünkü başından geçenler ve uğradığı haksızlıklar «düşüncelerinden» dolayıdır ve benim kanıma göre de gadre uğramıştır. Ama yazdığı makaleler, kitap, piyes ile yeteri kadar deşarj olmuş zannediyordum kendisini... Demek ki daha olmamış. E. Gen. Gürkan'a gelince, onun durumu farklıdır... O düşüncelerinden ziyade Silahlı Kuvvetler disiplin anlayışına uymayan eylemlerinden dolayı bir seri muamele ile karşılaşmıştır.

Ben iyi niyetle ve gelecekte «12 Mart» dönemini inceleyeceklere; vesikalara dayanan, bir insanın olabileceği kadar objektif davranmaya çalışarak, politikacı ve asker kimseyi küçültecek bir ifade kullanmaksızın ve duyduklarımı değil yalnız bildiklerimin bir bölümünü «yalan söylemeden» ve olayları çarpıtmadan dile getirmeye çalıştım. Anılarımın özeti 30 Nisan - 25 Mayıs 1985 günleri arasında Milliyet Gazetesi'nde yayımlandı, Haziran sonunda «ANILAR ve GÖRÜŞLER - Üç Dönemin Perde Arkası» adı altında kitap halinde basıldı, şu sıralarda dördüncü baskısı yapılmakta. Kitap yayımlanınca, 12 Temmuz 1985 günü Sayın Mumcu köşe yazısında kişisel eleştirisini yaptıktan sonra... «E. Tümg. Celil Gürkan da bugüne kadar sürdürdüğü suskunluğunu bir yana bırakarak konuşacak, o zaman 12 Mart öncesi ve sonrası daha iyi anlaşılacak» diyerek gazetenizde yayımlanan dizinin müjdesini vermişti. 12 Mart dönemi olaylarının içinde yaşayan herkesin kendi anı ve görüşlerini yazması en tabii hakkıdır. Gürkan-Mumcu ikilisi de bu haklarını kullanmışlardır... Ancak bu haklarını doğruları yazarak mı kullanmışlardır?... Bunu yanıtlamaya çalışacağım.

Önce 1970-1971 yılları arasında biz 4 komutan ile Tümg. Gürkan'ın statüleri ne idi?... Bunu saptayalım. Org. Tağmaç Genelkurmay Başkanı, Org. Gürler-Oramiral Eyiceoğlu ve ben kuvvet komutanı idik ve bu görevlerimiz dolayısıyla da Milli Güvenlik Kurulu üyesi idik. Küçümsemek için söylemiyorum... Tümg. Gürkan kimdi?... Kara Kuvvetleri Karargahında Plan-Prensip Daire Başkanı... Bir odası, bir emir subayı ve maiyetinde bir kaç subay... Yani emri komuta yetkisi olmayan bir karargah elemanı... Asıl önemlisi Silahlı Kuvvetler'de kendisinden kıdem ve rütbece daha yüksek mevkilerde, Kara Kuvvetlerinde 66 general, Deniz Kuvvetlerinde 8 amiral ve Hava Kuvvetlerinde 17 general bulunuyor... Yani sıralamada Gürkan 91. Ondan kıdem ve rütbece büyük olan bu 90

general ve amiral Türkiye'de yaşamıyorlar mıydı? Türkiye'nin içinde bulunduğu sorunlarla ilgilenmiyorlar mıydı?... Atatürk ilkelerine bağlı değiller miydi?.. Konuşmaları ve çözüm yollarını komuta zinciri içinde aramaları yasaklanmış mıydı?... Elbette ki hayır... Yoksa yalnız Celil Gürkan'a mı Türkiye'yi kurtarma görevi verilmişti?... Ve kim vermişti bu görevi?... Yazı dizisinin genel havasına bakıyorum... Büyük bir tevazuyla (!) bu görevi yalnız kendi yaparmış hayaliyle yaşamış. Gürkan, Genişletilmiş Komuta Konseyini de küçümsüyor ve yasal dayanağı olmayan bir kuruluş diyor, yani bu kuruluşu yasadışı sayıyor ve önem vermiyor... Kim ki bu toplananlar... ne yetkileri var, demeye getiriyor. Genişletilmiş Komuta Konseyi emirle toplanan, Genelkurmay Başkanı başkanlığında Kuvvet, Ordu, Donanma, Kolordu, Taktik Hava Kuvveti komutanlarının bir araya gelerek askeri sorunlar yanında, Türkiye'nin içinde bulunduğu koşulları değerlendiren ve komutanlar arasında bilgi aktarması yapılan bir kurul. Bu tür toplantılar küçümsenecek ve alaya alınacak ama Tümg. Gürkan, bir kaç ufak rütbeli general, albay, yarmay, emekli asker, sivil bir araya geldikleri zaman bu toplantılar yasal ve önemli olacak.. İşte acınacak ve gülünecek bir düşünce.

Saptamak istediğim diğer bir konu Batur-Gürkan ilişkileri... Birbirimize çok mu yakındık?... Arkadaş mıydık?... Senlibenli miydik?... E. Gen. Gürkan, Askeri liseden ve Harp Okulundan benden bir yıl evvel mezun, o dönemde tanışmadık. 1946-1949 yılları arasında Harp Akademisinde beraber bulunduk, müşterek ders ve gezilerimiz vardı, selamlaşmanın ötesinde bir arkadaşlığımız olmadı... Bunu niçin söylüyorum, çünkü dizide (yeri gelince detaylı cevaplayacağım) sıkıştığım zaman kendisini çağırır «Celilciğim» diye hitap edermişim. Beni tanıyan asker ve sivil herkes bilir... Ben en yakın arkadaşlarıma bile «...ciğim» diye hitap etmem... Bu mizaçta olsaydım çeşitli kademelerde komutanlık yapamazdım... Sanki birbirimize çok yakınmışız havası verebilmek için dizide özenle bazı fotoğraflar seçilmiş, uçaktan inerken arka arkaya çekilmiş veya Genelkurmayda bir toplantıda görev icabı beraber bulunuşumuz gibi. Uçaktan inerken alınan fotoğraf, Yunanistan'a 1962 yılında yapılan bir ziyaret ile ilgili, o dönemlerde Yunanistan ile aramız çok iyi idi... Genelkurmay Başkanı Org. Sunay, I. Ordu Komutanı, Trakya'daki bir kolordunun komutanı olarak Tuğgeneral Nihat Tulunay ve Eskişehir'deki

I. Hava Kuvveti Komutanı olarak ben bu heyette bulunuyorduk ve ben tuğgeneraldim. Albay Celil Gürkan da Org. Sunay'ın Özel Kalem Müdürü olarak kendisine refakat ediyordu, yani resmin altında yazıldığı gibi ben Hv. Kuv. Km. Org. Batur, kendisi Tümg. Celil Gürkan değildi.

Hayatımda yurt sorunları üzerinde Gen. Gürkan ile yalnız iki defa görüştüm. Birincisi: 1970 yılları sonlarına doğru albayken genel sekreterim olan ve generalliğe terfi edince 4. Üs Komutanlığına atadığım (hakikaten yetenekli, dürüst ve mertti ve keşke yaşasaydı da şimdi yazacaklarımı doğrulasaydı) Aydın Kirişoğlu'nun ısrar ve ricası ile halen emekli olan Hv. Kur. Albay Mehmet Sirer'in evinde (Gürkan'ın yazdığı gibi Kur. Alb. Kemal Tunusluoğlu'nun evinde değil... Mehmet Sirer de Kemal Tunusluoğlu da hayattalar, kendilerinden sorulabilir) ben, Gen. Gürkan, Amiral Bilget ve Gen. Kirişoğlu, bir araya geldik. Toplantıda Tümg. Şükrü Köseoğlu ve Hv. Tuğg. Ömer Çokgör yoktular. Toplantıya dolmuşla gelmedim... Gen. Kirişoğlu kendi özel Mersedesiyle komutanlık lojmanına gelip beni aldı... O dönemde kasketim yoktu ve giymezdim, şimdi var ve giyiyorum. Bu kadar basit bir konuda Gürkan'ın belleği kendini yanıltıyorsa veya olayı saptırmakta fayda görüyorsa çok daha önemli konulardaki iddia, görüş ve isnatlarına nasıl inanılabilir? İkinci bir araya gelişimiz ise... Hv. Kuvvetleri Karargahında benim değil, fakat Org. Gürler'in isteği ile 9 Mart 1971 günü yapılan toplantıya Gen. Gürkan'ın da katılmış olmasıdır ve orada da kendisi ağzını açıp bir cümle dahi sarf etmedi.

Benim anılarımın 12 Mart ile ilgili bölümü 300 sayfa ve Gürkan adı yalnızca 5-6 defadan fazla geçmemesine karşın kendisi Org. Gürler ve benden yüzlerce defa bahsederek yazı dizisi boyunca başımızda Org. Gürler ve Org. Batur vardı temasını işledi... Cevap vereyim :

1969-1970 arasında Gürkan, Adapazarı'nda tümen komutanıdır. Kendi anlatışına göre asker, sivil, asker kökenli sivil kişilerle devamlı temas ve konuşmalar yapmaktadır. Gerek Cumhuriyet'teki anlatışı, gerekse Nokta dergisine verdiği demeçte bu konuştuğu insanlardan bazılarını küçümsemekte, iş ve para sahibi olanları tenkit edici ifadeler kullanmakta, ama gene konuşmaya devam etmektedir. Ve Ankara'ya atanmasından sonra da bu temaslarına devam etmiştir. Demek ki kendisi o dönemde düşüncenin ötesinde bir eylem ve örgütlen-

menin içinde bulunmaktadır. O tarihte ise Org. Gürler, Konya'da bulunan 2. Ordunun komutanıdır, kendisi ise I. Orduya bağlıdır. O halde Org. Gürler ile Gen. Gürkan arasında ne organik ve ne de düşünsel bir bağ olamaz... Ben ise Hava Kuvvetleri Komutanıyım ve kendisiyle hiçbir bağlantım yok ve buna ihtiyacım da yok. O dönemde Gürkan hakkında yegane bilgim şu; bölgeyi teftişe gittiğimizde Genelkurmay Başkanı olan rahmetli Org. Tağmaç; Kara Kuv. Kom. Org. Karakoç, Deniz Kuv. Kom. Ora. Eyiceoğlu ve bana Gen. Gürkan'ın birtakım temas ve eylem hazırlıkları içinde bulunduğu ve kendisinin yakından izlendiğini söylemesinden ibarettir.

1970 Ağustosunda Org. Gürler Kara Kuvvetleri Komutanı oldu. Tümg. Gürkan da Kara Kuvvetleri Karargahına daha yakından kontrole alınmak üzere atandı. Komutan Org. Gürler ile Gen. Gürkan arasındaki ilişkileri ben bilemem. Ancak Gen. Gürkan'ın aynı karargahta beraber çalıştığı generallere de güveni yoktur. Nitekim, yazı dizisinde Org. Gürler'e kendisinin çok yakın olduğunu ifade ederken büyük bir çelişkiye düşmekte ve demektedir ki... «29 Ocak 1971 günü Gürler, odasında karargahında bulunan generallerle bir toplantı yaptı... Durumu değerlendirdi, kendi düşüncelerini söyledi ve toplantıda hazır bulunanlardan bir müdahaleye karar verilmesi halinde ne düşündüklerini sordu ve izlenecek yol hakkında bir tür önlemler paketi hazırlanmasını istedi. Başta Kara Kuv. Kur. Bşk. Korg. Hayati Savaşçı olmak üzere generallerin beyanları fazla derinliğe inmeden yüzeysel ve Gürler'in doğrultusunda oldu... (görüyorsunuz gene kendinden başka kimseyi beğenmiyor Gürkan), Gürler daha sonra beni ve İstihbarat Başkanı Tümg. İhsan Över'i bir tedbirler kataloğu hazırlamakla görevlendirdiğini bildirdi ve toplantı öylece bitti. Benim için yeni ve güç bir durum ortaya çıkmıştı. Tümg. İhsan Över'in Gürler'e yakınlığını biliyordum. Ama bizlerle beraber değildi. Kendisine ne derece açılacaktım ve bizim asıl hazırlıklarımızdan nasıl söz edecektim?». Değerli okuyucular, görüyor musunuz Gen. Gürkan kendini nasıl ele veriyor?.. Şimdi kendi içinizden sormaz mısınız... Peki, Gen. Gürkan... Siz Org. Gürler'e çok yakın olduğunuzu, onu lider kabul ettiğinizi tekrarlayıp duruyorsunuz... Tümg. İhsan Över de Org. Gürler'e çok yakınmış... O halde iki yakın birbirine güven duymaz mı? Ben cevap vereyim... Gen. Gürkan duymaz... Çünkü yalnız kendi ve ekibi vardır.... Silahlı Kuvvetler

içinde bir kaç general hariç kimseye inanılmaz ve güvenilmez kendince.

E. Gen. Gürkan diyor ki... «Devrim Anayasası, Batur'un karargahında hazırlandı.» Bu ifadede kabahati havacılara atma gayreti seziliyor, bu iddiaya hayır diyen zaten çıkmadı. 1969 yılından itibaren olayların tırmanışı içinde benim generallerimle yaptığım toplantılarda, birliklerde subaylar önünde yaptığım konuşmalarda, bir üyesi olarak Milli Güvenlik Kurulu'nda öne sürdüğüm düşüncelerde, Cumhurbaşkanına sunduğum görüşlerimde kendime göre tutarlı bir yol vardı... Ne idi işlediğim ana tema? «1961 Anayasası tam uygulansın, bu düzenle Türkiye'nin problemleri çözülemiyor, gerekli sosyal ve ekonomik reformlar yapılsın, partiler asgari müştereklerde birleşerek bir çözüm yolu bulsunlar, aksi halde çözüm başka yollara kayacak, muhtemelen bir askeri müdahale olacak ve bunun da hazırlıkları var» diyordum. Hava Kuvvetleri Komutanı olunca da yayımladığım uzun direktifin sonunda «Hiç bir Hava Kuvveti mensubunu politika ve akımlar içinde görmek istemem. Anayasamız gereğince Genelkurmay Başkanı ve üç kuvvet komutanı, Milli Güvenlik Kurulu üyesi sıfatıyla yurt menfaatleri ile meşguldürler, onlara itimat edin ve siz yalnız vazifenizi en iyi şekilde yapmağa çalışın» demiştim.

Olaylar menfi yönde gelişip tırmandıkça Silahlı Kuvvetler mensupları duruma bigane kalamıyorlardı elbette... Onlar da bu toplum içinde yaşıyorlardı. Şimdi Gürkan'ın iddia ile ileri sürdüğü noktalar üzerinde duralım... Nedir bu iddialar? a) Başımızda Org. Gürler ve Org. Batur vardı, b) Onlardan habersiz ve izinsiz hiçbir şey yapmadık, c) Devrim Anayasası Batur'un karargahında hazırlandı, d) Ben ve arkadaşlarım bir cunta değildik...

Cevaplayayım; a) Org. Gürler ve ben birer kuvvet komutanı idik, elbette başınızda biz vardık, ama çok ufak bir azınlık olan sizlerin değil, bütün kuvvetin başında idik. b) Ben kendi açımdan konuşuyorum, hiçbir hava general veya subayına ... «Siz ufak bir grup veya örgüt oluşturun... Düşünce ve eylem planı üretin... Önce kendi aranızda, sonra emekli askerlerle ve sivillerle bir araya gelin, evlerde toplanıp tartışın» diye emir değil hatta izin vermiş miyim? Ben hayır diyorum... O dönemde gadre uğramış olsa da insanlığından hiçbir şey kaybetmemiş hiçbir havacının da çıkıp «Batur böyle bir izin ve emir verdi» diyeceğine ihtimal vermiyorum. c)

Gene kendi açımdan konuşuyorum.. Hiç bir hava general ve subayına yeni bir devlet düzenini içeren bir Devrim Anayasası hazırlayın, bana getirin emrini vermedim. Ve gene iddia ediyorum ki, hiçbir havacı çıkıp da «Hayır bize bu emri verdin» demez. d) Ben bir araya gelip toplanan ve hazırlıklar yapan gruba da «Sizler cuntasınız» deyimini kullanmadım.

Sosyal ve ekonomik görüşlerim belli ve en azından havacılar tarafından biliniyordu... Genel hatları ile neydi bunlar?.. Sosyal adalet, ekonomik adalet, devletçi yönü ve planlamanın ağırlık kazandığı bir karma ekonomi düzeni ve sömürünün önüne geçilmesi.

Havacı grubun hazırladığı Devrim Anayasası, devletin kuruluş şeması, Devrim Konseyi'nde ve Bakanlar Kurulu'nda görev alacakların isim listesi hazırlıklarını içeren dosya bana Genel Sekreterim tarafından verildi ve görüşlerim istendi... Tekrar vurgulayayım... Ben böyle bir hazırlık yapılması ve dosya hazırlanması için emir vermedim, fakat bu dosyayı hazırlayanları da ne yaptıklarından, ne de düşüncelerinden dolayı hiçbir zaman kınamadım. Ancak beğenip beğenmemek, katılıp katılmamak da benim hakkımdı herhalde. Sosyal ve ekonomik bölümlerinden bir kısmına katıldığım ama geneline hiçbir zaman evet diyemeyeceğim bu dosya içeriğine ait mütalaamı yazılı ve imzalı olarak Genel Sekreterime verdim, o da arkadaşlarına ulaştırdı, tabii E. Gen. Gürkan'ın da bilgi sahibi olmaması mümkün değil.

Yazı dizisinde Sayın Mumcu - E. Gen. Gürkan iyi tertip edilmiş soru ve cevaplarla ve güzel bir gazetecilik mizanpajıyla konuyu kendi açılarından çok güzel takdim ettiler... Ama en can alıcı noktalarına detaylı olarak değinmekten kaçındılar. Neydi bu can alıcı ve benim katılmadığım noktalar?.. Açıklayayım;

— Meclisler, siyasi partiler, sendikalar, dernekler kapatılıyor.

— Asker-sivil karışımı bir Devrim Konseyi ve bir Devrim Partisi kuruluyor.

— TRT ve basını devrim ilkeleri doğrultusunda kontrole alacak Basın Yayın Bakanlığı kuruluyor.

— Devrim Mahkemeleri kuruluyor.

Ve ben kendilerine verdiğim cevapta (burada özetini yazıyorum); «Rejimin adı güzel, ancak Kemalizmle ilgisi yok ve Atatürk'ün ruhunu muazzep eder»... «Netice; inanmadığım

bir şekilde ve sistem içinde bulunamam» demiş ve imza etmişim. Tarih: 30 Ocak 1971. Yani 12 Marttan 41 gün önce.

Sırası gelmişken Sayın Mumcu'ya bir soru sormak isterim: Siz izlediğim kadarıyla bugüne kadar hep özgürlükçü, çok partili bir düzenden yana ve sosyal demokrat bir yapıda göründünüz.. Acaba o tarihte Gürkan ve arkadaşlarının görüşleri doğrultusunda bir eylem yapılsaydı, bunu yazılarınızla destekler miydiniz?... Kendini bilen herkes gibi siz de her zaman haksız hukuki uygulamaların ve işkencenin karşısına çıktınız... Acaba bu düzen kurulsaydı, bu düzenin icabı olan Devrim Mahkemelerini (zannederim o zaman bir tane Ziverbey Köşkü yerine 67 ilde birer köşk olurdu) yazılarınızla destekler miydiniz?

Diyelim ki... Gürkan'ın iddia ettiği gibi Org. Batur olarak ben başınızdaydım... Ama işte yazılı ve imzalı vesika... Ne diyorum?.. «Ben yokum ve sizin düşüncelerinize ve eylemlerinize katılmıyorum». Eğer bu tarihi yazılı vesikalar olmasaymış acaba ben ne hallere düşer ve kimbilir ne çeşit saldırılarla karşılaşırmışım diye düşününce tüylerim ürperiyor.

Basit gibi görünür ama değişik manalar çıkabilecek iki konuya daha değinmek istiyorum. Gürkan'ın iddiasına göre ben Sayın Cumhurbaşkanına görüşlerimi yazılı olarak bildirdikten sonra Cumhurbaşkanı beni çağırmış (doğrudur, çağırdı)... Ben de paniğe kapılarak Gürkan'ı çağırmış «Celilciğim, ben şimdi ne yapacağım?.. Nasıl bir yol izleyeyim?.. Bana akıl ver» demişim. Yazı dizisinde anılarını anlatırken Gürkan, olaylar karşısında bazen acı acı güldüğünü yazıyor, ben de şimdi kendisine kahkahalarla gülüyorum. Çünkü; ben ne kendisini çağırdım, ne görüştüm, ne akıl alma ihtiyacını duydum, ama bunlar önemsiz. Çünkü ben bu görüşleri kaleme alırken uzun uzun düşündüm, raporumda beni o göreve getiren hükümeti de eleştiriyor. yani biraz çizmeden yukarı çıkıyordum, bunlar da önemli değil fakat raporu aşağıda örneğini koyduğum yazı ile Cumhurbaşkanına sunmuştum...

«Sayın Cumhurbaşkanım,

1. Milli Güvenlik Kurulu üyesi sıfatıyla 25 Ocak 1970 tarihinde görüş ve endişelerimi açıklamıştım. Aradan geçen 10 ay zarfında Türkiye'mizin durumu her gün biraz daha kötülemiştir.

2. Halihazır durum hakkındaki görüşlerimi belirtir, ikinci raporu zatıalinize sunarken içten üzüntülerimi, fakat aynı

zamanda görevimin icabını yerine getirmenin vicdani rahatlığını duymaktayım.

3. Raporu incelemek zahmetini müteakip arzu buyurulursa;

a. Şahsen görüşmeyi,

b. Raporun, Başkanlığınızda toplanacak Komuta Konseyinde veya,

c. Raporun Milli Güvenlik Kurulunun bütünü veya tarafınızdan kararlaştırılacak bölümü içinde görüşüp bir karara varılması hususunu arz ve teklif ederim. Saygılarımla,

Muhsin Batur.»

Bu yazı devlet arşivinde de var, bende de... O halde neden Gen. Gürkan her olayı saptırıyor ve kendini diziyi okuyanlar önünde önemli biri imiş gibi göstermek yolunu yeğliyor, bilmiyorum... Cumhuriyet okurlarına karşı bu açıklamadan sonra bir mahcubiyet duyacak mı?

Diğer bir konu benim Amerika'ya gidişimle ilgili... Öyle bir hava yaratılmak istenmiş ki, sanki ben Amerika'ya, Amerika 12 Marta yeşil ışık yaksın diye gitmişim ve bu temaslarımı kimse öğrenmesin diye karargahımdan yanıma hiçbir subayı almamışım. Karargahımdan kimseyi almadan gittiğim doğru. Neden doğru?.. Açıklayayım; her yıl Amerikan Hava Kuvvetleri Komutanı, NATO'ya dahil devletlerin hava kuvvetleri komutanlarıyla Avrupa bölgesinde bulunan NATO müttefik hava kuvvetleri komutanlarını Amerika'ya davet eder ve davet yazısında der ki... «Davetliler kendi vasıtalarıyla Wiesbaden'e (Almanya) gelecekler, orada toplandıktan sonra Amerikan Hava Kuvvetlerine ait bir uçakla Amerika'ya getirilecekler ve Amerika içindeki incelemeler bittikten sonra Wiesbaden'e bırakılacaklar, komutanlar yanlarında kimseyi getirmeyecekler, Washington'da kendilerine memleketlerinin hava ataşeleri katılıp refakat edecekler.» Usul bu idi ve aradan yıllar geçmesine rağmen aynı usul şimdi de devam etmektedir ve ben bu şekilde 25-30 Nisan 1970, 9-17 Ocak 1971, 8-15 Nisan 1972, 19-27 Mayıs 1973 yıllarında dört kere Amerika'ya gittim. Birinci gidişimde bana halen emekli olan Gen. Turhan Emen, ikinci ve üçüncü gidişlerimde halen Korg. olan Sadi Kaban ve son gidişimde de halen Tümg. olan Yaşar Demirbulak refakat ettiler. Her konuda emekli general Gürkan'a itimat etme yerine Cumhuriyet gazetesi, bu konuyu en

ağından Hava Kuvvetleri Komutanlığına sorarak doğruyu bulabilirdi.

Gürkan ile 1970 yılı sonlarında bir defa görüştüğümü söylemiştim, bu görüşme benim Amerika'ya yaptığım ziyaretten önceydi... O halde yapılmamış bir görüşmede Gürkan gene hayal ettiği bir soruyu bana sormuş ve ben de... «Benim onuruma verilen kokteylde (neden benim onuruma verilsin... Topluca NATO komutanlarına kokteyl verildi) Amerikan Hava Kuvvetleri Komutanı Org. RYAN bana Türkiye hakkında bazı sorular sordu ve sözü getirip... «Siz askerler bir müdahalede bulunmanın tam zamanı olduğunu düşünmüyor musunuz?» diye sordu, demişim.» Cevap veriyorum... a) Gürkan ile bu konuyu görüşmedim. b) Dört yıllık komutanlık süremde hiçbir yabancı general veya büyükelçi bana Türkiye'nin iç düzeniyle ilgili bir soru sormadı... soramazdı... ve sordurtmazdım... Hiç bir Türk generali de sordurtmaz. 12 Eylül 1980 öncesinde dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Tahsin Şahinkaya da tesadüfen aynı şekilde Amerika'da bulunuyordu... onun için de buna benzer havadisler çıkardılar... Hiç olmazsa o havadisleri çıkaranlar Türk ordusunu tanımayan sivil kökenli insanlardı, emekli general değillerdi.

E. Gen. Gürkan-Sayın Mumcu ikilisi, gene hayal güçlerine dayanarak sorulu cevaplı konuşuyorlar ve 12 Mart'ın hemen ertesinde benim CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yle konuştuğumu yazıyorlar... Rahmetli Sayın İnönü ile ben değil MİT Başkanı Korg. Fuat Doğu konuşmuştu.

E. Gen. Gürkan.... günlerce Org. Gürler ve Batur'la beraberdik dedi... Ben kendisiyle olan ilişkilerimi açıkladım, Org. Gürler'in emrinde Gen. Gürkan'dan daha kıdemli 66 kara generali vardı, neden yalnız Gen. Gürkan'la özel ilişki içinde olacaktı? Buna inanamıyorum.

Gürkan yazı dizisinde açıkça ifade etmiyor ama kendisinin şu kompleks içinde olduğu belli oluyor... Neden yalnız ufak bir grup subay ve general emekli olduk?... Halbuki biz çok kalabalıktık... Neden hepsi emekli olmadı?.. Neden beraber emekli olduğumuz 5 general-amiral içinden ben Ziverbey Köşküne götürüldüm?.. Niçin diğerleri de getirilmediler? Ziverbey Köşkünün ne biçim yer olduğunu bütün detayıyla anlatan Gürkan, götürülüş sebebini de pek hafif geçirmiş dizide... Emekli oluş tarihi 16 Mart 1971, Ziverbey Köşküne gidiş 31 Mayıs 1973... Aradaki zaman zarfında acaba yeni bir şeyler mi

olmuş?... Kaldı ki 31 Mayıs 1973'te yeni Cumhurbaşkanı seçilmiş, yeni hükümet kurulmuş, 12 Mart dönemi bir açıdan kapanmıştı.

Ziverbey Köşkü konusundaki görüşüme gelince... İnsana insan olarak değer verdiğim için hiç kimsenin suçlu veya suçsuz olsun kötü muamele ve işkence görmesine taraftar değilim, olamam da. Kendi gücüm dahilinde 12 Mart döneminde bu konu üzerinde uğraş verdim ve bu uğraşlarım da hayale değil vesikalara dayanıyor. Ancak Türkçemizde bir atasözü vardır... «Kol kırılır, yen içinde kalır». Belki herkes için bu söz geçerli değildir, ama Türk Silahlı Kuvvetlerinde tümgeneral rütbesine kadar yükselmiş bir insanın doğru da olsa tuvaletteki teferruata kadar konuyu açıklamasını, diziyi okuyanlar duruma üzülseler de zannederim çok kişi hoş karşılamamıştır. Eminim bu konuyu bazı iç ve dış odaklar, bir general dile getirdiği için Türkiye ve Türk Silahlı Kuvvetleri adına işleyeceklerdir... Türkiye bir şeyler kaybedecek ama Em. Gen. Gürkan ne kazanacaktır?.. Belki de mesaj vermek istediği kesimin desteğini alır ileride.

Yıllar sonra değişik tarihlerde 12 Mart döneminde emekli olmuş değerli bir hava kur. albay ve eski bir Milli Birlik Komitesi üyesi eve beni ziyarete gelmişlerdi. Her ikisi de Ziverbey Köşküne götürülmüşlerdi... Öğrenmek için sorduğum sorulara gayet vakur ve asil bir tavırla cevap dahi vermek istemediler... «Hoş günler değildi» demekle yetindiler. İşte insanların yaradılış ve karakter farkları.

Değerli Cumhuriyet okurları, zamanınızı aldım, özür dilerim. Ben anılarımı yazdım, para verip kitabımı alın demiyorum, isterseniz almış birinden alıp okuyun ve bu dizide yazılanları karşılaştırın ve hükmü sizler verin. Biliyorum ki Cumhuriyet Gazetesi'ni okuyan herkes doğruyu bulacak seviye ve yetenektedir. Ben şahsen Cumhuriyet Gazetesi'nin 55 yıllık okuyucusuyum... Gerçeklere dayanmayan böyle bir dizinin yayımlanmasına da hayret ediyorum. Dizinin tümü; bir kızgınlık, hırçınlık, kırıklık ve tatmin olunamamış arzuların burukluğu içinde yazılmış. Kin ve garez insana hiçbir kazanç getirmez, herkesin yaşamında önemli dönüm noktaları vardır, o dönemeçlerde insan kazanır veya kaybeder. Kendimden örnek vereyim... Genelkurmay Başkanı olabilirdim, yasalar elverişliydi ama gelenekler de vardı.. Cumhurbaşkanı Sayın Sunay ve Genelkurmay Başkanı Org. Gürler bu geleneği bozamadılar...

Ama ben her ikisine de kırılmadım... Ölümlerine kadar da insani ilişkilerimiz devam etti. 1980 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde CHP'nin adayı idim. E. Gen. Gürkan'ın ifadesiyle kazanmaya teğet geçtim... 303 oy aldım... Bana oy vermeyenlere ve zamanın iki büyük partisinin liderlerine kırgın mıyım?.. «Hayır». Karşılaşsam selamlaşır konuşurum. 12 Eylül askeri yönetimi, yeni anayasadaki adeta özel bir maddeyle bana 5 yıl siyaset yasağı koydu... Kendilerine kırgın veya kızgın mıyım? «Hayır». Millet de yeni anayasayı büyük bir çoğunlukla (tabii bu arada benim yasağımı da) onayladı... Kendi milletime kızgın ve kırgın mı olacağım?.. «Asla».

Em. Gen. Gürkan da benim gibi siyasi hayatı denedi. Önce Türkiye Birlik Partisi'ne girdi ve hemen Genel Sekreterliğe sıçramasına rağmen, nedenini bilmiyorum, partiden ayrıldı. Şimdi SODEP'te ve daha mütevazi olarak işe başladı... Ankara Büyükşehir ve Çankaya Belediye Meclisi üyesi... Eğer hâlâ eski düşüncelerini muhafaza ediyorsa partisinde uğraş verir, taraftar toplar, programını değiştirir ve Türkiye'yi kurtaracak Devrim'i gerçekleştirir.

Ben sosyal demokrat düşünceli sade bir vatandaş olarak vicdan rahatlığı içinde evimde oturuyorum. Sayın Uğur Mumcu ve sayın eşleri, 17 Mart 1985 günü evimize teşrif etmişlerdi... Yolları düşerse gene bekleriz... Kendilerine ikram edilecek bir fincan acı kahvemiz bulunur.

Cumhuriyet okuyucularına saygılarımla.

Muhsin BATUR.

Not: Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan bir nottan, benim anılarımın Milliyet Gazetesi'nde yayımlandığı günlerde Em. Gen. Gürkan'ın bir yanıt yazısı yolladığını ve bu yazının yayımlanmadığını öğrendim. Bu yayımlanmama olayıyla benim ilgimin olmadığını açıklamak isterim.

M.B.

Em. ORGENERAL MUHSİN BATUR'UN AÇIKLAMASINA YANITIM

(CUMHURİYET gazetesinin 14 Kasım 1985 günkü sayısında yayınlanmıştır.)

Emekli General Batur'un, «Cumhuriyet» gazetesinde yayımlanan açıklamasını okudum.

— Başında gazetenin Genel Yayın Müdürü'ne hitap eden.

— İçinde sürekli biçimde bana ve zaman zaman da Sayın Mumcu'ya hücum eden,

— Yer yer «rüşvet-i kelâm» türünden sözlerle ve hulus çakarcasına «Cumhuriyet» okurlarına seslenmeyi ihmal etmeyen ve asıl garibi de;

— «İç ve dış odaklar» edebiyatı yapıp, Silahlı Kuvvetlerimizin onurunu savunur görünerek, yetkili çevreleri aleyhime kışkırtmak suretiyle onlardan medet uman ibret verici bir yazı...

Daha önce yazıp söylediklerinin, şiddet dozajı biraz daha arttırılmış ifadelerle yinelenmesinden ibaret olan bu açıklamaya, çok fazla ayrıntılı yanıt vermeyi gereksiz görüyorum. Çünkü, anılarında bizzat kendisinin de ifade ettiği gibi (Sayfa: 17), daha ilkokul 5'inci sınıfta iken, yaramazlığından ötürü karnesinde «orta» olan «Tavır ve hareket/Hal ve gidiş» notunu, tolerans göstermeyen ailesini yatıştırmak için bir ilaçla silip yerine «iyi» yazan ve karne imzalandıktan sonra da aynı işlemle tekrar eski duruma dönüştürerek, daha sübyan çağında «gerçeği tahrip (saptırma/çarpıtma)» yollarına sapan Batur, o dönemde çocukluğuna verilebilecek bu alışkanlığından bir türlü kurtulamamış ve Hava Kuvvetleri Komutanı ve Senatörlük yapmış bir emekli orgeneral olarak hâlâ da sürdürmektedir.

Bir bakıma onun bu davranışını doğal karşılıyorum. «Huy, canın altında imiş!.»

Batur'un açıklamasındaki iddiaların bir bölümü, «satır ara-

larını okuyan» dikkatli okurlar açısında, Cumhuriyet gazetesinde yayımladığım dizilerde yeterince çürütülmüş, bir bölümü, kendisinin «tevil yolu ile vaki ikrar»ları karşısında düşmüş olup, varsa kalanı da, Tanrı can sağlığı verirse, yakında yayımlayacağım mütevazi kitabımda hakettiği yanıtı alacaktır.

Bununla beraber, bazı noktaları sıcağı sıcağına aydınlatmak yararlı ve kaçınılmaz olacak kanısındayım.

1. Anı dizim, «gerçeklere ve vesikalara dayanmadığı, hayal ürünü olduğu, nefret ve hınç alma hevesi taşıdığı için» cevaplamakta güçlük çektiğini söylüyor Batur. Ben, tersine, tam bir kolaylık ve rahatlık içinde bu satırları yazıyorum; çünkü önümde duran «Batur açıklaması» kalemime zorluk çıkaracak düzeyde, içerikte ve ciddiyette değil!

2. İflah olmaz bir ihtirasın semalarında «uçan general» Batur: «...Gürkan'ın emekli oluş tarihi 16 Mart 1971 ile Ziverbey Köşkü'ne gittiği 31 Mayıs 1973 tarihi arasındaki zaman zarfında acaba ne yapıyordu, bir şeyler mi olmuştu?» diye soruyor. Kazip şöhret emekli orgeneralin bu «Cynique» sorusuna hemen hakettiği yanıtı vereyim: Çankaya'da bir çatı katındaki mütevazi evimde oturuyor, bazıları gibi yönetim kurulu üyeliği almadığım için küçük bir tercüme bürosunda namusumla çalışıyor ve de aziz ülkemi, sevgili ulusumu, inandığım Atatürkçü yolda layık olduğu çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak için bir vakitler lider geçinen ne menem insanlarla beraber çalışmış olduğumuzun deruni murakabesini (İçini dinleme/Introspection) yapıyordum. Tabii 31 Mayıs 1973'te gözaltına alınıp Ziverbey Köşkü'ne kapatıldığımda da ellerim ve ayaklarım zincirli, gözlerim bağlı halde; «Başınızda kimler vardı?.. Sizi kullananların içyüzünü açıklayın da bitsin bu iş!» yollu sorgulamalara cevap veriyordum. Bir başka deyişle, kendisi gibi Çankaya Köşkü'nde dönemin Cumhurbaşkanı'nın düzenlediği «barıştırma» resepsiyonlarında, muhtıra ile düşürdükleri liderlerle, gül ve karanfillerin süslediği pasta masaları başında, dudaklarda zoraki gülüşler toplanıp çay içmiyor, ya da Büyük Ankara Oteli'nin lüks defile salonunda mankenlerin geçişini izlemiyordum!

Batur, bu sinsi sorusu ile aklı sıra beni, şiddetle, nefretle lanetlediğim ünlü «Bomba Davası» ile irtibatlandırmak sevdasına düşmüş görünüyor. Oysa ki, idrakini kullanıp birkaç gün bekleyerek, sayın Mumcu'nun derlediği ve Cumhuriyet

gazetesinin 9-10-11-12 Kasım 1985 tarihli sayılarında yayımlanan «Bomba Davası» başlıklı diziyi de okuduktan sonra açıklamasını kaleme alsaydı, orada Savcı Süleyman Takkeci'nin, bahse konu davada esas hakkındaki görüşünde, «Devrimci şiddet» diye tanımladığı eylemlerle Ankara Grubundaki asker kişileri dikkatle birbirinden ayırdığını ve: «...Devrimci şiddet hareketlerinin, elde mevcut delillerle, mezkur diğer lider kadro kararlarına, yani Asker Grubu kararına bağlandığını söylemek mümkün değildir!» dediğini görür ve kendini böyle bir soru sorarak bir kez daha gülünç duruma düşürmezdi.

3. Batur: «Hayatımda Yurt Sorunları üzerinde General Gürkan ile yalnız iki defa görüştüm. Birincisi, 1970 yılı sonlarına doğru... Aydın Kirişoğlu'nun ısrar ve ricası ile... Albay Mehmet Sirer'in evinde... İkinci bir araya gelişimiz ise, Hava Kuvvetleri Karargahında, benim değil, Orgeneral Gürler'in isteği ile 9 Mart 1971 günü yapılan toplantıya General Gürkan'ın da katılmış olmasıdır. Orada da kendisi ağzını açıp bir cümle bile sarfetmedi!» diyor.

Bu sözlerinin bir noktası gerçekten doğru, hem de çok doğru... Evet, 9 Mart toplantısında ağzımı açıp da bir cümle bile sarfetmedim!

Kanımca bu, tamamıyla doğaldı. Çünkü o toplantıda, daha sonraları «içimizde ve başımızda olmadığını» iddia edecek olan Batur, yapılan hazırlıkların en hurda ayrıntısına bile vakıf olmasının doğal sonucu olarak o kadar çok şey konuştu, açıklamalarda bulundu ve karargahında hazırlattığı meşhur «dosya»dan, Havacı Grubun Koordinatörü Sayın Genel Ömer Çokgör'e o kadar çok şeyler okuttu ve listeler sundurdu ki, Orgeneral Gürler'in, orduevindeki resmi akşam yemeğine geç kalmama bahanesiyle toplantıyı aniden kesip ayağa kalkması sonucu öteki bir kısım arkadaşlar gibi bana da konuşma sırası gelmedi!..

Bu arada Batur'un, benim ifadelerimin inanılırlığını çürütmek için yukarıdaki birinci görüşmemizin «..Albay Tunusluoğlu'nun evinde değil Albay Mehmet Sirer'in evinde» olduğunu ısrarla vurgulamak istemesine yanıt vereyim. Söz konusu toplantı Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nda (Maltepe) Yuvam Apartmanının üst katlarındaki bir dairede olmuştur ve bu daire de bildiğim kadarı ile Em. Hv. Kurmay Albay Sayın Kemal Tunusluoğlu'nun ya da yakının dairesidir.

Benim dışımda daha pek çok bu tür toplantılara katılmış

olacak ki Sayın Batur, belleğinde bunları birbirine karıştırıyor zahir!

4. Şimdi Batur'a benimle «Yurt sorunları üzerinde konuşma» konusunda, belleğinin zafiyetin acısını bir kez daha çektireceğim. Ama ne yapayım ki buna zorunluyum.

a. Batur, Cumhurbaşkanı'na verdiği muhtıra ve Sunay'ın kendisini Köşk'e çağırması ile ilgili olarak anı dizimde belirttiğim görüşmeyi sözde yalanlayarak: «Ben ne kendisini çağırdım, ne görüştüm, ne de akıl alma ihtiyacını duydum!» diyor. Düzenli şekilde tuttuğunu sandığım günlük notlarını bir kez daha iyi inceler ve gerekiyor ise o gün Emir Subaylığı görevinde bulunan subaya sorar ise görecektir ki, sanırım Tokyo Büyükelçiliği görevine atandığı için sabah saat 10.00'da kendisine nezaketen bir veda ziyareti yapmak için gelen diplomat Sayın Şükrü Elekdağ'ın hemen arkasından, bizzat kendisinin telefonla davet ettiği General Gürkan'ı da kabul ederek görüştüğünü görecektir!

Bu görüşmemiz, «yurt sorunları» üzerinde değil de birbirimize Nasrettin Hoca fıkrası anlatmak için vaki olmadı kuşkusuz! Ama inanıyorum ki Batur, ne denli inkâr ederse etsin, bu konuşmamız da ilahi banda kaydedilmiştir, günü gelince yüce Tanrı kendisine dinletecektir!

b. Aynı şekilde, Hava Albay Sayın Feridun İlkünsal'ın kızının, Ankara Orduevi'nin B blokundaki kokteyl salonunda verilen nişan kokteylini izleyen günlerde bir gazetenin sosyete haberleri ekine bir göz atarsa, orada da kendisiyle benim yan yana oturmuş fotoğrafımızı görecek ve altındada; «...Bu toplantıda Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Batur ile Kara Kuvvetleri Komutanı (yanlış yazılmıştı) Tümgeneral Gürkan'ın uzun uzun söyleştikleri gözlendi» diyen satırları okuyacaktır.

O «uzun söyleşi»de de herhalde birbirimize fıkra anlatmadık!..

5. Akıllara seza bir «statü» anlayışı ve her şeyi omuzundaki yıldız ve oturduğu koltuğun resmi unvanı ile değerlendiren patolojik bir ruh haletiyle Batur, «Ben Kuvvet Komutanı idim. Bu görevim dolayısıyla da Milli Güvenlik Kurulu üyesi bulunuyordum.. Küçümsemek için söylemiyorum; Tümgeneral Gürkan kimdi? Kara Kuvvetleri karargahında Plan ve Prensipler Başkanı... Bir odası, bir emir subayı ve maiyetinde bir kaç subay... Yani emir-komuta yetkisi olmayan bir

karargah elemanı..» diyor. Bu sözleriyle Batur'un, kendisi hakkında vaktiyle bazı yazarlarca kullanılan «Uçan General» deyiminden son derece etkilenmiş ve de hoşlanmış olacak ki, popülaritesi çok yaygın ve herkes tarafından tanınan bir kişi olduğu kanısıyla, «Tümgeneral Gürkan da kim?» diye soruyor.

Ben önce kendisine diyorum ki, bir insana, onur verecek ya da küçük düşürecek olan, o kişiyi kimlerin ve kaç kişinin tanıdığı değil, «Nasıl» tanıdığıdır! Cenaze namazlarında musalla taşına konulmuş olan mevta için imam; «Ey cemaat, bu kişiyi kaç kişi tanıyor?» değil «Bu kişiyi nasıl tanırsınız?» diye soruyor!..

Askeri Lise ve Harp Okulu'nda kendisinden bir sınıf önde bulunduğumu söyledikten sonra, yerli yersiz, gerekli gereksiz kendisinin tuğgeneral, benim albay, kendisinin kuvvet komutanı orgeneral, benim ise daire başkanı tümgeneral olduğumu vurgulayarak okuyucuları üzerinde, geriden gelip, yasaların azizliği ile rütbece benim önüme geçişini, benim pek de işe yarar bir subay olmadığım izlenimini yaratmak için kullanmak ister görünüyor Batur... Ne boş gayret!..

Evet, benim 1939 yılında mezun olduğum Harp Okulu'ndan Batur bir yıl sonra, 1940'da mezun olmasına karşın yüzbaşılıktan itibaren benim - tabii benim dönemimdeki havacı dışı sınıf arkadaşlarımın - önüme geçmiş ve müteakip her rütbeye benden, giderek artan sene sayısı kadar önce ulaşmıştır. Ama bu, benim kendisinden daha az yetenek sahibi olduğumdan değil, yasaların uçucu hava subaylarına sağladığı avantajın sonucu olan bir öne geçiş idi. O dönemlerde terfi (yükselme) yasası, uçucu hava subaylarının, emsallerine göre belli rütbelerdeki bekleme sürelerini bir yıl indirmekte ve dolayısıyla, aynı yıl Harp Okulu'ndan çıkmış bir uçucu hava subayı, albaylığa, aynı dönemdeki bir başka sınıf arkadaşına göre 4 yıl önce ulaşabilmekte idi. Bilmiyorum Batur, aynı mantalite ile, kendisi Hava Kuvvetleri Komutanı iken, kendisinden 9 yıl önce Harp Okulu'ndan subay çıkmış ve fakat o sıralarda henüz Ordu Komutanlığı yapan merhum Orgeneral Gürler'i de küçümsemiş miydi?

Bugün bu yöntem değişmiş bulunmaktadır.

Batur'un, beni; «bir odası, bir emir subayı ve maiyetinde de bir kaç subay» olan bir «Daire Başkanı» diye niteleyen sözüne şu soru ile karşılık vereceğim :

Ben, elimde «kuvvet/güç» bulunmayan böylesine iki yıldızlı bir karargah elemanı idim; her zaman «içimizde ya başımızda» olduklarını iddia ettiğim Gürler ve Batur da omuzlarında dört yıldız taşıyan koskoca kuvvet komutanları idiler ve kendileriyle aramda - Batur'un üşenmeden yaptığı hesaba göre - benden kıdemli daha 90 general vardı. Neden bu sayın orgeneraller, emirlerindeki 90 kıdemli general (bu arada örneğin, aynı gün Ankara'ya gelmiş olup Hava Kuvvetleri Karargahı'nda Batur'la görüşmeyi bekleyen Sayın Hava Korgeneralleri İrfan Özaydınlı ve Mehmet Eziler) i davet etmedikleri bir «9 Mart Toplantısı»nda, «iki yıldızlı bir Daire Başkanı» general ile bir masada oturup ciddi - hem de çok ciddi - ülke sorunlarını tartışmışlar ve muhtıradan sonra da dayanaksız suçlamalarla kendisini ve aynı toplantıda hazır bulunan öteki iki arkadaşını (Sayın Tümgeneral Şükrü Köseoğlu ve Sayın Hv. Tuğgeneral Ömer Çokgör'ü) apartopar emekliye sevketme yoluna gitmişlerdi? Hani her üçü de sadece birer emir subayına, birer odaya ve maiyetlerinde çalışan bir kaç subaya sahip sıradan karargah elemanı idi?..

Her şeyi yıldız sayısı ve makam kavramları ile ölçen ve değerlendiren Batur'un, yakın tarihimizde bir 1908 Meşrutiyet Hareketi'nin, bir 27 Mayıs Devrimi'nin dinamiğini yeterince incelemediği açıkça görülüyor!

6. Yaşam öykümde (biyografim) verilen bilgileri açıklamasına aynen aktarıp «eli kalem tutan» yetenekte «bir insan» olduğuma göre, «anı ve düşüncelerimi neden kendimin yazmadığını soruyor Batur.

Onun üslubunu kullanarak «cevap veriyorum!»

Gazetede yayımlanan ve söyleşide benim ağzımdan çıktığı değişik harf kullanılarak belli edilen satırlar, noktası ve virgülüne kadar benim kalemimden, benim dudaklarımdan çıkmıştır. Benim yazı ve konuşma üslubum ile Sayın Mumcu'nun yazı ve konuşma üslubu arasındaki farklılığı Batur dışında, asker sivil herkes bilir.

Sırça köşkte oturan komşusunu taşlamamalıdır!

Ben vaktiyle, değerli gazeteci Ali Sirmen ile yaptığı ve 12-14 Mart 1981 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan söyleşisini konu ederek, kendisini suçladım mı ve «Sayın Sirmen'le görüştü, yeterli yazma/konuşma yeteneğine sahip olduğunu anladıktan sonra anılarını yazıp yayımladı!» dedim mi?

Batur müsaade etsin de ben de başımdan geçen olaylarla ilgili sorulara, kimseden yardım istemeden yanıt verebilen ve de anılarını yazabilen fikir ve kalem sahibi bir subay olduğumu söyleyeyim. Aslına bakılırsa, elimin gerçekten kalem tuttuğunu (hatta belki de iyi tuttuğunu) ve ağzımın da laf ettiğini (hatta belki de iyi laf ettiğini) Batur çok iyi bilir ama ne çare ki bir kez Celil Gürkan'ı karalama seferine çıkmış. Artık dönemez!..

7. Kendisi anlar mı bilmiyorum, edebiyatta «mefhum-u muhalif ile ifade-i beyan» denilen bir edebi sanat kavramı vardır. Doğrudan ifade edilmeyen şeyleri dolaylı yollardan ve karşıtı ile dile getirerek anlatım için kullanılır. Batur da açıklamasında anılarını «politikacı ve asker kişileri küçültecek ifade kullanmadan, yalan söylemeden ve olayları çarpıtmadan» yazdığını söyleyerek üstü kapalı biçimde benim «politikacıları ve asker kişileri küçülttüğümü, yalan söylediğimi ve olayları çarpıttığımı» anlatmak istiyor aklınca!.. Onun söylediği bu üç «merdut» davranış şekline, benim anılarımda değil, «Anılar ve Görüşler - Üç Dönemin Perde Arkası. Muhsin Batur» adlı kitapta ve son olarak da kendisinin bu açıklamasında bol bol başvurulduğu bir gerçek. Ama kendisine olmasa bile bir vakitler taşıdığı rütbeye duyduğum büyük saygı nedeniyle ben gene de bu «yalan söyleme» deyimi yerine «gerçekleri tahrif/çarpıtma» deyimini kullandım ve kullanmaya devam edeceğim!

«Sakıncalı Piyade» diye nitelediği Sayın Mumcu ile «Sakıncalı General» olarak tanımladığı benim anılarım konusunda bir «Gürkan-Mumcu» ikilisi oluşturduğumuzu söyleyerek ve benim, «düşüncelerimden ziyade Silahlı Kuvvetler disiplin anlayışına uymayan eylemlerimden dolayı bir seri muameleye maruz kaldığımı yazarak belli bir yere varmak istiyor!

Gerçeklerin anlatımı için böyle bir «İkili» oluşturmaya ne benim, ne de Sayın Mumcu'nun gereksinimimiz var. Ama şayet Batur, bu söyleşide, Sayın Mumcu ile böylesine bir «İkili» uyum gösterdiğimiz görüşünde ise ben bundan sadece memnunluk ve onur duyarım.

Çünkü Mumcu'nun seçkin kişiliğinde ben, eşine ender rastlanır Kemalist, devrimci, ilerici, yurtsever, ulusal tarih bilincine sahip, cesur ve namuslu aydın bir memleket evladı gördüm ve görüyorum!

«Bir seri muameleye maruz kaldığım eylemlerim» konu-

suna gelince, Batur'a Türk kamuoyu önünde, tarih önünde soruyorum :

— Başımdaki lider geçinen Komutana (Komutanlara) inanarak ve onun (onların) bilgi ve onayları altında, Silahlı Kuvvetler içindeki 12 Mart öncesi hazırlık çalışmalarına katılmam dışında hangi eylemler?

— 16 Martta Komutanın (Komutanların) azizliği sonucu emekliye ayrılışım, 1973 Mayısında gözaltına alınıp el ve ayaklarıma zincir vurularak sorguya çekilişim ve sonunda da hakkında dava açmaya gerek bulunamayarak serbest bırakılışım dışında hangi bir seri muameleler?

Batur, elinde ısrarla tuttuğu kara çalma fırçasını en kısa yoldan fırlatıp atmalı ve koordinatlarına göre yerini almalıdır!..

8. «Komuta Konseyi ve Genişletilmiş Komuta Konseyi» deyimleri karşısındaki görüşlerime de hücum ediyor ve aklı sıra onurlar yatağı eski ocağıma beni jurnal etmeye çalışıyor Batur. İşin aslına bakılırsa, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Genelkurmay Bşk. ve Kuvvet Komutanları düzeyinde «Komuta Konseyi» deyimi ilk kez benim Genelkurmay Başkanlığı Özel Kalem Müdürü olduğum, Batur'un ise Eskişehir'de Taktik Hava Kuvveti Komutan Vekili olarak henüz Ankara düzeyine ulaşamadığı dönemde, merhum Cevdet Sunay zamanında ortaya çıkmış bir deyimdir ve o sırada Jandarma Genel Komutanlığı'nı kapsamına almamakta idi. Batur'un yazısından öğreniyorum ki, daha sonraları bu Konseyi Korgeneral/Amiralleri de içerecek şekilde genişletmişler. Hangi yasa ya da mevzuatta geçer bilmem. Ama anılarımda bu Konseyi «küçümser» bir ifade kullanmadığımı çok iyi biliyorum.

9. Benim için «disiplin anlayışına uymayan eylemlerinden ötürü» emekliye sevkedildi diyen Batur, 1961 Haziranında, kendi ifadesiyle dönemin yetkili makamlarında Orgeneral Tansel'in yerine Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na atanan General Süleyman Turgan'ı, albay rütbesi ile 1'inci Hava Kuvveti Komutan Vekili olarak görev yaptığı Eskişehir'e çağırıp yüzüne karşı; «Sizi Komutan olarak kabul etmiyoruz!» diyor, «disiplinli bir subay» sayılıyor!

Batur, kendi hesapları için, bir baskı unsuru olarak kullanmak amacı ile Eskişehir'den uçaklar kaldırıp başkent Ankara ve merkezi otorite üzerinde gösteri uçuşları yaptırıyor, «disiplinli bir general» hüviyetini koruyor.

Batur, icraatı şu ya da bu şekilde, ama anayasal bir hukuk devleti çerçevesindeki hükümetin başkent Ankara'daki merkezinde 300, parlamentonun 100 metre uzağındaki karargahında subaylarına «Devrim Anayasası» hazırlatıyor, bu anayasa üzerinde tartışmalar ve hatta kendi başlıklı kağıtları ile resmen yazışmalar yapıyor, ama «disiplinli bir komutan», disiplin uğruna en yakın arkadaşlarını feda eden bir lider geçiniyor! Buna karşılık somut hiçbir hiyerarşi dışı eylemi bulunmayan bir Celil Gürkan, disiplin mekanizması işletilerek emekliye sevk edilebiliyor. Bununla da yetinilmeyerek, gözaltına alınıp zincire vurulmak suretiyle sorguya çekiliyor.

Açıklamasındaki sözleri ile Batur'un kendi kendine telkin ve kabul ettirdiği (selfimposed) eşi görülmedik bir çifte standart (double standart)...

10. Batur'un, açıklamasında kullandığı «Kol kırılır, yen içinde kalır» sözü ile sergilediği görüşe değinerek sözlerimi bitirmek isterim. Emekli Orgeneral demek istiyor ki; «Celil efendi, sana Ziverbey Köşkü'nde uygarlık dışı işlemler yapılmış olabilir. Bu tür olaylar olmasın diye ben yeterince uğraş verdim (Bu da gerçeğin bir başka saptırılması kanımca. Evet, Em. Kur. Yarbay Sayın Necdet Düvencioğlu'nun maruz kaldığı kötü işlem üzerine, Batur, bir uyarı sonucu dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Gürler'e bir mektup yazmıştır ve bunu ifade etmek istiyor. Ama aslına bakılırsa bu mektup, Düvencioğlu'nu kötü muameleden kurtarmaktan çok daha fazla Batur'un, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nca genişletilerek sürdürülen soruşturmaların kendisini ve Gürler'i de kapsamına alacak bir gelişme göstermesinden duyduğu ürküntünün ürünüdür!) Tümgeneral rütbesine gelmiş bir adamsın. Ne olursa olsun, sana yapılan muameleyi açıklamayacaktın... Dış odaklar ne demezler?.. Bu açıklamanla bir yerlere mesaj mı vermek istedin yoksa?...»

Şimdi ben de doğrudan Batur'a hitap ediyorum :

«Yooo Sayın Batur... Senin kaleme aldığın ve altına imzanı koyduğun 12 Mart Muhtırası ile anayasal düzeni demonte edilmiş bir ülkede, sen başkentte Ankara'da güçlü adam rolünde kuvvet komutanlığı makamında oturacaksın, ben ve benim gibi suçlulukları kanıtlanmamış oldukları için masum, insan olma şerefini taşıyan nice memleket evladı, zincirlere vurularak, gözleri bağlanarak Ziverbey köşklerinde sorguya çekilecekler. Karmaşık kombinezonlar ve hesaplar tutmayınca

serbest bırakılacağız. Tam 12 yıl ağzımızı açmadan susacağız bağrımıza taş basarak. Bu arada sen, her 12 Mart geldikçe demagojik demeçler vererek «örgütteki arkadaşlar»ını suçlayacak, bu yetmiyormuş gibi 500 sayfalık anı kitabı yazıp kendinden gayri kişileri yerine göre ve kendi deyiminle; «Hakiki komünistlik, Marksistlik, radikal sola dönüklük...» gibi nitelemelerle suçlayacaksın ve bizden (benden) de susmamızı (susmamı) bekleyeceksin.

Neden? Dış odaklar ne derler diye mi? Bu aziz ülkenin, bu şanlı, şerefli ocağın onurunu korumada kimseden ders almaya niyetli değilim.

Aziz ülkemi, gerçek bir demokratik rejim içinde, tam bir hukuk devleti normlarına ulaştırmak için, bir Emekli Tümgeneral olarak, her türlü eleştiriyi ve rizikoyu göze almak suretiyle çıktığım fazilet mücadelesinden, Batur'u hoşnut etmek için haksız yere kırılan onurumun ızdırabını daha fazla çekmeye devam edemezdim ve edemem de. Böyle biline.

UĞUR MUMCU'NUN, Em. ORGENERAL MUHSİN BATUR'UN AÇIKLAMASINA VERDİĞİ YANIT

(CUMHURİYET gazetesinin 15 Kasım 1985 günkü sayısında yayınlanmıştır.)

Sayın Batur;

Sayın Celil Gürkan'a verdiğiniz yanıtları, tek sözcük bile çıkarmadan, gereken özeni göstererek yayımladık. Bu bizim görevimiz. Sayın Gürkan'ın anılarını hangi özenle yayımladıysak, sizin yanıtlarınıza da aynı özeni göstererek yayımladık.

Ancak sayın Batur, sizin anılarınız Milliyet Gazetesi'nde yayımlanırken Celil Gürkan gazete yöneticilerinden aynı ilgiyi göremedi. Milliyet Gazetesi yöneticileri, Gürkan'ın yanıtını yayımlayacaklarını söylediler. Ancak yayımlamadılar. Sayın Gürkan, gazetemize gelerek durumu anlattı. Bunun üzerine, yanıtın Milliyet Gazetesi'nde yayımlanması için eski dostum Altan Öymen'i aradım. Bana yanıtın yayımlanacağını söyledi. Ancak günler geçti yanıt yine yayımlanmadı.

Bunları şunun için anlatıyorum: Sayın Gürkan'ın anılarının gazetemizde bir söyleşi çerçevesi içinde soru-yanıt biçiminde yayımlanmasından çeşitli sonuçlar çıkartıyorsunuz. Siz anılarınızı Milliyet Gazetesi'nde yayımlamasaydınız, Sayın Gürkan da 12 Mart dönemi ile ilgili anılarını hiç yazmayacaktı. General Gürkan'ın altı sayfalık yanıtı Milliyet Gazetesi'nde yayımlanmış olsaydı, yine, bu anıların gazetemizde yayımlanmasına hiç gerek kalmayacaktı.

Siz anılarınızı yazacaksınız, bir başkası yazmayacak. Yazdığı zaman biz de «aman basmayalım» diye düşüneceğiz. Bunu nasıl düşünebiliyorsunuz?

Bu gibi yayımlarda önemli olan gelecek açıklama ve yanıtlara yer vermektir. Milliyet Gazetesi bu özeni göstermedi; biz gösteriyoruz. «Bu konuda kim ne biliyorsa açıklasın» di-

yor; sayfalarımızı bu dizide adı geçen herkese açıyoruz. Yapılması gereken de budur.

Sayın Batur, siz bu yayınları, benim, 12 Mart döneminde uğradığım haksızlıklara karşı «deşarj olma» gereksinmesine bağlıyor ve «yazdığı makaleler, kitap, piyes ile yeteri kadar deşarj olmuş zannediyordum kendisini.. Demek ki daha olmamış» diye yazıyorsunuz.

Anılarınızı yayımlamasaydınız ve Milliyet Gazetesi yöneticileri General Gürkan'ın yanıtlarını yayımlasalardı, ben bu konuya yer vermeyecektim. O zaman demek ki «deşarj olma» gereksinmesi konu edilmeyecekti.

Sayın Batur, çoktandır Türkiye'de askeri müdahaleler konusunda bir araştırma yapmak istiyordum. Bu amaçla bu müdahale, ya da müdahale girişimlerinde yer almış emekli general ve albay ve çeşitli rütbedeki emekli subaylarla görüşüyordum. General Gürkan ile de birkaç kez görüşmüştüm. Ancak General Gürkan, anılarını yazmak istemiyordu. Gürkan'ın anılarını yazmasına siz yol açtınız.

Benim 12 Mart döneminde yargılanıp aklanmam, bu tür araştırmalar yapmama engel midir? Şüphesiz hayır...

UÇAĞIM YOK, KALEMİM VAR

12 Mart döneminde baskılarla karşılaşmasam da bu olayları yazardım. Hem Batur, inanın, 12 Mart döneminde cezaevinde kaldığım 1 yıl 15 günü ve er olarak yaptığım askerliği çoktan unuttum. Biliyorsunuz, yargılama sonunda aklandım, er çıkarma işlemini de Askeri Yüksek İdare Mahkemesi iptal etti. O günden bu yana, toplumda başkalarına karşı daha büyük haksızlıklar oldu. Bunların yanında artık kendi yaşam dilimimdeki o birkaç sayfayı anmayı bile acı çeken ve çekmekte olan insanlarımıza karşı bir saygısızlık sayıyorum.

Bu konuya siz girdiniz; onun için değiniyorum.

Sayın Batur;

«Anılar ve Görüşler» adlı kitabınızın 362. sayfasında, 1972 Ağustosunda, komuta değişikliği gündeme geldiğini, bu sırada «Ankara semalarında jetler uçurttuğunuzu» anlatıyorsunuz. Demek ki, bu ulusun dişinden ve tırnağından ayrılan paralarla alınmış ancak ve ancak yurt savunması için kullanılacak uçakları, siz koltuğunuzu korumak amacıyla karşıtlarınıza bir gözdağı olsun diye uçurtuyorsunuz. Sizin «deşarj olma» aracınız uçaklarınızdı. Benim uçağım yok, kalemim var.

Kalemimi, elbette tanık olduğum haksızlıkları ve yakın tarihimizin karanlık kalan noktalarını da aydınlatmak için kullanacağım.

Sayın Orgeneralim;

12 Mart döneminde siz kuvvet komutanı, ben de Patnos Dağları'nda elinden yedek subaylık hakkı alınmış bir piyade eriydim. «Sakıncalı Piyade» benim bir buluşum değildi. O günlerdeki anılarımı «Sakıncalı Piyade» başlığındaki bir kitapta topladım. Bilirsiniz, Silahlı Kuvvetler içinde siyasal görüşleri nedeniyle «sakıncalı» görülenler için «sakıncalı personel yönergesi» uygulanır. Benim resmi yazışmalardaki adım «sakıncalı piyade eri» biçimindeydi. Sakıncalı personel yönergesi uygulanan albaylar ve evet, generaller de vardı.

Siz ise bunca olaya, bunca siyasal toplantıya karşın «sakıncasızdınız» sayın Batur..

Sayın Batur;

Bugüne kadar duymamış olabilirsiniz. Benden öğrenin: Sayın Celil Gürkan'ı, 1961 yılından bu yana tanıyorum. 1961 yılında, Ankara'da Bahçelievler'de yıllarca aynı mahallede oturduk. Çocukları arkadaşımdı. 15 Mart 1971 günü, General Gürkan emekliye sevk edilince, evine gidip «geçmiş olsun» dileğinde bulundum. O sıralar, Ankara Hukuk Fakültesi'nde İdare Hukuku asistanıydım. General Gürkan, kendisi ve arkadaşları için Danıştay'a bir dava dilekçesi yazmamı istedi. Dilekçeyi ben hazırladım. Bu nedenle de emekliye sevk edilen öteki general, amiral ve albayları da tanıdım.

İlk izlenimim şu oldu: Emekliye ayrılanlar birbirlerine hiç benzemeyen insanlardı. Siyasal görüşleri birbiri ile özdeş değildi. Emekliye sevkedilen bu general ve albaylar için o günlerde «Bunlar Marksistlerdir» gibi yazıları okuyunca gerçekten içim sızlamıştı.

NEDEN GÖRÜŞTÜNÜZ?

Sayın Batur; 12 Mart öncesi o günlerde bu subaylardan dinlemiştim. Hepsi de sizi suçluyor; yaptığınız ortak toplantıları anlatıyorlardı. Bu general ve albayların içtenliklerine o gün inanmıştım. Bu kanımı bugün de koruyorum.

Siz bu general, amiral ve albaylar ile beraberdiniz ve onları çıktıkları yolda yalnız bırakmıştınız..

Diyorsunuz ki, «Ben kuvvet komutanıydım, Celil Gürkan bir karargah subayı.» Sonra Gürkan'dan kıdemce yüksek, 66

kara generali, 8 amiral ve 17 hava generali bulunduğunu da kaydederek, «ihtilal yapılacaksa ona ne gerek vardı» demeye getiriyorsunuz.

Sayın Batur, siz anılarınızda ve yanıtınızda, general Gürkan'ın Adapazarı'ndan beri izlendiğini yazıyorsunuz, sonra da evlerde - şu albayın ya da bu albayın evinde - görüştüğünüzü belirtiyordunuz. İzlendiğini bildiğiniz, kendisinden önce Kara Kuvvetleri'nde 66, Deniz Kuvvetleri'nde 8, Hava Kuvvetleri'nde 17 general ve amiral olduğunu saydığınız karargahta görevli bir kara tümgenerali ile, tanrı aşkına, ne konuşuyordunuz?

Sayın Batur,

Sayın Celil Gürkan'a verdiğiniz yanıtları, tek sözcük bile çıkarmadan, gereken özeni göstererek yayımladık. Bu bizim görevimiz. Sayın Gürkan'ın anılarını hangi özenle yayımladıysak, sizin yanıtlarınıza da aynı özeni göstererek yayımladık.

Sayın Batur,

Anılarınızda, (Anılar ve Görüşler, s: 142) Orhan Kabibay, Mucip Ataklı ve Ekrem Acuner ile evlerde «Askeri konular ve Türkiye'nin durumu» konularında görüşmeler yaptığınızı yazıyor: Kabibay ve Acuner'in «Silahlı Kuvvetler mensupları ile irtibatları» olduğunu ileri sürüyorsunuz.

Siz Kabibay ile evlerde «askeri konuları görüşünce doğal oluyor. Celil Gürkan, aynı Kabibay ile görüşünce «eylem» sayılıyor!

Bakın Sayın Batur, kitabınızın 243'üncü sayfasında, Gürler'in yapılacak bir askeri müdahale için, «Celil Gürkan Paşa ile İhsan Över Paşa'yı« görevlendirdiğini, Gürler'in konuşmasından alıntı yaparak anlatıyorsunuz. Gürkan da aynı konuları anlatıyor. Sizin tuttuğunuz notlar, «doküman» oluyor, aynı konuları anlatan Gürkan'ın sözleri ise «yalan!»

Bu mantık hiç tutarlı değil Sayın Batur, hiç...

9 Mart 1971 günü, Hava Kuvvetleri Karargahı'nda sizin odanızda, Kara Tümgenerali Celil Gürkan ne arıyordu? Tümgeneral Şükrü Köseoğlu ne arıyordu? Kuvvetinizde yüksek rütbeli generaller varken, Hava Tuğgenerali Çokgör odanızda ne yapıyordu?

Gürkan'ı, Gürler çağırdı diyorsunuz. Böyleyse Gürkan, Gürler'in güvendiği bir generaldir. Değilse böyle önemli bir

günde, Kara Kuvvetleri Komutanı ile odanıza niye geliyordu?

O gün, yurdun dört bir yanından gelen hava korgeneralleri, koridorda beklerlerken, siz bir hava tuğgenerali ve Kara Kuvvetleri Komutanı ile beraber odanıza gelen, bir kara korgenerali ve üç kara tümgenerali ile ne konuşmuştunuz?

Odanızdaki toplantıya katılan kara tümgenerali ve bir hava tuğgenerali bir hafta sonra emekliye sevk edilirse, «Ben bu işlerde yoktum» diyerek işin içinden sıyrılamazsınız.

Sayın Batur, ceza yasasının 151'inci maddesi ihtilal örgütlerini bilip de haber vermeyenler hakkında da ceza yaptırımı öngörmektedir. Tabii bir kuvvet komutanı olarak arkadaşlarınızı ihbar etmenizi beklemeyiz, ama siz o ortamda emekliye ayrılacakları hangi ölçülerle saptadınız? Ya da saptanan listeye «olur» dediniz?

Sayın Batur, sorduğunuz için yazıyorum. Ben her zaman özgürlüklerden yana oldum. Dış görünüşüne bakarsanız, sizin de içinde bulunduğunuz 27 Mayıs Devrimi de geçici bir süre özgürlükleri kaldırmış. Ancak, sonradan, budanmasına göz yumduğunuz anayasa ile geniş hak ve özgürlükler getirmiştir. Bizler o günlerde özgürlükleri kısıtlayıcı bir askeri müdahale ile bu özgürlükleri genişletici bir hareket arasında seçim yapmak zorundaydık, ikincisini seçtik.

Sayın Batur,

2 Mart 1976 günlü Politika gazetesinde, «9 Mart hareketini maceraperest girişim olarak mı gördünüz?» sorusunu, «Öyle demeyelim, daha ateşli insanlar, daha aceleci kişiler, daha başka türden bir müdahale tarzının düşünüldüğü bir eğilim diye niteleyebiliriz» diye yanıtlıyorsunuz. Şimdi 9 Martçıların, «67 ilde birer Ziverbey Köşkü kuracaklarını» ileri sürüyorsunuz.

9 Martçıların işkence evleri kuracaklarını neye dayanarak ileri sürüyorsunuz?

Bu konuda deneyli de sayılırsınız. 27 Mayıs sabahı Başbakan Menderes'i tutuklayıp bir cellat elinde son bulacak dramını hazırlayanlardan biri de siz değil miydiniz?

Sayın Batur, bizler 27 Mayıs Devrimi'nin getirdiği özgürlükleri savunurken, bu dönemdeki idamlar için ağzımızı açamıyoruz.

Üzerinde ısrarla durduğunuz konulardan biri de, «Genişletilmiş komuta konseyi»dir. Bu konuya da değineyim...

«Genişletilmiş komuta konseyi» elbette vardır. Komutanlar, bir araya gelir ve silahlı kuvvetlerin çeşitli sorunlarını görüşürler. Ancak 926 sayılı «Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu»nda bu adla «idari işlem» yapmaya yetkili bir kuruluş yoktur. Bu konu, Gürkan ve arkadaşları ile ilgili emeklilik işlemi nedeniyle konu edilmiştir.

Hem Sayın Batur; madem bu «konsey» yetkilidir, siz albayların evlerinde toplantı yaparken, bu konseyin bir alt kuruluşu olarak mı çalışıyordunuz? Hayır. Eğer, bu sorunların görüşme yeri gerçekten «genişletilmiş komuta konseyi» ise albayların evlerinde yapılan toplantılara ne gerek vardı, söyler misiniz?

BAYAN KİRİŞOĞLU

Sayın Batur,
Hava Tuğgenerali

Merhum Aydın Kirişoğlu'ndan tanıyan herkes övgüyle sözediyor. General Gürkan, «Kirişoğlu hastalanıp tedaviye gitmese ve ölmeseydi, olaylar başka türlü gelişirdi» der, siz de General Kirişoğlu'nun «yiğit ve mert» olduğunu kaydettikten sonra «keşke yaşasaydı da şimdi yazacaklarımı doğrulasaydı» diyorsunuz.

Aydın Kirişoğlu yaşamıyor ama eşi yaşıyor. Eşi Sayın Yurdem Kirişoğlu ile konuşarak General Kirişoğlu'nun bu olaylar hakkındaki düşüncesini sordum.

Yurdem Kirişoğlu anlatıyor: 6 Haziran 1971 günü 42 yaşında aramızdan ayrılan General Kirişoğlu, Batur'a küs ölmüş. Bayan Kirişoğlu, 12 Mart günü, Londra'da bulunan General Kirişoğlu'nun muhtıranın verilişini öğrenir öğrenmez büyük bir üzüntüye kapıldığını söylüyor «adeta yıkılmıştı» diyor. General Gürkan ve Ömer Çokgör'ün emekliye ayrılmalarından sonra her gün sarı zarf beklediğini, gelmeyince de «niye beni onlardan ayırdılar?» diye üzüldüğünü anlatıyor. Bayan Kirişoğlu, eşini, «herhalde tedavini bekliyorlardır, seni de nasıl olsa emekli ederler» diye teselli ettiğini de anlatıyor.

Sayın Batur, Aydın Kirişoğlu'nu da, eşini de tanırdınız. Ben, Kirişoğlu'nun 12 Mart muhtırasının verilmesinden hemen sonra sizinle Brüksel'de karşılaştığını ve size olup-bitenler nedeniyle çok soğuk davrandığını bayan Kirişoğlu'ndan öğrendim. Dilerseniz siz de telefon edip sorun.

Bayan Kirişoğlu, eşi General Kirişoğlu'nun General Celil Gürkan'a çok bağlı olduğunu, Gürkan'ı çok sevip saydığını, Gürkan emekli edilince de çok üzüldüğünü anlatıyor. «12 Mart'a karşı mıydı?» diye soruyorum. «Evet» diyor, «12 Mart'ı hiç benimsemedi.» Ve ekliyor, «Doğan Avcıoğlu ile yakın arkadaştılar. Avcıoğlu eve gelir, ben kendilerine bir çilingir sofrası kurar, masanın köşesinde saatlerce konuşurlardı.»

Sayın Batur; bu yiğit ve inançlı general, 22 Mayıs günü Ankara'ya döndü. 6 Haziran günü de onurlu yaşamını geride bırakarak gözlerini kapadı. General Kirişoğlu, son nefesine kadar devrimci inançlarını korudu.

Siz sayın orgeneralim, bugün «keşke sağ olsaydı da yazacaklarımı doğrulasaydı» dediğiniz General Kirişoğlu'nu hasta yatağında ölümle pençeleşirken bir kez olsun ziyaret etmeye zaman bile bulamadınız!.

Sayın Batur;

General Kirişoğlu öldü. Kirişoğlu'ndan sonra ihtilal hazırlıkları için görevlendirdiğiniz Ömer Çokgör ise ikili konuşmalarda yazılanları doğruluyor, ancak, sizin gibi «kol kırılır, yen içinde kalır» diye düşündüğü için anılarını yazmıyor.

Bu olaylara karışanların bir kısmı işadamı oldu, «aman adım geçmesin» diye korkuyor. Kimi emekli olduktan sonra kamu kurumunda iş bulmuş, bu yüzden adının gazetelerde çıkmasından ürküyor. Kimi de o günlerdeki keskin devrimciliğini unutup bugün konu açılınca bir sonbahar yaprağı gibi tir tir titriyor.

Öyle işte Sayın Batur, Ziverbey'de işkence gören bir kurmay albayı, yıllar geçtikten sonra, kendisine işkence yapan «Kel Eyüp» ile aynı kurumda kuzu kuzu çalışırken görüyoruz. Ama sanmayın ki herkes korkar, herkes susar. Susmayanlar ve korkmayanlar da vardır.

İŞKENCE

Olayların akışını yeniden lütfen belleğinizde canlandırınız. Milli Savunma Bakanlığı Askeri Adalet Dairesi Başkanı Amiral Numan Özdalga size mektup yazarak, Ziverbey Köşkü'ndeki işkencelerden söz ediyor. Bu yolla öğreniyordunuz Hava Kurmay Yarbay Adnan Düvencioğlu'na Ziverbey Köşkü'nde işkence yapılmaktadır. Bunun üzerine, Gürler'e «Türün'ü de yanınıza alın doğruca Ziverbey Köşkü'ne gidelim» diye öneride bulunuyorsunuz. Gürler yanaşmıyor. Bir süre bek-

leyip, 27 Ekim 1972 günü Gürler'e bir mektup yazıyordunuz. Gürler bu mektubunuzu 27 Kasım günü yanıtlıyor.

İşte Sayın Batur; sizin, Gürler'in ve Amiral Kayacan'ın adlarının geçeceği dosya, İstanbul Sıkıyönetim Savcı yardımcılarından Nevzat Çizmeci'nin 22 Aralık 1972 günlü yazısı ile başlatılıyor.

Bu dosya sizlere karşı hazırlanıyordu Sayın Batur. Gürler'in Cumhurbaşkanlığı ve sizin de Genelkurmay Başkanlığınız bu yolla engellenmek isteniyordu. Bunda başarılı oldular mı? Oldular. Ne siz Genelkurmay Başkanlığı'na gelebildiniz ne de Gürler Cumhurbaşkanlığı'na!

Sayın Batur, Gürler'e yazdığınız mektupta, «Bazı yüksek rütbeli arkadaşlarımız, 12 Mart öncesinde gizli kapaklı işler çevirdiğimiz, bunları tespit etmekle bizi ifna etmek düşüncesine kapılabilirler» diyor ve «1972 Ağustos ayı içinde komuta değişikliği esasında yapılan teşebbüsler, oynanan oyunlar malumunuz olup...» diye devam ediyordunuz.

Demek ki, ortada olağandışı olaylar var.

Siz şimdi Sayın Batur; General Gürkan'ın 16 Mart 1971 günü emekliye sevk edildiğini, 31 Mayıs 1973 günü Ziverbey'e götürüldüğünü söyleyerek, «Aradaki zaman zarfında acaba birşeyler mi olmuş?» diye soruyordunuz.

Aradan geçen zaman içinde iki önemli olay var. Birincisi merhum Gürler'in Cumhurbaşkanlığı adaylığı. İkincisi de sizin Genelkurmay Başkanı olmayı istemeniz. Sizin kendisine karşı «oyun yapmakla» suçladığınız çevreler, acaba, General Gürkan ve arkadaşlarını sorgulayıp, Gürler-Batur-Kayacan üçlüsünün yolunu kesmek istemesinler?

Dikkat edin Sayın Batur; General Gürkan'ın elyazılı ifadesi hiçbir dosyaya konmadı. Bu ifadeler, sonradan, sizin 12 Mart günü devirip, 16 Mart günü işbirliği yaptığınız Demirel'in dosyalarına girdi. Bu bile tek başına düşündürücü bir olay değil midir?

Siz kitabınızda, bir yandan, Ziverbey Köşkü'nde «Gözaltına alınan emekli Hava Kurmay Yarbay bileği ayağına çapraz zincirli olarak tutulmaktadır» diye Gürler'e mektup yazdığınızı belirteceksiniz, ama emekli General Celil Gürkan, bu zincirli ve kelepçeli sorgulardan söz edemeyecek!

Nasıl bir mantıktır bu Sayın Batur?

Bunlar yayımlanırsa, «iç ve dış odaklar» bu konuları işlermiş. Bir atasözü varmış, «kol kırılır, yen içinde».. Bunun

için emekli general, başına bunlar da gelse bu olaylar yazılmazmış!

NİYE GİTMEDİNİZ?

Aynı olayları siz yazınca (Anılar ve Görüşler, s. 372) iç ve dış odaklar görmeyecek, Celil Gürkan yazınca görecek!. Ziverbey Köşkü'nde işkence yapıldığını bir «emekli orgeneral» olarak açıklayan sizsiniz. Ama aynı konuları bir başka general yayımlarsa bunu sakıncalı görüyordunuz.

İşkence bir insanlık suçudur. Ziverbey Köşkü'nde, albay rütbesi takınarak sorgu yönetmek ve bu sorgulara izin vermek de silahlı kuvvetlerimize karşı saygısızlıktır.

Sayın Batur; siz o günlerde kuvvet komutanıydınız. Bir gün arabanıza atlayıp, Ziverbey Köşkü'ne gitseydiniz, size kim engel olabilirdi, kim? Siz ki, 27 Mayıs 1960'ta Başbakanları tutuklamıştınız. Yok muydu Ziverbey Köşkü'nün kapısına dayanacak cesaretiniz? Girerdiniz köşke, albaylarınızın ellerine ve ayaklarına takılı zincirleri alıp, Faik Türün'ün önüne koyardınız. Kudretli bir orgeneral ve kuvvet komutanı olarak.. Ankara semalarında siyasal amaçla uçak uçurtmak kolaydı, zincirlere bağlanmış ve ağızlarından sizlerle ilgili ifadeler alınmaya çalışılan kurmay subayları «Kel Eyüp'lerin» ellerinden kurtarmak güçtü.

Tıpkı Sunalp'ler ve Ünlütürk'ler gibi «dış odak, iç odak» demeden bırakın da hiç olmazsa, kamuoyunda işkencecilerden hesap soralım.

GÖZALTININ NEDENİ

Gölge etmeyin Sayın Batur, sizden başka ihsan istemeyiz!

Sayın Batur; o günlerde çok önemli bir görevde bulunmuş bir emekli general ile bu yazı dizisini hazırlarken görüştüm. Bu emekli general, sizlere karşıydı. Siz onla, o da sizlerle savaşmıştı. Kendisine Celil Gürkan'ın niçin 31 Mayıs 1973 günü gözaltına alındığını sordum. Çok önemli görevlerde bulunan bu emekli general şu açıklamayı yaptı;

«Gürler Genelkurmay Başkanlığı'ndan ayrılmış, Cumhurbaşkanı da seçilmemişti. Batur Genelkurmay Başkanı olmak istiyordu. Yukarıdan gelen bir emir ile acaba, Gürler, bir ihtilal girişiminde bulunur mu? kuşkusu ile Gürkan ve arkadaşları sorgulandı. Amaç yeni bir şey var mı bunu öğren-

mekti, yeni bir hazırlık olmadığı anlaşılınca Gürkan serbest bırakıldı...»

Bu emekli general adının kamuoyuna açıklanmasını istemiyor. Bu yüzden ben de adını vermiyorum. Batur ile yüz yüze görüşürsek bu generalin adını kendisine söylerim.

Sayın Batur;

Yanıtınızda bir noktada haklısınız. Ancak bu haklılık, yalnızca, bir dizgi yanlışından kaynaklanıyor. Yazı dizisinin 8 Kasım günlü sayısının ikinci sütununda benim sorum şöyleydi :

«Sayın Gürkan, Orgeneral Batur, 12 Mart Muhtırası'ndan birkaç gün sonra, MİT Müsteşarı Fuat Doğu'nun CHP Genel Başkanı merhum İsmet İnönü ile görüştüğünü ve İnönü'nün de bu görüşmeden sonra muhtıracılara karşı olumlu tutum takındığını yazıyor. O zamanki MİT Müsteşarı Korgeneral Fuat Doğu'nun bu işlerdeki rolü nedir?»

Sorunun girişinde «MİT Müsteşarı Fuat Doğu'nun» sözcükleri dizilirken atlanmış, bu yüzden görüşmenin Batur ile İnönü arasında geçtiği izlenimi doğmuştur. Sorunun tümüyle Fuat Doğu ile ilgili olduğu, yanıttan da anlaşılmaktadır. Ancak bu tür dizgi ve baskı yanlışları her gazetede olmaktadır. Sayın Batur'un kitabında da bu tür yanlışlara rastlanmaktadır.

General Gürkan, bu soru ile bağlantılı bir başka soruma «MİT Müsteşarı Fuat Doğu'nun 12 Mart'tan bir ay önce orgeneral Muhsin Batur'u ziyaret edip, önüne bir dosya koyduğunu sonradan öğrenmiştim» diye yanıt vermişti. Sayın Batur, asıl önemli olan nokta buydu.

MİT Müsteşarı Fuat Doğu, 12 Mart'tan kısa bir süre önce, siz ve yakın arkadaşlarınızla ilgili bir dosyayı size verdi mi? Bu konuyu, bakın hiç yanıtlamadınız. «Kol kırılır yen içinde» anlayışınız bu konuda da kendini gösterdi.

Sayın Batur, Türkiye'de yıllardır binlerce insan «gizli örgüt kurma» suçundan yargılandı ve yargılanıyor. Sizin oluşturduğunuz örgütler gizli değil miydi? Askeri Ceza Yasası ve Ceza Yasası bu tür toplantıları, temasları ve görüşmeleri yasaklamıyor muydu?

İzninizle «ihtilal hukuku» adını verebileceğimiz bir konuya değineyim.

Ceza yasamız, «anayasayı ihlal» diye bir suç öngörmez. Suç, «anayasayı ihlale teşebbüs»tür. Anayasayı «Tağyir, teb-

dil ve ilga» ederseniz suç olmaz, bu suçları işlemeye «teşebbüs» ederseniz suç olur. Yasa koyucu burada çok gerçekçi davranmış, ihtilali başaranın kendi hukukunu da getireceğine inanmıştır.

SİZ SUÇ İŞLEDİNİZ

Sayın Batur; Askeri Ceza Yasası'nın 148'inci maddesi siyasal amaçla toplantı yapan asker kişilerin beş yıla kadar hapsolacaklarını yazıyor. Sizin anılarınızda söz ettiğiniz bütün toplantılarınız bu maddeye girmektedir. Bu toplantıları zamanın Başbakanı, MİT aracılığı ile adım adım izlemektedir. Ancak gücü size soru sormaya bile yetmemektedir.

Sayın Batur; bilmem vicdanınız sızlar mı? Yüzlerce subay, sizin kuvvet komutanı olduğunuz günlerde, «siyasetle uğraşıyorlar» diye emekliye sevk edildiler. Bu hakkı nereden buluyordunuz?

Belki Ankara semalarında uçurttuğunuz jetlerden.. Ama yasalardan değil!

Sayın Batur; ceza yasasının 171'inci maddesinde, anayasayı «Tağyir, tebdil ve ilga» etmek için örgüt oluşturup, «cürmün icrasına ve kanuni takibat başlamadan evvel bu ittifaktan çekilenler ceza görmezler» denilmektedir .

9 Mart günü odanızda toplanan generallerin bir kısmı - General Gürkan, General Köseoğlu ve General Çokgör - hakkında bu nedenle soruşturma açılmamıştır. Çünkü, bu üç general, o gün bu örgütten çekilmişlerdir. Asıl sizinki suçtur Sayın Batur? Ama nerede o gün sizden bu hesabı soracak hükümet?

Muhtırayı duyar duymaz görevini bırakan, sonra da 16 Mart gününden başlayarak sizinle işbirliği yapan, kurulan hükümetlere bakan ve güvenoyu veren Demirel mi sizden bu hesabı soracaktı?

27 Mayıs günü DP lideri Adnan Menderes'i tutuklayan siz Muhsin Batur, 12 Mart döneminde, Demirel ile tam bir uzlaşma içinde 27 Mayıs Anayasası'nı «tağyir, tebdil ve ilga» ettiniz.

Sayın Batur; yolum düşerse eşim ile birlikte yine bir acı kahve içmeye çağırıyorsunuz. Bunda acı bir kahve değil acı bir sitem var, anlıyorum. Ben de sizi eşinizle birlikte evime beklerim. Böylesine tartışsak bile uygarca görüşebiliriz. 1974 yılında ilk kez sizin ihtilal örgütleri içindeki takma adınızın

«Yavuz Bey» olduğunu yazınca benimle uzun süre küs kalmıştınız. Sonra barışmıştık.

Evime gelirseniz size göstereceğim belgeler var, bir ihtilal örgütünün yıllar önce imzaladığı «mürted protokolü»nde bazı tanıdık imzalar var. Bu protokolü gösterip sizden, bu imzaların kimlerin olduğu konusunda yardım isteyeceğim.

Yanıtlarımız sizin ikram edeceğiniz kahveniz gibi acıdır. Sizin kahvenizde ihtilal örgütlerinin falları var, benim yanıtımda da herhalde bu öykülerden çıkan dersler

Bir sakı~calı piyade erinden bir emekli orgenerale saygılarla..

SUNALP'İN «NOKTA» DERGİSİ'NDEKİ AÇIKLAMASI

(Anı dizimin CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmaya başlaması ve «İşkence Evi» diye anılan ünlü Ziverbey köşkünün gündeme gelmesi üzerine Emekli Orgeneral Turgut Sunalp'in, 3 Kasım 1985 tarih 43 sayılı NOKTA Dergisinde, dergi muhabirleri ile yaptığı bir söyleşi yayınlandı.

Muhabirlerin sordukları sorular ve Sunalp'in, bu sorulara verdiği yanıtlar, kuşkuya yer bırakmıyacak biçimde benim anı dizimde yazdıklarımı hedef alıyor, dahası adımdan da açıkça söz ederek söyleşi sürdürülüyordu.

Bu durum karşısında dergiye bir açıklama göndermek gereğini duydum ve bu açıklamam, tam metin halinde derginin müteakip sayısında yayınladı.

Bu söyleşi ve açıklamayı, kitabımın amaçları yönünden sıkı sıkıya ilgili gördüğüm için 3 Kasım 1985 gün, 43 No. lu NOKTA dergisinden söyleşinin, adımdan da söz eden işkence ile ilgili bölümü ile gene aynı derginin 1 Kasım 1985 günü, 44 No. lu sayısından da benim açıklamamı aynen alarak kitaba koymayı uygun gördüm.)

TURGUT SUNALP: SORGU SIRASINDA KÖŞKTEYDİM

«*NOKTA:* Sayın Sunalp, bir dönem bomba davasının sorgulamaları üzerinde çok konuşuldu. Bu sorgulamaların nerede yapıldığını hatırlıyor musunuz?

SUNALP: Yanılmıyorsam Zihni Paşa köşkünde. O dönemde Zihni Paşa köşkü ile ilgili çıkmış olan rivayetler aslında hakikat dışıdır. Zihni Paşa, 27 dönüm arazi içerisinde yer alan ve müstahdemin yatması için dokuz ayrı odası bulunan güzelce bir köşktür. Bu köşkü, Kontr-gerilla'ya izafe ederler. Aslında Kontr-gerilla diye bir teşkilat yoktur. Olamaz da zaten. Ama bir kerre edebiyata geçmiş ve kullanılıyor. Her tarafın gerilla dediklerinden biz, dikkat ederseniz hep şehir eşkiyası,

kır eşkiyası diye bahsederiz. Bizim ağzımızdan gerilla lafı çıkmaz.

NOKTA: Zihni Paşa köşkünde sorgulama nasıl yapılıyordu?

SUNALP: O köşkte doğrudan doğruya sorgulama timleri vardı.

NOKTA: Kimlerden oluşuyordu bu timler?

SUNALP: Sorgulamayı yapacak olanlar kimlerse... Daha ziyade bu sırada köşke nezaret eden Memduh ÜNLÜTÜRK Paşa alâkalıydı. Hatta kendisine Kont-gerilla'nın başı dediler. Uygulanan sorgulama yöntemi özel bir teknik aslında. Yetişmiş adamları var. Nasıl sual sorulacağını fevkalde iyi biliyorlar. Siz isterseniz Orgeneral olun, oradaki ufak bir memurun yaptığı sorgulamayı yapamazsınız. Özel olarak yetişmiş insanlardır bunlar.

NOKTA: Zihni Paşa köşkü hep işkence iddiaları ile birlikte anılmıştır. Siz köşkte işkence yapılmadığını söyleyebilir misiniz?

SUNALP: Ben Faik TÜRÜN Paşa'yı çocukluğumdan bilirim. Kardeşi sıra arkadaşımdır. Faik Paşa yaradılış itibariyle son derece mülayimdir. Gayet şefkatli, insan seven bir kişidir. Fakat hizmet anlayışı son derece ileridir. Hizmette müsamaha etmez. Hizmetini iyi gören bir insandır, ama özel hayatında şefkatlidir. O sırada biliyorsunuz, anarşik olaylara yönelen kişiler yakalandığı zaman, aralarında asker kişiler de vardı. İtina edilecek kişiler de vardı. Faik Paşa bunları, cahil kişilerce yapılabilecek işkenceden korumak için Zihni Paşa köşkünü kullanırdı. Orada işkence yapılmazdı. Ama aslında işkence nedir, onu tarif etmek lazım. Defalarca aynı soruyu sormak, bir paket sigara içene tek sigara vermek, yatırıp alnına su damlatmak... Bunlara işkence deniyorsa, bunlar işkencedir, ama zulüm değildir.

NOKTA: İşkenceden kastettiğimiz, bunların yanı sıra, gözaltındaki kişilere dayak atılmış, vücutlarına elektrik verilmiş olması...

SUNALP: Benim bildiğim, o köşkte bir tek tokat atılmıştır. Bir asker kişiye. Bütün bildiğim bir tek tokattır. Aslında bu işkence iddiaları Genelkurmay'a ve Kuvvet Komutanlıklarına da intikal ediyordu. Hava Kuvvetleri Komutanı bir Hava Yarbaya işkence yapıldığını iddia etti. Affedersiniz, o bahsettikleri fiil birisine yapılmış olsa, arkasından intihar

etmiş olması lazım. Bu adam intihar etmediğine göre, ya çok şahsiyetsizdir, her şey yapılabilir, yahut da bu fiil yapılmamıştır, yalan söylüyordur. Asıl olan bu ikinci mütalaamdır. Yine bir kıza copla tecavüz edildiği iddia edilmişti. (İşte söylemekten imtina ettiğim fiil bu.). İddia eden kız da ciddi şekilde, ağır derecede Komünistti. Özür dileyerek söylüyorum, taş gibi delikanlı oğlanlar var elimizde, yirmi yaşında, yirmibir yaşında... Yani kalkıp da bir kıza bu yoldan işkence yapacaksa, copa müracaat etmek ihtiyacını hisseder mi? Değil mi? Yani bazı şeyler var, böyle mantıkla çürütülüyor. Zihni Paşa köşkünde de bir tokatın dışında hiçbir şey olmamıştır.

NOKTA: Siz şahsen ilgilenip, köşkte işkence yapılmadığını bizzat müşahade ettiniz mi?

SUNALP: Gayet tabii. Sorguya çekilirken benim de içeride olduğum zamanlar vardı. Biliyorsunuz, sorgusu yapılan kişinin gözleri kapalıdır.

NOKTA: Gözleri bağlı mı oluyor?

SUNALP: Evet, ama fevkalade iyi yapılmış maskelerle olur kapama işlemi. Gözü kapanan kişi ışığı alır ama karşısındakini seçemez. Biz otururduk orada, sorguları rahatlıkla dinlerdik. Fakat hiç konuşmazdık. Nefes bile almadan dinlerdik.

NOKTA: Yani köşkte işkence yapılmadığını kendi gözlemlerinize dayanarak söyleyebiliyorsunuz.

SUNALP: Tabii. Yoksa konuşmam. Faik Paşa, kontrol edemediğini işkenceden kurtarmak için köşke alıyor, sonra işkence yapıyorsun diyorlar. Haksızlık bu.

NOKTA: Fakat köşk kaçılması olanaksız bir yer değil miydi? Kaçmak olanaksız olduğuna göre, sorgulananların el ve ayakları neden zincirleniyordu?

SUNALP: Yok efendim, zincirlenmiyordu. Zincirlenerek gelmezlerdi sorguya. İki adamın yanında kalkar, gelirlerdi.

NOKTA: Ama görüştüğümüz kişiler köşkte kaldıkları süre içinde zincirlendiklerini iddia ettiler. Örneğin Celil GÜRKAN, tuvalete giderken bile zincirlerin çözülmediğini söyledi.

SUNALP: Celil'i ben tanırım. Yanımda çalışmış bir kişidir. Zincirli götürüldüğünü tahmin etmiyorum. Belki mevzii olarak evet, ama kaide olarak değildir. Zaten binadan kaçmak mümkün değildi ki. Duvarlar yüksek, nöbetçiler çevirmiş her tarafı. Şimdi Celil GÜRKAN, pırıl pırıl bir subaydı. Gayet aklı eren, lisan bilen şöyle bir subaydı: Büyük şeyler bekliyordu

kendisi için. Zaten bu garip yollara sapışının sebebi de budur. Yani erkenden atlama... Biliyorsunuz, adamlar birdenbire en yüksek rütbeye gelmek için bütün o 12 Mart olayını meydana getirdiler. Celil GÜRKAN, Genelkurmay Başkanı olmayı bekliyordu. Düşünün benim sicil verdiğim insan, benden bir haylı geride, benim düşünemediğim bir mevkie atlamayı istemiş. Bunların tesiri ile, ben şahsen bu gibi ifadeleri güvenilir bulmam. Yani, eğer meselenin içinde şahsın kendi hırsı varsa güvenilir bulmam.

NOKTA: Sanıklar ilk sorgularında, suçlamaları kabul ettikleri halde, daha sonraki aşamalarda hemen tümü ifadelerini geri almış. Diyelim ki sanıklar sonradan kendilerini kurtarmaya çalışıyorlardı, öyle ise ilk sorgulamada suçu kabul etmiş olması, sorgulama tekniğinin çok etkili olması sayesinde mi?

SUNALP: Merak ediyorsanız, sorgulama tekniğini ben size anlatayım. Bunların eline serbest kağıt verilir. Sigaraları da verilir. Bir de kalem verilir. Bunlar değişik odalara dağıtılır. Yazmaları istenir. Bu durumda ne yapıyor? İşi daha ziyade öbürlerine atarak, kendini de hafif gösterir biçimde ilk beyanı yazıyor. Bunlar toplanıp tedkik ediliyor. Ben aynı zamanda hocayım. Mekteplerde hocalık ettim. Onun için kopyeyi gayet iyi yakalarım. Biz kopyeyi yanlıştan yakalarız. Doğrudan yakalayamayız. Biri diğerini suçlayınca, o da karşısındakini suçluyor. Bunlar birbirine düşe düşe meseleler beraklaşıyor. O zaman imzayı basıveriyor. Sonradan, örgütün dışarıda bulunanlarının tesiri ve o heyecanlı zamanda ağzından kaçırdıklarının farkına varışı, adamı rücua sevkediyor.....»

SUNALP'E «NOKTA» DERGİSİNDE VERDİĞİM YANIT

(Emekli Orgeneral Turgut Sunalp'in, NOKTA Dergisi muhabirleri ile yaptığı ve Ziverbey köşkündeki işkenceler konusunu ele alıp adımdan da söz ederek anı dizimdeki ifadelerimi yalanlamaya kalkar nitelikteki söyleşi nedeniyle aşağıdaki açıklamayı gönderdim ve dergi, büyük incelik göstererek bu açıklamamı tam metin olarak 10 Kasım 1985 gün 44 No. lu sayısında yayınlandı.)

TARİHSEL BİR İTİRAF

«Emekli Orgeneral Turgut SUNALP'in, 3 Kasım 1985 tarihli «NOKTA» dergisinde yayınlanan «Sorgu sırasında Köşk'teydim» başlıklı demecini dikkatle okudum.

Demeç sahibinin, seçip kullandığı sözcükler, olayları tahlil edip değerlendiriş biçimi ve çıkardığı sonuçlar akıllara durgunluk verecek nitelikte.

Adımdan, hem de sadece benim adımdan açıkça sözedildiği ve bir vakitler şahsen benim de maruz bırakıldığım uygarlık, insanlık ve hukuk dışı işlemin (işkence dememek için bu deyimi kullanıyorum) savunulmasına çalışıldığı ve asıl önemlisi de, adı, o günlerde İŞKENCE'ye karışan bir kuruluşun (örgütün) gizli faaliyetlerine tanık olup örgütçe uygulanan «gözler bağlı, el ve ayaklar zincirli sorgulama» seanslarını rahatça izleme ve dinleme imtiyazına sahip yeni bir sorumlu kişiyi tanımamıza olanak verdiği için bir tür tarihsel itiraf sayılmak gereken bu demeci yanıtlamak hem hakkım, hem de görevimdir.

İnanıyorum ki Turgut SUNALP :

a. İdeolojik deyimler sözlüğüne, «CİDDİ ŞEKİLDE KOMÜNİSTLİK» ve «AĞIR DERECEDE KOMÜNİSTLİK» diye iki yeni terim kazandırdığı için tebrik edilmeye,

b. 12 Mart dönemine damga vuran «İŞKENCE / KONTR-

GERİLLA / ERENKÖY İŞKENCE EVİ» olgusunda rolleri ve sorumlulukları hâlâ tartışılan o dönemin resmi görevlileri arasına, en üst düzeyde yepyeni bir adı (Turgut SUNALP adını) eklemek suretiyle, İşkence Sorumluları mozaiğini tamamlattığı için de takdir olunmaya hak kazanmıştır.

Ama ne çare ki, Türk ulusunun, üzerinde o denli duyarlıkla durduğu örf, adet ve ahlak kurallarını hiçe sayarak, artık kendisinin de medhaldar olduğunu bu demeciyle açıkça öğrenmiş bulunduğumuz işkence iddialarını sözde çürüteceğim çabası ile, «BİR GENÇ KIZA COPLA TECAVÜZ» yerine aynı şeni fiilin, «ELDEKİ 20-21 YAŞINDA TAŞ GİBİ OĞLANLAR»a yaptırılmasının daha pratik, belki daha mantıklı olabileceğini ima eden, ne iması, açıkça beyan eden emekli Orgeneral Turgut SUNALP, kamuoyunda kendi kaderini kendi eliyle tayin etmiştir. Bu talihsiz demeci ile kamu vicdanını kanatan SUNALP hakkında hükmü Türk kamuoyu verecektir.

Böyle olunca, onun, sözkonusu demecinde adımdan sözeden bölümleri yanıtlamaya gerek kalmadığı düşünülebilir; ama ben, bazı noktaları aydınlatmakta yarar olacağını sanıyorum.

«Celil'i tanırım» diyor SUNALP. Pek sanmıyorum. Tanısa idi, elime ve ayağıma zincir vurulması olayını çarpıtarak, kendi deyimi ile «TAHMİN»e dayalı o tür yargılara yarmaz, rütbe ve makam hırsı uğruna «12 MART OLAYINI MEYDANA GETİREN BİR TAKIM ADAMLAR»dan biri olmakla sözümona beni suçlamaya kalkmazdı. Unutulmasın ki, «12 Mart'ı meydana getiren bir takım adamlar» sözü ile kastettiği kişiler arasında, 1973 Mart'ında Cumhurbaşkanı seçilmesi için, bizzat kendisinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin iradesine ipotek koymaya çaba harcadığı merhum Orgeneral GÜRLER de vardı!

Bizzat yaşadığım gerçekleri, SUNALP'ten çok daha sorumlu kişilere karşı her zaman iddia etmek hakkına sahibim. Son demeci ile SUNALP de, iddialarımı yönelteceğim önde gelen sorumlular arasına kendini sokmuş bulunuyor. Kaderin acı cilvesi.

Gene SUNALP, demecinin bir yerinde: «Celil, yanımda çalışmış bir kişidir» demişti. Reddederim. Belli bir süre yaptığı büyükelçilik sırasında, Sefarette çalıştırdığı küçük bir sözleşmeli mahalli memur mu sanıyor beni sayın meslektaşım?..

Silahlı Kuvvetlerimizde, rütbeli asker kişiler için bir «Atanma (Tayin)» müessesesinin bulunduğunu unutmuş görünüyor sayın SUNALP. 1960-1962 yıllarında, kendisinin, Kurmay Albay rütbesiyle Kıbrıs'ta Türk Kuvvetleri Alayı Komutanı olduğu, benim de keza Kurmay Albay rütbesiyle, Türk, Yunan Alayları ve 2.000 kişilik Kıbrıs Ordusunun başında ve bu kuvvetler üzerinde «Harekat Kontrolü/Operational Control» yetkisine sahip milletlerarası «Üçlü Karargah/Tripartite Headquarters»ta Komutan Muavini bulunduğum sırada, aramızdaki ilişki herhalde «İşçi-İşveren» ilişkisi değildi ki «yanında çalışmış» olayım. O halde, «yanında işçi çalıştıran patron» gibi görünmeye özenmek neden? Evet, Türk Silahlı Kuvvetlerinde nice Komutanlar olmuştur ve vardır ki onların «yanında çalışmak»tan elbette onur duyulur. Ancak, başkalarını bilmem ama benim gözümde emekli Orgeneral sayın Turgut SUNALP bu tür Komutanlardan biri olmamıştır. Hele son demecini tam bir fütursuzlukla verebildikten sonra...

Silahlı Kuvvetler Sicil Mevzuatının, yurt dışında görevli Silahlı Kuvvetlerimiz mensupları arasında «Kıdemli subaylık/Senior officer» kavramı getirmesini ve kıdemli subaya, kendisinden kıdemsizler için sicil düzenleme hakkı tanımasını, bir vakitler omzunda dört yıl taşımış olan eski bir askerin böyle yorumlamaya kalkması son derece garip...

Sayın SUNALP'in, hakkımda kullandığı «gayet aklı eren, lisan bilen pırıl pırıl bir subaydı.» sözleri üzerinde yorum yapmayı tevazu anlayışımla bağdaştıramayacağım için geçiyorum.

Turgut SUNALP'in, herkesçe bilinen beklentisi gibi benim de, bir subay olarak, mesleğimin en üst kademesi sayılan Genelkurmay Başkanlığına ulaşmayı istemem kadar doğal bir şey olamazdı. Ama tabii meşru yoldan... Hal böyle olunca, gene kendi kullandığı deyimlerin altını çizerek kullanıyorum, «*12 MART OLAYININ MEYDANA GELİŞİ*»ni «*BİR TAKIM ADAMLAR* (!)»ın bu tür amaçlarına bağlamak, SUNALP'in, en ciddi olaylara bile nasıl yüzeysel baktığını ve mantığındaki çelişkileri yeterince vurguluyor sanırım. Benim, 12 Mart öncesi Silahlı Kuvvetler içinde, hiyerarşik düzene bağlı olarak, ATATÜRKÇÜ doğrultuda bir hazırlıkta yer almış olmamı, kısa yoldan terfi sağlama, Genelkurmay Başkanı olma hırsı ile yorumlamak oldukça gülünç oluyor. Çünkü, bizzat kendi ifadesiyle gerçekten «*AKLI EREN, LİSAN BİLEN PIRIL PIRIL BİR SUBAY*» idiysem, zaten olağandışı hiç bir girişime atıl-

mama gerek kalmadan, mesleğimde belli rütbelere, belli önemli görevlere gelebilirdim. Ama ben inanıyorum ki, insan, inançları ve ülkesi için yararlı gördüğü girişimler uğruna meslek yaşamını ve hatta daha da büyük değerlerini bile feda etmeyi göze alabilmelidir. Sayın Turgut SUNALP'in, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yakın tarihinde, bugüne dek bir kaç kez vukubulan müdahale hareketlerinde, bilebildiğimiz kadarı ile yer almamış olmasını, acaba kendisinin, mevki hırsından uzak, bir insan-ı kamil olmasına mı bağlamalıyız?»

EMEKLİ TÜMGENERAL MEMDUH ÜNLÜTÜRK'ÜN AÇIKLAMASI

(Emekli Tümgeneral Memduh Ünlütürk, Anı dizim ile ilgili olarak bir açıklama göndermiş ve açıklaması 9 Kasım 1985 günkü CUMHURİYET'te yayınlanmıştı. Önemine binaen buraya alıyorum.)

Gazetenizin 27 ve 28 Ekim 1985 tarihli nüshalarında Em. General Celil Gürkan'ın 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığının emirleriyle Mayıs 1973 tarihinde gözaltına alınması dolayısıyla maruz kaldığını iddia ettiği hususlar muhterem gazetenizde tefrika edilmektedir. Em. General Celil Gürkan, sorgulanmak üzere, Erenköy'deki köşke getirilişi münasebetiyle, daha sonraları bu köşkün idari ve güvenlik açısından şahsımı kastederek, Tümgeneral Memduh Ünlütürk'e bağlı olduğunu öğrendiğini ifade etmektedir. General Gürkan'ın edindiği bu bilgiler, tamamen gerçek dışı ve maksatlı bir beyandır. Diğer taraftan, böyle bir husus yalnız Türk ordusunda değil, dünyanın hiçbir ordusunda tümgeneral rütbesindeki bir askeri şahsa, küçük rütbeli bir subay veya astsubaya verilebilecek böyle bir görev tevcih edilemez. Bu nedenlerle, yerli ve yabancı kamuoyunun yanlış bir kanaata sahip olmaması için bu karmaşık durumu aşağıdaki şekilde belgelere dayanarak tavzih ediyorum: 1. Ordu Komutanlığının 4 Şubat 1972 tarih ve per. 7500-1, 72 YNT. 234 sayılı ve 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı tarafından imzalanmış bir emirle kurulan bir tahkikat komisyonunun başkanlığı şahsıma verilmiştir. Bu emirde belirlenen görev, Genelkurmay Başkanlığında kurulmuş olan Sıkıyönetim Koordinasyon Başkanlığının çalışma esaslarını kapsamaktadır. Bu nedenle, General Celil Gürkan'ın iddia ettiği gibi, Ziverbey köşkünün idari ve güvenlik açısından benimle hiçbir organik bağlantısı olmamıştır. Buranın kadrolu personeli bağlı bulunduğu kuruluşların emir ve kuruluşundadır. Bu

açıklamalarım muvacehesinde General Celil Gürkan'ın köşkün idari ve güvenliği açısından şahsıma bağlı olduğuna dair elinde bilgi ve belgeler mevcutsa, lütfen açıklamasını talep ediyorum. Bu köşk, zaman zaman ilgili birçok komutanlar tarafından habersiz olarak denetlenmiş, bazı basın mensupları tarafından da gezilmiştir.

General Celil Gürkan'ın bahsetmekte olduğu Ziverbey köşk olayları, Mayıs-Haziran 1973'lerde cereyan etmiştir.

Yani, yaklaşık olarak 12 yıl öncesi olaylardır. Şimdi bu Sayın Generalden öğrenmek istiyoruz: Köşkteki sorgusu bittikten sonra, serbest kalır kalmaz niçin, maruz kaldığı olayları, sıkıyönetim komutanlığına, Başbakanlığa, Milli Savunma Bakanlığına, yargı organlarına ve hatta TBMM Başkanlığına müteaddit ve müteselsil dilekçeler verip hakkını aramamıştır. Böyle bir teşebbüsü halinde kendisini destekleyecek ve davasına yardımcı olabilecek ve çevreye sahip olan bu generalin bu yola tevessül etmemesi calibi dikkat değil midir? Acaba, bu sayın generalin, gocunduğu bir olay mı vardır? Diğer bir husus da 12 yıl hakkını aramayıp da, devletimizin ve milletimizin bugün içinde bulunduğu siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik şartlarını müsait bir ortam olarak değerlendirip de, eskimiş bu konuyu 1985 yılının son aylarında ortaya atarak, bilinmeyen bir maksadın gerçekleştirilmesine mi çalışılmaktadır?

NETİCE OLARAK ŞU HUSUSU DA AÇIKLAMAK İSTERİZ

General Gürkan, bu yöntemlerle Türk kamuoyunda bir yere varamayacağı gibi, emekli de olsa, askeri şahısları basının iri manşetleri altında karşı karşıya getirmeyi politik stratejilerine uygun gören mihrakların ekmeğine yağ sürmektedir. Daha da önemlisi, devletin güvenlik kuvvetlerini töhmet altında bırakarak, milletimizin onlara olan güven ve itimadını sarsacak bir ortam yaratmış ve dış güçlere de hür ve demokratik rejimimiz üzerinde önemli kozlar vermiştir.

EMEKLİ TÜMGENERAL MEMDUH ÜNLÜTÜRK'ÜN AÇIKLAMASINA VERDİĞİM YANIT

(Em. Tümgeneral Memduh Ünlütürk'ün gönderdiği ve Cumhuriyet gazetesinn 9 Kasım 1985 günkü sayısında yayınlanan açıklamasına verdiği ve aynı gazetede yer alan yanıtım şöyle idi:)

Sayın Uğur MUMCU ile yaptığım söyleşide, Emekli General Memduh ÜNLÜTÜRK'ten sadece 19 kelime ile söz etmiş ve şöyle demiştim: «Ziverbey köşkünün idari ve güvenlik yönetimi açısından Tümgeneral Memduh ÜNLÜTÜRK'e bağlı olduğunu öğrenecektim». (Soruşturmanın yapıldığı odayı kastederek de) «Memduh ÜNLÜTÜRK orada olamaz mıydı? Belki de.»

Görüyorum ki, «cevap hakkı»nı kullanarak tam 440 kelime ile gelip CUMHURİYET'in sütunlarına oturmuş. Takdir onun; ama, «acaba ÜNLÜTÜRK, suçluların telaşı içinde midir ki böyle yapıyor?» demekten de kendimi alamadım.

Açıklamasında, kendisinin, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından «Tahkikat Komisyonu Başkanlığı» görevine getirildiğini kasıla kasıla ifade ediyor. 27 Mayıs Devrimi öncesinde, Türk Demokrasi tarihinin utanç verici bir sayfasını oluşturan ünlü «Tahkikat Komisyonu»nu anımsayarak irkildim

Ben, Ziverbey Köşkü'nün sadece idari ve güvenlik işleriyle görevli olduğunu daha sonra öğrendiğim için ÜNLÜTÜRK'ün, adı geçen köşkte soruşturmam sırasında hazır bulunmuş olabileceğinden bir olasılık olarak söz etmiştim. Ama şimdi kendi ifadesinden öğreniyorum ki, meğer İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın «Tahkikat (Soruşturma) Komisyonu Başkanı» imiş. Ben de aynı köşkte soruşturmaya tabi tutulduğuma göre, bu soruşturma seanslarımda kendisinin de hazır bulunmuş olabileceği şeklindeki tahminlerim artık kesinlik kazanmış bulunuyor!

Kendisine teşekkür ederim.

Elimde, Ziverbey Köşkü'nün idari ve güvenlik açısından kendisine bağlı olduğunu gösteren delil ve belge varsa açıklamamı «talep ediyor!» General ÜNLÜTÜRK. Kendisini o göreve tayin eden makamın sahibi ben olmadığım için elbette elimde atama emrinin arşiv kopyesi yok. Ama bilmiyorum, kendisine desek ki: O dönemde 15'nci Kolordu Komutanı, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Yardımcısı olan ve bir süre de 1'nci Ordu Komutan Vekilliği yapan Emekli Orgeneral Turgut SUNALP, «NOKTA» dergisine yakınlarda verdiği demeçte (*): «Ziverbey Köşkü'nde sorgulamayı yapan sorgulama timlerinin kimlerden oluşturulduğu» yolundaki soruya yanıt verirken: «Sorgulamayı yapacak olanlar kimlerse... Daha ziyade bu sırada köşke nezaret eden Memduh ÜNLÜTÜRK Paşa alakalıydı. Hatta kendisine Kontr-gerilla'nın başı dediler!» demiştir.

Acaba bu belge yeter mi ÜNLÜTÜRK'e?...

Kendisine, eski bir meslektaşı olarak bir öğüt vermek isterim.

Gerçeği inkar ve saptırma temeline dayandırdığınız açıklamalarınızla, ben değil, asıl siz bir yere varamazsınız. «Güvenlik kuvvetlerini töhmet altında bulundurma», «ulusun, güvenlik kuvvetlerine olan güvenini sarsma», «dış güçlere koz verme», «basınla asker kişileri karşı karşıya getirme», «dış mihrakların ekmeğine yağ sürme»... gibi çapınızı aşan demagojik sözlerden medet ummayınız. Ülkemin çıkarlarını, Ordunun şerefini koruma bakımından kimseden - hele ÜNLÜTÜRK'ten - akıl almaya hiç ihtiyacım yok. Bunu şimdiye dek yazılarımla, sözlerimle, konuşmalarımla yeterince kanıtlamış olduğumu sanıyorum. Türk kamuoyu, Emekli General Celil GÜRKAN'ı yeterince tanır ve sizi çok rahatsız etmişe benzeyen anılarımı okuduktan sonra daha da iyi tanır; ama sizi tanıdığını pek sanmıyorum. Tanıtma çabasına düşmeseniz daha iyi olur kanısındayım!

(*) Bakınız: NOKTA Dergisi, 3 Kasım 1985 gün 43 No.lu sayısı.

EMEKLİ KURMAY YARBAY TALAT TURHAN'IN AÇIKLAMASI

(CUMHURİYET gazetesinin 20 ve 21 Kasım 1985 günkü sayılarında yayınlanmıştır.)

Sayın Batur;

Türk Silahlı Kuvvetleri gizli örgütü ile sizin ilişkilerinizin tüm boyutları ile açıklanmasını kamuoyuna duyduğum saygıdan zorunlu görmekteyim. Bu nedenle yazacaklarımın sizi rencide etme olasılığını düşünmeksizin gerçekleri belgeleri ile gözler önüne süreceğim. Bu tarihsel görevi yaparken, özellikle anılan örgüt ile olan ilişkilerinizi açıklayıp, bazı gerçekleri gözardı edişimizi ve bu tavrınızla gözettiğimiz amaçları açıklayarak bir yandan o dönemdeki niteliğinizi vurgulayıp, tarihin bir dönemine bir ölçüde ışık tutmak istiyorum.

Türkiye'de ilk kez, 24 yıl sonra bu yazımla birlikte yayımlamak zorunda kaldığım 22 Ekim 1961 tarihli Mürted Protokolü'nün, sizin de imzanız bulunan sayfasında benim ve ihtilal hastası olarak suçladığınız, Silah ve Silahlı Kuvvetler Birliği gizli örgütünden arkadaşınız olan Talat Aydemir kadrosundan bazı kişilerin imzaları görülmektedir. Örneğin; 230'uncu Piyade Alay Komutanı P. Albay merhum Cahit Aksoy ve emekli Kurmay Albay Selçuk Atakan..... gibi. Oysa ki bu tarihten beş ay sonra, 22 Şubat 1962 olayı ve 15 ay sonra da 21 Mayıs 1963 olayları meydana gelmiştir. Açıkladığım hususlarda kesin olarak görüldüğü gibi, 22 Şubattan 5 ay önce bu kadro ile eylem ve fikir paralelinde olduğunuz için, ortak bir protokole imza koyuyordunuz. Bugün, eleştirisini tarihin yapacağı bir olayda, eylemini en kutsal varlığı olan yaşamı ile ödemiş bir örgüt arkadaşınızı «ihtilal hastası» olarak suçlamanızı değil size, hiçbir kimseye yakıştıramam. Mürted Protokolü'nde sizin, Talat Aydemir'in, benim ve o dönemde Ankara'da bulunan bütün generallerin (Sayın General Nihat Tolunay ve Faik Türün hariç) imzaları bulunmaktadır. Mürted

Protokolü denilen bu belgeye imza koyan kişilerin büyük çoğunluğu yaşamlarını sürdürmekte olup, olayın tanıklarıdırlar. Bu olguların varlığına karşın Mürted Protokolü'nü gözardı etmeniz, sanırım hayatınızın en büyük talihsizliği olmuştur. (1)

Şimdi savlarımıza daha da açıklık getirmek için, Silahlı Kuvvetler Gizli Örgütü ile ilişkilerinize Anılar ve Görüşler adlı yapıtınıza dayanarak yeniden bir göz atalım. (Anılar ve Görüşler, S: 93-98): Özetle, «1961 yılının Nisan ayında Mucip Ataklı aracılığı ile Silahlı Kuvvetler Birliği'ne imza atarak girdiğinizi ve bunun aynı zamanda bir ant olacağını ifade ediyorsunuz.» Devamla, «İstanbul ve Ankara'daki toplantıların çoğuna katıldığınızı ve bu toplantıların ateşli simalarının İstanbul'da Faruk Güventürk.... Ankara'da Talat Aydemir, Emin Arat, Necati Ünsalan ve General Abdurrahman Doruk» olduğunu beyan ediyorsunuz. Ve «6 Haziran 1961 olaylarına katıldığınızı ve o günkü legalite içinde Hava Kuvvetleri Komutanlığı»na tayin edilen General Tulgan'a karşı 'Sizi komutan olarak artık tanımayacağız' ve Silahlı Kuvvetler Birliği'nin İstanbul ve Ankara'daki ve Milli Birlik Komitesi'nin havacı üyeleri ile temas ve işbirliği halinde eylem ve baskıya (Ankara üzerinde gösteri uçuşları dahil) geçtiğinizi ve General İrfan Tansel'in tekrar Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na getirilmesini..... General Tulgan, General Azaklı ve bir kısım kurmay albayların emekliye sevk edildiğini» ifade ediyorsunuz. Alıntı yapmak durumunda kaldığımız bu beyanlarını sahife 88'de yer alan «.....tipik bir cuntacı ve ihtilalci değildim» şeklindeki kendinizi savunmanız ile tam bir tezat teşkil etmektedir. Öylesine ki, yasal bir atama olayını ters yüz edebilmek için eylemli bir kalkışmaya en aktif bir biçimde katılarak ihtilalci bir tavır içinde bulunuyordunuz.....

(Anılar ve Görüşler, s: 104-105)'te ise özetle, «Ekim ayının sonlarına doğru İstanbul'dan davet aldığınızı fakat gitmediğinizi, sonradan öğrendiğimize göre bazı general ve subayların katılması ile 21 Ekim Protokolü diye bir yazılı metin imzaladıklarını ve 25 Ekim 1961'den sonraya kalmamak şartı ile yönetime el koymaya karar verdiklerini, sizin işi ciddiye almadığınızı....., başta Cevdet Sunay olmak üzere komutan-

---

(1) Mürted Protokolü'nde imzası olan kişileri açıklamaya davet ediyorum.

ların katılmayınca, bu tebessümün akamete uğradığını.....» daha sonra «Meclisin açıldığını, Cumhurbaşkanı'nın seçildiğini, İnönü'nün Başbakanlığa getirildiğini, ilk koalisyon hükümetinin kurulduğunu, 1961 yılına girerken huzurlu olarak çok sevdiğiniz mesleğiniz ile uğraşmaktan memnun olduğunuzu..» ifade ediyorsunuz.

Evet Sayın Batur;

21 Ekim Protokolü'ne imza atan kişilerin büyük çoğunluğunu ciddiye almamakta çok haklıydınız. Çünkü; onlar birkaç gün sonra imzalarının tam tersi bir karar olan Çankaya Protokolü karşısında sessiz kalarak tükürdüklerini yaladılar. İmzalarının onuruna sahip çıkmayan bu kişiler yükseldikçe yükseldiler. Hatta bazıları bir değil, birkaç yönetim kurulunda bulunarak «asalak maaş» almaya devam ediyorlar. (2) Ancak bu açıkladığımız hususlar sizin de çok iyi bildiğiniz gibi İstanbul grubuna aittir. Oysa Silahlı Kuvvetler Gizli Örgütü'nün bir de Ankara grubu vardır. Nitekim İstanbul grubu 21 Ekim 1961 günü almış olduğu müdahale kararını Ankara grubundan bazı kişilere vermiş ve özel kurye uçağı ile aynı gün Ankara'ya göndermiştir. 22 Ekim 1961 günü Ankara grubu Mürted'te toplanarak İstanbul grubu kararına oy birliğiyle katılmıştır. Yayımladığım belgede sizin de imzanız bulunmaktadır. O tarihte Tuğgeneral rütbesinde bulunuyor ve Eskişehir'de kadrosu Korgeneral olan 1'inci Taktik Hava Kuvveti Komutanlığı'nı deruhte ediyordunuz. O dönemde alçakgönüllülüğünüzü kaybetmemiş olacaksınız ki, Kurmay Yarbay Talat Turhan'ın hizasına imza atmakta bir sakınca görmemişsiniz. Hatta Talat Aydemir'in grubuna mensup bazı albayların da sizin üzerinizde bir yere imza koymalarına ses çıkartmayacak ölçüde ihtilalci bir görüş içinde bulunmuşsunuz. Gayet doğal, bir gizli örgütte hiyerarşi sökmez. Oraya üye olan herkes, tek oy hakkına sahiptir. Yayımladığımız belge de, bunu açıkça kanıtlamaktadır.

22 Ekim 1962 günü Mürted Protokolü'ne imza koyan bütün generaller, albaylar içinde en genç rütbeli bir-iki yarbaydan biri de bendim. Örgütün tüm faaliyetine aktif olarak katıldım. Bugün de katıldığım eylemin, tarihi süreç içindeki doğruluk ve yanlışlığına bakmaksızın özeleştirimi yaparak sahip

---

(2) Hürriyet, 3 Kasım 1985 Pazar sohbeti - Emin Çölaşan, «Haftanın Konuğu Turgut Sunalp».

Mürted Protokolünün altındaki imzalar

çıkıyorum. Oysa Mürted Protokolü'ne imza koyanlar, tıpkı 21 Ekim İstanbul Protokolü'ne imza koyan sayın kişiler gibi imzalarının onuruna sahip çıkmak cesaretini kendilerinde bulamadılar. Ancak imzalarının onuruna sahip çıkan birkaç kişi, bu davranışlarının hesabını kimi darağacında, kimi işkence evlerinde, bir kısmı ise hapishanelerde çürüyerek verdiler.

Örneğin; Silahlı Kuvvetler Birliği'nin tipik bir küçük burjuva kaypaklığı olduğunun en somut kanıtı, bu örgütün üyesi olan Korgeneral Fikret Köknar'ın Garnizon Komutanı olduğu bir dönemde, onun bilgi ve görgüsü altında, benim Silahlı Kuvvetler Birliği örgütü eski bir üyesi olarak, Zihni Paşa Köşkü'nde işkenceye gönderilmeme seyirci kalışıdır. Onun yanında, benim işkence altında olduğum dönemde, Silahlı Kuvvetler Birliği eski üyesi olan Orgeneral Gürler, Kara Kuvvetleri Komutanı, siz, Hava Kuvvetleri Komutanı, Oramiral Kayacan ise Donanma Komutanı ve İstanbul ili Sıkıyönetim Komutan Yardımcısı idiniz. Şimdi vurgulayarak bir gerçeği açıklamak istiyorum. Bu ve benzeri cuntasal örgütlenmelerin dün olduğu gibi bugün de ulusa hiçbir yararı olmamıştır, olmayacaktır. Emekçilere ve vatansever tüm kişiler ile siyasal parti ve demokratik örgütlere ülkemizin gerçek demokrasiye dönüştürülmesinde yasal olarak kavga vermelerini tek seçenek olarak öneriyorum. Böylece günah da çıkartmış oluyorum. Bu kanımı aynı doğrultuda 10 yıl önce yargı önünde de açıklamıştım. Yineliyorum.

Tekrar başa dönelim. 21 Ekim 1961'de İstanbul'da, 22 Ekim 1961'de Ankara-Mürted'te, 15 Ekim 1961 günü yapılan seçimlere müdahale kararı alınıyor ve parlamentonun açılmaması öneriliyordu. Gerekçesi ise; seçimle gelen kişilerin nitelikleri ile 27 Mayıs 1960'da devrilen kişilerin nitelikleri ve dünya görüşleri arasında paralellik bulunması, çoğunluğu bu kişilerden oluşan bir parlamentonun 1961 Anayasası gibi sosyal içerikli, emekten ve özgürlüklerden yana bir yasayı uygulayamayacağı, ülkenin yeniden geçmişte olduğu gibi bir kısır döngü içinde zaman kaybedeceği endişesiydi. İhtilalci nitelikteki bu kararda yer almama karşın, bugün demokrasiyi savunuyorsam da, gerçek değerlendirmeyi tarihe bırakıyorum. Ancak bir kanımı da açıklamamın sırası gelmiştir. Şöyle ki; gerçekten 1961'den sonra gelen siyasi iktidarlar, bir yandan Çankaya Protokolü ile Silahlı Kuvvetler, vermiş olduğu sözleri tutmaması nedeni ile ordu içindeki devinimlerin tarihsel suçlula-

rın durumuna düşerken, diğer yandan 1961 Anayasası'nı uygulamak şöyle dursun, onu değiştirmek için yoğun bir çaba harcayarak ülke içindeki siyasal kargaşanın teşvikçisi ve tahrikçisi durumuna düşüp iki kez Türk Silahlı Kuvvetleri'ni politikanın içine çekmişlerdir. Buna karşın, her iki olayda da parlamento içinden ne yazık ki bir Mirabeau çıkmamıştır. Bu durumda eğer alınan müdahale kararları uygulanmaya konulsa idi, belki bugün ülkenin daha iyi bir siyasal ortamda bulunacağını..... bir varsayım olarak düşünebilinirdi. Ancak Silahlı Kuvvetler Birliği üyelerinin çoğunun ipliği pazara düştüğü günümüzde, bu konuda da iyimser olamıyoruz.

Gerçekte İstanbul ve Ankara grubunun müdahale kararları Sunay'ın önüne götürüldüğünde, örgüt tüzüğü gereğince Sunay için tek seçenek vardı; onu tasdik etmek. Çünkü bu örgütün başkanı olarak veto hakkı bulunmadığı gibi, sadece tek oyu vardı. Sunay, bu yola başvurmaksızın, her zaman yaptığı gibi ilk önce «Genişletilmiş Komuta Konseyi»ni toplamak sureti ile kararları sulandırdı, daha sonra da parti liderleri ile komutanları bir araya getirip Çankaya'da pazarlığa oturarak İnönü'nün de katkısı ile parlamentonun açılması sağlandı.

21 Ekim 1961 ve Mürted Protokolleri'ne imza koyup da, Çankaya Protokolü'nü içine sindirenler, gerçekte demokrasiden yana tavır almayı kişisel çıkarlarına uygun görmüşlerdir. Fakat hiçbir gerekçe göstermeksizin üç-dört gün önce attıkları imzalarını görmemezlikten gelmelerini gerek kendi kişiliklerine yüklediği sorumlulukları ve gerekse tarihsel suçluluklarını sürekli olarak gözardı etmişlerdir.

Sayın Batur;

Siz, bu kişilerden önde gelenlerden birisi olduğunuz için, 22 Ekim 1961 günü Mürted'te seçimler sonucu teşekkül edecek parlamentoya müdahale kararı alıyorsunuz. Birkaç gün sonra da Çankaya Protokolü'ne imza atarak, hayatınızın en büyük çelişkisini yaşıyorsunuz. Bu durumda doğal olarak Mürted Protokolü'nü şahsınız açısından es geçmekte yarar görüyorsunuz. Çünkü; bu tutumu benimsemezseniz, Çankaya Protokolü'ne sahip çıkamazsınız. Nitekim geçen yıl İnönü'nün ölüm yıldönümü ile Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan bir yazınızda; Çankaya'da, İnönü'den «ilk demokrasi dersi aldığınızı» beyan ettiniz. Mürted Protokolü'ne imza atarken ihtilalci olan siz, birkaç gün sonra İnönü'den nasıl demokrasi dersi aldı-

ğınızı söyleyebilirsiniz? Sizin statünüzde bir kişinin birkaç gün içerisinde iki uç (extrem) arasında tahtaravalli oynamasının inandırıcı açıklaması olanaksızdır. Gerçekleri gizlemenin, size bir şey kazandırmayacağını geç de olsa algılayacağınızı umarım. Kuşkusuz o dönemde başta bulunan kişilerin böylesine keskin dönüşler yapacak yapıda olmasına karşın, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin genç subayları, 27 Mayıs düşüncesinin sahip ve izleyicisi idiler. Bunlar, başlarındaki kişiler gibi dönmesini bilmedikleri için, Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde bulunan ve imzalarının onuruna sahip çıkan albayların hiyerarşisi içine girmeyi yeğlediler. Olaylara böylesine bir perspektif içinde bakılmaksızın, 22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 olaylarını değerlendirmek olası olmadığı gibi, ucuz kahramanlık edebiyatı yapılmasına bizler gülüp geçeriz.

8 Eylül 1964 günü Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nde, Askeri Ceza Kanunu'nun 148'inci maddesi (3) gereğince yargılanırken, yapmış olduğum savunmanın ikinci bölümünde, 27 Mayıs 1960 - 22 Şubat 1962 olaylarını değerlendirdim (Sayfa 10-16). Bu bölümden Mürted Protokolü ile ilgili kısmı aşağıya çıkartıyorum :

«Silahlı Kuvvetler içerisindeki bu huzursuzluk alt kademeye intikal ederek, bölücü tohumların ekilmesi, şahsi davranış ve gayretlerin meydana çıkması sonucunu doğurdu. Bu espri içerisinde 15 Ekim 1961'de genel seçimler yapıldı. Seçim sonucunda meydana çıkan durumu görüşmek üzere Mürted'te toplanıldı. Yapılan görüşmelerden sonra, bu yapıda bir meclisin ülke meselelerini halledecek güçte olmayacağını ve olumlu bir gayret sarfedilemeyeceği kanaatine varıldı. Toplantıda bulunan tüm personel tarafından benimsenen bu kanaat, bir tutanak ile tespit edildi ve imzalandı. Bu tarihte Ankara'da bulunan ve bugün Silahlı Kuvvetler'in üst kademelerini işgal eden generallerimiz, attıkları imzalara ve verdikleri sözlere

---

(3) Askeri Ceza Kanunu Madde 148: Siyasi bir partiye üye olmak, siyasi amaçlı toplantı yapmak, nutuk söylemek, yazı yazmak, siyasi toplantılara katılmak, siyasi mahiyette beyanname hazırlamak veya hazırlanmış beyannameyi imzalamak, yayın organlarına ulaştırmak veya dağıtmak gibi. Özet olarak, askeri şahısların siyasi faaliyetlerini men eden ve cezalandıran bir yasadır.

sadık kalmamışlardır. İçeriği bugüne kadar açıklanmamıştır. Bu belgeye göre; Mürted toplantısına katılan kişiler, birbiri aleyhinde çalışmayacaklarına dair bir de şeref sözü vermişler ve imza koymuşlardır. Halbuki netice tamamen aksi şekilde ortaya çıkmış, gruplaşmalar meydana gelmiş, memleket çeşitli badirelere sürüklenmiş, sokaklara bırakılan 'genç Harbiyeli', bu davranışın kurbanı olmuştur.»

Sayın Batur;

Mürted'te imzalanan bu ikinci protokolü, bu kadar belgesel açıklamamdan sonra anımsamış olmalısınız. Lütfen bir özeleştiri yaparak birbirlerine kalleşlik yapmayacaklarına namus sözü vermiş bu kişilerin ne ölçüde antlarına sadık kaldıklarını ve bu arada kendi durumunuzu da kendiniz saptayınız. (4)

---

(4) Türk Silahlı Kuvvetler Birliği Gizli Örgütü'yle ilgili yayınlar :

a. Genç Kemalistler Davasında Talat Turhan'ın savunması 8 Eylül 1964.

b. Ve Talat Aydemir konuşuyor. 21 Ekim Protokolü - Mürted Protokolü (Sayfa 108-109).

c. «Gölgedeki Adam» - Emekli Kurmay Albay Dündar Seyhan.
(Sayfa 130-135). Silahlı Kuvvetler Birliği Talat Turhan'ın açıklamaları.
(Sayfa 155-160). Silahlı Kuvvetler Birliği ve CHP. Genelkurmay Başkanlığı'ndaki toplantı (Sayfa 165).

d. «İhtilal Çıkmazı» Emekli Kurmay Albay Emin Aytekin.
Cemal Tural ve Silahlı Kuvvetler Birliği (Sayfa 120-123).
21 Ekim Protokolü.
Sunay ve Silahlı Kuvvetler Birliği (Sayfa 166-170).

e. «İhtilalciler Arasında Bir Gazeteci» - Bedii Faik.
Silahlı Kuvvetler Birliği (Sayfa 101-103).
Sunay, Silahlı Kuvvetler Birliği'ne sahip çıkıyor. (Sayfa 103-104).
Silahlı Kuvvetler Birliği'nin kudreti. (Sayfa 104-105).
21 Ekim Mürted Protokolleri (Sayfa 105-106-172-175-176).

Sayın Batur;

1960'lı yıllarda sizinle Silahlı Kuvvetler Gizli Örgütü'nün aynı ilkelerini paylaşmış olacağız ki, bu örgütte birlikte bulunduk. Oysa o dönemden bugüne kadar geçen süreç içerisinde özellikle 1970'li yıllardan sonraki dönemlerde tam bir karşıtlık içerisinde olmamıza karşın (Anılar ve Görüşler) adlı yapıtınızın 372'nci sayfasında değindiğiniz, fakat ismini özenle gizlediğiniz Bomba Davasında Faik Türün ve ardındaki güçler, Orgeneral Faruk Gürler'i cunta başı, sizi ve Oramiral Kemal Kayacan'ı cunta üyeleri olarak suçlayıp benim yanımda sanık sandalyasına oturmak istediler. (5)

Bu zorunlu beraberliği asla kabul edemeyeceğim için Bomba Davasında «affı kabul etmeme» dilekçesi verme bir yana, kararı da temyiz etmiş bulunuyorum. 10 yıldan bu yana sonuçlanmayan bu davanın akıbetini de merakla beklemekteyim. Ancak anılarımız ve yankılarının davaya yeni bir boyut getirmiş olmasını gözlemlemenin de huzuru içinde bulunarak sizlere teşekkür etmek isterim. Çünkü açık yüreklilikle yazılan anılarınızın bir bölümünde zamanında bize atılan ön anayasa taslağı ve devrimci kadro listesi gibi suçların sizler ya da altınızda olduğunu beyan ettiğiniz cunta tarafından işlenildiği, zamanında öne sürdüğünüz iddialar paralelinde açıkça ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Sayın Batur;

Siz ile ben, neden aynı potaya konulamayız? Çünkü; siz, yapıtınızın 272'nci sayfasında belirttiğiniz gibi, «ılımlı refor-

---

f. «Geliyorum Diyen İhtilal».
Silahlı Kuvvetler Birliği (Sayfa 15-17).
Mürted (Sayfa 20).
21 Ekim Protokolü (Sayfa 18-26).

g. «Üç İhtilal Hikayesi».
21 Ekim Protokolü (Sayfa 147).
Çankaya Protokolü (Sayfa 150-160).

(5) *a. İstanbul 1'inci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcısı Süleyman Takkeci'nin hazırladığı 21 Ocak 1975 gün ve Sayı: 1975/5 S.T. Esas: 1973/79 sayılı esas hakkında mütalaa.*

b. 3 Kasım 1985 gün 43 sayılı Nokta Dergisi 26-35 sayfaları arasında yer alan aydınlanmayan olaylar/Bomba Davası - Yıldızlar Savaşı adlı yazı.

mist»siniz, ben ise devrimciyim. «Ilımlı reformist» olma savınıza karşın, gerçekte o da değilsiniz. Nitekim o dönemde Yankı dergisine muhtıracı komutanlar olarak siz «İdareyi maslahatçılar reform yapamazlar» derken, Gürler ise «Anayasanın öngördüğü reformlar, Atatürkçü görüşle mutlaka yapılacaktır» şeklinde beyanat vermesine karşın ve «Anılar ve Görüşler» adlı yapıtınızın 39 ayrı sayfasında «reform» sözcüğü geçmesine karşın, sorumluluğunu taşıdığınız ve devamlı savunduğunuz o dönemde hiçbir reform yapılmadığına göre ben, sizi «ılımlı reformist» olarak bile nitelendiremiyorum.

Sayın Batur;

1985 yılı Haziran ayında 1'inci baskısı yayımlanan yapıtınızda «ılımlı reformist»siniz, 13 Kasım 1985 günü yayımlanan General Celil Gürkan'ın anılarına yanıt yazınızda «sosyal demokrat düşünceli sade vatandaş» olduğunuzu ifade ediyorsunuz. Eğer gerçekten bu noktaya gelmişseniz, sizi gönülden kutlarım. Ancak demokrat veya sosyal demokrat olmak savında olan bir kişinin insana ve insanlar arasındaki eşitliğe ve özgürlüklere saygı duyması gerekir. Bir yandan generalleri dahi küçük görürken, bir yandan da sade vatandaş olduğunuzu iddia ediyorsunuz. Sosyal demokrat olabilmek için, bu çelişkiden kendinizi arındırmanız gerekir.

Sayın Batur;

27 Mayıs'a ve onun en büyük eseri olan 1961 Anayasası'na başlangıçta sahip çıkmanıza karşın, anılan anayasanın sorumluluk taşıdığınız 12 Mart döneminde daha önce karşı çıktığınız güçlerin istekleri doğrultusunda değiştirilmesine göz yummak zorunda kaldınız. Yapıtınızın 60 değişik sayfasında bu konudan söz edişiniz, savımızın açık bir kanıtıdır.

Sayın Batur;

Ben halen, 1961 Anayasası'na olan bağlılığımı koruduğum gibi, bu anayasanın getirdiği sosyal hak ve özgürlükler ile hukuk düzeninin daha ilerisinde bir anayasa sistemi düşlemekteyim. Görüyorsunuz ki, bu konuda da sizinle beraber olmamız sözkonusu edilemez.

Sayın Batur;

Yapıtınızın 194, 272, 300, 314, 329, 499, 557, 569, 570, 573, 577'nci sayfalarında reform, inkılap, ihtilal, devrim gibi sözcüklerin, tıpkı günümüzde olduğu gibi bir kavram kargaşa-

sına dönüştürüldüğünü üzülerek gördüm. Bu noktada sözü uzatmaksızın bir hususa değinmek istiyorum. Yapıtınızın 329'uncu sayfasında Atatürk'ü «en büyük Türk reformisti» olarak nitelerken, sayfa 569'da ise; «Atatürk'ün en büyük devrimci olduğunu» ifade ediyorsunuz. Sonra da kendinizi Atatürkçü sayıyorsunuz. Bu çelişkiden de kendinizi kurtarmalısınız. Neden mi? Açıklayayım; size göre Atatürk, en büyük Türk reformisti, siz ise ılımlı reformistsiniz. Kaldı ki Atatürk'ü en büyük devrimci olarak niteleyen de gene sizsiniz. «Ilımlı reformist»lik ile devrimcilik arasında en küçük bir bağıntı bile olamayacağına göre, bu yönden de Atatürkçü sayılmamanız gerekir.

Sayın Batur;

Tüm bu eleştirilere karşın yapıtınızın kutlanacak yönlerinin de bulunduğunu ifade etmek isterim.

1. Yapıtınızda gizli olması gereken Milli Güvenlik Kurulu toplantı tutanaklarını yayımlıyorsunuz. Bu hizmetiniz, bir yandan demokrasideki açıklık kavramına uygun düşerken, diğer yandan da o kurulu teşkil eden kişilerin dünya görüşlerinin, hukuk anlayışlarının, ekonomik bilinçlerini ve kültürel kapasitelerini ortaya koyuyorsunuz. Gerçekten bu kişiler içinde seçkin bir yeriniz olduğunu belirtmeliyim. Nitekim 24 Mart 1973 günü Genelkurmay Başkanlığı'nda yapılan orgeneraller toplantısında («Anılar ve Görüşler» s: 432-436) söylediğiniz sözlerde gerçek payı varsa..... sizden sonra cuntacılık ve darbeciliğe heveslenenlerin sonlarının hüsran olacağını varsayarak, demokrasi adına iyimserliğe kapılabiliriz. Orgeneraller karşı diyorsunuz ki; «Bana göre anarşinin durdurulması hariç, 12 Mart'ın hemen hemen hiçbir isteği yerine getirilmemiştir. Diğer taraftan muhtırayı tesadüfen ben kaleme aldım. Fakat hiçbir zaman üçüncü maddesinin işletilmesini istemedim. Sebebi de afedersiniz... biz memleket idaresine ait hiçbir şey bilmiyoruz. Bu orgeneral ve korgeneral kadrosu ile idareye el koyarsak memleketi batırırız.»

Evet Sayın «ılımlı reformist» Batur; bu konuda size tüm içtenlikle katılıyorum. Bu nedenle de Türün'ün, Zihni Paşa Köşkü'nde 50 yaşından sonra faşizmin ne olduğunu falaka altında tanıdıktan sonra darbecilik ve cuntacılık batağının ne demek olduğunu algıladım ve demokrasiye daha bir içtenlikle gönül verdim.

2. Sayın Batur, yapıtınızda ülkemizde sürekli demokrasinin üzerinde «Demokles'in kılıcı» gibi duran güçlerin varlığını ortaya koyarak demokrasi adına faydalı bir işlevi yerine getiriyorsunuz.

3. Sorumluluğunu hâlâ paylaştığımız ve tek savunucusu kaldığınız 12 Mart döneminde işkencenin varlığını kabul etmenizdeki gerçekçi tutumunuzu saygı ile karşılıyorum. (Sayfa 371-375).

Sayın Batur;

Yapıtınızda iyi bir zamanlama yaparak «tipik cuntacı ve ihtilalci» olmak imajınızı silip demokrat görünmek istemiştiniz, ama 1-15 Ağustos 1985 tarihli ve 27 sayılı «Yeni Gündem» dergisine yaptığınız açıklamada, «Demokrasi ütopyası için devlet mi çöksün?» diyerek, demokrasiye olan inançsızlığınızı farkında olmaksızın ifade ediyorsunuz. Bu çelişki de sizin adınıza büyük bir talihsizlik olmuştur. Sayın Batur, demokrasi bir ütopya değil, kökü Milat'tan Önce'ye Atina Sitesi'ne kadar dayanan iki bin yıllık bir gerçektir.

Sayın Batur;

Tüm hayatım boyunca insanları değerlendirirken, kendime göre bazı ölçütlere bağlı kaldım. Bu anlayışla değerlendirmemi yaparken; dürüst, ahlaklı, erdemli olanlar ile kültür ve beyin kapasiteleri üstün olanlara özel bir yakınlık duydum. Makam ve rütbe taşıyan kişilere de bu ölçütler içinde saygı duyarım.

Hâlâ generallere tepeden bakan bir tavır içinde olduğunuz için, ben, Sayın Mumcu gibi nezaket gösterip sizi evime ne acı kahve, ne de tatlı kahve içmek için çağırmıyorum. Bu nedenle de on binlerce sahifelik «Bomba Davası»nda sizi yargılamak isteyen güçlerin niyetlerinin tümünü öğrenmekten yoksun kalacaksınız.

Ancak «(.....) davası» olarak geçiştirdiğimiz, kanıma göre Türk demokrasi ve ülkemin tüm legal örgütlerine olan saygımdan, anılan davadaki hesaplaşmanın sonuçlandırılması gerekliliğine inandığımdan, pek yakında «Bomba Davası gerçeği» başlığını taşıyan bir özet yazı ile Talat Turhan yanında Muhsin Batur'u sanık yapmak isteyenlerin tertiplerini açıklayacağım.

Saygılarımla.

TALAT TURHAN AÇIKLIYOR

BATUR JETLERİYLE KENDİNİ KURTARDI

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı (1) Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, 3 Mayıs 1972 günü, «84 sanıklı dava» adıyla anılan bir davada kararını veriyor ve karara göre bazı kişiler beraat ediyordu.

Karar, zamanın ünlü Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün'ün istemlerine uymuyordu. Ama her işin bir kolay vardı, hele Sıkıyönetim Komutanı'nın isteği olunca... Formül bulundu: Türkiye'de ilk kez bir mahkeme, karar verdikten bir hafta sonra lağvedildi. Türün'ün «artık bu mahkemeye gerek olmadığı» gerekçesini zamanın Başbakanı onadı ve 11 Mayıs 1972 tarihinde (1) Nolu Mahkeme, jet hızıyla tarihe karıştı... Baskılara boyun eğmeyen mahkemenin onurlu yargıçları İstanbul'dan uzaklaştırıldılar... Ama işi kalmadığı savına karşın, bu mahkemeden diğer Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri'ne aktarılan dosyaların sonuçlanması yıllarca sürdü... Birkaç cılız ses dışında yürütme gücünün, yargı gücüne yönelik eşi görülmemiş bu saldırısı karşısında toplum suskundu... Yargı gücünü temsil eden tüm örgütler suskundu... Bu suskunluk, «kaba kuvvet felsefesi»ni benimsemiş çevrelerin cüretini arttırdıkça arttırdı.

Sanki olaylar programlanmıştı... 6 Mayıs 1972 günü gece saatlerinde İ.Ç. adlı bir üniversite öğrencisinin taşıdığı çantadaki bomba patlıyor ve öğrencinin bir ayağı ile bir kolu kopuyordu. Bomba patlamış, «Bomba Davası»nın ilk perdesi sahneye konulmuştu. Ama nasıl olsa patlama anında o bölgede bulunan görevli kişiler yaralıyı hastaneye kaldırmış, yaşaması için olağanüstü bir çaba gösterilmiş ve sorgulama başlamıştı... Yaralı gencin ideolojik yapısını ve ilişkilerini sorgulayıcılar biliyordu... Zincirleme gözaltına almalar devam ediyordu. Senaryonun tamamlanması ben ve benimle ilgili sa-

nıklar yönünden 3 Temmuz 1972'ye kadar sürmüştü. 4 Temmuz 1972'nin başladığı saatlerde evimi basan 30-35 kişiyle gözaltına alınıyordum.

Sonra Zihni Paşa işkence köşkünün misafirleri arasına katılmıştım. 1 Ağustos 1972'ye kadar orada «teknik sorgulama» denilen fiziki, psikolojik ve farmakolojik işkence seansı içinde önceden hazırladıkları senaryoya göre sorgulandım. Türün ve ardındaki güçlerin boy hedefi idim.

Peki neden gözaltına alınmıştım? Doğal olarak bilmiyordum. Hepsi birbirinden değerli, hizmetlerini yaşamım boyunca unutamayacağım müdafilerime dava dosyası açılınca gerçek anlaşıldı.

Milli Emniyet Hizmetleri Başkanlığı İstanbul ve Bölgesi Daire Başkanlığı'nın 1.7.1972 tarihli ve Turhan Deniz imzası taşıyan ve 1'inci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'na yazılan bu yazının başlığındaki «Konu» bölümünde «Tutuklanacak şahıslar hk.» bir not düşülmüş, benimle birlikte (7) kişinin «Memleket içindeki anarşik olayların planlayıcısı» olduğumuz ve «cunta faaliyeti içerisinde bulunduğumuz» yazılıyor ve «yakalanarak büroya sevkimiz isteniliyordu.» Yani bu yazıya göre MİT'te sorgulanacaktık.

Eğer ülkemizde o dönemde anayasal bir hukuk sistemi geçerli olsaydı, bu yazıyla suç işleniyordu... Şöyle ki :

644 sayılı yasa gereğince MİT'in sorgulama hakkı bulunmadığı gibi, idari bir organ olmasına karşın, kendisini yargı yerine koyarak tutuklama emri vermesi de olanaksızdı.

Türün ve ekibi, 6 Mayıs - 3 Temmuz 172 arasında Zihni Paşa Köşkü'nde sorgulanan kişilerden senaryolarına göre gerekli ikrarı almışlardı. Böyle bir yazının geleceği aslında onlarca biliniyordu. 3.7.1972 tarih ve Ad. Müş. 1972/3482 sayılı arama emri - bizlere gösterilmeyen - ile operasyon başlamıştı.

Bu durumda suç ve suçluyu saptamanın ilk aşamasında suç işlenmiş ve Türün bu suça katılmıştı.

Bu konunun aydınlanması için, Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan mahkemeye, oradan Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı ve K.K.K.'na kadar tüm yasal başvurularım sonuçsuz bırakıldı. Karar aşaması dahil ifadelerimizin bu belgenin varlığına rağmen, emniyette alındığı iddia edildi. Yani tüm organlar bu suretle yasa dışına çıkmakta bir sakınca görmüyorlardı.

O dönemde, Zihni Paşa işkence köşkündeki sorgulayıcılar içinde İstanbul Emniyet Md. M. Ş.B. de vardı. Bu kişi, bizden önce alınan T.Ö. ve M.A. ile pazarlığa oturuyor. Fakat beni patlama olaylarına bulaştırma kutsal görevinde (!) başarılı olamıyordu... Ama her insanın dayanması bir olmazdı. S.Y. adlı kişi alınıyor, «İstanbul'daki patlama olayları için direktif verenler» içine ben de dahil ediliyordum. Sorgulayıcılar memnundu, ilk başarılarını sağlamışlardı...

Sonra E.E. adlı şahıs alınıyor. Birkaç kişiyle birlikte o tarihte sadece ayakları yapılmış Boğaz Köprüsü'nü tahrip etmeyi düşünmek suçu gibi hayali bir suçlama için bizlere yönelik ikrarlar alınıyordu.

Sıra Yzb. F.Ö.'nün alınmasına gelmişti. Çünkü bu kişiyle dostluk ve arkadaşlık ilişkisi içinde bulunduğum biliniyordu. Zamanın Merkez Komutanı olan Gn. F.P., Türkiye'de ilk kez resmi üniforma taşıyan bir kişiyi azgın sorgulayıcıların eline teslim ediyordu. Yzb. F.Ö. 84 kilo olarak girdiği işkence köşkünden 37 kilo olarak çıkmıştı...

Sorgulayıcıların ondan istedikleri vardı. Bunlardan biri, soygun ve patlama olayları için direktif verdiğimi ikrar etmesi isteniyordu.

Oranın koşullarında hiçbir kimsenin başka seçeneği olamazdı. Nitekim, F.Ö.'nün ifadesinde, «14 Mart 1972 günü evimde toplanan beş kişinin katıldığı iki aşamalı bir toplantı yaptığım, soygun ve patlamalar yapılması için emir verdiğim» itirafı da alınmıştı. Çorap örülmeye devam ediyordu. Oysa, gerek ben ve gerekse toplantıya katıldığı iddia edilen dört kişi, o tarihte Ankara'da olduğumuzu ispat edecek durumdaydık...

Bu amaçla sayısız tanıklar gösterdim (Nihat Erim, Sadi Koçaş, Kemal Satır, İsmail Arar, Ali İhsan Göğüş, Kudret Bosuter, Gn. Celil Gürkan vb.) ve çoğu dinlendi. Ve o gün Ankara'da olduğum saptandı. İfade geçersiz hale gelmişti. (İşkenceciler, emir ve hizmetlerinde 21 kurmay subay olduğunu sık sık yinelerlerdi. Ama ne yazık ki, kurmayların planları (!) bir başka kurmay tarafından boşa alınmıştı...) F.Ö.'den ikrar alınmaya devam ediliyordu.

84 sanıklı davada verilen beraat kararını beğenmeyen Türün, idarenin tüm sağlam güçlerini kendi amacı doğrultusunda kullanarak, bu davada beraat eden kişileri yeniden yargılamak için böyle bir yolu deniyordu.

Mahkeme lağvedilmekle yetinilmemiş, onun «muhkem kaziye» haline gelen kararına gölge düşürmek için - daha sonra bu karar Askeri Yargıtay tarafından da onandı - bu davada beraat eden İ.S. ve R.K. aleyhinde işkence köşkünde ikrarlar alınıp, bu kişilerin bomba davası sanığı olması sağlanıyordu.

Tertip bitmemişti. 84 sanıklı dava kararının beraatle sonuçlanması için çaba gösterdiğim hakkımda da ikrarlar alınması uygun bulunmuştu.

Sıra cuntasal suçlamalara gelmişti. Onlar da tamamlandı ve TSK'nın en üst kademe komutanlarını ihtilale zorlamak için devrimci şiddet hareketlerini planladığımız ve Marksist-Leninist bir cunta oluşturduğumuz alınan ikrarlar arasına katıldı ve bu suretle F.Ö.'ün ifadesiyle davanın çatısı çatılmış ve 26 sayfalık «Türkiye'de anarşinin planlayıcısı olduğumuz ve cuntasal faaliyet» içinde bulunduğumuza ait tüm kanıtlar toplanmıştı (!)... Defterimizin dürülme sırası gelmişti...

19 Haziran 1972 günü Ankara'ya T.D. adlı arkadaşımın nikâhına katılmak için gelmiştim. İ.S. de orada idi. Onun antenleri iyi çalışırdı. Bana, «Talat bizi tutuklayacaklar, ben yakında yurt dışına kaçıyorum. İstersen birlikte gidelim» önerisinde bulundu.

Ancak ben vatanımda kalıp her türlü hesabı vermeye hazır olduğumu kendisine söyledim. Ama, bu ölçüde tertiplerin hedefi olacağımı ve işkence göreceğimi bilseydim kalmazdım.

4 Temmuz 1972'de İşkence Köşkü'nde idim. Sorgulayıcıların yöntemi şablon tarzında idi. İçeri alınan sanığın birinci vazifesi, kendisinden önce alınan sanıkların kendisine yönelik tüm suçlamalarını kabul etmek, artık onların münasip gördüklerini de ikrarları içine almak...

Bir tür aktarma yöntemiyle senaryolarını tamamlamak için kurbanlarından yararlanıyorlardı.

Patlamalar çatlamalar, soygunlar, köprüler möprüler, cuntalar muntalar, ifade tamamdı. İşkenceciler vatan kurtarmanın huzuru içinde idiler.

İradem toplamıştım. Tüm bu pislikleri tertipçilerin suratlarına fırlatacağıma kesinlikle inanıyordum. Bu amaçla oradan sağ çıkmam gerekliydi. Ancak sorgulamanın boyutları bir iktidar kavgasına malzeme hazırladığı kesin kanısını bende uyandırdı. Nitekim o dönemde içeri alınan kişilerin tümüne Gürler, Batur, Kayacan suçlatılıyor ve bu ikrarlar el yazısıyla yazdırılıyor daha sonra teybe okutuluyordu. Bunlar,

Türün tarafından parti kulislerine ulaştırılıyor ve Gürler'in Genelkurmay Başkanı olmasını engelleyici düzenlemelere başvuruluyordu.

Zihni Paşa İşkence Köşkü'nde o dönemde misafir edilen (!) her sanık, iki tür ifade imzalamak zorunda idi. Bunlardan ilki cuntasal yönü ağır basan ve kapsamı içine Gürler-Batur ve Kayacan'ı da içine alıyordu. Kayacan'ın o dönemde aynı zamanda Türün'ün muavini olduğunu anımsayalım. İkinci tür ifadelerde ise, Devrim şiddet eylemleri ağır basan ikrarlara yer veriliyordu.

Daha sonra cuntasal ifadelerin dava dosyasına konulmamış olduğunu görecektik ve bu durumdan tüm ilgilileri haberdar edecektik.

Ancak, ortamın uygun olduğu kanısına varılmış olacak ki, yeni bir atak yapılmış, iki savcı birden bir sanıktan 5 Ağustos 1972 tarihinde Gürler-Batur-Kayacan'ı suçlayan ifadeyi alıp dava dosyasına koyuyorlardı... Görünüşte bu ifade yasaldı...

Fakat Ankara semalarında, «Uçan General»in jetleri uçmuş ve de Org. Gürler, Gn. Kr. Bşk.'na oturmuştu. Her ne kadar Batur'u eleştiriyorsak da bu ihtilalci eylemine bir anlamda yaşamımızı borçlu idik.. Bir bakıma Batur kendisinin de bu suretle İşkence Köşkü'ne gelmesini önlemiş oluyordu...

Dava askıya alınmıştı. Çünkü Askeri Savcı ifadesiyle suçlanan Gürler Genelkurmay Başkanı, Batur Hava Kuvvetleri Komutanı, Kayacan Deniz Kuvvetleri Komutanı olmuşlardı. Türün ve ekibi bu kişileri bulundukları yerlerden uzaklaştırmanın stratejik planlarını yapmaya devam ediyorlardı. Doğal olarak bu koşullarda dava açılamazdı ve bizler içerde sorgu sualsiz yatmak zorunda idik.

Bomba davası soruşturması sürüyor, daha önce alınan sanıkların ikrarlarında boşluklar varsa yeni gözaltına alınmalarla davanın TCK'nın 146/1'e uyarlanmasına sağlanıyordu.

Bu arada Askeri Savcı Nevzat Çizmeci, bir atak daha yapıyor, 22.12.1972 tarih, sayı 1972/354 N.Ç. yazı ile içlerinde Gürler-Batur-Kayacan'ın da bulunduğu birçok general, subay, aydın, öğrenci hakkında soruşturma açılması isteminde bulunuyordu...

Köprü havaya uçurulacaktı, ama elverişli vasıtası daha önceki ifadelere katılmamıştı. Aradan 10 ay geçtikten sonra N.E. ve H.Y. alındı. Aralarında bir dinamit alışverişi senaryo-

su kurulmaya çalışıldı. Ancak sorgucular iki kişinin ifadesi arasında koordinasyon bağlamayı başaramamışlardı. İki partide 60'şar kilodan, 120 kilo dinamit bana geliyordu, köprü ayağını havaya uçurtmak için!..

Bir başka gün koğuştan V.M. ve N.Y. alınıp yeniden Zihni Paşa İşkence Köşkü'ne götürülüp sabotaj davası sanığı yaptılar. Daha sonra bu davada idamla yargılanan 22 kişi beraat etti.

Bu arada yurt dışına kaçan İ.S. Sabotaj Davası'nda sanık yapılmış, benim de bu dava içine alınmam için N.Y.'den gerekli ikrarlar alınmış, sonra vazgeçilmişti...

Günler günleri, olaylar olayları kovaladı ve nihayet Askeri Savcı Nevzat Çizmeci'nin gerçekten bir hukuk şaheseri olan 3 Nisan 1973 tarih ve sayı: 1973/5, Esas No: 1973/79, İddina No 1973/33 sayılı iddianamesini aldık.

Bu iddianamede 5 Haziran 1972 tarihinde Askeri Savcı Selahattin Fırat'la birlikte aldıkları ve Gürler-Batur-Kayacan'ı suçlayan ifade gözardı ediliyordu. Herhalde yüce adalet adına!..

Gürler, oyuna getirilerek Cumhurbaşkanlığı için makamını terkettiği dönemde yeni gözaltına alınmalar başlıyor ve yeniden suçlamaların hedefi yapılıyordu. Haziran 1973 ayında dava başladığında Gürler, makamını terketmiş ve Cumhurbaşkanı olamamış durumda iken, ek iddianame ile Çizmeci tarafından cunta başı olarak suçlanıyor, aynı iddianamede Batur ve Kayacan cunta üyeleri olarak gösteriliyorlardı...

Bir yıllık sorgu sualsiz yattığımız bu dönemde Avukatım Alp Kuran'a rica ediyorum. Sn. Gürler'i bu oyunlardan haberdar et diye. Nitekim 19 Eylül 1972 tarihinde bir mektup yazarak durumu anlatıyor.

Böylelikle Sn. Org. Gürler ilk kez tarafımızdan uyarılmış oluyordu, ama ne yazık ki gerçeklere kulaklarını tıkamayı yeğliyordu. Daha sonraki tarihlerde Numan Özdalga ve Batur ve belki başkaları da kendisini uyaracaktı. Ama boşunaydı...

Cezaevinden çıktıktan sonra Gürler'in uzun süre emir subaylığını yapmış olan, sınıf arkadaşım Ö.K.'ya rastladım. Onun dediğine göre her ismim geçtiğinde gözleri dolarmış. Nasıl oluyor anlamak olanaksız...

Bu mektupla da yetinmeksizin Sayın Kuran'dan Ankara'ya giderek durumu komutanlara şahsen anlatmasını rica ettim. Randevular alındı. Ancak, sudan bir nedenle Ankara'-

ya hareketinden önce gözaltına alındı ve Bomba Davası sanıkları arasına katıldı...

Duruşmalar birbirini izliyor ve ben tahliye isteminde bulunmama ilke kararı almış bulunuyordum. Nihayet, açıkladığım o MİT belgesi mahkemede okunduğunda söz alarak; devletin bu önemli örgütünün böylesine ağır suçladığı kişiler hakkında yeterli delilleri olması gerektiğini ve bu delillerin mahkemeye getirilmesini haklı olarak istedim. Ama kimseden ses seda çıkmadı. İşkence altında alınan gizli örgüt ifadelerinden daha iyi kanıt mı olurdu?

Askeri Savcı Nevzat Çizmeci gitmiş, yerine Süleyman Takkeci gelmişti. Bu anlayışla sanki hiç duruşma yapılmamış gibi, Çizmeci'nin iddianamesini daha da genişleterek yeni bir hukuk şaheseri (!) olan Esas Hakkındaki Mütalaasını (21.1.1975 tarih ve sayı: 1973/5 S.T., Esas: 1973/71) mahkemeye sundu.

Yayımladığımız bu şema savunmama ek olarak 1975 yılında mahkemeye verilmiş olup, tarafımdan hiçbir şey katılmaksızın Süleyman Takkeci'nin esas hakkındaki mütalaasını özetlemektedir.

Bu şemaya göre, bir cuntasal örgütlenme söz konusudur. Bu örgütlenme Ankara ve İstanbul Grup'ları olarak iki bölümden oluşmakta; Ankara Grubu'nda lider kadro, Gürler-Batur-Kayacan'dan oluşmakta ve bu gruba bağlı bir Askeri Grup ile her ikisiyle ilişkili Merkez Üst Gruptan oluşmakta ve bu grup içinde Kabibay Grubu, Mucip Ataklı Grubu, Cemal Madanoğlu Grubu, Ekrem Acuner grupları bulunmaktadır. Bunun dışında soyut bir suçlama söz konusudur. (Diğer Tabii Senatörleri ile devrim bilincine varmış profesörler, aydınlar, yazarlar diye...)

İstanbul Grubunda ise gene bir askeri grup bulunmakta ve bunun yanında 59 sanıktan oluşan Bomba Davası yer almakta ve aynı soyut suçlamaya bu bölümde de yer verilmektedir.

Bir aysberg, ama ters yüz edilmiş...

Aysberg'in su yüzünde Bomba Davası sanıkları, su altında ya da soruşturma dışı bırakılmış binlerce kişi... Bir anlamda Türk Silahlı Kuvvetleri...

Peki cunta başı olarak suçlanan Sn. Gürler ile Sn. Batur, İç Hizmet Yasası'nın 35'inci maddesine dayanarak muhtıra vermediler mi? Öyleyse nasıl suçlanılıyor? Bu mantık egemen olursa, bu maddeye sığınanların hali dumandı!..

Bu dava ile sağ bir cunta, devletin bütün güçlerini yasa dışı kullanarak, T.S.K.'nın büyük bir bölümünü temizleyip iktidara egemen olma kavgasını vermeye çalışmıştır.

Esas hakkındaki mütalaaya göre, örgüt içinde Bomba Davası sanıklarından daha üst düzeyde bulunan kişiler soruşturma dışı bırakılmışlardır. Bu kadarı ile yetinilmeksizin, bu kişilerin bir kısmı hem de kamu tanığı olarak karşımıza çıkarılmışlardır.

Hiçbir kanıta dayanmaksızın bizi Ön Anayasa Çalışması yapmakla suçlayanlan, Ön Anayasa Taslağı yapanları karşımıza tanık olarak getirebilmişlerdir.

Günümüzde yapılan yayınlar bu iddiaya daha da açıklık getirdiğine göre hiçbir somut kanıt bulunmadan böyle bir suçla bizi suçlamak hangi hukuk kuralına uygun düşer bilemiyoruz...

Bazı subaylarla Cuntasal toplantılar yaptığımız iddia edilmektedir. Bunlardan bir kısmı şemada gösterilmektedir. Eğer bu iddia doğru ise, bu kişiler gerek Askeri Ceza Kanunu ve gerekse Türk Ceza Kanunu'na göre suçludurlar. Oysa bir kısmı tanık yapılmış, bir kısmına ise hiç dokunulmamıştır.

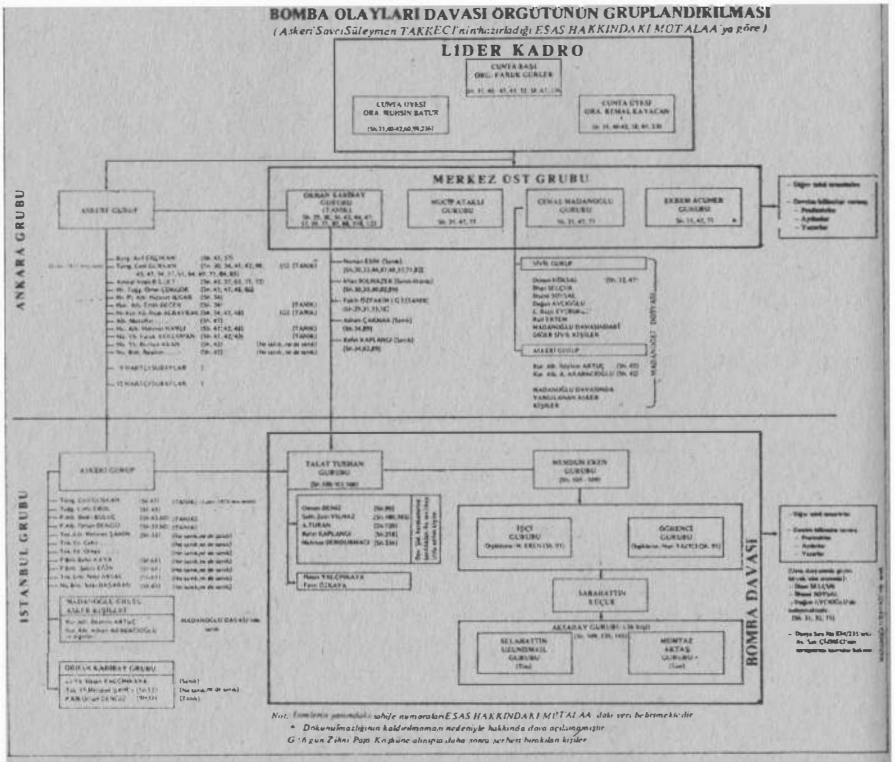
Yargılamada askerlere ayrıcalık tanıyan bu anlayışı hukuken açıklamak mümkün değildir...

Bu davadaki adaletsizlikler sayılmakla bitmez....

Bomba Davası'nı açanların amacı açıktı. Devrimci şiddet eylemleriyle bizim aramızda ilişki kurmak ve bizleri İstanbul ve Ankara askeri grupları ile Ankara Merkez Üst Grubu'nda Orhan Kabibay Grubu ile ilişkili gösterip, tüm bu grupları lider kadroya bağlamak suretiyle bir imaj yaratmak ve tüm bu tür eylemlerin, bu muhayyel Cunta'ya iktidar yolunu açmak için yapıldığı izlenimini vermekti. Dava dosyası tümü ile incelenirse bu espri kolaylıkla kavranılabilir. Böyle bir senaryo bizi değil, T.S.K.'nı hedef alıyordu kuşkusuz.. Bu nedenle 5 bin sayfaya yakın bir savunma ile iddiaları teker teker çürüttüm. Karar aşamasına geldik. Fakat mahkeme heyeti değişmişti.

Karar veren yeni heyet, savunmaya bir kelimeyle yer vermeksizin, Af Kanunu'na sığınarak davayı düşürmeyi yeğlemiştir.

Ancak, gerekçeli hükmün bizleri aklayan, tümünü boşa çıkaran bölümleri de bulunmaktadır. (1'inci Ordu Komutanlığı nezdindeki 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nin 5

Aralık 1975 gün ve Kayıt No: 1975/224, Esas No: 1975/4 ve Karar No: 1975/6)

— Emniyet ifadeleri geçerli sayılmıştır. (s: 5)

— Ön Anayasa Taslağı'nın T.S.K. bünyesi içinde kuvvet komutanlarının bilgisi altında yapıldığını Hak. Jan. Tanık em. Kur. Alb. İlyas Albayrak ile E. Hk. Alb. Emin Değer'in tanıklıklarına yer verilmiştir. (s: 29 ve s: 31)'de ise: «...Hv. Kur. Alb. İlyas Albayrak'ın ifadelerinden örgütün askeri kanadı içerisinde orduca askeri bir müdahale yapıldığı takdirde uygulanacak hükümleri ihtiva eden bir anayasa taslağının hazırlandığı ve hatta bütün umdelerinin hukukçu kişiler ile de konuşulduğunu, ayrıca hazırlanan bu taslağın bir komisyonda müzakere edildiği kesinlikle ortaya çıkmıştır» hükmüne yer verilmiştir.

— Boğaz Köprüsü'nü havaya uçurtmak için iki partide 60'ar kiloluk N.E. ve H.Y. arasındaki dinamit akışının gerçek dışı olduğu kabul edilmiştir. (s: 49)

— «Sanıkların Marksist-Leninist bir çizgide olduklarının ve bu gaye ile bir araya geldiklerinin kabulü imkânsız görülmüştür.» (s: 58)

— 84 sanıklı davadaki soygun olayında beraat eden iki sanık yanında yukarda açıklanan tertip içine dahil edilmek istenilmem, «1 Nolu As. Mahkeme'de karara bağlandığı ve R.K. ile İ.S.'nin beraat ettikleri ve bu kararın As. Yargıtay'ca da tasdik edilerek kesinleştiği» belirtildikten sonra beraat eden bir kişinin yeniden yargılanmak istenilmesinin ve araya yeni sanık katılma çabasının «kesin hüküm fikrine aykırı görüldüğü» hükme bağlanmıştır. (s: 56-57)

— «Şu hale göre sanıkların suç ve vasıflarını tayin ve tespit ederken cuntasal faaliyet içerisinde bulunan sanıklar ile şehrin muhtelif yerlerinde patlamalar yapan sanıkların ayrı ayrı mütalaa edilmeleri zaruri görülmektedir. Zira cuntasal faaliyet içerisinde oldukları iddia olunan sanıkların aldıkları karar gereğince bu patlama olayını diğer sanıklara yaptırdıkları iddiası sübuta ermemekte, dosya içerisinde mücerret bir iddia olarak kalmaktadır.» (s: 59-60)

— «Hükmün ilk kısmında durumları ele alınan ve cuntasal bir faaliyet içerisinde oldukları belirtilen sanıkların cebri bir eylemlerinin tespit edilmediği ve ayrıca bomba patlatan kişiler ile temasta bulunmadıkları, en önemlisi onlara bu konuda emir ve direktif vermedikleri, azmettirilmedikleri, bunları gösterir dosyada yeterli ve mukavi delilin bulunmadığı.» (s: 61-62)

Sıfıra sıfır elde var sıfır! Ama beraat yok. Affı isteseniz de istemeseniz de ona sığınmaya mecbursunuz.

Böylelikle gerekçeli hükümde iddianame ve esas hakkındaki mütalaa ile Askeri Savcıların savları bütünüyle boşa alınmasına karşın TCK. 146/1'e göre açılmış ve devam etmiş dava TCK. 171'e alınmış ve af kapsamı içine sokulmuştur.

— Ancak, s: 63'de, «Sanıkların hangilerinin bu ittifak içerisinde oldukları, hangilerinin olmadıkları veya bu ittifakın kendiliğinden ortadan kalkıp kalkmadığı hususlarının hükümde tartışılmasına, bu durumda sanıklar hakkında açılan davanın af kanunu nedeniyle ortadan kaldırılması gerekeceğinden üzerinde durulmamış ve hüküm de tartışma konusu ya-

pılmamıştır» hükmü, gerçekte hükümsüzlüğün itirafı olarak görünmektedir.

— Ayrıca s: 63'de Boğaz Köprüsü suçlamasının ortaya konulmuş böyle bir eylemin bulunmayışı karşısında... «sübuta ermediği» hükmüne yer verilmiş ve dava düşürülmüştür.

Bu karar müdafilerimiz Av. M. Hidayet Ilgar ve Av. İ. Nebi Barlas tarafından 26 Ocak 1976 ve 30 Ocak 1976 tarihli dilekçelerle temyiz edilmiş, bugüne kadar sonucu öğrenilememiştir.

Bize gelince; temyizi bir anlamda lehimize sonuç almak için değil de, gerektiğinde aleyhimize sonucu da göze alarak davanın TCK. 146/1 (idam) açıldığını ve devam ettiğini, o halde kararın bu maddeye göre verilmesi gerektiğini iddia ediyorduk. Yani «Beni ya idam ettireceksiniz ya da beraat ettireceksiniz» diyordum. Af Yasası'na göre idam, müebbete dönüştürülüyor. O halde ya müebbet hapis olacağım ya da beraat ettirileceğim.

Çünkü, gerekçeli hükme göre sadece cuntasal faaliyet içerisinde bulunduğum hükmü kalmaktadır. Oysa, gerek benim beyanlarım ve gerekse bugünlerde yayımlanan anılar 1970 yılından sonra Ankara Grubu'nun sivil kişileri dışlamak ilkesini benimsediklerini göstermektedir. Bu durumda yasal olarak benim suçlanmam olanaksızdır TCK 17'e göre...

Peki neyin kavgasını, niçin vermek istiyorum?

Soruna hiçbir zaman kişisel açıdan bakmaksızın duruşmanın her aşamasında boynumu ipe uzatıcı bir tavır aldım. Ancak, şemada görüldüğü gibi suçlama T.S.K.'yı tümüyle ilgilendirmektedir. İçerisinden çıktığım bu kutsal ocağa daima büyük bir saygı duymuşumdur. Ocağıma ve en büyük makamları işgal eden komutanlara karşı böylesine bir tertip düzenleyenlerin maskesinin düşürülmesi gerektiğine inandığım için bu davada olağanüstü bir çaba içerisine girdim.

Bu durumda, ya Savcı Süleyman Takkeci'nin suçladığı Gürler-Batur-Kayacan suçludur; ya da onlar hakkında devletin tüm yasal kuruluşlarını alet eden Türün ve ekibi...

Kanımıza göre bu ikinci grubun yargı önüne getirilmesi halinde işkenceciler, işkencesever general, soruşturma komisyonu başkanı, sıkıyönetim komutanı ve onu yüreklendirerek yönlendirenler, yetkilerini kötüye kullanarak anayasal düzeni yıkmayı istemek suretiyle TCK. 146/1'in faili durumuna düşmüşlerdir. Bu madde af kapsamı dışındadır.

— Bu hesap sorulmadan Türkiye'de demokrasinin sağlıklı yaşatılması olanaksızdır.

— Zamanın İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Türün, belgelerle açıkladığım gibi yetkilerini kötüye kullanarak, T.S.K., Özel Savaş Grubu, MİT, Emniyet Örgütü üzerine gölge düşürmüş, işkence evleri kurarak gerçek dışı ikrarlarla savcılarına davalar açtırmış ve başkasına boyun eğmeyen mahkemeyi lağvederek adaleti emellerine alet etmek istemiştir.

Türün ve onu yönlendirenlerden bu hesap sorulup, sorumlular saptanılıp adalet önüne getirilerek, gerçekler aydınlatılırsa, anılan örgütler her türlü kuşkudan arındırılmış olacağı kanısını koruyarak, tüm demokratik kuruluşları yasal olan bu kavgaya çağırıyorum.

Emekli Kurmay Yarbay
Talat TURHAN

EMEKLİ KURMAY YARBAY TALAT TURHAN'IN AÇIKLAMALARINA YANITIM

(23 Kasım 1985 günkü CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmıştır.)

12 Mart döneminin en ağır ve haksız suçlamalarına, darbelerine hedef olmuş, fakat bütün bu darbe ve suçlamalar karşısında, çoğu kişilerde gözlenen çözülme, yıkılma ve tükenme yerine, anıtlaşan bir şahsiyet (kişilik) örneği vermiş olan Sayın Talat Turhan, ender rastlanır bir açıksözlülükle ve «Sezar'ın hakkını Sezar'a, Allah'ın hakkını Allah'a vererek», 12 Mart öncesinde ilginç olaylara sahne olmuş 1961 dönemine ve «Üç Dönemin Perde Arkası - Anılar ve Görüşler» adlı yapıtta ileri sürülen bazı iddiaları çürüten gerçeklere ışık serpen görüşlerini, kendine özgü yüreklilikle ve açıklıkla ortaya koymuş bulunuyor.

İlk tanıdığım günden beri kendisine karşı beslediğim takdir hislerim, 12 Mart duruşmalarında sergilediği sarsılmaz inancı ile daha da pekleşmiştir.

Toplumların, Talat Turhan gibi yiğit, bel bağlanır, dava adamı evlatlara ne kadar gereksinimi olduğunu bir kez daha anladım. Her türlü hücum karşısında, onurlu ve vakur kalmanın en müstesna örneğini vermiş olan ve verdiği mücadelelerde «gerçek»ten «mertlik»ten sapmayan, ödün vermemiş bir Kemalist olan bu dostuma yürekten teşekkür ediyorum.

EMEKLİ AMİRAL VEDİİ BİLGET'İN AÇIKLAMASI

(17 Kasım 1985 günkü CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmıştır.)

Burjuva ön yargılarına ve «mutlak militarizm»in baskısına saplanıp kalan Sayın emekli Orgeneral Batur'un 12 Marta değgin tutumsal özelliklerini ele alarak ulaşılacak bir çözümlemenin ilk dayanağı, kamuoyunda 16 Mart'da emekli edilenlerin özellikle Sayın emekli General Gürkan'ın üzerine kuşku bulutlarını oluşturma çabasıdır.

Bir sıkıntı ve öfkeyi de aşarak elinde 12 Mart'ın sopasını sallaya sallaya Sayın emekli General Gürkan'ın bir aydın asker onuruna ve namusuna yaraşır biçimdeki açıklamalarına saldırarak yanıtlayan Sayın emekli General Batur'un o günlerin telaşlı davranışlarındaki aksaklık, bu yanıtında da göze çarpan biçimde yansımış görünüyor.

«Kimi önderler» bir iş başına geçerken, ilerici bir oluşuma ön ayak olurken sağlamdır. İş sarpa sarınca, bırakıp kaçarlar. Ve hiç vakit geçirmeden, oluşan durumu tersine döndüren bu asli failler ellerinde kalan son silahı inkar ve kara çalma silahını kullanırlar.

Sayın Batur'un günümüze dek 12 Mart'la ilgili açıklamalarına yanıt vermekten özenle kaçındım. Ancak, Sayın emekli General Gürkan'a Cumhuriyet'te verdiği yanıtı okuyunca kararımı değiştirdim. 12 Mart darbesine önderlik eden sermaye sınıfının anlayışına uygun bir yol izleyen açıklamaları, ben bu darbenin çatlaklarına giden karşı yolu yeğ tutarak yanıtlayacağım.

Önce şunu vurgulamak gerek. Evet görüş ayrılıklarımız vardı ve bu olağandı. Çünkü siz darbecilerin tarafında yer almıştınız. Dayattığınız darbeye arkanızı dönerek 'ben bir sosyal demokratım' derseniz, ben bir demokratım diyen «Barientos»a koşut bir «soyut»a dönüşürsünüz. Yanıtınızda düştüğünüz soyutluk da bunu irdelemektedir.

Öyle kaba hatlı değil, çok incelikli bir konu da işkencenin olağan günlük olaylar arasında yer aldığı 12 Mart döneminde bir darbecinin çıkıp da benim gücüm bunu önlemeye bu kadar yetti, derse, darbeciliğine hele hele darbe-işkence ilişkisine ters düşmez mi?

Sayın emekli General Gürkan'ın açıklamalarındaki çağdaş boyutu gözeten açıklamalarını soyuta çekme gayretiniz, yine o süreçte toplumsal gerilimle politik olan arasındaki sürekli çelişki ve bunalımın diyalektiğini görmenizi engellemiştir. Aynı hatayı benim yanıtımda yinelememenizi dilerim.

Sayın Batur, insan kendini seçerken, çevresini de seçer. Çünkü şunu ya da bunu seçmek demek, seçtiğimizin değerini bilmek, onamak demektir. Hiçbir zaman kötüyü seçmeyiz. Seçtiğimiz hep iyidir. Herkes için iyi olmayan bizim için de iyi olamaz. Ayrıca biz tasarladığımız biçimde varlığımızı sürdürmek isteyince, bu tasarı herkes için ve bütün çağ için geçerlik kazanmalıdır.

Bizler ve bizler gibi niceleriyle çizgideş görünmeye çabalayarak yıllar boyunca süren yorucu çalışmalarımızın ürününü, yerli teorisyenlere özgü taktiklerle gerçekleştirdiniz. Ancak, bu felaket başarınızı, bizler için «onlar 9 Mart'ta müdahale edelim dediler, biz müdahale edilmeyecektir dedik»e bağlarsanız, o zaman bu suçlamayı meydana getiren bulanık izlenimleri kamuoyunda daha da yoğunlaştırırsınız.

Ben bugüne dek askerleri politikacılardan daha açık sözlü olarak tanıdım. Ne var ki, yanıt ve anılarınızdaki açıklamalarınızı okuyunca bu yargımı geri aldım.

İyi güzel de, 9 Mart'ta müdahale isteyenlerin akılları daha evvel neredeymiş? Bula bula 9 Mart'ı mı seçmişler? 9 Mart'a mı çekilmişler? Peki, müdahale isteğini ikide bir yinelediğiniz bu subayları, ipe sapa gelmez bir disiplinsizlik bahanesiyle emekli ettireceğinize, adalete teslim ederek yasal gerekleri yerine getiremez miydiniz? Cevabını ben vereyim. Siz asli failsiniz, ucu sizlere dokunmasa bal gibi ellerimize kelepçeleri taktırırdınız. O süreçte ipliklerinizi teker teker pazara çıkaracağımızdan çekinerek bizleri emekli yapmakla yetindiniz.

Kaldı ki, 9 Mart iddia ettiğiniz gibi bir müdahale, bir darbe zorlaması mıdır? Yoksa, emperyalizme Anadolu'dan tekrar uzanacak namluları sindirme ve söndürme doğrultusunda

kızıştırılıp oluşturulan ve bu ülke halkının başına Amerikan külahı olarak geçirilen 12 Mart muhtırası mı bütün sonuçları ile birlikte gerçek anlamda bir darbedir?

«Yumruğu kuvvetli olanın, Atatürkçülük anlayışı» ile ve ülkemize sınır tanımayan bir zorbalık, kanunsuzluk rejimi getiren «muhtıraların» görkemli imzacısı vicdanını zorlayarak, hafızasını yoklayarak konuşursa, bizler de «ehven-i şer» dönemlerine karşı, «karşıdevrimci»lere karşı eski defterleri açmak zorunda kalmazdık.

Devrim sahnesinde yıllarca oynadığınız ortaklaşa dram, her dönemde seyirci bulmuştur. Ama biz o seyircilerden değiliz. Bizleri bize yakışmayacak biçimde bireysel suçlamalara itmeyin. Tahammülü korkaklık sayanların arasına girmeyin. Olayların bireysel yönünü kurcalamak bizlere yakışmaz. Ama bizleri zorluyorsunuz ve benim emekli maaşımdan başka kaybedecek hiçbir şeyim yoktur.

Şimdi, her babayiğidin kıvıramayacağı bir atılımla soluğu 12 Mart'ta alan komutanların «İşte bizim yerimiz burasıdır» dedikleri yere bir kez de beraberce göz atmakta yarar görüyorum.

Sayın Batur, altı çizilmeye değer gerçek şudur: Çağdaş burjuvazinin Türkiye'de kurduğu içe ve dışa dönük fesat mekanizmasının işlevindeki, her türlü zorlamalar aydınlığa çıkarılmadan, 12 Mart olayından söz etmek olanaksızdır. Burjuvazi, Türkiye gibi çağının gerisinde bıraktırılmış ülkelerde, kapitalizmden tekelciliğe doğru sıçramalar yaparken, birtakım tutkulara saplanır. Devlet bürokrasisini bütünüyle kendine bağlamak, emekçi sınıfların demokrasi mücadelesini engellemek, tüm ulusal güç ve kaynakları yalnızca kendi yararına araç edinmek, bu tutkuların önde gelenleridir. Türk tekelci burjuvazisi de, bu yöntemlerden payına düşeni gerçekleştirmede sakınca görmedi. «Yahya Han Formülü» yeşil ışık yakmıştı bir kez. Artık yol almak kolaydı. Yöntem, iç savaş tehdidiydi.

Küçük burjuvazinin baskı grupları emekçi sınıfları ile çatıştırılacak, bu arada ordunun da demokrasiye inanmışlığı kırılacaktı. Dıştan körüklenen, içten pekiştirilen ekonomik kriz, birdenbire siyasi krize dönüştürülecekti. İşte bunlar gerçekleşirse, demokrasi kilitlenecek ve kökeni devrime dayalı cumhuriyet ordumuz da bu kargaşanın ortasına itilecekti. Yöntem, uygulamaya döküldü.

Yabancı sermaye ile içli dışlı olmuş yerli sermaye çevresi, arasına fesat soktukları gençlik eylemleriyle, «Türkiye'nin, anarşik olayların kazanında kaynayan, her gün asayiş tellerinin biraz daha gerildiği, her vatandaşın sinirinin yıprandığı, demokrasinin temellerinin gümbür gümbür sarsıldığı» bir ortama girdiğinden yakınır oldular. Demokrasiyi yok etmek isteyen bu çevreler, demokrasiyi savunma maskesi ardına sinerek, geniş halk yığınlarına korku aşıladılar. Evrensel sermaye kutbunun sözcüsü bazı basın organları da, yel ekip fırtına biçerek, 12 Mart'a neden oluşturmak için tüm kurumlarını seferber ettiler. Emekçi sınıflarını sindirmeyi amaçlamış gözü dönük burjuvazi, garip bir rastlantı olarak (!) bu ortamın oluşturulması için, CIA'nın tüm halkçı hükümetlere karşı eyleme geçtiği bir dönemi seçti. Tekelci sermaye çevreleri, kendilerinin yaratıp yine kendilerinin kışkırttıkları anarşik eylemlerle, orduyu bir iç savaş tehdidine çözüm getirmeye zorluyordu. Ancak, bilirkişilerle saptanması koşulunu saklı tutarak demokrasiyle olan bağlılıklarını, ülkenin bir iç savaşa sürüklenmesine tanık olmamak pahasına koparan komutanlar, 12 Mart muhtırasını imzalayıp, tekelci burjuvazinin tuzağına düştüler. Gerçekten böyle bir tehdit olmadığını, suni bir ortam yaratıldığını anlayamamanın bulutları ardına sürüklenirken, gerçekleri görmeye çabalayan bir kesiti de (yani suçladığınız bizler) ordudan uzaklaştırmaya zorlandılar. Artık tekelci sermaye, perde ardı oyunlarıyla, amacına ulaşmıştı. Mekanik disiplin dönemleri, burjuvazinin her kesitinin lehine gelişmeye şartlandırılmıştı. İşte, 12 Mart olayını oluşturan başat gerçek budur. Konuşmalarınız bu gerçeği yok etmek anlayışına somut bir örnek olmaktadır. Sizin halkoyuna sözde gerçek diye sunduğunuz gibi, 12 Mart olayı, yineleye yineleye söylüyorum, ne dört beş general-amiralin iktidar hırsı, ne de yedi sekiz albayın vatanı kurtarma kuruntu ve kaprisi uğrunda oluşmuştur. Öylesine uzak bir geriye uzantısı ve öylesine bir somutlukla kaynaşmışlığı olan bu olay, ülkemizin ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişme yolundaki adımlarının, emekçi sınıflar aleyhine körletilmesi uğrunda, yabancı benzerleriyle amaç ortaklığı edinmiş tekelci burjuvazinin fesatlığı sonucunda oluşmuştur.

Toplumumuzu uzun süreçlerde etkileyen ve sarsıntısının izleri, belirli ölçülerde bugün bile var olan bu olayın, Türkiye'nin içinde bulunduğu şu çok ilginç dönemde, gerçekleri

yok ederek ortaya atılmasının nedeni, kuşku verici bir anlama bürünmektedir. Belki de birtakım çevreler, yeniden bir özenilebilir, yapılabilir gerekçesi aramaktadırlar.

Halkoyumuzun düşünce ve yorumlama özgürlüğünü, karmakarışık bir söz kalabalığında savuşturmayı gözeten anılarınız ve yanıtınızdaki açıklamalarınız, ordumuzu da bireycil tutku ve kişisel görüşler kompleksinde ele almaktadır. Derme çatma bilgilerle süslenmiş bu kanıyı, kimler aşılamıştır size Sayın Batur? Atatürk devrimlerinin, her güçlük karşısında, gerçek koruyucu ve savunucusu olan, duyarlı bir birlik içinde bütünleşmiş silahlı kuvvetlerimizin eski bir üyesi olarak, yaratmak istediği etki ve amacını hiç de aydınlık bulmadığım anılarınızın ve açıklamalarınızın gerçekleri saklama anlayışını, halkoyumuz ve devrim tarihimiz önünde açıkça kınarım.

12 Mart öncesinde Sayın Batur'un adını devrim ilahı diye «söylence»leştiren kimi havacılar her Allah'ın günü makam odamı doldurup devrim söylevleri çekerlerdi.

Bu cesareti kimden alıyorlardı? Evet kimden? Günümüze kadar seslerini çıkarmayan bu arkadaşlara sesleniyorum.

Devlet Başkanımızın eleştirildiği ülkemizde, demokrasi var deniyor. O halde neden susuyorsunuz? Sayın General Çokgör, Sayın Kurmay Albay Albayrak, Sayın Kurmay Albay Abraz ve diğerleri, konuşsanıza.

Anılara ve yanıta yanıt versenize, niçin susmak?

EMEKLİ AMİRAL VEDİİ BİLGET'İN AÇIKLAMALARINA YANITIM

(23 Kasım 1985 günkü CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmıştır.)

Anadolumuzun o anlamlı ve gerçekçi deyimi ile «mangal yürekli» eski bir asker olarak konuşmuş aziz dostum emekli Amiral Vedii Bilget.

Memleket sorunlarını, ilericiliği ve devrimciliği, yüzeyde değil, temelde gören, özümseyen ve yorumlayan aydın bir kafanın yiğit yürekle birleştiği bir kişilik anıtı olarak tanıdım ve tanıyorum kendisini.

Onunla dost olmak, dost kalmak, yaşama değer vermem için sanırım yeter bir neden.

Açıklaması, sayfalara sığmayacak ölçüde anlam derinliği kazandırmıştır naçiz yazıma.

Toplumu için onur nedeni olan bu eski şövalye askere teşekkür etmekten ve «Bahtın açık olsun aziz dostum» demekten başka ne yapabilirim?

EMEKLİ ASKERİ HAKİM ALBAY - AVUKAT EMİN DEĞER'İN AÇIKLAMASI

(18 ve 19 Kasım 1985 tarihli CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmıştır.)

Değerli yazar Oktay Akbal, bir yazısında, «gerçeklerin uzun süre ve hele tarihten hiç saklanamayacağını, bir gün ortaya çıkacağını, bugün söylenemeyen sözlerin bir gün söylenebileceğini» belirtiyordu. 12 Mart ve bu olayın ardındaki gerçekler birer birer ortaya çıkmaya başladı. Olayın baş rolündeki sorumlunun anıları ile çarpıtmaya çabaladığı gerçeklerin, yine olayın önde gelenlerinden Sayın Gürkan'ın anıları ile aydınlandığını görüyoruz. Sayın Gürkan gerçekten tuttuğu ışık ile olayların ardında yatan gerçekleri aydınlatmış bulunuyor. Sayın emekli Orgeneral Batur'un da bu gerçeklerden rahatsız olduğu ve işi polemiğe dökerek geçmişteki oyunlarının yarattığı olumsuzluğu örtmeye çalıştığı görülüyor.

12 Mart ile noktalanan ve tasfiye edilen Silahlı Kuvvetler içindeki «devrimci çaba»nın içinde bulunduğumuzu daha önce 1976 Mart ayında Milliyet Gazetesi'nde Sayın Orhan Tokatlı'nın hazırladığı bir dizide açıklamıştık. Bu açıklamamızda, 12 Mart öncesi Silahlı Kuvvetler içinde komutanların bilgisi ve zaman zaman yönlendirmeleri ile yapılan çalışmaların, sonuçlarına bakarak, aslında bir devrimci eyleme izin verme amacı taşımadığını, gerçek amacın «DİCKSON RAPORU» doğrultusunda bir tasfiye olduğunu (1) belirtmiştik. Zamanın Ha-

---

(1) DİCKSON raporunda dikkati çeken üç önemli ana amaç vardır.

Bunlardan biri raporda şu sözlerle anlatılır :

«Bu sebeple herkes müttefiktir ki; bu tehlike muhalefetin tedrici şekilde parçalanmasını ve bütün arzulanmayan sonuçlarıyla birlikte sol ve sol eğilimlerin benzeri bir birlik ya-

va Kuvvetleri Komutanı Sayın Batur'un Milli Güvenlik Kurulu'na sunduğu iki raporun (2) sonuçlarına bakarak, böyle değerlendirmiştik. Bu görüşlerimizi daha sonra, CIA-KONTRGERİLLA VE TÜRKİYE- adlı yapıtımızda belgeleri ile açıkladık. Bu açıklamalarımızda sadece Sayın Batur'un durumunu eleştirdik. Konuyu daha çok kişilerden soyutlanarak, genel planda tuttuk. Yazılarımızda, anılarında gerçekleri çarpıtarak birçok kişiyi suçlayan Sayın Batur'un en yakın arka-

---

ratmasını önlemek üzere boğulmasını tahrik eder ve hatta bizi buna zorlar.»

İkinci amaç şöyle açıklanır :

«Diğer taraftan çok müessir, tarafsızlaştırma çabalarının daha başarıyla uygulanmasının müşterek gayretlerle sağlanması gerekli görülmektedir... Rejime sadık olmayan devlet memurları ve subaylardan en tehlikelileri bir program dahilinde tasfiye edilmek üzere tespit edilmektedir.»

Ve üçüncü amaç :

«27 Mayıs'ın getirdiği Anayasa'nın bazı maddeleri, tabii senatörlük müessesesi ve benzeri diğer problemler gibi kanuni sistemin bazı hukuki aykırılıklarının düzeltilmesi usul ve imkanları da rejimin gelecekteki emniyetini garanti edecek bir tedbir olarak düşünülmektedir (CIA KONTRGERİLLA VE TÜRKİYE, S: 8)

(2) Org. Batur'un ilk muhtırası ya da raporu, Türk basınında çok geç yer aldı. Fakat International Herald Tribune'de haberin verilişi ve rapora verilen anlam çok ilginçtir.

Gazeteye göre, Org. Batur, bu raporuyla yetkilileri şöyle uyarır :

«Subaylar arasında sol fikirler yayılıyor; temel ekonomik ve toplumsal reformlar derhal yapılmalı, sol akım önlenmelidir.»

Bu raporun okunduğu Milli Güvenlik Kurulu toplantısında, ayrıca, «subaylar arasında solcu ve reformcu düşüncelerin hızla yayıldığına» ilişkin MİT raporu da okunur.

İnsan, ister istemez irkiliyor ve Mr. Robert M. Fresco'nun, Nation dergisindeki «Türk Ordusu solcudur» tanısı ile bu sözler arasındaki benzerliği ve rapor sahibinin, Şubat 1971'de, ABD Hava K. K. General Ryon ile yaptığı gizli görüşmeyi nasıl değerlendireceğini bilemiyor!...

12 Mart sonrası, Silahlı Kuvvetler'deki kıyımın temelin-

daşlarını «solcu» olarak tasfiye ettiğini, açılacak bir davanın Danıştay'da kazanılma olasılığını önleme amacı ile «Askeri Yüksek İdare Mahkemesi»nin kurulmasına önayak olduğunu (3), Politika gazetesindeki açıklamalarına dayanarak belgelemiştik. Yine Sayın Batur'un 1971 Şubat ayında ABD Hava

---

de, öyle sanıyoruz ki, bu raporların getirdiği etkiler de yatmaktadır. Silahlı Kuvvetler'de Kemalist eyleme gönül vermiş, kendilerini çağdaş bilime göre yetiştiren subay ve astsubaylar, 12 Mart sonrası «Marksist-Leninist» örgüt kurma suçlaması ile tutuklanmışlar ya da «yasa dışı görüşü benimsedikleri» savı ile kıyılmışlardır.

Sıkıyönetim mahkemelerinde, tutuklu olarak yargılanan subaylar ve astsubaylar «gizli örgüt kurmak» ya da «anayasayı tebdil, tağyir ve ilga etmek» suçlarından hüküm giymişlerse de, Askeri Yargıtay bu kararları bozmuş, kontr-gerilla sorgusunda, işkenceler altında suçu kabul edenler bile bu ağır suçlamadan beraat etmişlerdir.

Bu sonuç, suçlamaların dayanaksız ve sorgulamaların yasa dışı olduğunu gösterir. Ayrıca, bu subaylar, ceza davaları sonuçlarından «Yasa dışı görüşü benimsedikleri» savıyla emekliye çıkarılmışlar, acımasızca kıyıma uğramışlardır.

«Yasa dışı görüşü benimsedikleri» savıyla emekliye çıkarılan statüden atılan subay ve astsubalar hakkındaki işlemin iptali için açılan davaların, Danıştay'da idare aleyhine sonuçlanmasını önlemek için, yeni bir idare mahkemesi, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur.

Silahlı Kuvvetler Subay ve Astsubay Sicil Yönetmeliklerine, 12 Mart döneminde, içlerinde Em. Orgeneral Batur'un da bulunduğu muhtıracı komutanların emriyle eklenen hüküm, acımasız bir kıyım aracı olmuştur.

Bugün de yürürlükte olan bu hüküm, hukuka, hukuk devleti ilkelerine aykırıdır. 12 Mart Hukuku'nun bu kıyım hükmü, açılan davalarda, hukuka aykırılığına karşın iptal ettirilememiştir.

(3) Em. Orgeneral Batur, Politika Gazetesi'ndeki açıklamalarında şöyle der :

«Silahlı Kuvvetlerin tasarruflarını Danıştay iptal ediyor. Hizmeti yürütebilmek için, yanlış olduğunu bile bile, Askeri Yüksek İdare Mahkemesini kurduk.» (Politika, 1-5 Mart - 1976)

Kuvvetleri Komutanı General Ryan'la yaptığı gizli görüşmeye karşı tepki göstermesini de anlayamadım. Çünkü bu konuyu ilk kez 1974 yılında Yeni Dönem dergisinde açıklamıştık. Daha sonra 1976 yılındaki açıklamalarımızda yer aldı ve beş basım yapan kitabımızda da yazılmıştı (4).

Sayın emekli General Celil Gürkan'ı tanıyan herkes, anılarının, «güvenilir, inançlı, bilgili ve objektif bir değerlendirme» niteliği taşıdığını bilmektedir. İçinde bulunduğum olaylarla ilgili açıklamalarımda geçen zamanın verdiği unutma dışında gerçeğe aykırı yön bulunmadığını gördüm. Böylece açıklamaların tarihçiye verilecek gerçek belgeler olduğu inancındayım. Sayın Batur'un duyduğu huzursuzlukta da kendi açısından haklı olduğuna inanıyorum. Çünkü çarpıttığı gerçekler ortaya çıkmış ve oyun aydınlanmıştı.

Bu açıklamamı tarihçiye belge olacak konuların aydınlığa çıkarılması görevini yerine getirme amacı ile yapıyorum.

Hemen belirtmeliyim ki, Silahlı Kuvvetlerde 12 Mart öncesi «devrimci çabalarımızın» amacı Sayın Gürkan'ın belirttiği gibi, «Türk devrimine 27 Mayıs ile verilen ivme doğrultusunda yeni bir hız kazandırmak ve Kemalizmin tam bağımsızlık ilkesini devletin temel ilkesi yapmaktı.» Bu amaç, eyleme katılan arkadaşlarımızla anlaştığımız ana ilke idi. Emek-

---

(4) Em. Orgeneral Batur, yaptığı bir açıklamada, ima yollu da olsa, 9 Mart'ta bir kanadın hazırladığı darbe girişimini önlediklerini ve 12 Mart Muhtırasının bu amaçla verildiğini söylemektedir. Bu sözlerinin başında da «Biz, 1969 yılından bu yana, Silahlı Kuvvetlerde kalan bazı insanlar, bu arada Faruk Paşa, ben, Kayacan, gibi isimler, bizim tutumumuzdan doğan tesirle, tabii lider olarak kabul edilmişiz Silahlı Kuvvetlerde. Bunu inkar edemeyiz» demektedir.

Em. Orgeneral, bu liderliğin «kendi istekleri dışında» oluştuğunu da söylüyor. Ancak bu bölümün, açıklamanın tümüyle çelişkisi gözden kaçmamaktadır.

Bu gerçeği açıkladığı için, tarih teşekkür edecektir kendisine. Ancak Sayın emekli Orgenerale sorulsa, «Doğal dediğiniz bu liderliği neden kabul ettiniz? Alt kademelerde oluştuğunu söylediğiniz CUNTA eğer var idi ise, siz kuvvet komutanı olmadan, sizler alt kademelerde bulunduğunuz sırada yok mu idi? Ve acaba sizler lider olarak, eğer bir eylemi önlemiş iseniz, astlarınız sizi dinlemişler, - eski bir deyimle -

li Orgeneral Batur'un 1976 yılında Politika gazetesinde Sayın İsmail Cem'le yaptığı konuşmadaki tasfiye ettiği arkadaşları ile ilgili değerlendirme incelendiğinde Sayın Batur'un da bu görüşü bildiği anlaşılır. Daha sonraki değerlendirmeleri olayın çarpıttırılmasıdır.

Burada kendi düşüncelerimle ilgili bir noktayı açıklamak ve özeleştiri yapmak istiyorum. Evet, 1960'lı yıllarda 27 Mayıs ve onun getirdiği anayasaya bağlı, anayasanın öngördüğü reformların yapılması ile bunalımlardan kurtulabileceğimiz inancındaydım. Siyasal görüşüm Kemalizmin «tam bağımsızlık» ilkesi doğrultusundaydı. Oysa iktidardaki Adalet Partisi Amerikancı çizgideydi ve 1961 Anayasası'na ve bu anayasanın getirdiği özgürlükçü sisteme karşıydı. Johnson mektubu, «ulusal ordu» kavramının aldığı yaralar, CIA'nın az gelişmiş ülkelerdeki oyunları ve benzeri konuların yarattığı sosyal çalkantılardan etkileniyordum. Askeri kişi olmakla birlikte sosyal ve siyasal konulara tutkum vardı ve ülkemin sorunlarından kopamıyordum. 1970'lere doğru olaylar tam bir kördövüşe dönüştü ve 1970'e gelindiğinde de sorunlar yumağı karmakarışık oldu. Herkes bir çözüm arıyordu. İşte bu ortamda,

---

size tam anlamıyla «ınkiyad» etmişler ise, bu durum, o güne kadarki oluşumda sizlerin de etkiniz olduğunu göstermez mi?»

«Ve nihayet emre uymaya bu kadar hazır olan astlarınızın, - eğer var ise - bilginiz içinde olması gereken çalışmaları, sizin Milli Güvenlik Kurulunda açıkladığınızı söylediğiniz görüşlerinizin ön hazırlığı olmaz mı? Ya da o günlerde astlarınıza böyle söylemiyor muydunuz?»

Sayın emekli Orgeneral'e daha başka sorular da sorulabilir. Örneğin; ABD'nin Dickson Raporu ile ortaya koyduğu «Subaylardan en tehlikelilerinin bir plan dahilinde tespiti ile kıyılması» ile bu çalışmaların ilgisi var mıdır? Bu sorunun yanıtı kanımızca Sayın emekli Orgeneral tarafından verilebilirse, arkadaşlarına ve tarihe, özellikle tarihe karşı en büyük görevini yapmış olacaktır.

Gerçek oydu ki, Türk Ordusu hiyerarşisi içinde kendi eseri olan 1961 Anayasasına ve demokratik rejime bağlıydı. Genç subay sadece, 1961 Anayasasının getirdiği sosyal ve ekonomik reformların uygulanmasını istiyor, 27 Mayıs'a ve anayasaya «Hayır» diyenlere karşı çıkıyordu. (CIA, KONTRGERİLLA VE TÜRKİYE, S: 173-174)

çıkış yolunu 27 Mayıs gibi bir hareketin Türk devrimine getireceği hızda bulanlarla birlikte oldum. Ancak olayların çıkmaz sokağa açılması, emekliye ayrıldıktan sonra edindiğim deneyimler ve 1976 yılında atıldığım politik yaşamın içinde halkla kurduğum yakın ilişkiler, geçmişteki düşüncelerimin doğru olmadığı sonucuna ulaştırdı beni... Bunalımlardan askeri müdahalelerle çıkılamayacağını anladım. Ve demokrasinin ancak halkın her kesiminin katkısı ile kurulacağına ve halkın katılmadığı hiçbir eylemin doğru olmadığına inandım. Bugün düşüncelerimin ulaştığı aşamada bizim gibi ülkeler aydınlarının görevinin halkı, emekçisi, işçisi, köylüsü ile yani tüm katmanlarıyla demokratik hakları konusunda eğitmek ve siyasal katılmayı sağlayacak demokratik örgütlerde çalışmak olduğu düşüncesindeyim.

27 Mayıs hareketinin ve daha sonraki Silahlı Kuvvetlere el atmalarının temelinde, dikkat edilirse, Silahlı Kuvvetlerin «müdahale geleneği» vardır. Bu hareketlerin tümünde eylemin Atatürk'ten güç aldığı söylenir ve yine hepsinde (doğruluğu, yanlışlığı tartışılabilir) Atatürkçülükten sapmanın gerekçesine dayanılır. Yeniden biçimlendirmede de Atatürk'e dönüş amaçlanmaktadır.

Kanımızca askeri müdahalelerden kurtulmanın bir yolu da bu konunun tartışılmasına bağlıdır. Bizlerin eylem temelimizde de bu görüşler egemendi. Öyle ki lider olarak kabul edilen Sayın Orgeneral Gürler, hemen her keresinde «Sakın ola ki beni lider sanmayın, lider, hepimizin lideri (başı ile duvardaki Atatürk fotoğrafını işaret ederek) O'dur dedi.» Bu tutum Atatürk'e saygının da ötesinde bir şeydir. Gerçekten Silahlı Kuvvetler mensuplarında hep «Atatürk'ten güç alma» esprisi vardır. Ama Atatürk'e olan bağlılık, O'nu aşma gereğini engellemektedir. Yani Atatürk'e saygı ve bağlılık, sosyal gelişmeyi engelleyen bir sonuca ulaşmıştır.

Bu nedenle ben sosyal uyanışa ayak uyduramayışımızın nedenlerinden birini de Atatürk'ü çağdaş yorumla geliştiremeyişimizde, Atatürk'ü aşamayışımızda bulunuyorum. Bu sözlerimin kimi çevrelerce yanlış yorumlanabileceğini, kimi çevrelerin saldırıları olacağını da düşünmekle birlikte inandığım bir konuyu söylemekten kendini alamadım. Ancak bilinmelidir ki bu sözleri söylerken, O'na ve O'nun eserine daha çok sahip çıktığıma inanıyorum. Eğer Cumhuriyet'e ve demokrasiye sahip çıkacak isek, eğer Türk devriminin O'nun çizdiği

doğrultuda yeni atılımlarını, (elbet halkın katkıları ve halkla elele vererek) istiyorsak, Atatürk'ü aşmaya mecburuz. Çünkü Atatürkçülük adına yapılanların hiçbiri Atatürk'ün düşüncelerinin eseri değildir. Bugünkü uygulama bir tür «Atatürk yobazlığı»na dönüşmüştür.

Sayın Gürler'in sözleri de bu açıdan yorumlanmalıdır. Sayın Gürler'in tutumu bende ve birlikte çalıştığımız arkadaşlarımızda kuşku yaratıyordu. Bir «acaba» içindeydik. Bu «acaba»nın nedeni de vardı.

22 Şubatçıların açtığı iptal davalarının bakanlık adına temsili görevi bana verilmişti. İlk duruşma Danıştay'da gizli başladı ve davacılar savunmalarında «Evet bizler Silahlı Kuvvetler Birliği mensuplarıyız. 27 Mayıs'ın gerçek amacı doğrultusunda çalışması için, Milli Birlik Komitesi'ni desteklemek amacıyla örgütlendik. Bizim örgütlenmemiz Genelkurmay Başkanının bilgisi dışında olmadığı gibi, başımızda o vardır. Bizler bir ekip olarak, daha doğrusu, sosyal ve siyasal olayların izleyicisi ve değerlendiricisi bir karargah olarak çalışıyorduk. Zaman zaman da Genelkurmay Başkanına brifingler verir, ondan emirler alırdık. Bu gerçeğe karşın bizim kendilerinden habersiz çalıştığımızı kabul ederek emekli edilmemiz doğru değildir» dediler.

Savunmanın bu bölümü dava dilekçelerinde yoktu. Ama mahkeme bize ne diyeceğimizi sordu. İddianın genişletilmesine izin vermeyeceğimizi söylememize karşın, yine de ne diyorduk, öğrenmek istediler. Konuyu yetkililere sormak için izin istedik. Ve öğle paydosunda, Sayın Genelkurmay Başkanı Sunay'ı gördük. Durumu anlattığımızda ve bizim telaşlı olduğumuza bakarak, «Elbette hakim, öyle oldu. Bu olayın içinde gibi göründüm. Ben senin telaşını anlayamadım» dedi ve gülerek şu açıklamada bulundu :

— İhtilalden çıkmış, çıkmış ne kelime, ihtilalin içindeki bir ordunun komutanları olarak kimin nerede ve ne yaptığını bilmek görevimdir. Eğer onlarla birlikte görünmezsem, elimin altında tutamam. Onların nerede, ne yaptığını bilebilmem için aralarından biriymişim gibi göründüm ve yanlış birşey yapmalarını böylece önledim. Yoksa ben hiçbir zaman işe el atılmasına izin vermezdim. Haydi şimdi git ve bunları onlara söyle.

Ben, Sayın GÜRLER'in ikircikli bir tutum içinde olduğunu gözlemlediğimde arkadaşlarıma bu anımı anlatırdım. Bizde uyanan kuşku acaba bizler de, komutanların ilgisi ve zaman zaman yönlendirmeleriyle çalışıyor isek de, tutum ve davranışlarımızın kontrolü için mi bizimle birlikte görünüyorlar. Bu kuşkularımızı gidermek için zaman zaman komutana şu soruyu sorardım :

— Komutanım, ben genç bir subayım. Olayları çevremin ve gençliğimin etkisi ile yanlış yorumlayabilirim. Size saygı ve sevgim çoktur. Beni bir ağabey gibi uyarmanızı istiyorum. Yanıldığım noktalarda lütfen beni uyarın.

Sayın Gürler, bu konuda sorduğum sorulara hep sempati ile bakarak, «Hayır yanılıyorsun, düşüncelerin ve sözlerin doğru» derdi.

Böylece komutanın zaman zaman ikircikli davranmakla birlikte bizimle birlikte olduğu inancımız kuvvetlenirdi.

Silahlı Kuvvetler'deki devrimci eylem grubu ve Sayın Gürler ile ilişkim 1969'da başlar, Sayın Gürler o zaman Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı idi. Ancak kendilerini yine Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığın'a ilk geldiği 1962 yılından bu yana tanıyordum. Siyasal nitelikli ilk konuşmamız, görevim gereği elime geçen bir belgede, Türkiye'de ordunun araç, gereç ve askeri yardım gibi nedenlerle ABD'ye bağımlılığı konusundaki düşüncelerimi açıklayarak başladı. Kendilerine bu konudaki görüşlerimi ve üzüntülerimi aktardığımda gözlerinin yaşardığını gördüm. Ve böylece siyasal düşüncelerimi açıklama olanağı buldum. Öteden beri Orgeneral Gürler'in Silahlı Kuvvetler'deki devrimci eylemin lideri olduğu söyleniyordu. Konuşmamı bu bilgiden aldığım cesaretle yaptım ve daha sonra 12 Mart 1971 tarihine kadar artan bir güven içinde siyasal çalışmalar konusunda bilgi sundum ve zaman zaman yönlendirici emirler aldım. Kimi konularda tarafımdan yazılmasını istediği yazıların notlarını verir ve yazdığım metinleri beğenerek yerinde değerlendirirdi. Örneğin Sayın Ahmet Topaloğlu'nun 1969 yılı bütçesinin tartışıldığı toplantıda açıkladığı mektup tarafımdan yazılmıştır. Dahası Sayın Gürler'in, Sayın Tural'la birlikte polemiğe kaçan bir yorumla adının basına yansıması onu üzmüştü. Emir subayı Albay Ömer Kasar'ın önerisi ile kendilerini ziyaret ettim ve mektup yazmayı önerdim. Bu olay da bana güven duymasına neden oldu.

GÜRLER: YAZ BAKALIM

Sayın Batur'un Milli Güvenlik Kurulu'nda tartışılan ikinci raporundan sonra, beni çağırarak (ki, bu sırada Kara Kuvvetleri Komutanı idi), «şimdi şu söylediklerimi not et ve bana Milli Güvenlik Kurulu'nda yapacağım konuşma için bir metin hazırla» dedi ve şu açıklamayı yaptı :

— Batur Paşa Milli Güvenlik Kurulu'nda bir konuşma yaptı. Bu konuşmada içinde bulunduğumuz bunalımı anlattı ve anayasanın öngördüğü reformların yapılmasını istedi. Amaç, hükümeti sıkıştırmak ve nelerin yapılamayacağını, bu hükümetle bir yere gidilemeyeceğini herkese anlatmaktır. Benim de onu desteklemem lazım. Şimdi yaz.

Türkiye, tarihinin ağır bir bunalımı içindedir. Bu bunalımın nedeni Atatürkçü çizgiden çıkmak ve anayasanın öngördüğü reformları yapmamaktır.. İktidar, bu anayasa ile memleket idare edilemez diyor. Oysa, anayasanın öngördüğü reformlar yapılsa, halkın milli gelirden alacağı payları arttırıcı çalışmalar yapılsa, bunalımdan çıkılır. Hükümetin tutum ve davranışı Silahlı Kuvvetler'i de etkiliyor. NATO'dan çıkamayız, ama ulusal bir savunma konseptimiz olmalı. Ekonomik görüşlerim şöyledir, ne sermaye emeği sömürmeli, ne de tek güç olmalı. Atatürk'çü ekonomik modeli benimsemeliyiz. Özgürlüklerin kullanılabilmesi için ekonomik gücün herkese emeği ölçüsünde dağılması gerekir. Milli gelirden herkes emeğine göre pay almalı. Sosyal adalet böyle sağlanır. Örneğin parası olmayan adama verilecek seyahat özgürlüğü neye yarar.»

AVCIOĞLU PROGRAM TASLAĞI

Bu notları, onun için bir konuşma metni haline getirdim. Bu metni iki gün sonra, pazar günü emir subayı Ömer Kasar evimden aldı. Sayın Gürler'in bu metni Milli Güvenlik Kurulu'nda açıklayıp açıklamadığını bilemiyorum. Sayın Gürler'in notlarına dayanarak hazırladığım yazının bunalımla ilgili bölümünü sunuyorum, bu bölümü daha sonra kendisinin de izniyle «27 Mayıs'çı görüşüyle» başlığı altında Devrim dergisinde yayımlamayı düşünmüştük. Yazının başlığı «Bunalım»dır. Bu görüşler, ayrıca anayasa taslağının gerekçesine de yansımıştır.

Faruk Gürler konuştu, Emin Değer onun adına yazdı:
27 Mayısçı gözüyle

GENÇLİK EYLEMLERİNİ ÖNLEME ADI ALTINDA ANAYASAYA TERS, FAŞİST DÜZEN HEVESLİLERİ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, çözüm bekleyen sayısız ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar içinde bunalmış durumdayız. Yöneticilerin refah ve huzur vaat eden sözlerine rağmen, umudu bile hayal bir geleceğe bakıyoruz.

Öyle bir toplum ki... Aydını kuşkulu ve umutsuz. Öğretmeni, doktoru, teknik ve idari yöneticileriyle, tüm kamu hizmetlileri ayakta.

Öğrencisi huzursuz ve güvensiz, bu yüzden gençliğinin verdiği aksiyonu ile yıkıcı bir eylem içinde.

Basını, radyosu ve öteki haber kaynakları, her günkü olağanüstü olaylar içinden, hangisini seçeceğini bilememekte... Belki, bir başka ülkede büyük patlamalar yaratacak olaylar zincirine ilgisiz, seyirci durumda.

Muhalefeti, yurt sorunları yerine, parti çıkarlarını ön planda tutmakta. İktidarı, bunca soruna çözüm arama yerine, sayı çoğunluğunu sağlamak için, parlamentoda adam ayartma peşinde. Ödeme dengesi bozuk, dış ilişkilerinde, bağımsızlıkla bağdaşmayacak ve Atatürk Türkiye'sine yakışmayacak tutumundan dolayı sözü değer taşımayan, halkın boğazına giren lokmanın her gün küçüldüğü bir ülkede, huzur aramanın olanağı var mıdır?

Toplum olarak, bugün tam bunalım içindeyiz. Bunu herkes görüyor ve her kafadan, bunalımı giderici çareler için, sesler çıkıyor. Bu çarelerin hiçbirinde, bunalımın nedenine inme çabası yok. Hiçbir öneride, bunalımın karşı-devrimci, tutucu, sömürücü koalisyonunun eseri olduğundan söz edilmiyor. Bula bula, muhalefeti ve iktidarıyla, bunalımın baş nedeni olarak gençliği buldular. Bu, boşuna bir çaba sayılmamalı. Çünkü eğer toplumun en belirgin aksiyon, atılış unsuru olan, devrimlerin bekçisi gençliği susturabilirlerse, sömürü düzeni bir süre daha yaşayacaktır.

Nasıl bir görüş, gençliği yukarda kabaca görünümünü çizdiğimiz, bunalımın baş sorumlusu sayabilir. Böyle bir ülkede, hangi düşünce, hangi vicdan, olayların tüm sorumluluğunu yalnız gençliğe yükleyebilir. Bunu anlamak, gerçekten çok

güçtür. Bu, olsa olsa, toplumun temel sorunlarına eğilme yerine, çıkarcıların bu hay-ı huy içinde, sömürü olanaklarını biraz daha sürdürmek için getirilecek polis tedbirlerinin gerekçesi olabilir. Bu, olsa olsa Türk devletinin temel felsefesine ters düşen bir yönetici kadrosunun, devleti var oluş sebebi dışında yönetme çabası içindeki çaresiz çırpınışlarından biridir.

Bunalımın gerçek nedenini aramadan sadece bir görüntüsüne karşı, en kötü yoldan, çare aramaya kalkmak bile, yönetici kadronun, en hafif bir deyimle, yetersizliğini göstermektedir. Gençlik eylemlerini önleme adı altında, anayasaya ters bir faşist düzen hevesinin yarıda kalacağını düşünemeyen bir kadrodan, bir ulusun geleceğine uzanan hangi olumlu iş beklenebilir?

Bugün toplum olarak bir bunalım içindeyiz. Buna kimse hayır diyemez. Fakat bunalıma karşı önerilen çareler içinde, Kemalist anlayışa aykırı, Atatürk'ün devrim çizgisi dışında kalan, hiçbir çarenin Türk kamuoyunda yer alacağına inanmak, deyimlerin en hafifi ise, saflıktır. Çünkü bize göre, bunalımın baş nedeni, 27 Mayıs'tan on yıl sonra, yönetici kadrosunun, Türk devrimi çizgisine ters düşmesi, 27 Mayıs'ı ve onun anayasasını benimseyeceği yerde, karşı çıkmasıdır.

Hiçbir toplum, var oluş ve yaşayış felsefesine ters düşen bir yönetimle bağdaşamaz.

Anayasasında laikliği temel bir ilke, yeni devletin dünya görüşüne kaynak yapan bir toplumun, çağdaş anlayışa ters bir tutumla, kültür ikileşmesine götürülüşü aklın alacağı bir olay değildir.

«Kaderde, kıvançta ve tasada ortak ve bölünmez bir bütün» olan toplumun, sosyal adaleti getirmeyi öngören bir anayasaya rağmen, devletin tüm ekonomik olanaklarını, sermaye yöresine vermek ve sonra Türk halkının refahı için çalışıldığını söylemek, gerçeklerle ve ulusla alay etmek değil midir?

Başta gelen görevi, sosyal güvenliği sağlamak olan bir yönetimin, kişi güvenliğine bile çare bulamaması, yarının umudu olan gençlerin birbirine düşürülmesi, bir alay cinayetin failinin bulunamayışı, devlet ve güvenlik fikriyle nasıl bağdaşır?

Gençliğin sağ ve sol diye ayrılışında, Atatürk ülküsünü

unutturmak, kültür ikileşmesi yaratarak gençliği idealsiz bırakmanın büyük hatası yatmaktadır. Şu halde, kusuru bizim yetiştirdiğimiz gençte aramanın, onu şu ya da bu yolda olduğu için kusurlu bulmanın olanağı var mıdır?

Sorular sorunlar kadar, hatta sorunların karesi kadar çoğaltılabilir. Bunalım bu sorunların ardındadır. Bunalım, tıpkı 27 Mayıs öncesi gibi, yönetici kadrosunun, Türk devletinin var oluş sebebine, Atatürk devrimine ters düşüşü ve Atatürk'ün açtığı yoldan çıkışından doğmaktadır.

Devrim anayasası hazırlığı da komutanların bilgisi dışında değildi. Sayın Batur, bu taslağın hazırlanışının bilgisi dışında olduğunu ve emri olmadığını söylüyor. Ancak bildiğim kadarıyla bu taslak, temel havacı arkadaşlarımızın getirdiği ve komutanlarının bilgisi içinde olduklarını söyledikleri bir program taslağıdır. Bu program taslağının Sayın Doğan Avcıoğlu tarafından hazırlandığı havacı arkadaşlarımızca belirtilmiştir. Bu program tartışıldı, ben Devrim'den sonraki anayasa çalışmaları için bir taslak hazırlanmasını önerdim, bu öneri kabul edildi, halen avukatlık yapan karacı pilot Albay Hidayet Ilgar (ki, Hukuk Fakültesini bitirmişti) ile birlikte Sayın Özfakih'in de katkıları ile anayasa taslağını hazırladık. Bu taslak üzerinde arkadaşlarımızla yaptığımız çalışmalar sonunda kabul edilen metin önce Sayın Batur'a verildi. Sayın Batur'un kimi maddelere ilişkin görüşlerini içeren önerileri olduğu söylendi. Bunların tartışılması için Sayın Batur'un genel sekreteri Havacı Kurmay Albay Kemal Tunusluoğlu'nun evinde yapılan iki toplantıda bu öneriler tartışıldı ve bir kismı kabul edilerek maddeler yeniden yazıldı. O zaman Sayın Batur'un önerilerini taşıyan küçük kağıtlara yazılı notların fotokopisini ya da fotoğrafını almayı düşünemedim. Daha doğrusu havacı arkadaşlarımız Batur'un elyazılarını içeren notların fotokopisini almaya yaklaşmadılar sanıyorum.

O KADAR DA SOLDA DEĞİLMİŞSİNİZ?

Şimdi Sayın Batur'un çok değişik anlatması, gerçekleri karartamayacaktır. Dahası bu taslağın da içinde bulunduğu ve hazırlıkların «harekat dosyası» dışındaki bölümünü kapsayan bir dosya, Şubat ayı içinde Sayın Batur'a verildi. Onun

onayını aldıktan sonra bu dosya Mart ayı başında Sayın Gürkan tarafından Sayın Gürler'e sunuldu. Dosya, bir cumartesi günü sunuldu ve Sayın Gürler beni emretti. Dosya üzerinde kendilerine bir saat kadar bilgi sundum. Okuyacaklarını ve pazartesi günü görüşünü belirteceğini söyledi. Pazartesi günü dosyayı Sayın Gürkan'a verirken, «söyledikleri kadar solda değilmişsiniz» dediğini anımsıyorum.

Bu sözün anlamını, daha doğrusu bu sözün altında yatan gerçeği daha sonra anlayacaktık.

Bu çalışmalardan ayrı, özellikle kurmay arkadaşlarımız tarafından harekat planlaması yapılıyordu. Harekat planlaması Korgeneral Erçıkan'ın başkanlığında sürdürülmekteydi. Ancak Korgeneral Erçıkan'a güven duyulmuyordu. Onun 1970 sonbaharında Brüksel'deki NATO hizmetinden gelir gelmez yaşına ve rütbesine uygun düşmeyen ateşli bir tutum içindeki davranışı kuşku yaratıyordu. Ayrıca Sayın Gürler de sık sık «Atıf'ı her toplantınıza almayın. Her şeyi yanında konuşmayın» uyarısı yapıyordu. Ancak Atıf Erçıkan'ın da çevresinde - nedendir bilinmez - inanmış subaylar vardı.

ÖZFAKİH'İN EVİ

Ancak tüm bu uyarılara karşın, özellikle Orhan Kabibay'ın sürekli ısrarları sonucu Korgeneral Atıf Erçıkan'ın hazır bulunduğu bir toplantı düzenlendi. Bu toplantı, benim içinde bulunduğum çalışma ekibinden Sayın Fakih Özfakih'in evinde yapıldı. 3 Mart 1971 günü saat 20.30'da başlayan toplantı, 24.00'e kadar sürdü. O gün Genelkurmay Başkanı Sayın Tağmaç'ın Hava Kuvvetleri Komutanlığı sinema salonunda Ankara'daki üst rütbeli subaylara yaptığı konuşmadan tuttuğum notları özetledim. Daha sonra Sayın Kabibay, bir saat süren bir açıklama ile Türk ordusunda (Kara, Hava ve Deniz Kuvvetlerindeki) solcu subayların dökümünü yaptı. Bu subayların bulundukları birlikler hakkında bilgi verdi. Solcuların hangi kesimde yoğun olduğunu da açıkladı. Bu bilgi harekattan sonra hangi birliklerin bizimle çalışacaklarını saptama gerekçesine dayanılarak veriliyordu. Gerçek amaç ise tasfiye hazırlığı imiş. Bunu da sonradan öğrendik.

Bu açıklamaların yapıldığı gün büyük bir tedirginlik duymuştum. Daha sonra Sayın Gürkan'ın belirttiği gibi Sayın

Gürler'in son anda tetiğe basmaması halinde ne yapılacağı tartışıldı.

7 Mart günü Bahçelievler'de Ankara dışından da gelen suayların katıldığı bir toplantı yapılmıştı. Bu toplantıya Korgeneral Atıf Erçıkan başkanlık etmişti. Ve daha çok onun yönlendirmesi ile müdahale kararı alınmış. 8 Mart pazartesi günü bu durum Sayın Gürkan tarafından Sayın Gürler'e iletildi. Sayın Gürler, daha sonra beni emretti, gittim.

GÜRLER, TAĞMAÇ'A GİDİYOR

Ben girdiğimde ayakta idi. Üzgün ve kırgın bir hali vardı. Aynen şunları söyledi :

— Arkadaşlarınız kararını vermişler. Bana ilettiler. Ben şimdi Genelkurmay Başkanına gidiyorum ve ona durumu anlatacağım.

Bu sözler, beni hayrete düşürdü ve öteden beri acaba son anda bize bir oyun oynanır mı kuşkusu içinde olduğumdan, şunları söyledim :

— Komutanım, Sayın Genelkurmay Başkanımız bu hareketi benimsemez, ona bunları söylemenin doğru olmadığı düşüncesindeyim. Biz sizi lider olarak tanıyoruz.

Kaşlarını çattı ve «Ona söylerim. Her şeyi anlatırım. Ya (elinin tersi ile masanın üzerindeki kitapları itti) çekilir ya da bizimle olur» dedi

Bu açıklama beni tatmin etmemişti, ama yapacak bir şey yoktu. Komutan Genelkurmaya doğru yürüdü, ben durumu Sayın Gürkan'a arz etmek üzere odasına girdim. Düşüncelerimi anlattım. Bana katıldığını, ama Sayın Gürler'e de inanmamız gerektiğini söyledi. Kendisinin anılarında yer verdiği Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı'nın da bulunduğu ve Sayın İhsan Över'le birlikte çalışmaları için emir verildiği toplantıyı da anımsatarak, «Çok şey değişebilir Emin'ciğim» dedi.

SON PERDE

O gün Sayın Gürler'in Genelkurmay Başkanı ile yaptığı konuşmasının sonucunu alamadık. Ertesi günü, yani 9 Mart günü akşamı Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nda, anılarda yer alan toplantı yapıldı. O toplantıya, öteden beri komutanların bilgisi içinde çalışan arkadaşların tümü katıldılar. Hava Kuv-

vetleri Komutanlığı adına katılan arkadaşlarımız, Tuğgeneral Ömer Çokgör'ün Hava Kuvvetleri'ni alarma geçirdiğini söylediler. Bundan elbet Hava Kuvvetleri Komutanı'nın da bilgisi vardı. İki saat süren toplantı sonunda, Orgeneral Gürler'in bir harekat emri veremeyeceği anlaşıldı. Her şey o toplantıda bitmişti. Kanımca oyunun son perdesi açılıyordu.

Bu durumda Orgeneral Batur'un emir vermesi bekleniyordu. Çünkü bu ikircikli davranışlar nedeni ile ben, arkadaşlarımın da ısrarı üzerine sanırım, Şubat ayının onbeşinden sonra Hava Kuvvetleri Komutanı Sayın Muhsin Batur'u makamında ziyaret ettim. Kendileri ile yarım saate yakın süre görüştük. Bu görüşmenin amacı, Silahlı Kuvvetler içindeki hareket doğrultusunda kendilerinin lideri olduğu müdahalenin gerçekleşmesi için Sayın Gürler'in düğmeye basmaması halinde (bu deyim o günlere ait bir deyimdir) Hava Kuvvetleri Komutanı ve Gürler'in yakın arkadaşı olarak düğmeye basıp basmayacağı idi. Biz yanlış bir patlama olmasın istiyorduk. Dolayısıyla Sayın Batur'a durumu açıklayarak düğmeye basıp basmayacağını sorduk. Kendileri «eğer Sayın Gürler, tereddüt ederse, düğmeye basacaklarını» söyledi.

Sayın Batur'la bu konuşma olanağını sağlayan kendilerinin genel sekreteri olan Sayın Alb. Tunusluoğlu'dur.

SOLCU İHTİLALİ ÖNLEMEK

10 Mart günü Genişletilmiş Komuta Konseyi toplandı. Ancak 9 Mart akşamı saat 23.30'da 28. tümen karargahından bir subay, bana telefon ederek, birliklere alarm verildiğini, bu alarmın, büyük bir olasılıkla Gürler'i tutuklamaya yönelik bir hareket için verildiğini söyledi. Durumu, Gürler'in emir subayına ilettik. Yani 10 Mart günü saat 01.30'da Gürler'e telefon edildi, durum iletildi. Emir subayına şunları söylemiş :

— Evet, birliklere alarm verildi. Bu alarmı ben verdim. Çünkü solcu bir ihtilal hazırlığı vardı. Bu ihtilali önlemeyi amaçladım.

Tüm içtenliğimle söylüyorum, o gün bir burkulma duymakla birlikte, oyuna geldiğimizi hâlâ kavrayamamıştık. Ama bu olayı birlikte yaşadığımız, çalışma grubu arkadaşlarımız olan, Sayın F. Özfakih, Sayın Orhan Kabibay, Sayın Numan Esin'de de bir kuşku yoktu.

10 Mart günü bir yandan Genişletilmiş Komuta Konseyi

yapılıyordu. Bir yandan da havacı arkadaşlarımız beni çağırarak, «Komutanın Bakanlar Kurulu listesi hazırlanması konusunda kendilerine emir verdiğini» söylediler.

LİSTE

Biz, Hava Kuvvetleri Komutanlığı Karargahı'nda Sayın Batur'un anılarında açıkladığı listeyi o gün hazırladık. O liste daha önceden hazırlanmış değildir. Bu listeyi, havacı arkadaşlarımızın açıklamalarına dayanarak söylüyorum, (ki onurlu insanlardır, inkar etmeyeceklerdir) Sayın Batur'un emri ile hazırladık.

Nereden bilirdik ki, orgeneral rütbesine gelmiş ve Politika gazetesinde kendi açıklamasına göre orduda «Lider durumu kuşkusuz kabul edilen Sayın Batur» ve kendisine gerçekten güvenilen Sayın Gürler, tıpkı Sayın Sunay'ın söylediği gibi bizleri «el altında tutmak» için oyun oynamaktadırlar. Elbette bunları bilemezdik. Bu listeyi hazırladık ve havacı arkadaşlarımız komutanlarına sundular.

12 Mart günü öğle saatinde Silahlı Kuvvetlerin muhtırası okundu. O günkü duygularımı yansıtıyorum. Benim ve benim gibi düşünen arkadaşların kafasından kaynar sular boşandı. Yani o günkü duygularımı şöyle anlatabilirim :

Görevimin başına geldiğimde Sayın Gürler'in emir subayı Sayın Ömer Kasar tarafından şu sözlerle uyarıldım :

— Komutan yerinden ayrılmasın, sakın benim yanıma gelmesin. Kuvvet koridorunda görülmesin diyor!

Telefon, yanıtıma gerek kalmadan kapatıldı. Bu sonucu beklemiyordum.

BATUR'UN OYUNU

Daha sonra öğrendiğime göre, o gün öğleden sonra harekat başkanı Korgeneral Kemal Taran'ın yönetiminde bir komisyon kurulmuş. Bu komisyona ertesi gün saat 08.00'de yeni görev yerlerine gitmeleri emri ile Ankara'dan uzaklaştırılan beş havacı arkadaşımız Sayın Batur tarafından görevlendirilmişler. Bu toplantıda Silahlı Kuvvetler muhtırası amacına ulaşamazsa, 3. maddenin uygulanması durumunda yapılacak işlerin saptanması istenmiş. Havacı arkadaşlarımız «Bizim hazırlığımız var» diyerek Sayın Gürler ve Sayın Batur'a ulaştırılan dosyayı getirmişler. Burada ilk olarak «anayasa

taslağı» tartışılmış, arkadaşlarımız bu taslağın hazırlanışında benim görevli olduğumu belirterek çağrılmamı istemişler. Ancak Sayın Kemal Taran ve Sayın Tümg. Rüştü Naipoğlu sert bir ifade ile, «O buraya gelemez» demişler. Oysa o tarihe kadar ben görevim gereği, gerçekten komutanların güvenini kazanmış bir kişi idim.

Bu konuyu sonradan şöyle yorumladım, Sayın Batur, karargahındaki çalışan en yakın arkadaşlarını oyuna getirmiş, onlar eli ile, hazırlanan dosyayı Genelkurmay Başkanına ulaştırmış ve ertesi günü de onları karargahından başka yerlere tayin ettirmiştir.

Bu olayın başka türlü yorumu var mıdır bilemiyorum.

GECE YARISI UYARISI

Ben, katıldığım eylemin sonucuna katlanmasını bilerek 15 gün istirahat aldım ve görevime devam etmedim. İstirahatli bulunduğum süre içerisinde o zamana kadar hiç uğramadığım Devrim dergisine iki kez gittim ve Sayın Doğan Avcıoğlu ile konuştum. İlk gidişimden sonra bir akşam saat 22.30'da telefonum çaldı ve tanımadığım bir ses «Seni sevenleri üzecek yerlere gitme. Biz seni korumak istiyoruz. Eğer evinde oturur başkaları ile ilişki kurmazsan, başına bir şey gelmez. Dikkat et ve seni sevenleri üzme» dedi.

Bu sözler beni gerçekten çok üzdü. Özellikle son iki yıl içinde hareketin içindeki arkadaşlarıma hep Sayın Gürler'den aldığım bilgileri iletmiş ve Sayın Gürler'e yakın ilişkimi somut olaylarla doğrulamıştım. Belki uyarıya göre davranarak yerimde, görevimde kalıp çalışabilirdim, ama bu beni kişi olarak istemediğim bir noktaya getirirdi. Arkadaşlarım beni yanlış değerlendirirlerdi ve haklı olarak ajan olarak bellerlerdi. Böyle bir sonuca katlanamazdım. Devrim dergisine ikinci kez bu uyarıdan sonra gittim. Aynı ses bir gece yarısı beni yine uyardı. 3. kez gittim ve ilişkilerimi, o güne kadar dikkat ettiğim pek çok konuyu da aşarak sürdürdüm.

Sayın Batur'un aradan yıllar geçtikten sonra yanlışlarını açıklayarak doğruyu politik yaşamında bulduğunu söyleyeceği yerde, arkadaşlarımı itham eden davranışını doğru bulmuyorum.

Yukarıda da belirttiğim gibi ben o gün için doğru bulduğum davranışlarımın doğru olmadığına inandım. Bugün Tür-

kiye'de gerçek ve Batılı anlamda bir demokrasinin kurulması ve Mustafa Kemal'in gösterdiği doğrultuda çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmış bir Türkiye'nin yaratılmasını isteyen bir görüşe sahibim. Bu amacın da ancak halkla birlikte verilecek bir çaba ile kazanılacağı inancındayım.

EMEKLİ ASKERİ HAKİM ALBAY - AVUKAT EMİN DEĞER'İN AÇIKLAMASINA YANITIM

(23 Kasım 1985 günkü CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmıştır.)

Gerçek bir «hukuk adamı» olmanın kendisine kazandırdığı engin muktesebatını (edinç) inançlı Atatürkçü görüşü ile birleştirerek ve daha önceki yazı ve kitaplarında yer alan isabetli tahlillerini de kanıt göstererek, 12 Mart dönemi için hazırlayıp ortaya koyduğu bilimsel çerçeve, mütevazi anı dizim açısından en büyük ve objektif katkılardan birini oluşturmuştur.

Açıklamasına katacak tek sözcük bulamıyorum.

Bilen ve inanan bir hukukçu olmak haysiyetini, bu yazısı ile Sayın Emin Değer bir kez daha hem de yücelterek göstermiştir. Sağ olsun!

EMEKLİ TANK BİNBAŞISI YILMAZ AKKILIÇ'IN AÇIKLAMASI

16 Kasım 1985 tarihli CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmıştır.)

Sayın Uğur Mumcu,

Emekli Orgeneral Sayın Muhsin Batur'un «Anılar ve Görüşler»inde yer verdiği «12 Mart»la ilgili açıklamalarının ardından, «12 Mart'a Beş Kala» başlıklı yazı dizinizin yayımlanması gerçekten çok yararlı olmuştur.

Tanımakla onur duyduğum çağdaş insan ve katıksız Atatürkçü Sayın General Gürkan, bu yazı dizisinde, 12 Mart olayının bir bölümüyle ilgili bazı karanlık noktalara ışık tutan açıklamalar yapmıştır.

Bu açıklamaların, bir gereklilik olduğuna inanıyorum.

Benim de bu konuda birkaç küçük değinmem olacak, şöyle :

1 — Sayın Batur'un 1971 yılının hemen başında yapmış olduğu program dışı bir ABD gezisi vardır. Kendileri bu geziye çıkarken, başta rahmetli General Aydın Kırışoğlu olmak üzere, havacı kanada - ve dolayısıyla tüm ilişkide olanlara - hazırlıkların dönüşüne değin tamamlanması direktifini vermiştir; ilgili herkesçe bilinmektedir bu. Sayın Batur'un dönüşünden çok kısa süre sonra, General Kırışoğlu ile bir görüşmemiz olmuştu. Bu, gerçekten inançlı ve yurtsever general, bana büyük bir sıkıntı içinde, «İzmir'den uçakla Batur Paşa'yla birlikte geldiklerini, tamamlanmasını emrettiği hazırlıklarla ilgili anlattıklarını tedirgin, ama ilgisiz görünmeye çabalar bir hava içinde dinlediğini, sonunda kısaca; 'İyi ama Aydın, siz fazla soldaymışsınız!' dediğini» anlatmıştı. Bu olay, bende öylesine etki yapmıştır ki, «İyi ama Aydın, siz fazla soldaymışsınız!» tümcesini hiç unutamam.

Sayın Batur'un bu ABD gezisi üzerine bir başka anım

daha var. Temmuz 1970'de idi sanırım, Türkiye'nin Washington Büyükelçiliği'nde bulunduğu bir görevden geri dönen çocukluk arkadaşım, merhum Güzay Güldere anlatmıştı: Sayın Batur'un gelişi dolayısıyla onuruna bir kokteyl parti (veya bunun gibi bir şey) verilmiş; aralarında Güldere'nin de bulunduğu bir grup görevli, bu parti arasında Sayın Batur'un çevresini çevirerek kendisine sorular sormuşlar, kuşkusuz ülkenin içine düşmüş olduğu bunalım üstüne. Sayın Batur onlara, «Merak etmeyin, yakında Türkiye'de çok önemli şeyler olacak!» demiş. Generalin konuşma biçiminden olacak, hepsi de rahatlamışlar.

2 — Bir de küçük düzeltme: Korgeneral Atıf Erçıkan'ın evine birlikte gittiğimiz kişi Mehmet Heperler değil, Hv. Kur. Alb. İlyas Albayrak'tı. Oraya çok kalabalık - ve bana göre - kuşku uyandırıcı bir açık toplantıdan gitmiştik (her şey açıktı zaten). Sayın General Nuri Gök, oturuma başkanlık ediyordu, General Ömer Çokgör de oradaydı. Korgeneral Atıf Erçıkan'la ilgili kuşkular, bu toplantıda gündeme geldi, tartışıldı. Bana göre birtakım inançlı insanlar kullanılıyordu, bunu belirttim. Onun üzerine karar alındı General Erçıkan'ın evine gitmeye.

Çok net anımsıyorum, General Erçıkan ya panik içindeydi, ya da gerçekten hasta idi. Sürekli olarak göğsünü ovuşturuyor, sanki soluk almakta zorluk çekiyordu. Yazı dizisinde yansıtılanlar dışında, kendisine, durumun cumhurbaşkanına da intikal ettirilip ettirilmediğini sordum. Boş bulundu veya kaçınılmaz olarak; Genelkurmay Başkanıyla birlikte bir iki gün içinde köşke çıkacaklarını, cumhurbaşkanı da asker olduğu için kendisinden bu olayın saklanmaması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Albay Albayrak'ın yatıştırma çabalarına karşın, generalin evini biraz da saygısızca terk ettik.

İlk kez o gece bazı kişiler acı gerçekle yüz yüze gelmişlerdir sanırım. Ülkeyi esenliğe çıkarmayı amaçlayan bir düşünceyle ve her türlü özveriyi göze alarak, yaşamları pahasına çabalayan bu insanlar için artık tek sonuç vardı: Tasfiye edilmek!

3 — Burada bir noktaya daha değinmek isterim. «12 Mart Olayı», kendi içinde birbirine karşıt olarak devinen iki gücün çatışmasıdır. Bir yanda ülkenin her geçen gün biraz daha bunalıma sürüklendiğini gören köktenci öğeler, öbür yanda bunların kesin tasfiyesi için, bunlarla birlikte gerilimi tır-

mandırmakla görevlendirilmiş olanlar. Korgeneral Erçıkan bunlardan biriydi işte.

Sayın General Gürkan, o imrenilecek nezaketi ve insanseverliği ile yanıbaşında bulunan kimi kişiler üzerine konuşmak istemiyor sanırım. Oysa gerçekten komik bazı durumlar da çıkmaktaydı ortaya. Nasıl olmasın ki, örneğin Devrim'in Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na getirmeyi planladığı bir general, emekliye ayrıldıktan sonra bir sağ partiye giriyor ve yanılmıyorsam, üst düzeyde yönetici olarak görevlendiriliyordu. 12 Mart'çı diye emekli edilen bir başka general, «1961 Anayasası, aşırı hürriyetler getirmiştir» diye yakınıyor; çalışmalarda büyük ölçüde etkinliklerine tanık olduğum (birinin daha az) üç kurmay albay - birisiyle gözetim altında birlikte kaldık -, sonradan korgeneralliğe dek yükseliyorlardı.

Sayın Mumcu,

Siz ve Sayın General Gürkan, «12 Mart Olayı»nın karmakarışık olmuş yumağının uçlarından birini tuttunuz, çekiyorsunuz. Yumak çözüldükçe gerçekler daha bir aydınlanacak; hiç değilse bir yönüyle.

Sonuç olarak şunu söylemek isterim ki, «Selim Bey» ve «Yavuz Bey» efsanesine kulakları tıkalı bir önemli güç vardı buzdağının görünmeyen bölümünde. Selim Bey'in ve Yavuz Bey'in işlevi, buzdağının işte bu görünmeyen bölümünü ortaya çıkararak tasfiye ettirebilmekti.

Ve bunu başardılar.

İçten sevgi ve saygılarla.

EMEKLİ TANK BİNBAŞISI YILMAZ AKKILIÇ'IN AÇIKLAMASINA YANITIM

(CUMHURİYET gazetesinin 17 Kasım 1985 günkü sayısında yayınlanmıştır.)

Rütbesi ile belki küçük, yaşı ile belki genç, ama nadir rastladığım Kemalist yapısı ile daha kendisini ilk tanıdığım günden beri, adeta bir «anıt kişi» saydığım Yılmaz Akkılıç'ın, çok anlamlı ve düşündürücü açıklamaları, mütevazi anı dizime gerçekten boyut kazandırmış bulunuyor.

İnandığı memleketçi ve devrimci dava yolunda tek başına kalsa bile gözünü kırpmadan yürüyebilen, inançlarını - hele bu inançlar onun yüreğinde beslediği katkısız bir Atatürkçü inanç olur ise - fani dünyanın hiçbir nimet'i veya nikbet'i karşısında zerrece feda etmeyen ve de, inanılır dostlar envanterimde müstesna yeri olan yiğit Yılmaz Akkılıç, bu açıklaması ile, kendine yaraşan ağırlıkta bazı anlamlı gerçekleri ortaya koymuş ve kendisine özgü seziş gücü ile 12 Mart dönemi «buzdağının görünmeyen bölümünde»ki gücü spot ışığının altına getirmenin örneğini vermiştir.

Gerçek ve daima gerçek âşığı aziz Yılmaz'a yürekten teşekkürler, bahtı açık olsun.

EMEKLİ DENİZ BİNBAŞISI EBOL BİLBİLİK'İN AÇIKLAMASI

(22 Kasım 1985 günkü CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmıştır.)

Sayın Uğur Mumcu;

Orgeneral Muhsin Batur'un 12 Mart 1971 öncesi ve sonrası anılarına, Tümgeneral Celil Gürkan'ın verdiği yanıtlar birçok gerçeğin anlaşılması açısından son derece yararlı olmuştur.

Aslında 9 Mart 1971 eylemini Orgeneral Faruk Gürler ve Orgeneral Muhsin Batur liderliğinde planlayanların bir araya gelerek kollektif bir çalışma yapmaları ve gerçekleri gün ışığına çıkarmaları ve bunları kamuoyuna sunmaları tarihsel bir zorunluluktur. Gerek Orgeneral Muhsin Batur ve gerekse Tümgeneral Celil Gürkan'ın açıklamalarına bazı değinmelerimiz olacaktır. Şöyle ki :

1 — Orgeneral Faruk Gürler ve Orgeneral Muhsin Batur liderliğinde, planlama çalışmalarına başlanılan 9 Mart 1971 eylemi, başlangıçta milli kurtuluşçu ve tam bağımsızlık ilkeci radikal bir eylem idi. Giderek bu eylem söz konusu niteliklerini kaybederek aynı liderlerce 12 Mart 1971 eylemine dönüştürülmüştür.

2 — 9 Mart 1971 eylemi planlanırken: Devrim Anayasası, Devrim Partisi Tüzüğü, Devrim Partisi Genel Sekreterliği ve Devrim Mahkemeleri gibi konularda çok içerikli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara ait dökümanlar koordine komitesini oluşturan Havacı Gruba teslim edilmiştir.

Adı geçen taslaklar ilkin grubumuzda bulunan değerli hukukçu Hakim Yarbay M. Emin Değer ve diğer asker kökenli hukukçular tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan bu taslaklar fikirlerimizi paylaşan değerli hukukçu eski bir parlamenter ile çok ünlü bir gazeteci ve yakın çevrelerinin in-

celemesinden geçirilmiştir. Taslakların hazırlanmasında 1924 Anayasası, 1961 Anayasası, Fransız Beşinci Cumhuriyet Anayasası, Alman Anayasası, Amerikan Anayasası, Hint Anayasası, Pakistan Anayasası, Mısır Anayasası, adı geçen ülkeler parti tüzükleri, Baas Parti Tüzüğü vb. dokümanlardan yararlanılmıştır.

3 — Bir taraftan Devrim Anayasası, Devrim Tüzüğü, Devrim Partisi Genel Sekreterliği ve Devrim Mahkemeleri konularında geniş çaplı araştırma ve çalışmalar sürdürülürken diğer taraftan kurulacak Devrim Konseyi'nin yapısı ve üyelerinin seçimi konularındaki çalışmalar da kesintisiz olarak sürdürülüyordu. Devrim Konseyi'nin yapısı hakkında iki görüş mevcut idi. Bu iki görüşün varlıkları eylem çalışmalarının başlangıcından beri tartışılıyordu. Birinci görüşü paylaşanlara göre :

Devrim Konseyi üyelerinin tamamının asker kişilerden oluşması savunuluyordu. Sebep olarak da asker kişilerin gizlilik ve istihbarat konularında daha iyi yetiştirilmiş ve hassas oldukları öne sürülüyordu. Bu görüş bazı istisnalarla Karacı ve Havacı grup tarafından şiddetle destekleniyordu.

Diğer görüş ise Devrim Konseyi üyelerinin belli bir kısmının sivil kişilerden oluşmasını benimseyen görüştü. Bu görüşü savunanlar denizci grup ile çok az sayıda Karacı ve Havacı gruba mensup subaylardı.

Bu görüşü benimseyenler azınlıkta kaldılar ve Devrim Konseyi üyelerinin tamamının asker kiişlerden oluşmasını savunan görüş benimsenen görüş oldu.

Eylem zamanına çok yakın bir zaman kala Devrim Konseyi üyelerinin tamamı saptanmıştır. Elli kişi olarak saptanan Devrim Konseyi üyelerinin 32'si Karacı, 11'i Havacı, 7'si Denizci gruptandır.

4 — Yukarıda sözü edilen çalışmalar sürdürülürken doğal olarak Devrim Hükümeti Kabinesini teşkil edecek bakan adaylarının tespiti çalışmaları da yapılıyordu. Bu maksatla tespit edilen kişiler, listelenerek çok titiz bir incelemeden geçiriliyordu. İlk hazırlıklarda, Milli Kurtuluşçu ve tam bağımsızlık ilkeci görüşlere sahip kişiler tespit edilmiş olduğu halde son listelerde bu görüşlere sahip oldukları konusunda tereddüt izhar edilebilecek kişiler de listelerde yer alabilmişlerdir.

5 — Orgeneral Muhsin Batur, Tümgeneral Celil Gürkan'a verdiği yanıtta Kara Kuvvetleri'nde kendisinden kıdemli çok

sayıda general varken Orgeneral Faruk Gürler niçin General Gürkan'a eylem hazırlık planı yapmasını istemiş olsun diye soruyor. Aynı mantığı işletirsek Hava Kuvvetleri'nde Tuğgeneral Aydın Kırışoğlu'ndan kıdemli çok sayıda general varken niçin General Kırışoğlu'ndan eylem hazırlık planı yapmasını istiyor?

General Kırışoğlu'nu Genel Sekreter olarak yanına alıp, 1970 Ağustosunda generalliğe terfi ettirip Mürted Dördüncü Üs Komutanlığı'na tayin edinceye kadar niçin böyle bir görevi kendi kuvvetinde hiçbir generale tevdi etmiyor?

6 — Orgeneral Muhsin Batur Kurmay Başkanlığı'na getirdiği Korgeneral Ahmet Dural ve Harekat Başkanlığı'na getirdiği Tümgeneral Hulusi Kaymaklı'ya bile General Kırışoğlu ile başlattığı çalışmalar hakkında hiçbir bilgi vermemiştir. Mart 1971 başlarında eyleme beş kala Orgeneral Muhsin Batur, Tuğgeneral Ömer Çokgör'ü çağırarak Korgeneral Ahmet Dural ile Tümgeneral Hulusi Kaymaklı'nın eylemin içine alınıp alınmadıklarını sormuştur, alınmadıkları cevabını alınca her ikisi ile Adnan Menderes'in tutuklanması olayından beri kader birliği ettiğini o nedenle birini Kurmay, diğerini Harekat Başkanı olarak yanına aldığını ifade etmiş ve hemen kendileri ile temasa geçilip eylemin içine alınmalarını istemiştir. Bunun üzerine Tuğgeneral Çokgör, Hava Kurmay Albay İlyas Albayrak ile birlikte ilkin Korgeneral Ahmet Dural'a gitmişlerdir. Eyleme iştirak etmesi için teklifte bulunmuşlardır, tereddüt ettiğini görünce teklifin General Batur'un talimatı ile yapıldığını belirttiklerinde yerinden fırlayarak «Ben de varım» isterseniz bunu yazılı ve imzalı bir belge ile tevsik edeyim demiştir.

Tuğgeneral Çokgör ile Hava Kurmay Albay İlyas Albayrak bu defa Tümgeneral Hulusi Kaymaklı'ya giderek aynı teklfte bulunmuşlardır. Onun da tereddüt gösterdiğini görünce teklifin General Batur'un onayı ile yapıldığını belirtmişlerdir, bunun üzerine o da sevinçle eyleme katıldığını beyan etmiştir.

7 — General Kırışoğlu katıksız bir Kemalist Devrimci, üstün yetenekli bir kişi, son derece kararlı, azimli, vefalı ve harika bir pratik eylem adamıydı. Kendisi sola açıktı. Çok ünlü bir gazeteci ve çevresi ile yakın teması vardı. Eylemin ekonomik, sosyal ve siyasal planlarını bu grupla birlikte sürekli olarak gözden geçirmekte idi. Eylem içinde büyük bir

itici güçtü. Kendisi, Türkiye'nin kaderinin belirleneceği kritik günlerin arifesinde hastalanmış ve ölmüştür. Sanırım Kırışoğlu'nun ölümü şüpheli bir ölümdür. Kendisinin ölümü ile 9 Mart 1971 eylemi çok önemli bir darbe yemiştir.

8 — Anayasa çalışmalarına paralel olarak harekat planları da hazırlanmakta idi. Mart 1971 başlarında bu çalışmalar tamamlanmış idi. Tümgeneral Celil Gürkan, Korgeneral Atıf Erçıkan'a bu çalışmalar hakkında bilgi verilmesini istediler.

Komite olarak grubumuza mensup karacı bir subayın evinde toplanarak Korgeneral Atıf Erçıkan'ı beklemeye başladık. Tam zamanında geldi. Kendisine bilgi vermeye başladık. Harekat planı safha safha anlatılırken konuşmalarımızı sert saptamalarla keserek bitmez tükenmez sorular soruyordu.

Örneğin :

— Zırhlı birlikleri harekete geçireceğiniz yol karşı güçlerle tutulursa ne yapacaksınız?

— Esenboğa Havaalanı ve Çubuk Barajı için neler planladınız?

— 225'inci Piyade Alay Komutanını eylem içine aldınız mı?

— Onkoloji Hastanesi civarındaki Hava Kuvvetleri telsizi için planınız nedir?

— Dev-Genç'i nasıl kontrol altına alacaksınız?

— Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde hücreler kurmuş Deniz Gezmiş tayfalarını nasıl halledeceksiniz?

— Hükümetin Genelkurmayla müştereken Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne yakında icra edeceği baskın harekatından bilginiz var mı?

— Vb.

Kendisine Karacı, Havacı ve Denizci gruplar olarak cevap vermeye çalışmakla beraber soruların soruluş biçimlerinde değil de soruluş maksatlarında bir gariplik sezmiyor değildik. Takriben dört saat süren toplantı boyunca şık siyah paltosunu çıkarmaması, oda duvarlarını arkasına alarak oturmaya özen göstermesi ve iki defa paltolu olarak tuvalete gitmesi toplantıya katılanlardan bazılarımızın dikkatini çekmişti.

Toplantının sona erdiğini bildirerek ayağa kalktığını ve kapıya doğru yöneldiğini ve aniden bana dönerek :

— Sn. Bülend Ulusu Amiral (Tümamiral, o tarihte Kuzey Dz. Saha K.) ile Sn. Hilmi Nur Ünsal Amiral (Tümamiral, o tarihte sanırım Gölcük Ana Üs Komutanı) sizlerle beraber mi diye soruverdiğini, kendilerine hayır yanıtını verdiğimi ve niçin sorduğunu öğrenmek istediğimde akademiden sınıf arkadaşları olduğunu söylediğini, dün gibi hatırlamaktayım.

9 — Bir gece Bahçelievler'de, Hava Kurmay Albay İlyas Albayrak'ın evinde çok önemli bir toplantı yapılıyordu. Toplantı ilerledikçe, Korgeneral Atıf Erçıkan'ın mutlaka katılması gerekliliği doğmuştu. Havacı Kurmay Albay İlyas Albayrak ile Binbaşı Yılmaz Akkılıç kendisini İsrail Evlerindeki evinden getirmeye gittiler. Biraz sonra General Erçıkan, nefes nefese, şık paltosu ile gelip duvarı arkasına alarak oturdu. Toplantıdan sonra Binbaşı Yılmaz Akkılıç, General Erçıkan'la aralarında geçen oldukça sert bir tartışmayı General Gürkan, General Köseoğlu ve Amiral Bilget'e anlattı. Kendisine hiçbir şekilde güvenilemeyeceğini ve örgütten acilen tasfiye edilmesini talep etti. Amiral Bilget ve Denizci gruba mensup subaylar bu görüşe hararetle katıldılar. Söz konusu edilen bu toplantı General Erçıkan'ın katıldığı ilk toplantıdır.

10 — Havacı gruba mensup bir kurmay albayın evinde yapılan oldukça kalabalık bir başka toplantıda: Tanıdığım en toleranslı, en medeni ve en kültürlü General olan Celil Gürkan'dan izin alarak General Erçıkan'ın üsteğmenliğinden beri şüpheli faaliyetleri olduğu, 22 Şubat ve 21 Mayıs hareketlerinde Talat Aydemir'le beraber gözüküp sonraları onları ele verdiği hakkında bilgiler edindiğimi ifade etmem üzerine, General Gürkan ve General Köseoğlu on beş günden beri kendisine bilgi verdiklerini artık bu safhadan sonra saf dışı bırakılmasının imkansız olduğunu ifade ettiler. Buna Amiral Bilget şiddetle karşı çıkarak derhal saf dışı bırakılmasını talep etti, ancak kabul ettiremedi.

11-16 Mart 1971 günü sabahı Oramiral Celal Eyiceoğlu'nun kendisini hemen görmemi ve 4 saat içinde Ankara'yı terk etmemi emrettiğini bildirdiler. Makam odasına girer girmez hemen söze başladı. Bunları kelimesi kelimesine aşağıya alıyorum.

— Bahçelievler ve diğer evlerdeki bütün toplantı ve konuşmaları biliyoruz.

— Korgeneral Atıf Erçıkan'ı içinize soktuk, bütün bilgileri anında bizlere ulaştırıyordu.

— İşi yüzünüze gözünüze bulaştırdınız.

— Vedii Bilget Amirali bu sabah emekliye sevk ettim, sen de onunla berabersin.

— Şu gördüğün çekmecelerde Amiral Bilget ve sana ait güvenlik örgütleri raporları dolu.

— Sen bana «İzzettin»in emanetisin. (İzzettin Tamer, Tuğamiral, Amiral Eyiceoğlu'nun güvendiği bir Amiral. O tarihte Washington Silahlı Kuvvetler Ataşesi, çok yakınım) O nedenle bana; «yaptıklarına pişman olduğunu bildir, senin bir dış işleri postuna atamanı yaptırayım» demesi üzerine, bizim haklı olduğumuzu arz etmeye çalışırken alelacele huzurdan çıkarıldım.

Çeşitli zamanlardaki davranışlarından anlaşılacağı üzere Korgeneral Atıf Erçıkan çok yönlü çalışan bir kişidir. General Erçıkan'ın çalışmalara katılması ile 9 Mart 1971'deki radikal özlü eylemin boğdurulması için kurulan tuzağın en önemli aşaması tamamlanmıştır.

Erçıkan ölür ama Erçıkanlar çıkar.

12 — Tümgeneral Celil Gürkan'ın, Erenköy'deki işkence köşküne alınışından herhalde üç gün sonra, bir gece sabaha karşı, Orgeneral Faik Türün imzalı bir emir uyarınca, T.H.K.O. ile ilgili olduğum gerekçesi ile işkence köşküne gözlerim bağlı olarak götürüldüm. Dört duvarın herbirinde «Komünizm her görüldüğü yerde ezilmelidir» K. Atatürk yazılı odaya ayağımdan ve elimden zincirlenerek bırakıldım. Ertesi gün «ameliyathane» denilen sorgulama odasına gözlerim bağlı olarak indirildim. Kendisine (albay) diye hitabedilen kişi özetle aşağıdaki soruları sordu.

— Niçin bu işlere karıştın? Seni Kemalist bir binbaşı olarak tanıyoruz; kimlerle beraber olduğunu, özellikle Deniz Kuvvetleri'nden kimler bulunduğunu söyle demesi üzerine Orgeneral Faruk Gürler var dememe kalmadan, bırak «O.....» dedi.

Kendisini İkinci Ordu Komutanlığı zamanından beri yakından takip etmekte olduklarını söyledi.

— Orgeneral Muhsin Batur var mı? Cevap veriyorum.

— Korgeneral Atıf Erçıkan var diyorum, geç onu, o bizim adamımız diyor.

— Oramiral Kemal Kayacan var mı? Yok diye cevap veriyorum. Vardır, diye ısrar ediyor.

Sorular bu minval üzere devam edip gidiyor.

Bu olayı kısaca anlatmamın nedeni iki hususu vurgulamaya çalışmaktır. Bunların birincisi T.H.K.O. ile ilgili olarak gözaltına alınmama rağmen Orgeneral Faruk Gürler, Orgeneral Muhsin Batur ve Oramiral Kemal Kayacan hakkında sürekli sorgulama yapılmasıdır. Bu da göstermektedir ki, esas amaç kamufle edilmektedir.

İkinci husus sorgulama esnasında Korgeneral Atıf Erçıkan'ın (kendilerinin adamı olduğunu) açık seçik ifade etmiş olmalarıdır.

Sevgi ve saygılarımla.

EMEKLİ DENİZ BİNBAŞISI EROL BİLBİLİK'İN AÇIKLAMALARINA YANITIM

(CUMHURİYET gazetesinin 23 Kasım 1985 günkü sayısında yayınlanmıştır.)

Sarıldığı Atatürkçülük ve devrimcilik davasında, çok güçlü inanca sahip, müstesna yetenekli bir kişi olarak tanıdığım Sayın Erol Bilbilik, daima güler yüzünün gerisindeki müstesna kafa yapısının bir başka ürününü bu açıklamada dile getirmiş... Konuşmalarındaki çarpıcı vuzuh (açıklık) ve inandırıcılık, bu yazısında da kendini göstermekte ve anı dizim için paha biçilmez bir katkı ve kanıt oluşturmaktadır.

Tek sözcük ekleme veya değiştirme gücünü kendimde göremiyorum. Bu genç ve aziz eski silah arkadaşıma da gönül borçlusuyum.

M. ALİ KIŞLALI'NIN AÇIKLAMASI

«YANKI» dergisi eski yöneticisi sayın M. ALİ KIŞLALI'nın bu açıklaması, CUMHURİYET gazetesinin 14 Kasım 1985 günkü sayısında «SUNAY, GÜRKAN'A Marksist demedi» başlığı altında yayınlandı.)

8 Kasım 1985 tarihli Cumhuriyet'te Celil GÜRKAN'ın anılarında, zamanın Cumhurbaşkanı Cevdet SUNAY'ın, GÜRKAN ve arkadaşları ile ilgili görüşüne yer verilmiş. SUNAY'ın YANKI Dergisine, emekliye ayrılan GÜRKAN ve arkadaşlarının «Marksist» olduğunu söylediği kaydediliyor. Sanıyorum bu durum, anıların, yer dolayısiyle kesintiye uğratılmasından ileri gelmiş. Herhalde Celil GÜRKAN, anılarını kitap halinde yayınladığında konu bu noktasında aydınlatılmış olacaktır. Ama, Cumhuriyet okurlarının, o zamana kadar bile olsa, işin aslını bilmekte gecikmelerinde yarar göreceğiniz düşüncesiyle aşağıdaki açıklamayı yapmayı, hem GÜRKAN ve arkadaşları, hem de rahmetli Cevdet SUNAY açısından yararlı buldum.

GÜRKAN ve arkadaşları emekliye sevkedildikten sonra, bazı gazetelerde onların bir «Marksist ihtilal» hazırladıkları tarzında yayımlar yapılmıştı. GÜRKAN'ı ve kendisiyle birlikte emekliye ayrılanlardan bazılarını şahsen tanıyordum. Söylentileri de çirkin buluyordum. Bunların asılsız olduklarını ifade edecek en yüksek merci herhalde zamanın Cumhurbaşkanı olabilirdi. SUNAY, uzun yıllar GÜRKAN'ın komutanlığını da yapmıştı. Onun için kendisiyle YANKI adına yaptığımız konuşmada bu durumu ortaya çıkaracak bir soru da koyduk. SUNAY da kendine özgü - sanıyoruz zamanın Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Cihat ALPAN'ın düzenlemesiyle - üslubu ve «disiplin» gerekçesiyle emekliye ayrılanlarla ilgili görüşlerini açıkladı. Biz SUNAY'ın ne demek istediğini, Cihat Paşa'nın da yardımı ile yoruma da tabi tuttuk ve şöyle dedik :

«SUNAY'ın YANKI'ya demecinin en önemli kısımlarından biri de 16 Mart'ta emekliye ayrılmış 5 general ve 8 albay ile ilgili sözleridir. Cumhurbaşkanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin siyasi doktrinlerle ilişkisini öne sürmenin hatalı olduğunu belirtmekle, Mart içinde bir kısım basında yer alan 'Ordu içinde Marksist ihtilal hazırlığı bastırıldı' haberlerinin, ne gerçekle, ne de emekliye ayrılanlarla bir ilişkisi olmadığını ortaya koymuştur. SUNAY'ın, 'ATATÜRK devrim ve ilkelerine bağlılığın tam ve sarsılmaz şuuruna sahip olan Türk Silahlı Kuvvetleri içinde Marksist bir hareket hiç bir zaman ortam bulamamıştır ve asla da bulamayacaktır.' şeklindeki sözleri, en azından şu ya da bu sebepten Silahlı Kuvvetlerden koparılmış olanların, bir noktada bile olsa haksız suçlanmalarını önleyecektir.»

Cumhurbaşkanı SUNAY'a sorumuz şöyleydi :

«Türk Silahlı Kuvvetleri içinde 'disiplin' gereği 5 general ve 8 albay emekliye ayrıldı. 12 Mart muhtırasından sonra bir kısım basında 'Ordu içinde bir Marksist hazırlık bastırıldı' şeklinde haberler çıktı. Bu haberlerin, emekliye ayrılanlarla ilişkisi olabilir mi? Ömrünüzün büyük kısmını içinde geçirdiğiniz Türk Silahlı Kuvvetlerinde Marksist bir hareket, ortam bulabilir mi?»

SUNAY'ın cevabı ise aynen şöyle idi :

«Türk Silahlı Kuvvetleri içinde, disiplin ve diğer gereklerle zaman zaman tasfiyeler yapılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin siyasi doktrinlerle ilişkisini öne sürmek tehlikeli ve hatalıdır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin günlük politika ve çekişmeler dışında tutulması, devletin gücünü ve etkisini korur ve sürdürür.

Bu ilkenin tarihi idrakine, ATATÜRK devrim ve ilkelerine bağlılığın tam ve sarsılmaz şuuruna sahip olan Türk Silahlı Kuvvetleri içinde Marksist bir hareket, hiçbir zaman bir ortam bulamamıştır ve asla bulamayacaktır.»

Bu açıklamayı yayımladığınız takdirde, GÜRKAN'ın anı-

larının kitap haline gelmesi beklenmeden, SUNAY'ın, emekliye ayrılmış şerefli Türk subayları hakkında ne düşündüğü doğru bir şekilde ortaya çıkmış olur.

Saygılarımla.

Mehmet Ali KIŞLALI
(1971-1983 yılları arasında YANKI Genel Yayın Müdürü)

AVUKAT FAKİH ÖZFAKİH'İN AÇIKLAMASI

(16 Kasım 1985 tarihli CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmıştır.)

Sayın Mumcu,

Dostum emekli Tümgeneral Sayın Celil Gürkan'ın kaleminize yansıyan 12 Mart 1971 öncesi ve sonrası olaylarını, Cumhuriyet gazetesinden merakla ve zevkle okuyorum. Kobaylar gibi, bizi kullanan ve işine geldiği gibi kamuoyu ve tarihe bizleri terk eden o günleri gereği gibi anlatmak ve izah etmek bizlere kolay olmadı. Bugün üzüntümüz tazelenmiş ise de, tarihin muhtemel bir kötü değerlenmesinden, şahsiyet ve geçmişimize düşen gölgelerden kurtulabilmek ve çocuklarımıza bile kendimizi anlatabilmek imkanı verildiği için tarihe olduğu kadar bizlere de hizmet ve imkan vermiş oldunuz. Sağolunuz.

Ne var ki, üzerinden zaman geçmiş olması nedeniyle, bazı mühim yanlışların da yansımasının üzüntüsünü çekiyoruz. Bir maksada dayanmayan bu çarpıklıkları düzeltmek bizim için hem bir haktır ve hem de tarihe hizmettir. Anlayış göreceğinden eminim.

1 Kasım 1985 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, benim evde yapılan bir üst düzey değerlendirme toplantısı bahis edilerek, orada benim (görüyorum ki hepinizde bir Faruk Paşa fobisi var. Ne yani, Faruk Paşa Allah mı? Eğer tek engel Faruk Paşa ise, isterseniz bu işi ben halledeyim, gidip kendisini vurayım) demişim gibi bir cümle vardır. Bu çok yanlış ve çok üzücü, hangi maksada netice vereceği belli olmayan bir çarpıklıktır. O toplantının sağ olanları bu yazıyı okudularsa, sanırım üzülmüş olacaklar. Belki onların içinden de yüreği tutuşanlar doğruyu bir açıklama ile size intikal ettirebilirler. Fakat, Celil Paşa gibi bir deryadan yansıyan bu hata, bir

dost dikeni gibi bütün yönlerime battığı için doğruyu arzetmek suretiyle düzeltmek istedim.

Sayın Mumcu,

Bir avukat olarak, hem de Faruk Paşa'nın avukatı olarak böyle bir sözü öyle bir kalabalıkta kim söyler ki, bunu mantıkla, vefa ile ve görevle, bulunduğum mahdut güçle izah etmek nasıl mümkün olur? Sayın Generalin takdir ederek adını andığı Talat Turhan arkadaşımın kulakları çınlasın. Çok mert insandır. Mahkeme zabıtlarına geçmiş resmi ifadeleri vardır. Orada ne konuştuğum tespit edilmiştir. Faruk Paşa'yı severdim, sayardım. Bugün bile bazı hatalarına rağmen, aynı ölçüde saygılıyım ve rahmetle yad ederim. Aruz vezninde bir şiir vardı, kime ait olduğunu şu an hatırlayamadım. Fakat (bir nokta gözü kör eder) diye espri yapıyor, küçük sanılan hataların ne büyük neticeler ve vahametler yaratabileceğini söylemek isterdi. Bu hatayı ona benzettim. Sayın dostum beni mazur görsün. Hem kendisinin avukatı, hem de rahmetli Gürler'in avukatı idim. Biri ölmüş ise diğeri (yani Celil Paşa) sağdır ve beni bileceğini sanırım. Onun gibi zincirlerin ve bizi ışıktan koruyan bantların altında aynı günleri yaşadık. Hatırlanması bile talihsizlik oldu. Ne ise...

Olayın, henüz şahitleri hayatta. Korgeneral Erçıkan'ın yüksek düzeydeki mercilere verdiği söylenen bantlar, arşivlerde bulunmaktadır. Bu kadar sıhhatli ve kesin delillerle de sabittir ki, söylediğim sözler, yansıyan sözler değildir. Ben şunları söyledim: (Bir taraftan hiyerarşi bozulmayacak diyorsunuz, bir taraftan lider kabul ettiğimiz Orgeneral (rahmetli) Faruk Gürler'in henüz evet demediğini, kararsız olduğunu söylüyorsunuz. Eğer tek engel bu ise, bu taşıdığınız yıldızlar, bunu halle kafi değilse, bırakınız bunu halledeyim.) Bu teklif bir etki, bir çare olarak gidip temas etmek düşüncesi idi. Vurmak için ne zaruret vardı ki? Her ne kadar bazı yetkili çevreler bizi tramplen olarak kullanmak ve ordu kumandanlarını tarih karşısında perişanlığa ve suçluluğa düşürmek için cuntacı olarak göstermek eğilimini ve yolunu göstermiş iseler de, biz cuntacı değildik. Kanunlarla tanınmış ve cumhuriyet tarihimizin birçok döneminde tatbikat yolu bulmuş; devleti, milleti ve cumhuriyeti korumak ve kollamak görevi ve hakkı ordumuz tarafından benimsenmiştir. İçinde yüzdüğümüz bugünkü hukuk düzeninin altında, gene bu hareket yatmaktadır. Böyle olduğu içindir ki, millet, anayasayı kabul suretiy-

le meşrulaştırmıştır. Doğan neticeler de haklılık ve meşruluğu perçinlemiştir. Ordunun hareketini, düzenli bir müdahalesini istemek bir macera değildi. Anaların köşe başlarında çocuklarını bekledikleri günleri unutmayalım. Kapılarımızın akşamdan kilitlendiğini unutmayalım. Biz, bu çizgide ve bizlerden yardım istendiği için ordu müdahalesine taraftardık. Cuntacı değildik, olm dık, olamazdık. Hal böyle iken, vurmak gibi bir sözün yeri, manası var mıdır, kalır mı? Ne ihtiyacımız vardı ki?.. Ordu kumandanları ile konuşuyorduk, sokaklarda dolaşmıyorduk. Hiçbir sokak hareketi bizimle ilgili değildir. Varsa bugün bile hesap vermeye hazırım. Vatan için, milletimizin akıbeti için düşündük, istendiği için hizmete talip olduk. Bu talip olma duygu bakımındandır. Sayın Gürkan bilmeli ki, zincirleri bize reva görenler, tarihe bizi bu ithamlarla terk ettiler. Lütfen çanak tutarak gerçeği yansıtmayınız. 12 Mart muhtırası bir hazırlığın (ordu hazırlığının) dökümüdür. Eğer yüce katlar arasında bizleri kobay gibi kullanan iki zihniyet arasında bir makam savaşı başlamasaydı ne bizler itham altında kalacaktık ve ne de olay beynamaz halde herkesi tedirgin edecekti. Bunda da bir hayır vardır dedik ve köşemizde kaderimizi taşımakta iken, sevgili Gürkan'ın iğnesinin acısı o kadar çok oldu ki, bu feryadımı çok bulmayınız, gerçek sözümün iyi hatırlanması dileğiyle, bu açıklamamı neşri için saygı ile sunuyorum Sayın Mumcu dostum...

3/11/1985 - Alanya

AVUKAT FAKİH ÖZFAKİH'İN AÇIKLAMASINA YANITIM

(CUMHURİYET gazetesinin 17 Kasım 1985 günkü sayısında yayınlanmıştır.)

12 Mart öncesi Silahlı Kuvvetler içinde yürüttüğümüz ve en belirgin özelliğini, hiyerarşik düzen çerçevesinde olmak teşkil eden hazırlık çalışmalarında, sivil kesimden olmasına karşın, geniş hukuk formasyonu, zarif ve nezih kişiliği, Atatürkçü tutumu ve asıl önemlisi de, bunalımlı anlarda makul ve pratik sentezler öne sürerek gerilim gideren olgun mizacı ile büyük katkılarda bulunan aziz dostum avukat, sayın Fakih Özfakih'in açıklamasını duygulanarak okudum.

Bir an düşündüm: Acaba susmak, onun bu şövalye jestine ve sözlerine edeceğim içten teşekkür anlamına gelir mi? Ama sonra, kısa da olsa görüşümü, değerlendirmemi ifade etmeyi uygun mütalaa ettim.

Anılarımda değindiğim olay, 12 Mart öncesinin, birçok yönden anlamlı bir toplantısında geçmişti. O toplantıda, şu ya da bu doğrultuda bir çıkış yolu, bir çözüm bulamamak, sıkıntılı bir durum yaratmıştı aramızda.

İşte bu sırada Sayın Özfakih'in, ev sahibi sıfatıyla, bizleri o sıkıntılı durumdan kurtaran müdahalesi imdadımıza yetişti. Böylesine zarif ve anlamlı müdahale bir anda hepimizi önce şaşırtmış, sonra güldürmüş ve dolayısıyla da ferahlatmaya dönüşmüştü.

Bu hoş müdahalesinde Sayın Özfakih, «öyle mi dedi, böyle mi dedi», bunun kanımca bugün tatlı bir anıdan, zarif bir espriden başka hiçbir önemli yönü yok. Bir olasılıkla, köken de asker kişi olmanın etkisiyle benim belleğimde yer ediş biçimine bakarak benim anılarımda dediğim şekilde bir deyim kullanmış olsun, bir olasılıkla, bir hukuk adamı olması nedeniyle, onun belleğinde yer ediş biçimine bakarak kendisinin

açıklamasında dediği şekilde bir deyim kullanmış bulunsun. Sayın Özfakih, derin espri gücü ile sıkıntılı havayı gidermiş ve hoş bir ev sahipliği yapmıştı. Sanırım anılarımda benim belirttiğim de bundan pek farklı değildi.

12 Mart öncesi davranışlarımız dolayısıyle, 12 Mart sonrasında kendisiyle acı bir kaderi paylaştığım aziz dostum Sayın Özfakih'e gönül borçluluğumu ifade ediyor, mutluluk ve esenlikler diliyorum.

EMEKLİ HAVA KURMAY ALBAY KEMAL TUNUSLUOĞLU'NUN AÇIKLAMASI

(CUMHURİYET gazetesinin 17 Kasım 1985 günkü sayısında tam metin yayınlanmış ve gazeteden alınarak kitaba konulmuştur.)

Sayın Mumcu,

«12 Mart'a Beş Kala» yazı dizinizde adamın geçtiği iki ayrı olayla ilgili, belki minik sayılacak iki ayrıntıyı belirtmek ve düzeltilmesini rica etmek istiyorum.

Dizide, iki ayrı günde yayımlandığı üzere, (o sırada genel sekreterlik görevini yaptığım Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral) Sayın Muhsin Batur, Tandoğan'daki evimi, sayın eşleri ile katıldıkları bir akşam yemeği dışında hiçbir nedenle şereflendirmemişlerdir. O akşam, Diyarbakır'da iken kaynaştığımız, aile dostlarımız eski valilerden Sayın Ali Rıza Yaradanakul ve eşi Sacide Hanımefendi de mütevazi soframızın konuğu idiler.

Keza dizide ifade edildiği gibi 12 Mart'ın akabinde emekliye sevkedilmedim. Tam üç buçuk yıl sonra, İzmir'de (NANO) 6ncı ATAF karargahında görevli iken, 9 Ağustos 1974 tarihinde kendi isteğimle emekliye ayrıldım.

Saygılarımla.

M. Kemal TUNUSLUOĞLU
Em. Hava Kurmay Albay

Sayın Tunusluoğlu'nun bu açıklamasını yakın arkadaşlarının takdirlerine «sunmakla» yetiniyorum!

Uğur MUMCU

EMEKLİ HAVA KURMAY ALBAY KEMAL TUNUSLUOĞLU'NUN AÇIKLAMASINA YANITIM

(23 Kasım 1985 günkü CUMHURİYET gazetesinde yayınlanmıştır.)

Sayın Tunusluoğlu, ciddi nitelikte büyük iddia ve karşı iddiaların tartışma konusu edildiği anı dizime, kendi deyimi ile «minik» sayılacak bir ayrıntıyı belirterek katkıda bulunmak istemiş.

Sayın okurlardan özür dileyerek yineliyorum ki, Batur ile söz konusu olan görüşmemiz, Ankara'da, Maltepe'de Gazi M. Kemal Bulvarı'nın Tandoğan Meydanı'na ulaştığı kısımda, Ordu Pazarı'nın karşısında, sol kolda bir apartmanın üst kat dairelerinden birinde vaki olmuştur. O gün bana, Tunusluoğlu'nun dairesi olarak söylenmiştir. Nitekim Ankara telefon rehberinde de bu tanımlamaya tıpatıp uyan bir apartmanda «A. Kemal Tunusluoğlu» adına bir telefon ve dolayısıyla bir daire mevcuttur.

Bu aziz dostuma önerim, velev maksatlı da olsa, tarihsel önem ve ciddiyet taşıyan konularda, kişilik ile orantılı, gerçekten ciddi katkılarda bulunmaya çalışmasıdır.

EMEKLİ MUHABERE BİNBAŞISI VE MERKEZ EMNİYET ESKİ MÜDÜRÜ RAFET KAPLANGI'NIN AÇIKLAMASI

(CUMHURİYET gazetesinin 24 Kasım 1985 günkü sayısında yayınlanmıştır.)

Cumhuriyet gazetesinin 11 Kasım 1985 günkü «Bomba Davası» bölümünün 1'inci sütun, 7 ve 8'inci paragraflarında, benimle ilgili yazılan yazıda :

Sanki Sayın General Celil Gürkan ve cunta ile ilgili hususlardaki ilk ifadelerin tarafımdan verildiği ve hatta bu hususlarda itiraflarda bulunduğum imajı verilmektedir.

Kamuoyuna yansıyan ve ona mal olan bu ifadelerin yanlış anlamaya meydan vermemek için, yukarıda arz ettiğim iki kelimeyi tavzih etmek lüzumunu doydum.

Bazı subay ve sivil arkadaşlarımızın, benim kanalımla, Sayın Celil Gürkan Paşa ile tanışmalarını izah eden;

a) «General Gürkan ile ilgili ilk ifade, emekli Yarbay Rafet Kaplangı'dan alınmıştır» cümlesindeki (ilk ifade) kelimesi ile,

b) «Kaplangı'nın itiraflarında, Kabibay'ın Adapazarı'na atanan Celil Gürkan'a gidip, ihtilal konusunu görüştüklerini ve yine Kabibay'ın isteği üzerine, Ankara'da Muhabere Albay Mehmet Namlı ve Faruk Akkerman ile de konuştuğunu söylemiştir» cümlesindeki (itiraf) kelimelerinin tazammun ettiği manayı kabul etmiyorum. Bunların yanlış bir alıntı veya sehven yazıldığı kanısındayım.

Şöyle ki :

1 — Şayet Sayın Celil Gürkan'la ilgili ilk ifadeler ve itiraflar benden alınmış olsa idi, benim 2nci kez Ziverbey'deki Zihnibey Köşkü'ndeki sorgulamaya çekildiğim zamanda değil de, bu tarihten 1.5 yıl önce, yargılandığım 84 sanıklı davada, bu hususları söylemem gerekirdi.

O davada sorgulanırken de bu hususlarda aynı sorulara

muhatap olmuştum. O davadaki ifadelerim ortadadır. Bu sorulara karşı herhangi bir şey söylemediğime göre, ilk ifadeler ve itirafların benden neşet etmediği kanıtlanmaktadır.

Kaldı ki, ben bu davada beraat ettim. Bu husus Yargıtayca da onaylanmıştır.

2 — Ben bu davadan tahliye edildikten hemen sonra Elazığ'a gitmiştim. Aylarca orada kalmıştım ve kalmaya da devam ederken, beni İstanbul ve Ankara'da bulamayan emniyet kuvvetleri oraya gelerek tutukladılar. Bilahare oradan evvela Ankara'ya, sonra da İstanbul'a getirdiler

Bu izahatımdan maksadım, ben buraya geldiğim zaman, bütün arkadaşlarım İstanbul, Ziverbey'deki Zihnipaşa Köşkü'nde, kontrgerilla örgütü tarafından, 10 gün evvelden işkenceye tabi tutulmaya başlanmışlardı. Burada kalma müddeti herkes için tam bir ay olduğuna göre, buradan en son çıkan da giriş tarihim nazara alınırsa bendim.

3 — Orada kaldığım sürede, yapılan bütün işkencelere rağmen, konuşmamam üzerine, sorgulayıcılar herhalde Talat Turhan'a durumumu anlatıyorlar. Onların istedikleri ifadeyi vermezsem, oradan ölümün çıkacağını söylüyorlar ki, bir gün Sayın Talat Turhan'ı karşıma, zincirleri ve gözlerimiz bağlı olarak sorgulama odasında karşılaştırdılar. Sayın Talat Turhan bana hitaben :

— Rafet, ne ifade istiyorlarsa onu söyle ve imzala, aksi halde seni işkenceden öldürecekler dedi (bu husus Sayın Talat Turhan'ın mahkeme zabıtlarındaki ifadesinde de mevcuttur).

Bunun üzerine, kontrgerilla teşkilatının istediği ifadeyi imzalayıp, canımı kurtardım.

Şimdi bana göre, burada tespit ettiğim çok önemli bir husus var. O da şu :

a) Bu ifadeler, olayların başında, ortasında veya sonunda aramıza girmiş ve bizimle beraber görünen kişilerin, bir kısmının burada sorgulayıcı olarak karşımıza çıkması... Diğer bir kısmının da sorgulayıcılarla işbirliği içindeki kimseler olması hasebiyle, ifadelerin tertipleyicisi ve düzenleyicileri kendileridir.

Bu bakımdan, bu işkencelerden geçmiş herhangi bir arkadaşımızı asla itham etmiyorum. Hatta onların hepsi mazurdurlar.

Esas suçlular, yukarıda arz ettiğim gibi, bizlerle birlikte

görünen ve bu ifadeleri dikte ettiren kimselerdir. Bu bakımdan, sorgulayıcılar, bazı doğruları bildiklerinden, bunların yanına bazı kimselere de suç tasni'ini, kendilerinin aldığı direktife göre ihmal etmiyorlardı.

Ben kontrgerillada konuşmadığım ve sadece onların yazdıklarını imzaladığım için, yaptıkları işkence dışında, Zihnibey Köşkü'ndeki 1 ay hücre cezasına ilaveten Selimiye'nin toprak altındaki, Ağustos ayında, tuz paketinin rutubetten su olduğu hücrelerinde, 3 ay daha bırakılmak suretiyle, bir tür işkenceye daha tabi tutuldum. Bu husus benim nasıl bir işkenceye tabi tutulduğumun kanıtıdır. Halbuki normal prosedür, kontrgerilladan 1 ay sonra genel cezaevine gönderilmektir. Nitekim arkadaşlarımıza bu husus tatbik edilmiştir.

Bu hususu dikkat nazarınıza sunduktan sonra, bu işkencelerin sonucu, çok ağır bir kalp ameliyatı geçirerek sıhhatimi kaybetmem ve yarım bir adam olarak hayatımı sürdürmem bir yana, olayların başından beri istenilen özveri yetmiyormuş gibi, 12 sene sonra da benden daha ne kadar özveri isteniyor? Bunu anlamakta çok güçlük çekmekteyim.

Türkiye'mizde, 27 Mayıs'tan bu yana birçok ihtilalleri yaşadık ve bunların neticelerini de gördük.

Dikta yönetimlerinin insanı konuşturmayan ve genel hukuk kurallarını tanımayan tutum ve davranışlarıyla, dünyanın en kötü rejimi olduğu meydana çıkmıştır.

Bunun dışında 12 Mart'ta ise, bunlara ilaveten, bir grup olduğumuzu zannettiğimiz arkadaşlarımızın ifade ve tutumları, en büyük liderlerimizin, alt kademelerdeki güçlü ve şahsiyetli kimseleri insafsızca harcamaları... Bu da yetmiyormuş gibi inkarcı yola saparak, kaypak hareketleri, Türk milleti için en büyük ibret tablosunu sergilemiştir.

Güzel Türkiye'mizi demokrasi ile yöneten kimselerin, dikta idaresiyle milleti kurtarmaya ihtiyaç duyacak kimselere fırsat vermemeleri için, ellerinden gelen çabayı sarfederek çalışmaları ve muasır medeniyet seviyesine ulaştırmaları için gayret sarfetmeleri gerekmektedir.

Türk milleti, dünyanın en güzel rejimi olan özgürlükçü ve hakiki demokratik idareye layık olan bir millettir.

YENİ GÜNDEM DERGİSİ İLE SÖYLEŞİ

(CUMHURİYET gazetesinde yayınlanan Anı dizim ile ilgili olarak Yeni Gündem Dergisi'nin 15 - 24 Kasım 1985 gün, 34 No. lu sayısında çıkan «Sıra Sıra Paşalar» başlıklı yazı nedeniyle adı geçen derginin Ankara temsilcisi Aydın Köymen ile yapılan ve ilk bölümü derginin 29 Kasım 1985 - 12 Aralık 1985 gün ve 35 No. lu sayısında yayınlanan söyleşi.)

SORU — 1 Sayın GÜRKAN, Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan anılarınız bir devrin perde arkasını aydınlatmak ve ilginç bir tartışmayı başlatmak açısından son derece yararlı oldu. Şimdi ben izninizle, bıraktığınız noktanın ilerisindeki zamana ilişkin bir noktayı aydınlatmanızı rica edeceğim. Siz, 12 Mart'tan sonra Türkiye Birlik Partisi'ne girdiniz ve genel sekreterlik görevinde bulundunuz. Sizi buna yönelten etkenler ve sonra da partiden istifa etmenize yol açan nedenler nelerdi? Türkiye Birlik Partisi'ni yeterince devrimci ve Atatürkçü mü bulmadınız?

YANIT 1 — Önce sorunuzda geçen bir sözcüğe kısa bir açıklama getirmeme izin veriniz.

«Tartışmayı başlatmak» deyimini kullanmışsınız.

Mütevazi Anı dizimin yayımlanması, bir dönemin perde arkasının belli bir kesitini aydınlatma ve kimi gerçekleri gün ışığına çıkarma bakımından sınırlı bir yarar sağlamış olsa bile - ki öyle ise kendimi mutlu sayarım - bu, bir tartışmayı başlatmak münhasır maksadı ile benim tarafımdan kullanılmış bir insiyatifin sonucu değildir.

Emekliye ayrılışımdan bir süre sonra, politik yelpazenin orta veya sağında bulunan bazı partilerden, eski veya yeni milletvekilleri ve/veya mensupları aracılığı ile iletilen «partiye katılma» çağrıları aldım. Gösterilen güven ve ilgiye teşekkür ederek özür diledim.

Temmuz 1975 başlarında, parti yönetim kurulunun ve

sayın genel başkanının ortak arzuları üzerine, genel başkan tarafından bana ulaştırılan çağrıyı kabul ederek 19 Temmuz 1975 tarihinde Türkiye Birlik Partisi'ne girdim ve Genel Sekreterlik görevine getirildim.

Samimi ATATÜRKÇÜ bir Cumhuriyet çocuğu olarak yetiştiğim için, görüşlerimin ve inançlarımın Kemalist doğrultuda olacağı doğaldır. Şayet, politik hayata atılacak olur idiysem, elbette ülkeyi sürekli gelişme halindeki devrimci atılımlarla ileriye götürmeyi amaçlayan bir siyasal inancın oluşturduğu bir yasal örgüt içinde bulunabilirdim ve bu da, sosyal demokrat nitelikte bir siyasal parti olabilirdi.

Türkiye Birlik Partisi, programı, tüzüğü, ilkeleri ve özellikle de dayandığı laik düşünceli tabanı ile benim duygularıma uyan yasal bir politik örgüt niteliği gösteriyordu.

Yaklaşık 17 ay genel sekreter olarak hizmet ettiğim partinin üye tabanını oluşturan gerçekten ATATÜRKÇÜ, ilerici ve uygar insanlardan gördüğüm sıcak kabul, ilgi ve desteğin her zaman minnettarı oldum. Büyük deneyimler ve gözlemler edindim. Bu arada, zaman zaman verdiğim ve basında, TRT'de yayımlanan demeçlerim ve yaptığım konuşmalarım ile, bir ölçüde yurt sorunlarını dile getirebildiğim gibi, sanıyorum, 12 Mart döneminde haksız suçlamalara uğramış bir Celil GÜRKAN'ın, hiç değilse demokratik, meşruiyetçi ve ATATÜRK milliyetçisi karakterini de Türk kamuoyuna anlatabilmiştim.

7 Aralık 1976 tarihinde parti genel sekreterliğinden ve partiden istifa ettim. Hemen ve kesinlikle ifade etmeliyim ki, istifama yol açan neden, sorunuzda dediğiniz gibi «partiyi yeterince devrimci ve ATATÜRKÇÜ bulmamak»tan ileri gelmiş değildir. İstifamı böyle bir nedene bağlamayı, partinin genel başkanını ve partili vatandaşlarımın çok saygı duyduğum kişiliklerine karşı bühtan sayarım.

Beni, partiden ayrılış kararı almaya zorlayan neden, genel başkanlığa ve kamuoyuna sunduğum istifa yazımda da açıkça belirttiğim gibi «partiye hareket ve canlılık kazandıracak gençlik kolları faaliyetinin amaç, yöntem ve içerik bakımından hangi baza oturtulması ve hangi çizgide yürütülmesi gerektiği» hususunda genel başkan ile aramızda çıkan görüş ayrılığı olmuştur.

Genel başkana sunduğum istifa mektubumda, istifamın gerekçesini samimiyetle şöyle ifade etmiştim :

«....Türk ulusunun, Türk halkının atavik yetenekleri ve özelliklerinin, bu ülkenin tüm sorunlarını, «bilimsel gerek budur!» gibi bahanelerle şu veya bu liderin, yada yabancı liderlerin, kendi ülkelerinin koşullarına özgü reçetelerine başvurmadan çözmeye yeteceğine ve yetmesi gerektiğine kesinlikle inanıyorum.»

.....

«Tokat İl Kongresinde yaptığım ve aynı gün TRT haber bültenlerinde özeti yayımlanan konuşmamda: «Ülkede şeriatçılıktan, faşizmden, Turancılıktan Mao'culuğa kadar Türkiye gerçeklerine uygarlığı çok tartışma götüren ideolojik ve doktriner görüşlere sahip çıkanların bulunduğundan, ama ATATÜRK'e ve ATATÜRKÇÜLÜK'e yeterince içtenlikle sahip çıkanların azlığından» yakınmıştım. Sanıyorum ki, bu görüşümü kamuoyuna sergilemek benim en doğal hakkımdı ve partimizin program ve ilkeleri ile de en ufak çelişir bir yönü mevcut değildi. Oysa ki, bu konuşmam, tarafınızdan: «Partinin güttüğü genel politika ve içinde bulunulan koşullar yönünden «Apolitik» bir konuşma olarak nitelenmiş ve (...) sizinle görüş ayrılığı içinde bulunduğumu ortaya koymuştur....»

SORU 2 — Acaba aynı dönemde size CHP'ye girmeniz yolunda bir teklif yapıldı mı? Bunu şunun için soruyorum: Bildiğiniz gibi Muhsin BATUR bizzat Sayın ECEVİT'in girişimiyle CHP'ye üye olmuştu ve sizin üyeliğinizin, Sayın ECEVİT tarafından istenmediği yolunda bazı iddialar var. Bizi bu konuda aydınlatabilir misiniz?

YANIT 2 — Evet, yapıldı. Teklifi yapan, Harp Akademisinden arkadaşım, Cumhuriyet Senatosunda Milli Birlik Grubu üyesi emekli Hava Generali rahmetli Mucip ATAKLI idi. Bir gün, yanında bir başka arkadaşı ile birlikte ziyaretime geldi ve şu öneride bulundu :

«Ben ve arkadaşlarım, senin âtıl şekilde bir köşede oturmanı uygun görmüyoruz. Bunca deneyimlerin var. Memlekete bir siyasal parti kadrosunda pekala verimli hizmetler yapabilirsin. Formasyonun, ortanın solunda bir parti olarak CHP saflarında yer almanı gerektirir. Eğer politikaya atılmak kararında isen CHP'ye gir derim. İstersen ben, kendileri ile iyi ilişkilerim olan Sayın ECEVİT ve Genel sekreter Sayın

Orhan EYÜBOĞLU ile görüşeyim. Yeter ki bana yetki ver!»

dedi.

Zaten 16 Mart'ta birlikte emekliye ayrılmış olduğumuz arkadaşlarımdan bir kısmı da CHP'ye girmek düşüncesinde olduklarını bana söylemişlerdi. Rahmetli ATAKLI'ya olumlu yanıt verdim.

Aradan bir süre geçti. ATAKLI, bir karşılaşmamızda bana, konuyu, Genel Sekreter EYÜBOĞLU ile görüştüğünü ve ön mutabakatını sağladığını, Sayın ECEVİT ile de görüşeceğini, ancak o günlerde bazı önemli parti sorunları olduğu için - örneğin MSP ile koalisyon ortaklığından doğan sorunlar... Af yasası.. gibi - partiye girişimle ilgili hususun biraz gecikebileceğini söyledi.

Dinlemekle yetindim. Daha sonraki karşılaşmalarımızda rahmetli Mucip ATAKLI'nın, durumu ve gecikmeyi bana açıklamada bir tür sıkıntı içinde olduğunu sezinliyordum.

Durumun açıklığa kavuşmasını bir süre daha bekledim. Nihayet, benimle birlikte CHP'ye girebileceklerini söyleyen bir kısım arkadaşımın telkini üzerine, olumlu, ya da olumsuz şekilde ama sorunun bir sonuca bağlanması için Sayın ECEVİT'e bir mektup yazdım. Olumlu yanıt kadar olumsuz yanıtın da saygı ile karşılanacağını bildirdim.

Aradan uzunca zaman geçmesine karşın maalesef yanıt alamadım.

Bu arada bazı kaynaklardan öğreniyordum ki, adlarını burada açıklamada herhangi bir yarar görmediğim önde gelen bir kaç CHP'li parlamenter, benim ve arkadaşlarımın partiye girişimiz konusu ile ilgili sorulara garip, imalı ve kaçamaklı yanıtlar vermekte imişler; hatta içlerinden biri de: «Celil Paşa'nın 12 Mart dönemi ile ilgili geçmişini bizim parti ile bağdaştırmak pek mümkün değil!» gibilerden tuhaf bir yargıda bulunmuş.

Bu arada, Cumhurbaşkanlığı Kontenjan Senatörü Hava Kuvvetleri eski Komutanı Orgeneral Muhsin BATUR'un CHP'ye girmesi konusu gündeme gelmiş ve konunun parti meclis grubunda görüşülmesi sırasında, adımın da geçtiği bazı tartışmalar olmuş. İçyüzünü öğrenmeye gerek bile görmedim.

Böylece CHP'ye girişim ile ilgili olarak rahmetli Mucip ATAKLI arkadaşımın iyi niyetle yaptığı teşebbüs olumlu bir sonuç vermemiş ve sorun da kapanıp gitmişti.

SORU 3 — Sayın GÜRKAN, bize şu «cunta» kavramını bir kez daha tanımlar ve içinde bulunduğunuz hareketin niye cunta diye adlandırılamayacağını açıklar mısınız?

YANIT 3 — Sayın KÖYMEN, çok iyi bilirsiniz ki, İspanyolca kökenli «cunta» sözcüğü, sözlüklerde, şu ya da bu biçimde yönetime el koymuş asker, sivil, ya da karma kişilerin oluşturdukları topluluğu (kurulu, örgütü) ifade eder. Bir başka deyişle, yönetime el koyma eylemi fiilen gerçekleşmeden, hiçbir topluluğu «cunta» olarak tanımlama - sözlük ifadelerine göre - olanaksızdır.

«Cunta» sözcüğü, az önce değindiğim gibi, yönetime el koyma amacı ile, bu eylemin gerçekleşmesinden önceki örgüt için kullanılmak isteniyor ise - ki bana sorduğunuz soruda kastedilen mana bu sanıyorum - sınırlı sayıda kişilerden oluşmuş ve gizli faaliyet gösteren bir topluluk akla gelir. Oysa ki, bildiğiniz gibi 12 Mart öncesinde Silahlı Kuvvetler içindeki hazırlık, yukarıda kuvvet komutanı düzeyinden üst kademeden başlayıp aşağı doğru inen ve sanırım 3-5 kişiye münhasır kalmayan kapsamlı, düzenli, hiyerarşik ve de asıl önemlisi yurtsever amaçlı bir hareketi amaçlıyordu. Bu nedenle «cunta» sözcüğü ile ifade edilmesinde isabet görmüyorum.

SORU 4 — Sayın GÜRKAN, acaba bugünkü Silahlı Kuvvetler içindeki bazı subaylar ve bunları destekleyen bir kısım aydından oluşan bir hareketle, devrim, demokrasi gibi kavramları pek de bağdaşmadıkları yolunda bir değerlendirme yapmak ihtiyacını hissediyor musunuz?

YANIT 4 — Bu sorunuzu yanıtlamadan önce bir kaç saptama (tesbit) yapmada yarar görüyorum Sayın KÖYMEN.

1. Kanımca demokrasi (doğal olarak burada kastettiğim Batılı anlamda demokrasidir) halkın, her türlü güdümden, dürtüden ve baskıdan uzak özgür iradesiyle kurulan ve bekasını, istikrarını ve sürekliliğini (istikrarını) bu özgür iradede bulan sosyal sistemin (rejimin) adıdır.

Bundan çıkan sonuç, halkın özgür iradesinin baş etken ve ön koşul (prerequisite) olmadığı bir sosyal sistem (rejim), benim anladığım manada demokrasi değildir.

2. Büyük ATATÜRK'ün, Onuncu Yıl söylevinde: «...az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan..» sözleriyle nitelediği ve, kuruluşundaki başarıyı «Türk ulusunun ve değerli ordusunun *bir ve beraber* olarak azimkarane yürüyü-

şüne borçlu olduğumuz»u vurguladığı Cumhuriyet, kuşkusuz bir devlet şekli idi ve büyük Kurtarıcının yüreğinde ve kafasındaki düşünce de bu devlet şeklinin, en kısa sürede, tarihsel gelişimini tamamlayarak, her yönü ile «Batı Demokrasisi»ne dönüşmesi idi.

3. Büyük Önder, o söylevinde, yapmak zorunda olduğumuz «daha çok ve büyük işler» bulunduğunu, «yurdumuzu dünyanın en mamur ve en uygar memleketleri düzeyine», «ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağımızı..» da söylemiştir.

4. Kırk yıla yakın askerlik yaşantımdaki inanca dönüşmüş gözlemlerim ve kanım odur ki, seyrek ve geçici sapmalara karşın ATATÜRKÇÜLÜK (Kemalizm), Türk Silahlı Kuvvetlerinin Amentü'sü (Credo) olmuştur ve olmaya devam edecektir.

Şimdi düşünelim, insafla, sağ duyumuzu kullanarak ve her türlü ön yargılardan arınarak düşünelim ve kendi kendimize soralım :

a. «.... Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışları ile meşruluğunu yitirmiş bir iktidarın...» egemen olduğu 26 Mayıs 1960 Türkiyesi (Bakınız: 1961 Anayasası Başlangıç Bölümü),

b. «.... Tutum, görüş ve icraatı ile yurdu anarşi, kardeş kavgası ve ekonomik huzursuzluk içine sokmuş, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma umudunu kamuoyunda yitirmiş, Anayasada öngörülen reformları tahakkuk ettirememiş ve Türkiye Cumhuriyetinin geleceğini ağır bir tehlike içine düşürmüş..» bir parlamento ve hükümetin yönettiği 9 Mart 1971 Türkiye'si (Bakınız: 12 Mart Muhtırası Madde: 1),

c. «.... İç ve dış düşmanların tahriki ile varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki haince saldırılar içinde» bulunan, «devletin başlıca organları işlemez duruma getirilmiş», Anayasal kuruluşları tezada veya suskunluğa bürünmüş», «siyasi partileri kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumları ile devleti kurtaracak birlik ve beraberliği sağlayamamış», «bölücü ve yıkıcı mihrakların faaliyetlerini alabildiğine artırdığı, vatandaşın mal ve can güvenliğinin tehlikeye düşürüldüğü, ATA-

TÜRKÇÜLÜK yerine irticai ve diğer sapık ideolojik fikirlerin üretildiği», «bölünme ve iç harbin eşiğine getirilmiş, devleti güçsüz bırakılmış ve acze düşmüş..» 11 Eylül 1980 Türkiye Cumhuriyeti (Bakınız: Sayın Kenan EVREN'in, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı olarak 12 Eylül 1980 günü yayınladıkları Bildiri)

O günlerin dünya genel konjonktürü karşısında, kargaşanın, hatta iç savaşın eşiğine getirilmiş toplumu ve çöküntüye giden demokrasisi ile, dıştan özgürlükçü demokratik parlamenter düzeni korur görünen, ama uygulamada otoritesini tümden yitirmiş bir yönetim ve politik hesaplarla adeta kilitlenmiş bir parlamento idaresine acaba «çağdaş uygarlık düzeyi»ne çıkabilir miydi? Çıkabilirse kaçıncı yüzyılda?.... O dönemin politik liderlerinin katı ve uzlaşmaz tutumları ortada iken, «demokrasilerde çare tükenmez!.. Sorunları parlamento içinde çözmek gerekir!.» sözlerinin geçerliliği kalmış mı idi?

Ütopist bazı siyasetçiler çıkıp da bu soruya olumlu yanıt verseler de, gerçekçi ve sağduyu sahiplerinin kendilerine pek katılacaklarını sanmıyorum. Çünkü öyle olsa idi ülkenin 26 Mayıs 1960 lara, 9 Mart 1971 lere ve 11 Eylül 1980 lere gelmesine ne gerek vardı? Demokratik parlamenter rejimde Anayasa dışı «Meclis Tahkikat (Soruşturma) Komisyonları» kuran, yurdu anarşi ve kardeş kavgasma sokan, aylarca Cumhurbaşkanı seçemeyip yasama görevini bile yerine getiremeyen o günlerin parlamentoları mı «çare» bulacak, toplumu aydınlığa çıkaracaktı?

Amaç, Büyük ATATÜRK'ün gösterdiği hedefe ulaşmak olduğuna göre, o dönemlerin vahamet düzeyine varan bunalımlar çıkmazından kurtulmak için yönetimin ve parlamentonun dışında fakat ulusal bir çözüme gereksinim vardı ve bu gereksinim de kaçınılmaz idi.

Ne idi veya kim idi bu ulusal çözümü getirecek olan?...

Gözler, her üç dönemde de, ülkenin dar zamanlarında Hızır gibi yetişeceğine inanılan Silahlı Kuvvetlere çevrilmişti.

İşte bu durumlar karşısındadır ki, Büyük ATATÜRK'ün, kuruluşundaki başarıyı «Türk ulusu ile *bir ve beraber* olmasına borçlu olduğumuzu» söylediği Türk Ordusu'nun mensupları olarak, tabii ulusla bir ve beraber olma esası bir an göz-

den ırak tutulmamak koşulu ile, ilhamı da ondan alarak, ülkenin içine sürüklendiği «vahim durum»dan Kemalist görüşle «görev çıkarma» yoluna gidilmek istenmiştir.

Şahsen demokrasinin - tabi gerçek demokrasinin -, hakları, özgürlükleri, kurumları ve işleme kuralları ile gerçek demokrasinin inançlı yandaşıyım. Silahlı Kuvvetlerimizi kışlasında, yurt savunmasına hazırlanma gibi yüce görevi ile başbaşa, rahat bırakan, hukuk devletini bütün «adap ve erkanı» ile kurup yürüten bir demokrasinin yandaşıyım, destekçisiyim ve savunucusuyum. «En az kusurlu siyasal rejim» diye nitelenen demokrasinin dışında hiçbir sosyal sistemi bu aziz ülkede, bu soylu ulusuma layık görmedim ve göremem de...

12 Mart öncesinde bizleri - tabii burada bizler derken, içtenlikli Kemalist inançlarını sonuna kadar koruyan kişileri kastediyorum; yoksa, Kemalizm'den Oportünizm'e rahatça ihtida edebilen sözde liderleri değil! - Anı dizimde ifade etmeye çalıştığım memleketçi çabalara iten «motivation (güdülenme)», o dönemde ulusun ve ülkenin içinde bulunduğu ve demokrasiyi de ikinci plana iter bir nitelik kazanan olumsuz, tehlikeli özel koşullar olmuştur.

İçtenlikli inancım, giderek yozlaşmış ve içi boşalmış bir demokrasiye *en kısa süreli* bir «haftaym» verme pahasına da olsa, sonunda ülkeyi, uygarlık yolundaki yarışa, elinde gerçek demokrasi meşalesi olduğu halde daha büyük hızla ve kararlılıkla katılmasını sağlayacak bir görüşün davasını savunduğumuzdur.

Böyle bir çözüm yolunu arama çabasına girmek - kuşkusuz anti-demokratik bir hareketti ve hiyerarşik düzen içinde olması hareketin bu anti-demokratik niteliğini hafifletmez, ortadan kaldırmazdı - bilemiyorum neden, «Yeni Gündem» dergisinin 15-28 Kasım 1985 gün 34 No.lu sayısındaki çok da beğendiğim yazınızda «demokrasi düşmanlığı», ya da «diktatörlüğün ilericisi bir demokrasi» olarak nitelenmişti? Doğrusu bunu pek anlayamadım.

Türk ulusundan daha şerefli ve haysiyetli olduklarını sanmadığım ülkeler, koşulların zorunlu ve kaçınılmaz kıldığı haklı askeri müdahaleler sonunda, demokrasinin tüm faziletlerini gerçekleştiren hamlelerle uygarlık ve demokrasi kervanında yerlerini alırlarken, aziz ülkemin, başta laiklik olmak üzere ATATÜRK'ün temel ilkelerini tahribe yönelik kampanyalar

açarak ülkeyi ardı arası kesilmez sen-ben kavgaları, sağ-sol çatışmaları ile felakete sürükleyen teslimiyetçi yönetimler altında, sırf «aman demokrasiye dokunmayalım!» kaygısı ile, kaderine razı bir yaşam sürdürmesine rıza göstermek mi demokrasi yandaşlığıdır?

Sanıyorum Anı dizimde de belirttim. 12 Mart öncesinin dünya konjonktürüne bakıyorduk. Güney Amerika'da ABD'nin eylemli desteği ile «liberal ekonomi - sağ totaliter askeri rejim» formülleri işletilmeye başlanmıştı. Kapitalist blokta durum böyle idi. Sosyalist blokta da Sovyetler Birliği'nin desteği ile, sosyalizm adına askeri işgaller yaşanıyordu. 1968 de tipik bir Çekoslovakya olayı yaşanmıştı.

Ülkemizde de 1971 öncesinde yeralan olaylar zinciri sağ ve sol eylemci grupları kanlı kargaşalara itmek üzereydi. Hatta itmişti bile. İç ve dış egemen çevreler, böyle bir kavgayı, kendi çıkarları doğrultusunda sömürme hesabı içinde idiler. Hangi tarafın hesabı tutarsa tutsun, sonunda ülkede özgürlükçü demokratik sisteme paydos borusu çalınacak ve, sonunda geçici ya da kalıcı bir sağ ya da sol totaliter rejim gelip yerleşecekti. Orta-Doğu konjonktürü de bunu gösteriyor ve doğruluyordu.

Şahsen ben, kendimi, İttihat Terakki, Hareket Ordusu, Kuvayı Milliye ve 27 Mayıs Devriminin bir tür hayırhah mirasçısı sayarım. ATATÜRKÇÜLÜK'ten de bir bakıma bunu anlıyorum. Kemalist Devrim derken, ATATÜRK'ün devrimci anlayışının, günün koşullarına göre yorumlanmasını amaçlıyorum. Benim de içinde bulunduğum tavır, aslında bütün hüküm ve sonuçları ile tam anlamı ile «tepeden inme darbe» olan 12 Mart muhtırasının tersine, çeşitli sağ ve serüvenci sol darbe olasılıklarına karşı, koşulların kaçınılmaz hale getirdiği bir ortamda, ATATÜRKÇÜ, devrimci, ilerici ve özgürlükçü bir düzene ulaşabilmek için yurtsever bir müdahaleyi öngören bir tavırdı. Ne Leninist idik, ne Marksist, ne de serüvenci... Sapına kadar ATATÜRKÇÜ idik. İçinde bulunduğumuz hareketin amacı, 1961 Anayasasında yeralan temel hak ve özgürlükleri savunmak, savunma ne demek daha da genişletmekti. Ama bizler yenildik. Savunduğumuz, içerdiği hak ve özgürlükleri daha da genişletmek istediğimiz 1961 Anayasası, 12 Mart döneminde «tağyir, tebdil ve ilga» edildi. Hem de muhtıra ile suçlanan parlamento ile birlikte. Ve doğal olarak da olaylar bizi 12 Eylül öncesinin kanlı kargaşasına getirdi.

Sonuç olarak şunu söylemek isterim :

Batılı anlamda gerçek demokrasiye bütün kalbimle evet!

Demokrasi dışı her türlü rejime, sosyal düzene bütün kararlılığımla hayır!

Yaşadığımız ve en kısa zamanda sona ermesini dilediğimiz demokrasiye geçiş döneminin sonunda, gerçek demokrasinin, bir daha - velev kısa sürelerle de olsa - biçilmemek, kurumamak koşulu ile yeşerdiği, boy attığı bir Türkiye, askeri müdahalelerin olmadığı (tabii bu arada Ziverbey köşklerinin de olmadığı) bir Türkiye!.

İşte acılı, tatlılı bir süre deneyimden geçtikten sonra vardığım sonuç!

Ankara, 25 Kasım 1985
Celil GÜRKAN
Emekli General

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANILAR

OSMANLICA'DAN ÖZ TÜRKÇE'YE
«Paşa değil, General!»

Anı dizimi hazırlamak için sayın Uğur MUMCU ile söyleşmeye başladığımızda, kendisinin, «ağız alışkanlığı ile» bana: «Paşam!» diye hitabetmesi, benim, aslında bir ölçüde içtenlikli inancımı da yansıtır bir espri içinde kendisine: «Paşa değil, General!» karşılığını verişim ve bunun da gazetede yer alışı, büyük bir memnunlukla görüyorum ki okurlar arasında, espri yönü gözden kaçırılmamakla beraber, bir ölçüde etkili olmuş bulunuyor.

Gerçi çok biçimsel görünüyor ama ben Paşa ve Generalliği birbirinden ayırıyorum. «Efendi, bey, paşa gibi lakap ve unvunların kaldırılmasına dair kanun, açıkça «Paşa» unvanını kaldırmış. Bu yasa, üstelik bir de Anayasada değiştirilmesi mümkün olmayan Devrim yasaları arasında sayılmış. Kanımca bu da bir ATATÜRK ilkesidir. Resmi dilde «Paşa» yer almaz. Bizler Paşa değil, olsak olsak Generaliz. Alışılmış, kullanılıyor, o başka...

Bundan esinlenerek ve güç alarak bir kaç anımı aktarmak isterim.

Türk Devriminin, bir başka deyimle ATATÜRK Devriminin, ulusumuza benliğini tanıma olanağı veren ve, kim ne derse desin, hangi çevreler açıktan, ya da üstü kapalı şekilde karşı çıkarsa çıksın, amacına ulaşmış saydığım atılımlarından biri olan öz dilimize dönüş hareke-

tinin inançlı savunucusuyum. Bu nedenle güzelim «Devrim» sözcüğü yerine, illa da - hem de çoğu kişinin yanlış söylediği - «inkılap» sözcüğünü kullanmak isteyen ve başını da ne acıdır ki bir devlet kuruluşu olan TRT'nin çektiği Osmanlıca'ya dönüş çabalarının karşısındayım.

Olabildiğince arı Türkçe konuşup yazmaya çalışıyorum. Bu kitabımda olduğu gibi, zaman zaman saptığım olmuyor değil. Ama, şunu da içtenlikle açıklamak isterim ki, bende bu arı Türkçe tutkusu, daha çok 1965'ten sonra ağırlık kazanmıştır.

Neden 1965 diye soracaksınız.

1962-1965 döneminde Genelkurmay Başkanlığında Orgeneral SUNAY'ın özel kalem müdürlüğü görevini yapıyordum. O dönemin özelliğinden olacak, Orgeneral SUNAY, sık sık demeç veriyor, askeri birlik ve kuruluşlarda konuşmalar yapıyor ve Silahlı Kuvvetlerinin başının ağzından çıkan sözlere de basın büyük önem veriyordu. Bu bir bakıma doğaldı da... Çünkü o günler, 27 Mayıs Devrimini izleyen bir dönemdi. 1961 Anayasası yürürlüğe girmiş, seçimler yapılmış ve rahmetli İsmet Paşa bir koalisyon hükümetinin başında Başbakan olmuş ise de, özellikle iç politikanın çalkantılı geçtiği bir dönem yaşandığı için, gözler sık sık Genelkurmay Başkanlığına, bir başka deyimle «Arslanlı Kapı»ya çevriliyor, «askerler ne diyor?» sorusu soruluyordu. Orgeneral SUNAY parlak bir hatip sayılmazdı. Hatta hazırlıksız konuşmalarında tümceleri çoğu kez kopuk olarak ağzından çıkar, ya da yarım kalırdı. Bu nedenle, yapacağı konuşmaları, yayınlayacağı mesajları ayırımsız şekilde ben hazırlardım. Zaten görevimin gereği de bu idi. SUNAY'ın, üç yıllık birlikte çalıştığımız süre içinde hazırlayıp onayına sunduğum metinlerde tek değişiklik yaptığını anımsamıyorum. O kadar ki, benim yazı biçimime alıştığı ve güvendiği için, hazırladığı metinlerin kendisine okunmasını bile istemezdi. Ama ben gene de okurdum.

İşte o dönemde, Genelkurmay Başkanının yaptığı konuşmalar, yayınladığı mesajlar - ki en sade dinsel bayram kutlama mesajından en önemlisine kadar TRT'de

tam metin okunsun istenirdi ve çoğu kez okunurdu da - içeriği ve biçemi (üslubu) ile kamuoyunda ve basında ağırlık taşısın diye olabildiğince Osmanlıca deyimler, sözcükler ve tamlamalar kullanmaya özen gösterirdim! SUNAY'ın konuşma biçemini bilenler, yayınlanan mesajların, ya da yazılı metinden yaptığı konuşmaların, benim tarafımdan hazırlanmış olduğunu kolaylıkla farkettikleri için, zaman zaman bana: «Genelkurmay Başkanının filan mesajında gene kan damlatmışsın kafir!» diye takılırlar ve ben de bundan bayağı hoşlanırdım!

Orgeneral SUNAY, kimi kez, benimle konuşmalarında sık sık: «Celil, herkes Genelkurmay Başkanlığı yaptı ve bu koltuğa oturdu ama benim gibi değil. Ben bugün burada koltukta değil, süngünün üstünde oturuyorum. Kolay iş mi süngü üstünde huzurla oturmak?» dediğine göre, elbette böyle bir konumda bulunan bir kişinin mesajları da «tumturaklı» sözcüklerle süslenmeli idi!.. Nitekim rahmetli İsmet Paşa'ya, Başbakanlıktan çıkarken bir gencin tabanca ile ateş etmesi ve Paşa'nın en ufak yara almadan kurtulması ile sonuçlanan çok üzücü girişim üzerine, Genelkurmay Başkanı Orgeneral SUNAY adına, kendisine çektiğimiz ve akşam radyoların haber bültenlerinde okunan - sanırım o sıralarda TV henüz etkinliğe geçmemişti - geçmiş olsun mesajında aynen şöyle bir tümce kullanmıştım :

«... Mütecasirine hicaptan başka bir şey kazandırmayacağı şüphesiz olan bu şeni tecavüz muvacehesinde...» (arı Türkçe ile: Saldırıyı göze alan saldırgana, utançtan başka hiçbir şey kazandırmayacağı kuşkusuz olan bu alçakça saldırıyı...)

Bu geçmiş olsun mesajının radyoda okunmasından ve basında yayınlanmasından bir kaç gün sonra Sivas'tan bir avukattan, Genelkurmay Özel Kalem Müdürlüğüne yazılmış bir mektup aldım. Mektupta avukat, SUNAY'ın mesajını çok beğendiğini yazıyor ve mesajı çerçeveletip yazıhanesine asmak için bizden, Orgeneral SUNAY'ın başlıklı kağıdına yazılmış tam metin kopyesini istiyordu.

Orgeneral SUNAY'a durumu arzettim. Herhalde hoşuna gitmiş olacak ki kabul etti ve gönderdik bir suretini.

Benim, zorlama ile Osmanlıca sözcükler kullanma eğilimim, bugün düşünüyorum da son derece yanlış imiş. Hatta anımsadıkça kendi kendimi ayıplıyorum. Benim, ağdalı Osmanlıca konuşma, yazma özenti ve hevesinden caydırılmamda kızımın ve eşimin çok büyük rolü olmuştur. Şimdi kendimi «din değiştirir» gibi Osmanlıcadan güzelim arı Türkçeye aktarabilmiş olmaktan çok mutluyum! Ama, zaman zaman, yer yer eski illetin teptiği ve dolayısiyle ağzımdan, kalemimden burcu burcu Osmanlıca kokan sözcükler çıktığı olmuyor değil...

Bu uzunca girişten sonra, şimdi neden, kimi kez «general», kimi kez «paşa», gene aynı biçimde zaman zaman «kurmay», zaman zaman «erkanıharp» sözcüklerini kullandığımı açıklayayım.

Sağduyu sahibi, ulusunu ve tarihini seven ve de ulusal Kurtuluş Savaşının ve Türkiye Cumhuriyetinin tarihini dikkatle ve gönülden izleyen her Türk vatandaşı gibi, ben de Büyük ATATÜRK'e, yaptıklarına, yapıtlarına, ilkeleri ve devrimine son derece bağlı ve tutkuluyum. Askeri tarih incelemelerine büyük ilgi duymaktayım. Ben de bir asker olduğum için, savaş, sevk ve idare, komutan, komutanlık, üzerinde ısrarla durduğum kavramlar... Çoğu kez düşünmüşümdür ve hala da düşünürüm: Ben bir askerim. Mustafa Kemal de, İsmet İNÖNÜ de birer askerdiler. Ben, Harp Akademisini okuyup kurmay subay oldum. Mustafa Kemal de, İsmet İNÖNÜ de kurmay subay oldular. Nihayet ben, vakit, saat tamam olunca herhalde, şansım da yaver gittiğinden, general oldum. Mustafa Kemal de, İsmet İNÖNÜ de general oldular. Ama harita üzerinde kurmaylık yapan, eğitim atışlarından gayri yerlerde barut koklamamış olan bir Celil GÜRKAN ile ömürleri savaş alanlarında geçmiş, büyük askeri kararlar almış bir Mustafa Kemal, bir İsmet İNÖNÜ, aynı tür «kurmay subay», aynı tür «general» midirler?... Kuşkusuz hayır!..

O halde bir ayırım yapmaya gerek var. Sözcüğün gerçek anlamı ile Mustafa Kemal'ler, İsmet İNÖNÜ'ler de «kurmay» ve «general», ben Celil GÜRKAN ve benim gibiler de «kurmay» ve «general»!.. Bu olamaz. Düpedüz haksızlık... İçtenlikle inanır ve kendi kendime düşünürdüm ve düşünmekteyim ki eğer Mustafa Kemal, İsmet İNÖNÜ, «erkanıharp» ve «paşa» idiyseler, ben Celil GÜRkan olarak «erkanıharp» ve «paşa» değilim. Çünkü olamam. Öyle ise onlar ve onlar gibi olanlarla aramda bir fark olmalı. Türk Dil Kurumu, vaktiyle iyi ki «erkanıharp» yerine «kurmay», «paşa» sözcüğü yerine de «general» sözcüğünü bulup koymuş da, o büyük ve saygıdeğer askerlerle ben ve benim gibiler arasında fark kendini belli etmiş!...

İşte bazılarınca belki biraz garip ve paradoksal görülecek ama bu içtenlikli inançla ben de, ötedenberi, ulusal bağımsızlık savaşını yapmış, başarmış, ya da daha başka başarılı etkinlikleri ile kişiliklerini kanıtlamış kişiler için «erkanıharp» ve «paşa» sözcüklerini, benim gibiler için de «kurmay» ve «general» deyimlerini kullanma eğilimi ağır basmıştır.

12 Mart ile ilgili anılarım üzerinde değerli gazeteciyazar Uğur MUMCU ile söyleşirken, kendisinin bana, ağız alışkanlığı ile «paşam» diye hitabetmesi üzerine şunları söylemiştim :

— Paşa değil, general!.. Belki çok biçimsel gibi görünüyor ama ben paşalık ile generalliği birbirinden ayırıyorum. «Efendi, bey, paşa.. gibi lakap ve unvanların kaldırılmasına dair kanun» açıkça «paşa» unvanını da kaldırmış. Bu yasa, üstelik bir de Anayasamızda, değiştirilmesi olanaksız devrim yasaları arasında sayılmış. Kanımca bu da bir ATATÜRK ilkesidir. Resmi dilde «paşa» yer almaz. Bizler, paşa değil, generaliz. Alışılmış, kullanılıyor. O başka...

Bu sözlerim, özet anılarımın CUMHURİYET gazetesinde yayınlandığı günlerde okuyucular arasında yaygın etki yaratmış ve zarif esprilere de neden olmuştu.

İNÖNÜ'NÜN DİPLOMASİ DERSİ

ABD'nin ünlü asker-politikacı kişilerinden biri sayılan Orgeneral Maxwell D. TAYLOR, Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin en üst kademe görev yeri olan Genelkurmay Başkanlığına (onların deyimi ile Birleşik Kurmay Heyeti Başkanlığına) atanmıştı.

SUNAY'a şöyle bir öneride bulundum :

— Sayın Orgeneralim, hem gazetelerde okuduğunuz, hem de Amerikan Askeri Yardım Kurulu Başkanı General MESSİNGER'in, haftalık görüşmelerinizde size haber verdiği gibi, Orgeneral TAYLOR, Amerikan Genelkurmay Başkanlığı görevine getirildi. NATO içinde olduğu kadar ülkemize yapılan askeri yardım konusunda da Birleşik Amerika ile sıkı ilişkilerimiz var. Orgeneral TAYLOR da, şimdiye kadar Orgeneral LEMNİTZER'in yaptığı gibi, Türkiye'ye yapılacak askeri yardımlarda ağırlığını hissettirecek bir duruma girmiş bulunuyor. Uygun görürseniz hem kendisini kutlamak, hem de uygun görülecek bir tarihte Türk Silahlı Kuvvetlerinin konuğu olarak Türkiye'ye çağırmak için bir mektup yazalım!

SUNAY, önerimi yerinde buldu ve mektubu yazdık.

Kısa bir süre sonra bu mektuba ve çağrıya Orgeneral TAYLOR olumlu yanıt verdi. Hatta Türkiye'yi ziyaret için kendisine uygun düşen tarihi belirtirken mektubunda, çok iyi anımsarım, şöyle bir tümceyi yazmayı da ihmal etmemişti :

— Eğer, Ankara'yı ziyaretim için düzenleyeceğiniz programda, Ankara'da bulunduğum sırada, tarihsel kişiliğine karşı büyük takdir ve hayranlık duyduğum Başbakan sayın İsmet İNÖNÜ ile de tanışmamı, görüşmemi

mümkün kılacak bir tertibe yer verirseniz özellikle müteşekkir kalırım...

SUNAY'ın emri ile Başbakanlık Müsteşarı sayın Necdet CALP'e durumu ve TAYLOR'un dileğini aktardım ve Genelkurmay Başkanımızın, uygun gördüğü böyle bir kabul için İsmet Paşa'nın onayının sağlanmasını özellikle rica ettiğini belirttim.

İsmet Paşa öneriyi kabul etmiş. Orgeneral TAYLOR'un Ankara'yı ziyaret günlerinden birinde sanırım saat 11.00-11.30 arası Başbakan İsmet İNÖNÜ tarafından kabul edilmesi de yeralmıştı.

Ziyaret günü saat 11.00 den önce Orgeneral TAYLOR, ABD Büyükelçisi ile buluşacak ve kendisine Genelkurmayca mihmandar olarak görevlendirilen subayımız eşliğinde saat 11.00 de doğruca Başbakanlığa gelecekti. Bu kabulde Orgeneral SUNAY da hazır bulunacağı cihetle SUNAY ile birlikte saat 11.00 e doğru Başbakanlığa gittik. CALP'ın odasına girdik ve Orgeneral TAYLOR'u orada bekliyorduk. Bu arada CALP, SUNAY'a :

— Paşam, görüşmede tercümanlığı kim yapacak? Konuk generalin sizin konuğunuz olduğunu ve kendisine bir mihmandar tayin etmiş bulunacağınızı düşünerek biz bu görüşme için ayrıca bir önlem almadık, dedi.

Konuk generale eşlik etmek üzere genelkurmayca görevlendirilen kurmay albay İngilizce bilmekle beraber, böylesine çok üst düzeydeki görüşmelerde tercümanlık yapacak düzeyde değildi.

Orgeneral SUNAY :

— Celil yapar tercümanlığı! dedi.

Biraz sonra Orgeneral TAYLOR geldi ve CALP, üçümüzü Başbakanın odasına soktu.

Rahmetli İsmet Paşa'nın göstermesi ile ben Paşa ile Orgeneral TAYLOR arasında oturdum. Karşımda da SUNAY oturuyordu.

Rahmetli İsmet Paşa, bu tür görüşmelerde, söyleşiyi yönlendirme bakımından müstesna yeteneğe sahip, geniş deneyimli bir devlet adamı idi. İlginç konulara değindi. Ben de elimden geldiğince tercüme ediyordum. Orge-

neral TAYLOR, bu tarihsel kişinin karşısında, çoğu Amerikalı generallerin yaptığının tersine, ayak ayak üstüne atmamış, her hali ile son derece saygılı bir tavır içinde konuşuyordu.

İsmet Paşa birden konuyu değiştirerek şöyle dedi:

— Bildiğiniz gibi Pakistan ile CENTO (İsmet Paşa İngilizce «Merkezi Antlaşma Örgütü» anlamına gelen ve SENTO olarak telaffuz edilen bu kısaltmayı Türkçe okunuşu ile CENTO şeklinde söylerdi) içinde müttefik durumundayız. Öte yandan büyük bir demokrasi ülkesi olan Hindistan ile de dostça ilişkiler sürdürüyoruz. Bu iki ülke arasında yıllardır sürüp giden bir Keşmir derdi var. Ben şahsen, Ankara'da bu iki ülkenin ambasadörleri (gene İsmet Paşa büyükelçi deyimi yerine nedense ambasadör deyimini kullanırdı) ile karşılaştığımda daima kendilerine şöyle demişimdir: «Aranızdaki bu müzmin sorunu başbaşa verip bir an önce çözümleyin. Uyuşmazlığın sürüp gitmesi her iki ülkenin de yararına değil. Bundan yararlanmak ve demokrasi cephesinde ve CENTO ittifakı içinde bölünme yaratmak isteyecekler olur!» Ama maalesef görüyorum ki henüz ortada bu doğrultuda bir çabadan eser yok!

Şimdi sayın Generale bir soru sormak istiyorum. (Rahmetli İNÖNÜ, general sözcüğünü de eski bir alışkanlıkla ceneral diye telaffuz ediyordu.)

İsmet Paşa'nın: «Bir soru sormak istiyorum» sözü üzerine Orgeneral TAYLOR'un yüzünde belli bir heyecan ve endişe meydana gelmişti. Tabii kolay değil, karşısında, Büyük ATATÜRK'ün mücadele arkadaşı, yeni bir devlet kurmada sağ kolu olan, yılların deneyimini yaşamış bir devlet adamı vardı ve kendisine soru soracak, tabii yanıtını da bekleyecekti!

İNÖNÜ konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Farz ve kabul edelim ki sayın Ceneral, Birleşmiş Milletler tarafından tam yetki ile, Keşmir sorununu çözmekte arabulucu olarak görevlendirilmiştir. Ceneralin, bu müzmin sorunu çözmek için tasarladıkları bir çözüm şekli var mı?... Ama hemen şunu ifade edeyim ki, şayet

böyle bir çözüm şekli düşünmüşlerse bunu açıklamalarını kesinlikle istemiyorum. Yeter ki var mı, yok mu? Onu söylesinler!..

Sorunun birinci bölümünü tercüme ettiğimde heyecanı en üst dereceye çıkmış olan TAYLOR, ikinci bölümü aktardığımda gözle görülür şekilde rahatladı. Ne de olsa ABD'nin önde gelen yetkili ve sorumlu bir kişisi idi ve Keşmir sorununda açıklayacağı çözüm şekli, elbette bir ölçüde ABD Hükümetini de bağlayacaktı.

İsmet Paşa'nın bu beklenmedik sorusuna şu yanıtı verdi :

— Elbette sayın Başbakan... Düşündüğüm bir çözüm şekli var; ama korkarım ki benim düşündüğüm çözüm şekli her iki tarafı da memnun etmeyecektir!.

Bu yanıt üzerine rahmetli İsmet Paşa koltuğundan öne doğru eğilip sağ eliyle Orgeneral TAYLOR'un dizine vurarak :

— Tebrik ederim sayın Cenerəl!. Düşündüğünüz çözümü söylemenizi istemiyorum. Ama buna rağmen diyorum ki bulduğunuz çözüm şekli en doğrusudur!.. Çünkü devletlerarası ilişkilerde, herhangi bir uyuşmazlığın çözümünde en doğru çözüm şekli, her iki tarafı da tatmin etmeyen, memnun bırakmayan çözümdür. Taraflardan birini memnun eden çözüm mutlaka gayri adildir. Diplomasi tarihi boyunca bu, hep böyle olmuştur!.

Orgeneral TAYLOR son derece rahatlamış ve memnun kalmıştı.

Tarih adam İsmet Paşa'nın karşısında sınavını başarı ile vermiş, koskoca bir «aferin» almıştı!

Nitekim görüşmeden sonra odadan çıkıp merdivenlerden inerken Orgeneral SUNAY'a şöyle dediğini çok iyi anımsarım :

— Harikulade bir şahsiyet!..

DANGALAKÇA BİR SORU

Gene ABD Genelkurmay Başkanı Orgeneral TAYLOR'un Ankara'yı ziyareti sırasında idi.

Bir akşam Amerikan Büyükelçisi Raymond HARE, Büyükelçilik ikametgahında TAYLOR onuruna bir akşam yemeği veriyordu. Sınırlı asker konukların katıldığı bu yemeğe, Genelkurmay Başkanı Orgeneral SUNAY, Kuvvet Komutanları, Genelkurmay 2nci Başkanı TAĞMAÇ, Jandarma Genel Komutanı ve sanırım Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı çağrılı idi. Bu arada konuşmalara yardımcı olmak için de, rütbem ve mevkiim elvermediği halde ben de davetliler arasında idim.

Yemekten sonra geniş salona çıkılmış, kahve, likör içiliyordu.

Orgeneral TAYLOR, Orgeneral SUNAY'ın yanına geldi ve birlikte rezidansın geniş bahçesine bakan bir pencereye doğru yürüdüler. Pencere önünde durup konuşmaya başladılar. Dışarıda kuvvetli bir mehtap vardı. Hatta her iki Genelkurmay Başkanının yüzlerini, salonun loş elektrik aydınlatmasından değil de mehtap ışığından yararlanarak gözleyebiliyordum.

Konuşma sırasında TAYLOR ile SUNAY arasında topçu, piyade sınıflarının her iki ordudaki yerleri hakkında esprili sözler teati edildi.

Bu sırada TAYLOR, birdenbire konuşmayı ciddi bir konuya getirerek SUNAY'a sordu :

— Sayın Orgeneral SUNAY, ülkenizde, özellikle Güney-Doğu bölgenizde bir Kürt sorunu var. Nedir bunun aslı? Bunun hakkında beni aydınlatır mısınız?

TAYLOR'un bu sorusunu kendisine çevirdiğim sırada SUNAY'ın, herhalde hiddetten olacak, yüzünün kıp-

kırmızı kesildiğini mehtap ışığında bile farkettim dersem, belki bir ölçüde abartma, ama bir ölçüde de gerçek olur.

Bu soru üzerine SUNAY, sanki Türkçe söyleyeceklerini konuk General duymasın, anlamasın diye, ses tonunu düşürerek önce bana şöyle dedi :

— Tam anlamı ile dangalakça bir soru!.. Ne alemi var böyle bir soruyu burada sormaya...

Sonra ekledi :

— Söyle Celil, Kürt, Türk'ün dağda yaşayanıdır! Aralarında hiçbir fark, ayrılık yoktur. Sadece «T» ve «K» harflerinin başta gelmesi, eski deyimi ile bir «takdimtehir» farkı!..

SUNAY, bu kısa yanıt ile konuk Generalin, son derece yersiz bulduğu sorusunu kasten ciddiyetten uzak biçimde yanıtlamak istemişti. Daha başka bir şey eklemedi. Böylesine kısa, tabii karşısındakini doyurucu olmayan bir yanıt vermekle, sorudan ne denli hoşlanmadığını belli etmek düşüncesindeydi. Bir başka deyişle SUNAY: «Sen böyle patavatsız soru sorarsan işte ben de sana böyle yanıt veririm!» diyordu.

SUNAY'ın yanıtını - tabii «dangalakça bir soru» bölümü hariç - Orgeneral TAYLOR'a tercüme ettim. Bu kez kızarma sırası onda idi. SUNAY'ın, bu imalı yanıtı karşısında, yaptığı hatayı o da anlamıştı. Daha fazla üstüne gitmedi.

Öyle sanıyorum ki böylesine «Kürtlük, Ermenilik» sorunlarının, Türk insanı üzerinde ne denli ters etki yaptığını, SUNAY, kendine özgü pratik konuşma stili ile vurgulamış, Orgeneral TAYLOR da, bir Genelkurmay Başkanı olan ev sahibinden aldığı ve burcu burcu memnuniyetsizlik ifade eden lakonik yanıta yol açan sorusundan pişmanlık duymuştu.

MEKTUPLAR BENİM, AMA İMZALAR SUNAY VE TAĞMAÇ'IN

1962 yılının Ekim ayı ortaları... NATO Genelkurmay Başkanları, o dönemde adet olan «Sonbahar İnceleme Gezisi»ni yapıyorlar. Paris'teki Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Komutanı Orgeneral LEMNİTZER'in de katıldığı gezi, bu kez, Güney Avrupa Müttefik Kuvvetleri Başkomutanlığı (CİNSCOUTH) ile Akdeniz Müttefik Kuvvetleri Başkomutanlığı (CİNCAFMED) bölgesinde - yani İtalya, Yunanistan, Türkiye ve Malta'yı içerecek şekilde - yapılmakta.

15 NATO ülkesinin Genelkurmay Başkanları ile onların NATO nezdindeki Daimi Askeri Temsilcilerinin yer aldıkları gezi grubunda, hepsi de orgeneral ya da korgeneral-amiral olan bu kişilerden ve gezinin idari işlerini düzenleyen bir iki müttefik subayından başka sadece iki kurmay albay yer almakta: Yunanistan Milli Savunma Genelkurmay Başkanı Korgeneral FRONTİSTİS'in Özel Kalem Müdürü Albay VİDALİS ile Türkiye Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet SUNAY'ın Özel Kalem Müdürü Kurmay Albay Celil GÜRKAN... Nedeni de, sadece bu iki Genelkurmay Başkanının, NATO resmi dilleri olan İngilizce veya Fransızca bilmemeleri ve dolayısiyle de yanlarında birer çevirmenin bulunması zorunluğu.

Napoli'den başlayan gezinin programı, Malta'dan sonra İzmir ve Ankara'yı, daha sonra da Atina'yı ziyareti içeriyordu.

İzmir'de NATO Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı (COMLANDSOUTHEAST) karar-

gahında brifing dinlendi. Akşam yemeğindeyiz. Bir ara SUNAY bana :

— Celil, münasip bir fırsatta git, en yakın askeri telefondan Genelkurmay Genel Sekreteri Fikret'i (Fikret ELBİZİM) ara ve kendisine, yarın Ankara'da bu heyete verilecek brifingle ilgili şu talimatımı bildir. Hazırlıklı olsunlar....

Etrafa belli etmeden sofradan ayrıldım. En yakın askeri telefondan Genelkurmayı aradım. Santral eri, saat 20.30 sıraları olmasına karşın, bana Genelkurmay 2nci Başkanı Korgeneral Memduh TAĞMAÇ'ın karargahta çalışmakta olduğunu söyleyince ben, SUNAY'ın emrini, Genel Sekreter yerine TAĞMAÇ'a duyurmayı uygun gördüm.

Santral beni TAĞMAÇ ile irtibatlandırdı. SUNAY'ın talimatını kendisine aktardım. Yemek salonuna dönüp Orgeneral SUNAY'a :

— Sayın Orgeneralim, emrinizi sayın 2nci Başkana arzettim! dedi.

Orgeneral SUNAY :

— Ne yaptın Celil? Memduh Paşa'yı gece rahatsız etmenin ne alemi vardı? Ben sana Genel Sekretere söyle demiştim!

Kendisine şu yanıtı verdim :

— Sayın Orgeneralim, Sayın 2nci Başkan karargahta çalışmakta imiş. Aracı koymaya gerek kalmadan talimatınızı kendilerine arzetmeyi daha uygun gördüm!

Bunun üzerine SUNAY aynen şöyle dedi :

— Yahu Celil, şu Memduh Paşa da garip adam vesselam!.. Nereden, ne zaman arasam, mutlaka görev başında.. Hayret doğrusu!..

SUNAY'ın, en yakın çalışma arkadaşı - bir bakıma kendisi Anayasa hükmü uyarınca barışta Türk Silahlı Kuvvetlerinin Komutanı olduğuna göre onun Kurmay Başkanı - olan TAĞMAÇ hakkındaki bu değer yargısını unutmayacak ve yeri, zamanı geldiğinde, SUNAY'ın o gece kullandığı bu sözleri aynen, Korgeneral TAĞMAÇ'a hitaben kaleme aldığım bir mektubunda kullanacaktım.

Yıl 1964... Ağustos ayının sonlarına geliyoruz. Genelkurmay 2nci Başkanı Korgeneral TAĞMAÇ, orgeneralliğe yükselebilmek için zorunlu olan kıta hizmetini yapmak üzere Erzurum'da 3üncü Ordu Komutanlığı vekaletine atanıyor. Yerine de Orgeneral rahmetli Refik TULGA gelecek.

SUNAY'a, özel kalem müdürlüğünde ilk göreve başladığımda bana verdiği genel çalışma direktifine uyarak şöyle bir öneride bulundum :

— Sayın Orgeneralim, Sayın 2nci Başkanımız 3üncü Ordu Komutanlığına atandı, yakında karargahtan ayrılmak üzere. Bunca süredir beraber çalışmaktasınız Komutan ve Kurmay Başkanı olarak... Uygun bulursanız, bu görevden ayrılış nedeniyle kendisine, sizin ağzınızdan, beraber çalışma dönemindeki takdir izlenimlerinizi dile getiren bir teşekkür ve yeni görevinde başarı mesajı kaleme alayım. Basına ve radyoya da veririz. Hem bir kadirbilirlik jesti olur, hem de Sayın 2nci Başkan memnun kalır!

Önerilerim karşısında daima çok büyük anlayış göstermiş olan Orgeneral SUNAY :

— Çok iyi olur Celil, hazırla bir mektup! dedi.

Mektubu hazırladım ve mektup metninde, iki yıl önce SUNAY'ın, İzmir'de Korgeneral TAĞMAÇ için kullandığı tümceyi de kullanmaya özellikle dikkat ettim :

> «...Sizin, yer, zaman koşulları tanımadan, her zaman göreviniz başında bulunduğunuz hususundaki itmi'nanım (güçlü inancım), birlikte çalıştığımız dönemde benim için daima bir güç kaynağı olmuştur....»

Emrinde özel kalem müdürlüğü görevi yaptığım üç yıl içinde, hazırladığım bütün mektupları, mesajları özel kalemden çıkması gereken genelgeleri, tek sözcüğünü - evet, kesinlikle söylüyorum, tek sözcüğünü - değiştirmeden, hatta çoğu kez okumama bile gerek duymadan (ama ben gene de okurdum) imza eden ve bu güveninden ötürü de bu konuda kendisini daima şükranla andığım merhum Orgeneral SUNAY'a, özel başlıklı mektup

kağıdına yazdığım mektubu okudum. Sessizce dinledi. Yukarıda belirttiğim tümceyi okur okumaz, sözümü kesti ve doğal olarak İzmir'de söylediği sözleri anımsadığı için değil de benim bir buluşum imiş gibi kabul ederek bana :

— Çok iyi demişsin Celil.. Gerçekten de zaman, mekan (yer) demeden çalışan bir adam Memduh Paşa... Teşekkür ederim bu dikkatine! dedi.

İmzaladığı mektubu zarfladım ve SUNAY'ın çalışma odasının yaklaşık onbeş adım yakınında 2nci Başkanlık odasında çalışan ve yavaş yavaş da özel evrakını toplamakla meşgul olan Korgeneral TAĞMAÇ'a verilmek üzere Emir Subayı Topçu Albay Kemal APAYDIN'a vererek :

— Kemalciğim, Sayın Genelkurmay Başkanımızın, sayın 2nci Başkanımıza özel mesajı... Kendilerine ver! dedim.

Ertesi sabah saat 09.00 sıraları... Özel kalem müdürlüğü odamda çalışıyorum. Orgeneral SUNAY henüz karargaha gelmemiş.

Oda kapım açıldı ve posta eri :

— Albayım, sayın 2nci Başkan sizi sordu. Galiba buraya geliyor! dedi.

Toparlandım. Az sonra da, hafif aksayan ayağı ile 2nci Başkan TAĞMAÇ çalışma odama girdi. İlk gözüme çarpan şey, elinde tuttuğu ve dün kendisine iletilmek üzere emir subayına verdiğim Orgeneral SUNAY'ın başlıklı zarfı oldu.

Ayağa kalktım, kendisini selamladım. Koltuğa oturdu. Posta ere :

— Oğlum, bana bir çay getir! dedi.

Merakla bekliyordum. SUNAY'ın bütün mesajlarını, mektuplarını, genelgelerini benim yazdığımı bilen TAĞMAÇ, acaba mektupta memnun kalmadığı bir sözcük mü gördü de bana çıkışmaya geldi diye düşünüyordum.

Elindeki mektubu masamın üzerine attı ve aynen şöyle dedi :

— Al bakalım mister! (TAĞMAÇ, yabancı dil bilen

kişilerden sözederken her nedense çoğu kez mister sözcüğünü kullanırdı. Belki de yabancı dil bilen kişi, olsa olsa mister olabilirdi ona göre!) Sayın Komutanın ağzından, müstehak olmadığım (haketmediğim) güzel sözlerle dolu bir takdir mektubu yazmış, gene kan damlatmışsın! Şimdi benim de buna bir cevap vermem gerek. Nasıl o mektubu yazdınsa, cevabını da aynı şekilde gene sen yazacaksın!..

Gösterdiği teveccühe teşekkür ettim. Doğal olarak endişelerim de ortadan kalkmıştı.

TAĞMAÇ gittikten sonra, hemen oturdum, bu kez de onun ağzından ve «Sayın Komutanım!» başlığı ile başlayan bir teşekkür mektubu kaleme aldım.

Öğle yemeği paydosunda, uygun bulup bulmayacağını bilmediğim için önce taslağını kendisine okuyarak onayını almak üzere odasına gittim. Okudum. Dikkatle dinledi. Beğendi. Bu kez, emir subayından, «Memduh TAĞMAÇ, Korgeneral, Genelkurmay 2nci Başkanı» yazılı ve üç yıldız fors taşıyan özel mektup kağıdından ve zarfından alarak odamda daktilomda temize çektim. Götürüp kendisine sundum.

Aradan yarım saat geçmişti. Bu kez mektup getirme sırası, TAĞMAÇ'ın emir subayında idi. Kapağı yapıştırılmış başlıklı zarfı aldım. Açmadan Orgeneral SUNAY'a götürüp verdim. Açtı, okudu, güldü!..

Çünkü yazı üslubumu çok iyi tanıyordu!..

SELİM SARPER, İZMİR VALİSİNİ, LAYIK OLDUĞU YERİ ALMAYA DAVET EDİYOR

1958-1960 yılları arasında şimdi pek iyi anımsayamayadığım bir tarih... Bir başka deyimle, rahmetli Selim SARPER'in NATO nezdindeki Türk Daimi Temsilcisi ve Belçikalı diplomat Paul Henri SPAAK'ın da NATO Genel Sekreteri olduğu yıllardan biri. O sıralarda ben NATO Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı Karargahında, İstihbarat Dairesinde Emniyet ve İstihbarata Karşı Koyma Subayı olarak görev yapmaktayım.

NATO Genel Sekreteri, eski Belçika Dışişleri Bakanı SPAAK, NATO ülkelerine yaptığı olağan gezilerinden birini yapmak üzere Ankara'ya gelmiş, oradan da İzmir'e geçerek NATO Karargahını ziyaret ediyor.

Alışılageldiği üzere Genel Sekretere, karargahta brifing verilecek.

Brifingin istihbarat bölümünü sunmakla ben görevliyim. Brifingten önce brifing salonuna gittim. Henüz konuklar gelmemişler. Koltuklar, gelen konuk heyete göre düzenlenmiş ve ön sıradaki koltuklara konukların isimleri yazılı etiketler konmuş. Merak bu ya, adlara şöyle bir göz atayım dedim. Gördüğüm manzara şöyle:

En ortadaki koltuğun arkalık kısmına İngilizce «Ekselans Paul Henri SPAAK», sağındaki koltuğa «COMLANDSOUTHEAST (Güney-Doğu Kara Kuvvetleri Komutanı) Korg. Paul D. HARKİNS» yazılı etiketler konulmuş. Protokol anlayışıma göre doğru. NATO Genel Sekreterinin solundaki koltuğa ise «Ekselans.... (şimdi adını anımsamadığım ve NATO Genel Sekreterinin Özel Kalem Müdürü olan Belçikalı diplomatın adı)» yazılı etiket yerleştirilmiş. NATO nezdindeki Daimi Delegemiz rahmetli Selim SARPER'in adını taşıyan etiket ise her nedense 4ün-

cü derecedeki onur yeri olan ve Korgeneral HARKİNS'in sağına düşen koltuğa konulmuş.

Brifingten sonra NATO Subay Kulübünde verilecek resmi öğle yemeğinde kopacak fırtınayı sanki önceden sezmişçesine, içimden bu tertibe - görevim olmamasına karşın - itiraz etmek geldi.

O tarihlerde karargahın protokol işlerini bir İngiliz yarbayı yürütmekte idi ve o da o anda bizimle salonda bulunuyordu.

Kendisine yaklaştım ve :

— Yarbayım, sanıyorum oturuş planında bir protokol yanlışlığı yapılmış. Genel sekretere haklı olarak ortadaki koltuk tahsis edilmiş. Sağına ev sahibi olarak Korgeneral HARKİNS oturtulmuş. O da doğru. Soluna, Genel sekreterin özel kalem müdürü değil, Türkiye'nin NATO nezdindeki Daimi Delegesi Selim SARPER'in oturtulması gerekir. Üstelik, Bay SARPER de yılların eski diplomatı ve Ekselans payesini taşıyor. Onun ad etiketine neden «Ekselans SARPER» değil de sadece «Mr. SARPER/Bay SARPER» yazılmış? Düzeltilmesi gerekir sanıyorum» dedim.

İngiliz yarbayı bu haklı müdahalemi kabullendi. Alelacele yeni bir etiket yazıldı ve konuklar gelmeden genel sekreterin solundaki koltuğa iliştirilip, özel kalem müdürünün etiketi de SARPER'den boşalan dördüncü koltuğa konuldu.

Brifing bitti. NATO Subay Kulübünde Genel Sekreter SPAAK onuruna NATO Komutanının verdiği resmi öğle yemeğine gittik.

Yemekten önce, salonun bir köşesinde aparatif alınıyor. Konuklar arasında İzmir Valisi sayın Kemal HADIMLI ve yanılmıyor isem Belediye Başkanı sayın Faruk TUNCA da var. Konuklar masaya davet edildiler. Ben ve benim gibi öteki küçük rütbeli karargah subayları, uzun şeref masasında değil, salona serpiştirilmiş dörtlü küçük masalarda oturacağız. Hiç unutmam İzmir Valisi HADIMLI'ya, şeref masasının ortalarında değil de uçlara yakın bir yerde yer ayrılmış olduğu için Vali, oturma planında

yerini bulup sandalyasının arkasına geçmiş, öteki konukların yerlerini bulmalarını ve oturmalarını bekliyordu.

İşte bu sırada İzmir Valisine, kenara yakın bir yer verilmiş olduğunu farketmiş olacak ki rahmetli Selim SARPER, kalın ve davudi sesiyle ortaya şöyle seslendi :

— Sofrada oturma planını düzenleyen protokol görevlisi kimdir?

İngiliz yarbayı :

— Benim, efendim! diyerek, elinde oturma planı, SARPER'e yaklaştı.

SARPER, belli bir memnuniyetsizlik havası içinde İngiliz yarbayına :

— Yarbayım, nerede görülmüş böyle protokol sırası? Bir ülkenin bir kentindeki vali, o ülkenin devlet başkanının, devletin temsilcisidir. Sizin planınızda ekselans vali sofranın uçlarına yakın bir yere oturtulmuş? Olur mu? Rica ediyorum, gerekli düzeltmeyi yapınız!

Salonda bir ölüm sessizliği. Çıt çıkmıyor. Korgeneral HARKİNS'in tikleri başladı!.. Elleri, ayakları ,birbirine dolaşan İngiliz yarbayı, masa üzerindeki ad etiketlerini kaydırarak Vali HADIMLI'yı ortalarda bir yere yerleştirdi. Bunun üzerine SARPER, Vali HADIMLI'ya dönerek, Türkçe :

— Buyrun Vali bey, devletin bu ilde en büyük temsilcisi olarak layık bulunduğunuz yere oturun! dedi.

Herkes yerini aldı. Tabii bu arada İzmir Valisi de, SARPER'in dediği gibi, devlet başkanının, devletin en büyük temsilcisi olarak layık olduğu yerini aldı. Aldı ama, esen soğuk hava da, yemeğin sonuna kadar sürdü, gitti.

Bu olay karşısında rahmetli Selim SARPER'in, Birleşmiş Milletlerde Türk Daimi Delegesi iken, Boğazlar ve Doğu illerimiz ile ilgili haksız, yersiz Sovyet iddiaları konusunda Türkiye'nin görüşünü kuvvetle savunur ve Sovyet iddialarına karşılık verirken söyledikleri aklıma geldi.

Kuşkusuz güçlü bir hariciyecimiz idi.

Allah rahmet etsin!..

TAĞMAÇ, RENKLİ BASININ SANSASYON HABERİNE İNANMIŞ GÖRÜNÜYOR

Orgeneral TAĞMAÇ, Harp Akademisinde öğrenci olarak bulunduğum sırada kurmay binbaşı rütbesiyle Türk ve Yabancı Harp Tarihi dersinde öğretmenimiz idi. Daha o tarihlerden, kendisinin son derece ayrıntıcı, üçüncü, beşinci plandaki en önemsiz ögeleri, ana sorunların önüne geçiren mizaçta bir kişiliği olduğunu gözlemiştim. Son derece kalıplı, tekdüze, sınıfının başında olmasına karşın fikir esnekliği, yaratıcılığı sınırlı bir kurmaydı. Buna karşılık takipçilik yeteneği baş döndürücü ölçüde gelişmişti. Önüne getirilen sorunları, kısa bir göz atışı ile değerlendirip en önemlilerini kendi incelemesine alan, öteki hurda ayrıntıları karargahına havale eden bir komutanın yanında, iyi bir ikinci adam, iyi bir kurmay başkanı olabilirdi o kadar...

Hiç unutmam ve hala da anımsadığımda en azından gülümsemekten kendimi alamam. Genelkurmay Başkanlığı Karargahında, Orgeneral Cevdet SUNAY'ın özel kalem müdürlüğü görevini yaptığım dönemde, günlerden bir Pazartesi idi.

Hemen hemen bütün özel kalemlerde adet olduğu gibi, Genelkurmay Özel Kaleminde de ben, Genelkurmay Başkanına, genellikle normal çalışma saati sona erip de karargahta, el ayak çekildiğinde, başkanın bilgisine ve/veya imzasına sunulacak konuları ve yazıları huzura çıkarırdım. Saat 17.00-17.30 sıralarında.

2nci Başkan Korgeneral (o tarihte) TAĞMAÇ da aşağı yukarı aynı saatlerde, elinde not defteri, SUNAY'ın odasına gelir, o gün sabahtan beri 2nci Başkanlık düzeyinde cereyan etmiş olan işlerden, Genelkurmay Başkanının

da bilmesinde yarar gördüklerini, ya da karar vermenin ona düştüğü işleri SUNAY'a arzederdi.

O gün de karargahta çalışanlar genellikle ayrılıp gitmişler, koridorlar tenha. Ben de her zaman olduğu gibi Başkana sunacağım konuları sunmak ve imzalatacağım yazıları imzalatmak üzere odasındayım: SUNAY, hakkını teslim etmek gerekirse, beraber çalışılması son derece rahat bir komutan. Üç beş kelime ile arzettiğim sorunları hemen kavrıyor ve zorluk çıkarmadan basıyor imzayı.

İmzayı sunma işlerimi bitirmek üzere idim ki kapı açıldı ve 2nci Başkan Korgeneral TAĞMAÇ içeri girdi.

SUNAY :

— Buyur bakalım Memduh Paşa... Otur şöyle! dedi.

Aralarında yaş ve Harp Okulundan çıkış bakımından çok büyük fark olduğu ve sanırım Harp Akademisinde kendilerine hocalık da yapmış bulunduğu için Orgeneral SUNAY, Korgeneral TAĞMAÇ ve Korgeneral sayın İrfan TANSEL (o da o dönemde korgeneral idi) ile konuşurken, herhalde hocalığı tutmuş olacak ki kendilerine: kah «Memduh Paşa, İrfan Paşa», kah «Memduh, İrfan!» diye hitap ederdi.

TAĞMAÇ, SUNAY'ın çalışma masasının önündeki iki sandalyadan, benim oturduğum sandalyanın karşısına oturdu ve arasına kalem kıstırılmış elindeki not defterini masanın üzerine koydu.

SUNAY, bir yandan benim önüne açtığım imza dosyasındaki son yazıları da imzalarken, öte yandan da, bugün tüm ayrıntıları ile anımsadığım gibi TAĞMAÇ'a hitaben şöyle dedi :

— Ha, iyi aklıma geldi Memduh Paşa... Hani NATO'da Nükleer Planlama konusunda bir toplantı olacaktı. O toplantıya göndereceğimiz heyete verilecek Genelkurmay direktifi hazırlanıyordu. Ne oldu o iş? Hazırlandı mı? Bana ne zaman brifing verilecek?

TAĞMAÇ'ın yanıtı sözcüğü sözcüğüne aynen şöyle oldu :

— Komutanım, o heyeti göndermeye, ya da heyete

direktif vermeye sanırım artık gerek kalmadı! NATO artık atom kullanmayacakmış.

TAĞMAÇ'ın bu karşılığı, ilgili olmamakla beraber benim de merakımı çekmişti. İlgimi belli etmemeye çalışarak, imzalanan evrakı imza dosyasının arasına koyarken konuşmalara kulak misafiri oldum.

İmza işini durduran SUNAY, TAĞMAÇ'a dönerek:

— Neden Memduh Paşa? Nereden çıktı bu? Kim diyor NATO atom kullanmayacak diye?

TAĞMAÇ, her zamanki bilgiç ve bildiklerini de kesinlikle bilen insan edasiyle:

— Komutanım, manzuru aliniz olmadı mı (yüksek dikkatinize çarpmadı mı?) Dünkü ..... gazetesinde önemli bir haber vardı.. yanıtını verdi.

SUNAY merakla sordu:

— Ne gibi önemli haber?

— Efendim, gazete, NATO'nun artık atom kullanmayacağını yazıyordu!.. Bu nedenle heyet göndermeye, gitse bile özel bir direktif vermeye gerek var mı?

Kulaklarıma inanamıyordum. Ama elbet hayretimi belli edemezdim iki üstümün, amirimin karşısında. Ama SUNAY elbette böyle bir kısıtlama ile bağlı değildi. Bugün gibi anımsarım, koltuğunun arkalığına yaslandı, ağzındaki pürosunu çıkarıp bir kahkaha bastı:

— İlahi Memduh Paşa, aklınla bin yaşa! Demek ..... gazetesi NATO'nun artık atom kullanmayacağını yazmış. O yazdı diye bizim de toplantıya heyet göndermemize ve heyete direktif vermemize gerek yok ha... Olur mu öyle şey Memduh?.. Sözünü ettiğin gazete bir sansasyon gazetesi. Elbette bu tür heyecan yaratıcı, çarpıcı haberler yayınlar. Biz Genelkurmay olarak, bir sansasyon gazetesinin ahkam kesmesine göre mi hareketimizi tayin edeceğiz?

TAĞMAÇ, özellikle odada benim de bulunmam nedeniyle bir hayli bozulmuştu. Ben dosyalarımı toplayıp odadan çıktım...

Odama döndüğümde bir süre kendi kendime düşündüm: TAĞMAÇ'ın, SUNAY'ın deyimi ile bir «sansasyon»

gazetesinden okuduğu NATO ile ilgili ve de yüksek gizlilik derecesi taşıyan bir sorunla ilgili haberi, güvenilir bir haber imişçesine değerlendirmesi ve komutanına arzetmesi çok düşündürücü idi.

Bugün Orgeneral SUNAY da, Orgeneral TAĞMAÇ da ebediyete intikal etmiş bulunuyorlar. Ama ben, bu ilginç anıyı belleğimde ibretle saklıyorum!..

TÜRK ASKERİNİN YURDU SAVUNMA AZMİNİ TAKDİR EDEMİYEN NATO KOMUTANI

Tarih Ağustos 1960 başları... İzmir NATO Güney-Doğu Avrupa Müttefiki Kara Kuvvetleri Komutanlığı Karargahında harekat subayı olarak görev yapıyorum.

O zamanki üç Türk Ordusunun, NATO emir-komuta sistemi içinde bağlı olduğu bu karargahın başında komutan olarak Korgeneral Paul D. HARKİNS adında bir Amerikalı var. Üç seneyi aşkın bir süreden beri, yürüttüğü bu görevinden Pasifik'te bir başka göreve atandığı için Türkiye'den ayrılmak üzere. Bu nedenle de Milli Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı ile Ordu komutanlarına veda etmek üzere bir program çerçevesinde gezi yapacak. Bu gezide kendisine, o sırada Türk yardımcısı olan Tuğgeneral Kemal ATALAY (Emekli Orgeneral sayın Kemal ATALAY) ile, karargahın Amerikalı olan harekat ve lojistik başkanları, Amerikalı emir subayı ve bir de ben eşlik edecektik.

Hemen soracaksınız: Yarbay olarak bu grupta senin fonksiyonun ne ki geziye katılıyorsun?

Açıklayayım.

Karargahta görevim gereği yaptığım çalışmalarda, ziyaretçi konuklara verilen resmi brifinglerde İngilizcemi beğenmiş olacak ki Korgeneral HARKİNS, bir süreden beri yurt içinde yaptığı karargah ziyaretlerinde beni, hem harekat dairesinin temsilcisi, hem de asker-sivil Türk makamları ile görüşmelerinde tercüman olarak beraber götürmeyi adet edinmişti. Hatta bu nedenledir ki, İzmir'deki görevinden ayrılırken bana verdiği ve resmi sicil dosyama konulmuş bulunan takdirname beratında aynen şöyle demişti :

«...Düşman istihbaratına karşı koyma ve harekat planlaması ile ilgili meseleleri kolayca kavramak ve anlatmaktaki müstesna kabiliyeti, Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri karargahının tatbikatlara ve olağanüstü hallere ilişkin planlarının hazırlanmasında paha biçilmez derecede etkili olmuştur. Yarbay GÜRKAN, Türk Ordusunun reorganizasyonu sebebiyle lüzumlu görülen ve Türk kuvvetlerinin konuş ve tertiplenmesiyle ilgili özel etüdler hazırlamış, karargahın geciktirme ve engelleme planlarını yeni baştan revizyona tabi tutmuştur. Bu etüdler, Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri baskın savunma planlarına dahil edilmiştir. İngilizce ve Fransızcayı konuşmaktaki müstesna selaseti dolayısiyle Yarbay GÜRKAN, Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanı olarak bana, Türkiye'deki en yüksek askeri ve sivil makamlara yaptığım bir çok ziyaretler sırasında, resmi tercüman olarak refakat etmiş ve bu vazifeleri içtenlik, tevazu ve sadakatle başarmıştır. Yarbay GÜRKAN'ın, lisan ve mesleki askeri kabiliyetlerini, dürüst bir şekilde hizmete hasretmesi, Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Karargahının NATO görevlerinin ifasında ölçülemeyecek derecede yardımcı olmuş ve bu husus, kendisine, karargaha ve Türk Ordusuna büyük bir şeref ve itibar kazandırmıştır.»

12 Ağustos 1960
Paul D. HARKİNS
Korgeneral, ABD Kara Ordusu
Komutanı

İşte bu General HARKİNS ile birlikte, altı kişilik heyet halinde, 3üncü Ordu Komutanlığı Karargahının o tarihlerde bulunduğu Erzurum'a gelmiştik.

Gündüz, alışılagelen ziyaretler yapılmış, sıra akşam

üzeri 3üncü Ordu Komutan Vekili Korgeneral rahmetli Danyal YURDATAPAN'ın, Orduevinde vereceği resmi veda yemeğine gelmişti.

Daha önceden kararlaştırıldığı üzere, Korgeneral HARKİNS, değişik kentlerde bulunan ve 3üncü Orduya bağlı olan Kolorduların komutanlarını ayrı ayrı ziyaret etme olanağını bulamayacağı için, bu Kolordu komutanlarının da Erzurum'da toplanmaları rica edilmişti. Bu nedenle yemekte Kolordu komutanları da hazır bulunuyorlardı.

Ben, rütbemin küçüklüğü nedeniyle masanın ancak uç tarafında oturmam gerekirken, sofra konuşmalarında Korgeneral HARKİNS'e çevirmenlik yapabilmem için onun yanına oturtulmuştum.

Yemek samimi bir hava içinde yendi. Tabii bu arada içki de içildi. Görebildiğim kadarı ile rahmetli Korgeneral YURDATAPAN votka içiyor, hem de biraz hızlı içiyordu.

Yemeğin sonuna doğru, adet olduğu üzere Korgeneral HARKİNS bir veda konuşması yapmak üzere ayağa kalktı. Tabii hemen ben de kalktım ve korgeneralin, paketler halinde yaptığı konuşmayı Türkçeye çevirdim.

İyi anımsıyorum, Korgeneral HARKİNS, konuşmasında alışılagelen sözlerden sonra şöyle dedi:

«... Yaklaşık üç yıldır üç Türk Ordusuna komuta etmekteyim. Biz Amerikalı askerler arasında bir söz vardır: Bir komutan, herhangi bir kıta ile iki yıl beraber oldu mu artık o kıtanın doğal bir mensubu olur ve öyle sayılır. Oysa ki ben, iki değil, üç senedir Türk Orduları ile birlikteyim, içindeyim. Bu nedenle bir ölçüde kendimi sizlerden biri sayıyorum. Kaldı ki, olanaklarım olduğu için Türkiye'yi belki çoğunuzdan daha çok gezdim, gördüm ve tanıdım. Bu itibarla sözlerimi içtenlikle söylenmiş sözler olarak kabul ediniz.....

3üncü ordu olarak çok önemli bir savunma görevi yüklenmiş bulunuyorsunuz. Karşınızda yaklaşık ..... Sovyet tümeni var. Buna karşılık 3ün-

cü Ordunun tümen sayısı bu kadar değil. Türk askerinin kahramanlığına, savaş gücüne inanıyorum. Ama bu kahramanlığın, bu yurtseverliğin telafi edebileceği kuvvet farkının da nihayet bir sınırı vardır. İşte bu hususta, sahip bulunduğunuz nükleer imkan ve kabiliyetinizden, çok iyi değerlendirerek yararlanmanız gerekir. Bunun için de bu silahın özelliklerini, etkilerini çok iyi bilmeniz zorunludur...»

Korgeneral HARKİNS, konuşmasını bitirip yerine oturdu. Bir iki dakika geçtikten sonra bu kez Korgeneral rahmetli YURDATAPAN ayağa kalktı. Yapacağı Türkçe konuşmayı İngilizceye çevirmek üzere doğal olarak, karşısında oturan ben de kalktım ayağa... Usulen konuşmasını konuk Korgeneral HARKİNS'e bakarak yapması gerekirken, tam tersine, başını sol tarafa çevirdi ve konuşmaya başladı. Bugün gibi anımsarım, ilk sözü şöyle oldu :

«Arkadaşlar!.. Biraz önce konuşan sayın konuğumuz, 3üncü Ordunun karşısında bulunan Sovyet tümenlerinin sayısını ..... olarak belirtti. Yanlış arkadaşlar!.. Karşımızda, kendilerinin dedikleri gibi ..... tümen değil, ... tümen var!...»

Ben, rahmetli YURDATAPAN'ın konuşmasının ilk paragrafının sonunu bekliyordum ve bu arada da, usulen konuğuna hitabederek konuşmaya başlaması gerekirken «arkadaşlar» diye konuşmaya girişini nasıl tevil ve tercüme edeceğimi kafamdan geçiriyordum. Belli ki Korgeneral YURDATAPAN, Korgeneral HARKİNS'in konuşmasında Sovyet tümenlerinin sayısını, az göstermesine kızmış, yaptığı konuşmada bu kırgınlığından olacak, konuğunun yüzüne bakmadan ve adını kullanarak kendisine hitabetmeden, «arkadaşlar» sözcüğü ile söze başlamıştı.

Her ne kadar Korgeneral HARKİNS Türkçe bilmiyordu ise de, üç yıldır Türkiye'de bulunduğuna göre, herhalde üç beş sözcüğü anlayabilirdi. Ayrıca Korgeneral YURDATAPAN'ın, kendisine ismen hitap etmeden konuşmasına başladığını farketmesi de sanırım güç değildi.

Böyle olunca ben, ev sahibi Ordu Komutanının konuşmasını İngilizceye çevirirken, onun kullanmadığı sözcükleri nasıl söylenmiş kabul eder ve «Sayın Korgeneral HARKİNS!» şeklinde çevirebilirdim?

Korgeneral YURDATAPAN, benim, henüz konuştuklarını İngilizceye çevirmeye başlamadığımı görünce bana: «Tercüme edin arkadaş!» ihtarını çekti.

Çaresiz, tercüme etmeye başladım ve ilk tümce olarak da: «Distinguished guests, dear colleagues! - Seçkin konuklar, aziz arkadaşlarım!» diye çevirdim. Böylece güya Korgeneral YURDATAPAN'ın, konuğu Korgeneral HARKİNS'e, «Sayın Korgeneral HARKİNS» diye değil de «seçkin konuklar» sözleri ile hitabettiği izlenimini vermeye çalışmıştım. HARKİNS, işin aslını farketti mi, etmedi mi, bilmem.

Rahmetli YURDATAPAN konuşmasını şöyle sürdürdü :

— ... Ama 3üncü Ordu, karşısında ..... tümen değil ..... tümen de olsa bu aziz vatanın bir karış toprağını düşmana kaptırmaz, vatanını korur ve karşısındaki düşmanı mağlup eder!

Ben gene bekliyordum. YURDATAPAN ikinci kez ihtarı çekti: «Tercüme edin arkadaş!».

Dediğini yaptım, tercüme ettim.

Arkasından aynı cümleyi, fakat tümen sayısını daha da artırarak aynı biçimde yineledi ve benden tercüme etmemi istedi. İster istemez yaptım.

YURDATAPAN tümen sayılarını aralıksız şekilde artırarak konuşmasını sürdürüyor, ben de tümcenin arta kalan bölümlerini yinelemeye gerek görmeden: «..... tümen de olsa», «..... tümen de olsa» diye çeviriyordum.

Büyük Kurtarıcı ATATÜRK'ün: «Bir Türk dünyaya bedeldir!» sözünü bilincine işleyerek yetişmiş askerlerin, olası bir savaşta karşısındaki düşmanın kuvvet üstünlüğüne fazla prim tanımadan, savunma görevini yerine getirmek zorunda ve kabiliyetinde olduğu inancı ile bu tür konuşmalar bizce doğaldı ve bir bakıma moral güçlen-

dirici etki de sağlardı. Ama nihayet bir Amerikalı olarak, hatta savaşın sadece malzeme üstünlüğü ile kazanılacağına inanmış bir Amerikalı olarak Korgeneral HARKİNS, büyük olasılıkla Korgeneral rahmetli YURDATAPAN'ın konuşmasını gereksiz bir abartma olarak dinliyordu.

YURDATAPAN konuşmasını bitirdi ve yerine oturdu. Kendi konuşmasında, Kafkaslar bölgesindeki Sovyet tümenlerinin sayısı ile ilgili olarak verdiği rakamların, Korgeneral YURDATAPAN tarafından kabul edilmemesi, HARKİNS'in hiç de hoşuna gitmemiş olacak ki yüzündeki tik hemen faaliyete geçti. Sofradaki sıcak hava serinleşmeye yüz tutmuştu. Az sonra da yemek bitti. Ertesi sabah uçakla İzmir'e dönüleceği için konuk heyet erkence istirahate çekildi.

3üncü Ordu Komutan Vekili Korgeneral YURDATAPAN ve Kolordu Komutanları ertesi sabah HARKİNS heyetini Erzurum havaalanından törenle uğurladılar.

Uçak havalanır havalanmaz, Korgeneral HARKİNS, heyetteki Amerikalı harekat ve lojistik başkanları olan iki albay ve yüzbaşı rütbesindeki kendi emir subayı ile birlikte, uçağın ön bölmesinde, komutana özgü bir tür oda şeklinde düzenlenmiş kısımda masanın başına geçtiler, ceketlerini çıkarıp briç oynamaya koyuldular. Bu sırada ben ve General Kemal ATALAY, bölmenin dışında ön koltukta oturuyor, hem konuşuyor, hem de onları izliyorduk.

Korgeneral HARKİNS, ağzından eksik etmediği pürosu ile, arkadaşlarına şöyle diyordu :

— Korgeneral YURDATAPAN çok esprili komutan!. Dün akşamki yemekte her nedense Kafkasya'daki Sovyet tümenlerinin sayısını adeta açık artırmaya çıkardı ve NATO istihbarat değerlendirmelerinin gösterdiği rakamı ..... tümene kadar yükseltti. Ama doğrusu benim, böyle bir artırmada pey sürmeye niyetim olmadığı için ihale YURDATAPAN'ın üzerinde kaldı!...

Tabii arkasından gülüşmeler...

Rahmetli YURDATAPAN'ın, ülke savunmasında azim

ve kararlılık ifade eden, ama belki biraz abartmalı olan sözleri, Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanı Amerikalı Korgeneral tarafından «açık artırma ile satış» olarak nitelenmiş ve dört Amerikalının gülüşmelerine yol açmıştı.

Sayın General ATALAY ve ben tabii gülmemiştik. Tersine, herhangi bir savaş çıksaydı üç Türk Ordusuna komuta edecek olan ve bir gün önce kendisini «Türk Ordusunun mensubu saydığını» söyleyen Amerikalı dostumuzun duyarsızlığına içimizden teessüf etmiştik!

RİJOV — PETROL

Genelkurmay Başkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü odamda çalışıyorum.

Telefon çaldı... Arayan Sovyet Sefareti... İlk kez başıma geliyor... Karşımda kusursuz diyebileceğim bir Türkçe ile konuşan ve adının Alexi VOSKOBOİ olduğunu söyleyen bir kişi. Sefaretin başkatibi imiş.

Özetle şunları söyledi :

— Sovyetler Birliği'nin Ankara Büyükelçisi Ekselans RİJOV, belli bir dönem içinde, günü Genelkurmay Başkanı Orgeneral SUNAY tarafından saptanmak üzere, sefarette SUNAY ve kuvvet komutanları, Genelkurmay 2nci Başkanı ve (yanılmıyor isem) Jandarma Genel Komutanı ve Bakanlık Müsteşarı için bayansız bir akşam yemeği vermeyi düşünüyor. Sayın SUNAY'ın bu daveti kabul edip etmeyeceği, eder ise günün ne olması gerektiğini bildirmesi rica ediliyor.

Başkatip VOSKOBOİ'ye, durumu Orgeneral SUNAY'a arzedeceğimi, alacağım yanıtı da kendisine bildireceğimi söyledim.

Gerçekten de Sovyet Büyükelçisinin yemek çağrısını SUNAY'a ilettim ve herhangi bir karar vermeden bir de usulen Dışişlerinden sormamızın uygun düşeceği önerisinde bulundum. Uygun gördü. Dışişleri Genel Sekreteri ile görüştüm. Daveti kabul etmekte herhangi bir sakınca olmadığı yanıtını verdi. Ben de bu yanıtı Orgeneral SUNAY'a arzedip onun adına davete olumlu yanıtı tarih önerimiz ile birlikte başkatibe ilettim.

Çağrılılar arasında, konuşmalarda SUNAY'a ve gerekirse yabancı dil bilmeyen komutanlara tercümanlık yapması için, rütbem ve görevim elvermemekle beraber

ben de vardım. O zamanki Deniz Kuvvetleri Komutanı rahmetli Oramiral Necdet URAN, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral sayın İrfan TANSEL, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral sayın Fikret ESEN ve Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı rahmetli Faruk GÜRLER İngilizce biliyorlardı. Benim görevim sadece SUNAY, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral sayın Ali KESKİNER ve 2nci Başkan TAĞMAÇ'a çevirmenlik yapmak olacaktı.

Belli gün ve saatte yemekte hazır bulunuldu. Dikkatle hazırlanmış bir sofrada, bol Rus votkalı çeşitli yemeklerle konuklar ağırlandı. Yemek öncesi, yemek sırası ve yemek sonrası sohbetlerde dikkat çekici bir konuşma olmadı.

Büyükelçi RİJOV, yıllar öncesinde sanırım ya Kayseri, ya da Nazilli tekstil fabrikasının - ki Ruslar tarafından kurulmuştur - inşası sırasında uzunca süre Türkiye'de mühendis olarak çalışmış, Türkiye'yi tanıyan, dahası çok da iyi Türkçe konuşan, az gülen, ciddi bir diplomattı. Sözünü de pek esirgediği söylenemezdi.

Aradan bir ayı aşan bir süre geçti.

Sovyet Büyükelçiliği Başkatibi Alexi VOSKOBOİ'nin telefonu... Bir ay önceki davete çok benzeyen, tek farkı, bu kez eşlerin de hazır bulunacakları bir akşam yemeği çağrısı... Çağrılanlar gene aynı kişiler.

Tabii aynı prosedür izlendi ve Büyükelçiye olumlu yanıt verildi.

Yemekten önce aparitifler alındı. Yemekten sonra sofradan kalkıldığında hiç unutmam, Büyükelçi RİJOV konuklarına Türkçe şöyle dedi :

— Yemeğimizi bitirdik. Şimdi dostça sohbet edeceğiz. Ancak bu sohbete harem ve selamlık olarak ayrılacağız. Hanımlar, siz benim madamımın konuğu olarak hareme, bizler de selamlığa...

Sefaretin geniş salonun üstündeki kata çıktık ve geniş bir sigara masasının çevresinde koltuklarımıza oturduk.

Sanırım içilen votkaların da tesiri ile neşeli bir hava egemen... Kahveler, likörler içiliyor.

Bu sırada Büyükelçi RİJOV şöyle konuştu Orgeneral SUNAY'a hitaben :

— Paşam, şimdi size bir soru soracağım: Yıllardan beri ülkenizde petrol arar, durursunuz. Buldunuz mu? Daha doğrusu bol miktarda petrol bulabildiniz mi? Bulduklarınızdan ne kadar üretebiliyorsunuz? Yıllık petrol gereksininizin yüzde kaçını karşılayabiliyorsunuz?

Gerek SUNAY, gerekse öteki komutanlar, petrol üretimimiz ve aramalarımız hakkında bilinen yanıtları verdiler.

Bu yanıtları dinleyen Büyükelçi konuşmasını şöyle sürdürdü :

— Sayın Paşalar, haritaya baktınız mı? Türkiye'nin kuzey-doğusunda bizim Kafkaslardaki petrol havzamız, kuzeybatınızda Romanya'da Ploeşti petrol havzası, güney-doğunuzda ve güneyinizde İran'da, Irak'ta, hatta Suriye ve Sina yarımadasında petrol sahaları... Ama bunların ortasına düşen Türkiye'de petrol yok. Varsa da çok az... Olur mu? Bu tabiat kurallarına da aykırı..

Siz petrol araması yapmıyor musunuz? Yapıyorsunuz. Ama bu iş pahalı olduğu için pek fazla kuyu açamıyorsunuz. Bu işi başta Amerikan şirketleri olmak üzere yabancı şirketlerle yapmak niyetindesiniz. Sayın Amerikalı dostlarınız ve dostlarımız (tabii bu arada dostlarımız deyimini bir espri olsun diye söylüyordu Büyükelçi) dünyanın en büyük petrol üreten ülkelerinden biri. Kendilerine özgü ve uzak geleceği kapsayan bir petrol politikası izliyorlar. Bu politikanın icabı, dünyanın hangi bölgelerinde ne kapasitede petrol bulup üretime geçileceği hususunda verecekleri kararlarını bu politikalarına uygun şekilde alıyorlar. Her bölgenin önceliği var onların planlarında. Türkiye için de elbet belli bir tarih saptamışlardır. O tarih gelmeden dünya yıkılsa sizin ülkenizde ciddi sayılacak bir petrol buluşunu gerçekleştirmezler. Siz de petrol ithal etmek zorunda kalırsınız.

Şimdi size açıkça, resmen ve hükümetimden aldığım yetkiye dayanarak söylüyor ve bir öneride bulunuyorum. (Büyükelçi bu konuşmasını genellikle Türkçe yapıyor,

arada sırada Rusçaya başvurduğunda Başkatip Alexi VOSKOBOİ, İngilizce veya Fransızcaya başvurduğunda da ben çeviriyordum Türkçeye). Sizin ülkenizde petrol var. Hem de bol miktarda ve zengin petrol kaynakları var. Bu söylediklerimi Başbakan İsmet Paşa'ya iletiniz. Bize müsaade edin. Petrol arama uzmanlarımızı, araştırma aygıtlarımızı getirelim. Arayalım. Bulalım, akıtalım. İsterseniz rafinerileri de kuralım ve sonra da size teslim edip gidelim ülkemize. Gidelim diyorum, çünkü bizlerin buralarda pek fazla uzun süre kalmamızı ne siz istersiniz, ne de sayın Amerikalı dostlarınız ister. Evet, yineliyorum, Sovyetler Birliği'nin tam yetkili büyükelçisi olarak bu resmi öneride bulunuyorum. Paşaya iletiniz!.»

Büyükelçinin konuşmasını hepimiz pür dikkat dinledik. Konuşma bittikten sonra rahmetli Orgeneral SUNAY, kendine özgü babacan tavrı ile Büyükelçiye teşekkür etti. Ne şişi, ne kebabı yakarcasına sözlerle kendi görüşünü dile getirdi ve İsmet Paşa'ya aktaracağı vaadinde bulundu.

Yemekten sonra rahmetli Orgeneral SUNAY ile onun arabasında eve dönüyorduk. Arabada şöyle dedi:

— Celil, Büyükelçinin söyledikleri çok ilginç. Ölçülü bir adam olduğu için sanmıyorum ki votka etkisi ile konuşmuş olsun. Üstelik, hükümetinden yetki ve talimat almadan da böylesine bağlayıcı bir konuşma yapamaz ve vaatte bulunamaz. İlk fırsatta İsmet Paşa'ya durumu arzedeceğim. Bakalım ne der?

Rahmetli SUNAY, bu ilginç görüşmeyi Başbakan rahmetli İsmet Paşa'ya anlattı mı? Anlatmadı mı? Anlattı ise sonu ne oldu? Bilemem. Ama petrol aramalarımız sürüp gidiyor, ulusça bizleri sevince garkedecek bir müjde haber gelmiyor.

SUNAY, YUNAN GENELKURMAY BAŞKANINI KONUŞTURMUYOR

1963 Kıbrıs olayları nedeniyle Yunanistan ile aramızın iyi olmadığı 1964 yılındayız. NATO Genelkurmay Başkanlarının olağan sonbahar gezisi programı uyarınca İngiltere'de bulunuyoruz. O dönemde İngiltere'nin Genelkurmay Başkanı diyebileceğimiz «Savunma Kurmay Başkanı» da Oramiral MOUNTBATTEN.

Bu gezilere emir subayları bile alınmaksızın sadece Genelkurmay Başkanları ile bunların NATO nezdindeki daimi askeri temsilcileri katılıyor ve programa dahil bölgede NATO ve ev sahibi ülkenin Genelkurmay karargahları, önemli tesisler ziyaret edilerek, brifingler dinlenerek gezi, bir gayri resmi Genelkurmay Başkanları toplantısı ile sona eriyor.

Daha önce de bir başka olayla ilgili olarak değindiğim gibi, grupta NATO resmi dilleri olan İngilizce veya Fransızcayı konuşamadıkları - ya da yeterince konuşamadıkları - için sadece Genelkurmay Başkanımız rahmetli Orgeneral Cevdet SUNAY'a, özel kalem müdürü olarak ben, Yunanistan Genelkurmay Başkanı Korgeneral PİPİLİS'e de, kendi Özel Kalem Müdürü Albay Andreas HOERSCHELMANN adında bir Yunanlı subayla eşlik etmekteyiz.

Albay HOERSCHELMANN ile 1958-60 yıllarında İzmir NATO Güney-Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Karargahında aynı bölümde beraber çalışmıştık. Kendisi albay ve şube müdürü idi. Ben ise yarbay ve harekat subayı idim. Söylediklerine göre Prusyalı-Rus karışımı bir baba ve Yunanlı anneden dünyaya gelmiş olan HOERSC-

HELMANN, karargah içinde gerçekten seçkin bir subay olarak kendini kabul ettirmişti. Sosyal yönü çok güçlü, çok iyi İngilizce ve Fransızca, bir ölçüde de Almanca bilen, deyim yerinde ise, göz dolduran bir kişi idi. Aradan beş yıl geçtikten sonra bu kez, kendi ülkelerimizde birbirine benzer görevlerin adamları olarak karşılaşıyorduk. İşin garip yönü, o da daha sonraları, Atina yöresinde bir zırhlı tümenin komutanı bulunduğu sırada adı bir darbe-ihtilal girişimine karışarak bir süre tutuklanmış, sonra da emekliye sevkedilmişti!..

İngiltere gezisinin sonu idi. Uçakla, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetler (R.A.F.) nin önemli karargahlarından birinin bulunduğu bir kente geldik. Askeri meydan. Uçaktan iniyoruz. İniş merdiveninin dibinde bir İngiliz hava subayı, elinde iki zarf, yüksek sesle: «General SUNAY!.. General PİPİLİS!» diye aranıp duruyor. Rahmetli SUNAY ve ben biraz şaşırmıştık. Subayın yanına sokuldum ve kendimi tanıtıp General SUNAY'ı kendisine gösterdim. Subay, saygı ile zarfı SUNAY'a uzattı ve :

— Sör, bu zarfı size takdim etmekle Amiral MOUNTBATTEN tarafından görevlendirildim, dedi.

SUNAY, merakla zarfı aldı ve bana uzattı :

— Aç bakalım Celil şu zarfı... Neymiş anlayalım!

Bir yandan grupla beraber, çay, kahve içilmek üzere yöneldiğimiz şeref salonuna yürüyor, bir yandan da mektuba göz atarak SUNAY'a çeviriyordum.

Durum anlaşılmıştı. Amiral MOUNTBATTEN, kuşkusuz hem kendi hükümetinden, hem de büyük olasılıkla yetkili NATO makamlarından aldığı telkin üzerine, SUNAY ile Yunan Genelkurmay Başkanı Korgeneral PİPİLİS'i, kendi ülkelerinin «güçlü adamları» sayarak, bir araya getirip başbaşa konuşturmak, önce askeri şefler arasında bir yumuşama sağlamak ve onların kendi hükümetleri üzerine baskı yapmaları ile de Türkiye ve Yunanistan arasında gerilimi azaltıcı bir atmosfer yaratmak için bir tür arabuluculuk yapmak istiyordu. Aklımda kalanı ile şöyle diyordu Amiral MOUNTBATTEN mektubunda :

«NATO Güney-Doğu kanadının bu iki güçlü ve kararlı kanat ülkesi arasındaki gerginliğin bir an önce giderilmesi için, ilk adım olarak, her iki ülkenin seçkin Genelkurmay Başkanları arasında başbaşa bir görüşme düzenlemeyi yararlı gördüm. Bu amaçla, Londra'ya döndüğümüzde ben ve karargahım, her türlü olanaklarımızla emrinizde olacağız. Sizlerin, asker olarak birbirinizi ve karşılıklı şikayetlerinizi çok daha iyi anlayacağınıza inanıyorum. Görüşmeden sonra kendi hükümetleriniz nezdinde yapacağınız girişimlerin olumlu sonuç vereceğinden eminim...»

SUNAY, kısa ve kendisine özgü pratik bir durum değerlendirmesi yaptı ve bana :

— Amiral böyle diyor ama iş onun düşündüğü gibi kolay değil. Ben, hükümetin görüşünü almadan, Başbakandan talimat almadan ne konuşacağım General PİPİLİS ile?.. Hele bir Londra'ya dönelim. Büyükelçi ile görüşelim. Gerekir ve vakit bulursak hükümete bildirelim. Ne derlerse ona göre bir hattı hareket izleriz. Şimdilik Amirale mesafeli kalalım... Kurt bir adam. Bizi bir emri vaki karşısında bırakmasın! dedi.

Kahvelerimizi içtik ve üssü gezmeye başladık. İngilizlerin nükleer darbe gücünü haiz ünlü «Vulcan» tipi uçaklarının bulunduğu ve çok önemli tesisleri olan büyük bir üs... İlgili İngiliz subayları gruba dahil Genelkurmay Başkanlarına izahat veriyorlar, sorulan soruları yanıtlıyorlardı. Biz, arada bir, konuşmak üzere geri kaldığımızda Amiral MOUNTBATTEN'ın da geride kalıp SUNAY ile konuşma vesilesi yaratmaya çaba harcadığı gözümüzden kaçmıyordu. Ama her seferinde SUNAY, durumu büyük bir ustalıkla idare ediyordu.

Uçaklara alarm tatbikatları yaptırıldı. Gezinin bu ayağı da sona ermişti. Vakitlice Londra'ya döndük.

Orgeneral SUNAY'ın ilk işi Büyükelçi sayın Zeki KUNERALP ile bu konuyu görüşmek oldu. Sayın KUNERALP, Ankara ile herhangi bir görüşme yaptı mı, bilmiyorum, ama rahmetli SUNAY'a, görüşünün şu doğrultuda oldu-

günu ifade ettiğini söyleyebilirim: «Hükümetin ve Dışişlerinin görüşü alınmadan, böyle bir konuşmanın yapılmaması daha isabetli olur. Bu nedenle, görüşmenin gerçekleşmesini kolaylaştırıcı hareketlerden mümkün mertebe uzak kalınarak gezinin bitip yurda dönüşün sağlanması münasip olur. Ama buna rağmen, görüşme kaçınılmaz bir nitelik alır ise, herhangi bir taahhüde girilmeden ve askeri şef olmanın sınırları içinde kalınarak, Yunanistan Genelkurmay Başkanı ile konuşmanızda bir sakınca mütalaa etmiyorum.

Ertesi güne kadar, Amiral MOUNTBATTEN tarafından herhangi bir girişim gelmedi. Ondan bir haber çıkmayınca bizim taraftan haydi haydi çıkmayacağı doğaldı. Saat 10.00 da İngiltere Savunma Bakanlığında (yani Amiral MOUNTBATTEN'in karargahında) NATO Genelkurmay Başkanlarının sonbahar gezisi sonundaki gayri resmi toplantı için bir araya gelindi.

Programa göre öğle yemeği Büyükelçiliğimizde özel olarak yenildikten sonra uçakla Ankara'ya dönecektik. Bir başka deyimle, Amiralin tasarladığı görüşmenin gerçekleşebilmesi için yaklaşık 4-5 saatlik bir süre kalmıştı.

Toplantıda SUNAY'ın yanında oturuyor, görüşmeleri çeviriyordum.

Rahmetli SUNAY, ikide bir: «Hayırlısı ile kazasız belasız şu toplantıyı atlatıp sefarete dönersek memnun kalacağım. Ne konuşacağım PİPİLİS ile?..» diyordu.

Gayriresmi toplantı saat 12.00 ye doğru bitti. Alışılagelen ve konuk ülke yetkililerine, geziyi düzenleyen NATO Komutanlıklarına teşekkür, öteki meslektaşlara hayırlı yolculuk dileği ifade eden konuşmalardan sonra gezi resmen ve fiilen sona ermişti. Kalktık. SUNAY, özellikle Amiral MOUNTBATTEN ve PİPİLİS ile karşı karşıya gelmekten kaçınıyordu. Bir ölçüde başarılı da oldu. Sağındaki, solundaki ve yakınındaki Genelkurmay Başkanları ile el sıkıştıktan sonra salondan birlikte çıktık. Holde Londra'daki askeri ataşelerimiz sefarete yemeğe götürmek üzere bizi bekliyorlardı. Bir de ne görelim, Amiral

MOUNTBATTEN, holde, Yunan Genelkurmay Başkanı Korgeneral PİPİLİS'i kolundan tutmuş bizi bekliyor. Salondan çıktığımızı görür görmez PİPİLİS ile birlikte SUNAY'a doğru ilerledi. Öteki kolu ile de SUNAY'ın koluna girip her ikisini, hole açılan bir başka kapıya doğru götürdü. Büyük bir odanın kapısını açtı ve özetle:

— İşte salon emrinize hazır. Ne isteğiniz varsa bildirin. Dilediğiniz kadar oturun, konuşun! İyi şanslar! dedi.

Kapıyı kapattı, çıkıp gitti.

Salon diyebileceğim geniş odada SUNAY, PİPİLİS, ben ve Albay HOERSCHELMANN dört kişi kala kalmıştık. Hepimizde, bu oldu-bittiden kaynaklanan hayret ve gülümseme vardı.

İster istemez bir sigara masasının çevresindeki koltuklara yerleştik.

Hiç unutmam, rahmetli SUNAY bana şöyle dedi:

— Celil, şimdi ben konuşacağım. Durmadan konuşacağım. Karşımdakine değil konuşmak, yanıt vermek için bile fırsat bırakmadan konuşacağım. Öyle ki işi bir tartışmaya-dialoga dökmeyelim. Sonunda da programımızın sıkışıklığını söyler görüşmeyi bağlarız olur biter!

Gezi ile ilgili üç beş kelime teati edildikten sonra SUNAY, dediği gibi yüzeysel olarak konuya girdi. Kıbrıs olaylarında Rumların yaptıkları katliamdan tutun da, eski Yunan Genelkurmay Başkanı Korgeneral FRONTİSTİS'in, İzmir'deki NATO Komutanlığınca düzenlenen bir dayanışma konferansında, kendisine ve NATO Komutanı Korgeneral BROWN'a, bir Türk gencinin, beyaz elbise giymiş bir Yunanlı kızın üzerine kırmızı mürekkep atarak kırmızı-beyaz renk oluşturup bağnaz milliyetçilik jesti yaptığından şikayet etmesine kadar anlattı, anlattı...

Arada bir General PİPİLİS de söz almak istiyor ama SUNAY, bir eliyle PİPİLİS'in dizine vurup: «Dinle aziz meslektaşım!» diye konuşmasını sürdürüyordu.

Bu görüşmede iki özel kalem müdürü olarak bizlerin durumumuz oldukça kritikti. Her ne kadar Albay HOERSC-

HELMANN ile iyi dost idiysem de burada ulusumun, çok haklı davası söz konusu idi. Doğal olarak o da aynı ve fakat ters kanıda idi.

SUNAY Türkçe konuşuyor, ben İngilizceye, takıldığım yerde Fransızcaya çeviriyordum. HOERSCHELMANN da benden dinlediklerini Rumcaya çeviriyor, kısa da olsa, General PİPİLİS bir şeyler söyleyecek olursa - ki genellikle Rumca söylüyor, arada bir de kısa İngilizce ifade ediyordu - onun söylediklerini İngilizce veya Fransızca bana aktarıyordu. Ben de SUNAY'a...

Belleğimde kaldığı kadar SUNAY yaklaşık 25-30 dakika konuştu ve en sonunda da son derece kurnaz bir jest yaparak görüşmeyi noktaladı :

Bir eliyle General PİPİLİS'in dizine vurup :

— Yaa, aziz dostum PİPİLİS, işler böyle işte... Biz, Kıbrıs sorununda gösterdiğimiz serinkanlılığı, sabrı maalesef sizde bulamadık ve işler bu kerteye kadar geldi ve iki dost ve müttefik ülke arasında, hiç arzulamadığımız soğukluk doğdu. Bundan sonrası size kalmış. Siz, hükümetiniz üzerinde baskı yaparsanız umarım aynı ailenin fertleri olan bu iki müttefik ülke arasındaki sorunlar teker teker çözülür ve gene ATATÜRK-VENİZELOS dönemindeki dostluğa dönebiliriz. Ama unutmayın ki kusurlu olan biz değiliz.

Haydi hoşça kal! İyi seyahatler dilerim! dedi ve kalktı.

General PİPİLİS'in yüzü sapsarı kesilmişti. Elbette o da bir şeyler söylemek istiyordu ve hazırlıklıydı. Ama SUNAY ona bu kozunu oynama fırsatını vermemişti.

PİPİLİS'in ve HOERSCHELMANN'ın elini sıktı ve kapıya yöneldi. Tabii arkasından da ben.

Hole çıktığımızda askeri ataşeler bekliyorlardı. Amiral MOUNTBATTEN'i görüp veda etmeye bile gerek duymadan aşağı inip arabalara bindik ve sefarete yollandık.

Arabada SUNAY bana :

— Nasıl beğendin mi Celil? diye soruyor, bir yandan da gülüyordu.

Nasıl beğenmezdim ki.

Türk Genelkurmay Başkanı, çok ince politikalar işleyen bir ülke olan İngiltere'nin Genelkurmay Başkanı Oramiral MOUNTBATTEN'in düzenlediği mizansen içinde oldubittiye getirilen görüşmeden, Yunan Genelkurmay Başkanına, yeni bir demagoji yapma, Türk tarafını suçlama fırsatını vermemiş, asıl önemlisi, söylemeyi isteyip de bir fırsatını bulamadığı düşüncelerini, eleştirilerini sayıp dökmüştü.

NATO'NUN GÖZÜNDE TÜRKİYE VE YUNANİSTAN

Yıl 1962. Ekim ayı.

NATO üyesi ülkelerin Genelkurmay Başkanları, daha önceki bir anımda da değindiğim gibi, olağan sonbahar gezisi nedeniyle Ankara'dalar. Genelkurmay Karargahında düzenlenen brifingle, Türkiye'nin NATO yükümlülüklerini yerine getirme bakımından karşılaştığı güçlükler, tam bir açık kalplilikle anlatılmıştır NATO'nun 14 Genelkurmay Başkanı ve Askeri Komite Başkanından oluşan konuk heyete.

Toplantı sonunda, dönemin Genelkurmay Başkanı rahmetli Orgeneral SUNAY, konuk heyetin başı, aynı zamanda NATO Askeri Komite Başkanı olan Belçikalı Korgeneral De CUMONT ile birlikte salondan çıkarken, konuk Generale:

— Brifingimizi nasıl buldunuz sayın Generalim? Silahlı Kuvvetlerimizin karşı karşıya bulunduğu ciddi sorunlar hakkında NATO Askeri Komite Başkanı olarak ne düşünüyorsunuz? diye sordu.

Askeri Komite Başkanı Belçikalı Generalin yanıtı kuru, kaypak ve kaçamaklıdır:

— Gereğinden fazla ayrıntılara girilmiş bir takdim dinledik sayın SUNAY. Ama sanmıyorum ki aziz meslektaşlarım, örneğin bir Danimarka Genelkurmay Başkanı General RAMBERG, bu aşırı ayrıntılı brifinginizden somut sonuçlar çıkarabilmiş olsun!

Evet, benim, özel tercümanı olarak SUNAY'a eşlik ettiğim bu sonbahar gezisi sırasında, heyetin Ankara'ya geldişinde verilecek birifing, o dönemde Genelkurmay 2nci Başkanı Korgeneral TAĞMAÇ'ın nezaretinde hazır-

lanmıştı ve Belçikalı Generalin de pek de haksız olmayarak değindiği gibi haddinden fazla ayrıntılara giren ve bu nedenle anlaşılması zor bir brifing çıkmıştı ortaya. TAĞMAÇ'ın, kişisel mizacındaki aşırı ayrıntıcılık, Genelkurmayın resmi brifingine de yansımıştı.

Beklediği yanıtı ve umduğu ilgiyi Askeri Komite Başkanının sözlerinde bulamayan SUNAY'ın, kızdığı zaman yanaklarında beliren pembeleşmeyi açıkça görüyordum.

İki gün sonra, gene aynı gezi programı uyarınca Atina'dayız. Bu kez Yunan Genelkurmayının brifingini dinledik. Açış konuşmasında, ev sahibi Yunanistan Savunma Bakanlığı Genelkurmay Başkanı Korgeneral FRONTİSTİS :

— Kısa, kesin ve inandırıcı olduğunu sandığım bir sunuş yapacak karargahım sizlere baylar!.. Güçlü müttefiklerimiz olarak durumu görün ve kararınızı verin. Aksi halde Yunanistan, NATO üyesi olarak yüklendiği sorumlulukları, içinde bulunduğu olanaksızlıklar ölçüsünde kısıtlamaya kesin kararlıdır! deyip sözü karargahına bıraktı.

Onlar da şeflerinin söylediği doğrultuda kısa bir sunuş yaptılar.

Brifing bitmişti. Salondan çıkıyoruz. Ben Orgeneral SUNAY'a eşlik ediyorum. Asansöre doğru ilerledik ve asansöre tam binmiştik ki NATO Askeri Komitesi Başkanı Belçikalı General De CUMONT da geldi ve aynı asansöre girdi. Üçümüzdük. Asansör aşağıya inerken, adeta tiyatrovari bir jest yaparcasına kollarını yana açarak Orgeneral SUNAY'a :

— Görüyorsunuz ya Generalim, Yunanistan'ın, çok ivedi çözüm bekleyen ciddi sorunları var. Batı uygarlığının beşiği olan bu müttefik ülkeye hepimiz elden gelen yardımı yapmalıyız. Gerçi Türkiye'nin de sorunları yok değil ama siz, bunların üstesinden gelecek potansiyele sahipsiniz!

İki gün önce Ankara brifinginde Türkiye'nin, Yunanistan'ınkinden çok daha önemli ve ağır sorunlarına yankı vermeyen, NATO Askeri Komitesi Başkanı, hayranı ol-

duğu «batı uygarlığının beşiği Yunanistan»ın, sormadan konuşan ateşli avukatlığını yapıyordu. Bugün bile çok iyi anımsıyorum, rahmetli Orgeneral SUNAY, oldum olası pek hoşlanmadığı Belçikalı Generale karşı birikmiş hırsını, üç yıllık özel kalem müdürlüğü görevim sırasında ilk kez kullandığına tanık olduğum şu ünlü deyimini, ancak benim duyabileceğim kadar fısıldayarak gidermeye çalışmıştı :

— Al sana dangalakça bir laf daha!.

General De CUMONT'un, Yunanistan yanlısı tutumunun yansıttığı bir gerçeğe değinmeden geçemeyeceğim. Belçikalı General, ABD Cumhurbaşkanı değildi. Dışişleri, ya da Savunma Bakanı hiç değildi. Tersine, onbeş üyeli bir ittifakın en büyük askeri karar organının, askeri komitenin, tarafsız kalması gereken başkanı idi. Bu nedenle, ne Rum asıllı Amerikan vatandaşlarının oylarına muhtaçtı, ne de Rum kökenli kongre üyelerinin oluşturdukları Rum lobisinden politik destek bekliyordu. Buna karşın «Elen hayranı» idi. Türkiye'nin uluslararası ilişkiler sürdürdüğü bütün çevrelerde ve örgütlerde, De CUMONT kafalıların sayısının az olmadığını, buna karşılık, dışa dönük sorunlarımızın da - örneğin, Kıbrıs, Ege kıta sahanlığı, Ege'de hava ve deniz kontrol sorumluluk sınırları, Ege adalarının silahsızlandırılması, Ortak Pazar, Deniz Hukuku, Batı Trakya Türkleri.. v.b. - ya doğrudan, ya da dolaylı biçimde Yunanistan ile ilintili olduğunu gözden uzak tutmamalıyız.

HİNDİSTAN'A BİR «BOFORS» DAĞ BATARYASI VERECEKTİK.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin sınır anlaşmazlığı nedeniyle Ladak bölgesinde Hindistan sınırını aşarak Hindistan'a saldırdığı 1962 yılı sonlarında idi.

Her zaman olduğu gibi erkence Genelkurmay karargahına gelmiş, özel kalem müdürlüğü odamda çalışıyordum. Genelkurmay Başkanı rahmetli SUNAY henüz karargaha gelmemişti. Zaten genellikle saat 09.30-10.000 arasında gelirdi.

Telefon çaldı. Açtım. Türkçe konuşan bir ses :

— Burası Hindistan Büyükelçiliği... Büyükelçi Ekselans MEHDA, Genelkurmaydan İngilizce bilen biri ile görüşüp Genelkurmay Başkanından bir randevu isteyecek... Siz İngilizce biliyor musunuz? dedi.

Benden olumlu yanıtı alınca Büyükelçi ile beni irtibatladı.

Büyükelçi MEHDA, bilinen Hintli aksanı ile İngilizce konuşarak şöyle dedi :

— Günaydın Albay... Belki basından, radyodan öğrenmişsinizdir. Ülkem, en büyük demokrasi ülkesi Hindistan, Komünist Çin'in saldırısına uğramış bulunuyor. Bu konu ile ilgili olarak dün Başbakan Ekselans İsmet Paşa ile görüştüm. Onun da salık vermesiyle bu sabah da Genelkurmay Başkanı Ekselans SUNAY ile görüşmek istiyorum. (Her nedense Hindistan, Pakistan gibi ülkelerde general rütbesindeki asker kişiler için ekselans deyimi kullanmak adeti var!) Sizden önemle rica ediyorum. Ekselans SUNAY ile olabildiğince çabuk görüşmemizi sağlayın. Cevabınızı bekliyeceğim.

Hemen rahmetli SUNAY'ın evine telefon edip kendisine durumu anlattım.

— Ne yapacakmış benimle Büyükelçi? diye sordu.

Bilgi sahibi olmadığımı, kendisinin de herhangi bir açıklamada bulunmadığını, ama uygun görürlerse Başbakanlık Özel Kalem Müdürü sayın Necdet CALP ile görüşüp Büyükelçinin, bir gün önce Başbakan İsmet Paşa ile ne görüştüğünü, Büyükelçiye İsmet Paşa'nın, neden Genelkurmay Başkanı ile görüşmesine salık verdiğini sorup öğrenebileceğimi ifade ettim.

SUNAY, fikrimi beğendi ve :

— Sen Necdet Beyle görüş, durumu anla ve bana telefon et. Ben de en geç saat 09.30 da karargahta olurum! dedi.

Hemen Başbakanlık Özel Kalem Müdürü sayın CALP'ı aradım. Durumu anlattım.

Verdiği yanıtta, Hindistan Büyükelçisinin bir gün önce Başbakan İsmet Paşa ile görüştüğünü, Paşa'nın kendisine bir de Genelkurmay Başkanımızla görüşmesinde yarar olduğunu söylediğini ifade etti.

Aldığım bilgiyi hemen SUNAY'a telefonla aktardım.

— Öyle ise Büyükelçiye saat 10.00 için randevu ver. Ben de geliyorum, dedi.

Elçiye telefon ederek Genelkurmay Başkanımızın, kendilerini saat 10.00 da karargahta bekleyeceklerini söyledim. Teşekkür etti.

Saat 10.00... SUNAY karargaha gelmiş, odasında Büyükelçiyi bekliyor. Ben, adet olduğu üzere Büyükelçiyi karargaha alacağımız öndeki Arslanlı Kapı'ya indim, konuğumuzu bekliyorum.

Hindistan bayrağı taşıyan arabası ile Büyükelçi geldi. Karşıladım. Merdivenlerden çıkıyoruz. Adamcağız öylesine hırslı ki, daha SUNAY'ın odasına varmadan bana, merdivenleri tırmanırken, ayak üstü Çin'in saldırısını anlatıp öfkeli tepkisini ortaya dökmüştü.

SUNAY, konuğunu, alışılageldiği üzere şeref salonunda kabul etti.

Büyükelçi, SUNAY ve görüşmelerde çevirmenlik yapmak üzere ben...

Kısa bir hal hatır sormadan sonra Büyükelçi anlatmaya başladı. Hatta bu arada ayağa kalkıp duvarda asılı dünya haritası üzerinden Hindistan-Çin sınırında, saldırı eyleminin yeraldığı Ladak bölgesini göstermek suretiyle konuşuyordu: «Ötedenberi iki ülke arasında süregelen ve Hindistan'ın haklı olduğu bir sınır uyuşmazlığını bahane eden Çin, Ladak bölgesinden resmen ve fiilen Hindistan'a saldırmıştır. Bu, dev bir komünist ülkenin, dünyanın en büyük demokrasisi olan, özgürlükler diyarı Hindistan'ın bağımsızlığına tecavüzdür. Olabildiğince direniyoruz. Ama işin asıl önemli yönü, böyle bir komünist saldırı karşısında özgür dünyanın, demokrasilerin, en sert tepkiyi zaman geçirmeden göstermeleri ve Hindistan'ın yanında olduklarını belli etmeleridir.

Hükümetimden aldığım talimat üzerine, bir başka büyük demokrasi olan Türkiye'den, uğradığı bu haksız tecavüz karşısında Hindistan'ı desteklemesini, bunu da, saldırının vuku bulduğu bölgenin dağlık olması nedeniyle, Türk Silahlı Kuvvetlerinin elinde mevcut İsveç yapısı «Bofors» marka dört toplu bir bataryayı, münasip miktarda cephanesi ve katır sırtında taşınmasını sağlayacak semer ve koşum takımları ile birlikte en kısa zamanda Hindistan'a vermek suretiyle yerine getirmesini ricaya geldim. Hatta düşüncemiz, bu bataryanın, tercihan Türk bayrağını taşıyan C-47 Türk askeri nakliye uçakları ile Hindistan'a götürülüp teslim edilmesidir. Böyle bir saldırı karşısında Türk dostlarımızın yardımının Türk bayraklı uçaklarla Yeni Delhi'ye indiğinin dünya kamuoyunca bilinmesinin memleketiniz açısından ne büyük etkisi olacaktır, düşünün. Maamafih, şayet bunu pratik bakımdan mümkün görmez iseniz nasıl olsa Amerikan nakliye uçakları Frankfurt'ta, benden gelecek haberi bekliyorlar. Siz, dört topu, semer ve koşum takımlarını ve cephaneyi hazır ettiğinizde ben Ankara'daki Amerikan Büyükelçisine haber vereceğim. O da ilgili askeri makamlara haber vererek Frankfurt'ta bekleyen büyük Amerikan askeri nak-

liye uçaklarını Ankara'ya, ya da sizin tensip edeceğiniz hava meydanına getirtecek. Durumu dün Paşa ile (İsmet Paşa demek istiyor) görüştüm. Muvafakat etti. «Gidin Genelkurmay Başkanım ile uygulamaya ait hususları görüşün!» dedi. Ziyaretimin sebebi bu. Sizden ricam. olabildiğince çabuk olarak bu bataryanın sevkini sağlamanızdır!

Durum aydınlığa kavuşmuştu. İsmet Paşa'nın muvafakatı alındığına göre Genelkurmayca bir sakınca gözetilmesi sözkonusu olmayacaktı.

SUNAY, Büyükelçiye, olumlu yanıtını bildirdi. Hemen ilgililere emir vereceğini, gelişmelerden özel kalem müdürü olarak benim kanalımdan Büyükelçinin haberli kılınacağını, kendisi istediği zaman da özel kalem müdürü ile görüşüp isteklerini Genelkurmaya iletebileceğini söyledi.

Büyükelçi son derece memnun kalmıştı. SUNAY'a teşekkür ederek ayrıldı. Merdivenden inerken SUNAY için «ne harikulade (Wonderful) adam!» diye söz ediyordu.

Elçiyi uğurladım. Yukarı çıktım. SUNAY :

— Celil, bu işlerle Kara Kuvvetlerinde Ordudonatım Dairesi meşgul oluyor. Vakit geçirmeden Daire Başkanı Fahri Paşa'ya (Ordudonatım Tuğgenerali rahmetli Fahrettin SOYDANER) telefon et, bana gelsin. Önce onunla konuşayım. Sonra da ilgililere gereken emirleri veririz, dedi.

Rahmetli General SOYDANER'i telefonda aradım, buldum ve kendisine, ayrıntıya girmeden :

— Sayın Generalim, sayın Genelkurmay Başkanımız ivedi sizi istiyor. Lütfen hemen geliniz! dedim.

Beş dakika sonra General SOYDANER odamda idi. Zaten soluk benizli ve sanırım bir ölçüde de kalbinden rahatsız, bir kişi olan General SOYDANER, ne amaçla olduğunu bilmediği bu ivedi çağrı karşısında büsbütün rengi uçmuş halde idi. Çağrı nedenini sordu. Kendisini, hiç değilse bir kaç dakika önce teskin edeyim diye kı-

saca durumu anlattım. Rahatladı ve SUNAY'ın odasına girdi. (Çok nazik, çelebi ve hoşsohbet olan General SOYDANER, daha sonra sanırım kalp rahatsızlığından, daha genç yaşta vefat etmiştir.)

SUNAY'dan gereken talimatı aldıktan sonra benim odama uğradığında bana, bu işin bir gün içinde olamayacağını, çünkü bu topların, halen kullanımda değil, seferi gereç depolarında olduğunu, depolama tekniği uyarınca silah, mühimmat, koşum takımları.. v.b.nin değişik bölgelerde bulunduğunu söyledi.

Öğleden sonra Büyükelçi bizat telefon ederek, işlerin ne durumda olduğunu, uçak sorununda neye karar verildiğini, Amerikan uçaklarından yararlanılacaksa ne zaman uçakların Ankara'ya gelmelerinin uygun düşeceğini sordu.

Kendisine verdiğim yanıtta, çalışmaların bütün hızı ile sürdüğünü, Genelkurmay Başkanlığının, C-47 uçağı ile Hindistan gibi uzak bir yere bu nakliyatın yapılmasının pratik olmayacağını, bu nedenle Amerikan uçaklarından yararlanılması görüşünde olduğumuzu, gelişmelerden kendisine haber vereceğini söyledim.

Teşekkür etti.

Aradan üç saat geçti. Saat 17.00 sıralarında gene Büyükelçinin telefonu.. Bilinen sorular... Adamcağız, bu karmaşık işlerin saatlerle ifade edilecek kısa süreler içinde olup biteceğini sanıyor. Ben gereken yanıtı veriyorum ve her defasında da SUNAY'a durumu arzediyorum.

Ertesi günü yaklaşık saat 14.00-15.00 e kadar telefonlaşma sürdü gitti.

Büyükelçi sabırsızlanıyordu. Ama, sonradan öğrenecektik ki onun bu sabırsızlanması, sadece bataryanın bir an önce Hindistan'a gönderilmesi ve Çinlilere karşı kullanılması değil, Pakistan'dan bir tepki gelmesi olasılığı imiş. Nitekim korktuğu başına gelmiş.

Pakistan'ın Ankara Büyükelçisi emekli Korgeneral

Maqbool RAAB, Keşmir sorununda ülkesinin, düşman kardeş durumunda olduğu Hindistan'a, bir Komünist saldırısına karşı kullanılmak bahanesi ile de olsa bir dağ bataryasının dost, müttefik ve kardeş Türkiye tarafından verileceği haberini alır almaz - belki hükümetinin de talimatı üzerine - hemen Dışişleri Bakanlığına dayanmış, protestoda bulunmuş, hatta, bataryanın verilmesinde ısrar edilirse bunun iki ülke arasındaki ilişkileri ciddi biçimde etkileyeceğini söyleyerek bataryanın verilmesinden vazgeçilmesini talep etmiş. (Sanırım bu arada, Hindistan'ın, kardeş Türkiye'den alacağı bu bataryayı günün birinde Pakistan'a karşı Keşmir ihtilafında kullanmayacağını kimin temin edebileceğini sormuş!)

Bu protesto karşısında, benim duyduğuma göre, işin başında İsmet Paşa'nın Hindistan Büyükelçisine yaptığı vaad ve Genelkurmayın olumlu yanıtından habersiz olan Dışişleri Bakanlığı telaşlanmış, devreye girmiş ve o günkü koşullar içinde Türkiye'den Hindistan'a ne miktar ve tipte olursa olsun bir «silah yardımı» yapılmasının Türkiye-Pakistan ilişkileri yönünden ciddi sorunlar yaratacağı görüşü ile, isteğin yerine getirilmemesi doğrultusunda görüş beyan etmiş.

Rahmetli İsmet Paşa'nın, belki bir dalgınlığı - Dışişlerinin görüşünü almadan ilke mutabakatını vermesi - sonucu yüklenilen bu taahhütten nasıl sıyrılabilecektik? İşte tam bu sırada gene Hindistan Büyükelçisi imdadımıza yetişti. Hiç unutmam saat 16.00-17.00 sıralarında telefon etti. Ben, hemen, kendisine, hazırlıkların ilerlediği yolunda bazı bilgiler aktarmaya çalışıyordum ki sözümü kesti ve iyi anımsarım, aynen şöyle dedi :

— Aziz Albayım, hiç zahmet etmeyin. Artık gerek kalmadı. Sayın Pakistanlı meslektaşım Dışişleri Bakanlığı nezdinde protestoda bulunmuş ve bataryanın verilmemesini rica etmiş. Bu durum karşısında ülkenizin, bir başka ülke ile dostane ilişkilerini torpillemek istemediğimizden ötürü talebimizden vazgeçtik. Başından beri Ekse-

lans SUNAY'ın gösterdiği iyi niyetli ilgiye ve sizin çabalarınıza teşekkür ederim!..

Böylece Hindistan'a batarya verme işinin perdesi de kapanmış oluyordu.

Öyle sanıyorum ki, koca İNÖNÜ de, nihayet bir insan olarak, bir yerde dalgınlığına gelmiş, devlet işlerinde, sorumlu makamların hak, yetki ve sorumlulukları konusunda son derece dikkatli olmasına karşın, Dışişleri ile istişare etmeden işi Genelkurmaya havale edip kısa devre yapmıştı.

«PATRİKHANEYİ DENETLEMEYİ DURDURUN, İSTEDİĞİNİZ MUHRİPLERİ VERELİM!»

CENTO (Merkezi Antlaşma Teşkilatı) Dışişleri Bakanları Konseyi ve askeri komuta toplantıları için Washington'dayız. Anımsayabildiğim kadarı ile Mayıs 1964... Dışişleri Bakanlığından gelen delegasyonun başında Dışişleri Bakanı rahmetli Feridun Cemal ERKİN, askeri delegasyonun başında da Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet SUNAY var.

İlk gün askeri komite çalışmaları ile geçti. İkinci gün ise teşkilatın en yüksek karar organı olan Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısı yapıldı.

Konseyin kamuya açık olan törensel toplanısı Amerikan Dışişleri Bakanlığında bir salonda yapıldı ve beş ülkenin Dışişleri Bakanları ile Teşkilat Genel Sekreteri İranlı diplomat Dr. KHALATBARİ (ki Dışişleri Bakanı iken HUMEYNİ devrimi sırasında Şah yanlısı olduğundan idam edilmiştir) alışılagelen ve gizli olmayan konuşmalarını yaptılar.

Kısa bir kahve molası ve arkasından özel bir salonda kapalı oturum.

Genellikle bu tür Bakanlar düzeyindeki toplantılarda üye ülkelerin Genelkurmay Başkanları da hazır bulunuyorlardı. Ancak bizde resmi devlet protokolünde Genelkurmay Başkanı Bakandan önde geldiğinden ötürü SUNAY, Dışişleri Bakanı yanında toplantılara pek girmezdi. Ne var ki bu kez, belki de bir merak nedeniyle toplantıya katılma kararı verdi. Birlikte salona girdik. Önde, büyük masanın Türk delegasyonuna ayrılan iki koltuğunda Dışişleri Bakanı Feridun Cemal ERKİN ile sanırım Siyaset Planlama Dairesi Başkanı oturmakta idi. Bakanın

hemen arkasında SUNAY, kendisine çevirmenlik yapabilmem için ben ve öteki Hariciyeciler yer alıyorlardı.

Ev sahibi ülke ABD olduğu için Amerikan Dışişleri Bakanı Dean RUSK'ın onur Başkanlığı yaptığı toplantıyı CENTO Genel Sekreteri Dr. KHALATBARİ yönetiyordu. İngiltere'yi Lord HOME, Pakistan'ı, daha sonra Pakistan Devlet Başkanı olan ve devrildikten sonra da mahkemeye verilip idama mahkum edilen Zülfikar Ali BUTTO temsil etmekteydi. Telaşlı mizaçlı ve donuk bir diplomat olan İran Dışişleri Bakanının adını şimdi anımsayamıyorum.

Adet olduğu üzere her Dışişleri Bakanı, politik içerikli uzun birer konuşma yapıyordu. Alfabetik sıraya göre önce İran Dışişleri Bakanı konuştu. Arkasından sıra Zülfikar Ali BUTTO'ya gelmişti. Daha önce Karaçi'de yapılan CENTO Dışişleri Bakanları konseyi toplantısında gördüğüm ve tanıdığım BUTTO, öteki pek çok Pakistanlı devlet adamı ve askerler gibi, Keşmir sorununda İngiltere ve ABD'nin Pakistan'ı yeterince desteklemediklerinden ötürü bu iki ülkeye karşı fazla sempati duymuyordu. Washington'da konuşmasını yaparken, sadece söze başladığı sırada «Sayın Başkan» hitabı sırasında Dean RUSK'a doğru bakmış, ondan sonra bütün konuşmasını, yüzünü, masada karşısına düşen Türk heyetine çevirerek sürdürmüştü.

Çok iyi İngilizce bildiği için, İngiliz hariciyecilerinin yetiştiği söylenen Eaton College geleneklerine uyarak pek fazla kağıda bakmıyor, elinde tuttuğu ve sanırım madde başlarını yazdığı bir kağıda arada bir göz atarak akıcı konuşmasını yapıyordu.

Keşmir sorunu ile ilgili olarak İngiltere ve ABD'yi, deyim yerinde ise epeyce fırçaladıktan sonra sözü Kıbrıs konusuna getirdi ve sanki bir Türk Dışişleri Bakanı konuşuyormuş gibi Türkiye'nin davasını çok kuvvetli şekilde destekleyen, bu konuda da ABD'nin ve İngiltere'nin davranışlarını şiddetle eleştiren bir konuşma yaptı. BUTTO'nun oldukça uzun süren konuşmasının bitiminde Başkan, oturuma kahve molası verdi. Toplantı salonundan çıktık ve kahve, çay servisinin yapıldığı yan salona

geçtik. SUNAY, Dışişleri Bakanı ERKİN ile konuşurken yanıma, Ankara'daki CENTO Askeri Planlama Karargahında görev yaptığı için Ankara'dan ve daha önce Karaçi ve Tahran'da yapılmış olan CENTO askeri komite toplantılarından tanıdığım Pakistanlı Deniz Albayı AZİZ geldi ve şu soruyu sordu :

— Albay GÜRKAN, bizim Dışişleri Bakanı Zülfikar Ali BUTTO'nun konuşmasını, özellikle Kıbrıs konusunda Türkiye'yi destekleyişini nasıl buldunuz?

Kendisine şu yanıtı verdim :

— Mükemmel bir konuşma. Bir İngiliz gibi konuştuğu kusursuz İngilizcesi ile Kıbrıs'taki Türk tezini bir Türk bakanı gibi savundu.

Bunun üzerine Albay AZİZ aynen şu karşılığı verdi :

— Şimdi sıra sizde. Ekselans ERKİN konuşacak. İnşaallah o da Keşmir konusunda Pakistan'ı aynı şekilde destekler!

— Tahmin ederim öyle yapacaktır. Zaten yapması da gerekir! dedim.

Kahve molasının sonlarına doğru toplantı salonuna döndüğümde Bakan ERKİN ile yanındaki Siyaset Planlama Dairesi Başkanının, önlerindeki yazılı konuşma metninde bazı düzeltmeler yapmaya çalıştıklarını gördüm. Göz ucu ile izlediğim bu faaliyetleri sırasında daktilo ile yazılmış asıl metne görebildiğim kadarı ile kurşun kalemle bir iki çıkıntı yapıp iki, ya da üç tümce eklediler.

Oturum açıldı ve söz Türk Dışişleri Bakanı rahmetli ERKİN'e verildi.

Kendisi eski ve deneyimli bir diplomat olduğu, ömrünün çoğunu yurt dışında geçirdiği için yapacağı konuşmayı, Zülfikar Ali BUTTO gibi fazla kağıda esir olmadan yapacağını umuyor, daha doğrusu içimden istiyordum.

ERKİN, kağıda bakarak konuşmasına başladı ve sürdürdü. Dikkatle dinliyordum ve arada bir yanımda oturan SUNAY'a da ana çizgileri ile fısıldar şekilde çeviriyordum. Bu arada, karşımızda CENTO Askeri Planlama Karargahı (CMPS) üyeleri arasında oturmakta olan Pakistanlı Al-

bay AZİZ'i de süzmekten geri kalmıyordum. Pür dikkat ERKİN'i dinliyordu.

ERKİN, konuşmasında, Keşmir konusuna da değindi. Ama, sonradan kurşun kalemle eklenen satırlar da dahil, öyle pek de dört başı mamur bir destek ifadesi kullanmadı Pakistan için. Daha doğrusu, BUTTO'nun bizi Kıbrıs konusunda destekleyişine göre çok zayıf bir destek verdi Pakistan'a. ABD'yi ve İngiltere'yi kollamak düşüncesi mi, zaman kısa olduğu için önceden hazırlanmış metne yeterince zengin tümceler monte etmeye olanak bulunmadığından mı bilemem. Bildiğim şey, BUTTO'nun jestine yeterince yanıt verememiştik. Albay AZİZ'in hafifçe tebessüm ettiğini farkediyordum.

Öteki Dışişleri Bakanları da konuştuktan sonra saat 12.30 a gelmişti. Oturuma öğle yemeği için ara verildi. Salona çıktığımızda Albay AZİZ gene yanıma geldi ve belli olan üzgün bir ifade ile:

— Albay GÜRKAN, nasıl buldunuz Ekselans ERKİN'in konuşmasını? diye sordu.

AZİZ'in bu sorusuna, elbette: «Dört dörtlük bir konuşma idi» diyemezdim. Nitekim demedim de. Ama, BUTTO'nun bize verdiği desteği, bizim Pakistan'a veremediğimizi söylemekle yetindim.

Dışişleri Bakanları Konseyi'nin o günkü toplantısının akşamı mı, yoksa bir sonraki akşam mı idi pek kestiremiyorum, Washington Sefaretimizde büyük çaplı bir resepsiyon düzenlenmişti. Seçkin ve kalabalık bir konuk topluluğu Sefaret salonlarını doldurmuştu. O sırada Büyükelçimiz, sayın Turgut MENEMENCİOĞLU idi.

Resepsiyonda beş CENTO ülkesinin Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanları hazır bulunmakta idiler. Herhangi bir emri olup olmadığını öğrenmek için bir ara, aralarında hararetli konuşmalar geçen ve SUNAY'ın da dahil bulunduğu gruba yaklaştım. Grupta SUNAY, ERKİN, MENEMENCİOĞLU, ABD Dışişleri Bakanı Dean RUSK, ABD Genelkurmay Başkanı Orgeneral WHEELER vardı. Kulak misafiri oldum. Görüşülen konu, Türkiye'nin, NATO tarafından Akdeniz'de kurulmak istenen «çağrı kuvveti»

(on-call force) ne bir muhrip vererek katılması konusu idi. Amerikalıların söylediklerini kısa tümcelerle ERKİN, SUNAY'a naklediyor, SUNAY'ın sözlerini de gene ERKİN Dean RUSK'a ve WHEELER'e aktarıyordu.

SUNAY'ın, Amerika'nın bize vermeyi vaadettiği ama bir türlü kongreden karar çıkartıp da vermediği muhriplerden bahsediyor, bu muhripler verilmedikçe Akdeniz çağrı kuvvetine katılmamızın mümkün olamayacağını söylüyordu.

Bu sırada Dean RUSK, ana çizgileri ile şöyle bir ifade kullandı:

— Türkiye'ye, vaadettiğimiz muhripleri hemen veririz. Ama bir şartla. Siz de İstanbul'da Fener Ortodoks Patrikhanesi'nde başlattığınız hesap teftişlerine son verin. Bu hareketiniz, kongre üyeleri üzerinde çok menfi etki yapıyor. Bir mabedin hesaplarının denetlenmesini kongre üyelerine anlatmak çok zor. Onaylamıyorlar. Böyle olunca da kongre kararını gerektiren muhrip verilmesi işi askıda kalıyor!...

Bu beklenmedik çıkış üzerine SUNAY, ERKİN ve MENEMENCİOĞLU, aralarında kısa bir konuşma yaptıktan sonra hemen, oracıkta, vakit geçirmeden, Genelkurmay Başkanımız SUNAY'ın, Başbakan İsmet İNÖNÜ'ye bir mesaj gönderip Dean RUSK'ın bu önerisini kendisine nakletmesi ve mümkün ise Fener Patrikhanesi'nde sürdürülen denetlemenin durdurulmasını istemesi kararına vardılar. SUNAY, Büyükelçi MENEMENCİOĞLU ve ben salondan ayrılıp bir odaya girdik. Başbakan İsmet İNÖNÜ'ye SUNAY'ın ağzından çekilecek mesaj bana not ettirildi. Kaleme aldım ve sefaret görevlisine verilerek Ankara'ya çekilmesi sağlandı.

Sonu ne oldu bilmem. Ama bir kez daha anladım ki Fener Patrikhanesinin, ve Rum lobisinin, Washington üzerinde büyük etkisi var.

Nitekim kısa bir süre önce ülkemizi ziyaret eden ABD eski Cumhurbaşkanlarından CARTER'in, iki dişin arasında Fener Patrikhanesi'ni ziyaret etmesi, sadece kendisinin, Patrikhaneye karşı beslediği dinsel yakınlık ile açıklanacak bir davranış değildi.

FRANSIZ AMİRALİNİN PATAVATSIZLIĞI

1953 yılında Milli Savunma Bakanlığı Emir Subaylığı görevinde bulunuyordum. Bakan rahmetli Kenan YILMAZ idi. Eşine pek nadir rastladığım seçkin, olgun, bilgili, alçak gönüllü, son derece gelişmiş ulusal tarih bilincine sahip, hoşgörülü bir zat... Emrinde dokuz ay çalışmış olmayı yaşantımın mutlu bir dönemi sayıyorum.

NATO Savunma Koleji mensuplarından oluşan bir heyet, başlarında kolej komutanı Fransız Oramirali LEMONİER olduğu halde, NATO ülkelerinde çıktıkları olağan yıllık gezi programının Türkiye ayağı olarak Ankara'ya gelmişlerdi. Ziyaret programı uyarınca, Oramiral LEMONİER, Milli Savunma Bakanını da makamında ziyaret edecekti. Amirale, Ankara'daki ziyareti sırasında eşlik etmek üzere Fransızca bilen bir subay tercüman verilmişti ama, Bakan, Oramirali kabul ettiği sırada tercümanlık görevinin, ötedenberi olageldiği şekilde tarafımdan yapılmasını uygun görmüştü.

Belli saatte yanında yardımcısı ve mihmandarı olduğu halde Oramiral LEMONİER Bakanlığa geldi. Kendisini aşağıdaki giriş kapısından karşıladım ve Bakanın çalışma odasına götürdüm.

Ben, Bakan ile konuk Amiralin arasında ve Bakanın sol gerisinde oturuyor ve konuşmaları tercüme ediyordum.

Bu tür nezaket ziyaretlerinde kullanılması adet olan konuşmalar yapılıyordu.

Biraz sonra odacı konuklara ikram edilmek üzere Türk kahvesi getirdi.

Kahveyi içen Amiral şöyle dedi Bakana :

— Ekselans, bilmiyorsunuz, Türk kahvesini ben çok

severim. Bizde maalesef bu tür kahve içilmiyor. İtalyan usulü kahve, Nescafé var. Bazı yerlerde de Mısır kahvesi yapıyorlar ama çok sert. Ondan hoşlanmıyorum. Bu kez kesin karar verdim. Paris'e döndüğümde, Londra'daki NATD Standardizasyon Komitesi (*) ne özel bir öneride bulunacağım ve Türk kahvesinin de NATO'nun standart kahvesi olarak kabulünü öngören bir STANAG (standardizasyon anlaşması kararı) çıkarmalarını isteyeceğim. Böylece sizin de standart NATO silah, malzeme, araç ve gereçleri, yöntemleri arasında bir katkınız olur. Nasıl Amerikan M-1 tüfeği, İtalyan yapısı FİAT uçağı, İngiliz yapısı gaz maskesi... NATO'nun bütün üyelerince kabul edilmiş standart silah, uçak ve gereci ise Türk kahvesi de NATO örgütünün standart kahvesi olur!

Amiral LEMONİER, yaptığı bu güya hoş espriyi pek beğenmiş olacak ki sözlerini sesli gülerek tamamladı. Ama rahmetli Bakan Kenan YILMAZ hiç de aynı görüşte değildi. Fransız Amiralinin, bu sözleri ile: «Nasıl olsa geri kalmış bir ülkesiniz, NATO üyesi olmakla beraber bu örgüte kuru kuruya asker vermekten başka, özellikle teknolojik alanda bir katkınız olmuyor. Bari kahveniz NATO standart NATO kahvesi olsun!» gibilerden üstü kapalı bir alay amacı güttüğü gibi doğal bir hisse kapılmış olacak ki, yakından bildiğim adeti üzere içtiği Gelincik sigarasını biraz sinirli halde vaktinden önce tablada söndürdü ve acı bir gülümseme ile :

— Münasip olur sayın Amiralim. Bizim de NATO çorbasında tuzumuz bulunur böylece! yanıtını verdi.

Konuk Amiral, Bakanın kızgınlığını ve alındığını ya farketmemişti, ya da oralı değildi. Patavatsızlığını yeterli görmemiş olacak ki arkasından ekledi :

— Ekselans, dilimizde bir özdeyiş var: «İl est fort comme un Turc/Türk gibi kuvvetli!» der. Şimdi iyi anlı-

---

(*) NATO üyesi ülkelerin silah, malzeme, araç, gereç ve prosedürlerini standartlaştırmakla görevli ve Londra'da çalışan bir NATO kuruluşudur.

yorum bu sözün nereden geldiğini. İçtiğiniz Türk kahvesinden geliyor bu söz herhalde!.

Amiral, bu sözleri ile o sakin mizaçlı Bakanın sabrını artık taşırmıştı. Nasibini almalı idi. Nitekim aldı da. Rahmetli Kenan YILMAZ, yüzünde hiddet dolu acı bir gülümseme ile koltuğunda doğruldu. Sol eliyle ceketinin ve gömleğinin sağ kolunu yukarıya doğru sıyırıp işaret parmağını nabız damarına basarak :

— Sayın Amiralim, çok büyük yanılgı içindesiniz. Biz Türkler, şayet «Türk gibi kuvvetli» deyimini bütün dünya milletlerine bir atasözü gibi kabul ettirmiş isek, bunu Yemen'den, Brezilya'dan, yabancı ülkelerden gelen kahveyi kendimize özgü biçimde pişirdiğimizden değil, büyük ATATÜRK'ün dediği gibi «damarlarımızdaki asil kandan» ötürü kabul ettirmişizdir. Türk tarihini biraz daha ayrıntılı inceleyecek olursanız, bunu açıkça görür ve anlarsınız!

Son derece heyecanlanmıştım. Nerede ise kalkıp Bakanın boynuna sarılarak ellerini öpecektim. Amiral, bu kez Bakanın hiddetini farketmiş, ne dediğini anlamak için benim Fransızcaya çevirmemi sabırsızlıkla bekliyordu. Ama ben, rahmetli Bakanın bu örnek davranışını ve sözlerini, layık olduğu düzeyde Fransızcaya çevirmek için şöyle bir kendimi toplamak, gücümün yettiğince en iyi nasıl çevireceğimi önceden tasarlamak istiyordum.

Bakana :

— Efendim, müsaade edin bu sözlerinizi noksansız çevirmek için şöyle bir düşüneyim! dedim.

On onbeş saniye düşündükten sonra sanırım Bakanın sözlerinden pek az fire verme pahasına çeviriyi yaptım.

Konuk Amiral kıpkırmızı kesildi. Sözünü tevil için bazı sözcük oyunlarına başvurdu ise de nafile. Zaten biraz sonra da ziyaret için ayrılmış olan 15 dakikalık süre bitmişti. Veda etti, gitti.

Kendisini giriş kapısında yolcu ettikten sonra Bakanın odasına girdiğimde, rahmetli YILMAZ, odacı Ahmet efendiye :

— Ahmet efendi, misafir Amiral sinirlerimi bozdu. Yatıştırmak için yap bakalım bana bir kahve daha! talimatını veriyordu. Beni görünce :

— Celil Bey oğlum, durumu gördünüz. Bu adamların kafasını değiştirmek için daha çok çalışmamız gerekir. Bunun için de hakettikleri yanıtı ve muameleyi zaman yitirmeden, sıcağı sıcağına vermeli ve yapmalı. Siz de bunu ilke edininiz. Konuğa saygı. Evet, ama haddini bilmeyene bildirmek de ulusal bir görev... Dostluk, ittifak, ulusal onurun ve menfaatlerin arkasında kalır!.. dedi.

Rahmetli Kenan YILMAZ'ın, Fransız Amiraline verdiği ders bana verdiği öğüt hiçbir zaman aklımdan çıkmadı ve çıkmayacak. Daha sonraki görevlerimde - ki NATO, CENTO ve Kıbrıs Üçlü Karargahındaki hizmetlerim sırasında yabancılarla çok yakından temas ve işbirliği yapmamı gerektiren görevler olmuştur - rahmetli Bakanın öğütlerine olabildiğince uymaya çalıştım.

NATO DAİMİ KONSEYİNDE VERDİĞİM İLK VE SON SINAVDA GERÇEKTEN ÇİZMEYİ AŞMIŞ MIYDIM?

Genelkurmay Harekat-Plan Dairesi Başkanı olduğum bir sırada, yıllık iznimi kullanmak üzere eşimle birlikte, Paris'te sefarette görevli olan damadım ve kızımın yanındayız.

Bir gün sefaret kanalından, Genelkurmay Başkanlığının bir emrini aldım.

Bu emirde özetle, «nükleer planlama konusunda yapılacak bir toplantıda Türk Genelkurmayının görüşünü sunmak üzere belirtilen gün ve saatte Brüksel'de NATO merkezinde hazır bulunmam isteniyor, gerekli dosya ve belgeleri, Ankara'dan görevle gönderilecek bir subayın Brüksel'e getireceği, Paris-Brüksel-Paris yolluğumun, izin sonunda Ankara'ya dönüşümde ödeneceği, bu geçici görev için geçecek sürenin izin süreme ekleneceği» belirtiliyordu.

O dönemde NATO nükleer planlama çalışmalarında Genelkurmayımızın sorumlu proje subayı, ya da koordinatörü ben olduğum için, izinli olmama karşın, toplantıya benim katılmam ve sunuşu benim yapmam uygun görülmüş ve yukarıya aktardığım talimat verilmişti.

Yapacağım sunuş, üye ülkelerin Büyükelçi payesinde daimi temsilcileri aracılığı ile temsil edildikleri NATO Daimi Konseyinin özel bir oturumunda olacaktı.

Belli gün ve saatte Brüksel'de NATO merkezinde hazır bulundum. Gerçekten de Ankara'dan, Milli Savunma Bakanlığında nükleer planlama işleriyle uğraşan proje subayı Kurmay Albay sayın Ömel Kamil GÜNÇAN gerekli belge ve bilgilerle Brüksel'e gelmiş, beni bekliyordu.

Nihayet toplantı saati geldi. Hiç unutmam, NATO merkezindeki daimi temsilcimiz seçkin diplomat sayın Muharrem Nuri BİRGİ, sanırım bir mazereti nedeniyle o toplantıda hazır bulunamıyor, yerine toplantıya genç ve yetenekli hariciyecilerimizden sayın Saip SUNGURTEKİN katılıyordu.

NATO Genel Sekreteri yanılmıyorsam Mr. BROSSİO Başkanlığında toplantı açıldı. İtalya, Yunanistan Genelkurmaylarının temsilcileri kendi ülkelerine ait sunuşlarını yaptıktan sonra sıra bize gelmişti.

Konuşmacı kürsüsüne çıktım. Albay GÜNÇAN da benim yaptığım sunuşun, projeksiyon ekranına yansıtılan slaydları üzerinde «Pointer»lik görevi ile bana yardımcı oluyordu.

Yapacağım sunuşu yapmış, Genelkurmayın görüşü olarak söyleyeceklerimi söylemiştim.

Alışılageldiği üzere NATO Genel Sekreteri :

— Türk Genelkurmayının temsilcisinin sunuşunu dinlediniz. Soru sormak isteyen var mı? diye sordu.

ABD Temsilcisi Büyükelçi Mr. CLEVLAND elini kaldırarak söz aldı ve hiç unutmam, ana çizgileriyle şöyle dedi :

— Türk Genelkurmayının temsilcisinin Türkiye'yi ilgilendiren nükleer tehdit ve buna karşılık Türkiye'nin sahip bulunduğu nükleer imkan ve kabiliyetler konusundaki sunuşunu dinledim. Gözleyebildiğim kadarı ile Generalin sunuşunda, düşman tehdidi bölümünde verilen rakamlarda ve bilgilerde göze çarpan bir abartma mevcut. Gereğinden fazla karamsar bir tablo çizdi. Gerçeğin böyle olduğunu pek sanmıyorum...

Amerikan temsilcisinin, benim sunuşuma karşı ortaya koyduğu itirazın esasının «düşman tehdidi» dediğimiz bölümünde abartmalı beyanlarda bulunduğum bazına oturtulmak istendiğini anlar anlamaz, daha sonra söylediklerini dinlemeye bile gerek duymadan, aklımdan vereceğim yanıtın İngilizce montajını yapmaya koyuldum. Ne de olsa ana dilim İngilizce değildi. Ama sunuşum gibi sorulara vereceğim yanıtı da İngilizce vermek zorunda

idim. Kusursuz olması mümkün olmayan İngilizcemin beni vereceğim yanıtta kösteklememesi için kafamdan tümceleri hazırlıyordum.

NATO Genel Sekreteri, Amerikan delegesine yanıt vermek üzere sözü bana verdiğinde kafamda hazırladığım cevap yapısını kullanarak şöyle konuştum.

— Sayın Başkan, daimi konseyin sayın üyelerinin de çok iyi bildikleri üzere, NATO İstihbarat dokümanları, çok büyük bölümü ABD istihbaratına dayanan bilgi ve belgelere göre hazırlanmaktadır. Benim burada sunduğum ve düşman tehdidini ilgilendiren hususlar da tamamiyle NATO'nun, elimizdeki resmi istihbarat dokümanlarından alınmış bilgilerdir. Eksiği vardır, ama fazlası yoktur. Hele abartma söz konusu değildir. ABD'nin sayın Daimi Delegesi Ekselans Mr. CLEVLAND, ofisindeki yardımcılarından biri aracılığı ile benim söylediklerimi resmi dosyalardan tahkik ettirirse gerçeği, sadece gerçeği dile getirdiğimi göreceklerdir!

Benim bu sözlerimi, oturduğu koltuğun gerisine doğru yaslanıp İngiltere Delegesinin arkasından ve yandan beni gözleyerek dinleyen ABD temsilcisi, konuşmamın sonunda, geriye kaykılmış durumunu düzeltip yüzünü masaya döndü. Başka da bir şey söylemedi. Belli ki yanıtımdan pek de hoşlanmamıştı.

Başka soru soran çıkmadı. Genel Sekreter bana teşekkür etti. Ben de kendisine teşekkür edip yerime - Sayın Saip SUNGURTEKİN'in yanına - döndüm. SUNGURTEKİN;

— Güzel bir takdim yaptınız Paşam! diyerek beni yüreklendirdi.

İşte tam bu sırada ABD Temsilcisi Ekselans CLEVLAND, beni dinlerkenki pozisyonu tekrar alarak, İngiltere delegesinin arkasından bana şöyle dedi :

— Bana verdiğiniz yanıtta biraz gereğinden fazla sert değil miydiniz General?.

Kendisine şu yanıtı verdiğimi anımsıyorum :

— Sadece gerçekleri ifade etmeye çalıştım Ekselans!

ŞIMARIK AMERİKALI SUBAYIN TAŞKIN HAREKETLERİ

Yıl 1952... Genelkurmayda Eğitim Dairesinde yurt dışı kurslarla iglili kısmın şefiyim. TRUMAN Doktrini adıyla anılan ve ABD'nin, komünizme karşı savaşımlarında ve dirençlerinde Türkiye ve Yunanistan'a askeri yardım yapmasını öngören uygulama sürdürülmekte, yardımı ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin Amerikan eğitim sistemine göre eğitilmesini sağlayıp koordine edecek Amerikalı eğitim danışmanları parti parti gelmekte.

Denilebilir ki o günlere kadar Silahlı Kuvvetlerimizde pek tanınmayan ve eğitimi de verilmeyen komando eğitimi için söylendiğine göre, Filipin, ya da Güney-Doğu Asya asıllı esmer, sırım gibi DELİSCU adında bir Amerikalı yarbay da komando başöğretmeni olarak gelmiş, yanılmıyor isem Çankırı'da Piyade Okulunda kurslar açarak genç ve fizik yapıları elverişli subay ve astsubaylara komando eğitimi veriyor. Silahlı Kuvvetler içinde nerede ise bir «Yarbay DELİSCU» efsanesi dolaşmaya başlamıştı. Komando kursu gören, ya da Amerikalı yarbayın yaptırdığı komando eğitimini izleme olanağı bulan kimseler, adamın marifetlerini anlatmakla bitiremiyorlardı.

DELİSCU'nun düzenlediği kurslar sanırım bir kaç dönem başarı ile sürmüş, bir miktar komando kursu görmüş genç eleman yetişmişti.

Günlerden bir gün İngiltere'nin Ankara'daki askeri ataşeliğinden Genelkurmaya bir yazı geldi. Bu yazı, İngiltere'de açılacak komanda kursuna katılmak üzere, Türkiye'ye sanırım 3-5 kişilik kontenjan ayrıldığını, subayların Genelkurmay Başkanlığınca seçilip adlarının bildiril

mesini ve ataşelikle gerekli koordinasyon yapılarak kursun başlama tarihinden önce İngiltere'de hazır bulundurulmalarının sağlanması isteniyordu.

Bu yazı, ilgisinden ötürü benim başımda bulunduğum yurt dışı kurslar kısmına havale edilmişti. Kursa katılacak subaylar kara ordusundan ve rütbeleri de en çok yüzbaşı olacaktı.

Şube müdürüm rahmetli Yarbay Şinasi ERDOK (daha sonra general olmuştur) ve Eğitim Dairesi Başkanı rahmetli Tuğgeneral Salih COŞKUN'un onaylarını alarak Kara Kuvvetleri Komutanlığına bir yazı yazıp, daha önce Çankırı'da komanda kursu görmüş karacı subaylardan beş kişinin adını bildirmelerini istedik.

Kısa bir süre sonra yanıt geldi ve ben de Kara Kuvvetlerinden adları verilen subayların İngiltere'ye gönderilmelerine ilişkin işlemleri hazırlayarak bakanlık onayı çıkarma aşamasına getirmiştim.

Bir gün hiç unutmam saat 11.00 sıralarında, hazırladığım ve şube müdürüme imzalatıp mühürlettiğim onayı (sivil sektörde buna «olur» da diyorlar) Eğitim Dairesi Başkanı Tuğgeneral Salih COŞKUN'a parafe ettirmek üzere odasına girdim.

İçeride bir koltukta kara, kuru, esmer bir Amerikalı yarbay oturuyor, General COŞKUN ile o sırada Genelkurmay Protokolünde protokol subaylığı yapan Üsteğmen Muzaffer TOKSAVUL (ki sonra general olmuş, halen emekli) aracılığıyla konuşuyordu.

İmza dosyasını General COŞKUN'un önüne koydum, açtım ve İngiltere'ye komanda kursuna gönderilmek üzere seçilmiş bulunan subayların onay yazısını parafe etmek için getirdiğimi söyledim.

COŞKUN, hemen TOKSAVUL'a :

— Ha, Muzaffer iyi bir rastlantı oldu. Yarbaya söyleyiver. İngiltere askeri makamları orada açacakları bir komanda kursu için bize beş kontenjan ayırmışlar. Adlarını istediler. Biz de Kara Kuvvetlerinden sorup yarbayın kursundan geçmiş aday adlarını istedik. Gönderdiler. Onların işlemini yapıyoruz! dedi.

TOKSAVUL, güzel İngilizcesi ile Eğitim Dairesi Başkanının söylediklerini Amerikalı yarbaya aktarıyordu.

Yarbay DELİCSU, konuyu kavrar kavramaz, yay gibi yerinden fırladı, General COŞKUN'un masasının başına ve yanıma dikildi ve seçilen subayların adlarının ne olduğunu sordu.

Hemen anlamıştım. Bu seçilen subaylardan doğal olarak Yarbay DELİSCU'nun haberi ve onayı yoktu. Zaten olması da gereksizdi. O, sadece komando eğitimi göstermek, eleman yetiştirmekle görevli idi. Gerekli koşulları taşımak kaydiyle şu, ya da bu kursa hangi subayları göndereceğine karar vermek elbette Türk askeri makamlarının hakkı ve sorumluluğu idi.

General COŞKUN :

— Oku Celil, göndereceğimiz subayların adlarını! emrini verdi.

Başladım teker teker okumaya... Şimdi pek iyi anımsıyamıyorum 3-5 subay olacaktı. Ben adları okudukça, Amerikalı yarbay bazı adlar üzerinde küplere biniyor, şiddetle reddediyor, bazı adları ise sükunetle kabullenir görünüyordu. Anlaşılıyordu ki bu subayları adları ile de tanıyordu.

Önce odada başladı bir köşeden ötekine hırslı adımlarla yürümeye. Sonra her ne akıl ise bilemem, oturduğu koltuğun üstüne çıktı, arkalığın üstüne oturup ayakları ile koltuğun kol dayama yerlerine basarak yüksek sesle General COŞKUN'a adeta çıkışmaya başladı. Söyledikleri şu idi :

— Benim iznim, onayım olmadan kim seçmiş bu subayları? Hangi hakla? Ben bilirim İngiltere'deki komando kurslarının ne zor ve çetin kurslar olduğunu.. Benim diyen babayiğit o kurslarda başarı sağlayamaz. Benim en güvendiklerim dışında, sırf komando kursu gördü diye üstünkörü seçilmiş subaylar gider de başarı kazanamazlarsa ben ne hale düşerim? Asla kabul etmiyorum. Hemen Bakana çıkacağım. Durumu söyleyeceğim ve protesto edeceğim. Benden habersiz bu subayları seçen kimse onu da öldüreceğim (I shall kill him!.)...

General COŞKUN, ben ve Muzaffer TOKSAVUL şaşırmıştık. Adam, ölçü dışına taşan hareketleri ile huzurunda bulunduğu bir Türk generalinin odasındaki resmi çalışma adabını ihlal ediyor, düpedüz küstahlık gösteriyordu.

Eğitim Dairesi Başkanı General COŞKUN, başka çare kalmadığını anlayınca Amerikalıyı teskin etme yoluna gitti ve şöyle dedi :

— Henüz, geriye dönülmesi olanaksız bir durum yok. Adayların adlarını İngilizlere de bildirmiş değiliz. Onay da Bakanın imzasından çıkmadı henüz. Şimdi kendisi seçsin göndereceğimiz adayları. Onları gönderelim, olsun, bitsin.

Adı gibi biraz deli mizaçlı olan DELİSCU rahatlamıştı. Çizmeden yukarı çıkan reaksiyonu etkisini göstermiş, isteğini kabul ettirmişti.

Tanık olduğum ve şaşkınlıkla izlediğim bu görüntü karşısında hayli üzülmüştüm.

Amerikalının dediği subayları seçip İngiltere'ye gönderdik. Gerçekten de hepsi de başarılı oldular. İçlerinde bugün çok üst makamlara kadar gelmiş olanları bile var.

İttifak, pek de dışarıdan görüldüğü gibi kolay bir işbirliği türü değil. Bazı ölçüler, normlar ve sınırlar titizlikle korunur ise ne ala...

«... General GÜRKAN'ın anılarını okurken, askeri müdahalelerin nasıl geliştiğini, ne gibi çalkantılarla karşılaştığını, ihanetleri, döneklikleri, kararsızlıkları - sanki sizler yaşarcasına - öğreneceksiniz. İster ilerici ve devrimci yanları ile «Jakoben» kavramını seçelim, ister GÜRKAN ve arkadaşlarına «Son İttihatçılar» diyelim, bu umutsuz çırpınışlar 9 Mart 1971 günü büyük bir yenilgi ile sonuçlanmıştır. Bu yenilgi, beraberinde birçok yararlı ders de getirmiştir.

Derslerden biri şudur: Sivil demokrasi yaşadıkça askeri müdahale ortamı olmaz. Kendiliklerinden cunta kuranlar olsa bile bu cuntalar başarıya ulaşamazlar. Önemli olan, sivil demokrasinin bütün koşulları ile işlemesi ve işletilmesidir. Bunun sorumluluğu askerlerden çok sivillere düşer. Demokrasiyi yaşatmayan sivillerin, olağanüstü dönemlerde askeri yönetimden yakınmalarının da bir yararı olmaz. (...) Emekli General Celil GÜRKAN, elinizde tuttuğunuz bu kitap ile hem yakın tarihe ışık tutuyor, hem de genç kuşaklara, alınması gereken derslerin kapılarını aralıyor.

Umarız bu derslerden yararlananlar, kendilerini, geleceğin yanılgılarından, çalkantılarından, serüvenlerinden ve tuzaklarından korumasını bilirler.»

Uğur MUMCU

Fiyatı 2000 TL
KDV Dahil: 2200 TL.